

T 457M

BIBLIOTECA „ASIRA”
SIBIU

ALMANAHUL LITERAR ’90

93 329

ALMANAHUL LITERAR '90

ALMANAHUL LITERAR '90

2022

Acest Almanah al Asociației Scriitorilor din București a fost conceput, redactat și tipărit înaintea mării noastre revoluții de la 22 Decembrie 1989. Zi de jertfă și de voință sublimă, când ROMÂNIA a reînviat, deșteptându-se din somnul ei de moarte.

Trăim timpuri decisive pentru destinul și viitorul țării noastre, oprimată de una din cele mai grotești, mai absurde și mai sîngeroase dictaturi din lume.

Sus inima ! Sus cugetul ! Suntem liberi ! Nimic și niciodată nu ne va mai înrobi.

Prețul libertății noastre este teribil. Să-l înțelegem, făcînd din el etalonul, tezaurul nostru moral de schimb cu națiunile civilizate ale lumii.

Trăiască tineretul erou al României descătușate ! Trăiască Libertatea ! Trăiască România liberă !

Redacția

EDITAT DE ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI

Ceea ce nu se poate uita — Timișoara

Imaginea libertății noastre

Credința libertății

Piața Romană — pelerinaj pentru eroi

AM VISAT CĂ ERAM PE MALUL
UNUI OCEAN DE SÎNGE,
ȘI PRIVEAM PE CEI CE FERICITI SE
SCĂLDAU
ȘOBOLANUL CENUSIU CU FEMEALĂ
SE SCĂLDAU FERICIȚI ÎN
OCEANUL DE SÎNGE

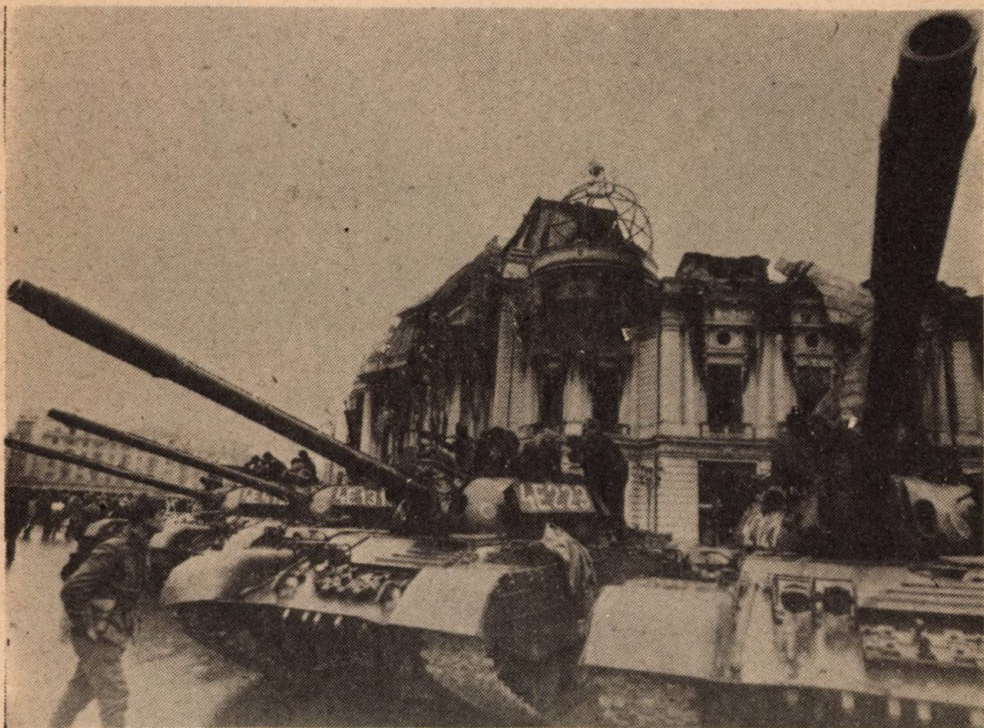
- Geo Bogza -

Iarna nemulțumirii noastre

O istorie pe scurt...

Armata ne apără...

Cine se teme de teroriști?

Soldatul și floarea

În genunchi, pentru libertate

Prima zăpadă a libertății

Eroi și morminte

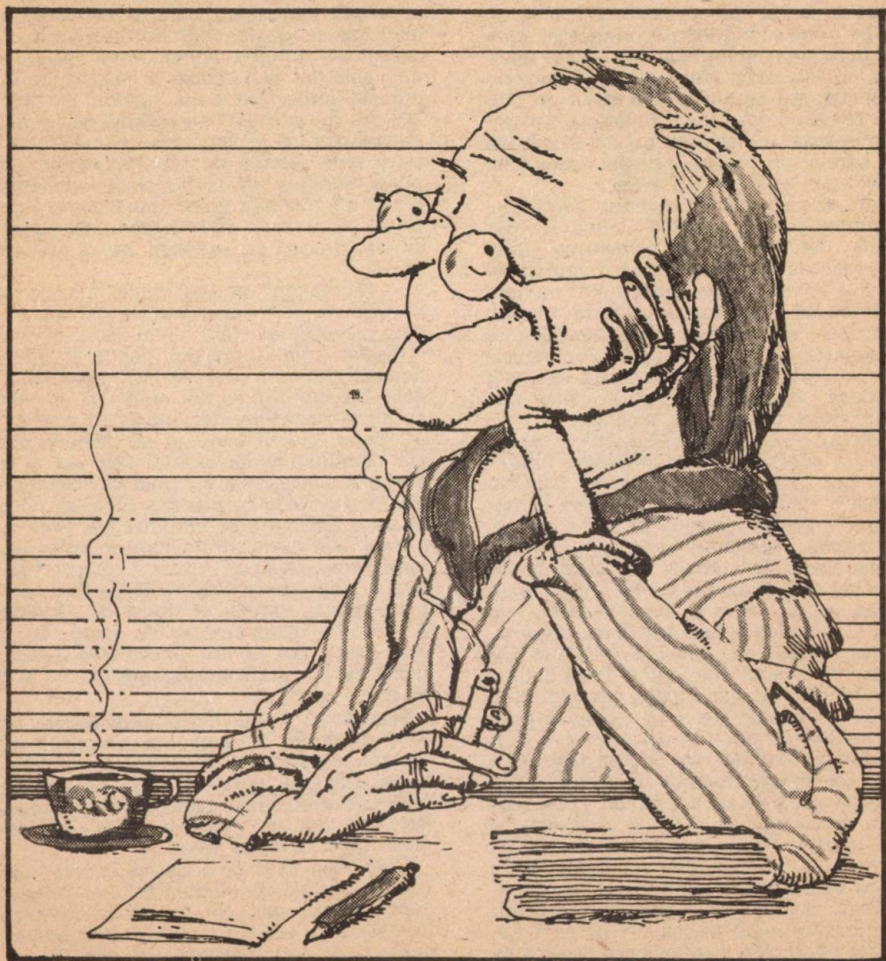

Momente de reculegere

În amintirea celor căzuți

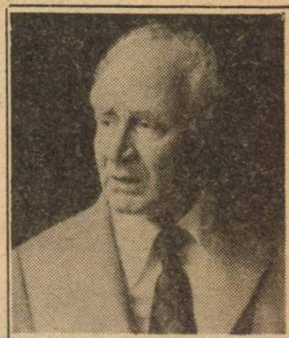
SCRITORII ISI AMINTESC

RADU TUDORAN

O CĂRUȚĂ CU MOTOR

Este greu să aleg o amintire, fiindcă am prea multe și aș vrea să le povestesc pe toate. Nu-mi rămâne decât să închid ochii, să nu mă gândesc la nimic un timp, și pe urmă să mă leg de prima idee care îmi vine în minte, respingându-le pe toate celelalte. Făcând așa astăzi am și ațipit, ceea ce nu mi se întâmplă cu ușurință. M-a trezit un claxon sub fereastră, și atunci amintirea s-a impus dintr-o dată, a fost ceva cu un automobil datorită căruia am pierdut prietenia unui om, fiindcă voisem să-i fac un bine.

Eram de aceeași vîrstă, avusesese automobil de tînar, cînd eu abia izbutisem să-mi cumpăr o bicicletă. Părinții lui erau oameni cu stare, moșie și case de dat cu chirie, așa se explică automobilul, într-o vreme cînd puțini oameni își permiteau să-și ia unul. În orașul nostru, de pildă, știam că existau numai vreo zece, la opt mii de locuitori, și încă unu la Prefectură; celelalte autorități aveau trăsură, de asemeni propendada; se găseau chiar și cîteva cupeuri, de modă veche, dar elegante.

Pe prietenul meu îl chema Nicoleanu, așa îi spuneam, ca la școală, unde învățasem împreună; nici nu-i mai țin minte numele celălalt. Nevastă-sa îi spunea Țică; mi se părea o batjocură, dar n-aveam dreptul să mă amestec.

După război, Nicoleanu scăpătase, părinții lui nu mai aveau nici moșie, nici case de închiriat, o duceau de azi pe mâine. Automobilul îl pierduse la rechiziție și bineînțeles nu mai putea să-și cumpere altul. Dar tînjea după el, îmi spunea adesea: „De-aș avea măcar un Topolino, sau chiar unul mai ieftin!” Trăia dintr-o pensie mică plus ce mai cîștiga nevasta, care făcea prăjituri și plăcinte și le vindea printre prieteni. Nicoleanu, fiind un om scotit, o socotea la capăt, nu cheltuia nici un ban fără să se gîndească, nu se întindea mai mult decît îi era plapuma. Ba avea și ceva bănișori puși deoparte, mă împrumuta și pe mine uneori, cu o sută sau două, fiindcă, spre deosebire de el, cheltuiam cîștigurile cam fără socoteală, eram puțin mină spartă, cum spun cei cu mîna uscată. „De-aș avea măcar o căruță cu motor!” suspina prietenul, cînd trecea cîte un automobil prin fața porții. Am auzit această dorință de

sute de ori, ani de zile. Era o obsesie care mi se transmitea și mie, transformată uneori în enervare. Socoteam că ar trebui să-și înfrîneze o dorință imposibilă, cum le înfrîna pe altele, mult mai modeste. Pînă ce mi-a venit o idee: aveam un prieten comun, mai înstărit decît noi, care își cumpărase o mașină nouă, din primele importate după război, în 1954 sau '55, așa mi se pare. Cu mașina veche încă nu se hotărîse ce să facă; deși încă mergea, oboșise, avea nevoie de reparații. Fiind un om onest, socotea că pentru orice cumpărător ar fi fost o păcăleală, afară doar dacă era un mecanic. I-am vorbit de Nicoleanu, de obsesia lui și i-am propus să i-o vîndă, pe un preț simbolic.

— Nicoleanu? I-o dau gratis, știu că încap pe mîini bune, a avut mașină de tînar. Am și ceva piese de schimb, îi mai dau și ceva scule.

Ne-am urcat în mașina veche și am pornit fără să pierdem vremea. Un automobil modest, cu motorul în doi timpi, cu doi cilindri, ca de motocicletă, dar era gîndit bine și avea un desen plăcut care nu se demodase și nu s-a demodat multă vreme. Mai vîd și astăzi cîte una, întreținută cu grijă de oameni fanatici, și o privesc cu plăcere. Sigur că nu putea să fie o mașină prea confortabilă, avea o suspensie cam dură, zdruncina prin hîrtoape, motorul făcea zgomot, nu de uzură, ci din naștere, frînele, mecanice, nu hidraulice cum sînt toate astăzi, cereau să apeși cu nădejde pedala și, în orice caz, să nu mergi cu viteza prea mare. Dar pentru cineva care s-ar fi mulțumit cu o căruță motorizată era ca o limuzină.

Nicoleanu locuia într-o casă veche, într-un fund de curte. Am claxonat, a venit la poartă; tocmai sosise acasă, stătuse la coadă să ia alune turcești, pentru vecini, personal nu-și îngăduia asemenea risipă, vecinii îi dădeau un leu sau doi la kilogram, pentru osteneală, ceea ce îi prindea bine.

Cînd i-am spus ce puseseam la cale, nu-i venea să creadă. De teamă să nu-i rînim susceptibilitatea, găsiseam o formulă delicată: să ia mașina cu acte în regulă, și cînd o avea mai mulți bani, s-o plătească în rate.

— Cîț?

— Vorbim atunci, nu te gîndi.

A avut o clipă de ezitare, pe urmă n-a mai putut să-și înfrîneze bucuria, ne-a îmbrățișat pe amîndoi, cu efuziune.

— Vă mulțumesc, nici nu bănuîți ce înseamnă gestul vostru! Mi-ați dat o viață nouă!... Pot s-o încerc?

— Bineînțeles! E a ta! Urcă-te!

— Mă duc pînă la colțul străzii; doar două minute.

La colț a luat-o la dreapta, am crezut că face un ocol și se întoarce prin partea opusă, ca să nu întoarcă în strada îngustă. S-a întors după o jumătate de oră, jubila, nici n-a socotit că trebuie să-și ceară scuze pentru întîrziere.

— Nu mi-a venit să opresc, m-aș fi dus pînă la Oradea. Mare bucurie mi-ați făcut. Vă mulțumesc din toată inima!

Coborîse și privea mașina cu dragoste, se vedea că ar fi vrut s-o mîngie.

Ne bucuram și noi, nu mai puțin decît el, una din bucuriile vieții este să faci bine altuia. Prietenul nostru i-a spus:

— Acum du-mă pînă acasă, pe urmă întoarce-te și bag-o în curte. Dar să știi că trebuie s-o pui pe butuci și s-o revizuiești de la un capăt la altul.

Pe drum bucuria lui Nicoleanu creștea, pe măsură ce începea să se dezmeticească, să înțeleagă că visul lui imposibil se realizase; avea mult mai mult decît căruța cu motor pe care și-o dorisese.

— O s-o fac ca nouă! N-o s-o mai recunoașteți!

Ne spunea planurile lui, să-i curețe mai întîi tablăria, pe dedesubt, să-i dea cu minium de plumb, pe urmă să verifice partea mecanică, piesă cu piesă, să springuiască arcurile, să schimbe bucșele. Un alt coleg de școală devenise strungar, deschisese un mic atelier mecanic, avea să-i confecționeze prietenește sau să-i repare toate piesele uzate, pivoți, capete de bară, fuzete; de montat putea să le monteze singur, cu mai multă grijă decît un om de meserie; pe urmă, să pună ferdouri noi la

frîne, să verifice dinamul și electromotorul, la motor înțelegea că nu-i nevoie să umble, era recondiționat de puțină vreme, mersese abia cinci mii de kilometri, mai putea să meargă de două ori pe atîta.

Așa se circeau mașinile pe vremea aceea, toate erau vechi, dinaintea războiului, nu existau piese de schimb, se confecționau pe ascuns, ici și colo, în vreo uzină, pistoanele se turnau primitiv, în ateliere improvizate și dacă țineau zece mii de kilometri era bine; la motoarele în doi timpi ambielajele începeau să țacânească dacă mergeai de două ori la Arad, de două ori la Cluj și o dată la Suceava; după aceea puteau să te lase oricînd în mijlocul drumului.

Din aceste motive, și din altele, prea puțini oameni își îngăduiau să aibă mașină, în primul rînd pasionații, apoi îngîmfații; pe deasupra trebuiau să se priceapă la mecanică, la drum penele și le reparau singuri și erau destule. Nepricepuții înțepeneau pe dreapta șoselei, pînă trecea un șofer milostiv și se oprea să-l ajute. Uneori mașinile în pană se mai remorcău și cu boii, sau cu caii, pînă la un atelier mecanic, dacă exista vreunul pe aproape. Dacă nu, vai de lume, nefericitul proprietar își lăsa mașina într-un sat, la o casă de oameni și se ducea cu trenul, o sută sau sute de kilometri, ca să se întoarcă după două zile, sau mai mult cîteodată, cu piesa trebuitoare, și cu un meșter. Dacă piesa nu se potrivea bine, meșterul o mai ajusta cu pila, acolo, în băutura țaranului, unde nu se găsea nici măcar o menghină.

Mai exista și teama că dacă ai mașină ești socotit chiabur, sau cum s-o numi chiaburul la oraș, și nu ești primit cu ochi buni la slujbă. De aceea, cînd s-au adus primele mașini noi, lumea nu s-a înghesuit să le cumpere, pe cea din vitrină o priveau cu neîncredere; celelalte zăceau în depozit, deși se făceau reduceri de prețuri. Ceva părea neverosimil în acest negoț de automobile, unii nici nu îndrăzneau să intre în magazin și să întrebe dacă e adevărat că obiectul acesta nesperat e de vînzare. Primii cumpărători, unul, apoi doi, apoi patru, au fost curajoși. Dacă au văzut așa, le-a venit îndrăzneala și altora. N-am avut cum să-i număr, deci nu pot să dau cifre, știu doar că după un an de zile mașinile se vindeau tot cu reducere de preț, și fără nici o opreliște, dădeai banii și-ți luai marfa din depozit, pe alese.

Ce-a urmat face parte din istoria apropiată, pe care cred că mulți oameni o țin în minte. Au venit noi tipuri de mașini, numărul cumpărătorilor a crescut, pînă ce au început să dea năvală; acum cererea întrecea oferta, ca să cumperi era nevoie de aprobare. Azi nu mai e nevoie de aprobare, în schimb, se stă la coadă cu anii. Își cumpără mașini cine n-ai crede, unii care în copilărie aveau cel mult o cotiga; dar nu-i de mirare, este o lege elementară a devenirii.

Nicoleanu și-a băgat mașina în curte abia seara tîrziu, după ce se plimbaser pe la șosea, prin pădurea Băneasa, apoi făcuse vreo trei-

ORICUM NE-AR
AȘEZA ÎNSEMNĂM
CEVA...

CD

zeci de kilometri spre Ploiești, iar la urmă venise drept la mine acasă, cu o nemulțumire.

— Nu știu ce are motorul, că abia mai trage. Spuneai că e reparat luna trecută.

Mai întâi, nu eu spuseseam așa, ci vânzătorul; apoi fusese vorba de lunile trecute, nu de o lună. Totuși, încă îmi părea bine că îi făcusem o bucurie, și ce bucurie! — dacă uitase să mai vină acasă.

Am ieșit în stradă și am dat ocol mașinii. Începea să se nască în mine o îndoială, o nedumerire, și chiar o teamă; parcă mă simțeam vinovat că nu trăgea motorul. Și totuși, cu cîteva ceasuri mai înainte mergea bine. Dintr-o privire am descoperit că roțile din spate erau pline de vaselină topită. Am pus mîna: frigeau ca soba încinsă.

— Așa ai mers tot timpul? Ai nenorocit mașina, frîna de mină este trasă.

Nu mersese așa tot timpul, ci numai de la Băneasa, pînă la mine acasă.

— M-am oprit să iau benzină; ai dreptate, am uitat să slăbesc frîna.

— Și n-ai simțit că mașina merge greu?

— Ba da, cum să nu simt, dar am crezut că nu mai trage motorul.

— E limpede! Bagă-ți în cap, să nu mai uiți frîna.

Astăzi, mai toate mașinile au un bec pe tabloul de bord, care stă aprins cît frîna de mină este trasă. Dar și așa, se mai întîmplă belele, unii, cu ochii la șosea, nu văd becul. Nu trebuie să fii sașiu ca să vezi în același timp și tabloul de bord, și șoseaua, și oglinda retrovizoare, iar cînd este cazul, și prietena de alături, căci i se cuvine și ei o privire. Cît despre bec, după mine poate să lipsească, mașina spune singură: „Găgăuță!” Și dacă nu auzi, tipă, urlă, dă din picioare.

Peste un sfert de oră mi-a telefonat:

— Îți mulțumesc! Merge trăsnic.

— Bine. Acum demontează tamburii și bagă în rulmenți vaselină consistentă. Bineînțeles, dacă nu s-au fărîmat bilele!

— Cum să demontez tamburii?

Povestesc acestea ca să arăt cum vrînd să faci un bine unui om, te alegi cu necazuri, iar în ceea ce-l privește pe celălalt, poate să-și piardă și judecata și caracterul.

Apoi subiectul poate să intereseze pe mulți care uită să slăbească frîna de mină. Iar ceea ce urmează îi va interesa pe cei care nu închid „șocul” după pornire. (Cu atîți automobiliști cîți există astăzi, cred că nu este nevoie să explic cuvîntul.)

Nicoleanu nu a pus mașina pe butuci în prima seară, am înțeles, era prea tirziu, dar n-a pus-o nici a doua zi; cum s-a întors de la cumpărături, pentru vecini, a vrut să iasă la plimbare. Mi-a telefonat:

— Ce-o fi avînd, că nu pornește motorul?

— Benzină are?

Avea; starterul funcționa, învîrtea motorul. Nu l-am mai întrebat despre celelalte, carburator, sistem de aprindere, prin telefon era greu să-i dau sfaturi. Mi-a venit în gînd o întrebare elementară și i-am pus-o, deși o socoteam superflua:

— Șocul l-ai tras?

Nu-l trăsese. În ajun, cînd luase mașina, motorul era cald; acum trebuia să-l porneasca la rece. Încă nu-l țineam de rău, de cînd nu mai avea automobil uitase o mulțime de lucruri.

Peste un sfert de oră a sunat la ușă, venise cu mașina în fața casei.

— De pornit a pornit, dar nu știu de ce dracu merge prost, gîfii, se opinteste. Credeam că nu mai ajung pînă la tine.

Am coborît, venise cu șocul tras, motorul se încecase.

Astăzi toate mașinile au un beculeț de altă culoare decît al frinei de mină, care îți aminteste să închizi șocul. Ce se întîmplă dacă nu vezi beculețul am spus mai înainte.

Peste cîteva zile s-a făcut la notariat actul de vânzare-cumpărare, cu un preț simbolic, cinci mii lei; la o mașină atît de veche putea să pară prețul real, dar, oricum, pentru Nicoleanu nu avea importanță, din moment ce nu trebuia să-l plătească. Între timp, continua să se plimbe cu mașina. Îl cîcăleam:

— Cînd ai de gînd să te ocupi de ea?

— Mi-e teamă că după ce o repar se răzgîndește și mi-o ia înapoi.

— Cum să ți-o ia, dacă ați făcut actele?

— Poate să-mi ceară banii. Eu n-am de unde să-i dau cinci mii de lei.

— Păi, nu a declarat în fața notarului că a primit banii? Uită-te în actul de vânzare, că doar scrie!

— Știu eu?!

După o săptămînă, mașina, care începuse să zdrăngăne, l-a lăsat pe drum, la zece kilometri de București, cu roțile din spate clămpănind; din rulmenți rămăsese numai carcasa. Acum l-am împrumutat eu pe el cu cinci sute de lei, să-i schimbe; mașina au adus-o la atelier cu spatele ridicat pe remorcă. Și tot nu s-a apucat s-o revizuiască, așa cum îl sfătuisem; mai mult decît un sfat: fusese o condiție!

Iar acum aveam numai necazuri, mă lua de la treburile, mă pomeneam cu el cînd îmi era lumea mai dragă, ziua sau noaptea. Hotărîse ca într-o duminică să plece cu nevasta și cu o vecină, în excursie pe Valea Prahovei. La șase dimineața m-a trezit telefonul, dormeam, eu nu plecam în nici o excursie.

— Nu pot să pornesc. Nu intră în viteză.

— Apasă ambreiajul pînă la fund!

— Îl apăs, dar degeaba.

Nu trebuia să-mi spună mai mult ca să înțeleg, cablul ambreiajului era rupt, prietenul nostru îl prevenise că trebuie să-l schimbe și chiar îi dăduse unul nou, n-avea decît să se bage sub mașină, să-l pună la locul lui și să învîrtească piliula, ca să-l întindă. Era treabă de cinci minute; pentru un om neexersat, cel mult un sfert de oră. Dar el nu știa cum să facă. N-am avut încotro și m-am dus să-l scot din încurcătură; am vrut însă ca treaba s-o facă el, cu mîna lui, ca să-i prindă bine altădată.

— Ia, bagă-te sub mașină!

M-a privit perplex; nevasta a intervenit, revoltată, din ușa casei:

— Sa-și murdărească hainele?

Adică, să le murdăresc eu, pe ale mele!
N-a avut încotro, s-a dus să-și pună un halat ponosit peste haine.

— Vezi cablul? I-am întrebat, după ce intrase sub mașină, în locul unde îi arătasem.

— Da, atîrnă.

— Scoate-l și pune-l pe celălalt!

N-a mers ușor, dar nu mai spun, și așa am pierdut prea multă vreme; nu se pricepea la nimic, parcă se prostise.

Nevasta-sa, care de felul ei era cam acră, de astă dată se făcuse aguridă.

— I-ai vîndut o rablă!

Cum să nu-mi pierd firea la o asemenea acuzație, și nedreaptă, și abjectă, și idioată? Dar am izbutit să număr pînă la zece și mi-am recăpătat calmul.

— Doamnă, eu nu am nici un amestec, am avut doar o bună intenție. Iar prietenul nostru, pe care îl cunoașteți, nu i-a vîndut-o, ci i-a dăruit-o.

— Zău?... Fiindcă nu mai era bună de nimic, nu merita nici o para chioară!

— Dar ai văzut că mergea bine, trebuia doar s-o îngrijească, i-am spus limpede.

— Mergea ca mortul la groapă! Asta este, a dat-o repede, ca să nu moară la el acasă! Cum face țaranul, că înjunghie vaca, dacă se umfla de lucernă!

N-am mai spus nimic, am numărat în gînd pînă la o sută.

Așa s-a schimbat caracterul lui Nicoleanu, a devenit irascibil, dușmănos, era tot mai negru la față. La mașină nu renunța, dar tot nu se apuca s-o revizuiască. O cîrpea pe la mecanici, el nu punea mîna, cheltuia mai mult decît îl ținea punga. Omul acesta care la o masă camaraderească, la restaurant, socotea pînă la centimă cît îi revine partea fiecăruia, care stătea la coadă pentru vecini, ca să cîștige cîtiva lei, a început să arunce banii pe gîrlă și, fiindcă nu avea, nu pregeta să-i împrumute din stînga și din dreapta, de la neamuri sărace, de la cunoscuți și prieteni, de la vecini, de oriunde, fără să țină seama că niciodată n-ar fi putut să-i restituie. Îl vedeam din ce în ce mai rar, și eu îl împrumutasem în mai multe

rînduri și fiindcă îmi era dator cred că îmi purta dușmănie. Nu știu pînă unde ar fi putut să ajungă dacă după un timp, speriat el însuși, n-ar fi vîndut mașina. Știam și cine o cumpărase, un misit, hingher de mașini, îi spuneam noi, și oricît de chilipirgiu ar fi fost el, dăduse pe ea douăzeci de mii de lei, bătută pe muche, de patru ori cît prețul simbolic. Pe urmă a vopsit-o și a vîndut-o cu patruzeci și patru. „Cum e posibil? m-am întrebat. Cine dă patruzeci și patru de mii de lei pe o vechitură, cînd cincizeci de mii costă o mașină nouă?” Pe urmă am aflat; erau oameni care nu vroiau să se știe că au bani la ciorap, cîștigați pe căi necinstite; mai tirziu s-au numit bani „iliciți”. Acel oameni nu îndrăzneau să cumpere de la prăvălie, n-aveau încotro, luau mașini de ocazie și în acte se trecea un preț avuabil.

M-am mai amestecat o singură dată, n-am putut să rabd și i-am telefonat lui Nicoleanu:

— Acum, dacă ai vîndut mașina, ar trebui să-i dai lui David (prietenul), macar cinci mii de lei, deși corect ar fi să-i dai toată suma, prețul real al mașinii!

Aici mi-a replicat cu indignare;

— Dar cîți bani am băgat în ea nu ții seama?

Banii îi băgase din propria lui neghiobie. Și, oricum, bună sau rea, o vară întreagă se folosisse de mașină, cum dorese cu atîta ardoare, și cu pretenții atît de modeste, o căruță cu motor, să-l scoată din trista lui condiție. I-am spus:

— Măcar plătește-ți datoriile!

A izbucnit:

— Va să zică așa! Te bucuri la două mii, să mi-i iei de la gură!

Cu două mii de lei se împrumutase de la mine, dar la altceva mă gîndisem.

— Nu-i vorba de mine. Plătește-ți datoriile celelalte!

Nu mi-am dat seama cît în răspunsul lui era cinism, și cît revoltă:

— Nu sînt așa de bogat ca să-mi plătesc datoriile!

De atunci înainte m-a evitat, dacă ne întîlneam pe stradă întorcea capul în altă parte. Nevasta-sa, în schimb, mă privea drept în față, cu o ură neascunsă. O salutăm, nu puteam să întorc și eu capul, și atunci pufnea indignată.

Am povestit fără părtinire, fără să trag balanța de partea mea, nici cît atîrnă o frunză uscată. Cine înțelege, să înțeleagă; cine nu, să se mire. Dar să-și aducă aminte ce sentimente îi purtam lui Nicoleanu la începutul povestirii.

L-am mai văzut o singură dată, cînd am aflat că este la spital, pe moarte, lovit de o boală necrutătoare. Cred că în sufletul lui a reinviat o clipă vechea noastră prietenie; a deschis ochii și, cu toată suferința, a izbutit să-mi zîmbească. Nevasta-sa, în schimb, m-a întîmpinat aspru:

— Ce cauți aici?

— Puteam să nu vin?

— Ai venit să te bucuri că moare!

Aș fi putut să mă bucur de moartea ei pentru o asemenea vorbă, și cred că m-ar fi iertat multă lume.

VEZI CE BINE
E SĂ AI UN
AMIC !!

A S

RADU BOUREANU

UMBRE ȘI ȘVART

În anii cînd Capșa, vechea firmă, vechea clădire, cuprîdea un restaurant, cofetarie, cafenea, avea pe latura ce făcea unghi între Calea Victoriei și Edgar Quinet o lungă încăpere cu canapele de catifea verde, mese de stejar albe, la peretele către interior și la fel spre marile ferestre dreptunghiulare care priveau spre Edgar Quinet, spre redacția ziarului „Dreptatea”. Se întîlneau la o cafea, o parolă, poezii, scriitorii, artiștii plastici și mai rar dramatici, nu ca să însăileze în aburul șvartului, visuri, halucinații, ci ca să se vadă, să se audă, schimbînd idei, creînd planuri, nu pregătind pentru vîrfurile penitei acidul polemic.

Pe lingă marile geamuri dinspre strada Quinet treceau, ferite, umbre tinere jînduînd să vadă măcar, dacă nu să audă glasul măștrilor citiți, admirați, urmați. Uneori, nici asta nu izbuteau, fiindcă, rezemați de bara de alamă ce încercuia pe afară laturile cafenelei, se rezemau unii din înaintași aflați la o grăbită suetă.

Între acele umbre ce ștergeau cu umbra lor geamurile Capșei, mă pnumăram și eu, un timp. Dar odată, învingînd timiditatea, împreună cu alți doi pe care-i convinsesem pentru trecerea barierei sensibile, ne-am strecurat pe ușa cafenelei și ne-am așezat în capul mesei celei mai apropiate de mării jînduți.

Eram la o depărtare minimă de doi, trei metri, așezați pe canapea, cu șvarturile în față, pe mese, în chipul următor: primul, pe care-l știam autor dramatic, Caton Theodorian, aflasem că e poreclit cu o nuanță de ironie groasă: „Basofon”, din pricina vocii sale joase, ca o sfîrîitoare de lemn din cele cum erau pe atunci la Tîrgul Moșilor. După el veneau: Ion Minulescu, cu ochelarii mari de baga, care vorbeau parcă înaintea ochilor, cu nelipsitul trabuc și cu glasul și verbul colorat, inspirat. Apoi sfinxul nordic Rebreanu, cu capul său de norveg sau danez, apoi D. Nanu și alții...

Comandasem cite un carac, prăjitură de ciocolată cu haină violetă, foarte gustoasă. Așteptam cu nervii întinși să prindem ceva din discuția lor. Minulescu dăduse drumul unor fraze, cu vocea sa sonoră, Rebreanu stătea împietrit, sau aprinzînd coniacul în ceașca de

șvart Marghiloman.

Deși ceilalți tăceau, așteptările noastre au fost ofilite. Domnul dramaturg Caton Theodorian dăduse și el drumul la rîșnița de lemn a glasului său, anulînd chiar sonorul verb al autorului „Romanțelor pentru mai tîrziu”. Chinuți, enervați, cei trei, nici nu atacasem caracul violet ce-l aveam în față pe masă. Amicii mei, doi, zîmbeau chinuți, eu împietrisem dezamăgit, cînd, deodată, fără voia mea, parcă, am vorbit... am dat drumul unor cuvinte, parcă netrecute conștient prin spirit, prin eul meu timid:

— Domnule Caton Theodorian!

Amicii mei au ciulit urechile, au lărgit privirile, uitînd de micile moviile colorate din farfurie și de obiectivul venirii noastre curajoase în cafenea.

— Da, draguță — făcu domnul Theodorian, aproape neprivindu-mă.

I. Minulescu văzut de Neagu Rădulescu

După o pauză, gîtit de o emoție, inconștientă, am rostit limpede:

— Am auzit că vă... (și ce-a urmat, se poate da la un taifas amical și rătăcios, dar inconștienta mea apostrofă depășea înțelegerea. Era vorba de ceva ce spunea despre o înclinare, un obicei, al unor degenerați sau inconștienți care aveau pe fața lor obrazul pur și respingerea despre așa ceva, ce-mi străbătuse gîndul căzută în haosul aproape al demenței, chinuit de vocea care ne împiedica să auzim dialogul mesei cu fețe renumite). Cei doi, de la masa mea, auzind, s-au topit din cafea, nevăzuți, neauziți... Și vocea lui Caton, scrișitoare ca o mașină sonoră răgușită a răspuns:

— Nu-i adevărat! Calomnii; nu aici, la Paris!

Canapeaua verde, parcă răsfrîngînd nuanța pe chipul meu devenit verde, rămăsese cu cîteva figurine mute, apoi mirate, apoi Minulescu, rîzînd... — Ce-ți veni, băiețică? Băiețică, eu, a izbucnit în plîns. Rebreanu nu zîmbea, nu vorbea. Își prelungea expresia de chip nordic. Confuzie, mirare: apoi Minulescu: — Ei, na, acum te smiorcai, fii barbat, ce-ți veni, că ești băiat de talent; am văzut, am citit ceva prin reviste... Ce-a mai fost nici azi, nici atunci n-am înțeles și nu-mi dau seama. Știu doar că Ion Minulescu s-a sculat după plecarea unora de la masă. Mă băt看 pe spate: „Hai, gata, ai făcut-o, ai făcut-o, ce-ți veni. Hai să mergem!”

Aproape ridicat de el, am ieșit din cafea, poate urmărit de priviri curioase, amuzate.

Știu că tot drumul, pînă la Minu, tăceam. Stătea pe Calea Dorobanților, într-o casă după care venea o fundătură unde se afla casa în care locuise Macedonski, o clădire veche cu o scară de lemn ce dădea în stradă.

Tot drumul, ca să mă aducă pe linia de plutire, poetul „Romanțelor” a fredonat arii, șansonete franțuzești... — O știi pe asta, nu?, că doar maică-ta era franțuzoaică (mi-a amintit că mai vorbisem altădată, cînd i-am spus amănunte din viața mea.). Era antrenant ca un șansonetist parizian. Nu-l jenau cei ce treceau pe lîngă noi, fredona:

— Pe asta o știi? Trebuie s-o știi: „A Tabarin sous le lustre d'or, tourne, tourne encore, petit trotin que donna l'amour, va tourne toujours... Mi-am amintit de desenul pe care i l-a făcut pictorul parizian, Galanis. Minu, pe un scaun, cu ghitară în brațe, cu aerul lui inspirat, degajat, care trebuie să-i fi cucerit și pe parizienii autentici.

Uitasem de drama idioată pe care o trăisem. Lîngă el, aveam pasul ușor, inima ușoară. Am ajuns. El mi-a strîns mîna călduros, m-a bătut pe obraz:

— Nu-i nimic, orice spirit, tînar mai ales, galopează, e prins la un moment dat de durhuri nefaste, drăcești.

— Dar voiam să vă aud și domnul Caton...

— O să ne auzim mereu... pînă cînd n-o să ne mai auzim.

Am rămas în fața casei lui, spălat de toată groaza ieșirii mele, de neînțelesul clipei, al întîmplării obtuze. Am plecat fredonînd și eu... **A Tabarin sous le lustre d'or...**

IMAGINI LITERARE

Un pegas pentru eternitate

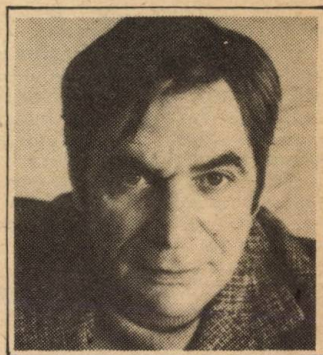

Acum 20 de ani, Ion Horea și Al. Cerna-Rădulescu

CONSTANTIN ȚOIU

PRIETENUL MEU, GREU, GARABET

Domnul Garabet, vecinul nostru, cafegiu și băcan, era un om de vreo cincizeci de ani, foarte înalt și foarte gras, un uriaș de vreo sută și treizeci de kile. Vorbea turcește, rusește, arăbește, evrește și armeneste, limba sa maternă. Pe chepengul pivniței, vara, plină de pepeni, sedeam la umbră și discutam. Era o pivniță care dădea afară, sub un șopron, și ale cărei uși duble, culcate, căptușite cu tablă, se deschideau în lături lăsând să se vadă la capătul scării cu multe trepte adincul negru și răcoros. Tabla care învelea ușile era ruginită, ruptă în toate părțile, și de ea deseori îmi agățam și rupeam pantalonii. Pantalonii unui băiețas de șase ani.

De la domnul Garabet știu că araba și turca, de exemplu, sunt două limbi foarte melodioase și care au sunete pe care un român anevoie le poate scoate. Așa îmi demonstra prietenul meu, Garabet. De probă, îmi vorbea turcește, fără să îmi spună ce zicea; pe urmă vorbea și arăbește, o limbă cu multe hă-uri și care-mi dădea impresia că măninci repede ceva ca să nu te frigi. El vorbea și eu râdeam, gidilat parcă de sonoritățile exotice.

Ce nu putea Garabet să suporte era, verile, caldura. Murea, se topea de căldură ca oamenii foarte grași. Buzat, lac de apă, cu ochii bulbucați, declara sever: „Mare căldur!” Și tot își ștergea țeasta cheală, lucioasă, cu un șervet care mirosea a cafea, șervetul cu care acoperea de obicei boabele proaspăt prăjite. Își prăjea și își rîșnea singur cafeaua. Asistam fermecat la toate operațiile acelea care nu semănau cu nimic din ce făceau oamenii prin preajmă, oameni de băragan. Cum vărsoa boabele verzi din sacii unsuroși în niște căzanele de aramă; cum le prăjea, cum le rîșnea apoi într-un nor vinat și inecăcios de fum. Tîrgul se umplea atunci de mirosul cafelei. Mirosea pînă la circiurma din centru a lui Ștefan-Chioru, iar acesta sau vreunul din clienți, bînd, rămînea cu paharul la gură și zicea mișcînd din nas: „mm! miroase a cafea. Iar prăjește Garabet cafeaua!” O copilărie petrecută în tîria acestui miros poate să te facă rob al băuturii excitante, sau să-ți dea o alergie sînată la acest viciu costisitor.

Eram, dacă vrei, un fel de ucenic al lui Garabet. Sigur, n-aveam forța necesară, dar mă căzneau să învîrt roata grea de fontă a mașinii de rîșnit, neagră, unsuroasă, dințoasă, pîrînd că rînjea tot timpul. Manivela avea un miner de lemn tocit, lustruit de palmele domnului Garabet ca și de ale antecesorilor, căci era o mașină veche de tot și cu o istorie a ei lungă și agitată. Întîi că, în ciuda aspectului său greoi, aparatul se putea demonta și monta la loc ușor, făcut parcă pentru pribegii, pentru desele mutări în căutarea unui vad cit mai prielnic acestui negoț pretențios. Era odată să scriu ceva care s-ar fi numit **Mașina de rîșnit cafea**, dar m-am dat bătut, ca și cum Garabet și mașina lui n-ar fi încăput într-o intenție, încă modestă... Ce cunosc sigur în legătură cu această mașină e că la povestea ei participau din plin două orașe de care nici nu auzisem, Odesa și Brăila. Nu știam ce este aceea o revoluție. Cuvînt care, în povestirile încurcate ale domnului Garabet, revenea des, fără să-l înțeleg, dar mai tîrziu, cînd l-am înțeles, mi-am amintit cum îl pronunța el: „un revolus”, ori „revol'sie”. Așa, de pildă, zicea: „Cînd veneam revolus, luam Mița (pe nevastă-sa, romîncă), luam mașină cafă și plecam la Ibraila”. Dacă așa mai fi vorbit cu domnul Garabet încă vreo zece ani, de la șase, cîți aveam, și n-aș fi făcut școala primară, în care nu intrasem încă, așa fi vorbit și azi cu un puternic accent armenesc. Aș fi zis ca el, pe căldurile noastre din Băragan, „vine un ploi afar” sau „un femei de treab” (Mița) sau „un zi venea tata și ziceam” (într-o zi a venit taică-tu și mi-a zis). Mult mai tîrziu, m-am mirat întrebîndu-mă de ce domnul Garabet nu putea să zică o și zicea mereu un.

Era un om retras, tăcut. Nu se potrivea cu ceilalți din tîrg. Vorbea toată ziua cu Mița armeneste. Și cum avea totuși nevoie de un interlocutor din afară, care să-l asculte, și cum el nu știa bine romînește, interlocutorul nemaicontînd, mă alesese pe mine. Astfel ajunsese prietenul bunului meu Garabet. Dialogul său în limba română rămînea strict comercial. Sedeam în dosul teighelei cu el și auzeam și vedeam tot (dacă îmi pare rău de ceva, e că i-am șterpelit odată două sau trei

bucăți de rahat). Unii, care nu erau din țirg, credeau că sunt copilul sau nepotul lui și îi puneau întrebări politicoase, cum te adresezi unor copii care se bagă în față — câți ani ai, băiețele?, cum te cheamă pe tine?, mergi la școală?, ai învățat tabla înmulțirii?, ia spune cît fac trei ori trei?... li priveam speriat de interogatoriul lor strîns, și, ca să scap, răspundeam scurt, armeneste: **nu știam!** Imperfectul e slăbiciunea armenilor. Ca și cum, lor, armenilor, prezentul nu le-ar conveni niciodată. Rasă veche, obsedată de trecut.

■ ■ ■

„Cînd erai la Ibraila...” Cînd era el la Brăila... Sau cînd era la Odesa... „Cînd erai la Odesa...” Toate povestirile lui începeau cu numele acestor două orașe, „doi oraș foarte curat”. Dacă domnul Garabet avea o manie, aceasta era curățenia. De la el știu că Brăila și Odesa erau cele mai curate orașe, „nu praf (ca-n Barăgan), nu balig’ strezi, nu aruncam chiștoc gios, bre!...” Nu se împăca deloc cu obiceiurile locului. Asta era că el era, pe urmă înțelesesem, musulman. Un armean, turc! Teribilă contradicție. Astfel se explică mania curățeniei pe care o avea, mahomedanii ținînd mult la regulile igienei; pe cînd armenii ortodocși, oricît i-am iubi noi, admit cu lărghețe praful din anticăriile lor și din covoare și nu fac atîta caz de apă, pe care preferă s-o inghită sub formă de cafea.

■ ■ ■

Domnul Garabet nu se ducea la privată ca toată lumea. Aceasta se afla undeva departe, în fundul curții, o mică gheretă, văruiată. La plecări, se întimplase deseori să asist. Cum ședeam de vorbă la umbră pe chepengul pivniței, sub șopron, o dată-l vedeam strîmbîndu-se și pipăindu-și cu un mormăit pîntecul enorm. „Moment!”, făcea ridicîndu-se. „Stam

aici (să stau acolo), puțin plecăm și veneam...” Dispărea în casă, ieșea grăbit cu un bidon de tinichea umplut cu apă, ochi, că se revărsa în mersul lui legănat, și se îndrepta spre latrina cu pasul său de elefant. La început nu înțelesesem rostul acestui bidon cu apă. I-o fi sete, mă gîndeam, o fi bînd și-acolo, cine știe, îl apucă setea și bea. Stam și mă uitam după el cum pășea legănîndu-se, și cînd intra și după ce trăgea ușa construcția de lemn, ușoară, începea să se clatine ca la cutremur. El se întorcea, intra în casă, mai zăbovea puțin discutînd cu nevastă-sa, apoi reapărea bine dispus și se așeza alături pe chepengul pivniței.

Într-o zi s-a întîmplat un lucru îngrozitor. Podeaua șubredă a privății s-a rupt sub greutatea lui Garabet și bietul de el s-a prăbușit în interiorul fetid. Tîrgul a ris o săptămîină și nimeni n-a mai venit la el să cumpere cafea. Mița îl spăla zilnic într-o albie mare de rufe captușită cu tablă. Știu acest lucru fiindcă și eu căram apă cum puteam cu o cană, în timp ce Mița îl freca cu o perie de scînduri, Garabet mormăia în armeneste și cînd Mița pleca să pună apă la fiert, îmi zicea „vorbește cu nen’tu Garabet, ține-l de vorbă, ei, ce-a fost a fost, asta aduce noroc!” Pe urmă Garabet s-a îmbolnăvit rău de tot, și tîrgul, rău de gură cum era, pretindea că murise de rușine.

Garabet a murit tot vara, pe călduri. N-am fost la înmormîntare, dar am auzit că pregătindu-se să-i depună în groapa coșciugul, acesta se ruptese, fundul adică, și Garabet se prăbușise a doua oară, de astă dată direct în neant. Aruncasera pămînt peste el așa cum zacea ghemuit în adîncul gropii, și tîrgul a comentat și această întîmplare vreme de o săptămîină.

Mița îmbătrînise fumînd, dînd în cărți și stînd serile singură și privind în gol. Mult mai tîrziu, înțelesesem că îl iubise mult pe Garabet al ei, ca pe nici o altă ființă din lume. Cînd mă vedeam, mă lua în brațe și mă pupa cu foc, cu o energie necunoscută, înfricoșătoare. N-avusesese copii. Ochii ei verzi pe fața smochinită ca a unei maimuțe se umezeau brusc. Și nici măcar nu-i fusese nevastă, ci doar țiiitoare. Garabet o cunoscuse la Brăila într-un loc unde bărbății se duc pe furis, o luase cu el, abia împlinise optsprezece ani, o umpluse cu daruri, îi cumpărase rochii, cercei, un patefon cu pilnie, era cel mai bun și mai cumsecade bărbat pe care îl cunoscuse ea și îl urmăse credincioasă peste tot.

La capătul cel mai îndepărtat al copilăriei mele sta, gras, cu burta revărsată și veșnic asudat, acest Garabet. Primul îns care văzuse în mine nu numai un copil, ci, poate, și-un om. Și care avusesse darul, rar la bărbăți, să se facă iubit de o femeie răcătă, căzută în viciu... Pe el și pe Mița lui, îmbrăcată în negru, și fulgerele ei scurte, străine parcă, din ochii verzi, neliniștiți.

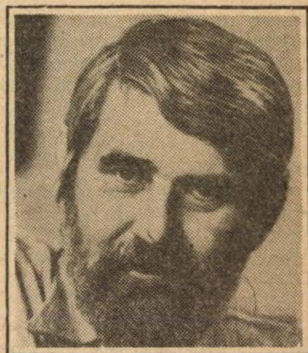
„A murit nen’tu Garabet, — se vaita ea în lunile ce urmărară, — nu mai ai cu cin’ să stai de vorbă, s-a dus, sărăcul de el...”

O ascultam incremenit; deși nu înțelegeam. Cît de ușor acceptă moartea, copilăria...

PETRE STOICA

AMINTIRI SCURTE

■ **MOARTEA LUI OCTAVIAN GOGA.** Era o dumnezeiască zi de mai, cu lumină care pune pe retina crudă a copilului peceti de veșnicie. Clocotul verdelui năvălind dinspre cimpuri, aburii liliacului înflorit, chemările păsărilor aduceau în sufletul cerul. Și deodată lumea de primprejur s-a întunecat. La primărie apăruse tricoul în bernă. Ochii tatălui meu inotau în lacrimi. „A murit Goga, marele nostru Goga”.

■ **ZEPPELINUL.** Înainta cu încetineala apei adânci. Poate că stătea pe loc, spânzurat de cîrligele văzduhului. Zeppelinul! Zeppelinul!, chiuiau mai vîrșnicii ieșiți să vadă balaurul civilizației moderne. Cu mina streșină la ochi urmăream drăcovenia de forma trabucului, component indispensabil pe blazonul domnului cerealist. Atoatecunoscătorii spuneau că dihania aeriană e mare, mare cît o casă cu zece ferestre la stradă. Și mai spuneau că în cap în ea elefanți și vaci și oi, și încă rămînea spațiu destul pentru o masă de biliard, să aibă distracție însoțitorii acestor dobitoace. Și trabucul de aluminiu luneca impasibil înainte, statul lui pe loc era numai o iluzie. Aeroplan mai văzusem, pricepeam, putea să zboare, doar avea aripi de libelulă. Minune, adevărată minune! Apoi Zeppelinul a dispărut de pe cerul pur al primăverii, cum au dispărut atîtea altele, ca odată și odată să revină, puf de păpădie, în amintirea bătrînului. Dar emoția de atunci a rămas întreagă. N-a egalat-o nici clipa pe care a trăit-o în noaptea cînd stîcra televizorului i-a înfățișat poposirea omului pe lună.

■ **RĂZBOIUL.** Mă îndreptam spre școală posomorît: nu-mi făcusem lecțiile. Lăsam în urmă o frumoasă duminică de aprilie cu zben-guială-n curte și lecturi din „Universul copiilor”. Tristețea mi-o sporea și dimineața devenită peste noapte friguroasă. Vîntul clătina stropi de ploaie mărunță izbindu-i pieziș de stîcra ferestrelor, plină de negrul unui cer corborît. Atmosfera începutului de zi amîntea mai degrabă toamna decît primăvara abia înscăunată. În ciuda vremii nepriincioase pășeam că-

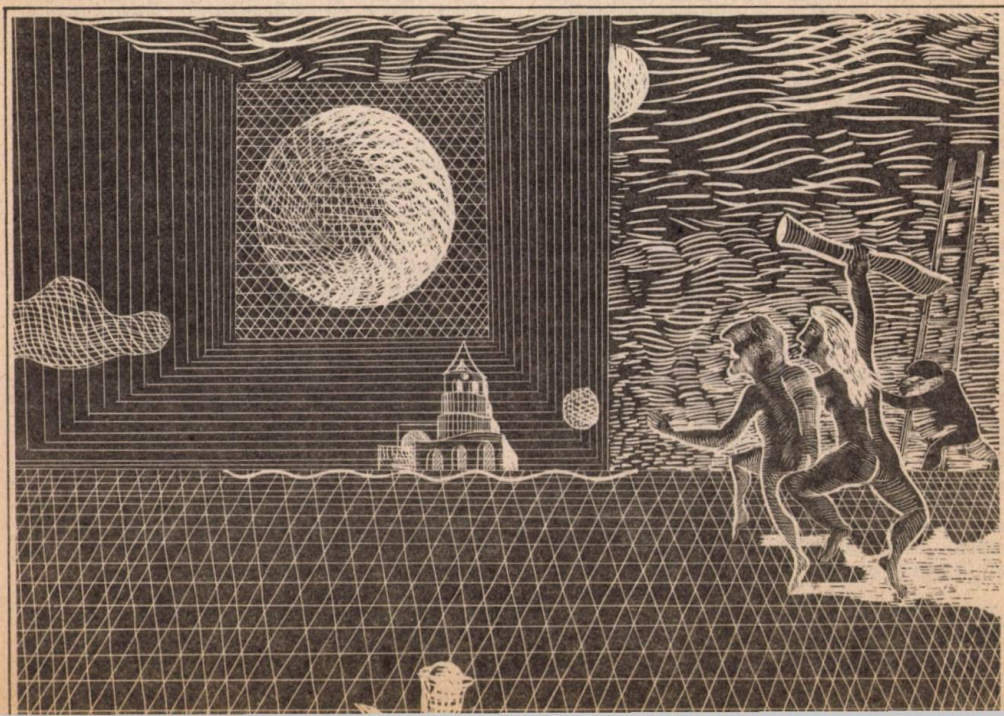
tinel, mă apăsa gîndul corecției ce mă aștepta implacabilă. De bună seamă, colegii erau deja în clasă. Ajuns în punctul unde strada mea o încrucișa pe a școlii, am auzit deodată zgomote violent-sacadate, paralizîndu-mi întreaga ființă. Nici n-am apucat să-mi revin în fire, ca prin fața mea a și început o defilare nepămînteană. Tancuri! Namilele de oțel, laolaltă cu motocicletele însoțitoare, frămîntau sălbatec pietrișul drumului, improșcîndu-l în dreapta și-n stînga. Coloana cenușie evolua sincron și cu toată viteza pe care i-o permiteau caii săi putere. Avea ca țintă frontiera iugoslavă, existență la numai o aruncătură de băț de locul în care tremuram eu acum. De ieri, așa auzisem în casă, armata germană pornise să cotopească țara bunilor noștri vecini, Sirbia, în limbajul sătenilor. Inima mea bătea să-mi spargă pieptul. Viața îmi înfățișa o realitate străină de tiparele imaginației mele. Mi-am frecat ochii. Nu, nu visam. Ciudat, dar soldații motocicletelor mă înfricoșau într-o măsură mai mare decît fiorele blindate. Aceștia purtau căști severe ce le acopereau ochii transformîndu-i în soldați fără chip și mantale cauciucate cu poalele căzute pe cizma scurtă și largă din care ieșeau la iveală grenade în formă de pisălog. Fiecare își avea arma automată, petrecută pe piept, iar cutia măștii de gaze, atîrnată la sold. Miinile lor, încheștate fie pe ghidon, fie pe trăgaciul mitralierei montate pe ataș, vibrau în tactul motorului. Mi se părea că văd o succesiune de imagini decupate din blocuri de gresie. Întru totul altfel arăta soldatul cunoscut de mine pînă atunci, și-n altă ipostază mi-l închipuiam în război: înaripat de sunetele trompetei lucind în soare, și neapărat pe cal. Fiii motorizați ai **Blitzkrieg**-ului îmi dezmințeau brusc imaginea idilică pe care mi-o formasem despre minuitorul armelor. Neasistat de nimeni, am stat neclintit vreo jumătate de ceas, exact cît a ținut cavalcada motorizată. Inima mea își continua ticăitul infernal. Ce puteam eu spune în clasă, mai cu seamă că întîrziaseam cîscînd gura la o prive-liste cu reliefuri apocaliptice?

Urmărind vergeaua de bambus îndreptată iute înspre palmele mele disciplinat întinse

înainte, am mormăit niște cuvinte care au avut darul să-l infurie și mai abitur pe dascăl. Omul credea că-mi îmbogățisem paleta tertipurilor cu simulatul nebuniei. Eu însă, pradă unei stări de beție indiferentă, reluam aceleași cuvinte: „Am văzut războiul, d-aia am întârziat... lertați-mă, zău că d-aia am întârziat”...

■ **HOROSCOPIUL.** Primul meu ciclu de învățământ s-a încheiat într-o calmă atmosferă sărbătorească. Așadar, devenisem absolvent a patru clase elementare, cu drept de admitere la liceu. Am uitat dintr-o dată negrul lumii: memorizările, problemele de matematică, scutatul de dimineață, statul la colț în genunchi, „banca măgarilor”, admonestările conjugate cu usturimile nuietei de bambus ș.a.m.d. Șuvoaie de lumină scăldau acum curtea școlii în care trona o scenă îmbrăcată în verdeață și chilimuri bănațene, renumite pentru motivele lor geometrice viu colorate. Pe scîndurile ei urmau să răsune curînd cuvîntarea directorului școlii primare, corul vocilor crude și recităriile de poezii. Festivitatea avea să culmineze cu distribuirea cununițelor și a premiilor în cărți. Unul ca mine, indolent și refractar oricărei discipline, nu putea să intre în rîndul premianților, spre necazul mamei, care suporta greu eșecurile în familie, fie ele și mărunte. O consolare i-o aducea fratele meu, predestinat să poarte pe creștet cununa victoriilor în toți anii săi de studiu. În loc să-și manifeste bucuria că n-am rămas repetent, mama, biata mea mamă, suspina. Pînă să aibă loc emoționanta festivitate, noi, absolvenții clasei a patra primare, am fost așezați pe două rînduri în băncile cărute în curte sub umbra unui dud maiestuos. După o metodă, transmisă probabil de Pestalozzi, ni se cerea să așternem în cale-

tele „dictando” o compoziție de genul: „Ce dorești să ajungi în viață?” Eu doream să ajung inventator. Nimic altceva decît inventator. Scriam trăgînd cu un ochi la sătenii care intrau pe poarta curții, cu altul la penița de aluminiu gata să lase pe hîrtie „purcei”. Caligrafia mea, indeobște apreciată de „dom’nvațător”, de astă dată ignora complet regula sacrosanctă a scrisului didactic, scris ce trebuia s-o pornească de la linia trasă perpendicular cu creionul roșu (îndărătul căreia dascălul sancționa ortografia strîmbă și exprimarea improprie), pînă la cealaltă margine, nemarcată, de unde începea abisul. Șirurile literelor mele, impecabil așternute, se grupau însă la mijlocul foii, pe lungimi de aproximativ zece centimetri. Grafic, totul semăna cu un poem. Directorul școlii, care avusese năstrușnica idee de a ne pune să evoluăm în vîzul adulților, remarcîndu-mi ciudata compoziție, și-a rotit privirile în căutarea părintelui meu. Găsindu-l, l-am auzit: „la vino, dragă Adame, să-ți arăt o minune”. La apropierea tatei, a zîmbit: „Zmăul tău de copil o să ajungă poet. Uite cum scrie...”. Eu, poet?! Visul meu în momentul acela era să construiesc o mașină de zburat spre lună, de felul celei descrise într-o carte pentru copii din colecția „Cheița de aur”, ieșită de sub teascurile Editurii „Cugetarea”. Faptul că „scriam” uneori poezioare, ba chiar și scurte povestiri, imitînd naiv autorii volumelor din modesta, dar minunata mea bibliotecă, nu însemna nimic. Cîți flăcăi n-am întîlnit duminicile pe izlaz „fircălînd” poezii destinate drăguțelor? Și nimeni nu-i considera slujitori ai pegasului. În paranteză spus, eram deja „autorul” cîtorva „încercări” literare. Memoria mea a reținut un catren dintr-o lungă „poezie” apăsată de crîncen pesimism: „Vremea trece

cu grabire, / iaca zilele se ispravesc... / Eu mai scriu o dulce poezie / căci nu știu cit mai traiesc."

În anul 1941, când am intrat în posesia certificatului de absolvire a patru clase primare, în cazul meu semnele poeziei se aflau departe, departe ca și luna pe care tinjeam s-o ating cu o mașină construită de propriile-mi mâini. Că voi ajunge poet (în felul său și el inventator) a știut-o numai directorul școlii, care se vede că mi-a citit horoscopul.

■ O. POVESTE URÎTĂ. Lumina lunii, strecurată printre corzi de viță suitoare, împroșca pe gemulețele verandeii fainiș diamantin. Era o seară tocmai bună pentru taciale. Ce plăcut că avem oaspeți, gîndeam. În jurul mesei din veranda largă, mama stătea așezată lîngă o femeie cam de vîrsta ei, o ființă suavă, prematur încarunțită, între tata și mine, un bărbat marunțel, cu aparență de porțelan fragil. Bărbatul, Rudi, pe numele mie, purta uniformă **feldgrau**, însemnele sale indicînd gradul de locotenent S.S. Musafirii, soț și soție, erau vechi cunoștințe ale familiei mele. Aflîndu-se dumnealor în trecere prin sat, ai mei s-au gîndit să-i invite la o cină stropită cu vin de Recaș. Și eu îl cunoscusem cîndva pe ofițer, pe vremea cînd începusem școala primară în localitatea din care provenea el. Tata îl rugase pe acesta, învațator pe atunci, să mă inițieze în romanticul meșteșug al cîntatului la vioară. O inițiativă laudabilă, devenită pentru mine tortură, pentru „maestru”, adevărată pierdere de timp. Actualul ofițer predase odinioară carte copiilor germani. Vorbea o românească fără cusur, spre deosebire de tovarașii de viață, complet străina de limba noastră. Ea transmitea lumina slovei copiilor unguri. Discuția feminină avea ca subiect preparatul dulcețurilor, iar a bărbatilor, mersul razboiului. Tatei îi plăcea să asculte relatările și opiniile combatanților de pe front, găsindu-le înfinit mai prețioase decît cele pescuite din „Dacia” sau „Universul”, ziare ce ne veneau zilnic în casă. Eu ascultam cu atenția încordată, curios la toate cîte se petrec pe lume. Deși abia absolvent al clasei întîia gimnaziale, știam destule, dramele razboiului deschizînd uimitor de repede ochii copilului. La un moment dat, oaspetele, care renunțase la creta și condei de dragul revolverului, agitat de o ideologie nefastă, a rostit: „Iar cu jidanii terminăm curînd”. „Adică?” facu tata nedumerit. „Simplu, Adame, simplu, răspunse interlocutorul. Să-ți dau un singur exemplu cum terminăm cu ei”... Mama și-a întrerupt brusc banala conversație. Și iată cum suna exemplul: „Jidanii sunt înghesuți în vagoane de marfa și plimbați zile în șir pe arșiță. Nu li se da apă de băut. După ce trenul ajunge la malul Bugului, soldații deschid ușile vagoanelor și domnii jidani, înnebuniți de sete, se aruncă în apă. Timpiții beau pîna crapă, cad ca muștele. Pe cei care mai mișcă, îi seceră mitralierele. Simplu. Simplu ca bună ziua”. Mama, palida de minie, a sarit în picioare: „Rudi, nu cred, tot ce ne-ai spus tu este o poveste urită, nu, nu cred nimic din ce

ne-ai spus”. Rudi jură însă că așa stau lucrurile, că lui nu îi stă în fire să debiteze brașoave. Și apoi, sustinea apăsă, e drept că omenirea s-a scape definitiv de jidani. Vorbe și gînduri înspăimîntătoare. „Rudi, i-a întors-o mama, tu ești creștin? Spune, ești creștin?”. Fostul modelator de suflete inocente, surprins peste măsură, tăcea golit de orice elan verbal. Îi cazuse fluierul în noroi. Tata o privea admirativ pe mama, leoaică dezlănțuită: „Să-ți fie rușine, da, păgînule, să-ți fie rușine! Și acum vă rog să ne părăsiți imediat casa!”. Rudi și suava lui soție, care intuise situația, s-au sculat numaidecît în picioare. Lumina lunii, strecurată printre corzi de viță suitoare, împroșca în continuare fainiș diamantin pe gemulețele verandeii. Dar lumea se făcuse tare neagră.

Întimplarea s-a petrecut în vara lui 1942. Rudi a pierit în iarna aceluiași an, la Stalin-grad.

■ METROPOLA. Prima mea amintire legată de metropola Banatului, denumită odinioară „mica Viena”, provine din anii inocenței depline, cînd pentru copil universul se marginește la perimetrul lumii sale imediate, dincolo de el nemaexistînd nimic. Știu că la un ceas de seară blîndă, părinții m-au coborît dintr-un tren oprit în gara „Domnița Elena”. Părăsind civilizat peron cu vinzători în halate albe, care plimbau lent încoace și încolo cărucioare cu crenvurști, reviste ilustrate și romane polițiste, dulciuri și limonăzi, am ajuns în dreptul unei clădiri îmbrăcată-n lumini scînteietoare. (Pomenitul imobil era complexul hotelier „Metropol”, în neagra primăvară a lui patruzeci și patru, mistuit sub ploaia bombelor incendiare **made in U.S.A.**) Drumul nostru, din care nu am reținut decît mersul nefiresc de silențios al tramvaielor galbene, a luat sfîrșit în apartamentul unor prieteni de familie, plasat pe undeva prin cartieul Iosefin. Aici, după cină, în timp ce eu picam de somn, s-a discutat îndelung în jurul paharelor cu vin. Ternă, nesemnificativă amintire. Dar acesteia aveau să i se adauge curînd multe altele, mereu mai limpezi și mai viu colorate, toate azi tezaure ale inimii mele. Și trecînd acea perioadă de timp în care însăși noțiunea de speranță fusese uitată, zeul Mercur mi-a înlesnit călătoria peste hotarele țării. Mi s-a oferit astfel prilejul să cunosc capitale mărețe și metropole croite din beton și sticlă, halucinante cetăți industriale și zeci de orașele medievale în care pe amurg se aud fîșnet de pergamene și pași de călugări între ziduri vegheate de blazoane cu reliefuri de bronz înverzit. După fiecare voiaj m-am ales cu suveniruri de preț: un trandafir din grădina vreunui monarh al scrișului, o suviță din pîrul Cosînzenei nordice, o crăcuță de mărgean, fărîme din nimburile atîtor și atîtor muzee celebre și scene de viață sinonime visului. Măsurînd acum cele văzute și primite, pot spune că Timișoara, sfîntul loc unde mi-am petrecut nouă ani de viață (cu scăzămîntul zilelor de vacanță, acasă, la țară), este cel mai frumos oraș din lume. Cîntarul sufletului nu înșală.

ION SOFIA MANOLESCU

DIAVOLUL DE LA ELISAV

Cu un joc al hazardului a fost viața mea, cum poate va fi fost a multora; o alternanță de suișuri meritate și de coborîșuri parțial nejustificate. Un joc, dar după legi prestabilite, o succesiune precisă, matematică între bine și rău, ca ordinea din cosmos, încît știam cu certitudine că bucuriei îi urmează deprimarea și reciproc, precum zilei îi succede noaptea.

Dar ceea ce nu știam, ceea ce ignoram total era adevărul despre mine, despre prezența mea fizică. Cine eram? Cui datoram viața mea de zbateri și euforii? Cui? Adesea, pe fundalul aducerilor-aminte se proiecta o odaie de brutărie, înfundată de fum, și, nu departe, o baracă așezată sub un plop uriaș. Baraca era dezvelită, ploaia și vîntul mușcau din trupul ei, iar eu, emoționat de singurătatea și suferința ei, i-am dedicat primele mele versuri, ca și cînd ar fi fost o ființă.

În dialogul meu cu trecutul, îmi aminteam anii de muncă și de foame, dar nu aflam niciăieri în memorie chipul celor ce-mi dăduseră viață. Cine au fost, unde s-au dus și de ce? Peste ani, realizasem că nu-s copilul mamei Casandra, deși mă înfățișa astfel consătenilor. De ce? O altă întrebare căreia nu-i găseam răspuns. Pînă într-o seară de toamnă rece cînd, umblînd hai-hui prin sat, am auzit în urmă un glas: — Hei, tu, băiatul Sofiei! Mare te-ai mai făcut! — Ce știi d-ta, despre Sofia? am întrebat. — Eu știu ce nu știi tu. — Spune-mi! — Ți-oi spune de mi-i dau... — Ce să-ți dau? — Rachi. M-am îndreptat spre Ciochina. Am luat-o de brațul scheletic. După cîțiva pași mi-a șoptit: — Nu aici, hai la Tiron! vorba-i trăznea a bautura dospită în măruntaie, ochii scăparau de impaciența îngurgitării. — La Tiron! am avut o clipă de repulsie; era un loc unde se adunau toți bețivii satului. Dar... trebuia să aflu; oricum și oriunde. Într-adevăr, înăuntru, la Tiron, era o atmosferă încărcată: gălăgie, ceartă, fum gros de tutun iute. Cu greu am găsit o masă lingă tejgheaua patronului. El a adus — fără să i se ceară — două stacane de rachi. Femeia le-a băut într-o clipită pe-amîndouă. — Mai dai una? Am făcut semn spre tejghea. A mai adus un

rînd. De data aceasta setea îi era mai puțin arzătoare. Mă privea și bea cu înghițituri rare. Bea și tăcea. — De ce tăci? am întrebat-o intrigat, timorat de ochii ei întunecați și de ce avea să-mi spună. — Mă uit la tine. Parcă ești și parcă nu ești al ei. Prea era frumoasă, Doamne! Prea frumoasă pentru oamenii rai! Diavolul de la Elisav, așa-i ziceau muierile, otrăvite de frumusețea ei. Da mai dai un rînd? — Dau, numai vorbește. — Dar să știi că n-a vrut să te aibă. Nu... îi era rușine de lume. A sărit din pod ca să te lepede. Ai venit neașteptat de nimeni. A luat tot felul de buruieni, s-a băgat slugă la oraș și cucoana o-nvăța cum să facă să nu mai fii. Dar ea n-a avut inima aia și s-a întors la mama Casandra. Nimeni nu s-a bucurat cînd ai venit pe lume. Apoi te-a lăsat și s-o pierdut în lume. S-o auzit că n-ar mai fi, că s-o prăpădit.

Am tăcut amîndoi. Larma crîșmei încetase. Auzeam numai tipătul din mine. Cine s-a prăpădit? Cine era? Cum arăta? Spune-mi, caută să-ți amintești, cum era Sofia? Era tină, frumoasă? Femeia a tresărit. A împins departe de ea stacanele și cu ochii duși în amintire, cu marea luciditate pe care în clipe de saturație ți-o dă alcoolul, mi-a vorbit de ea. Fantezia mea suscitată de emoție, și dragostea, fierbințea mea dragoste pentru necunoscuta care m-a dăruit vieții la 18 ani, a întregit propozițiile ei eliptice, saracite de culoare și a recreat-o, precum am văzut-o și o văd și azi, ca să merite admirația disimulată în peiorativul: diavolul de la Elisav! Avea toate atribuțele unei frumuseți faustice, un trup de fascinantă feminitate, în care se acumulasă tot sex-appeal-ul unui sat de femei; un tors ce se frîngea în ușoare unduiri, parcă s-ar fi cerut mereu alintat; un păr ondulat cu luciri de lanuri coapte, ochi albaștri, cînd jucăuși, ademinatori, cînd nostalgici, duioși; obrazul roz-alb întins, catifelat, respirînd prospețime și candoare; brațele cu o carnație de „peau douce”, picioarele — împlinindu-se armonios, progresiv de la gleznă spre genunchi — tari, provocatoare. Era o apariție singulară într-un sat de femei istovite de muncă și macerate de necazuri. Naștea invidii și ispite. Un diavol de fru-

mușete! Care multă, îndelungă vreme nu mi-a dat pace. Am purtat pretutindeni, zile și nopți, chipul ei cu mine. Oriunde aș fi mers, orice aș fi gândit sau întreprins, ea strălucea într-un nimb de lumină, în mine ori în afară de mine, prin camere străine, pe străzi, la masa de lucru, oprindu-mi meditația, încilcindu-mi meditația, încilcindu-mi împletitura de imagini, gonind din mintea-mi oboșită motivul inspirator. Până într-o zi, când am simțit că în conștiința mea se face un gol și că în vidul acesta patrunde chipul ei, care îl umple și mă sufoca, neputînd să treacă de cătușa obsesiei și ca trebuie să fac ceva, să fac ceea ce cu truda realizez mereu, s-o liniștesc, să mi-o apropiu prin vers, singurul omagiu ce dragostea mea i-l putea aduce și numele ei interpus între numele meu și numele de familie. Și atunci am semnat în Bilete de papagal, pentru prima dată: Ion Sofia Manolescu. Tot atunci am scris:

DIABOLUL DE LA ELISAV

*Salbatic de frumoasă aleargă pe poteci
curată ca izvorul luminilor de veci.*

*Cu trup de albe trestii
cu pași mărunți de ciută
pe urma ei pămîntul și tăpile-i sărută.*

*Din șolduri amețite
de-o tandră legănare
își scutură-n neliști
tot trupul plin de floare.*

*Viltori adînci de vrajă
se string în jurul ei
cînd nasc și mor în taină ațiția dumnezei.*

*E stranie ca noaptea din apele curgînd
și chipul dus pe ape
și-l vede sîngerînd.*

*Cînd s-a uitat la mine
dintr-o privire-avea
să mă ucidă vraja și diavolul din ea.*

*sub jocul alb și negru adus de coțofene
se culcă-n iarba serii cu somn cosit pe gene
și-un farmec fără urme
se pierde prin frunzare
și-n ochii ei pădurea se clatină și moare.*

Moartea — această pată de cenușă aflată permanent în perimetrul anilor mei, așa după cum spune undeva Michelangelo: „Non nasce in me pensiero che non vi sia dentro scolpita la Morte”. Dar și lumina de dincolo de bariera beznei: neastîmpărul de mînz care nu cunoaște decît friul libertății, saltul de căprior ce înghite prăpastia, înălțîndu-se pe culmi. Le-am moștenit de la ea, poate, desigur veșnica neli-

niște, o bunătate rău înțeleasă de semenii, goana după fericire — s-o aflu, s-o prind și s-o fixează. Am alergat după ea mereu, am găsit-o rareori, am pierdut-o prea adesea:

*Arunc fiorul zborului ales
să-l urmăresc pe aleea fără moarte
și cînd ajung să cred că l-am cules
abia atunci de mine se desparte.*

(Luceafărul căzut)

Am crescut alături de bunicii mei, iar de la 11 ani tataia m-a luat să-i fiu de ajutor la brutărie. Mi-era drag tataia. Semăna cu Decebal. Avea o căciuliță și o purta pe cap ca străbunul nostru. Parcă des-cinsese de pe Columnă. O barbă înspicată, o față rotundă, umeri vinjoși și trup pietros. Îi plăcea să citească și, cînd treburile ne îngăduiau și el era oboșit, îi citeam eu. Așa i-am cunoscut pe Slavici, Sadoveanu, Girleanu, Dragoslav, Mihail Lungianu, Eminescu, Macedonski. Ei înfrumusețau grelele noastre ceasuri de noapte. Cerneam cu tataia făina. Puneam sita pe două stîngii sub care era covată. Mișcam ritmic sita, și mișcarea mecanică, uniformă, asociată cu oboseala, cu orele tîrzii mă adormeau. Mă trezea glasul blind al tataii: „Ionică, schimbă sita”. După ce cerneam făina, făceam maiaua într-o covățică, apoi o răsturnam într-o covată mare, unde erau apă și făină. Tataia amesteca totul și frămînta cu miinile, după care îl lăsa să crească. După ce creștea, frămîntam eu, de data aceasta în „bastroane”. Luam bucăți de aluat, cit imi permiteau puterile, și le frămîntam. Le lăsam din nou să crească. Apoi începea cîntăritul. Dădeam, în sfîrșit, piinii forma dorită și o așezam pe panacoadă (două rînduri de scînduri). Ne duceam cu ele la cuptor, puneam fiecare piine pe lopată și o viram înăuntru să se coacă.

Vara, dormeam pe panacoadă; iarna, pe cuptor. Era cald acolo; uneori aveam lemne puține ori ude și-n odaia se făcea frig sau se strîngea fum gros, înecăcios. Pe atunci am compus o poezie din care nu-mi mai amintesc decît începutul: „Tristă, tristă brutărie, / cu-a ta ușă infundată de a fumului minie”. Nu era veselă viața aici. Mă amuza cîteodată vinătoarea de șobolani. Veneau la făină. Tataia mă băga sub cuptor cu o scurtătură în mînă și mă lup-tam cu ei. Afurisiții se apărau cu înverșunare. Se vede că erau înfometaji. Unul, furios ca nu-l lăsam să ajungă la saci, m-a mușcat de picior.

Sacii cu făină erau la fereastra. Dincolo de fereastră erau plopii. Vara imi plăcea să mă tolănesc pe saci și să privesc plopii. Se lega-nau atît de lin, de gingaș și de grațios, de parcă aș fi ascultat un menuet. Și soarele le juca în coamă și pe fiecare frunză își pune-a

sigiliul său de aur. Acolo, pe sacii de făină ci-
team, visam, scriam. Mai tirziu, când pe retina
se fixase peren sumbrul tablou al brutăriei,
amintirea mamei a reîntâit în această cantilena:
„Maică, nici o pasăre în mine nu-și află locul/
Și cît de frumos a crescut blestemul și socul./
Maică, să nu-ți răsucești inima prin rădăcini./
S-o lași să crească limpede-n lumini./ Maică,
pretutindeni somnul e la fel./ Ca și la cimitirul
Pătrunjel./ Dar tu să-ți uiți păcatul tău din
flori./ Pe care-o babă te-nvață cum să-l
omori./ El a crescut în fum de brutărie./ Pe
sacii cu făină a învățat să scrie./ A dezlegat
cuvîntul greu din carte/ Și-a scris pe umblet
cîntece de moarte./ Tu prea ai fost de vînturi
huiduită/ Și viața prea ți-a fost dezlănțuită./
N-am simțit dor de stele niciodată./ Decît
atunci cînd am aflat că ești plecata./ Maică, să
nu-ți răsucești inima prin rădăcini./ S-o lași să
crească limpede-n lumini./ Să mă înalț prin
crengi să ți-o sărut/ Cu buze reci de moarte și
trecut“.

Amintirea mamei mă dureau ca o rană. Nu-
cunoscusem mîngîierea, dulceața vorbei.
Mama Casandra, cum îi spuneam, era totuși
bună cu mine, iar tataia o depășea. Uneori mă
trimitea să-i aprind luleaua. Ma duceam, luam
un cărbune din cuptor și-mi furișam privirea
spre el. Dacă era la măsută și citea, trăgeam
cîteva fumuri. Tutunul tare mă amețea. Tataia
pricepea de ce întirzii și-mi striga: — Ionica,
iar tușești. Să nu fi răcit, băiatule. Mîine te
duc la doctor. Eu protestam și-i înminam lu-
leaua, roșu ca racul și de tuse și de rușine.
Era bun tataia; ca piinea rumenă pe care-o
scotea din cuptor. Toamna (minunatele
toamne din codrii Moldovei) mergeam cu ta-
taia la pădure să adunăm hamei, ca să
crească piinea. Mă rătăceam uneori de el;
cred că o făceam deliberat. Cît îmi era de
drag și cît nu voiam să-l supăr, dar mă ispitea
singurătatea. Pe cîte-un ciot de arbore rami-
neam să ascult cîntecul păsărilor, să le urmă-
resc jocul prin frunzișul de umbre și lumini,
să-mi legăn visul pe aripile vîntului. Mă afla
tataia fără nici o floare de hamei adunat și mă
lua de mînă și mă ducea cu el pe unde-l pu-
team culege.

Uneori vara mergeam cu vacile la pascut: a
noastră și cîteva străine. De multe ori le rătă-
ceam, fie că mă prindeam cu copiii în joacă,
fie că mă răslețeam de ei; și-n timp ce-mi pre-
găteam o cordelușă, urmăream ceasuri întregi
imagini, chipuri, întîmplări rememorate sau al-
tele noi, confecționate în atelierul fanteziei
mele.

Cînd nu eram cu vacile, ca să cîștig un ban,
lucram în grădina școlii de agricultură de la
Roman. Erau acolo niște sere vechi cu gea-
murile sparte. În sere erau iepuri de casă.
Aveau ochii mici, blînzi, sfielnici, iscoditori,
parcă mereu întrebînd ceva în candida lor
ignorantă. Tărcile negre, pe copacii negri, pin-
deau puii iepurilor și cînd îi aflau singuri se
repezeau cu ferocitatea uliilor și le mincau
ochii. Spectacolul a fost atît de zguduitor pen-
tru mine încît nu mi-a mai trebuit munca la
grădină.

PIERROT

*Pierrot
cu gulerul în dantele înfioate
cu ochii plînși
adormiți jumătate*

*intri-n arena zilei
cu pași de dans
de dans —
arcul interior întins
praștie — pînă la inimă.*

*Faci reverența
simți pocnetul — țipătul interior
ieși din ziuă și mai bătrîn —*

*și spectatorii aplaudă fluieră
îți dau un picior
te proiectează-n arena
celestității.*

FLORENȚA ALBU

ODĂ LA PUTNA

*La Putna-n curte marmură ușoară
un Eminescu vine de la țară
și pentru țară ține-ntr-o privire
și gînd și suflet și nemărginire*

*păziți-l codri repetați-i glasul
în țara noastră el e la tot pasul
și tot ce mișcă-n țara noastră știe
că s-a pus preț pe capul lui o poezie*

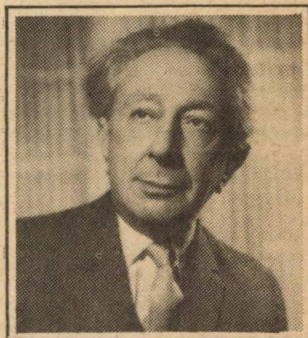
*și poezia nu e de vînzare
se naște-n poezie fiecare
și pun și viață-n fiecare vers
și curg cu Putna peste univers*

ION NICOLESCU

5 mai 1989

VIRGILIU MONDA

UMBRA TIMPULUI

De Gheorghe Brăescu, spre deosebire de ceilalți scriitori care frecventau cenaclul lui Lovinescu, m-am atașat mai greu la început pentru că mi s-a părut că are fața de mine o atitudine de rezervă rece pe care eram inclinat s-o atribui unei lipse de simpatie personală. Dar curînd mi-am dat seama că aceeași atitudine o avea și fața de ceilalți tineri confrăți. Și pentru a-mi explica răceala asta, am căutat să studiez omul.

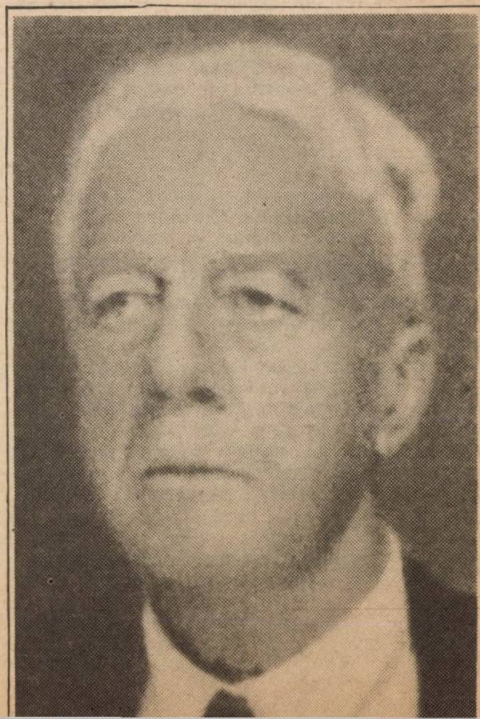
Brăescu era atunci un bărbat de vreo cinci-zeci și cinci de ani, cărunț, cu obraji supti, cu o mustață măruntă tăiată englezește, cu niște ochi în care citeai neliniște, o aprehensiune permanentă. Trăsăturile feței lui păreau răvășite de tristețe sau, poate, de o suferință. Fi-rește, socoteam că această mască patetică se datora încercărilor de pe front, în primul răz-boi mondial, încercări ce culminaseră cu pier-derea unui braț. Dar îmi spuneam că poate era taciturn și trist din fire, căci este știut că cei mai mulți dintre umoriști caută prin scrisul lor să risipească propria lor viziune întunecată a vieții. Abia după un timp am înțeles că Brăescu era un timid, un om greu adaptabil la si-tuații noi, insolite. Participarea săptămînală la niște sedințe literare era ceva neobișnuit pen-tru el, și, de bună seamă, o constrîngere pen-tru temperamentul său. Stînjeneala lui lua uneori o nuanță comică. Șezînd pe un scaun lăaturalnic al cenaclului, se uita în jurul lui cu o mimică de mirare, ca și cum s-ar fi întrebat: —„Cine dracu m-a pus să scriu, pe mine, mili-tar de carieră, și ce caut aici, printre condeie-rii ăștia nedisciplinați?”

Și este posibil ca spiritul său viu care ridicu-liza în militare apucăturile cazone să fi obser-vat nisaiva amănunte supărătoare la unii frecventatori ai cenaclului, îngîmfarea vreunui tînar poet, tonul emfatic al vreunui critic de ocazie, sau atitudinea afectată a vreunei din scriitoarele de pe divanul care le era rezervat.

Dar deprinderea mea profesională, de ro-mancier, aceea de a scormoni cît mai adînc sufletul omenesc, n-a fost mulțumită de aceste explicații. Și mi-am spus că descumpă-

nirea lui Brăescu avea, desigur, și o alta cauză. În adevăr, cînd a apărut la **Sburătorul**, viața lui, așa cum o concepușe, se terminase. În tinerețe fusese aventuros — aventuros în sensul bun al cuvîntului, adică îmboldit spre isprăvi temerare — dovadă, înscrierea sa în **Le-giunea străină**; la maturitate ținea să fie un ofițer exemplar, bine încadrat în disciplina, în obligațiile de rigoare, înaintînd cu mîndrie în ierarhia militară. Acest ideal se scufundase în tragedia războiului, în invaliditate, în senti-mentul de inutilitate al pensionarului, în de-moralizarea unui trai aproape vegetativ. Omul era sîrșit — acel **uomo-finito** al lui Giovanni Papini. Și, deodată, iată-l renăscîndu-se la o viață nouă, cu alțe temeuri, alțe preocupări,

Gheorghe Brăescu

alte speranțe și ambiții, acelea ale creatorului de ficțiuni, cu satisfacții necunoscute pînă atunci, dar mai îmbătătoare ca elanurile vitejești din trecut.

Însă trecerea lui dintr-o viață într-alta nu se putea face fără ca, cel puțin un timp, figura lui să nu exprime o derută, o descumpănire.

După o conversație mai lungă în care a venit vorba despre prizonieratul său de doi ani la Stralsund, în timpul primului război mondial, și aflînd c-am fost și eu la Stralsund (nu ca prizonier, din fericire) tonul lui a devenit mai cald și relațiile noastre au rămas calduroase cît a trăit.

Cariera literară a maiorului Brăescu arata limpede ce importanță are pentru dezvoltarea literaturii unei țări un critic de reală competență și de mare autoritate. Căci orice s-ar spune, norocul unui scriitor este să-nîlnească în momentul crucial al formației sale un asemenea om care să-i întrevadă posibilitățile și să-l sprijine. Pentru întreaga creație a lui Dos-toevski, putem să ne dăm noi seama cît au tras în cumpănă aprecierile elogioase și încurajările exprimate de Bielinski după citirea **Oamenilor sărmani?** Sint convinși că dacă, după contactele infructuoase cu Ovid Densusianu și cu Mihail Dragomirescu, Brăescu n-ar fi fost adus de poetul D. Nanu la E. Lovinescu, toată cariera lui literară ar fi fost alta sau poate nici n-ar fi existat. Căci acest om, care-și dovedise curajul suprem pe cîmpul de luptă, sub aripa morții, n-avea nici curajul de a-și realiza calitățile latente de scriitor, nici pe-acela de a și le arăta într-un areopag literar. E. Lovinescu i le-a dat pe amîndouă. Îl văd parcă și astăzi pe scriitor cum, după anumite pasaje citite la **Sburătorul**, își ridică ochii spre noi cu o expresie de teamă ce s-ar fi putut traduce prin întrebările: este acceptabil oare ceea ce citesc, e literatură? Și mi-amintesc aerul de surpriză fericită — vag copilăresc — cînd aceste pasaje stîrneau o ilaritate sănătoasă și, la urmă, cînd îi recunoșteam marele talent. „Zece ani, după cum a afirmat-o de atîtea ori, Brăescu n-a scris decît din imperativul lecturii duminicale” a notat E. Lovinescu în **Memorii**.

Fapt interesant, — nu numai că acest militar, devenit scriitor la vîrsta părului cărunt și în împrejurări fortuite, plămăuia o literatură de calitate, dar o și citea foarte bine, cu sobrietate, trecînd peste fragmentele cele mai hazlii cu o seriozitate de **pince-sans-rire**. Și trebuie să recunosc că lectura sa era așteptată cu plăcere în cenaclu, ea constituind o destindere după încordarea pricinuită de încrucișările de spadă critice, provocate de unele poezii ce se doreau originale cu orice preț, ori de unele bucăți de proză laborioasă.

Referitor la umorul lui Brăescu, pot spune că umoriștii sînt adevărați medici, căci plictiseala e pentru om un agent vătămător ca frigul, căldura excesivă ori microbul. Afară de asta, distracția este o necesitate vitală.

MIRCEA MICU

„VALUL CARE-A PLÎNS PE GLEZNA TA...”

— fantezii lirice —

1. În timp ce dormea, sub melancolicul soare de septembrie, iedera se încolăcea în jurul gleznelor sale: rece și verde și aburoasă. Ea zimbea în somn simțind cum se înalță în aer trasă de ingeri.

2. Glezna balerinei începea din virful degetului mare înfipt ca un lujer în poale și continua subțire și nesfîrșită pînă dincolo de cortina pleoapelor mele.

3. Glezna ei îmi părea un flamingo întornat, prins de răcoarea amurgului pe spinarea unui plaur în derivă.

4. Mestecenii stînd pe malul mării, într-o singură gleznă sprijinindu-se, așteptînd să valseze sub zăpezi presimțite.

5. Cele mai frumoase glezne pe care le-am visat sînt gleznelor mamei mele de pe vremea cînd nu mă născusem.

6. Ce gleznă frumoasă avea mama. Eram atît de fascinat de subțirimea ei elastică încît, într-o noapte de mai, m-am apropiat cu nesfîrșită grijă de locul unde dormea și i-am legat o brățară împletită din tulpini transparente de pădăie. A fost prima și ultima bijuterie pe care, în cursul vieții, i-am oferit-o.

7. Avea o gleznă atît de transparentă, fata aceea dormind pe malul mării, încît prin rotundul ocheanului ei puteai vedea luna răsărind pe malurile miraculoase ale Bosforului.

8. Își ridică puțin faldul fustei lungi și glezna ei străluci în soare ca un pumnal de Toledo.

9. Cu ceafa sprijinită de glezna ei subțire auzeam marea gemind cu gelozii subterane.

10. Gleznelor acelei frumoase și misterioase femei din Mongolia, atîrnînd le-neșe de-o parte și de alta a trupului unei cămile diforme și plictisite, păreau doi crini de fildeş, însingerați de soarele pustiului.

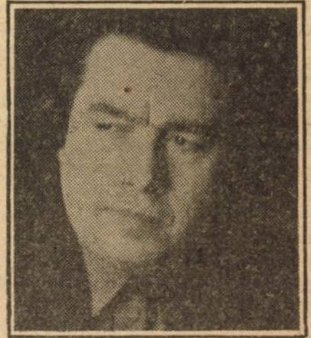
Definiția gleznei din Dicționarul explicativ al limbii române: „parte a membrului inferior care cuprinde porțiunea articulației tibiei cu tarsul. Proeminență osoasă formată în această regiune. Parte mai subțire a gambei situată deasupra articulației tibiei cu tarsul. Parte a piciorului, la animale, cuprinsă între fluier și chișită”.

Așa da! Curat parte dintre fluier și chișită. Dar ce naiba o fi însemnînd chișită?

GHEORGHE PITUȚ

VALIZA DOAMNEI ROSA

„**D**ragul nostru, vei ști despre noi că suntem bine și sănătoși, care sanătate ți-o dorim și ție mai întâi de la bunul Dumnezeu și apoi de la noi. Ne aflăm destul de triști că am primit scrisoare de la cancelarie din care am înțeles c-ai picat la două materii. Ți-am spus mereu să nu umbli tu cu cei mai răi copii, și cu toți vândrocii, fiindcă părinții lor poate că au cu ce să-i poarte la școli pin-or fi bătrini, dar noi n-avem să te purtăm pe tine. Oricum, noi te îmbrățișăm și așteptăm să te faci om. Tata și Mama”.

Ultima frază m-a tulburat mai mult decât faptul că rămăsesem corigent la două materii. Așa că, după citirea scrisorii, m-am hotărât ca în vacanța aceea să nu mai trec pe acasă. De fapt, plănuiam a nu știu cîta recidivă. Și savuram momentul cînd ai mei se vor fi convins că toți ceilalți elevi plecați din sat s-au întors în vacanță, numai eu nu. Și mi-i imaginam atît de întristați, încît știam că ar fi preferat să rămîn chiar repetent, numai să mă întorc acasă. Le-am trimis o scrisoare lapidară prin care le comunicam că întreaga vară voi fi în practică, și să nu-și facă griji din pricina mea. În plic am introdus și o poză în care eram înfățișat într-un vagon de marfar descărcînd metri steri (în gara Năsăud). Îmi ziceam că taică-meu cînd o să vadă poza o să-și dea seama că nu se putea să nu „buctez” avînd astfel de ocupații.

• • •

Mi-am așezat lucrurile într-o raniță de vinătoare și am urcat într-un tren care m-a lăsat în gara Apahida. Mai departe am plecat cu un tren care m-a dus pînă la Cîmpia Turzii. De acolo am călătorit cu o „cursă” pînă la Turda. În sala de așteptare era o aglomerație de zile mari. Trenului, care circula pe o linie îngustă de la Turda la Abrud și retur, i se spunea Mocănița. Pe la orele unsprezece am nimerit într-un vagon cu compartimente de șase persoane. Cinci locuri erau ocupate: o doamnă fardată violent pleca la țîrgul de la Abrud; un domn (cam de patruzeci și cinci de ani) în uniformă verde, cu frunze de stejar la rever, se vedea

că era inginer silvic; un domn elegant, avocat, un farmacist cu o mustață subțire ca frunza, un picher de drumuri de cincizeci de ani și modesta mea persoană. Mocănița a pornit încet și a continuat astfel pînă am trecut de hotarele Turzii. Țineam și geamul și ușa compartimentului deschise, pentru că era o căldură cumplită. Foarte bruneta doamnă fardată acoperise mai mult de jumătate din polița de sus cu bagajele ei. Fuma țigară de la țigară, ceea ce l-a indispus vizibil pe farmacist. Dumneaei a plusat oferindu-i farmacistului o țigară străină, dar el a refuzat, propunîndu-i și doamnei să-și crute sănătatea; nici nu s-a gîndit să stingă țigara. De cite ori își aprindea o altă țigară ieșeau toți cei cinci bărbați pe culoar într-un mut protest. Credeam că după repetarea „protestelor”, doamna o să iasă ea însăși pe culoar, să fumeze acolo. La un moment dat, picherul și-a deschis servieta, a scos piine, slănină, brînză și ceapă și-a invitat pe cei prezenți să servească fiecare ce dorește. Aproape nimeni nu se îmbia la mîncarea picherului. A început să mîncepe singur și lovindu-se cu palma peste frunte a întrebat: v-am pofțit să mînceți, dar de vinars am uitat, cine dorește, mă rog?

— Cine poate bea vinars pe căldura asta? a replicat doamna, supărată.

— Noi, a răspuns inginerul silvic, zîmbind. Dumneavoastră, doamnă, sunteți atît de convinsă că aceasta e menirea dumneavoastră, încît eu n-aș îndrăzni vreodată să vă cer să nu fumați, a adăugat inginerul. Picherul i-a oferit cu bucurie sticla de vinars. Inginerul a transmis-o avocatului, care a dat-o mai departe farmacistului, acela a refuzat. Inginerul silvic a luat sticla și-a întrebat în general: ce-ar fi sa bea și tinărul (adica eu) o gură din flacăra aceasta? Fără să-i raspund, mi-a dat sticla în mînă, am bătut o gură și m-am înecat de țaria lichidului. Apoi am gustat cu toții din bucatele pe care picherul le așezase pe un prosop.

• • •

Farmacistul, care se abținuse și de la mîncare și de la vinars, s-a adresat avocatului:

„Mocănița asta e atît de înceată încît dacă nu ne pierdem vremea cu un joc de cărți măcar, murim de plictiseală”. „De acord” a spus avocatul. „Dacă jucați șaizeci și șase, atunci intru și eu” a intervenit picherul. „Dacă mă așteptați pînă mînc și eu ceva, nu mă dau nici eu în lături”, a spus doamna, care a scos un pachet cu șnițele vieneze, castraveciori murați într-un borcan și cozonac. Inginerul silvic s-a aliat și el celorlalți și jocul de pocher a început de îndată ce doamna și-a cules ultimele firimituri de cozonac. Au început de la un leu, apoi încet, încet, s-a trecut de prețul unei fripturi și s-a ajuns pînă la urmă la douăzeci și cinci, iar mai tîrziu, la plus o sută. Picherul și cu mine receptam total fals desfășurarea jocului, pentru că nu-l cunoșteam și mai ieșeam din cînd în cînd pe culoar, el cu sticla în buzunarul hainei, eu cu o carte (din colecțiile ieftine) pasionantă. „Dacă jucam cu ei șaizeci și șase sau douăzeci și una să știu că nu-i lăsam nici să sufle”, îmi repeta picherul. Doamna ciștiga încet și cu răbdare. Nu numai eu, dar și inginerul, și farmacistul, și avocatul am observat de mai multe ori cîte o carte ascunsă destul de superficial sub manșeta bluzei doamnei Rosa; așa o chema. Știa bine că e singura doamnă din compartiment și proceda cu o îndrăzneală și superficialitate ieșite din comun. După ce am trecut de Valea Iarei, căldura aerului a devenit de-a dreptul sufocantă. Am lepădat cămășile și maiourile, dar și așa ni se făcea rău de zăpușeală. Colac peste pupază, viteza și așa redusă a Mocăniței părea că scade tot mai mult. Rînd pe rînd, bărbații se scotoceau atît prin genți cît și prin buzunare, fiindcă nu mai aveau cu ce onora cînd plusa doamna Rosa. Primul care s-a retras din joc a fost farmacistul, iar după aceea avocatul. Înainte de mijlocul distanței pînă la Abrud, doamna Rosa a spus că dacă nu i-ar fi jenă

s-ar dezbrăca goală goluță; a ieșit pe culoar și s-a întors cu minceale bluzei suflecate pînă aproape de umeri. L-a întrebat pe inginer dacă vrea să continue jocul, și el, după ce s-a uitat într-un carnetel unde notase tot timpul niște cifre, a răspuns afirmativ. S-au amestecat cărțile de joc și s-au împărțit. Inginerul a întrebat cît este potul. Doamna a răspuns că de la un leu la o mie. Atunci o mie plus trei, s-a hazardat inginerul. Banii jos, la vedere, a comandat doamna Rosa. Inginerul a depus un CEC la purtător cu suma de patru mii lei, dar a obligat-o și pe dumneaei să numere patru mii de lei. După completarea cărților, doamna s-a ales cu un careu de ași iar partenerul ei cu chintă regală. Inginerul, bine dispus, a luat banii și i-a împărțit: o mie farmacistului, o mie avocatului, o mie doamnei și o mie lui însuși. Doamna Rosa era albă la față ca varul. Cred că ne-am distrat frumos și fiecare a rămas cu banii pe care i-a avut înainte de joc, a încheiat inginerul.

● ● ●

Mocănița se tira încet. Deodată a început să se întunece. S-a pornit o ploaie torențială, cu stropi grei ca pietrele. Picherul adormise. Trenul stătea în gara Sălcuia de mai bine de jumătate de oră. Au venit conductorii și ne-au somat să coborîm urgent, deoarece șeful gării a primit un mesaj: Arieșul a crescut enorm și vine cu capăt ca un șarpe fantastic, iar Mocănița va fi cu siguranță inundată. Zăpușeala dispăruse, în compartiment era o căldură plăcută, răcoroasă. Ne-am pus maiourile, cămășile și vestoanele pe noi, apoi l-am întrebat pe inginerul silvic ce înălțime este de la șina căii ferate pînă la dușumeaua vagonului. Ne-a asigurat că deocamdată capătul enorm de înalt al Arieșului abia a trecut de Baia și că am putea rămîne în vagon cel puțin trei sferturi de oră. Din zece în zece minute un conductor mustăcios revenea și ne avertiza asupra pericolului că Mocănița întreagă o să fie acoperită de unda Arieșului umflat peste măsura. Doamna Rosa se lamenta întruna că i se vor uda toate bagajele și cum o să rezolve cu transportul lor pînă în comuna Sălcuia care era situată mai sus pe deal. O geană de lumină a apărut dinspre apus pentru cîteva secunde. La baza taluzului dinspre sat al căii ferate era un șanț larg și adînc de un metru, acoperit cu apă; n-aveam cum să-l ocolim la coborîre. Farmacistul și avocatul au vrut să coboare de cîteva ori, dar s-au întors de la ușa vagonului. Afară nu plouă, ne comunicau ei, ci e ca și cum s-ar ridica malul unui fluviu spre cer și apele s-au prăbușit pe pămîntul de lîngă celălalt mal în puhoi. Eram neliniștiți cu toții, cu excepția inginerului silvic; el încerca să ne calmeze demonstrînd că la un unghi de înclinare a albiei de atît, viteza de înaintare a apei nu poate fi decît atît și că trebuie să mai treacă cel puțin jumătate de oră pînă cînd sa ajungă undă la noi. În clipa aceea s-a trezit picherul și a întrebat ce s-aude, căci lui i se pa-

rea că munții gem. Deși conductorii au mai revenit de două ori, noi am rămas pe loc.

• • •

Pînă la urmă s-au întors cu șeful postului de miliție, trecuse ultima jumătate de oră acordată de inginer, și atunci ne-am pregătit să coborîm. Doamna Rosa m-a rugat să-i car o valiză pînă în sat. Picherul, inginerul, avocatul și farmacistul s-au angajat să-i care câte o sacoșă. Mi-am pus impermeabilul cu glugă făcut de sora mea mai mare dintr-o parașută pe care o găsisse ascunsă între tullei de porumb. Peste impermeabil am luat ranița în spate; valiza doamnei am luat-o în mîna dreaptă. Cînd am coborît de pe treptele vagonului mi s-a părut că intrăm de-a dreptul în diluviu. Apa din șanț mi-a trecut de mijloc și a trebuit să ridic valiza deasupra capului ca să nu se umple de apă, ceea ce ar fi fost o nenorocire pentru proprietară. Pe delușor, unde s-au oprit călătorii din toate vagoanele, am pus valiza pe iarbă, eram deasupra viiturii (care încă nu ajunsese la Sălcuia) cu cel puțin cincisprezece-douăzeci de metri. Ploaia atît de tare încît nu ne vedeam unii pe alții nici la distanța de un metru. Cu toate că ploaia se auzea ca un vuiet de cascadă, puteam desluși din cînd în cînd vaietele doamnei Rosa care se plîngea c-o să rămînă cu o pagubă de cel puțin cinci mii de lei din cauza opririi trenului și a ploii, datorită căreia o să i se oxideze atîta marfă și o să i se topească bomboanele și ciocolatele străine, ațele pentru broderii i se vor scămășca etc. Suferința ei, în loc să ne înduioșeze, ne enerva, deoarece nici noi nu ne găseam într-o stare mai bună. Toți erau uzi leocăr pînă la creștet, pe cînd eu eram ud numai pînă la brîu după trecerea prin șanț. Mă rugam pentru sănătatea celui ce lăsase parașuta în porumb. Brusc s-a auzit foarte aproape un vuiet indescriptibil; munții, dealurile și pămîntul tremurau ca de un spasm adînc, fără leac. Am vrut să urcăm pe deal mai sus, dar tocmai atunci a ieșit soarele de sub nori și ploaia a încetat. Unda venea cu o înălțime de cel puțin șase metri, iar în urma ei riul se făcuse fluviu, acoperind toată valea de la un munte la altul. Capătul viiturii se apropia ca un tunet continuu, mai erau o sută cincizeci de metri pînă la tren și toată mulțimea de pe deal a început să urle și să agite mîinile pentru ca mecanicul și fo-chistul să fugă spre noi. Abia în ultimele secunde au reușit să treacă șanțul și să urce pe deal, înainte ca mările val ce antrenase cu el trunchiuri și bolovani să izbească locomotiva și vagoanele cu asemenea putere încît trenul a fost împins cu zeci de metri înapoi sărînd de pe linie.

După ce s-a îndepărtat capătul unde s-a făcut liniște. Soarele strălucea. Pe suprafața apei pluteau cadavre, înotau cîini și cai, un coteț își pierduse acoperișul și peretele din-spre noi și se vedeau porceii atîrnați de țîțe, o șură și mai multe case de lemn pluteau la vale și se auzeau vacile și oile zbierînd, apoi soarele s-a ascuns din nou și noi am pornit spre

sat. A început să plouă din nou.

Dealul din dreapta satului se termina într-un platou destul de larg, așa că puhoaietele care s-au revărsat n-au avut un efect prea dăunător asupra sălașurilor, animalelor și oamenilor. A fost omorît un bătrîn care tocmai trecea peste o punte împreună cu care a fost dus în marele șuvoi al Arieșului. Turla bisericii s-a înclinat pînă aproape de cădere, dar a rămas nehotărîtă ca Turnul din Pisa. Cu toată înclinarea turlei, preotul a hotărît să tragă clopotul pentru alungarea norilor de deasupra Sălciei. La Birtul din centru, Învățătorul, Secretarul de partid și Preotul stăteau la o masă într-un colț pentru a conveni în privința mobilizării sătenilor în cazul în care însuși satul ar fi afectat de noi revărsări de ape și de pagubele presupuse. Pe inginerul silvic, pe avocat și pe farmacist îi cunoșteau mai marii satului, drept pentru care, după ce au mai apropiat o masă lungă, ne-au invitat și pe noi: pe doamna Rosa, pe picher și pe mine. Eu trăgeam însă tot timpul cu urechea la mesele vecine unde țărani discutau despre spargerea norilor. Asta se întîmpla de cite ori vircolacul era alungat din apropierea lunii și atunci „trecea prin gol, apoi dădea de aer și ajungea la norii pe care-i spărgea ca pe niște mari burdufuri cerești; rămînea plutind pe aripile lui de liliac imens pînă cînd norii se goleau de apă și dispăreau ca niște bule de aer. Vircolacul rămînea o vreme pe loc bucurîndu-se în hohote, ca și cum ar fi înghițit Luna. Dar Luna n-o poate el înghiți niciodată, fiindcă pe-o parte frige, iar pe alta-i gheață. Eu am auzit de la bătrîni și-am citit și-n cărți. Astăzi, Vircolacul stă deasupra noastră și trebuie să fim cu mare bagare de seamă” încheie fostul sergent și furier al maiorului de geniu Conrad Britz din Viena.

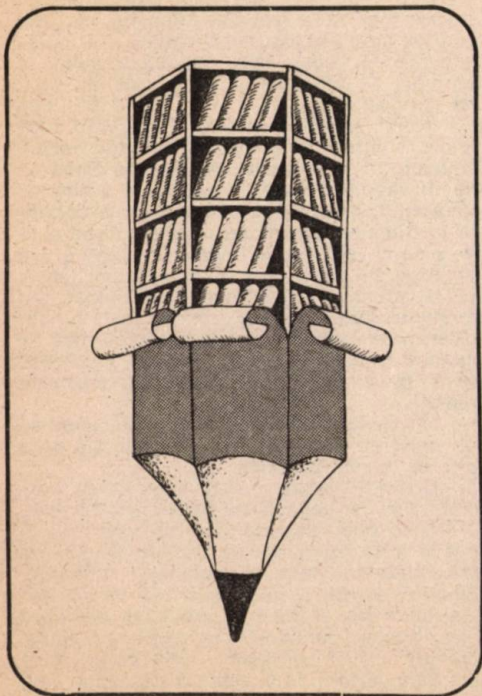
„Cîteva mașini vă pot asigura și eu, avem zece camioane la Ocolul Silvic, plus cinci mașini de teren pentru personal”, promise inginerul. „În ce mă privește, farmacia din Cîmpeni e deschisă zi și noapte pentru dumneavoastră și va fi deschisă și farmacia veterinară în caz de nevoie”, se angajă farmacistul. „În momente de restriște, cunosc încă de tînră că nu se întîmplă ca țărani să-și facă rău unul altuia; dar dacă se vor ivi cazuri eu îi voi apăra pe cei care au dreptate”, promise avocatul. Toți cei care stăteam în ploaie (și birtul și terasa erau pline) dîrdîiam ușor de frig, cu atît mai mult, cu cît încălțămîntea ne era plină de apă. Se întunecase și ploaia în continuare. Să ne invităm singuri în casa vreunuia cu care stăteam la masă nu se cuvenea, iar localnicii nu se îndemneau nici atît. Inginerul comandase zece porții de vișli, un soi de crenvurști din carne de capră, deci mult mai buni. După ce a sosit mîncarea a cerut și niște vin de Jidvei și apă minerală. Cînd am terminat de mîncat și de baut se făcuse ora douăzeci și în loc să fie încă lumină, doar eram în iulie, se făcuse noapte. La despărțire, preotul ne-a invitat cu jumătate de gură să dormim la dumnealui, cu condiția ca măcar trei dintre noi să avem culcușul în podul cu fin. Mie mi-ar fi plăcut, însă ca și cum ne-am fi înțeles dinainte ne-am luat

la revedere de la cei trei, fără a-l refuza categoric pe preot, spunându-i numai că suntem foarte grăbiți să ajungem la destinație.

• • •

Doamna Rosa m-a prins de mîna și m-a rugat să-i mai car valiza pînă în capatul satului unde zicea că are o familie prietenă, la care am putea să înnoptăm cu toții. Am luat valiza de mîner și cum pășeam în urma celorlalți, fiindu-mi foarte greu, inginerul s-a apropiat de mine și mi-a șoptit că dacă doresc mă salvează de bagajul cucoanei. Am ajuns la casa în care avea doamna cunoscuți. După multe bătăi în poarta au ieșit și femeia și barbatul cu lămpașul aprins, întrebînd cine este? „Rosa din Turda” a răspuns doamna. „Păi, noi ne-am culcat și-i greu să vă găzduim la ceasul ăsta. Dar cum de-ați ajuns pe-aici?” întreba omul. „Trenul nu mai circulă, a rămas în Sălcuța fiindcă l-a inundat Arieșul de n-a mai rămas decît coșul locomotivei și acoperișurile vagoanelor deasupra apei”, răspuns Rosa. „V-aș primi, dar vād că sunteți tare mulți” spuse omul și închise ușa de la ușița. „Dumneata ar fi bine să rămii aici, ai prea multe bagaje ca să faci un drum ca acesta” propuse inginerul. „Va rog, ajutați-mă, nu mă lăsați în drum!” „Baiatul nu poate să-ți care valiza pînă la Baia, sunt minimum douăzeci și cinci de kilometri”. „Domnule inginer, va rog din suflet! Îi dau baiatului o sută de lei dacă mă ajută”.

„Nu-i de ajuns, îi dai două sute de lei și-atunci îl ajut eu să te-ajute”, încheie inginerul. „Am să-i dau două sute”, promise doamna Rosa cu glasul foarte moale.

Am pornit pe la orele douăzeci și unu și jumătate. De cum am ieșit din Sălcuța, drumul, fiind și întuneric, părea că s-a pierdut. Era, de fapt, acoperit de pietriș, nisip, crengi, radacini și bolovani. Peste puțin timp mergeam prin apă pînă la genunchi. Unele porțiuni ale părții carosabile a drumului erau acoperite cu moloz înalt de doi metri. La fel era și calea ferată pe o lungă distanță. Norii se rupseseră între Baia de Arieș și Sălcuța, dar afectasera în grade diferite și satele de mai sus și de mai jos de cele două localități. Înaintam unul în spatele celui-lalt: inginerul, în față, avea o creangă lungă în mîna de care se ținea doamna Rosa, în urma ei era picherul, apoi avocatul și după el farmacistul; pe mine cred că intenționat mă lăsasera la urma, ca să mă cruce, dar poate că inginerul se gîndise și la faptul că nu știam să înot după cum îi marturisisem cînd m-a întrebat. O vreme am înaintat prin apă pînă la briu, apoi am dat peste o depunere și-am crezut că ieșim la suprafață, dar imediat am intrat într-o porțiune de apă adîncă pînă la gît. Acolo mi-a fost teamă; țineam valiza deasupra capului, ceea ce îmi asigura o stabilitate mai mare în condițiile în care bolovanii rostogoliți de curent mă loveau peste glezne. Din cînd în cînd trebuia să întind cite o mîna să-l prind pe farmacist de guler sau de o minecă, pentru că era foarte slab și ușor ca un fulg, încît apa îl antrena spre larg. În dreapta, țarmul era abrupt și bănuiam că deasupra lui se întindea drumul pe care îl pierdusem.

Mai mult de cinci kilometri a trebuit să ne deplasăm numai prin apă vijelioasă, pînă la briu sau pînă la gît. Un trunchi de brad fara crengi, pe semne smuls dintr-un depozit forestier, era să ne scufunde pe toți șase dacă inginerul nu s-ar fi agățat de el îndreptîndu-l spre larg, de unde a reușit să se întoarcă abia după o jumătate de oră complet epuizat. Am făcut o pauză ținîndu-ne unul de altul înaintînd numai cu un metru pînă la cinci pe minut, pentru că inginerul să-și refacă forțele. Doamna Rosa a scăpat din mîna o sacoșă, pe care am văzut-o plutind și inginerul s-a pus pe înnot eu însă am apucat să-l prind de-o minecă și i-am spus că dacă nu rămîne cu noi, acum cînd e atît de obosit, atunci am să înnot și eu în urma lui, cuvinte care l-au făcut să renunțe. „Poate că sacoșă s-a oprit prin apropiere” se vîita doamna Rosa, dar farmacistul, taciturn îndeobște, i-a spus în glumă că are un „ochi de noapte”, și că a văzut sacoșă în mijlocul șuvoiului. Inginerul a pornit înainte și noi după el, străbătînd încă un kilometru de apă infuriată pînă am ajuns într-un loc în care drumul era foarte aproape de cursul Arieșului. Aproape concomitent cu noi a ieșit din apă un cal înnebunit de cumplita revărsare de ape. Cînd am vrut să ne apropiem de el spre a ni-l face tovarăș de drum, calul a luat-o la goana speriat. I-am auzit tropotul multă vreme. Versantul din dreapta drumului era tăiat de mici pîrîiașe verticale, care în condițiile date se

transformaseră în veritabile cascade ce aruncau în drum nisip, pietriș, crengi și pietre foarte periculoase care ajungeau la noi mai mult prin aer și ne puteau sparge căpăținile oricând. În locurile din care lipseau acele cascade ne mai odihneam sub bolta câte unui fag prin al cărui coronament ploaia străbatea mai greu. Doamna Rosa, farmacistul și avocatul s-au plîns de răni la picioare și de greutatea de a mai merge. Ploaia parcă se înțețea odată cu plîngerea fiecăruia. Picherul și-a desfăcut geanta și a scos un litru de vinars. Inginerul l-a felicitat pentru idee și i-a spus că numai Dumnezeu ni l-a putut scoate în cale. De data asta fără nici un moft, inclusiv doamna Rosa, fiecare s-a înfruptat din lichidul binefăcător. Ce greu am suportat înaintarea prin cei cinci kilometri de apă, dar după consumarea vinarsului am intrat parcă într-o zonă și mai dificilă. Perpendicular, în diagonală sau chiar longitudinal, brazii smulși de vijelie cu rădăcini cu tot acoperiseră drumul, rînduiți ca de o mină unul lângă altul. În dreapta era muntele abrupt, cu nenumăratele sale „cascade”, în stînga era marea de apă. Aveam noroc cu valiza care-mi apăra capul de căderile repetate ale pietrelor. La trecerea printre crengile și peste trunchiurile brazilor nu mă puteam folosi decît de o mină, cealaltă fiind imobilizată pe minerul valizei. Cînd am reușit să trecem de porțiunea cu brazii doborîți de vînt, impermeabilul era făcut praf, iar pantalonii, abia cumpărați și vestonul, numai zdrențe. Am mai străbătut o distanță de vreo cinci kilometri cu apa venindu-ne pînă la genunchi. Se părea că zorii sunt gata să se reverse. De undeva, de departe, se vedeau clipind lumini. „Pînă la Baia mai avem o oră și ceva de mers” ne-a mîngîiat inginerul. „Mai ai ceva în geanta aceea?” a întrebă el. „Mai, o jumătate” a spus picherul și de îndată sticla a început să treacă din mină în mină. Apăruseră zorii. Cercul era încă acoperit de nori îndepărtați. Ploaia încetase. Mergeam încet, ca răniți. Cu excepția masivității molozului, drumul era acceptabil față de cum fusese pînă în acel punct. A răsarit soarele, ceea ce ne-a înviorat pe toți. Pășeam vioi și cu spor. Mutam valiza din dreapta în stînga și invers. Miinile îmi amortiseră de tot. Inginerul a încercat de mai multe ori să-mi care el valiza, dar am refuzat. „Ai străbătut douăzeci și cinci de kilometri cu valiza asta în mîini și pe spate, înseamnă c-o să rezisti în viață”, mi-a pronosticat inginerul. Am ajuns în Baia de Arieș, la intervale de cîte două pînă la zece minute unul de altul. Oricum, în gară eu am ajuns primul, deoarece inginerul se întorsese peștru a vedea ce se întîmplă cu ceilalți. Cred pînă în ziua de azi că inginerul s-a întors în ajutorarea celorlalți, mai mult spre a-mi da mie satisfacția de a ajunge eu primul din grupul nostru în Baia de Arieș. Aerul se încălzise. Îmbrăcămîntea mea era leoarcă. Ne-am intrat în sala de așteptare unde mi s-a părut că e rece. M-am așezat pe o bancă (în micul parc din fața gării) cu spatele la soare. Vedeam cum ieșeau aburii din îmbrăcămîntea mea. Au sosit și ceilalți și s-au așezat pe aceeași bancă și pe încă

una din apropiere. Căldura ne toropea încet, încet. Am început să moțăm și mai apoi să adormim de-a binelea.

• • •

M-am trezit într-un adevărat vacarm. Toți bărbații din grupul nostru erau enervați la culme; motivul era dispariția doamnei Rosa, împreună cu toate bagajele ei. Adormise și ea pe banca înșorită, însă la un moment dat a venit un ceferist, relata picherul, care a ajutat-o să-și ducă bagajele. Mocănița dinspre Abrud a intrat în gara din Baia și în mai puțin de un minut am ajuns toți cei din grup tot într-un compartiment de șase persoane. Mocănița a stat pe loc mai mult de două ore, așteptînd ca și ceilalți ramași în Sălcuia să ajungă la tren. Cîtă vreme am ramas pe loc, zeci de persoane au întrebă dacă al șaselea loc din compartiment este liber. Inginerul răspundea invariabil: ocupat de o cucoană, domnule.

Trenul a pornit în sfîrșit pe măsura întîrzierii, cu o viteză care ne făcea să credem că pînă la Abrud ne vor ajunge toți întîrziții de la Sălcuia. După vreo cinci kilometri mersul s-a accelerat. Inginerul silvic stătea ca pe ghimpi, n-avea astîmpăr din cauza doamnei Rosa care se ascunsese de noi.

— Măi, băiatule, te-ai chinuit o noapte întreagă și cînd să te rasplătească, șmechera s-a ascuns; regreți sau nu cele două sute de lei?

— Nu, am răspuns, nu regret.

— Atunci ești bun să te păcălească oricine.

— Nici chiar așa, dar mi-a fost milă.

— Ha, ha, ha, a izbucnit inginerul, pîi vezi acum de cine ți-a fost milă? Apoi a ieșit brusc pe culoar. A luat-o spre capătul trenului. În mai puțin de douăzeci de minute s-a întors cu fața congestionată, ne-a privit cîteva secunde și a pornit spre locomotivă. După vreo zece minute a intrat în compartiment mai liniștit. Conducătorul îi spusese că doamna Rosa se afla în vagonul poștal. Inginerul a vorbit cu farmacistul, avocatul și picherul ca la coborîrea în Cîmpeni să-l ia pe impiegat și pe milițian pînă la vagonul de lîngă locomotivă și s-o oblige pe cucoană să-și onoreze promisiunea. Eu mă aflam în clipele acelea pe culoar, dar am înțeles ce puneau la cale. De fapt, îmi dădusem seama de la începutul transbordării că inginerul n-o să admită lucrurile încurcate, așa că m-am lăsat în seama spiritului său de dreptate.

— Nu există piață în țara noastră, unde să mai vindă ea un ac sau un capăt de ață dacă nu-ți dai banii, băiatule!

— Domnule inginer, v-am spus că eu i-am cărat valiza de milă și nu aștept nici un ban.

— Tu o poți ierta, că încă ești naiv, deși ai dovedit forță fizică, dar eu n-o iert fiindcă era gata, gata să ne fure domnului farmacist, domnului avocat și mie cîte o mie de lei. Așa că, și dacă vrei și dacă nu vrei banii (s-a oprit și-mi privea pantalonii și vestonul numai zdrențe), noi o să luăm cele două sute să-i dăm surorii tale care te așteaptă să-ți

cumpere altă îmbrăcăminte. Apoi inginerul a închis ochii, mi s-a părut că adormise, dar s-a ridicat brusc, a deschis geamul, întrebând: vă deranjează curentul? Toți am negat, deși farmacistul și-a astupat ambele urechi. Inginerul s-a așezat la locul său și l-a privit pe picher în așa fel, încât acela a deschis geanta și a scos încă o jumătate de vinars. L-a pofțit pe inginer să guste el mai întâi.

— Beau în sănătatea tuturor celor prezenți și a părinților acestui băiat care de la Liceul silvic va intra la Facultatea de silvicultură și va fi colegul meu nu peste multă vreme! Beau să nu-mi fie milă de prăpădita aceea care s-a ascuns, de altfel veți vedea cu toții. Nu-mi place să fac rău nimănui, dar acelei femei îi fac un bine dacă o pun la punct astăzi.

În gara din Cîmpeni era plin de lume, oameni care își așteptau îngrijorați rudele. Am observat-o și pe sora mea aproape de sala de așteptare. Inginerul și ceilalți trei bărbați au coborât, s-au îndreptat spre Biroul de mișcare, i-au luat pe șeful gării și pe milițianul de pe peron și au urcat în vagonul poștal. Doamna Rosa fuma și bea cafea. Inginerul a somat-o să dea cei două sute de lei. Ea a întrebat pentru ce? Atunci inginerul i-a rugat pe picher și pe milițian să mă găsească imediat. Pornisem cu soră-mea spre autobuzul din spatele gării, când picherul m-a observat și mi-a cerut să mă întorc. Milițianul s-a apropiat de mine și m-a luat de mână; soră-mea a început să plîngă și a urcat și ea în vagonul poștal să vadă ce mi se întâmplă. Milițianul i-a cerut doamnei Rosa adeverință de producător al mărfurilor care le avea în bagaje.

— Spune, băiatule, cît ți-a promis doamna la Sălciua, ca să-i cari valiza pînă la Baia de Arieș. — Două sute, am răspuns. — Ce spui, cucoană, de răspunsul băiatului? — Minte, minte, minte, staruia doamna Rosa. — Atunci, trebuie să coborîți doamnă ca să putem lămurii chestiunea și să-i dăm drumul trenului să plece, i-a cerut sau ordonat omul legii.

Soră-mea și cu mine am părăsit (nebăgați în seamă) vagonul poștal și ne-am îndreptat spre ieșirea de la peron. Autobuzul pentru oraș plecase și-am pornit-o spre Cîmpeni pe jos: doi kilometri erau o nimică toată. La cîteva minute ne-a ajuns o birjă din care a coborît inginerul și aproape că ne-a obligat pe soră-mea și pe mine să urcăm. Inginerul a băgat mîna în buzunar, a scos două sute și mi le-a depus în mînă. Mă grăbesc să-ți dau ceea ce ți se cuvine, a zis inginerul, apoi a continuat: ceea ce am trăit noi în ultimele douăzeci și patru de ore nu se va ști nicicînd și nu va scrie nimeni vreodată. Aveți un frate, doamnă, pe care vă rog să-l luați în serios de azi înainte! A dovedit virtute. Am trecut de Vila Cerbul din stînga și am ajuns la gater, unde inginerul a coborît cu un obiect în mînă; l-am așteptat circa trei minute, răstimp în care atît farmacistul, cît și avocatul și picherul mi-au adus laude, neștiind că nu-mi plac, dar o făceau, desigur, pentru sora mea. Vremea la Cîmpeni era splendidă; însă după suvoaiele vijelioase care loveau în podul de peste Arieș se putea deduce că și acolo trebuia să fi căzut măcar un nor. Inginerul a comandat vizitiului să ne ducă, pe soră-mea și pe mine, pînă la ea acasă. Ne-am despărțit cu promisiunea de a ne revedea, ceea ce s-a întîmplat de mai multe ori de atunci încôace.

La soră-mea în casă era plăcut, mirosea a lămii. Am luat un caiet și m-am așezat la masă, vrînd să notez cîte ceva din teribila aventură trăită. N-am reușit să scriu nici un rînd, dată fiind apropierea evenimentului. Totuși, pe capătul unei foi de caiet am notat: poate că banii primiți de mine provin de la inginer, și el mi i-a dat numai și numai ca să am încredere în oameni.

După ce am mîncat ouă ochiuri, brînză cu smîntînă și un castravete proaspăt, am urcat la restaurantul din deal, la nunta unei verișoare. Vacarmul distracției m-a cuprins pînă a doua zi în zori.

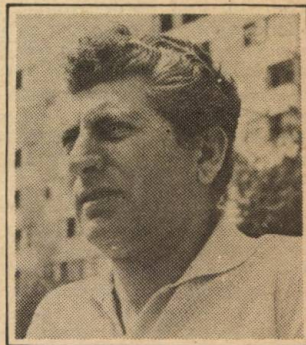
Imagine dintr-un eventual istoric al „României Literare”. În redacția din bd. Ana Ipătescu: Ion Horea, A. Goci, Nicolae Manolescu, Mihai Minculescu, Gh. Catană, Adi Fianu, Valentin Silvestru, Tib. Tretinescu și Constantin Țoiu

DAN CLAUDIU TĂNĂSESCU

GÎNDURI ÎN PÎRG

Cînd am intrat în curtea liceului „Sf. Sava” și am văzut puzderia aceea de copii, m-a cuprins o deznădejde atît de cumplită, încît am luat-o pe mama de mînă și, cu lacrimi în ochi, i-am cerut să mergem acasă. Mă înăbușea necunoscutul cu care venisem atît de brusc în contact.

Portarul ne spuse unde se afla clasa pe care o căutam.

După ce mă așeză într-una din ultimele bănci și-mi repetă să fiu cuminte, mama mă sărută pe păr și plecă.

— Te aștept după ore, la ieșire.

Pironit în bancă, strîngeam din dinți, făcînd eforturi să nu plîng. Mă uitam la copiii ceilalți care se jucau unii cu alții parcă s-ar fi cunoscut de cînd e lumea.

Clopoțelul îi aduse în bănci în așteptarea profesorului. Și acesta nu întîrzie. În ușă apărui un bărbat înalt, brunet, cu părul ondulat, îmbrăcat într-o haină roșie cu umeri lați și pantaloni kaki. În picioare purta o pereche de pantofi negri cu talpă groasă, făurită din cauciuc de camion. Se așeză la catedră și începu să strige catalogul. Cînd îmi auzii numele, mă ridicai spunînd:

— Prezent, domnule învățător.

— Domnule profesor, mă corectă el. Aici sîntem la liceu, nu la școala primară.

Simții cum fața îmi ia foc. Ochii tuturor colegilor erau îndreptați spre mine și, atunci, crezîndu-mă cel mai neghiob copil din lume,

începui să plîng în hohote. Mai știu că profesorul ne-a spus ceva despre matematică, iar clopoțelul a întrerupt cea mai penibilă oră din viața mea.

Profesorul de limba română avea picioarele paralizate din timpul războiului și era adus la ore pe brațe de doi oameni de serviciu. Spre rușinea mea, nu-mi mai amintesc decît de cel ce ne preda muzica. Era gras și chel și avea degetele de la mîini groase ca niște cîrnați, de-ți era scîrbă cînd apăsa cu ele clapele orgii din sala de muzică.

Seara, la poarta liceului, mama mă aștepta. Luaram tramvaiul pînă la capăt și de acolo o porniram pe jos cei zece kilometri, pînă acasă.

Cei douăzeci de kilometri ce trebuia să-i parcurg zilnic pe jos, ducîndu-mă și întorcîndu-mă de la școală, îl obligară pe tata să mă înscrie la internat. Clădirea lui se găsea cam pe unde e astăzi Piața Scînteii. Era departe de liceu, dar nu mergeam pe jos. La ora șase dimineața, strigătul femeii de serviciu ne trezea și, buimaci de somn, ne repezeam la spălător să prindem rînd.

Timpul era scurt. Patul trebuia făcut repede și bine. Masa se servea în grabă, urmînd să plecăm nesupravegheați cu tramvaiul 3 la liceu. La întoarcere, eu nu mai luam tramvaiul și alergînd tot drumul ca să nu ajung prea tîrziu la internat, economiseam banii.

Trei deplasări de acest fel îmi dădeau posi-

CA MÎINE

*Ca mîine iarba o să bată cuie.
Ca mîine viile vor lăstări.
Iar cloșca soarelui, cu pui de aur,
Pe ouăle de muguri va cloci.*

*Ca mîine or să fulguie din crengi
Livezile cu floarea ninsorie.*

*Iar șerpii tulburi, îngropați de vii,
Ca apa din pămînt or să învie.*

*Ca mîine își vor prinde ciucuri,
ciucuri*

*Mestecenii efeminați.
Și rînd pe rînd se vor întoarce,
Cînd treci, un codru de bărbați.*

CAROLINA ILICA

bilitatea să-mi cumpăr o lamă de gumă americană de mestecat.

După-amiaza aveam o pauză scurtă, numai de o jumătate de oră, după care intram la meditații, supravegheați de un pedagog cu fața ciupită de vărsat, nervos din cale afară și care, cînd ne prindea că nu știm lecția, băga mina în buzunar, scotea o monedă și spunea supărat:

— Băăă gigă, ia banii ăștia, dă-i covrigarului din colț și întreabă-l pe el ce te-am întrebat eu pe tine și să vezi că știe!...

Dacă, în ciuda explicațiilor lui, făcute cu răbdare, tot nu reușeam să înțeleg lecția, atunci se stropșea, te pălmuia, se pălmuia și pe el, striga pe Sfîntul Agaftocle să vină să-și vadă proștii și încheia spunîndu-ți:

— Să-i zici lui taică-tu să-mi plătească pachetul de țigări pe care l-am fumat din cauza ta, nătărăule!

În scurt timp am observat că toți cei care o mai incurcau la cite o lecție păteau la fel.

Odată, prinzindu-mă urcat într-un corcoduș, a scuturat pomul fără să mă anunțe trîntindu-mă jos.

Cu toate acestea, Gîgă — cum îi spuneam noi — pe mine m-a ajutat să pătrund multe taine ale învățurii, meditîndu-mă în orele lui libere, fără să pretindă nimic pentru această muncă în plus.

— Și, de fapt, pe toți îi ajuta zi și noapte, fără oboseală.

Singura lui satisfacție, pe care de altfel și-o rostuia singur, era aceea că la sfîrșitul anului școlar, la ultima masă de prînz servită în internat, se posta în mijlocul sălii, bătea cu un tacîm în pahar și, după ce obținea liniștea, striga:

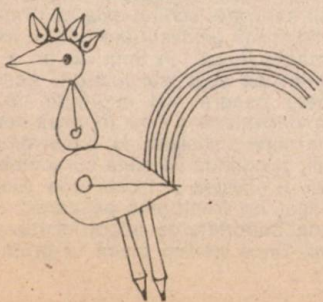
— Găgăuților, și-n acest an v-am trecut pe toți clasa! Să ne vedem sănătoși, mai spunea și, întorcîndu-se brusc, pleca grăbit, trîntind ușa în urma lui.

Odată m-am sculat de la masă și am fugit după el. Doream să-i mulțumesc pentru cît mă ajutasese în acel an. L-am ajuns la poarta internatului. Ridicînd ochii spre el, mirarea m-a încremenit: „Gîgă” plîngea!

L-am prins de mină și, de frică să nu plece fără să mă asculte, l-am întrebat grăbit:

— De ce plîngeți? Noi toți vă iubim...

— Știu, găgăuților, dar ce mă fac trei luni fără voi? Și, lovindu-mă peste ceafă cu palma-i caldă și moale, plecă spre tramvai.

OPAIȚ

*Nedreptul timp își trece para
la tîmpla ta, la versul meu...*

*Și-mbătrînesc încet și eu
la versuri mari și dulci ca țara.*

MIHAIL CRAMA

PAȘII MEI

*Pașii mei pe unde ați umblat,
Pe ce drumuri lungi, nemăsurate
Ce poveri de gînd ați dus în spate,
Care stîncă v-a însingurat!*

*Pașii mei, pe unde ați trecut,
Pe sub care neștiută poartă
Cînd plîngea prin șanturi frunza
moartă
Și vuia pe uliți vînt temut.*

*Drumuri vechi de-amară pribegie
Le-am urmat adesea ca un sclav.
Bat în mine clopotele grav,
Inima de dangăt mi-i pustie.*

*Pași de ieri, pe unde ați rămas!
Vreau din voi să isc un crîng de
șoapte.
Dar mă poartă spre adînc de noapte
Ca pe-o frunză, ultimul meu pas.*

NICOLAE NASTA

VLADIMIR NABOKOV

VORBEȘTE, MEMORIE!

Într-un interviu, realizat la un an după apariția volumului Speak Memory (1966), o carte de amintiri „revăzute”, din care sînt extrase și episoadele care urmează, Nabokov făcea precizarea:

„Cînd vorbim despre amintiri individuale reale, nu omagiem capacitatea noastră de a reține ceva, ci misterioasa prevedere a lui Mnemosyne care a înmagazinat unul sau altul din acele detalii pe care imaginația creatoare îl poate folosi cînd îi asociază amintirii de mai tîrziu și alte plăsmurii. În acest sens, memoria și imaginația sînt o negare a timpului.”

Și ce negare mai convingătoare a timpului poate fi decît aceste „amintiri” care sînt doar... ușoare halucinații, audiții colorate, o goană după fluturi imateriali.

Primit de departe aș merge cu amintirile în care mă revăd (cu interes, amuzindu-mă, și mai rar cu admirație sau dezagust), îmi dau seama că am fost supus mereu unor ușoare halucinații. Unele auditive, altele vizuale, dar nici una care să-mi fi spus ceva. Fatidicele glasuri care l-au ținut în friu pe Socrate și au împins-o la acțiune pe Ioana D'Arc s-au transformat, în cazul meu, în ceva asemănător cu ceea ce se întîmplă să auzi, înainte de a pune jos receptorul, la un post telefonic ocupat și cu mulți abonați. Înainte de a mă cufunda în somn aud adesea un fel de convorbire unilaterală care se desfășoară într-o secțiune adiacentă a minții mele, fără nici un fel de legătură cu adevăratul curs al gîndurilor mele. E un glas neutru, anonim, detașat, pe care-l aud rostind cuvinte fără nici o semnificație pentru mine — o frază în engleză sau în rusă care nici nu îmi este adresată și e atît de fără importanță, încît nici nu cutez a da vreun exemplu de teamă ca plătitudinea pe care aș vrea s-o sugerez să nu se schimbe

într-un noian de sensuri. Acest fenomen absurd pare a fi o replică auditivă a unor viziuni de dinainte de a adormi, care și ele îmi sînt familiare. Nu e vorba de o reprezentare mentală clară (cum ar fi, de pildă, chipul unui tată mult iubit, mort de multă vreme, evocat printr-un elan al voinței), aceasta fiind una din faptele cele mai curajoase de care este capabil spiritul uman. Și nu fac aluzie nici la ceea ce se numește *muscae volitantes* — umbre proiectate pe fasciculele retinei de atomii de praf în umoarea vitroasă — percepute sub formă de filamente transparente traversînd la întîmplare cîmpul vizual. Ceea ce se apropie, poate, cel mai mult de mirajele mele hipnagogice, sînt petele colorate, lovitura de pumnal a unei imagini persistente a cărei noapte palpebrală e sfîșiată de lampa abia stinsă. Totuși, o asemenea zguduire nu este necesară ca punct de plecare pentru desfășurarea lentă, continuă a viziunilor care trec prin fața ochilor mei închiși. Ele se ivesc și dispar, fără participarea observatorului somnolent, și sînt esențial altele decît imaginile văzute în vis, deoarece acesta e stăpîn încă pe simțurile sale. Adesea sînt caraghioase. Sînt deranjat de figuri imperitente, de un oarecare pitic rubicond, cu trăsături vulgare, cu o nară sau o ureche care se dilată. Cîteodată, aparițiile acestea au un caracter vag, liniștitor, și atunci vîd — proiectate, ca să spun așa, pe suprafața interioară a pleoapei — siluete cenușii care se preumblă printre stupi sau mici papagali negri care dispar treptat, printre zăpezile veșnice, sau, dincolo de catarge în mișcare, o depărtare violetă care încet, încet dispare.

Și, în afară de toate acestea, sînt un caz care prezintă și fenomene de audii colorate. „Audii” — poate că nu e chiar termenul exact, deoarece senzația de culoare pare să fie determinată, în cazul meu, de însuși actul formării cu gura a unei litere al cărei caracter scris mi-l reprezintă. A-ul alfabetului englez (în afara mențiunii contrare, scriind cele ce urmează, la acest alfabet mă gîndesc) are pentru mine nuanța lemnului uscat, în timp ce un a franțuzesc îmi evocă abanosul lustruit. Acest grup de culori neagră mai cuprinde un g dur (cauciuc vulcanizat) și un r (o cîrpă neagră de funingine care e sfîșiată). N, păsă de ovăz, I, tăieți moi, și oglinda de mină cu spatule de fildeş al lui O, acestea sînt cele albe. Sînt încercat de acel on franțuzesc pe care-l vîd sub forma unei suprafețe de alcool într-un pahăruț plin ochi. Dacă trecem acum la grupul celor

albastre, aici e x de culoarea oțelului, orizontul indigo închis al lui z și k-ul merisorului de munte. Datorită unei subtile interacțiuni între sunet și formă îl văd pe q mai închis decât k, în timp ce s nu e de culoarea albastru deschis a lui c, ci de o nuanță rară de sideliu. Nuanțe adiacente sînt mai puțin frecvente și diftongii nu au, prin urmare, o culoare proprie, în afară de cazul cînd sînt reprezentați printr-o singură literă în vreo altă limbă.

Mă grăbesc să-mi completez lista înainte de a fi întrerupt. În grupul de culoare verde e frunza de anin al lui f și t-ul de culoarea fisticii. Verde șters, combinat cu violet, e tot ce pot face pentru a descrie litera w. Grupul de culoare galbenă cuprinde literele e și i, d lăptos, y galben auriu-strălucitor și u a cărui valoare alfabetică nu o pot exprima decât printr-o „nuanță de aramă gălbuie cu reflexe măslinii”. În grupul de culoare castanie e nuanța caldă de cauciuc a lui g moale, j e mai șters, și șiretul întunecat de pantof al lui h. În sfîrșit, printre roșii, b-ul are nuanța pe care pictorii o numesc pămînt ars de Sienna, m este o cută de flanelă roz și azi am reușit, în sfîrșit, să realizez perfect litera v cu „rubinul de Boemia”, din „Dicționarul culorilor” de Maerz și Paul.

Pe mama o revăd ducîndu-mă la culcare, trecînd prin vestibulul imens, de unde o scară centrală urca pînă sus de tot, la ultimul palier, unde nu erai despărțit de cerul serii de un verde limpede decât de geamuri, ca într-o seră. Rămîneam în urmă, îmi tîram picioarele, din cînd în cînd alunecam pe dalele netezi ale vestibulului, ceea ce făcea ca mina blindă, așezată pe șalele mele să-mi împingă corpul care rezista cu indulgenta imbrinceli. Cînd ajungeam în fața scării, aveam obiceiul să urc treptele trecînd, răsucindu-mă, sub parmalic, între pilastri și primul stîlp al balustradei. Cu fiecare vară, devenea tot mai greu ca să mă strecor printre stîlpi; astăzi chiar fantoma mea ar rămîne blocată.

Să urc cu ochii închiși făcea parte din ritual. Auzeam glasul mamei mele care-mi călăuzea urcușul. „Step, step, step” și într-adevăr, suprafața treptei următoare acomoda piciorul încrezător al copilului orb; trebuia doar să-l ridic puțin mai mult ca de obicei, pentru a nu risca să-și lovească degetele de muchia treptei. Acest urcuș lent, oarecum somnambolic, într-o întunecime creată de sine, devenea izvorul unor plăceri de nespus. Cea mai vie era aceea de a nu ști cînd va urma ultima treaptă. În capul scării ridicai automat piciorul la înșelătoarea chemare „step” și atunci, cu o trecătoare senzație de delicioasă panică, cu o violentă contracție musculară, îl afundai în fantoma unei trepte, capitonată, ca să spun așa, cu materia infinit elastică a propriei sale nonexistențe.

E surprinzătoare consecvența cu care tindă-leam la ora culcării. Într-adevăr, în toată

această comedie a urcării scării, descopăr acum o seamă de valori transcendente. În realitate, totuși, căutam pur și simplu să cîștig timp, făcînd ca fiecare clipă să fie utilizată la maximum.

Jntotdeauna mi-a fost greu să adorm. Chiar dacă sînt foarte obosit, ruptura violentă cu conștiința îmi repugnă nespuse de mult. Nu-l pot suferi pe Morfeu, acest călău mascat în negru care mă leagă de butuc; și dacă, în cele din urmă, m-am obișnuit cu supliciuul meu nocturn într-o asemenea măsură încît aproape să sfidez clipa în care securea familiară iese din marea ei teacă tivită cu catifea, în primii mei ani nu aveam nici un sprijin, nici un mijloc de apărare de acest fel: nu era nimic — în afară de o ușă, ușor întredeschisă, care dădea în camera guvernantei. Această rază verticală, de dulce lumină, era un lucru de care puteam să mă agăț, deoarece în obscuritatea totală mă apucău ametelele chiar în clipa în care sufletul meu se prăbușea în prăpastia neagră a somnului...

În această noapte neagră pierdeam orice reper, mi se părea că patul începe să alunece la întîmplare, panica mă făcea să mă scol și să privesc țîntă înainte; în cele din urmă, ochii mei, obișnuindu-se cu întunericul, distingeau printre lucrurile entropice care pluteau, unele pete palide mai importante, care rătăceau în incognito-ul memoriei, și se fixau devenind culete searbede ale perdelelor, dincolo de care luminile străzii își continuau o existență îndepărtată.

Cît de total străine acestor torturi ale nopții erau diminețile exaltante ale Sankt Petersburgului, cînd primăvara arctică, impetuoasă și tandră, umedă și radioasă, degaja Neva, luminoasă asemenea mării, ducînd la vale blocurile de gheață spartă!

In punct de vedere al emoției sau al poftei, al ambiției sau al realizării am cunoscut puține lucruri care să poată întrece în bogăție și forță febra cercetării entomologice. De la început ea mi-a înfățișat un mare număr de fapte ale căror scînteieri se întretăiau. Una din ele era dorința acută de a fi singur, fără nici o tovarășe, ori cît de tăcută, care să se amestece în felul în care mă bucuram cu deosebită atenție de pasiunea mea. Satisfacerea ei nu suferea nici un compromis, nici vreo excepție. Chiar din vremea cînd aveam zece ani, preceptorii și guvernantele știau că dimineața îmi aparține și aveau grijă să fie departe de mine...

Cu excepția părinților mei, nimeni n-a înțeles vreodată cu adevărat obsesia mea, și nu mai după mulți ani am întîlnit un tovarăș de nefericire. Unul din primele lucruri pe care le-am învățat a fost faptul că nu trebuie să te bizui pe alții pentru îmbogățirea colecției tale. Mătușile, totuși, îmi făceau mereu cadouri ridicole — montaje Denton cu insecte strălucitoare, dar, de fapt, cu totul banale. Medicul

* Pas, treaptă, a pași (engl.)

nostru de la țară, la care lăsasem crisalidele unei Noctuide rare, când am plecat într-o călătorie în străinătate, mi-a scris că ieșirea la lumină se petrecuse foarte bine, dar în realitate un șoarece atacase prețioasele crisalide, și, la întoarcerea mea, acest bătrîn mișav mi-a prezentat câteva Vanesse comune pe care, presupun, le prinsese în grabă în grădina sa și le băgase în cuibar drept niște înlocuitoare plauzibile (cel puțin așa credea el!). S-au întimplat și lucruri și mai rele: un tânăr ajutor de bucătar entuziast împrumuta uneori echipamentul meu și se întorcea după două ore în triumf, cu un sac plin în care mișuna o viață nevertebrată și încă vreo cîteva alte lucruri; desfăcînd deschizătoarea plasei, pe care o legase cu o sfoară, revărsa din cornul abundenței pradă sa — o magmă de lăcuste, un pumn de nisip, două jumătăți de ciupercă pe care, băiat econom, le culesese pe drumul de întoarcere, apoi alte lăcuste, alt pumn de nisip, și o singură și unică Pieridă de varză făcută zob.

Mi-am dat seama, de asemenea, foarte repede că un entomolog care se consacră pașnicei sale ocupații are darul de a provoca din partea altora reacții curioase. De cîte ori, cînd se organiza un picnic și cînd mă sileam cu stîngăcie să pun undeva, fără să se observe, modestul meu echipament în căruța care mirosea a catran (se folosea un preparat cu catran ca să alunge muștele) sau în Opel-ul decapotabil mirosind a ceaî (benzina, acum patruzeci de ani avea acest miros), vreo verșoară sau mătușă nu mi-a făcut această observație: „oare chiar nu poți să te lipsești de plasa asta a ta? Nu poți oare să te distrezi și tu ca toți ceilalți băieți? Nu vezi că strici plăcerea tuturor?”...

În vara anului 1929, de cîte ori traversam, plimbîndu-mă, vreun sat din Pirineii Orientali, pe care-i exploram ca lepidopterist și mi se întimpla să mă întorc să privesc în urmă, îi vedeam pe săteni încremenind în diversele poze în care trecerea mea îi surprinsese, ca și cum aș fi fost Satana, iar ei, femeia lui Lot...

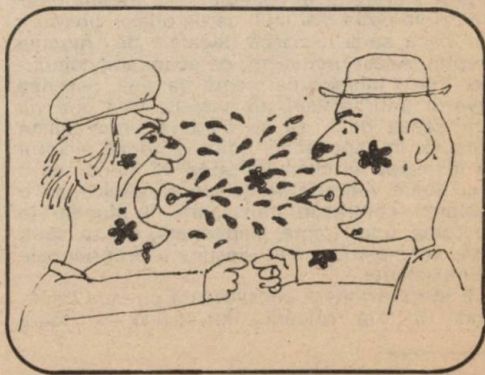
America, mai mult decît alte țări, a manifestat acest interes morbid față de isprăvile mele — poate pentru că trecusem de patruzeci de ani cînd am venit să mă stabilesc aici, și deoarece cu cît omul este mai în vîrstă, cu atît mai degrabă are un aer ciudat cu o plasă pentru fluturi în mină. Fermieri severi mi-au atras ades atenția asupra unor avice pe care scria: **No Fishing**; din autocarele care mă depășeau pe drum izbucneau adesea huiduieli batjocoritoare; ciini somnolenți care nu dădeau nici o atenție celor mai nenorociți vagabonzi ciuleau urechile și se îndreptau spre mine mîrîind; tînci mă arătau cu degetul mamelor lor perplexe; persoane în vacanță, cu vederi largi, m-au întrebat dacă prindeam insecte pentru a le folosi ca nadă; și, într-o dimineață, pe o cîmpie iluminată toată de copaci de yucca în floare, în apropiere de Santa Fă, o iapă neagră m-a urmărit ceva mai mult de un kilometru.

Am recitat de curînd **Cavalerul fără cap** (intr-o ediție banală, fără ilustrații). E-o carte care are meritele sale. Să ne închipuim, de pildă, sala aceea de bar dintr-un hotel din Texas, cu pereți din birne, din anul de grație 1850, cu barmanul în cămașă — un dandy în felul lui, deoarece cămașă în chestiune avea **jabot** și era, „din pinza cea mai fină și cu dantelă”. Sticlele de diverse culori (în mijlocul cărora un ceas cu cuc își făcea auzit tic-tacul lui caraghios) „sclipeau ca un curcubeu în spatele umerilor lui”, ca „o aureolă în jurul capului său parfumat”. Paharele, gheața și vinul, și whisky-ul **monongahela** treceau din mină în mină. Un miros de mosc, de absint și de coajă de lămii plutea prin sală. Flacăra luminoasă a lămpilor cu alcool făcea și mai neted nisipul alb al podelei, asteriscurile negre produse de „scuipt uri”. Intr-un alt an de grație — adică în 1941 — am prins între Dallas și Fort Worth, c teva exemplare interesante de Noctuide atrase de lămpile cu neon ale unei stații de benzină.

În bar intră sceleratul „biciuitor de sclavi din Mississippi”, fostul c pit n de voluntari, frumosul, arogantul, încruntatul Cassius Calhoun. După ce închină un toast pentru „America americanilor și pentru înfringerea tuturor acestor intruși străini și mai ales a acestor... de irlandezi”, se ciocnește inadins de Maurice Mustangul (eșarfă stacojie, pantaloni de catifea cu pense, singe cald irlandez), t n r negustor de cai, în realitate un baronet, Sir Maurice Gerald, cum avea să descopere cu o vie emoție logodnica lui la sf rșitul cărții. Emoții care, asemeni acestora, nu sînt egalate, și iată probabil unul din motivele pentru care numele acestui autor de origine irlandeză* a pălit în țara sa de adopție.

Imediat după ciocnire, Maurice face mai multe gesturi în ordinea următoare: pune paharul pe tejgheaua de zinc, își scoate batista de mătasă din buzunarul vestei, își șterge de pe cămașă sa brodată „pata de whisky”, își trece batista din mină dreaptă în mină st ng , ia de pe tejghea paharul pe jumătate plin.

* Mayne Reid (1818—1883), autor de romane de aventuri care se desfașoară în vestul Americii.

* Pescuitul interzis (engl.)

zvîrle conținutul lui în obrazul lui Calhoun și pune calm paharul pe tejghea. Această secvență o mai știu încă pe de rost, deoarece am jucat-o de atâtea ori cu vârul meu.

Duelul are loc pe dată, în sala barului care se golește, cei doi folosind un pistol Colt cu șase lovituri. În ciuda interesului pe care-l aveam pentru această înfruntare (... amîndoi sînt răniți... singele țîșnește peste tot pe podeaua acoperită cu nisip...), nu puteam să nu părăsesc în gînd sala și să nu mă amestec în mulțimea tăcută din fața hotelului, ca să descopăr (în „întinericul înmiresmat”) unele seînoritas de „dubioasă profesiune”.

Și mai incurcat eram cînd citeam cele ce o priveau pe Louise Pointdexter, frumoasa verișoară a lui Calhoun, fiica unui plantator de trestie de zahăr, „cel mai nobil și mai trușăș dintre cei asemenea lui” (dar dîc ce trebuia să fie nobil și trușăș un bătrîn plantator de trestie de zahăr rămînea pentru mine un mister nerezolvat). Louise era arătată în chinurile geloziei, în picioare, la marginea azotea, cu mîna ei albă pe balustrada parapetului „umed înca de pe urma perlelor nopții, cu sîinii ei gemeni ridicîndu-se și lăsîndu-se în respirații precipitate, spasmodice, cu sîinii ei gemeni, dați-mi voie să reiau fraza aceasta, ridicîndu-se și lăsîndu-se, cu binocluul îndreptat spre... Acest binoclu l-am regăsit apoi în mîinile lui Mme Bovary și, mai tîrziu, la Anna Karenîna, apoi el a trecut în posesiunea Doamnei cu cățelul, a lui Cehov, care îl pierde pe chei la Ialta.

În mîna Louisei, el era îndreptat spre umbrelele tîrcate de sub tufe de prosopis, unde cavalerul inimii sale se întîreținea într-un mod inocent cu fiica unui bogat *haciendado*, dona Isidora Covarubio de los Llanos (al cărei „păr rivaliza în abundență cu coada unui cal sălbatic”).

„Mi s-a întîmplat”, explica după aceea Maurice Louisei, ca un cavaler, „să-i fac un serviciu donei Isidora într-o zi, salvînd-o din mîinile unor indieni barbari.” „Și spui că asta e un serviciu oarecare!” exclama tînăra creola. „Un bărbat care ar face asta pentru mine...” „Ce-ai face pentru el?” întrebă repede Maurice. „Pe Dumnezeu! L-aș iubi!” „Atunci, aș da jumătate din viață ca să te văd în mîinile Pisicii Sălbatică și ale bețivilor lui tovarăși — și cealaltă jumătate ca să te salvez din acest pericol”.

Și aici autorul, galant, intercalează o stranie mărturisire: „Sărutul cel mai dulce, pe care l-am cunoscut vreodată în viața mea, a fost acela cînd o femeie — o frumoasă ființă pe un teren de vinătoare — s-a aplecat în șa ca să mă sărute în timp ce eram și eu în șa”.

Faptul de a fi în șa, să fim de acord, dă durată și consistență sărutului pe care căpitanul atît de elegant l-a „cunoscut”, dar eu nu mă puteam opri să nu simt, chiar la unsprezece ani, că acest mod de a face dragoste în chip de centaur nu era lipsit de anumite limite.

În românește de
RADU LUPAN

STURZUL DIN MĂRAȘU

*Îl văd dimineța,
Desfăcînd aripile, mici vele,
Ciugulînd prima rază de soare,
Ca pe-un viermișor de lumină.*

*Oficiază în turla vocalei prime,
Dată în floare. Gloanțe
De i-ar străbate inima, n-ar
conteni.*

*Năzuința îi nivelează calea
Spre-o auroră sonoră.*

*Apoi, îndată plonjează după gîza
Ce-abia își spală fața în miere
ierbii.*

*Încît, nici nu știi unde începe
Și unde sfîrșește mica lui mărățeie.*

N. GRIGORE MĂRĂȘANU

TANGENTĂ

*Ceață neagră s-o tai cu securea
Îmi învăluie sufletul și pădurea,
Îmi pătrunde clipa și gîndul,
Cerul și pămîntul.*

*Cum, în care zi,
Se va risipi?*

*Pe-al meu centimetru pătrat,
Mă simt adînc vinovat.*

*Munții nu m-au trădat,
Iarba nu m-a uitat.*

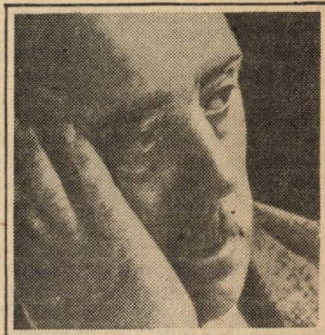
*Mereu te-am strigat,
Soare curat,
Nu te-ai arătat.*

Cui ne-ai lăsat?...

PETRE GOT

HEINRICH BÖLL

UNCHIUL FRED

Unul dintre cei mai celebri romancieri germani, laureat al premiului Nobel, a început să publice înfiți proze scurte, după 1947, subiectul preferat fiind — ca și în marile romane ulterioare — războiul (pe care l-a trăit ca infanterist, fiind și rănit de patru ori) și perioada imediat următoare, anii reconstrucției.

Unchiul Fred e singurul care mă face să suport amintirea anilor de după 1945. S-a întors de la război într-o după-amiază de vară, îmbrăcat foarte simplu, singura-i avere fiind o cutie de tablă pe care o purta la gît, legată cu un șnur, singura povară — infima greutate a unor mucuri pe care le păstra cu grijă într-o mărunță tabacheră. A îmbrățișat-o pe mama, ne-a sărutat, pe sora mea și pe mine, a șoptit „piine, somn, tabac” și s-a lungit pe sofaua familiei, așa încît mi-l pot aminti ca fiind cu mult mai lung decît sofaua, motiv care îl obliga fie să-și îndoale genunchii, fie să-și lase pur și simplu picioarele să atîrne. În amîndouă cazurile avea ocazia să facă de două parale neamul bunicilor, cărora le datoram dobîndirea acelei neprețuite mobile. Numea acea cînstită generație neam de morocănoși și bondoci, disprețuia strepezitul roz al stofei cu care era îmbrăcată sofaua, dar asta nu-l împiedica nicidecum să doarmă din plin și după bunul său plac.

Eu însumi aveam pe atunci, în întreaga noastră familie, un rol ingrat: aveam paisprezece ani și eram singura verigă de legătură cu aceea remarcabilă instituție care era piața „la negru”. Tata căzuse în război, mama primea o pensie infimă, deci mie îmi revenea sarcina de a „mărita” aproape zilnic cîte ceva din avutul pe care îl mai salvasem; sau de a-l schimba contra piine, cărbune și tutun. Cărbunele dă-

dea pe atunci prilejul unei lezări considerabile a conceptului de proprietate, adică ceea ce astăzi, cu o vorbă tare, ar trebui numit furt. Așa încît mergeam aproape zilnic la furat sau neguțat, iar mama, care își dădea seama că asemenea afaceri necurate nu erau de evitat, mă privea cu lacrimi în ochi pornind dimineața la încurcatele mele treburi. Așa, de pilda, trebuia să aduc în locul unei perne, piine, în locul unei cești din colecție — griș, sau în locul a trei volume de Gustav Freytag — cincizeci de grame de cafea; îndatoriri pe care le îndeplineam cu elan sportiv, dar-nu cu totul fără amărăciune și teamă. Fiindcă noțiunile valorice — așa le numeau pe atunci adulții — erau considerabil deplasate, și din cînd în cînd eram bănuît, pe nedrept, de necinste, prețul unui obiect care trebuia „măritat” necorespunzînd cîtuși de puțin celui pe care mama socotea că ar trebui primit. Era o treabă destul de amară să fii mijlocitor între două lumi valorice diferite, lumi care între timp par să se fi egalat.

Sosirea unchiului Fred a trezit în noi speranța unui puternic ajutor, mină de bărbat. Dar ne-a dezamăgit din capul locului. Pofta sa de mîncare m-a îngrijorat încă din prima zi, și, cînd i-am comunicat asta mamei, ea m-a rugat să-l las mai întîi „să-și vină în fire”. Care venit în fire a durat opt săptămîni. În ciuda înjurăturilor adresate insuficient de lungii sofale, dormea totuși foarte bine, își petrecea ziua moțîind sau declarîndu-ne cu voce suferindă ce poziție preferă în somn.

Aceasta era, cred, poziția unui sprinter înainte de start și o prefera tuturor celorlalte. După masă îi plăcea să stea întins pe spate, cu picioarele strînse, degustînd fărîmă cu fărîmă un mare codru de piine, răsucindu-și apoi o țigară și dormitînd în întîmpinarea cinei. Era foarte înalt și palid, în barbă cu o cicatrice în formă de coroană care îl făcea să semene cu o statuie de marmură ciobită. Cu toate că apetitul și nevoia sa perpetuă de somn mă nelinișteau în continuare, îmi plăcea totuși foarte mult. Era singurul cu care, cel puțin, puteam teoretiza fără a fi certat, despre ceea ce se petrecea „la negru”. Se pare că era

la curent cu dezacordul dintre cele două lumi valorice.

Ghesului nostru de a povesti despre război n-a cedat niciodată; zicea că nu merită. Se mulțumea cel mult să pomenească uneori despre examenul medical de la recrutare, care în principal pare să fi constat în faptul că un tip în uniformă i-a cerut unchiului Fred, cu vehemență, să urineze într-o eprubetă; cerere căreia unchiul Fred n-a putut să-i dea curs pe loc, așezînd deci de la început cariera sa militară sub un semn defavorabil.

Pretindea că acel viu interes al Reich-ului față de urina sa l-a umplut de o considerabilă neîncredere, neîncredere confirmată de cei șase ani de război într-un mod care dă de gîndit.

Cîndva fusese contabil, așa încît după primele patru săptămîni petrecute pe sofaua noastră, mama l-a îndemnat cu blîndețe de soră să încerce să afle ceva despre vechea sa firmă — îndemn pe care el l-a trecut ușurel asupra-mi; dar tot ce-am aflat a fost un morman absolut de ruine, de cam opt metri înălțime, peste care-am dat după un trudnic pelear de aproape o oră într-un cartier distrus. Unchiul Fred a primit cu deosebită împăcare rezultatul mijlocirii mele.

S-a lăsat pe spate, și-a răsucit o țigară, i-a făcut mamei un semn triumfător din cap și a rugat-o să caute prin avuții său. Într-un colț al dormitorului se afla o ladă bătută cu grijă în cuie, pe care am deschis-o de-a-dreptul pasionant cu ciocanul și clestele; au ieșit la iveală: douăzeci de romane de mărime și calitate medie, un ceas de buzunar aurit, plin de praf dar în stare de funcțiune, două perechi de bretele, cîteva agende cu însemnări, diploma camerei de comerț și un cec de o mie două sute de mărci. Mi-au fost înmîinate toate, cecul pentru luarea banilor, obiectele pentru troc, inclusiv diploma camerei de comerț, dar pentru aceasta din urmă nu s-a găsit cumpărător, fiindcă avea numele unchiului Fred scris cu tuș negru.

Așa încît, vreme de cîteva săptămîni, am scăpat de grija pîinii, tutunului și cărbunelui,

ușurare pe care am simțit-o cu atît mai mult, cu cît școlile își deschideau din nou porțile și eram îndemnat să-mi desăvîrșesc educația.

Chiar și azi, cînd educația mea e demult încheiată, încă mai păstrez întru duioasă amintire supele sorbite atunci, și asta mai ales pentru că se ajungea aproape fără lupte la respectiva masă suplimentară, care dădea întregii formări culturale o îmbucurătoare notă de actualitate.

Dar evenimentul acelei perioade a fost inițiativa luată de unchiul Fred după opt săptămîni bune de la înveselitoarea-i întoarcere în sinul familiei.

Într-o tîrzie zi de vară s-a ridicat, în zori, de pe sofa, s-a bărbierit cu ațita amănunțime că ne-a apucat spaima, a cerut rufărie curată și, împrumutînd de la mine bicicleta, pe-aci-i fu drumul.

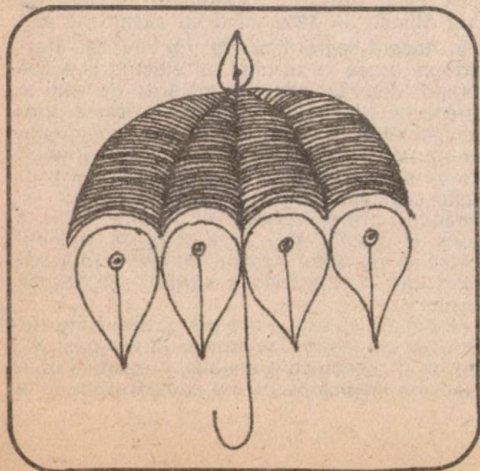
Întoarcerea, seara tîrziu, s-a petrecut cu mare gălăgie și aprig miros de vin; duhoarea de vin provenea din gura unchiului, gălăgia, de la o jumătate de duzină de găleți cositorite pe care le legase cu o singură, zdrăvănă frînghie. Zăpăceala n-i s-a domolit abia cînd am aflat că e hotărît să reinvie, în orașul nostru atît de cumplit distrus, negoțul cu flori. Mama, plină de neîncredere față de noua lume valorică, a respins planul pe dată, zicînd că n-ar fi nicidecum florile o necesitate. Dar se înșela.

Dimineața în care l-am ajutat pe unchiul Fred să-și care proaspăt umplutele găleți în stația de tramvai, unde și-a început negustoria, a rămas de pomină. Mai am și azi în minte lalelele galbene și roșii, garoafele umede, și n-am să uit niciodată cît era de frumos între cenușii siluete și ruine, cînd a început să strige cu glasul-i răsunător: „Hai la flori fără!” (cartelă). Despre amplasarea afacerilor sale nu e nevoie să mai vorbesc: s-au desfășurat ca o cometă. Abia trecuseră patru săptămîni și era posesorul a trei duzini de găleți cositorite, avea două filiale, iar o lună mai tîrziu plătea impozite. Întregul oraș mi se părea schimbat: în multe colțuri de stradă apăreau acum ștanduri de flori, cererea era de neacoperit; erau cărate tot mai multe găleți, ridicate barăci, meșterite căruțe.

În orice caz, acum nu mai duceam lipsă nu numai de flori proaspete, ci nici de pîine și cărbuni, iar eu am izbutit să scap de trocuri, ceea ce a contribuit mult la consolidarea mea morală. Unchiul Fred e demult un om făcut: filialele sale mai sînt în plină înflorire, are mașină, eu sînt numit moștenitorul său și am de studiat economia națională, așa încît să pot prelua afacerile și să mă îngrijesc de impozite chiar și înainte de intrarea în vigoare a moștenirii.

Cînd îl văd astăzi, un munte de om la volanul roș-lăcuitei mașini, mi se pare ciudat că a existat în viața mea într-adevăr o perioadă în care nu dormeam nopțile din pricina poftii lui de mîncare.

**În românește de
GRETE TARTLER**

RAY BRADBURY

ÎNCEPUTURI

Născut în 1920 la Waukegan, Statul Illinois (S.U.A.), a urmat cursurile Universității din Los Angeles; în 1947, 1948 i se decernează premiul „O’Henry” pentru cea mai bună povestire, iar în 1954, premiul „Benjamin Franklin”. Scrisse povestiri: Cronicile Marțienilor (1950), Merele de aur ale soarelui (1953), Un leac pentru melancolie (1959), Miine la miezul nopții (1965), „R” de la Rachetă (1962), „S” de la Spațiu (1966); romane: Fahrenheit 451 (1953), Vin de pădărie (1962). Continuator al unei direcții inaugurate în literatura nord-americană de E.A. Poe, Ray Bradbury se orientează cu predilecție spre literatura fantastică și științifico-fantastică.

Fragmentul următor, extras din Introducerea la vol. 1 din Povestirile lui Ray Bradbury, este o amintire a copilului Bradbury de 12 ani, cu universul său populat de monștri, schelete, spectacole de circ și de figura „misteriosului” domn Electrico.

In copilărie eram îndrăgostit de monștri, schelete, de spectacole de circ și bicicli, de dinozauri și, în fine, de planeta roșie, Marte.

Din aceste cărămizi primitive mi-am clădit o viață și-o carieră.

Într-o bună zi, cu vreo 30 de ani în urmă, m-am așezat în fața mașinii și am scris următoarele cuvinte: „Camera de joacă”. Unde? În trecut? Nu. În prezent? Puțin probabil. În viitor? Da...

Am început să bat, și cuvintele se îmbinau în fraze în jurul camerei. O asemenea cameră de joacă trebuie să aibă televizoare mari cît pereții și tavanul. (Leii săreau din pereții camerei de joacă și îi devorau pe Jorge și pe soția lui, în timp ce copiii lor, înrobiți de televizor, stăteau și-și sorbeau liniștiți ceaiul).

Cînd a început, de fapt? Mă refer la scris.

Totul a început în vara, toamna și în primele zile de iarnă ale anului 1932. Pe vremea aceea eram îndopat pînă-n gât cu Buck Rogers, romanele lui Edgar Rice Burroughs și cu serialul nocturn radiofonic **Chandu Magicianul**. Chandu rostea cuvinte magice, chema spiritele și povestea despre Orientul îndepărtat și despre alte locuri ciudate, ceea ce mă făcea

să stau noapte de noapte lipit de scaun și să transcriu din memorie scenariile fiecărei emisiuni.

Însă toată această aglomerare de mituri, magie, brontozauri și reveniri la realitate, a fost întruchipată de un singur om, Dl. Electrico.

A venit cu un bălci prăpădit, de două parale, „The Dills Brothers Combined Shows”, de Ziua Muncii, în 1932, cînd eu aveam 12 ani.

În fiecare seară, timp de trei zile, Dl. Electrico se așeza în scaunul lui electric și ardea sfîrîind, datorită celor 10 miliarde de volți ai curentului albastru incandescent. Pășind printre spectatori, aruncînd flăcări din ochi, cu părul său alb făcut măciucă, cu scînteie sărîndu-i printre dinți și zîmbind încontinuu, trecea ușor peste capetele copiilor o spadă Excalibur, investindu-i astfel cavaleri ai focului. Cînd a ajuns în dreptul meu, m-a atins pe amîndoi umerii și pe vîrfurile nasului. Fulgerul m-a pătruns, iar Dl. Electrico a strigat: „Să trăiești veșnic!”

Mi-am zis că asta e cea mai grozavă chestie pe care am auzit-o vreodată. M-am dus să-l văd pe Dl. Electrico a doua zi, pretextînd că o pușculiță magică pe care o cumpărasem de la

el nu mergea. Mi-a reparat-o; apoi m-a plimbat pe la corturi, strigînd în dreptul fiecăruia: „Nu mai vorbiți porcării!”, înainte de a intra să vedem piticii, acrobații, femeile gigant și oamnenii pictați care așteptau acolo.

Ne-am îndreptat apoi spre lacul Michigan și ne-am așezat pe mal, unde Dl. Electrico mi-a expus modesta lui filosofie, iar eu i-am vorbit despre „marile” mele probleme filosofice... oricum, era pastor prezbiterian răspopit, zicea el, și locuia în Cairo, statul Illinois, iar eu puteam să-i scriu oricînd voiam.

La sfîrșit, mi-a dat o veste senzațională: „Noi ne-am mai întîlnit, a spus. Ai fost prietenul meu cel mai bun în Franța, în 1918, și ai murit în brațele mele în bătălia din Pădurea Ardenilor din acel an. Și iată-te aici, renăscut, sub o nouă înfățișare, cu un nume nou. Bun venit, înapoi!”

Am plecat clatinîndu-mă de la acea întîlnire cu Dl. Electrico, înălțat de cele două daruri pe care mi le făcuse: darul de a mai fi trăit cîndva în trecut (și de a mi se fi dezvăluit acest lucru) și darul de a încerca într-un fel sau altul să trăiesc veșnic.

Cîteva săptămîni mai tîrziu am început să scriu primele mele nuvele despre planeta Marte. Dl. Electrico-Catalizatorul.

Inevitabil, totul trebuia să înceapă în pod. De la 12 ani, pînă la 22—23, scriam povestiri pînă tîrziu după miezul nopții, povestiri originale despre stafii, locuri bintuite și despre creaturile acelea din borcane pe care le văzusem pe la niște nenorocite de bilciuri, povești despre prieteni lăsați pradă valurilor din lacuri, și despre vampirii de la ora 3 dimineața — acele suflete care trebuie să dispară în întineric ca să nu le ucidă soarele. Îmi „jucam” viața pe trei roluri — ca explorator al orașului, călător în spațiu și ca pribeag, împreună cu verii americani ai contelui Dracula.

Din anul întîlnirii mele cu Dl. Electrico am început să scriu cîte o mie de cuvinte pe zi. Timp de 10 ani am scris cel puțin cîte o nuvelă pe săptămînă, simțînd cumva că va veni o zi cînd are să se întîmple. Acea zi a venit în 1942, cînd am scris „Lacul”.

M-au purtat acolo ideile mele. Cu cît scriam mai mult, cu atît vroiam să scriu mai mult. Devii lacom, intri într-o stare febrilă. Te înflăcărezi... Nu poți dormi noaptea pentru că ideile cu creaturile acelea bestiale prind viață și te fac să te zvîrcolești în pat. E extraordinar să poți trăi astfel.

Toate povestirile erau un mod de a descoperi propriile euri; iar fiecare eu ajungea la concluzia că orice nouă zi e doar vag diferită de cea de acum 24 de ore.

Iar cînd în sufletul meu e un lung și umed noiembrie, cînd gîndesc prea mult, dar înțeleg prea puțin, știu că e timpul să mă reintorc la băiatul cu pantofi de tenis, la febrele nocturne, la mulțimea de bucurii și la cumplitele coșmaruri. Nu sînt prea sigur cînd dispăre el și încep eu, însă sînt mîndru de tandemul nostru.

Prezentare și traducere de
ALINA FLOREA

DECI, SOMN UȘOR!

*N-a fost nicînd să nu fie-ntr-un
fel —*

*Așa îmi spun voios, ori trist ca norii
Sub care-și scriu triumful isoscel
În toamnele plecărilor, cocorii.*

*Deci, somn ușor! Acuma pot dormi
Oricum va fi culoarea dimineții.
Cu alb, cu negru, verde, roșu, gri
Se țese de la sine pînza vieții.*

*Și cînd s-o rupe, de cît tot o plimb,
Funambulesc, mult cîrpăcita-mi
zestre,
Zbura-voi peste-al stelei mele limb
Ca din pervazul unei largi ferestre.*

*Deci, somn ușor! N-am grija să
aleg,
Nu e nimic să nu își aibe rostul.
Și mîinele de mîine-l iau întreg —
Las pe tejgheaua nopții
contracostul.*

DOINA SĂLĂJAN

PAZNIC DE NOAPTE, V

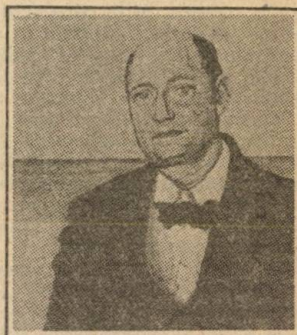
*o să las floarea
să se întîmple la pieptul meu? ce
frig
trebuie să fie pe partea cealaltă a
lumii*

*tot ce e umbră ziua noaptea e zeu
năîng
o să las floarea să se încreadă la
pieptul meu? să mă liniștesc
sirena fabricii
își strigă veacul pe nume*

CORNEL BRAHAȘ

UMBERTO SABA

DOMNUL DE UN ALB IMACULAT

Mi-ar place, acum ca sînt bătrîn, să descriu, cu inocență calmă, lumea minunată. Să încep, așa cum și încep, de la amintirile mele despre Gabriele d'Annunzio.

Cînd i-am făcut prima vizită, la Versilia, aveam puțin peste douăzeci de ani, și Profetul, puțin peste patruzeci. Mijlocitorul acestei întîlniri a fost Gabriellino, fiul cel mare al poetului, care locuia atunci, ca și mine, la Florența. El a fost cel care, după ce-a primit acordul telegrafic al tatălui, m-a condus la el. Nu este nevoie să spun că pentru acest lucru l-am solicitat cu mare căldură. Și iată că, dintre toate lucrurile extraordinare la care se aștepta în casa lui Gabriele d'Annunzio tinerețea mea stupidă, cel care strălucește cel mai mult azi în memoria mea este farfuria de macaroane cu suc de roșii.

Și la noi, la Trieste, se mincau, vara, pastele făinoase cu roșii. Dar sosul abia înroșea taliațele sau spaghettiile cu culoarea lui frumoasă. Aici însă acoperea pînă la margine farfuria, pe care un chelner — celebru și el, se numea Peștele Rocco — o ducea sever. Farfuria părea un drapel roșu triumfal, și mirosul mîncării, atît de somptuos condimentată, era excelent.

Am aflat mai tîrziu că în toată Italia meridională pastele făinoase cu roșii se serveau așa, și că bucătarul lui Gabriele d'Annunzio era, și el, meridional. Mie mi s-a părut atunci o nouă. M-am gîndit că era o invenție a Creatorului de imagini; mi-amintesc că am făcut o asociere mentală cu una din poeziile lui. Uimirea mea nu a trezit nici un ecou la comeseni, necunosători ai bucătăriei triestine; dacă s-au mirat cumva, s-au mirat din cauza uimirii mele.

Nu există, de mulți ani, o persoană capabilă să mă facă să-mi bată inima cum îmi bătea cînd Gabriellino m-a prezentat Gloriei. „Acel tînăr — spune una din **Prozele scurte** ale mele — care, aflîndu-se în prezența unui om de geniu (sau pe care el îl considera astfel), se simte altfel decît un purice în ghearele unui vultur, nu poate fi considerat bine educat (vreau să spun nu are caracter spiritual aristo-

cratic)”. „Dar — adaugă **Proza scurtă** — aceasta este poate o amintire din tinerețea mea.

Ar fi trebuit să fiu mai explicit; să renunț la cuvîntul **poate**, să declar deschis că este amintirea despre întîlnirea mea cu Gabriele d'Annunzio”.

M-a întîmpinat un domn de un alb imaculat (vreau să spun îmbrăcat ireproșabil în alb), încă tînăr, care avea, și știa că are, un suris fascinant. A fost cu mine, din prima clipă, delicat. Și cît a fost de delicat pot înțelege abia acum, pentru că doar azi reușesc să-mi inchipui plictiseala pe care i-a produs-o acel „poet tînăr” care avea cîteva „ciudățenii umane” și era îmbrăcat (și asta pe atunci era la modă) cu o redingotă gri-albăstră, cu reverele de mătase. S-a îndepărtat de fiul său și de alte persoane care-i erau în preajmă, și m-a condus în grădina vilei, unde mi-a spus să mă așez lîngă el pe o bancă. Simt încă acele pinilor care scrișneau sub pașii noștri. El m-a rugat, dacă nu eram prea obosit de călătorie, și dacă lucrul nu mă supăra prea tare în acel moment, să-i recit niște poezii scrise de mine. M-a admirat, sau s-a prefăcut că mă admiră. (Să admire era, într-o oarecare măsură, meseria lui.) Spuse că poeziile mele aveau multă gingașie (și aici scoase un suspin, ca de invidie) el nu scrisese unele atît de frumoase; și că, dacă permiteam, m-ar recomanda editorului său. Am permis, aproape cu lacrimi în ochi. Apoi, de la Florența, i-am expediat manuscrisul care, cu îndoieli, căînte, variante de o incertă reușită, mă costase o lună de suferință. Dar Marele Uituc nici nu a răspuns, nici nu mi-a trimis vreodată manuscrisul chinuit.

D'Annunzio era un scriitor neobosit; dacă nu ar fi un mare poet, ar putea fi acuzat de a fi fost grafoman. Așa că nici eu, nici alți oaspeți ai săi nu-l vedeam în afara orelor de masă. După cină rămînea cu plăcere cu noi; dar și atunci vorbea puțin și lăsa (fără efort) această grijă altora. Sau cerea să i se cînte Wagner la un pian mecanic, care se numea pianolă. (Pianola — dar asta am aflat-o mai

tirziu, ca și toate lucrurile și mobilierul vilei, și însăși vila — n-a fost niciodată plătită furnizorilor imprudenți.) Era pe vremea când lucra la un eseu comemorativ despre Giacosa, mort de puțin timp. M-a surprins admirația lui pentru dramaturgul „burghez”; m-a surprins și mai mult când poetul **Laudelor** m-a făcut să înțeleg clar că, din toate cuvintele frumoase pe care le scrisese ca elogiul adus autorului volumului **Ca și frunzele**, nu credea în nici unul. Dar — a adăugat parcă scuizându-se — Giacosa îi fusese un prieten drag, un gentilom perfect și el a vrut să-i facă o bucurie văduvei, căreia își propusese să-i dăruiască manuscrisul prețios. Mi-a mărturisit că revista „Lectura”, căreia îi era destinat eseuul, i-l plătise deja, și încă foarte bine. „Înainte de orice” spuse, în contradicție umană cu una din maximele sale faimoase, „trebuie să trăiești”.

Conversația a deviat spre literatura italiană. L-a vorbit de rău pe Carducci, și ceva mai bine pe Pascoli. A spus că Italia a avut, înainte de el, doar trei poeți: Dante, Petrarca și Leopardi. Ceilalți n-au fost decât niște chitariști. Am aderat la judecata lui, punând accentul pe „înainte de el”. „Orgoliul meu”, a mai spus, măgulit vizibil de consensul meu, „e făcut doar din confruntări. În fața măreției incommensurabile a artei, nimeni nu este mai util decât mine; doar dacă mă compar cu alții, poeți și scriitori, mă simt un maestru”. (Copiii lui nu aveau voie să-i spună în public tată, trebuiau să-l numească maestru.) L-am întrebat care-i plăcea cel mai mult dintre poeziile sale.

Gabriele D'Annunzio

„Poate”, a răspuns, **Copilul**. Mie îmi plăcea pe atunci oda la moartea lui Giuseppe Verdi, și i-am spus-o, adăugând, în limbajul locului, adică dannunzian: „Eu știu pe unul care a scris o odă minunată lui Verdi, și care, în schimb, se gindea la Wagner”. Dezaprobarea lui pentru impertinența mea tinerească s-a exprimat într-o tăcere care mi s-a părut că durează o eternitate. Nu a fost doar impertinență, a fost și o prostie. El scrisese oda gîndindu-se cu-adevărat la Verdi; eroarea mi-a apărut evidentă, când acea poezie mi-a plăcut tot mai puțin, iar muzica lui Verdi tot mai mult.

Copiii lui nu simțeau, locuind în casa tatălui, aceeași beatitudine, același sentiment de așteptare continuă pe care-l încercam eu. Și Gabrieltino m-a anunțat foarte bucurat că pentru ziua următoare tatăl său ne dădea vacanță: nu voia, pentru toată ziua, să ne aibă în față. Trebuia, ca în toate zilele de joi, să primească „o vizită”. Mi-a arătat și cincizeci de lire, sumă enormă în acele vremuri, pe care tatăl său i le dăduse ca să luăm prînzul și cina în oraș, la Forte dei Marmi sau unde ne-ar fi plăcut mai mult. „Tatăl meu”, a comentat el cu ironie, „este întotdeauna magnific”. Și tocmai în acea zi de vacanță s-a întâmplat faptul cel mai straniu din vizita mea la Gabriele d'Annunzio: sacrificarea voluntară pentru Profet a unei părți (nevitale) a persoanei mele: ciocul blond pe care atunci, ca alții alții, tineri și bătrîni, îl purtam la bărbie.

Adevărată sau falsă, mulți remarcău o anume asemănare fizică între mine și d'Annunzio. Poate asemănarea, dacă totuși exista, era dată, în mare parte, de acel cioc, și de chelia deja totală la poet, iar la mine, mai mult decât incipientă. Se pare că și gazda mea își dăduse seama de asta, și că, din motive clare, o dezaproba. Cel puțin așa m-a făcut să cred Gabrieltino. „Dacă ești” a mai spus el, „un băiat de spirit, trebuie să-ți tai ciocul (care ție nici nu-ți stă bine) și să-l oferi miine tatălui meu. Va fi mulțumit și-ți va publica poeziile mai repede”. Deși am manifestat o împotrivire, m-am predat dorinței prietenului meu; un bărbier din Forte dei Marmi a fost însărcinat cu operațiunea aceasta. Când poetul m-a văzut a doua zi fără cioc, m-a întrebat ce făcusem cu el. Încurcat, i-am dat — închis într-un săculeț alb, darul lui Gabrieltino — cadavrul. Când a dezlegat săculețul și i-a văzut conținutul, a ris cu multă plăcere. Și cu acel prilej a vrut să mă consoleze de chelia mea precoce la care nu puteam renunța — vai! — nici măcar în onoarea cheliei lui. „Numai” mi-a spus, „în chelia perfectă se dezvăluie caracterul nobil al unui cap. Dumneata și cu mine nu aveam motive să ne temem; dar gîndește-te la un cap rău modelat, la capul unei persoane vulgare, chel de timpuriu. Ce oroare!”.

Au trecut anii, și eu n-am mai avut plăcerea de a vorbi cu Gabriele d'Annunzio. Într-o zi, la câteva luni după vizita mea la Versilia, l-am văzut, într-o mașină decapotabilă de piață, trecînd pe via dei Servi, la Florența. Era în aer o

primăvară timpurie, și poetul purta violete la butonieră. Apoi l-am văzut pentru ultima oară; și asta s-a întâmplat în timpul războiului, la Talliedo: Cît de bătrîn mi s-a părut! Abia trecuse de cincizeci de ani, și dădea deja semne de bătrînețe imensă, aproape nenaturală, care avea să-i uimească mai tîrziu pe toți vizitatorii săi. Eroul era urmat, pe cîmpul de aviație, de un întendent îmbrăcat, ca și stăpinul lui, neobișnuit: enorm, un adevărat gigant, mai înalt decît cel mai înalt cavalerist al regelui. Un alt fiu al său, pe care întîmplările vieții l-au făcut locotenentul meu, mi-a spus, puțin surprins de indiferența mea: „De ce nu mergeți să-l salutați pe tata? Dacă vă este teamă, vă însoțesc eu la el”. Dar scurta mea paranteză dannunziană se încheiase de o bună bucată de vreme; ce aș fi putut să-i spun? Era pe vremea cînd îl descoperisem pe Nietzsche; dar acel Nietzsche pe care eu îl iubeam nu era al lui, era un altul, era perfectă sa antiteză.

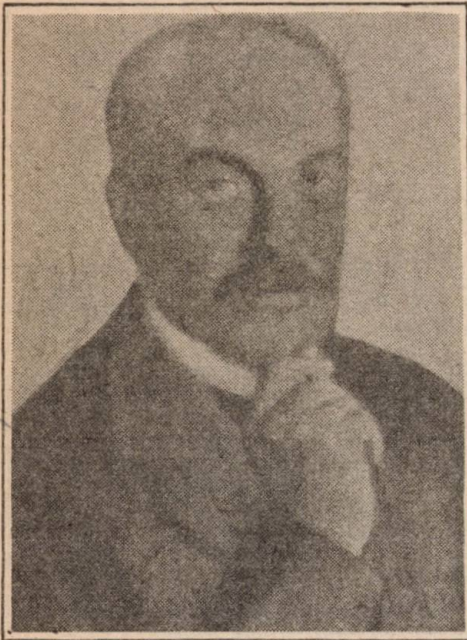
Trei versuri, nu dintre cele mai înflăcărâte, din *Autobiografie* și explicația cum trebuiau pregătite, ca să iasă excelente, pastele făinoase cu roșii, sînt singurele bunuri efective pe care am știut să le iau în săptămîna mea dannunziană. Îi vorbeam despre asta, într-o după-amiază de iarnă la Trieste, tinerei mele, pe atunci, tovarășe. N-am uitat să laud, în scop didactic, macaroanele; adăugînd că le-aș minca, cu multă plăcere în acea seară, la cină. Mă gîndeam că-mi exprim o dorință, dat fiind anotimpul, de ne-realizat. Apoi am plecat, și cînd, înghețat de frig, pe jumătate amețit de vînt, m-am întors acasă (o casă izolată, în virful unei coline), am găsit, pe masa aranjată în căldura bucătăriei, aceeași minune purpurie care-mi apăruse cu șapte ani în urmă la masa lui Gabriele d'Annunzio. Și sosul făcut cu o conservă care pe atunci se numea Pancaldi și despre care nu știam că există era, și el, excelent. Dar eu am mîncat cu o oarecare tristețe. Profetul emigrase, din cauza datoriei, în Franța; nici o revistă importantă nu acceptase încă vreo poezie de-a mea; nici un editor nu voia să tipărească, nici măcar contra cost, „primul meu volum de versuri”. Șapte ani... Nu erau mulți; dar atunci mi se păreau foarte mulți; îmi păreau o viață. Pentru că, trebuie să știți, tinere cititor, că în vremurile îndepărtate ale tineretii mele, tinerețea exagera totul; chiar și absențele.

ITALO SVEVO LA AMIRALITATEA BRITANICĂ

Aflindu-mă astăzi în vizită la anticariatul meu din Trieste, am avut încă o dată ocazia să mă minunez de cît de mult timp și de cît de multe cuvinte are nevoie lumea pentru a încheia sau nu o afacere, chiar și cea mai neînsemnată. Era în discuție achiziționarea de către Librărie a unei *Enciclopedii a copiilor*; tratativele, deja începute

cînd am intrat în prăvălie, tărăgănară, pentru a nu ajunge la nimic, încă o bună jumătate de oră. Mi-am amintit că în timpurile fericite (vreau să spun cînd eu eram cel care cumpăra și vindea), un da sau un nu îl hotărâam mai rapid... Mi-am amintit că acum vreo douăzeci de ani, în același mediu și luînd pretextul de la o ocazie similară (aminări în tratative între Carletto cel tenace și un client încă și mai tenace), Italo Svevo mi-a povestit, poate din dragoste pentru contraste, cum s-au petrecut lucrurile cînd a încheiat la Londra cea mai mare afacere din viața lui. O afacere — cred — de milioane.

Italo Svevo (în comerț, Ettore Schmitz) era asociat într-o companie din Trieste care fabrica în cel mai mare secret și vindea exclusiv pe cont propriu un produs misterios destinat să protejeze contra acțiunii corozive a sării acele părți ale navei care stăteau sub linia de plutire. Romancierul care, spre norocul său, a devenit celebru abia pe la 60 de ani, se credea (poate chiar era) un mare om de afaceri. Nu știu dacă pentru această calitate, sau din cauză că poseda la perfecție limba engleză, compania l-a însărcinat să încheie tratativele, deja începute, cu Amiralitatea britanică, pentru adoptarea acestei faimoase picturi submarine. Asta se întîmpla cînd Trieste era încă sub dominația Austriei, înainte de primul război mondial. Flota engleză se bucura de prestigiul intact al lui Nelson. Reprezenta pentru lume „cea mai mare forță armată plutitoare în serviciul păcii”; pentru Trieste, o sîrbătoare și un cîștig asigurat ori de cîte ori Escadra Mediteranei ancora cu intenții pacifiste și, în ultima seară, cu artificii, la malurile sale și, pentru marile unități în largul portului său „un trafic de prieteni”. Era, în totul, o magie. Bietul Schmitz, ca și ceilalți, era impresionat de acea forță și de acea magie; și urcă scările clădirii austere cu sufletul la gură. Era așteptat. A fost dus imediat într-o cămaruță mizeră și sobră, mai degrabă cămară decît birou. Cît îi păruse de săracă Anglia, acolo, înăuntru! După puține minute, i se prezentă un tînar, îmbrăcat militar, care-l invita să ia loc pe unicul scaun disponibil. Ofițerul se așeză pe masa care forma, împreună cu scaunul, tot mobilierul încăperii. Își încrucișă picioarele lungi, oferi și aprinse pentru el și pentru oaspete țigări foarte parfumate, se arătă informat în problemă, puse două sau trei întrebări, spuse că totul mergea bine și că afacerea era virtual încheiată. Italo Svevo avea impresia că visează. Se pregătise pentru o lungă filieră de practici, una mai plicticoasă decît alta; pentru o serie interminabilă de discuții. Și au fost suficiente cinci minute pentru ca prețioasa lui pictură submarină să fie adoptată de cea mai puternică marină de război din lume. În Italia — spunea — sau chiar și în Franța, ar fi fost nevoie de cinci ani. Cînd plecă de la Amiralitate (deși afacerea fusese perfect cîștită și, ca toate afacerile cu adevărat reușite, avantajoasă pentru ambele părți) se simțea pradă unui vag sentiment de vină. Și i se părea, în același timp, că-i crescuseră aripi la picioare.

Italo Svevo

Cra un om minunat, bătrînul Schmitz! Nimic nu-i plăcea atît de mult, în afară de laudele, mai ales tipărite, la romanele sale, decît să povestească prietenilor amintiri despre îndelungata lui viață comercială. Am auzit mai multe în prăvălia din strada San Nicolò, unde el venea să mă întînească aproape în fiecare seară; unde persoane ilustre în literatură sau (atunci) puternice pe plan social, nu-mi disprețuiau conversația (poate uneori se întîmpla contrariul), și unde azi încerc să intru cît mai puțin posibil. Mi se pare — Domnul și bunul Carletto să mă ierte — o uliță neagră, suprapopulată de spectre. Autorul **Senilità** și al **Conștiinței lui Zeno** apărea și era plin de omenie, de (relativă) înțelegere față de ceilalți și, după neașteptatul său succes literar, de o înduioșătoare bucurie de viață. De fapt, avea o spaimă teribilă de moarte. Să fi fost glumă sau presentiment, dar nu uita niciodată, de cîte ori se urca într-un taxi, să-i facă șoferului o recomandare stranie „Luați-o încetîșor”, îi spunea în dialectul triestin, „nu știți pe cine duceți” (Făcea aluzie, firesc, la el însuși, oricine ar fi fost persoana, care-l însoțea). A murit tocmai (întîmplare stranie) într-un accident de automobil. N-a fost grav rănit, dar inima îi era slabă (el atribua această slăbiciune abuzului de țigări) și nu a rezistat traumei. Dar Italo Svevo a fost întotdeauna un om norocos. Imediat ce a înțeles că sosise sfîrșitul și că „ultima țigară” a fost cu adevărat fumată, i-a trecut brusc frica. „Să mori”, le spunea celor apropiați, „nu e asta?” a adăugat, făcînd eforturi să zîm-

bească. „Dar e mai ușor decît să scrii un roman”.

Am crezut întotdeauna (și cuvintele pronunțate de el în acel moment îmi confirmă) că umorul este forma supremă a bunătații.

PORTRETUL LUI MALAPARTE

Draga mea Linuccia, înainte de a-ți vorbi despre un personaj deosebit (reprezentativ, totuși, pentru timpurile noastre), pe care nu știu dacă l-ai cunoscut sau nu, și de a-ți povesti cîteva întîmplări cu omul Malaparte, de care m-au apropiat la început întîmplări triste ale nebuniei omenești, vreau să-ți spun o anecdotă care îl privește, a cărei autenticitate n-o pot totuși garanta. Se spune că, pe vremea cînd Mussolini purta încă ghetre albe, întîlnindu-l pe Malaparte pe culoarele unui minister, îi zise: „De ce, von Suckert, v-ați luat numele de Malaparte?” „Pentru că”, ar fi răspuns prompt cel interelat, „voi pierde la Austerlitz și voi cîștiga la Waterloo!”

Sînt-o epocă „rușinoasă a istoriei noastre naționale” (Montale) mă aflam într-o situație nu doar teribilă, ci și jenantă. După trista experiență la Paris, am hotărît să mă întorc **coûte que coûte** în Italia care, de bine de rău, era țara mea. Ajuns la Roma **maternă**, m-am dus imediat să-l caut pe prietenul meu Falqui. Nu aveam nici acte, nici alte valori care mi-ar fi putut fi de folos; nimic, nici măcar banii pentru „mită”. Falqui m-a primit cu plăcere; și mi-a spus că persoana care ar fi putut, în cazul meu, să fie de folos, era Malaparte. I-am răspuns că nu-l cunoșteam. Imediat Falqui s-a repezit la telefon și l-a chemat pe prietenul său, expunîndu-i pe scurt, și cum se putea pe atunci la telefon, „cazul”. Întîlnirea a fost fixată pentru a doua zi dimineața. M-a primit un bărbat, cu certitudine foarte tînră încă, care părea de-a dreptul un băiat. Era, în plus, frumos: doar forma frunții m-a lăsat puțin perplex. Mi-amintesc că la picioarele lui stătea întins un ciine lup blond, foarte frumos, care-l urmărea pe graniță, și pe care stăpînul îl mîngîia din cînd în cînd. Deja informat despre situație, mi-a spus că treaba s-ar putea aranja cumva, doar c-ar fi trebuit să mă botez /.../

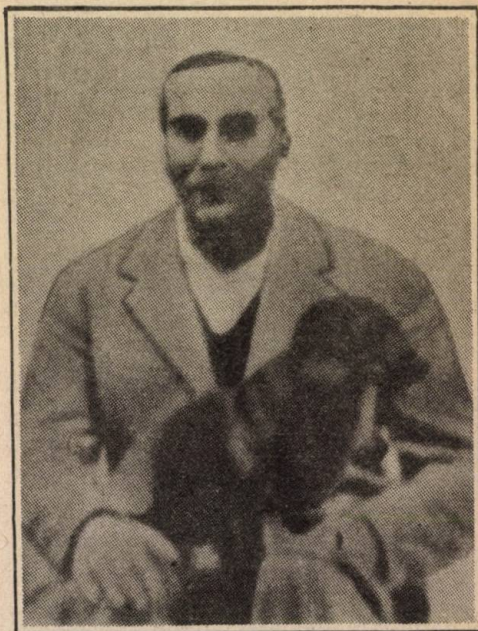
Curzio m-a primit la început așa cum un adult privește un copil care nu cunoaște viața; m-a ascultat apoi cu o seriozitate care mi s-a părut atunci, la el, aproape excesivă. Apoi am vorbit despre alte lucruri. Mi-a arătat niște fotografii de-ale lui de cînd, pe graniță, făcea baie și plajă; și carabinieri care-l „păzeau” păreau de-a dreptul servitorii lui la pîndă. I-am admirat, în discuția care a urmat, nu numai inteligența, dar și neobișnuita memorie a persoanelor, lucrurilor, evenimentelor. Mi-a răspuns că așa era fructul educației bune pe care o primise la Colegiul Cicognini din Prato. Dar eu am înțeles imediat două lucruri: primul, că Malaparte se mîndrea cu educația pri-

mită în acel colegiu pentru că tot acolo studiasse (păzit de tristul pedagog) și Gabriele d'Annunzio, și că el, puțin prea doritor de succes, de cel mai mare, cel mai rapid, cel mai răsunător succes posibil, vedea, în această coincidență, un semn bun pentru cariera lui de scriitor; al doilea, mai important și de interes mai mare. Memoria bună nu este deloc fructul educației, ci al curajului. E nevoie într-adevăr de mult curaj (și cât privește curajul, Curzio avea și de vânzare) pentru a-ți aminti — după ce-a trecut prima tinerețe — trecutul. Dar el nu a acceptat interpretarea mea, pe care a numit-o (și nu era) freudiană. Mi-a vorbit apoi despre motivele pentru care, pe jumătate neamț, s-a înrolat voluntar la 15 ani (o fi avut poate 16) în primul război mondial, și despre tatăl său care l-a însoțit pînă la gară, ducindu-i el pușca...

A urmat între noi o scurtă corespondență. El scotea o frumoasă și, pentru acele vremuri, curajoasă revistă, care se numea **Perspective**. M-a invitat să colaborez, se-nțelege, cu nume și prenume. I-am trimis cîteva poezii (puține, și pentru că scriam puține) pe care Curzio Malaparte le-a publicat regulat și m-a plătit tot regulat. L-am revăzut apoi la Napoli, în casa unui prieten comun, unde mă așteptam mai puțin să-l găsesc. Părea încintat să mă întâlnească. Dar ceea ce m-a surprins a fost faptul că toată după-amiaza n-a făcut decît să-și „moralizeze” prietenul care — pe cît se pare — foarte larg la mină cu străinii, era (cum se întîmplă în aceste cazuri) puțin „strîns” cu nevasta. Apoi ne-a invitat la cină într-o circumstancă mică și modestă. Acolo a schimbat subiectul, spunînd despre regimul de atunci lucruri de foc, pe care nu le-am auzit nici din gura celui mai furios antifascist. Rea credință? N-aș ști să spun. Dar, admițînd că așa era, am ajuns, în orice caz, la o altă mică „descoperire”. Așa zisa rea credință nu este — cum se crede — comună, dimpotrivă. Bieții oameni mint, desigur, dar fără regularitate, pentru că sînt constrînși de „dura necesitate” (Homer); sau de „forța împrejurărilor” (Napoleon); sau din legitîmă apărare. Dar să trăiești o viață — spun o viață întreagă — gîndind ceva și scriind altceva (și cu toate acestea să te „menții mereu la suprafață”), e nevoie, pe lîngă o inteligență de-a dreptul extraordinară (aproape uluitoare), de o coerență, un autocontrol permanent, un curaj la fel de extraordinar (sau și mai mare). (Aș îndrăzni să spun o „seriozitate morală”, dacă se concentrează doar pe propriile interese.) Acesta era oare „geniul”, „cartea bună” a lui Curzio Malaparte? Repet, nu știu; și pe urmă „să judec” nu e în firea mea.

Locuind pentru cîteva zile în hotelul cel mai luxos din Trieste (unde închiriasse un apartament întreg), deși — cum se va vedea pînă la urmă — caracterul lui era, în profunzime, umil și milos, a venit să mă vadă. Dar atmosfera bieteii mele case era tristă și cenușie; în plus mă neliniștea puțin insistența cu care-mi cerea să scriu pentru revista **Perspective** un articol împotriva clasei negustorilor din Trieste, care (nu știu bine din ce motive) îl dezgustase

Curzio Malaparte

profund. (Frumoasă „perspectivă” ar fi reprezentat pentru mine acel articol pe care, între altele, nu mă simțeam deloc în stare să-l scriu!) Și iată că, dintr-o dată, privind-o pe mama ta care nu mai era tînără, ascultîndu-l cufundată vizibil în gînduri triste, Curzio Malaparte s-a întrerupt din discuție și s-a apropiat de ea, asemenea unui cavaler de o doamnă, obligînd-o, vrînd, nevrînd, să facă cu el un scurt dans în jurul mesei. („Dansul lui Malaparte” ar fi trebuit să fie, de fapt, titlul acestei **Amintiri**, dacă, în ultimul moment nu mi s-ar fi părut, fiind vorba de un mort, aproape necuviincios). Biata mamă, deși obosită și respirînd greu, a multumit zîmbind emoționată și l-a invitat — făcea cu placere deseori acest lucru — pe „cavalerul” ei la cină. El a acceptat; a spus doar că trebuie mai întîi să plece și că se va întoarce peste vreo oră, două. Mama și cu mine l-am așteptat o oră, două, trei; în cele din urmă, văzînd că nu mai vine, am mîncat singuri și neconsolați, o cină modestă, devenită, între timp, rece.

Mulți ani mai tîrziu, fiind internat într-o clinică la Roma, l-am rugat să vină să mă vadă. În fond, îl iubeam; și pe urmă, n-am fost niciodată ingrat. Și aveam ceva pe suflet care-l privea, și voiam să i-o spun. A venit însoțit de Falqui. „Uite, Curzio” i-am spus „tu știi să scrii și să scrii bine”. El a încercat să mă întrerupă, aducînd vorba — din nou — de colegiul Cicognini din Prato; dar eu nu l-am lăsat să continue. De data asta „mo-

rala" o făceam eu. „Cărțile tale" i-am spus „sint frumoase. Ce le strică puțin este faptul că se simte că sint scrise (nu întotdeauna, dar adesea) pentru «a-l ului» pe cititor; și pentru a obține astfel un succes și mai mare. Ai fost, în acest sens, bun, foarte bun. Dar există în tine, Curzio — **și eu știu asta** — o vină ascunsă de umilință și de bunătațe. Aș vrea ca atunci cînd vei fi bătrîn și obosit, și scîrbit de «succes», Domnul să te inspire să scrii, cu arta pe care ți-a dat-o, o carte care să se publice abia după moartea ta (nici un succes așadar pentru tine și în această lume), o carte **adevărată**, în care tu să fi spus adevărul, tot adevărul, cel puțin cel care ți-a apărut în față, despre oameni, fapte, evenimentele la care ai asistat, ca actor sau spectator, în aventuroasa ta existență. Ar putea să iasă — crede-mă — o carte mare". M-a ascultat îndelung, timp de aproape o oră. Apoi mi-a spus că jos, în mașină, îl aștepta o persoană pe care nu voia s-o mai facă s-aștepte. L-a invitat pe Falqui și pe mine să bem o cafea cu acea persoană la bar. M-am îmbrăcat în grabă, așteptîndu-mă să găsesc jos ceva ca o prințesă. Am văzut însă, la poarta clinicii, o mașină de un lux și de o mărime excepționale; dar într-un colț, ghemuită toată, o białă „copilă" îmbrăcată — ca să spun așa — în zdrențe, pe care Curzio Malaparte a copleșit-o imediat cu vorbe bune și amabilități, și care, ajunși la bar, a acceptat, înroșindu-se ca o școlăriță, cuția modestă de caramelle pe care i-am oferit-o. Știam că Malaparte avea, și în prietenii sale, acea vină de umilință despre care am vorbit deja, imbinată cu o nevoie intimă și nemărturisită de a renunța la suprastructuri, la toate suprastructurile, cu care s-a înarmat pentru a reacționa la singura formă de frică la care ajunsese. Și, în afara faptului că nu era o prințesă travestită, acea „copilă" mi-a confirmat, mai mult ca niciodată, ipoteza...

Traducere de
DORA SCARLAT

O ÎNFRUNZIRE

O înfrunzire.

Fulgul a înfrunzit.

*Floarea ce se ghicea pe sub viscol
Veghea secera lunii.*

Pe malul străveziu

Sub un pod triumfal

Trec licuricii.

*Ei poartă aprinse inimi pe
podul subred*

De gheață.

Păianjenul soartei îmi strigă

Subțire, în auzul rănit:

*„Nu doare. Mai apasă puțin cu
degetul*

Pe butonul soneriei de alarmă

Pe care scrie

Cer înfrunzit."

IOANA DIACONESCU

POEM CU MORILE DE VÎNT

*drumurile toate către mancha
pîn' mai ieri le gidilam cu lancea
colbul sub copite chicotea
dar de-o vreme precum niște gheare
ricîie un frig și o uitare*

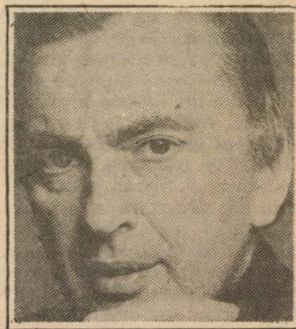
*un urît un gol și un pustiu
bîntuie și nu mai știu de-s viu
în apropiere cînd erai
frate mai aveam un pic de-avînt
ca să lupt cu morile de vînt*

*aș mai rîde și aș mai iubi
de nu mi-ar duhni doar a scrumbii
rîncedă e apa și slinoasă
cătrefe plînsset cînd vrui să casc gura
mi se scrumui de tot armura*

ALECSANDRU VĂDUVA

GORE VIDAL

„PASĂREA ALBASTRĂ“

Reputat romancier, dramaturg și eseist, Gore Vidal (1925 —) aparține ca și Norman Mailer, generației de scriitori americani ale căror cariere literare debutează sub semnul experienței celui de-al doilea război mondial, ceea ce explică în mare parte implicarea lor ulterioară în actualitate, fascinația exercitată asupra lor de mecanismele istoriei. Începând cu primul său roman, *Williwaw* (1946), opțiunea scriitorului pentru formula romanului realist, ancorat în documentar și istorie, apare evidentă; și ea va continua să producă „best-seller“-uri în pofida vogii moderniste. Predilecția lui Vidal se îndreaptă spre romanul de moravuri. De cele mai multe ori societatea americană este văzută de pe pozițiile unei anume minorități, prin prisma corupției politice și în perspectiva istoriei.

Dacă romane precum *Myra Breckinridge* (1968), *Myron* (1974) sau *Kalki* (1978) se constituie într-o adevărată frescă de moravuri, expresie a satirei la adresa Americii contemporane, în general, într-un roman cum ar fi *Washington D.C.* (1967) satira moravurilor are o țintă precisă — corupția politică, — prezentă de altfel mai mult sau mai puțin explicit în tot ce scrie Vidal. Raportarea la istorie se face fie direct, prin istoria americană a secolului XIX, ca în 1876 (1976) sau *Burr* (1973), cea mai de succes carte a sa, fie indirect, prin ancorare în realitățile altor țări și epoci, surprinse în diferite ipostaze ale confruntării dintre individ și istorie, cum se întâmplă în romane precum în căutarea regelui (1956), unde regele este Richard Inimă de Leu, Iulian (1964), împăratul roman din secolulul al IV-lea, sau *Creație* (1981), care reînvie lumea lui Darius, Xerxes și Confucius. Violența și satira sînt de cele mai multe ori controlate de un stil reținut, de un comic intelectual și de o permanentă ironie, adesea incisivă.

Virtuțile stilului apar și mai evidente în numeroasele eseuri scrise de Vidal. S-a spus despre el că este „cel mai bun eseist al Americii“ (*New Statesman*) și, într-adevăr, volume precum *Reflecții asupra unui vas care se scufundă* (1969), *Omaggio lui Daniel Shays* (1973) sau *A doua revoluție americană* (1982) îndreptătesc o asemenea afirmație. Dintr-un volum de eseuri intitulat *Chestiuni de fapt și de ficțiune* (1977) au fost selectate și fragmentele reproduse mai jos din notațiile lui Vidal pe marginea *Memoriilor* publicate de Tennessee Williams în 1975. Numai că, în lectura unui scriitor de originalitatea lui Vidal, *Memoriile* lui Williams devin un pretext pentru ca Vidal să-și poată depăna propriile amintiri despre omul și dramaturgul care a fost Williams, precum și amintiri și gânduri despre el însuși, așa cum apar sau nu apar ele în cartea sa de confruntare a trăirilor trecute și prezente care este *Două surori: Memorii sub formă de roman* (1970). Avem de-a face, așadar, cu o inspirată implectire de cugetări, memorii și amintiri care, reclamînd pentru opera lui Tennessee Williams dreptul la nemurire, aduce celui ce se va stinge din viață în 1983, cel mai frumos omagiu.

Jmi place New Yorkul în special în serile calde de vară, cînd toți oamenii, cum să le spun eu... superfluu, sînt pe străzi.” Acestea au fost, cred, primele cuvinte pe care mi le-a adresat Tennessee; apoi ochii albaștri încețoșați clipiră și un ris nervos rupse liniștea de o clipă așternută înainte de-a spune și eu... nu mai știu ce.

Ridicarea cortinei. Locul: un apartament la Academia Americană din Roma. Evenimentul: o petrecere în cinstea unor americani de cu-

rînd sosiți la Roma, printre care Frederic Prokosch și Samuel Barber. Luna: martie 1948. Ziua: fericită. Cum ar putea fi altfel o zi de martie în epoca de aur?

Mă bucur că îmi amintesc atît de limpede prima mea întîlnire cu Pasărea Ilustră, cum l-am poreclit eu aproape imediat, din motive date de mult uitării (să fi fost oare o prevestire că pînă la urmă dulcea pasăre a tineretii își va lua zborul?) De obicei, nu țin minte primele întîlniri, cu excepția acelor audiențe solemne

care mi-au fost acordate de persoane în vîrstă și celebre cînd eram tînr și lipsit de experiență. Îmi sînt vii în amintire toate amănuntele conversației mele cu André Gide, precum și înfățișarea acestuia, inclusiv bereta de catifea închisă la culoare, pe care o purta în biroul său din strada Vaneau, nr. 1 bis. Îmi amintesc încă și mai clar vizitele făcute lui George Santayana în chilii lui de la Mănăstirea Călugărilor Triste. Toate aceste audiențe, întîlniri, prezentări, au avut loc în acel *anno mirabilis* 1948, anul care s-a dovedit a fi exact punctul de mijloc între sfîrșitul celui de-al doilea război mondial și începutul a ceea ce pare a fi un permanent război rece. Pe atunci, firește, nici unul dintre noi nu știam unde ne plasase istoria.

La acea primă întîlnire am crezut că Tennessee este la fel de bătrîn ca Gide și Santayana. La urma urmelor eu aveam doar douăzeci și doi de ani. El avea treizeci și șapte; dar pretindea că nu are decît treizeci și trei, pe motivul întemeiat că cei patru ani pe care îi petrecuse lucrînd pentru o companie de încălțăminte nu contau. Acum era cel mai ovaționat dramaturg american. **Un tramvai numit dorință** se mai juca încă la New York în seara cînd ne-am întîlnit prima oară, într-un apartament care privea peste ceea ce la vremea aceea se putea numi un oraș liniștit, unde nimeni nu era superfluu, dacă nu cumva eram noi, primul grup de scriitori și artiști americani soșiți la Roma după război.

În 1946 și 1947 Europa era încă neindicată pentru străini. Dar în 1948 italienii începuseră deja să se restabilească, demonstrînd încă o dată uimitorul lor capacitate de-a înfrunta dezastrele, atît de perfect contrabalansată de absoluta lor incapacitate de-a face față succeselor.

Pentru noi toți Roma era necunoscută. În primul rînd fiindcă Italia ne fusese închisă nu numai din pricina războiului, ci și a fascismului. Începînd din anii '30, puțini artiști englezi sau americani ajunseseră să cunoască bine Italia. Printre aceștia se numărau nebunul Ezra, blindul Max, prefăcutul B.B. și, firește, istoricul anglo-american Harold (acum *sir* Harold) Acton, cu o reședință magnifică la Florența. Pînă în 1948 Acton scrisese cum nu se putea mai bine despre Bourbonii din Neapole, cit și despre reprezentanții mai recentii ai familiei Medici din Florența; din păcate, el era... este... inclinat spre memorialistică. Și astfel, dorînd fără îndoială să dea viață la încă un capitol din istoria în plină desfășurare a unei lungi și fermecătoare de neinteresante existențe, Acton a venit la Roma să-i vadă pe noii invadatori. Ce-a crezut că a văzut și a auzit, a publicat ulterior într-un volumaș intitulat **Alte memorii ale unui estet**, o carte pe care o poți îndrăgi pentru numărul impresionant de inestetice greseli de tipar și de ortografie.

„După primul război mondial scriitorii și artiștii americani au emigrat la Paris; acum au dat de Roma”. Așa începe Acton.

„După părerea lui Stendhal, aici chiar și numai clima îți ajunge pentru ca să te

înveselești, dar nu acesta le-a fost motivul: unul din ei mi-a explicat că motivul era ușurința de-a găsi taxiuri, și, firește, din taxi se poate vedea foarte puțin din Roma. Roma clasică și romantică nu însemna pentru ei decît un fundal pitoresc. Tennessee Williams, Victor (vrea să spună Frederic) Prokosch și Gore Vidal au creat o anexă boemă la Academia Americană...” Că îți plăcea Roma fiindcă avea multe taxiuri era o splendidă ironie și regret că n-am spus-o eu. Fără doar și poate, cine a spus-o, a făcut-o deliberat pentru a-și rîde de Acton, căci farmecul Romei în 1948 era tocmai lipsa automobilelor de orice fel. Dar Acton nu făcea decît să-și intre în ritmul lui obișnuit. Mai multe amănunte pentru mai tîrziu.

Am luat **Memoriile** lui Tennessee cu oarecare teamă. Mi-am căutat numele în index; am citit referințele și am descoperit unele erori, nici una gravă. M-am apucat să citesc; m-a uimit tehnica pe care o alesese. Cu cîțiva ani în urmă, Tennessee îmi spusese că citea (asta însemna că răsfoia) memoriile mele „prezentate în formă de roman” și intitulată **Două surori**. În acest volum alternam părțile referitoare la anumite evenimente din 1948 cu viața mea cotidiană din perioada cînd scriam cartea. Părțile de amintiri le-am intitulat **Atunci**. Descrierile vieții de zi cu zi le-am intitulat **Acum**. La vremea aceea Tennessee a considerat **Două surori** o carte interesantă fiindcă figura și el în ea. Probabil că a găsit-o interesantă și din punct de vedere tehnic, fiindcă și-a însușit cu seninătate forma adoptată de mine și fără îndoială că acum a uitat cum i-a venit inițial ideea să descrie viața cotidiană a unui celebru dramaturg hărțuit din toate părțile, care juca într-un teatru „off Broadway” într-o piesă mediocră scrisă de el și intitulată **Avertismente pentru ambarcațiuni mici**, în timp ce, alternativ, evoca nu numai prima tinerețe a lui Tennessee Williams, ci și a unui anume Thomas Lanier Williams, care se aseamănă printr-un vag aer de familie cu dramaturgul cunoscut de noi toți din o mie și unu de interviuri mult prea candid.

Există și o introducere și, ca orice introducere, ea este menită să-l dezarmeze pe cititor. Din păcate, pe mine m-a înarmat pînă-n dinți. În anul 1973, la New Haven, cu ocazia avanpremierii unei piese, Tennessee a fost rugat să le vorbească cîtorva studenți de la cursurile de teatru ale Universității Yale. Întîmplător, stilul acestei introduceri este neobișnuit de seducător, bătrînul maestru, cit mai fermecător cu puțință: autocompătîmirea și serviciile aduse propriei persoane fiind menționate într-un perfect echilibru datorită celui mai desăvîrșit stil comic de la S.L. Clemens încoace.

„M-am trezit intrînd (pe o ușă pe care scria

* Teatre, de obicei cu caracter experimental, situate în apropiere de Broadway, centrul New-Yorkese al teatrului profesionist și comercial consacrat.

IEȘIRE) într-un amfiteatru de proporții considerabil mai reduse decât ale sălii Shubert, dar cu un auditoriu redus mai mult decât la scară proporțională. Aș zice, una peste alta, cam treizeci-patruzeci de persoane, fără a include un ciine mare, negru, care stătea în poala unui student din rîndul întii... În inexpressivitatea lor uniformă, figurile tinere din fața mea n-au manifestat nici o reacție afectivă cînd mi-am făcut apariția... Mă surprinde că Tennessee a rămas surprins. Aroganța și suficiența studenților de la teatru pe parcursul întregii facultăți se numără printre puținele constante ale unei lumi schimbătoare. Orice student care l-a citit pe Sofocle în traducere, este, demonstrabil, superior lui Tennessee Williams în carne și oase, cu toate defectele lui. Aceste marionete reflectă, bineînțeles, trufașa mediocritate a profesorilor lor, care nu fac decît să cutreiere cu aer de magiștri ceva numit „teatru universal”, unde evoluția funcționează în sens invers. Nu încapă îndoială, profesorii și studenții trebuie evitați!

„Nu mă prea pricep să-mi ascund sentimentele și după cîteva momente am renunțat să mă mai prefac că mă simt mai puțin descărat decît eram.” Glumele n-au mers. Așa că „m-am trezit descriind o întîlnire, pe atunci foarte recentă, cu un confrate dramaturg la unul din barurile hotelului Plaza din Manhattan”. O întîlnire cu „vechiul meu amic”, Gore Vidal. Îl îmbrățișasem călduros. Totuși, domnul Vidal nu este omul pe care să-l dezarmez o îmbrățișare cordială și cînd, drept răspuns la întrebările lui de formă despre cum merg repetițiile..., i-am spus... totul pare un vis care, în sfîrșit, după un lung șir de coșmaruri se îndeplinește, mi-a zîmbit cu un fel de bunăvoință compătimitoare și mi-a zis: „Mi-e teamă, Bird”, că nu o să-ți fie de prea mult folos, prea ți-ai expus persoana la tot ce e mai rău, pentru ca să te mai poată ajuta ceva, cît de cît”.

„Ei bine, atunci, pentru prima oară am văzut pe figura tinerilor din fața mea o licărire de interes. Poate că din pricina cuvîntului magic Vidal sau poate din pricina profeției lui în privința osindei mele profesionale”. Întrebat dacă pronosticul a fost corect, Tennessee s-a uitat la ciinele negru și a răspuns: „Întrebați ciinele!”

O anecdotă care mă tulbură. Nu-mi amintesc absolut nimic despre întîlnirea de la hotelul Plaza. Dar totodată, atunci cînd iau masa tîrziu, sînt predispus să sufăr de ceea ce Dorothy Parker avea cumplitul obicei să numească „francheti” sau vorbe rostite spre binele interlocutorului, cum ar fi: „vorbind franc, copilul ăsta nu s-ar fi născut mongoloid dacă tu n-ai fi...” Cu toate acestea, un martor ocular m-a asigurat că n-am spus ceea ce îmi atribuie Tennessee. Și totuși paranoia lui se bazează întotdeauna pe ceva real. Am senzația stînjenitoare că probabil gindeam ceea ce

n-am spus și ceea ce mai tîrziu el a crezut că spusesem.

Cînd e vorba de ceva nespun, are o ureche foarte fină.

.....

Astăzi, la șazeci și patru de ani, Tennessee are aceeași poftă devorantă de muncă și de aplauze pe care a avut-o și la douăzeci și patru. Ba poate chiar mai devorantă, aș zice, fiindcă gloria este un drog de care te poți lăsa mai greu decît de oricare altul, după cum o știu prea bine toți eroii de la Ahile încoace (cunoscutul roman *à clef* despre Tennessee scris de Donald Wyndham purta pe bună dreptate titlul *Eroul dăinule*). Dar în teatru modele se schimbă. Superstarul anilor patruzeci și cincizeci a dat de zile grele și ele sînt povara acestor memorii. Ni se descrie în detalii precise devenirea eroului. Mai puțin precis ne sînt prezentate zilele negre, cînd băutura și drogurile îl făceau să aibă halucinații, să alunece dintr-o lume care și așa este destul de rea, într-o lume de coșmar. „I-am spus prietenului meu Gore, „Am dormit cît au ținut anii șazeci” și el mi-a răspuns, „N-ai pierdut nimic”. Tennessee citează frecvent acest schimb de replici, dar lasă de-o parte observația care îl însoțește: „Dacă ai pierdut anii șazeci, Bird, Dumnezeu știe ce-o să faci cu anii șaptezeci”.

Dar, firește, viața nu se împarte în decenii bune și rele; înseamnă pur și simplu a trăi. Pentru un scriitor, viața este, din nou pur și simplu, a scrie, iar în aceste memorii bătrînul magician mai este încă în stare să creeze o lume. Dar de vreme ce pentru Tennessee nu mai e nici o noutate faptul că ne îndreptăm spre noapte, lumea pe care ne-o arată nu mai este paradisul pierdut al romanticului, ci insula lui Prospero unde, la apusul soarelui, magicienilor le place de multe ori să ne dezvăluie izvoarele primare ale magiei lor, trucurile unei meserii.

Nu că sinceritatea l-ar obliga pe magician să mărturisească întregul adevăr. De pildă: „Trebuie să recunosc că m-am apucat să scriu aceste memorii din motive mercantile. De fapt, este prima oară cînd întreprind ceva, în domeniul scrisului, pentru un profit material”. Tonul trufaș aduce foarte mult cu cel al sfîntei Terеза cînd spăla dușumele. De fapt, Tennessee este unul din cei mai bogați scriitori în viață. La urma urmelor, o piesă de succes aduce autorului ei un milion de dolari sau chiar mai mult, și Tennessee a scris ceva piese de succes la viața lui. Pe deasupra, după treisprezece opere de-ale lui s-au făcut filme.

Atunci de ce toată parada asta de sărăcie? Fiindcă... tactica lui Bird a fost întotdeauna aceea de-a apărea în public ca o pasăre care bate patetic dintr-o aripă aparent frîntă. Stirnind mila universală, speră să scape de animalele de pradă. Pe vremuri, înainte de o premieră pe Broadway, autorul piesei era rugat să scrie ceva pentru rubrica de teatru din suplimentul duminical al ziarului *New York Ti-*

* Pasare (eng.), porecla dată de Vidal lui Tennessee Williams.

Tennessee Williams

mes. Tennessee scria întotdeauna numai lucruri mișcătoare care îți dădeau fiori, uneori chiar groaznice. Putea să dezvăluie, de pildă, cum chiar în dimineața aceea, când se trezise, expectorase spută cu sînge. Dar, temerar, continuase să scrie, știind că noua piesă va fi ultima lui creație... După ce Bird termina să ne dea gata pe toți, doar pe Louis Kronenberg de la revista *Time* îl mai lăsa inima să-l atace.

Dar acum, cînd și fizic și psihic, starea sănătății lui este bună (Tennessee ar nega pe loc lucrul acesta: „În ultimele zile am avut o serie de palpității din cele despre care se știe că sînt fatale”) doar strigătul de sărăcie va putea, crede el, să acționeze ca un paratrăsnet, asigurînd **Memorillor** o presă bună. Cu siguranță nu a scris cartea aceasta pentru cei 50 000 \$ avans. Ca întotdeauna, imboldul este gloria. Întîmplător, a uitat că într-adevăr a scris pentru bani, cu ani în urmă, cînd avea un contract cu studiourile MGM și lucra la un film intitulat **Căsătoria este o chestiune particulară** cu Lana Turner și James Craig; bineînțeles, dacă nu cumva Tennessee vede acum în filmul acesta impresionanta măreție morală depistată pentru prima oară de criticul de film Myra Breckinridge).

Memorille încep într-un ritm alert. Tennessee este invitat la un conac din Wiltshire, lângă Stonehenge. Pe moșia unde se află conacul este „o piatră care n-a mai reușit să ajungă la Stonehenge, deși puțin i-a mai lipsit”. Apoi Tennessee își caută numele în **Who's Who**. Se gîndește la trecutul lui; se plimbă înainte și înapoi în timp. **Acum și Atunci**. Este fascinant să citești despre copilăria lui, deși familia Williams este deja cunoscută tuturor iubitorilor de teatru, nu numai din **Menajeria de sticlă**, ci

și din multe alte piese și povestiri în care apar implacabil Rose-Sora, Edwina-Mama, Dakin-Fratele, Cornelius-Tatăl, reverendul Dakin-Bunicul, precum și diverse alte rude identificate acum pentru prima dată. Ne povestește și cum l-a prins teatrul în mreje atunci cînd niște amatori din St. Louis au jucat o piesă scrisă de el. „Am descoperit că piesa aceea era însăși viața mea și că eșecul ei ar fi însemnat pentru mine moartea...”

N-am cunoscut nici un scriitor cu excepția lui Carson McCullers — atît de dotat ca artist și atît de îngrozitor ca om — căruia să-i pese așa de mult de opiniile celor condamnați să scrie pentru ziare. În fața evidenței unei uimitoare avidități de laude absolute și de atenție totală, jenat, Tennessee recunoaște că, atunci cînd este interviueat, instinctiv „o face pe cabotinul pentru a furniza ziaristilor «material senzațional»”. Motivul? Cred că simt nevoia să conving lumea că încă mai există și că fac din acest lucru un fapt de interes public și plăcere generală”. Foarte bine, Bird. Dar pe vecii tăi prieteni scutește-ți!

„Cartea aceasta este, bănuiesc, un fel de catarsis al sentimentelor puritane de vinovăție. «Toată arta bună este o indiscreție». Ei bine, nu vă pot da asigurări că această carte va fi artă, dar obligatoriu va fi o indiscreție, fiindcă se ocupă de viața mea de adult...”

Firește că așa fi putut dedica toată cartea unei discuții asupra artei teatrului, dar n-ar fi fost oare ceva extrem de plictisitor?

Mă tem că pe mine m-ar plictisi de moarte și ar fi o carte foarte, foarte scurtă, cam trei propoziții pe o pagină cu margini extrem de late. Piese vorbesc de la sine”.

O opțiune înțeleaptă: într-adevăr piesele vorbesc de la sine, iar mintea lui Tennessee nu se simte deloc la largul ei, ca să nu spunem mai mult, cînd vine vorba de teorie. Foarte frumos, piesele vorbesc de la sine. Tennessee nu numai că are un minunat simț comic, dar efectele lui dramatice, de o magnifică violență, pot provoca o enormă satisfacție. Poetizează (fără ghilimele) vorbirea acelor oameni semi-educați, cu pretenție de distincție, care în mintea lui își mai păstrează încă limbajul de copii nătîngi. Doar în acele rare ocazii cînd încearcă să descrie oameni culti sau din înalta societate, șovăie. Cu oarecare reproș mi-a spus că atunci cînd citise **Două surori** fusese nevoit de mai multe ori să recurgă la dicționar.

De exemplu, ce cuvînt, l-am întrebat eu, a trebuit să cauți în dicționar? „Solipsist”, mi-a răspuns el. Vocabularul lui Tennessee n-a fost niciodată bogat (am observat, și acum crede că „eclectic” înseamnă „ezoteric”). Dar pe de altă parte, nici nu este genul de scriitor care vede cuvintele pe pagină; mai degrabă le aude și cînd este conectat la personajul potrivit, nu se rostește nici un cuvînt greșit.

Remarcile întîmplătoare făcute de Tennessee în privința diferitelor persoane importante

care i-au ieșit în cale sînt adesea amuzante, uneori revelatoare... L-a admirat, de pildă, pe Dylan Thomas, pînă cînd l-a întîlnit prima oară și s-a trezit din partea lui cu „această întrebare tendențioasă: «Ce senzație îți dă să ciștiți atîta bănet la Hollywood?»”. A mai fost și un gest disprețuitor din partea lui Sartre. Tennessee a dat o petrecere la Hotel de l'Université, sperînd că va veni și Sartre. Dar, în loc să dea curs invitației, Maestrul a stat într-o cafenea la o distanță de numai cîteva străzi și timp de mai multe ore, în ciuda rugămintilor diversilor emisari, a ținut să arate că nu vine la petrecere.

Tennessee uită să pomenească de un prînz oferit pentru noi la Grand Véfour de către Jean Cocteau, care voia drepturile franceze pentru **Un tramvai numit dorință**, intenționînd să-i dea lui Jean Marais unul din roluri. Eu am venit pe post de traducător. Marais era frumos, dar adormit. Cocteau a fost, ca de obicei, strălucitor. Nu știa englezește, dar de vreme ce reușea să pronunțe din cînd în cînd sunetul „th” precum și cîte un „g” final, de multe ori lăsa impresia că vorbește englezește. Tennessee habar n-avea de franceză. Pe deasupra nu avea nici un fel de idee clară despre cine era Cocteau, în timp ce Cocteau nu știa nimic despre Tennessee, în afară de faptul că scrisese o piesă americană de succes cu un rol splendid pentru prietenul său Marais. Între analizele pe un ton grav făcute piesei de către Tennessee și retorica lui Cocteau despre teatru (acesta își mișca brațele lungi ca semafoarele de la căile ferate cînd indică o încrucișare periculoasă) nimeni nu avea nici o noimă, cu excepția lui Marais care și-a întrerupt lunga tăcere ca să întrebe

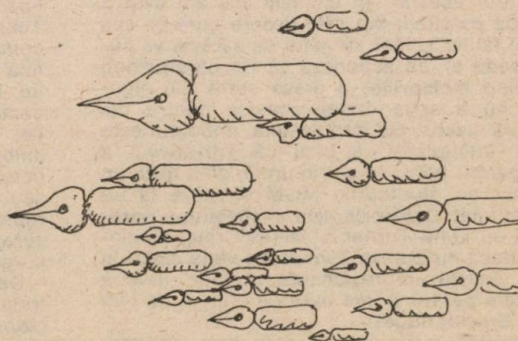
aproapi de personajul Stanley Kowalski: „Va trebui să folosesc un accent polonez?”

Deși Marais și Cocteau s-au despărțit la scurt timp după aceea, Cocteau a pus în scenă piesa, fără Marais. Adaptarea făcută de Cocteau a fost, se pare, o porcărie magnifică. Tineri negri își contorsionau trupurile goale în spatele unor draperii cusute cu mărgelile, în timp ce Arletty, distribuită în rolul lui Blanche, lua tot felul de poze teatrale printre pene de pîn.

Situația unui dramaturg care profesează în Statele Unite nu este deloc fericită, ca să folosim o exprimare mai blîndă. Broadway-ul devine din ce în ce mai mult o porțiune abandonată dintr-o mare proprietate imobiliară. În afară de una sau două farse autohtone și o mină de piese „serioase” importate din Insulele britanice, Broadway-ul se remarcă în special prin spectacole muzicale de amploare și de regulă proaste. În stagiunea din 1947—1948 pe Broadway se jucau 43 de piese onorabile. În 1974—1975 erau 18, majoritatea de import. Pieseile îndrăznețe se joacă acum „off-Broadway” și uneori „off-off”..., unde memorialistul nostru a sfîrșit-o ca actor în **Avertismente pentru ambarcațiuni mici**.

Unic printre scriitori, dramaturgul american trebuie să depindă de laudele ziariștilor, care rareori mai știu și altceva în afară de faptul că nu trebuie să aducă prejudicii patronilor. Desființîndu-se cinci mari ziare în ultima treime a unui secol, succesul unei piese depinde acum aproape în întregime de bunăvoința criticului

*Mici teatre improvizate, cu un pronunțat caracter experimental, situate în apropiere de Broadway.

de la *The New York Times*. De regulă, recenzentul este un englez amabil și jovial, care știe o mulțime de lucruri despre balet, dar nu la fel de multe despre nuanțele sociale și politice ale țării lui de adopțiune. Și, totuși, la vîrsta de șaiszeci și patru de ani, Tennessee Williams încă mai încearcă să cîștige bunăvoința presei. În legătură cu **Avertismente pentru ambarcațiuni mici**, „Clive Barnes” (în *New York Times*), „a fost plin de respect dar precaut. Exceptîndu-l pe Leonard Harris, nu acord atenție recenziilor TV. Bănuiesc că au fost în general negative”.

Apoi Tennessee se răzgîndește. Și, un nou paragraf: „Să spun că nu acord atenție recenziilor TV nu este cîtuși de puțin întregul adevăr. Cum aș putea să nu acord atenție oricărei recenzii care determină viața sau moartea unui spectacol?” Totuși, după treizeci de ani de elogi și de înjurături lipsite de sens nu e de mirare că Tennessee s-a cam sonat. În acele rare ocazii cînd confrății literari și-au găsit timp să-i privească opera, rezultatul a fost deprimant: dovadă, eseul lui Mary McCarthy „Un tramvai numit succes”.

Dar Tennessee continuă să încerce. Acum a invitat lumea să-l cerceteze mai îndeaproape, să-l vadă mai mult sau mai puțin așa cum este (firește, luminile au fost aranjate cu grijă și el nu e omul care să încurce o intrare cu o ieșire). Rezultatul ar trebui să fie mulțumitor. „Ilustra pasăre” nu numai că e recunoscută, dar și aplaudată pe străzi. Cînd a venit într-o mare librărie din Manhattan să dea autografe pe *Memoriile* lui, s-au vîndut aproape o mie de exemplare, iar prăvălia a trebuit să se închidă din pricina aglomerației. Ne-ar tulbura asemănarea cu ultimele zile ale lui Judy Garland, dacă n-ar fi fericitul fapt că de vreme ce acum Tennessee nu poate să moară tînăr, probabil că nu va mai muri deloc (bunicul lui a trăit aproape un secol). În orice caz, artiștii care continuă să se entuziasmeze de enigmatismul artei, nu au nevoie de moarte.

Cît despre viață? Ei bine, asta e o problemă grea. Dar întotdeauna a fost o problemă grea pentru aceia dintre noi născuți cu înțelegerea caracterului efemer al atomilor de împrumut care ne alcătuiesc ființa materială.

„Am nevoie, scrie Tennessee cu o neașteptată autenticitate a trăirii, de cineva cu care să rîd”. Dar, oare, nu simțim toți această nevoie, Bird? Oricum, bucură-te că arta ta a dovedit că se numără printre pietrele care au reușit într-adevăr să ajungă la Stonehenge, dînd posibilitatea magicienilor din viitor să măsoare de la poziția ei splendidă nu numai asprul solstițiu de iarnă al ultimelor noastre zile, ci și solstițiul de vară — visul de aur, mimoza, libertatea totală și tot acel timp nefolosit, folosit acum din plin.

Prezentare și traducere de
RODICA MIHĂILĂ

GABRIELA ADAMEȘTEANU

LA PLIMBARE

Amintirile pe care refuzul mărturisirii mi-ar îngădui să le transcriu (probabil pentru că sînt pe punctul de a se pierde) sînt primele. Însă „Nu există memorie în stare pură, ca să îți povestești viața ar trebuie să ștergi toate versiunile ei pe care ți le-ai mai dat și care te alcătuiesc în aceeași măsură ca faptele”. Aproape întimplator am găsit citatul care sa-mi exprime îndoielile, rebătînd paginile de început ale romanului pe care încerc să-l traduc — **Sans la Miséricorde du Christ**, al lui Hector Bianciotti. Toate amintirile primei copilării sînt uzate, ca un covor pe care s-a călcat ani și ani; desenul îl întrezărești doar pentru că l-ai văzut cîndva. Mi le-am chemat **volt** de mai multe ori în minte; le-am istorisit, verificîndu-le cu amintirile „celor mari”, așa că acum sînt parazitate de memoria altor locuri, altor persoane ș.a.m.d. Negrul care acoperă (probabil) primii doi ani din viața mea stă gata-gata să le înghită.

În vremea aceea îndepărtată, cînd mi se crease un mic cult al personalității în familie (s-a oprit presupun la vreme, înainte să facă din mine o antipatică sadea), se făcea caz între altele de memoria deosebită — acum doar o biată amintire — a mea. Pe atunci însă memorizăm poezii ca un aparat de înregistrare (din pricina asta, de pildă, pînă tîrziu de tot **Lucațărul** nu-mi spunea nimic, fiind numai o automată înșiruire de sunete), și, aveam, iată, amintiri încă de la Tîrgu-Ocna (sub 4, poate sub 3 ani). Plecarea familiei mele din Tîrgu-Ocna în 1946 mi-a permis totdeauna să despart cu o linie clară de demarcație amintirile primei de amintirile celei de a doua copilării. Cerînd transferul la

București, tata a adăugat la împlinirea pe hîrtia de cerere un al doilea oraș, convins fiind că execută o simplă formalitate. A ales Piteștiul, pe care îl văzuse într-o duminică de vară, și-i păruse un orașel liniștit și frumos (mie mi s-a părut totdeauna umilitor de urît) probabil pentru că se plimbase prin el împreună cu o iubită al cărei nume (Leanca) avea să ajungă pînă la noi, ca și axioma tatei: cele mai frumoase femei sînt brunetele cu ochii verzi. Se aflau într-o vacanță școlară, într-o (probabil) excursie școlară și tata, foarte tînăr profesor, negricios și buzat, cu nasul turcit și ochii foarte vii (aici am în minte mai multe fotografii ale lui din acea vreme) trebuia să se fi plimbat fericit prin pădurea Trivale, habar n-avînd că peste 7 ani avea să se întoarcă aici dintr-un sentimentalism de-o clipă, ca soț exemplar, tată și dascăl model (așa mi l-au descris toți elevii lui), ca să ducă în orașul foarte provincial o existență marginalizată în raport cu capacitatea lui, stresată de necazuri meschine și de o permanentă amenințare;

că acolo avea să și moară, după douăzeci de ani, și va fi îngropat în cimitirul de lîngă pădurea Trivale, pe unde se plimbase.

Memoria involuntară îmi joacă în clipa aceasta o festă și peste deja anunțatele amintiri din Tîrgu-Ocna care îmi filfii zdrențuite prin fața ochilor se suprapun imaginile unui film: plimbările noastre duminicale (duminica, nu **simbăta după-amiază**) după ce ne mutasem în Pitești. Locuința noastră fiind închiriată, supraaglomerată, cu veșnice probleme, tipice pentru acel timp al „crizelor de locuință”, tata ne „scotea” cînd și cînd (**hai să mai leșim și noi din birlog**) — dar unde să te plimbi printr-un oraș atît de mic, întreb eu (acum). Tata avea soluția lui, originală față de localnici, nu spre centru unde se rotea, mecanic, puștimea, burtăverzimea provincială în toalete noi, ci înspre margini, chiar înspre cîmp ne îndruma, purtat de veșnicele lui nostalgii rurale. Au fost desigur multe asemenea plimbări, ele mi se suprapun în memorie într-una singură, o exasperantă sufocare tristă, neexprimată prin nici un gest, prin nici o vorbă întovărășește, în mine, imaginile, ca o insinuantă muzică de film. Un sentiment al absurdului existenței — dar de ce? Poate pentru că tata face o nelalocul ei glumă cînd pe umbroasa stradă Trivale trecem pe lîngă o casă boierească în curtea căreia mișună trupuri gîrbovite, fețe vîrstnice? Aici e azilul de bătrîni, ne anunță tata, aici o să ne aduceți pe noi cînd vom fi bătrîni, spune — și fețele degradate și trupurile ce se tîrîie se întipăresc ca într-o ceară moale în amintirea mea, împreună cu groaza că așa poate arăta un sfîrșit de viață. Și gluma nedreaptă a tatei: ca s-o faci și mai inutilă, amîndoi, și el și mama, vor muri brusc, „în deplină putere”...

Mergem mai departe, noi doi, copiii, în față, ținîndu-ne de mînă, ceea ce eu detest (**convenționalism, spune acum din cînd în cînd fiul meu, ce nu suportă toate convenționalismele astea!**).

fața fratelui meu e impenetrabilă și umbră, s-ar putea să nu-l placă nici lui să fie plimbat așa, **în lesă**, fața tatei e destinsă și ca de foarte multe ori, glumeață, la urma-urmei el a fost cu ideea plimbării, el a ales și traseul, fața mamei nici n-o văd, poate nici nu trebuie văzută, oricum, ea exprimă probabil ca de obicei **acordul**. Fetele lor părintești exprimă mereu aceeași opinie — luată-in-bună-înțelegere — ce exasperant să ai așa ceva în fața ta, fără să poți să faci vreo breșă înăuntru! Nu trebuie să văd fața mamei ca să știu că și ea ar fi preferat să fi rămas acasă, mai are atâtea de făcut pentru mine, și de fapt nici un chef ca **să umble pe coclauri**, când voi avea, tîrziu de tot, casa mea, n-am să reușesc niciodată să înțeleg cînd Dumnezeu totuși le **făcea pe toate**.

Tata e un bun cititor de poezie, recită cînd și cînd versuri pe care mă străduiesc să le ghicesc pe drum, cu asta îmi întretin cultul personalității, mai puțin mă descurc cu ceea ce va recita taciturnul unchi — Oîță-veterinarul — cînd o să vină pe la noi („la el azi-noapte în chilie/ a întîrziat o fată vie” sau „la ripa uddenrode/ multe gasteropode/ suprasexuale/ supramuzicale”). (Interbelicii — băieții — Adameșteni umplu Olimpul copilăriei mele, toată viața voi fi întrebata: sinteți rudă cu...? și eu voi spune da, cu falsa modestie a descendentului dintr-o familie cu sînge albastru; noi toți, mulții veri și mai ales verișoare vom face în permanență zdrobi-

toarea comparație cu cei mari și ne vom simți jalnici epigoni; băieții Adameșteni — interbelicii aveau conștiința valorii și unicității lor, plănuiau mereu să-și închine lor înșile o carte, **să nu se piardă memoria familiei**; nefiind dăruți cu longevitate și nici răsfățați de soartă, n-au apucat s-o scrie și astfel eu am scăpat de nelineștea că voi vedea o hagiografie, nivelind misterioasele, chinuitele lor vieți.) Cînd voi citi, în anii de liceu, Bacovia, am să recunosc un sentiment al existenței urcînd de atît de departe în mine, în-cît am să am impresia că vine dintr-o altă viață. Abia acum îmi trece prin minte că el trebuie să se fi născut în plimbările de duminică după-amiază, după traseul tatei. Vom trece așa pe lîngă gară și abator, pe lîngă liceu și spital, plictisul provincial intrîndu-mi prin toți porii. Si, pe urmă, ceea ce îmi par acum ciudățeniile tatei (trebuie să-i fi părut și mamei pe atunci, dar niciodată nu i s-a întîmplat să le comenteze), de pildă plimbarea prin cimitirul care nu e cimitirul nostru. Noi sîntem niște străini, veniți întîmplător într-un oraș străin, iar părinții mei povestesc mereu nostalgic întîmplări din fericitul Tirgu-Ocna, care nici acela nu este „orașul lor” (totdeauna sînt derutată cînd cineva mă întreabă: de unde ești?, de unde ești de loc, insistă, văzîndu-mi nedumerirea. Nu sînt dintr-un loc anume, spun, șovăitor: de fapt, privesc cu puțină ironie apartenența liricoidă, declarată, patriotismul, naționalis-

mul provincial: o aproximație tipologică pe care cel mult ar putea s-o observe alții).

Așa că noi nici în oraș, nici în cimitir nu aveam pe nimeni. Poate de aceea să ne fi plimbat tata pe-acolo? Cu fața destinsă, veselă (așa mi-a rămas în minte), tata se tot apleacă să citească inscripțiile de pe crucile vechi de marmură îngălbenită, se ridică pe vîrfuri să arunce o privire în cavourile negustorilor piteșteni. Poate urmărea anume personaje ale istoriei locale (are asemenea contribuții, mai mult rămase în manuscris și fișe, cite ceva însă publicate în reviste de a două mină), ori își aduna date statistice, ori doar imagina, romantic, vieți trecute... Cimitirul nu-mi trezea nici o emoție, nu participasem aici la nici un ritual de înmormîntare — împrejur totul era înflorit, înmormîntat; totuși nu muream de **plăcere**, tîrîndu-mă pe aleile lui. Filmul plimbării prin cimitir se derulează mult, cu tata mereu zîmbitor aplecîndu-se să mai citească o inscripție, atrăgîndu-ne atenția asupra unei date, dar mai ales asupra unui nume, un nume vechi, cine știe ce nume, și stuporea îngrozită urcă în mine, s-a suprapus altă imagine, e aceeași alea, muiața însă de o ploaie rece de martie, iată și primul ritual al înmormîntării, prin el cimitirul străin devine și mai străin, deși al nostru, e chiar înmormîntarea tatei și mie nu-mi vine să cred că tata a murit, și că tocmai acolo... Și la urma urmei, de ce nu tocmai acolo?

Cum să-ți povestești amintirile? Un desen în două dimensiuni, încremenit, despre o realitate în patru dimensiuni, ambiguă, care se mișcă, înainte, înapoi, ondulîndu-se, cu mișcări de șarpe.

ULTIMUL RECURS ÎN EDEN

*Pentru că sîntem la ultimul recurs în Eden
am zis că nu vreau să pozez pentru eternitate.
Și dacă îngerii tăi mă vor bate cu pietre
eu voi fi de mult ascuns în groapa cu lei
sub limba celui mai blind animal.*

MARIN CODREANU

leșind din cimitir sau venind spre el, citeodată o luăm

pe cîmp. În prim plan e pămîntul umed în care îmi muresc sandaui. Copil citadin și livresc mă silesc în zadar să iubesc natura cum am înțeles că se cuvine; ea, cu toate vîetățile ei minuscule, mă deranjează, mă sîciie: chiar întinderea cîmpului îmi dă un neplăcut sentiment de insecuritate, am o derută trezindu-mă altfel situată în spațiu. Într-un colț al imagini, în marginea de oraș (unde? — mă întreb acum) e o siluetă înaltă, întunecată, familiară. Închisoarea — așezată, spre deosebire de alte localități, în afara orașului. Pentru mine — copil, acesta e un reper ca oricare altul; imaginația mea o confunda cu un castel, nu-mi displacea s-o știu undeva, acolo, întunecată, masivă, misterioasă, simplu însemn geografic al punctelor cardinale. O revăd și acum, amintirea e nesigură, neclară, ca și localizarea ei, am mai văzut-o cînd am fost prin oraș? de cînd n-am mai văzut-o? Fața me-reu veselă a istoricului pasionat care era tatăl meu îmi traversează cîmpul vederii, ducînd în cîrcă toate enigmaticele „obsedantului deceniu”: a știut/ n-a știut despre ce se petrecea acolo? Cam pe atunci trebuie să-l fi și exclus din partid, informația trunchiată, grăbită, compromis între adevăr și ceea ce „trebuie să se spună”, o am de la mama. Îi făcusem tatei paras-tasul de șapte ani cînd voi fi auzit prima oară despre „lucrurile acelea” care se petreceau la cîteva sute de metri de locul plimbărilor noastre, plictisitor-duminicale. De la un timp observ că trebuie să treacă luni, ani, decenii pînă să aflu fapte care s-au petrecut alături de mine. Acum doi ani o cunoștință a mea s-a aruncat dimineața de la etajul zece sau șapte (a murit pe loc) al unui bloc așezat vizavi față de blocul meu: o poveste sentimentală, o criză de nervi, de vîrstă, nu motivul sinuciderii m-a uimit, ci că eu am aflat despre toate acestea peste cîteva luni de zile. Am stat acasă în dimineața aceea, lucram (am stabilit mai tîrziu), masa este pusă

lînga fereastra de la care, dacă m-aș fi apropiat, aș fi văzut cadavru acoperit cu pătura reglementară, miliția, procuratura — procedura uzuală, care a durat ore întregi. Ar fi fost suficient să mă ridic de la masa de lucru și să mă uit pe fereastră. Dar n-am făcut-o.

În „reciclarea” continua a acelor ani, părinții mei au studiat oare și celebra — pe-atunci — poveste a lui Pavlik Moruzov? După cît de puține lucruri ne-au spus, s-ar părea că da. Acolo e Florica, ne arată tata pe dealul din fața casei noastre care își tot schimbă culoarea după anotimpuri. Și acolo mereu-la-fel-de îndepărtatul pă-trătel alb. Dar ce e Florica? O casa? O biserică? Acolo e Florica — și atît. Familiar numele Brătienilor despre care de fapt nu mi se spune nimic. O să aflu despre ei cînd se va putea. Se va putea peste doar treizeci de ani, cînd am să citesc memoriile lui I.G. Duca. Întîlnire decisivă pentru mine, pentru partea **retro** a **Dimineții pierdute**, pentru locul înalt pe care îl dobîndește dintr-o dată memorialistica în ier-hia minții.

Am început să umblu după memoriile acelei perioade, am citit cîteva (Vasile Canticov, Marghiloman, Averescu, Cantacuzino, Maiorescu, Galaction — poate și alții). Citeam tot ca un cititor epic, dar acum am descoperit, cu uimire, că din fiecare carte de memorii se înche-ga un personaj, altul decît cel care vruse să se descrie. Autojustificative, autolaudative, manipulînd după voia lor datele, prezentînd în lumina subiectivității lor intense tot ce se petrecea, memoriile îmi evocau, dincolo de lucrurile mari și mici adunate, un om. Ce personaje diferite! Ce antipatic mi-a fost Galaction! Ceea ce aveam să aflu mai tîrziu despre el avea să-mi confirme spontana impresie. Nici Averescu nu mi-a plăcut — obtuz, mereu nemulțumit. Vasile Canticov era vîlcăreț, certareț și meschin. Am fost mirată cînd vorbind cu Eugen Uricaru (cred) mi l-a lăudat pe Marghiloman. Căpatasem

simpatii și antipatii patîmase, mai vii chiar decît față de cei din jurul meu, nici nu puteam explica prea bine de ce acceptam o subiectivitate și respîngeam alta. De plăcut mi-au plăcut (mult) Duca și Maiorescu. Prin I.G. Duca Brătienii mi-au apărut în cea mai bună lumină: față de el am rămas cu un sentiment special — cînd citesc/ aud vorbindu-se despre el/ ma bucur.

Dar mult-trîmbișatele mele amintiri din Tirgu-Ocna? Nu e un film, sînt doar fotografii încețoșate, imagini lipsite de narațiune, diapozitive uzate. Le proiectezi, începi să tragi săgeți, așezi într-un colț **le-genda**, unde e o pată, te străduiești să vezi un cap de om. N-ai ce povesti, poți doar să descrii și să faci presupuneri — numai că ele se scaldă într-o altă lumină. Sînt luminoși intensi, înlăuntrul lor e mereu vară ori primăvară. Eu urmăresc după un gard ceva pasionant — mai tîrziu mi se explică ce: o oră de gimnastică, în curtea școlii. Nici o legătură între ceea ce putea fi realitatea și uimirea mea respectuoasă față de ea. Dar amintirea (decodată și ea mai tîrziu) care explodează feeric în mintea mea de cite ori o rechem (și oricît o rechem, ea doar se voalează, dar nu se tocește) este cea a unui spectacol. Sînt într-o sală, pe un podium se petrece aievea, tangibil, ceea ce eu îmi imaginez tot timpul. E acolo un împărat de-adevărat, e chiar un Făt-Frumos de-adevărat, sînt trandafiri, povestea este insuportabil de tristă și probabil particip din plin la ea, strig, plîng, nu știu ce fac. Nici o secundă nu mă vîd din-afară și am uitat și ce mi s-a povestit că făceam, atît de intensă este impresia mea **di-năuntru**. Ce se petrece acolo? La o serbare școlară a gimnaziului „Oituz”, cîțiva elevi joacă „Trandafirii roșii” ai lui Zaharia Bărsan. Nu pot povesti cel mai fascinant spectacol al vieții mele, și mai ales senzația miraculoasă ca se petrece altceva decît ceea

ce se petrece de obicei. Am trei ani (probabil) și descopăr arta și simt cât este de palidă viața, pusă alături de ea. Am trei ani, și nu voi mai fi niciodată atât de fericită. Mai am și alte amintiri — mai avuabile și mai inavuabile din Tîrgu-Ocna. Și pe urmă vine marea călătorie de care îmi aduc aminte. Ține mult, e chiar plictisitor: dar privești largi, cu case mici, alunecă odată cu noi, asta îmi place, totuși. În vagonul de marfă unde sînt pînă și cuști cu păsări (parcă) se petrec și lucruri neașteptate despre care îmi amintesc ca în vis (emoția lipsește, o masea pe care poți

s-o pilești cît vrei, nervul e scos). Trenul se pune în mișcare pe neașteptate, fratele meu, stînd în ușa, e gata să cadă între șine, dar îl prinde mina tatei. E o poveste pe care o voi auzi și din gura mamei... Pe urmă e întuneric, s-a făcut seară, trenul s-a oprit iar într-o gară, dar tata închide ușa vagonului, o încuie, ca s-o încuie mai bine bate în ea cu muchia toporului, e o înrîncenare în felul cum închide tata ușa vagonului. Ca și în amintirile mele, Moldova va fi mereu evocată nostalgic în poveștile părinților mei: mai tîrziu m-am gîndit că nu era doar un spațiu

regretat, ci era un spațiu-timp, cel al tinereții lor, al maximei sociale atinse (el, director al gimnaziului, ea, profesoară la școala de "gospodărie") ș.a.m.d. Timpul dinaintea marii rupturi, dar și oamenii, dar și felurile de mîncare, dar și felul de a vorbi al celor două zone sînt puse în antiteză. E prea tîrziu ca să mai pot face dreptate copilăriei mele piteștene, căreia cred că stress-ul părinților i-a alterat culorile. Viața lor trecuse însă din epoca de aur în cea de bronz sau chiar de fier, și rușina dă nuanța fundalului pe care se mișcă incomplete, neglijate — amintirile mele.

IOAN GROȘAN

CONȘTIINȚA DE CLASĂ

Aveam cinci sau șase ani. Paradisul copilăriei mele se întindea în bătrînul parc al castelului grofului Teleki László, din Satulung, sat maramureșean la 15 kilometri de Baia-Mare, pe șoseaua spre Cluj. Trei platani uriași, cu trunchiuri alburii și cu coroane ametoitoare, din care, periodic, președintele sfatului popular doboră cu alice cîte-o cioară, pentru a-i tăia labele și a dovedi astfel la filială că-și aduce aportul la combaterea dăunătorilor, dădeau noblețe acestei configurații umbroase, potopite primăvara de iarbă, brusturi, tufiguri, plante agățătoare. Deși nu impresiona prin mărime (cam cît jumătate Cișmigiu), parcul era la vremea aceea și va fi și mai tîrziu, în adolescență, spațiul unde localizam toate închipuirile, toate jocurile noastre, tot „livrescul” poveștilor auzite ori al primelor cărți de aventuri citite și, desigur, la asta contribuia și castelul, masivul castel che-

zaro-crăiesc la care, spre deosebire de omologul său kafkian, putea veni toată lumea, căci el își găsise între timp (timpul anilor '50) o obștească destinație: aceea de a găzdui un Gostat.

În fața clădirii principale exista o curte interioară, cu una din laturi deschise spre

parc, iar în curte se înscrisa, cum se înscrie un cerc într-un pătrat, o superbă grădină rotundă de trandafiri, păzită cu fanatism, cu fanatism burghezo-moșieresc, de paznicul Gostatului, fost paznic al grofului, reciclat să apere roșul democratic și parfumul popular al florilor ce se dăruiau acum (atunci) privurilor și nărilor funcționarilor și cow-boy-lor Gostatului din castel.

Pe la sfîrșitul lui mai, cînd înflorea trandafirii, se declanșau un adevărat război de guerillă între noi, cei patru sau cinci puști care locuiam în apropierea parcului, și cerberul bătrîn al cărui nume l-am uitat și căruia îi spuneam „Șchiopu”, căci era într-adevăr schiop, topăind în jurul rondului de trandafiri cu o teribilă cirjă în mîna dreaptă. (Dacă a ajuns să schiopăteze pe vremea grofului sau pe vremea Gostatului, n-am aflat.) Cu tot defectul de la picior, avea o viteză uimitoare de deplasare, chiar mai mare decît a noastră fugind de el. Însă scăparea ne era, precum a puilor de prepelești din bucata lui Brătescu-Voinești, lăstărișul parcului în care Șchiopu nu se descurca prea bine și de unde, la o distanță asiguratorie, noi strigam „Șchiop! Șchiop!”, ceea ce-l înnebunea, făcîndu-l să scoată în urmă-ne cele mai frumoase, mai artistice injurături pe

care le-am auzit vreodată, unde-și dădeau întâlnire, în cadențe ferice, Dumnezei romano-catolici și mame autohtone.

Atacam astfel trandafirii din mai multe părți deodată, de amorul artei, gidian, fără gîndul de a-i dărui educatoarei, mamelor sau mai știu eu cui. Îi rupeam ca să-i rupem, lăsîndu-i din mîină după o bucată de goană, ceea ce iar îl făcea să turbeze pe moșneag; dacă ar fi putut, sint sigur că ar fi sudat la loc tulpinile frînte de asaltul barbar, aproape zilnic, al unor puști pe care nici nu-i putea identifica măcar, să-i pîrască părinților.

Joaca aceasta „de-a bandiții” (mult mai palpitantă decît jocurile noastre obișnuite: Șchiopu dorea în mod real să ne prindă, nu numai se făcea că ne prinde) a avut vreo două săptămîni. Moșneagul păzea mai ales partea dinspre parc a grădinii, cea mai expusă incursiunilor, dar noi am învățat să ne facem apariția de după castel, de după fostele acareturi ale slugilor, din dosul porții principale, de peste tot. Bineînțeles că pînă la urmă tot în parc, în iarba înaltă, pe cărări numai de noi știute, scăpam de noduroasa cîrja.

Și într-o zi s-a petrecut ine-

vitabilul. N-aș putea spune că eu fugeam mai încet decît tovarășii mei, deși cred că eram, ca vîrstă, ca înălțime, cel mai mic; însă fie că am calculat greșit spațiul de siguranță între mine și moș, fie că am luat startul cu o clipă mai tîrziu decît trebuia, cert e că l-am simțit în spate foarte aproape, ca niciodată de aproape, într-un virtej de sudalme, și m-am pierdut, mi s-au tăiat genunchii, cum se zice, m-am împiedicat tocmai în iarba ce trebuia să mă salveze și-am căzut. Într-o clipită, moșul a fost lîngă mine, respirînd greu. M-am întors și-am apucat să-i văd ochii negri și mîna ridicată cu cîrja profilîndu-se încovoiată, înfricoșătoare, pe cer și-am știut c-o să dea și-atunci, venind din nu știu ce mic adînc al meu, mi-a țîșnit pe buze un strigăt mintuitor: „Nu da, bade, că-s al secretarului!” Cîrja a rămas lipită de cer, deși mîna a avut o mică șovăire, vrînd parcă să coboare împotriva gîndului brusc ce-i porunceă să stea nemișcată, să nu lovească. „Ce secretar?” a zis el cu ură, dar nu cu ură împotriva mea, o mîgîldeață tremurînd în iarbă, ci împotriva lui, care, iată nu mai lovea, nu mai putea lovi, pierduse partida, el silit din pricina tuturor gîfurilor și

prîntșorilor și directorilor și odraslelor lor să lase cîrja, încet, în jos. „Secretarul sfatului popular”, am răspuns eu repede, cu speranță. „A lu' domnu' Groșan ești?” a întrebat el și ura nu-i dispăruse încă din glas, dar mîna și cîrja coborau cuviincios de pe cer și se așezau în poziție normală, pe lîngă corp. „Da, al lui”, am zis. A oftat, s-a întors șontic-șontic și după cîțiva pași spre castel s-a oprit și s-a uitat peste umăr la mine: „Și dacă ești al secretarului, de ce furi, mă, trandafiri?” Ce să-i fi răspuns? Furam pentru că nu era voie. Ca și cum mi-ar fi ghicit gîndul, s-a apropiat din nou de mine, m-a ajutat să mă ridic, m-a luat pe după umeri și, șontic-șontic, m-a dus la rondul de trandafiri. Mi-a ales cîțiva frumoși, i-a tăiat de jos, de la bază, cu o brișcă, i-a curățat de spini cît să-i pot ține în mîină și mi-a spus: „Uite, du-i la doamna. Să-i spuie că io ți i-am dat”. De la o oarecare distanță, nelămuriți, tovarășii mei urmăreau scena.

Ei au mai continuat, o vreme, atacurile. Eu, nu. Să rup trandafiri, eu, acum, aveam voie.

Atunci probabil s-a nfrîpît în mine ceea ce aveam să descopăr, ca expresie, mai tîrziu: conștiința de clasă.

AVEAM ATÎTEA LUCRURI SĂ-ȚI SPUN

*Aveam atîtea lucruri să-ți spun la ora ceaiului, de dimineață
Despre felul meu stîngaci de a mă despărți de tine, în zori,
Asemeni adolescenților din fotografii zîmbesc în fața unui tren de marfă.
Mă și văd urcat în el. Ca să călătorești nu-ți trebuie
Decît bunătatea celor buni. Și, poate, o bască veche, demodată, pe cap.
Poeziile lui Hölderlin le-am citit de mai multe ori
Dar e mai bine să vorbim despre lucrurile care se întîmplă acum.
Chiar și așa toate dovețile de simpatie
Seamănă cu o bătrînă maimușă. Plecat în zori
Nu aștepți nimic, nu vrei nimic. Privești totul pe fereastră
Ai putea să spui că acest poem l-ai scris cîndva
Sau că nu-l vei mai scrie niciodată.*

VASILE PETRE FATI

GRETE TARTLER

SOMA, BĂUTURA NEMURIRII

DIN COPILĂRIA MAMEI MELE, ANA TARTLER

— Ursul e mai puternic decât omul; calul e mai mare; maimuțele mănincă mai mult; păsările fac mai mulți pui. Vezi și tu că omul a fost făcut să învețe.

Acestea erau cuvintele care le-a auzit cel mai des de la tatăl ei. Și-l amintea: întotdeauna cu pantaloni albi: vara, de pînă, iarna, de lînă. Se purtau pe atunci cojoace mari cu ciucuri și sumane: erau gri, jos mai largi, iar în părți atîrnau buchete din fișii de postav de toate culorile. Al tatei fusese stricat mai tîrziu, de-au făcut din el cioareci.

Ana nu avea nici trei ani cînd, găsind o bucată de ziar prin curte, se așezase într-un colț și bodogănea după ea. Aceasta rămăsese joaca preferată, deși își făcea singură păpuși din două bețe legate, cu capul de cîrpă și ochi desenați, gătite cu fuste plisate și „bokori”, iar pe deasupra tatăl ei îi făcuse la Călățele albie de rufe, șiștar de lapte, sobă de gătit, cum n-avea nici un copil. Mai primise de sîrbători și o pasăre de glob cu coadă de fulgi, iar fratele ei îi făcuse o vioară mică (din păr de cal îi pusese corzi) și un car cu boi de lemn.

Primăvara, cînd abia se dezgheța, pornea prin iarba udă la minge, la țigla: flească-flească făceau picioarele. Lelea Șiboaie făcea pîine și le dădea copiilor cite-un călcîi de pită, mai bun ca orice pe lume. Își aminteste cum mama ei, Gligoreasa, îi pusese o cămașă de pînă, tare-bătă că era nouă, și în ea s-a rostogolit pe tot dealul, pînă s-a făcut pe jumătate verde; văzînd ce frumoașă e, copiii au mai luat și

ei busturi și-au desenat flori peste tot... Acasă o așteptau flori de nuia!

Aceeași cămașă, scrobită, a purtat-o la examenul de sfîrșit de an, ridicînd-o cu grijă cînd sta, să n-o strice; cînd s-a ridicat să răspundă, a rămas în sus, și așa s-a dus să-și ia premiul, în fundul gol... Au ris toți, învățătorul i-a spus să-și îndrepte cămașa, apoi i-a așezat cununa pe frunte și a lăudat-o că a învățat cel mai bine și n-a lip-sit nici o zi, „deși fata asta de-acolo de sub pădure a venit”... Ce-i drept, nu lipseau pe-atunci elevii, deși mai fugeau la tîrg cu ouă furate din podul surii ori, iarna, să-se dea pe gheață. La sfîrșitul anului, învățătorul a ținut un discurs, scuzîndu-se că a lip-sit atît — i-a murit o rudă. (Femeile rideau: „Auzi, bată-l Dumnezeu, ce să spuie el la școală, că i-o murit rudă!”). Se înflăcăra lesne și îi tot îndemna pe oameni să meargă mai sus, spre Beliș, să le facă

la moți școală. Ana crede că era legionar, fiindcă într-un an au vrut să-l aresteze, iar el și-a pus elevii să cînte un cîntec de adio, o romanță cu un text compus de el, de plîngeau toți în hohote! Totuși a mai rămas un an și au mai avut o serbare, cu o piesă de teatru — ceva despre o femeie harnică și una leneșă. Fetelor li s-au adus de la Cluj haine de „doamne”, cu nasturi la spate: cum să te îmbraci cu nasturi la spate?

Mîndră că fata ei lua în fiecare an premiu, Gligoreasa și-a lăsat fata mai departe la școală, în „cela sat”, unde Ana mergea ferindu-se, pe lîngă tîntirim, fiindcă oamenii rideau că „vrea să se facă preoteasă”. Din clasa a cincea pînă într-a șaptea au tot „pus” piese de teatru pentru săteni: Ecaterina Teodorescu, Piatra din casă, Florin și Florica, Păcală argat, iar Ana, care recita „cu sentiment”, mai spunea și poezii de Dui-liu Zamfirescu (cărui i se zicea „Dui-lă”):

*„Pe vierme l-a închis în floare
și lîngă miere-a pus amar,
pe sîrîv l-a pus lîngă izvoare...”*

Mai tîrziu, cînd a aflat că la ei în sat fusese, înainte de secolul al XIII-lea, una din puținele minăstiri maniheene din Europa, își amintea de aceste versuri, își amintea cum oamenilor nici nu le trecea prin minte că binele ar putea fi despărțit de rău...

O creangă de păr, cu flori, cu albine, ruptă: încă plină de sevă, încă vie, fără să simtă că a și fost desprinsă din pom. Așa e și omul, spunea tatăl ei: trăiește și nici nu știe că nu mai trăiește de mult... Ana rupsesse și ea destule crengi din părul de la Mama Popii, o femeie înaltă, osoasă, care-și păzea cu strănicie livad de copii (dar ei, ascunși după gardul de „crotoabele”, prindeau, evident, momentul...) și care avea o casă cu geamuri cit palma și cu bășică de bou în geam, iar în casă, un pat înalt sub care își băga toate vechiturile: „apoi aicea la mine sub pat numai șerpi nu-s”. La ea mergeau să colinde: „Puică neagră bagă-n sac, școală mamă, dă-mi

AMINTIRI PENTRU MAI TÎRZIU

colac"; tocmai atunci venea și cineva de la biserică și copiii le plăcea cum răspundea ea că o cheamă: „Ursu Onița, scrie-mă de-a lungu"... iar Moșu Popa, care toată ziua mesteca tutun (de-i zicea „bagău"), se certa cu fiică-sa, Saveta, căreia nu-i plăcea numele său de fel și striga cu năduf: „Să-l vai hi pusă cum vai hi pusă, numai Savetă să nu-l vai hi pusă!". Nu rideau însă oamenii de numele Savetei, cît de prostia ei, și rămăsese de pomină întimplarea de la serbarea de sfîrșit de an, cînd Saveta avusese un rol de femeie de serviciu. În carte scria „întă și șterge pe ici, pe colo", iar Saveta intrase în scenă spunînd exact ce scria în carte. De-atunci i s-a și spus Savetei „întă și șterge pe ici, pe colo".

Fetele învățau, în afară de materia școlară, să măture (și se mirau că trebuie să scoată praful și dintre crăpăturile de la dușumea), să coasă și să gătească. Mergeau cîte două pe rînd să-i facă învățătorului mîncare: Ana a pregătît un grîș cu lapte atît de tare, că nu-l putea tăia nici cu cuțitul, iar altă dată un borș de cap de miel, căruia, pînă la venirea învățătorului, fetele i-au mîncat toată carnea de pe căpățîna („lasă, că n-a cunoaște!"). O dată pe an mergeau cu toții la Feleac, de „ziua lăncului", și vestea se răspîndea cu o săptămîină înainte: o, se duc la Feleac! Cîntecul despre lăncu a fost primul învățat de fete, mai ales fiindcă îl auzeau pe Vila, feciorul Siboaiiei, cel care a murit în război mai tîrziu, de-au strîns ai lui bani ani de zile să meargă în Tatra să-i găsească mormîntul, și Vila avea glasul cel mai frumos din lume. Cînd erau mici, bătrînul Gligor îi aducea de la tîrg lui Vila un cal de turtă, Anei, o păpușă: ei împărteau frățește, dar „ce să mîncăm mai întîi? Calul, calul se mîncă..." Și așa rămînea Vila păcălit, iar păpușa de turtă „o păstrău pe altă dată"... A fost împușcat în picior și a murit într-o casă țărănească; i-au găsit în buzunar pozele Anei de la nuntă, toate le avea... iar ea nu i-a uitat glasul mi-

nunat, și ce-l învățase popa să cînte, de horea pe înserate, de răsuna podul surii:

*Din tinerețele mele
vrășmașul mă ispitește
iară eu, nădăjduindu-mă spre tine,
Doamne,
îl biciuiesc pre el...*

Doamne, frumos se mai auzea din podul surii!

Vila și Mihăileșu au murit în război, alții au murit împușcați de grăniceri, fiindcă la cedarea Ardealului granița a trecut chiar pe-acolo, prin sat, și băieții mai încercau să treacă la tîrg la Hodin; dar parcă de ceilalți ce s-a ales?

Iosif, cel mai frumos fecior din sat, s-a înșurat pentru avere cu o fată de moț de la munte, una deosebit de urîtă, a Fonfii, „neam care fonfaia"; și nici că mai dădea pe-acasă, toată viața a tot umblat prin munți, s-a făcut un fel de călăuză pentru domnii care mergeau la vinătoare, le arăta locurile cele mai bune pentru vinat riși și cerbi, îi ajuta să treacă Someșul cu un mic funicular și ajungea cu ei pînă departe, pe la peșterile dinspre Padiș, ori la Scărișoara... De la el a auzit Ana primele povești despre peșteri, despre cetățile Ponorului, cu drumurile sale subterane, despre Huda lui Papară, și cîte altele, pe care Iosif le „înflorea", spunînd că peșterile ar fi palate cu paturi, mese și scaune și bineînțeles cu comori. Despre unele comori aflase chiar de la domnii pe care îi însoțea, cîcă s-ar fi zvonit că există cu sute de ani în urmă, și comandantul militar al Ardealului, contele Steinville, dăduse ordin să fie căutată comoara amintită de un testament ciudat (pe la începutul secolului al XVIII-lea un oarecare Pavel Varga din Cluj se îmbogățise peste noapte și curînd s-a răspîndit vestea că a găsit comori mari sub pămînt). Acela ar fi lăsat, se pare, o hartă, dar existau și documente mult mai vechi, găsite la temelii bisericii de la ei din sat (de aceea, mai toți „vinătorii" treceau și prin satul lor, stăteau la taclale cu popa, cu învățătorul...) Ana asculta poveștile lui Iosif cu

gura căscată și nimic n-o su-păra mai tare decît apariția vreunui sătean care venea să-i ceară povestitorului cîte ceva concret, de pildă, fiindcă el tot umbla și ajungea și la Huedin, să-l cumpere uiağă de lampă... „No, da ceas cu cuc nu-ți trebuie?" ridea Iosif și multă vreme nu-l mai „prindeau" la povești...

Cît despre Nuțu, alt flăcău care n-a murit în război, acela a căzut din funicular, căci își luase servicii la „ștec" și nu era puțin lucru să alba omul servicii la ștec la Belis... A fost adus acasă bucăți, mare minune a fost atunci în sat, băiat tînăr, abia se însurase cu o fată atît de harnică încît niciodată nu stătea la masă: orice mîncare ar fi făcut, tocană de piciorci sau mămăligă, numai din picioare ciugulea, că o fată sau o mîiere tînără nu se cuvine să stea pe scaun cînd mîncîncă, trebuie să arate tot timpul că-i harnică și mereu face treabă!

Dintre feciorii Oniței, frumoasă și albă „că era de la Lepe" (și toți cei de la Lepe, erau oameni frumoși...) a murit și Toader tînăr, de rac la rînză; a rămas numai lonică, despre care se mai știa că s-a făcut circiumar într-un sat la munte și pe fată-sa o spăla pe cap cu pîlîncă: să nu facă mătreață și să-i crească părul, care într-adevăr era lung și sclipitor de negru. Și-a dat băiatul la școală la Cluj, dar nici acela n-a făcut decît liceul, fiindcă o profesoară s-a îndrăgostit de el și l-a luat ca bărbat, deși era mai mic cu zece ani decît ea. Așa că, spunea Ana, nu s-a ales nimic de el: nici n-a învățat, și cu nevastă bătrînă... „Soarta omului sărac!"

Pînă la urmă, dintre feciorii și fetele care jucau teatru cu învățătorul Ungur, mirîndu-se că-i „ungur" deși e român, n-a mai rămas nimeni, toți s-au prăpădit sau au plecat din sat, ba chiar și Ungur n-a apucat mulți ani și încă dintr-o glumă proastă: tot auzind de la unii și de la alții ca ar fi comori sub Glimeea, ca la minăstire s-au găsit hărți cu comori, s-a apucat de cercetări de unul singur, sau cu

elevii, îi punea să sape ba ici, ba colo, ceea ce n-a rămas fără urmări: sătenii au început să-l ia peste picior și să aprindă noaptea ici, colo, gaz în vreo sticlă, de-ar fi zis oricine că acolo e aurul, iar Ungur, tot bintuind după asemenea „semne”, a dat într-o zi într-adevăr de o lădiță... un cufăr cu monezi! În fața lăzii cu bani, a murit.

Intimplarea i-a tulburat pe oameni destul de tare: monezile au ajuns, evident, la muzeu, dar ideea îmbogățirii peste noapte dintr-o comoară a început să chinuie mai multe suflete decât până atunci. L-au bănuț de asemenea găselniță și pe Urssimion: dar acela era bogat fiindcă era rudă cu împăratul! Împăratul era unul căruia i-a venit ideea să facă bani — dacă nu-i găsește omul, baremi să-i facă... Avea un loc al lui, la munte, „printre tufe”, cum se zicea la fața locului, unde lucra cu încă un ortac, apoi dădeau să schimbă, la oameni de-ai lor. Urssimion era văr cu ei, avea și patru fete: deodată cea mare începu să-și cumpere lucruri scumpe, tată-său își face șură, casă mare... Lumea se-ntreba, de unde, că nici pământ nu avea. Fata mergea la crismă la Caiciula, la „bold”, unde veneau și forestierii, și acolo schimba banii (Caiciula fiind și el rudă cu împăratul); pină la urmă și-a făcut o zestre grozavă și s-a măritat cu unul bogat, dar ei îi plăcea Mihăieșul Sfântului și-a fugit de-acasă (ce-i drept, era frumoasă, înaltă, subțire, păr castaniu luminos, ce-i trebuiau ei banii împăratului?). Cît despre acela, pină la urmă, l-au prins, au umblat jandarii prin tot satul, au ajuns și la munte unde au găsit într-o pivniță presa de bani... Prosperaseră toate neamurile, își făcuseră case cu zid cum nici biserica nu avea, cu îngrădituri și ciini; și dacă n-ar fi avut Caiciula un fiu legionar și nu s-ar fi zvonit că în fîntina din fața „boldului” sînt ascunse niște puște, jandarii n-ar fi căutat poate încă multă vreme...

Fîntina din fața crîșmei lui Caiciula i-a rămas în minte

NU E NEVOIE

*Nu e nevoie de tine
balerină-nverzită-n armuri de dantele,
nu e nevoie de junele acrobat
decolorat
spre a întemeia în burgul tras cu tramvaie cu cai
dragostea, nu.*

*Suavi licheni ne caută coastele,
carnea ia forma paturilor cu gratii de fier,
ruginesc negrele chei ale gurii
și mîinile se despoaie de oase, de unghii.*

*Nu e nevoie de noi:
cînd e să facă dragoste
dragostea face dragostea
cu dragostea.*

*Noi rămînem în frig.
Nu e nevoie de noi.*

GHEORGHE TOMOZEI

Anei din două motive: întîi, că acolo a văzut-o căzută pe Pituloaie, în cămașă, cu gura căscată, de n-a putut dormi o lună, au descîntat-o babele, i-a citit popa, Gligoreasa a pus fețe de masă în ferestre (că nu aveau peste tot firhonguri); al doilea, că acel puț, ce n-a mai fost folosit cîteva decenii, pină l-au rezidit și curățat, se numea „fîntina lui Zur-Dumnezeu”, iar cînd Ana a început să se intereseze despre venirea persanilor maniheeni pe acele locuri (prin secolul al VII-lea, se bănuiește...), numele a fost o dovadă: Zur, Assur... Și-l amintea pe Caiciula, minios, lingă fîntina în care căutau jandarii, care pină la urmă i-au închis feciorul. Mai avusese Caiciula un fecior care murise „că prea mult și-a bătut capul” cu învățătura la Cluj; și de-accea nu și-a mai lăsat fata la școală. La nunta acelei fete — într-o casă acoperită, dar fără pereți, un „sin”, sală de bal, cum nu mai avea nimeni în sat, a văzut Ana un tînar frumos, venind călare pe un

cal alb, pe care ani de zile l-a visat!

Nunta aceea a fost de poimînă. Caiciula pusese ochii pe Toderăș, cel cu ochi mari, albaștri și sprincene negre, voinic tras prin inel, că făcuse armata la Garda Regală de frumos și înalt, băiat de ispravă, încît pe dată s-a hotărît circiumarul să-l ia de gîner: „mie nu-mi trebuie avere, că am, îmi trebuie un om!” Fata, cu mătăsuri, cu volane cu pix (cine mai văzuse pe-atunci pix în Munții Apuseni?), l-a luat, că se făcuse de măritat (vorba lui Bucazău, care striga la baba lui, cam surdă: „Tu, Ană, tu!” Ea, nimic. „Tu, Ană, tu, calce-ți nevoia urechilor!” „Ha?” „Fata noastră face ciont!” — adică „os”, crește, e vremea...). L-a luat, dar n-a fost să rămînă împreună. Atunci la nuntă l-au îmbrăcat frumos, cu cizme și haine noi, iar fata purta voal, fătîol, nu năframă albă de mătase ca alte fete, și nici „ceapsă” n-a purtat, acea bonetă mică bătută toată cu paiete și măr-

gele peste care se punea „dulandri”, un vâl albăstriu apreat, încrețit, de părea mireasa ca o căpiță! „Ceapsa” se punea a doua zi după pețit, după noaptea în care mireasa doarme cu mama mirelui (sau, dacă mirele n-avea mamă, cu cea mai bună prietenă a ei); dar la nunta aceea fata n-a purtat-o, și nici poale albastre n-a îmbrăcat, nici cămașă mare albăstrită, apreată și ticlăzită de Sagonoale, marea călcătoreasă de cămăși, care le făcea ca hirtia; n-a pus nici șorț cu bokori: era o doamnă, rudă cu împăratul, asta trebuia să se vadă de departe!

Totuși au respectat, în celalalte privințe, tradiția: Toderăș și prietenii lui ceruseră de la toate fetele din sat „prime” brodate cu flori, pe care le-au legat într-un „steag” și s-au dus să facă poftirile la nuntă; apoi, în prima zi, mirele și-a luat neamurile în car și au pornit-o spre casa miresei (iar femeile, în car, cîntau și descîntau „pe ulița noastră îi tină/ mireasa-i ca o lumină/ pe ulița noastră-i jar/ mireasa-i ca un păhar”, iar dacă se auzea că mireasa nu-și terminase de făcut „hainele”, ce trebuiau întinse la vedere, aveau și-un repertoriu comic: „Uiu-iu pe dealul gol/ că mireasa n-are țol/ da' i-a face mirele/ dac-a tunde ciinele/ și i-a face perinută/ dac-a tunde și-o guduță”, însă de data asta nu era cazul, fata lui Caiciula avea de toate și chiar prea de toate). Sosiră cu carul cu boi la mireasă, chiuind, pocnind și pușcînd (nu s-au împușcat oare atunci între ei doi prietenii, fără să vrea?, unul murind, altul nimerind pe cițiva ani la închisoare?), dar la Caiciula porțile împodobite cu brad erau închise cu drugi de fier! Pînă la urmă, fectorii, care s-au întrecut să nimerească sticla din vîrfurile bradului, au năvălit și-n curte, unde bineînțeles nu era nici urmă de mireasă, unde s-a petrecut apoi „cumpărarea” de la părinți (și, de fiecare dată, suma fiind prea mică, era adusă o babă, care de care mai urîtă, mai boită și mai coșcovită: iar plăteau, iar o babă!) După ce

l-au stors pe Toderăș de bani, vițele și alte cele, a apărut și mireasa, și-a cerut iertăciune de la părinți, care au scos în curte lăzile cu haine și valurile de pînză, apoi le-au încărcat în care (cu loitre, să aibă omul de ce se ține), și au pornit apoi toți călare, chiuind și horind, la biserică, apoi la casa mirelui. Acolo, obiceiul cerea ca soacra să-i dea miresei o țînjală de la jug, s-o rotească deasupra capului, să vadă dacă-i bună de lucru, dacă poate să-njuge boli. Dar mireasa, firavă, abia de-a ridicat-o în mîini.

Așa cu nunta lui Toderăș la Caiciula. Dar n-a durat. După un timp mirele s-a întors acasă. Baba Micuțoaia, mama lui Bițoc, cea lovită de gută, care sta sus la geam și se uita la toți cum trec pe uliță, comenta voioasă: „No, bine că l-o țipat acasă, că doar așa umbra cu umbrela, ca un bărzoii, din piatră-n piatră, să nu-l atingă tîna!”. A luat o altă nevastă, atît de măruntă, încît zicea mai tîrziu lumea că și-a pierdut nevasta „după un ciup de țol” (cergile cu ciucuri pe care le trîneau vara în pod, peste fin...) Cu farmece spuneau oamenii că s-ar fi măritat cea micuță: știut era că o babă din sat face vrăji.

Ana auzise despre acea vrăjitoare că avusese prunc cu un drac și-l „deghizase” în purcel; și-o închipuia urîtă, despletită, cu dinții rînjiți, ca pe Joimărița care toacă degetele femeilor leneșe ori ca vâ-

dana slabă de Sfînta Vineri; oricum, cert era că se născuse cu căiță fiindcă mai-că-sa băuse apă necurată, amestecată cu bale diavolești; iar după moartea ei, de teamă să nu se facă strigoaie, oamenii îi aprinseseră cîlți și porumbi pe mormînt, îl stropiseră cu vin și cu agheazmă de la șapte biserici. Cînd „căutătorii de comori” vedeau jucînd noaptea pe haturi făcliuțe, mulți bănuiau că ar fi isprava strigoaiei, s-a crezut și că ar avea vreo vină în moartea Anei lui Brumar: seara a fost în șezătoare, a doua zi au găsit-o moartă, iar ea povestise că nopțile o vizitează zmeul: „un fecior fain cu copite de cal”.

Vrăjitoare, zmeu, piață-rea, spiriduși: se vorbea despre ei în șezători, unde Ana învăța să „scoată fire” din pînză și să „cruțească”, dar și la lucru, la cinepă, vara, cînd o culgeau înflorită, galbenă și o legau „mănuși”, ducînd-o la „topila” de sub deal, unde avea să rămînă sub apă trei săptămîni... ori la melițat, la hecelit, la tors... mult lucru era și cu cinepa! Mai tîrziu, cînd avea să citească despre tradiția mazdeeană și despre băutura nemuririi, **soma**, pe care oamenii și zei o sorb laolaltă — un suc brun, îmbătător — sub ochii ei se legăneau lanurile de cinepă din copilărie, îmbătătoare, înrourate... și tresărea de spaima de atunci: nu cumva să vină în zbor norocul altuia și să-i fure roua de pe cinepa ei!

WELTANSCHAUUNG

*Liniștea face clăbuci în timpane
parc-ar trece prin șvairer aeroplan.
Calea Lactee foșnește ca un lan de ovăz
Retina mi s-a dezlipit de pe vîz.*

*Cu buricele degetelor de la picioare
văd grotă nesfîrșită a lumii eterne.
Mă doare părul animalelor moarte la vînătoare
și sămînța timpului căzut între perne.*

MATEI GAVRIL

GEORGE CUȘNARENCU

UN TAXI SPRE PARADIS

Ploua peste Capitală, privesc pe fereastra: eram copil, eram alb, eram înzestrat. Orașul în care ajunsesem îmi semăna, împreună cu aleile lui asfaltate, cu blocurile lui din cărămidă roșie, cu becurile lui incandescente, cu băncile verzi și cu liniștea lui. Pe bulevardul Ana Ipătescu trece un tramvai gol, asemenea unei jucării mari de lemn, mă urc din mers și trag maneta de frână, vagoanele se opresc cu scârțituri. Atunci am simțit că totul ar fi mai vesel dacă orașul ar cunoaște animația, alergătura oamenilor de la un magazin la altul, micile palavrăgele de la colțul străzilor, plutirea femeilor pe trotuare, alergătura copiilor de o vîrstă cu mine printre băncile din micul parc de pe strada Pietății, îmbulzeala din fața cinematografului Patria, călătorii din trameaie și troleibuze și așa mai departe. Pentru un copil, gestul de a anima un oraș pustiu nu este niciodată un gest din cale-afară de complicat. Am făcut acest gest și dintr-o dată totul mi s-a părut mai vesel: orașul trăia pentru mine. Un bărbat cu servietă de piele umplută cu hîrtoage sare din mersul tramvaiului care tocmai cotea pe Lemnea, dar pasul lui e greșit, alunecă și se rostogolește de citeva ori, lumea tipă oarecum speriată, dar pe mine mă interesează* foile care se împrăstie pe asfalt din servietă de piele cu catarama smulsă. Sint foi liniate cu creionul, pline de nume. Un funcționar. Doamna Covalciuc mă cheamă în casă, a venit taică-tu, zice, fugi repede! Las în urma mea bulevardul privindu-l parcă pentru ultima oară ca pe un vapor care se pierde în ceață, ca pe

un taxi spre Paradis. Trec prin dreptul apartamentului de la demisol și prin ușă se aud sunetele emise de un televizor, sint primele emisiuni în București. Taică-meu mă întreabă unde umbli mă, de azi de dimineață, chiar așa tot timpul pe strada, zice, am fost la piine, mint fără să cli-pesc, așa face acel gest prin care el să dispară așa cum a apărut orașul, dar știu că nu mai este posibil, intru în curtea școlii de pe strada Căderei Bastiliei, este goală asemenea unei jucării mari de lemn, animația, ați ghicit, școala ar fi mult mai veselă, împreună cu mine și cu zidurile ei din cărămidă roșie și ferestrele nu foarte înalte, cu acoperiș de tablă, împreună cu gardul ei de metal vopsit în verde și curtea pavată cu piatră cubică, fac gestul simplu al unui copil și curtea se umple de țipete, de băieți și fete în uniforme, încințați că au scăpat de chingile săliilor de clasă, de cele ale băncilor de lemn, de chingile incinse ale învățătorilor, sint acum li-

beri, fie ea libertatea cit de iluzorie, aleargă unul după altul în cerc, sar capra, toate sub privirea înțeleghătoare a celor cițiva ploi, a acoperișurilor de tablă și a străzilor gravate în sufletele lor. De la școală ieșeam mereu vesel, de parcă cineva îmi lua un rucsac, mult prea greu pentru umerii mei, de pe spate, porneam încet spre Piața Romană, în mijlocul ei era o statuie, dar nu eu o pusesem acolo, treceam prin fața unei case cu firmă, „Iecții de ghitara”, deși dinauntru răzbăteau, spre bulevardul liniștit pe care din cînd în cînd mai trecea cite o mașină neagră, sunetele plăcute ale unui pian. Uneori mă luam la întrecere cu tramvaiul și el cîștiga de fiecare dată, alteori, în timpul iernilor blînde, aruncam cu bulgari de zăpadă în geamurile tramvaiului și rideam de oamenii care se speriau în spatele geamurilor, intram în casă cu picioarele ude, cu hainele ude și doamna Covalciuc îmi puneă hainele, ciorapii și bocancii în dreptul sobelor cu gaze căre duduiau și mă schimba cu altele uscate. Alergam în jurul mesei ovale din sufragerie și ea zicea, treci încoace împie-litățule că acuși vine dom' Borisica și iar te zîvîntă cu bataia și mie puțin îmi păsă pentru că viața era frumoasă chiar dacă ea spunea că e grea. Duminica ieșeam la plimbare cu taică-meu pe bulevard și eu îi făceam cu ochiul, vezi că iar ne întîlnim bătrîne, ce credeai că te las eu singur și bulevardul Magheru, îl vedeam eu, era fericit ca un cîine din pripas, dădea din coadă, se gudura la picioarele mele și eu mergeam de mina tatălui fără ca el să știe nimic despre prietenia mea și a bulevardului înțesat de lume. Prin fața gardului de la Universitate stăteau fotografii care te rugau să te lași fotografiat și mulți nu aveau inima atît de tare să refuze și tata era unul dintre aceștia. O fotografie de format mic, eu cu tatăl meu în fața Universității în care aveam să intru și eu peste 15 ani, eu rid pentru că sint un copil trist și nimeni nu tre-

bucă să vadă acest lucru, n-ar fi bine pentru nimeni, rid și încerc să uit că mine, luni, voi intra din nou în chingile prea strînse ale școlii de pe Căderea Bastiliei, în chingile uniforme și ale obligației de a fi tuns „la zero”, ziceau ei, pentru a ne păstra igiena corporală, în realitate pentru a părea cu toții mai urîți decît eram fiecare, mai cenușii decît praful de pe bulevard, mai sluiți decît cerșetorii de la Patria, cinematograful cu ecran panoramic, tocmai dat în folosință și la care venea toată suflarea proletariului pentru a vedea „Vagabondul”, care nu înțelegeam nici atunci de ce plăcea așa de mult. Mă strecuram și eu printre piccioarele acelor spectatori și mi se părea normal, fiindcă acea animație mie mi se datora, dorinței mele de a nu fi singur pe un bulevard singuratic, intram în sală și așteptam să se stingă lumina pentru ca pînza albă a ecranului să se coloreze cu iluzii pe care atunci nu le înțelegeam deși un cîștig era și în această lipsă de înțelegere: acolo, în sala întunecată de la Patria, uitam că învățătorii ne urîteau dinadins, uitam de uniforme și căpătam încredere în mine. Acolo, în sala cinematografului, ecran panoramic, am învățat lecția imaginației și a fanteziei, încercînd să înțeleg filmele pe care nu le înțelegeam și din care eram liber să înțeleg ce vroiam eu, să-mi **inchipui** ce vroiam eu din ceea ce mi se prezenta. Seara, mă întorceam pe strada Pietății fara să-l fi citit pe Caragiale și treceam cu bățul peste grilajul metalic pus în fața ferestrelor de la biosol al unui institut de cercetări și atît era suficient pentru ca un cor de ciini captivi și ținuți în cuști metalice, ciini pentru experiențe, să izbucnească sfîșietor. Uneori, în timpul nopții, mă trezea acest urlet, despre care acum nu știu: ce să cred, era de frică sau doar de iritare și nu știu dacă acest urlet nu mi s-a gravat și mie în suflet, cu timpul.

Citeodată jucam șah în curtea alăturată blocului de pe strada Pietății nr. 5, alteori

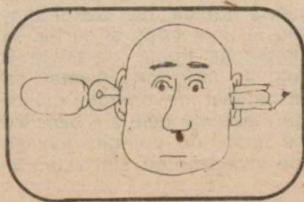
tata ma trimitea la piine și, cu toate că exista un magazin și pe strada Povernei, în apropiere de casă, preferam să mă duc la „Spicul”, tot pe bulevard, asta pentru ca legătura dintre doi prieteni, eu și bulevardul, să nu se răcească, să nu sufere, cum merge cu școala, mă întreba, ei, îi răspundeam și dădeam a lehamite din mină și atunci bulevardul, ca un adevărat prieten, mă lua în brațe și mă lăsa în fața observatorului astronomic, aflat chiar în apropierea intersecției cu strada Lemnea, pe unde cotea tramvaiul. Nu cupola misterioasă mă atrăgea la observator, cît întunecimea din cupolă și uriașa lunetă care privea printr-o deschizătură, spre cer, făceam **gestul** și peste oraș se lăsa brusc noaptea ca și cînd cineva ar fi stins un bec și universul, îi spuneam atunci cer, îmi părea mai aproape, deși preferam să-mi **inchipui** că cineva, de acolo, poate se uită și el spre mine și așteptam să ne vedem prin lunetă, să ne facem cu mină și cînd plecam acasă fascinat și trist, nu vedeam nicodată pe nimeni, bulevardul mă bătea pe umăr, mă ai pe mine, zice, nu-i de ajuns?, clătinam din cap, trebuia totuși să fie cineva și pe acolo, prin univers, trebuia. Așa e, spunea bulevardul și ca să mă învelesească mă lua pe mine împreună cu tatăl meu a doua zi la expoziția de jocuri mecanice care se deschisese vizavi de Universitate, pe locul circului, unde sub un cort de prelată niște italieni aduseseră tot felul de năstrușnii mecanice, o macara miniaturală comandată de niște butoane care putea culege bomboane și mai ales aromata gumă de mestecat pe care dacă erai îndeminat o puteai avea, apoi șoferul mecanic, o mașină de jucărie care putea fi manevrată de la

un post de comandă cu un volan și cu o pedală de accelerație pe niște străzi desenate pe un rulou de pînă. Tatăl meu comanda ceva de mîncat la un restaurant numit Grădinița, aflat în apropiere, iar eu mă așezam în fața aprozarului aflat chiar la intersecția bulevardului Magheru cu Republicii pe ale cărui geamuri curgea continuu o pînă de apă, și de aproape vedeam tornul Colței.

Astfel treceau anotimpurile pe deasupra noastră fără ca mie să-mi pese și parcă treceau mai încet decît acum. Vara, tata mă ducea în parcul Cișmigiu să vadă pelicanii și să ne plimbăm cu barca ca pe un lighean uriaș și neregulat, iar iarna mă ducea în orașelul copiilor în fața Palatului Republicii, unde mașini de tablă se învîrteau în jurul unui pom de iarnă foarte înalt, unde erau oglinzi, vată de zahăr, bomboane și becuri colorate, larmă.

În rest era liniște, aerul era curat, verdeața era mindria bulevardului, clădirile erau mai scunde, cu excepția celor de la Patria și Scala și, bulevardul era mulțumit, împreună cu el eram și eu.

Și astfel, încet-încet amîndoi ne-am schimbat, eu am crescut, el a îmbătrînit, întîlnirile noastre erau din ce în ce mai rare, prietenia noastră mai rece, am început să locuiesc departe de el și să-l văd tot mai puțin, în așa fel încît copiii mei aproape că nu-l cunosc, iar cînd el ne poartă pentru cîteva clipe pe toți în brațe, ca altădată, copiii mei îl privesc ca pe o rudă din altă parte pe care n-au mai văzut-o de mult. Trec anii, bătrîne, îi spun, și bulevardul zîmbește trist, asta e, zice. Așa este, pe colegii mei de școală nu i-am mai văzut, acum fosta școală de pe Căderea Bastiliei este altceva, unele clădiri nu mai sînt, mulți din cunoscuții mei au luat taxiul spre Paradis împreună cu o parte din mine, gestul meu de a **anima** lucruri și oameni și-a pierdut din putere, iar eu mă deplasez din ce în ce mai greu prin Oraș. Dar nu i-am spus încă Adio.

RADU SERGIU RUBA

CU FORȚA LA LOPE DE VEGA

— Vine! — tresări Marius și, în loc să învîrtă cheia în broască, se refugie în cealaltă parte a clasei. Căuta să treacă în spatele unui dulap. Pe ceilalți îi luaseră. Noi doi credeam că vom scăpa.

— Vine!...

Și, în aceeași clipă, intră tovarășa. Era o pedagogă. Pretindea să i se spună „doamna profesoară”. În primii noștri ani de internat, în clasele mici, ne încînta cu basme nesfîrșite. Le înflorea pe loc. O urmăream pierduți, iar dumnezei tricota înainte. Am început să n-o mai cred doar cînd a pomenit de un șarpe care mincase un dovleac. Urma ca prin asta să se preschimbe în ceea ce fusese: un prinț.

— Ce-i cu voi aici?

— Aă...

— Urgent, la costum!, toată lumea e gata, iar voi!...! Că acu vă iau cu forța! Cu forța la Lope de Vega!

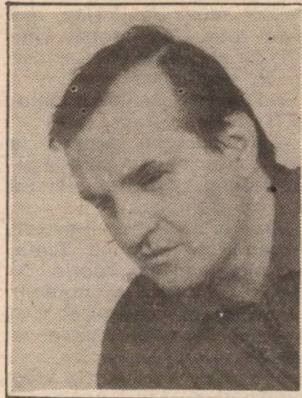
Și mai adăugă ceva despre rușinea clasei a șaptea B, despre următoarele zece minute, pedeapsă exemplară, în ținută în fața școlii, plecare în grup. Iar lucrul acela, la care zicea că ne duce, îl rostise tare, răspicat: îl făcuse să sune ca pe o monedă. Una mare.

— Ce facem, Marius?

— Ascundem volumele.

Nu ascunderea lor ne dădea bătaie de cap. Ci teama de a nu le putea recupera la întoarcere. Știam că atunci vom fi trimiși direct la dormitoare. Iar a doua zi, la prima oră, trebuia să ne prezentăm cu cărțile la bibliotecă. Altfel, s-ar fi aflat totul. Așa că acum era nevoie ca unul din noi să alerge pînă la etaj și să arunce volumele sub un pat.

N-a fost chip. Profesoara

bătea energic în fereastră și le repeta celor dinafară lucrul acela sonor, către care ne mîna cu grupul.

Ne făceam pantofii. Nu se putea să nu se găsească vreo scamatorie prin care să rămînem peste noapte cu volumele. Deși acum, cînd toți ceilalți ar fi fost plecați, ce ușor ne-ar fi venit să citim pasajele! Să le comparăm. Numai eu și cu Marius.

Am ieșit, la rîndul nostru, în măruntă curte din fața școlii. De fapt, un parc întretăiat de două linii de asfalt, iar din trei părți, cuprins de ziduri. De cealaltă parte — strada. Obligație de a sta cu fața la vîietul ei. Pietrele a doi ingeri, în dreapta, protejau cu aripile lor o cișmea minusculă. Firul apei ținea cam un metru și jumătate pe igheabul care sfîrșea în rigolă. Anul trecut nu era acolo, dar anul acesta o tufă de trandafiri umbrea rigola. Firul părea mai scurt.

Profesoara ne critica. Vocea ei trecea prin fraze ca **disciplină, culturalizare**. Inconștienți citea doi, liniștiți, cre-

deam că de aceea ne adusese aici: să ne critice. Tonul ridicat în curînd hotărî:

— La Lope de Vega! E o piesă! Gratis!

Cu mare greutate obținusem noi cărțile de la bibliotecă. Era cît pe ce să renunțăm. Bibliotecara nu înțelegea de ce îi cerem anume volumul 4 din „Ion” și volumul cinci din „Răscoala”. Fapt e că scrierea noastră braille ocupă foarte mult spațiu pe hîrtia ei groasă, spuzită, cu puncte în relief pe ambele fețe, așa că, de pildă, romanele lui Rebreanu ajung, cel dintîi, la nouă, iar al doilea, la șapte tomuri mari, legate în coperti de carton tare.

— De ce — întreba doamna — de ce nu luați tot romanul? Sau măcar cîteva, uite, volume de la început? Ce. citiți cărțile de la mijloc?!

— Avem de dat, știți, lucrări...

— Ce lucrări, dragă?!

— Cu... țărăni. Cum trăiau...

— Și cum trăiau, mă?

— Ee... greu!

Ni le dădu pînă la urmă sub cuvînt să i le aducem a doua zi cît mai devreme.

— Că am și alți copii care vin să mi le ceară. Clar? Așa. Îți mai zic mă, băieții, Ruby?

— Nu mai.

Cine să le mai citească? Nu știam noi?! Bine că ni le dăduse. Cuprindeau... Cuprindeau poveștile acelea, relatate ba de un coleg, ba de altul. De ce să avem noi răbdare să citim tot romanul pînă acolo? Poveștile ne interesau, cu Ion și cu Ana, cu Petre și cu Nadina.

— A fost și piesă — își aminti Marius — la radio. Da, Ion și Ana, după ce au intrat în casă, au tras peste ei muzică. Dup-aia Ana plîngea la poartă, și... Eu cred că în „Răscoala” nu e bine pînă la urmă cum s-a întîmplat.

— Păi... îi exploata, ce? ...Ș-apoi, pînă la sfîrșit, pe Petre de ce l-au împușcat?

— De unde știi?

— Nu mi-au spus mie, dintr-a opta? Chiar și rețetei:

Într-adevăr „Lope de Vega” era o piesă, dar chiar la teatru. Adică nu la radio, ci afară

din internat, nu departe, în clădirea aceea din oraș. Se numea „Cîinele grădinarului”.

— Vezi — șopti Marius — ne-au pus pe rîndurile din față ca să se uite artiștii la noi. Dacă rid de tine?

— Ba de tine, ce?

— „Asunta! — porunceea contesa pe scenă — Asunta! Tu...” îi muștruluia însă și pe ceilalți servitori. Iar eu, de la o vreme, am început să pricep că „Lope de Vega” era scriitorul, în timp ce „Cîinele grădinarului” se chema piesa. Nici urmă însă de grădinar, cu atât mai puțin de cîine. M-am aplecat spre Marius:

— Tu ai văzut ceva?

— Încă n-a fost. Poate apare mai încolo. Cred că ne zice și ce rasă.

Se ivi într-un tîrziu un bărbat care tot povestea ceva cu o corabie sau două, cu un copil pierdut, apoi o călătorie pe mare și iar un copil, de data asta găsit. Eram convinși că după el trebuie să vină un dulău care să latre o dată la sală. Ne dădeam coate:

— Să vezi ce se sperie fetele dintr-a șaptea A!

Dar bărbatul o ținea într-una: „De la Tarigrad la Tipru... Prru...” și iar: „Prrru...” de la Tarigrad la Tipru...”

Se ridea trăsnic, mai ales la balcon. Marius îmi atrase atenția:

— Dacă ne cade-n cap tot teatrul ăsta, nu mai ajungem să citim pasajele.

— Duci tu volumele mîinei!

— De ce? Vii și tu!

— N-aș prea veni.

Nu voiam să merg. Tot la cărți mă gîndeam și eu, dar nu la pasaje. Nu. La bibliotecă. Nu-mi plăcea să mă-nțilnesc cu ea. Toată lumea uitase povestea aceea, dar ea și-o amintea ori de cîte ori mă vedea: cum alergasem la ea și o rugasem atunci să mă ascundă. Nou venit la școală, la internat, ce știam eu? Bunica se rugase îndelung de ai mei: „Nu dați, oameni buni, copilul la stat!” De venit, acum venisem, tocmai prin decembrie '63. Ția, la Dallas se împușcaseră între ei, cu Kennedy cu tot și cu unul Jack Ruby. Atîta le-a trebuit colegilor: împușcături

riile și apariția în mijlocul lor a unuia cu un nume ca al meu. Parcă a mai stat careva pe gînduri? — „Rubi nebunu/ Trage cu tunul!” Răspundeam și eu cu cîte un bulgăre la asalturile lor de zăpadă, atîta doar că erau prea mulți. Se risipeau chicotind: „Trage cu tunu, dă în copii, floricele pe cîmpii.”

Numai bibliotecara își mai amintea de istoria aceea:

— Știi ce mic erai? Vai! Ai crescut mult, Rubi! Uite, așa te-am pus lîngă sobă! Uite aici! Te-am uscat. Așa a fost. Ei, ce să-ți dau?

— Dați-mi „Coliba unchiului Tom.”

— Nu, dragă! „Arpegii la Siret”, ai citit? Vezi că n-ai citit? Numai două volume! Să vezi ce frumoasă e!

„Arpegii”... Habar n-aveam ce putea să însemne. Rîma, din manualul de istorie cu „pecenegii”. Or fi și „arpegii” (un arpeg, doi arpegi), or fi și ei niște migratori, acolo, o hoardă.

I-am adus-o înapoi la vreo săptămînă, cu cîteva pagini citite. Mă lămurisem: mașinării, irigații...

— Dați-mi „Coliba unchiului Tom!”

— Nu, pușor! la tu aici „Blocul de oțel” de Valeriu M. Galan. E nou-nouță! Tu ești primul care-o citești!

— De ce să mai trec pe la

bibliotecă... N-am mai trecut... Citeam, rar, ce-i drept, cărțile împrumutate de colegi. Aveau și ei porțile lor de „Așa s-a călit oțelul”, „Plicul albastru”, dar alea măcar erau cu război. Așa am ajuns eu ca abia într-o optă să citesc „Toate pinzele sus”, iar „Coliba unchiului Tom”, printr-a unsprezecea.

„Teodoro! — se exalta contesa — ah, Teodoro!”

Iar piesa, la scurt timp după această exclamație, se și termină.

— Cîinele — le-am vestit eu băieților, trîntindu-le și ușa la intrarea în dormitor — să știți, cîinele era contesa.

Au încremenit. Le-am povestit. Totul. Cum ne-auzise vorbind, pe mine și pe Marius, un cetățean de pe rîndul din spatele nostru și ne oprise la ieșire. Băieții se înclină, iar el ne explica despre contesă că făcea ba una, ba alta, încurcînd mai mult treburile celorlalți.

— Cum să fie, bă, contesa cîine? Păi, contesele sînt mai mult în romane! Au castel...

— Nu cîine de-adevărat! Dar așa, ca piesă!

Rideau să se prăpădească. Apăruse și Marius cu volumele. Încercam să le acopăr hohotele, debitînd mai departe explicația cetățeanului. Nimeni nu auzea nimic de-

TOAMNA CARE NE-A FOST DATĂ

*E ca și cum, prin pădurea cu trunchiuri albe
Tăcută ai trece printre orologii încremenite
Și semințele morții cad încet din păstăi
Crizanteme, ca sîngele, strălucind, roșii
În grădinile acestei toamne,
care ne-a mai fost dată.*

*Totul este atît de potrivit de parcă
Zilnic am trece printr-un tunel de bice, lovind.
Mai pășim șovăind prin lăuna acestei toamne,
Mai visăm.*

MARA NICOARĂ

spre cîinele grădinarului care nu mănîncă legumele, dar nu-i lasă nici pe alții să le mănînce. Volumele lui Marius zăceau neglijent pe un pat. Ba ceva băieții tot auziseră:

— Normal! Cum să mănînce cîinii legume?! Poate la Ruba acasă!

Nu puteam să-i mai opresc, deși cuvîntul „cetățean”, atît de rar în limbajul nostru de interniști, îi mai descumpă-

nise. O luară însă de la capăt: cu legumele și contesa, cu castelul și cu grădina. Marius ieșise și el. Unul din băieți descoperise cărțile lui. Fișia febril cu degetele pe paginile de titlu:

— Fiți atenți aici, exclamă el.

Cu toții știau ce conțin acele volume. Aflaseră asta de la alții sau poate că le citiseră ei înșiși, fără să cu-

noasca altceva din „Ion” și „Răscoala”.

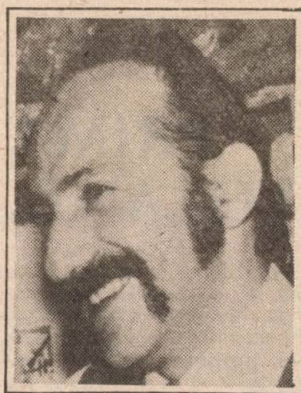
Explozia a fost generală. Nici n-am mai încercat să le abat atenția în altă parte, necum să-i mai opresc: „Rubi nebunu...” — și tot așa, cu rîsete și cu vorbe, închipuindu-mă ei pe mine în cele mai ciudate împrejurări — „noaptea pe la unu,/ cu cătel, cu pătrunjel,/ Trage cu tunu, noaptea pe la unu...”

MIRCEA CONSTANTINESCU

TABLETĂ

Trecut de jumătatea vîrstei — formula e sperjură, care-i capătul, ca să-mi pot arăta jumătatea drumului? — recurg tot mai des la imperfectul verbelor esențiale: lucram, iubeam, dormeam, priveam, trăiam ș.c.l. Evident, a scrie nu-i un verb esențial, putem comunica și altfel decît scriind.

Se vor supăra condeierii pentru care a scrie e esențial. Într-adevăr. Însumi sunt deseori înșelat de acest miraj fabulos și utopic. Nici măcar nu-s singurul. Vreau să notez unele gînduri, să le fixeze, crezînd a surprinde ceva-ceva din hărmălaia mută a celui mai important centru urban din sud-estul european, și, iată, bat cîmpii unei gramatici îndoielnic-semantice, generative *ejusdem farinae*. Poate unde-i foarte incomod să fii simplu cetățean. Ești un anonim. Și gata. Însă, obligat de împrejurări să-ți afirmi acest sublim anonim, devii comentator, spuitor de vrute și nevrute, ceea ce pune balast pe o petală de trandafir pentru dulceată, da, sunt bucureșteni care cultivă acești trandafiri și-și invită vecinii de trai la o asemenea dulceată (după ce-au lăsat cișmeaua/puțul să funcționeze o jumă' de oră, să dăruie apă rece, cînd era mai simplu să procure un cub de gheață de

la...). Sfiala de care făceam caz mă umple ori de cite ori cineva sau ceva mă cer(e) să fiu un oarecare pieton, un oarecare respirator al acestei urbe în care e bine, în care trebuie să-nveți să respiri, altfel te respiră ea.

Oricine e, oricine devine expansiv cînd — în funcția lui de arhitect, de inginer, de brigadier, de zidar, este cerut de împrejurări să-și spună cuvîntul. Orașul, pentru el, este așa. Așa și așa. Termeni exacți. Termeni învelitori. Conform cifrelor de plan, noi suntem în avans cu atîta la sută — e o stereotipie benefică, economic vorbind, dar tot așa de benefic e să vorbești despre sufletul, despre

mentalitatea colectivă, despre pulsația arterelor unei efervescente aglomerări de cîteva milioane de respirații. Și-atunci, și-acum, cazi, cad, cădem în „păcatul” metaforei. Redevenim ce suntem. Fiindcă, da, e-atît de greu să fii simplu cetățean, simplu contribuabil. Bucureștii te obligă să vorbești congruent despre ei, Bucureștii te obligă să-i apuci de-orice aripă, numai să-i apuci odată, orice bezmeticire pâlăvrăgită sucombă tern. Mărturisind că am înțegrit cîteva mii de pagini tot pipăind pulsul acestui oraș nu fac decît, aci, să-mi îngreunez sarcina. Așa-mi explic sfiala de-a fi încercat cîteva cuvinte, cîteva pagini numai în modesta calitate de nimeni. Indiferent de cît de bine, de mediocr, de catastrofal am zugrăvit cu fresce pereții atîtor pagini, închipuirea, profilul pe care singur mi-l acord, mi-l apreciez și mi-l azvîrl contemporanilor îmi decide condiția simplității pe care o rîvnesc de-acum patruzeci și ceva de rînduri dactilografiate.

Blitzul modern al foto-aparatului reține exteriorități, superficiali, penaj colorat ori monocrom și, uneori, cite un obraz brăzdat, săpat de veacul singurătății proprii. Dar bucuriile, dar neșansele, dar mîndria, dar iubirile dezolate sau înfăptuite (decî ulterior dezolate), pentru așa ceva nu există blitzi, benzi magnetice, microfoane, hărți sau ilustrate postale, așa ceva se pierde continuu, s-a pierdut. Te lovești în cubul personal de aer, de cite cineva adumbrit de șapte-opt decenii. L-ai opri, l-ai întreba, l-ai jigni cu

o curiozitate impetuoasă, nerușinată. Și-l lași trotuarului. Și-l abandonezi trecerii sale domoale, căznite, dibuite. Dacă nu vede bine, îl ajuți să traverseze. Dacă nu aude bine, îi explici, zgomotos și citeodată plictisit, ce s-a mutat și unde, ce se vinde colo și dincolo. Și pleci într-ale tale. Și omiți că te-ai întâlnit cu istoria, cu orașul, înșelindu-te stupid că orașul constă doar în apartamentul tău, în cubul tău de aer de-acasă, de la slujbă, din metrou și cînd, în sfîrșit, constăți că nu-i doar atît orașul, istoria s-a ascuns, s-a volatilizat. Poate pe-o bancă în Cîșmigiu sau la vreo casă de pensii. Poate pe-o alee din Herăstrău, sau „Filipescu” sau Crîngași. Poate într-o farmacie. Sau poate înapoi, în cămăruța ei, indesață cu vechi, rotunde cutii de pălării, cu sertare plesnind de greutatea plăcilor HIS MASTER'S VOICE cu panglici atîrnînd blegi sub medalii și ordine, toate de la pazopt, cu Murane veritabile pleznite pe la vreun colț, cu lavoare încastrate într-o marmură îndoienică. În sfîrșit, cine are curajul să viziteze istoria orașului într-o asemenea cămăruță, poate în două, poate în trei cămăruțe, atunci are curajul să-și viziteze propriul viitor, propriul amurg.

Născut — neîntrebat, ca voi toți, — în vechea Colentină, am apelat-o Harlemul Bucureștean. Așa cum Lipscanilor le-am zis Soho, marilor bulevarde centrale le-am lipit abtibilul City, așa cum parcului din Dr. Taberei i-am zis Micul Cîșmigiu și, în fine, așa cum Pieței Kogălniceanu, unde-mi trag sufletul azi, îi spun piazza. De ce efortul acesta snob? Întîi, nu e snob. Sufăr de ne-cunoașterea Bucureștilor de către alții, alogeni ori ba. Și-atunci, ca să mi-i apropii, să le vîr pe gît repere sonore, apelez la asemenea substituite.

Dacă eu, dacă noi știm că Bucureștii sunt cum ne-ar place să fie, atunci la ce bun să-i tragi de mîneacă pe alții să constate exact același lucru? Fie și-așa. Numai că nu mă-mpac cu gîndul că atîtea comori de amintiri, de tempe-

rament, de limbaj, de istorie se vor consuma în suc propriu pentru uzul local, în timp ce, aiurea, caz se face, și-ncă ce caz!, de nu știu care ruină de palat bîntuit de stafiile iederii anistorice, de nu știu care zid în care s-a oprit, timidă, o ghiulea napoleoniană, de nu știu ce muzeu al ceasornicelor unde Maria Tereza și-a scărpinat glezna, peste botfori, înainte de-a interpreta la o spinetă vlăguită ceva-ceva din canonicele Bach. N-am fost, din păcate, alunecat deja dincolo de jumătatea vieții, decît în citeva mari orașe din centrul și ex-

tremul răsăritean ale Europei, și am văzut, auzit, constatat cît de furios își apără acei orașeni ființa lor citadină. Sigur, nițel, mulțisor, enorm ajutați și de diversele blocuri lingvistico-religioase. Un motiv în plus pentru mine, pentru noi — scriitori sau nu, — să-i oprim o secundă din alunecarea lor spre asfințit pe istoricii locuitori ai Bucureștilor și să-i iscodim, nu precipitat, nu vulgar, dar așezat, dar omeneste despre ce și cum a fost. Măcar pentru a intui mai simplu ce și cum va fi. Măcar pentru a-i bucura cu mult-puținul realizat de noi.

HANIBAL STĂNCIULESCU

PRIMA VERBA VOLANT... MANENT

Nu fi leneș, zicea. Nu fi cupid, nu fi defetist, nu fi comod. la ciocanul din potecă. Fii cuviincios. Ridică grebla. Nu pregeta. Doarme pămîntul? m-a întrebat. Nu doarme, se-nvîrtește, i-am răspuns. Asta i-a plăcut. A ris. A comunicat-o mîndru rubedeniilor. Nu era prima vorbă de duh pe care i-o administram și, în ciuda acestui fapt, făcuse cîndva o declarație publică pentru care nu puteam să-l iert: **Asta mare e mai inteligent, asta mic e mai stăruitor.** Ce va să zică stăruitor? Stăruitor e gîndacul pe care îl dai jos din vîrfurile sulfinei (un pai, o chestie vegetală, puțin importă) de o sută de ori și de o sută de ori se cațără la loc. Păi? În loc să-și pună cîrligele pe șoldurile late de vădană (o vădană cu șase mîini proptite-n briu, o zeităte indiană de pe la noi, de pe-aici!) și să zică după a treia zbrîcă: **Bine, bă, cap de cheratină, îți pui mîntea cu un scarabeu, mincate-ar lă-**

custele, ptiu!

(Trebuie să știți ca eu am fost stuchit în obraz înca de mic de un gîndac-croitor — un domn agale cu haine sobre, cenușii, elegante — pe care l-am tras de antene. Drept urmare, bestiolina m-a urzicat cu un **țiști!** defensiv cu miros de ploșnița. Doua pete umflate, albe mi-au ieșit

pe obrazul sting aproape instantaneu și au putut fi cercetate de întreaga familie timp de câteva minute. Mama, dejunul m-a tamponat cu iod și „cicatricea” a fost vizibilă pînă seara. Acest eveniment ține tot de istoria mea interioară, dar va face obiectul altui biografem.)

Asemenea sentențe — sentințe!? — sînt periculoase pentru armonia familiei, pot traumatiza odraslele pe viață. Taică-meu nu și-a dat seama nici atunci și nici mai târziu că, din cauza asta, începusem să sufăr de **nevroza premiantului**. Nu știu cu exactitate ce poate să însemne, dar are o aparență sonoră convenabilă. Mă împotriveam, adică, unei legende personale în curs de constituire, rasoleam lecțiile, călcam dascălii pe bătăture. Am fost ascultat la geografie și în loc de Peciora și Dvina (două fluviu sovietice, n-am habar nici acum pe unde se găsesc, ba enciclopedia conține chiar două Dvine... din astea, ce complicații!), am zis cu naturalețe Fecioara și... Dom' Nițescu, băiatu' primarului ridea subțire, hămăia ca un pui de vulpe. Eram la concurență... Ideea asta cu stăruința cred că-i venise părintelui meu după ce citise o carte cu coperti galbene — AJUTĂ-TE SINGUR! SELF HELP! — scrisă de un american, parcă William Sheets. Erau acolo multe exemple de perseverență puțin obișnuită. Personajele erau în cea mai mare parte celebre: Edison, Franklin, aaa, Edison... Franklin... Unii învățau sanscrita în timp ce se deplasau cu trăsura de la un bolnav la altul. Alții..., în sfîrșit, tot soiul de indivizi de o tenacitate ieșită din comun, oameni care nu irosiseră nici o secundă în viață. Groaznic de plicticoși. Cartea mi-a plăcut, totuși. M-a ajutat să înțeleg fundamentele pedagogiei paterne: copilul trebuie pus la treabă din vreme; copilul trebuie să fie ordonat; copilul trebuie să-și respecte părinții, să salute, să nu vorbească neîntrebat, să nu stea în cameră cînd se spun anecdote decolate (la petreceri), să fie cuvințios în toate împrejurările,

să se îmbrace decent. Toate aceste comandamente de morală practică vor fi adaptate necesarmente la etapele dezvoltării copilului, la fiecare copil în parte, la...

Aici se potrivește episodul cu **văruiatul gardului**, în vederea căruia a fost făcută, de fapt, această introducere — cam dilatăată — în problemă. Mai întîi, aș aminti însă că tot din acea perioadă datează prima mea compoziție lirică serioasă. Este vorba de un distih perfect, de o forță imagistică ce și-a păstrat prospețimea pînă în timpurile noastre, a supraviețuit modelor poetice (estice, vestice, sudice, nordice) și mă încîntă și acum ca în ceasul creației:

*Dimineața cînd mă scol
Mă-mbrac bine și mă spal...*

ah, nu! vă rog să mă scuzați, e o eroare mai mult decît regretabilă... Versurile de mai sus le-am compus tot cam pe atunci, dar tata a spus că rima schioapătă (să zicem, hml) și că, în ciuda caldei lapidarității care le conferă o vibrație umană autentică — o mie de insignifiante gesturi matinale, căscatul întinsul, uaaahh!, perna boțită, glasul ascuțit al uneia dintre mame (!?!), căscatul s-a ridicat deja din pat **et cetera** — conțin o inadverență logică. A trebuit să recunosc că avea dreptate. La puțină vreme, însă, perseverînd, am produs capodopera, biju-ul, Big Bijoul, o simfonietă de sunete, culori și parfumuri exotice, Cochabamba, Ayacucho, Copacabana, cascade sinestezice, kinestezice, chin-estetice, dumezeule, îmi tremură buzele din nou cînd o susur... să mă stăpînesc... să mă adun...

*pele vava și garrincha...
gariincha! cha-cha-cha!*

auziți? auziți? Carnaval la Rio de Jăneiru, hai-ku în pas de samba,

*pele vava și garrincha
se jucau frumos cu mingea...*

Am fost trimis să văruiesc gardul de la stradă într-o costumărie burlescă, o bască pătată, pantaloni murdari, desculți, un balonzaid vechi al tatălui meu, decolorat și rupt,

strîns în briu cu un ciorap de damă. (paranteză de efect: dacă franciscanii s-ar încinge peste rasa cafenie cu cite un ciorap **PARFUMAT** de odălisă, ordinul s-ar duce de ripă în citeva luni!). Am vărui eu ce-am vărui, era duminică — la noi în familie, copiii munciau și duminica pînă la ora prînzului — cînd, deodată, am auzit chiuuiturile nuntașilor. M-am gîndit că trebuie să mă retrag. Nu se făcea să fiu văzut așa. Stricam firma clanului. Numai că o irezistibilă tentație histrionică, venită din străfundurile ființei mele, suptă, aș zice, odată cu laptele mamei, un fel de bacil inefabil, bacilul Thot, m-a făcut să continui. Mînuiam bidineaua aparent imperturbabil, nuntași erau puși pe glume, firește, în scurta trecere m-au adoptat spontan, nuntirea e un carnaval, le-am răspuns, au dispărut rîzînd la cotul șoselei comunale, spectacolul s-a terminat. Am intrat în curte ca să-mi scot costumul. Taică-meu s-a infuriat. Ludicul nu era partea lui tare, asta-mi venea, cu siguranță pe linie maternă... mama mea îl părăsise de cîțiva ani, el o decupase din toate fotografiile de grup. Nu i-a convenit. El nu era oricine în satul ăla. Sau nu **fusesse**. Mai corect așa. Mulțumirea mi se citea în ochi pentru că pe cit de luminați de bucuria succesului erau ai mei — presupun — pe atît de întunecat luceau ochii în capul familiei. O făcusem, îi festelisem boieria. Arătam fericit ca o bigotă care a stat la taclă cu Maica Domnului. Încălcaseam normele decentei. Dar ce este, propriu-zis, decent pe lumea asta? Să-ți iei nevestele cu cel puțin cincisprezece ani mai tinere ca tine? Să simulezi un atac de inimă cînd nu mai scapi de gura conșoartei? Să repeți cu un zîmbet neputincios, dar peremptoriu **Sînt bătrîn, sînt bătrîn!** cînd ești în incurcătură? Cine poate ști?

Un singur lucru ar mai trebui precizat acum, după toate cite vi s-au întîmplat pînă aici: orice asemănare cu biografia mea reală este relativă, probabilă, fatală și necesară.

NICOLAE ILIESCU

ACT DE PREZENȚĂ

De această dată am procedat exact așa cum făceam pe vremea studenției: îmi alegem un titlu și umpleam apoi paginile cu vorbe detectabile ușor într-o atitudine prin excelență iconoclastă. Acum, cînd îmi propun o încheiere a trilogiei pe care o voi intitula „De oameni, și de tine”, versul 8 al poeziei *Ego* de Bacovia, și ale cărei părți parodice, „Departe, pe jos...” și „Dus-întors”, au apărut înainte de romanul pe care îl pregătesc acum, „Depoul”, ca pentru a oglindi pregătirile în vederea muncilor de primăvară, tăiate prin deschiderea literei „d”, plutesc într-un ochi de amintire aplecat peste umărul meu și rup întinericul și fumul primelor întiniri cu tiparul.

Nu întîmplător, vă spun dumneavoastră, am ales un titlu din Ilarie Voronca, alt brăilean (mă consider astfel, chiar dacă părinții mei au părăsit curcubeul zdrențaros spintecat de pești, acadele, valuri și descuieră a drumurilor încă de prin anii '30) și am să provoc, cu timiditate și îndrăzneală, o amintire prin ochelarii palizi ai terapiei cu tipărirea.

Pot depune mărturie generoasă despre mine aleile din Parcul Circului, cărora le-am atîrnat, împreună cu vecinul de scară, colegul de școală generală și de facultate, prietenul Mircea Cărtărescu, coliere de înțelegere a rafturilor bibliotecii B.P. Hașdeu, pulsînd dincolo de prima intersecție a copilăriei, cum traversezi prin fața clubului, recunosc strepezit, care mi-a rămas în suflet cu ajutorul poate al celor mai buni fotbaliști pe care i-am văzut eu vreodată, Dumitrache și Dinu (iar litera „d”). Am completat fișe în diverse biblioteci cu tocul aflat, ca la agențiile

C.E.C., alături pe masa matură a sălilor de lectură. M-am „înșurupat” apoi în cenaclul „Junimea” al Facultății de Limba și Literatura Română, sfredelind aerul cu piese absurde într-un act, poeme legate cu sîrmă și altele. Devenit secretar de cenaclu, licitînd mereu eroarea din paginile noastre ce se înversunau să nu rămînă albe (zic „noastre” cu scopul de a strînge numele colegilor și prietenilor mei, Traian T. Coșovei, Cușnarencu, Iaru, Iova, Nedelciu, Sorin Preda, Stănculescu, Stratan, Răileanu, Cristi Teodorescu), am fost îndrumat, ca și ceilalți, niște globule prin circulația sanguină, să colorăm cîte o parte a tabloului, căci între colorare și trasarea unui contur sau semnarea unui întreg tablou era o diferență de voltaj.

Astfel am ajuns să însăilez o scrisoare către redactorul șef al revistei clujene „Tribuna”, alături de care (de scrisoare adică) așa, ca din întîmplare, am strecurat o povestire al cărei titlu repeta un episod ionescian și purta marca lipită pe geamul volumului de debut al redactoru-

lui șef cu pricina, scriitorul român Dumitru Radu Popescu: *Fuga*. Juvenililor vorbe („sînteți cel mai bun scriitor, după mine”) li s-a căutat un răspuns prin redacție (aici am fost pus sub umbrela altui prieten al meu, răsfoit de la atîta distanță, Tudor Dumitru Savu), unde am produs exercițiul numit „cumpăna” gîndindu-se lumea la numele meu, aglomerîndu-se surprinzător persoanele purtătoare: traducătorul, violonistul sau actorul? (Tot plăcîndu-mi parantezele pot spune că în urmă cu vreo doi ani am primit un telefon prin care eram invitat să dirijez un concert la Filarmonică.).

Așteptînd dureros — într-o zi bastionul, într-o zi mlaștină — răspunsul la întrebarea asupra talentului meu, am cumpărat revista „Tribuna” trei săptămîni la rînd și am văzut trupul copilului meu (la figurat, pe celălalt îl aștept alături de soția mea, prezentată în literatură de dumnealui, Fănuș Decebal Trifan Neagu, din Grădiștea Brailei) fotografiat pe pagina a IV-a în numărul 30/1127, din 27 iulie 1978.

Fereastra copilăriei din mine s-a deschis brusc și a făcut loc unui fel de pui de aer mîngîietor. Am purtat prin casă revista apărută în capitala ținutului arătat cu cel mai frumos substantiv din limba română: Transilvania. Nu mi-am așezat-o stingaci în album, ca pe fotografiile de la balul de absolvire, ci am păstrat-o întreagă în caseta cu amintirile pe care le voi duce prin lume.

Un debut nu este nimic altceva decît un debut. Lungul drum al vieții tale către ceilalți, de-abia de aici începe. Drumul este lung, suficient de lung pentru o viață de om, iar capătul gu-l vezi niciodată. Important este ca și tu, un fonem din marea dezlănțuire a Limbii Române, să naști o silabă nouă și s-o pui în cărțile generațiilor care, toate la un loc, una singură sînt. Și iarăși, ca pe niște păsări din țări de la tropice, și acum aștept, în scris, răspunsul la întrebarea pusă și nerambursată.

ELENA ȘTEFOI

DE LA MĂLINI LA SUCEAVA

Uite la ăștia cum cîntă, și tu ce mama naibii ești iar întorsă pe dos, ditamai autobuzu' și doar doișpe oameni în el, ce stai la pîndă, locurile copilăriei, hă, hă, măcar de-ai avea vreo emoție. E-ntunerice și mai sînt vreo cinci kilometri pînă la asfalt, la balamuc, la balamuc o s-ajungi, staal și te chlorăști acolo, ce-oi fi cetînd toate prostiile, de leneșă ce ești, crapă pielea pe tine de lene, staal cu nasu-n cărți, nimic nu s-o alege, las că vezi tu și tot așa ani și ani. E beznă-beznă, poți să-ți tot lipești nasul de geam, pelerinaj, pelerinaj, ce vorbă anapoda, uite-i cum cîntă, dacă n-ai vrut să vii ce-oi fi căutat, că doar nu te-a obligat nimeni, stai îmbufnată, strică-chef ca întotdeauna, „nu mă simt bine și gata”, noroc că ai și dovezi, petele roșii s-au întins pînă pe bărbie, degeaba-ți mai pui capu-n piept, chiar, ce-o mai fi și asta, că numai pe piele nu-ți mai ieșise nimic pîn-acu! E-ntunerice, nici măcar n-am ieșit la șosea și da, da, ai fost mîndră azi-dimineață că te-au urcat pe scenă, hai, lasă fandoseala, chiar șefu' te-a prezentat de parc-ai fi fost cu-adevărat cineva, ți-a tremurat puțin vocea, ți-ai revenit repede, doar ai fost profesoară, ce naiba, te-ai descurcat, hai c-am ajuns la intersecție, sîntem chiar la S.M.T., slavă domnului. Și ce, ți pare rău că nu mai ții minte aproape nimic, oho, cum spuneai tu poeziile cele mai lungi, că numai după lungime știai să le-alegi, și cum îi lăsa, prin grupa mare, pe toți cu gura căscată, radiografiind pagina, cu semne de punctuație cu tot, la o simplă lectură, și-acum

ce, ce-ai fi vrut să ții minte, că doar ani de zile ți-a fost frică de amintiri, să scapi, să scapi, nimic să nu-ți mai rămînă, nimic din ce-ar putea să te tragă-napoi. Și tu, ca o capră proptindu-te bine pe picioare ori de cîte ori simțai cum te trage virtutea încoace și-ncoace. Că ce altceva ai vrut decît să-ți menții echilibrul, și-acum ți-o fi pîrînd rău că nu te-apasă nici o greutate pe piept, că nu mai simți „cum te strînge de gît întunericul” (tocmai la prînz, cînd masa e bogată) și prietenii peste măsură de veseli”, n-o lua razna, ei cîntă, da, dar e noapte de-a binelea, vîntoarceți în oraș de la casa poetului, ce, „ți-e dor cumva de rămășițele acelei deznădejdi populare?” Hi, hi, frumos a mai fost: aplauzele publicului tocmai se terminaseră, nu știai cum să ieși mai repede din sală, plănuișezi cu Cornelia să dați o fugă la magazinul din centru, i-ați rugat să v-aștepte, zece minute, și tocmai acolo, pe scări, cînd amîndouă erați gata s-o luați la picior, ți-a tăiat calea:

„Credeam că n-ai să mai apari, că n-am să te mai văd niciodată”, vocea lui pierită, balonzăidul alb, croială impecabilă, barbă căruntă și ochișorii, ochișorii aceia, da, ai știut, Petre, Petre și mai cum, și cu voce tare „ce mai faci dom'le?”, și exact atunci ți-a zburat gîndul la petele de pe gît și-ai văzut-o, la zece pași mai încoace, pe Cornelia, băînd din picior „hai odată că ăștia or să plece și ne lasă aici”, „mă grăbesc”, i-ai spus, și el „sînt profesor chiar aici, în oraș”, „eh, de, la mai bine cu toții”, ce te-o fi apucat ironia, „de-atîtea ori le-am vorbit elevilor mei despre tine”, „nu, zău, că și-aveai ce să le vorbești”, „hai, lasă, te felicit, te-am citit, mi-am dat seama de-atunci că tu știi bine ce vrei” și întinzîndu-ți o carte de vizită, „mai ai vreo rudă pe-aici, știu că mama... am auzit că frățiorul tău s-a prăpădit și el acu cîțiva ani”, acel frățior lovindu-te în moalele capului, uite un cuvînt pe care nu l-am folosit încă, și privirea prînzînd, automat, pe cartonul alb, numele de familie, complet străin, parcă nu l-ai fi știut niciodată. „Unde ești acum”, te-a întrebat, „la „Contemporanul”, ai răspuns, cu cel mai normal ton, restul ajunsese deja pe limbă, e-un fel de-a spune n-am decît o jumă de normă de corector”, ai înghițit acest rest, și s-a pîrît speriat și-ai adăugat repede: „Am făcut o alergie, mi-au ieșit niște bube pe gît”. „Te-ai măritat?”, „da, m-am măritat și eu ca tot omu”, erați chiar în spatele Corneliei, „am fugit, la revedere”, „caută-mă dacă mai treci prin orașul nostru”, „da, da”, al grîlă să nu te caut. Ei lasă, lasă, nu exagera, n-a fost nimic, d-ai-a nici n-ai ce-ți aduce aminte: trecuseși într-a unșpea și te tot înghiontea să mergi la bal, se temea, să-raca, să nu-i rămîi pe cap chiombindu-te-n cărți pînă la adînci bătrîneți, dintr-a șaptea te-a tot împins la căminul cultural, și-ți făcuse chiar o rochie nouă, bleu-vert, n-o puteai suferi și basta. S-a apropiat de tine, era străin și urît, urîtenia aceea nu prea obișnuită prin părțile astea:

capul mare, rotund, tuciuriu, ochii ca de drac, botul mult ieșit în afară. „Mic, negru și buzat” l-ai etichetat înainte de-a face un pas și i-ai simțit miinile delicate, eleganța hazlie a gesturilor, mirosul care te-ar fi putut ameți: nimic nu se potrivea cu restul lumii, cu sala aceea afumată și îmbicșită în care liceencele dansau, pe melodii tot mai îndrăcite, cu tractoriști, șoferi și soldați. Ce-oți fi găsit de vorbit toată pauza, c-ați stat în picioare, mai la margine, dar când muzica începuse din nou știi bine că te-a-ntrebat: „În ce an ești studentă, donșoară?” „În trei”, i-ai spus înțepată, și te-a umflat imediat risul. „De ce rizi?” „Ei, de ce, da mata ești student?” „Nu, sînt de vreo opt ani profesor de franceză la Bogdănești”, „Atunci află, dom’ profesor de peste trei sate, că tocmai am terminat clasa a zecea la „Nicu Gane””. „Nu se poate”, murmura, „nu se poate”, și-abia atunci ți-ai dat seama cît de nefiresc te ține de mină, „pe ce te bazezi”, ai șoptit, la rîndu-ți, mizînd, desigur, pe livresca maliție, „da de unde știi atîtea lucruri?” Habar n-aveai, habar n-ai ce-i spuseseși, nici că-ți plăcea în vreun fel, și tocmai începuse școala cînd te-ai trezit c-o scrisoare sobră, avea într-adevăr o grafie ieșită din comun de frumoasă, **te-au stricat cărțile**, parc-o auzi și-acu, **cărțile te-au stricat**, să nu spui că n-ai început să-l compari cu cei cîțiva curtezani pe care-i aveai, mai ales cu insistența de Manolache, colegul tău. Te-ai dus repejer la bibliotecă, ai copiat poemele franțuzești pe care ți le ceruse, **Le bateau Ivre** era precis printre ele, — i-oi fi scris oare și altceva? — și în prima simbătă te așteptase, cu bicicletă, în fața internatului; avea o semicursieră strălucitor-aurie, te uitai năucă la coarnele ei întoarse, recunoaște măcar acum **nici că mai văzuseși așa ceva**. V-ai dus pe malul gîrlei și zău c-ați vorbit despre Baudelaire și despre faptul că voiai să dai la latină. A mai venit, n-a mai venit? L-ai mai văzut, l-ai mai văzut vreodată de-a-

tunci? Și ce te frămîntă, știu, te enervează cîntecul ăstora, trec de la una la alta și nici măcar veseli nu sînt, parc-ar fi pariat cu ei înșiși să cînte, Denisa și cu Lulu dau tonul, sîntem la barieră deja, e ca și cum am fi ajuns la hotel. **Ș-al-tă-da-tă, ș-al-tă-da-tă**, chiar am ajuns, ce-ți pasă c-ai înghițit o propoziție.

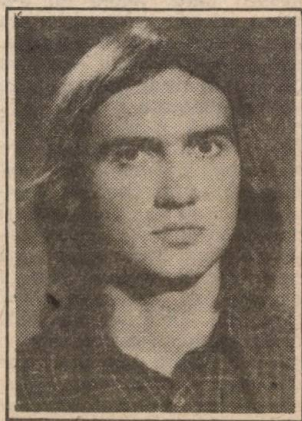
două, ia, acolo, o vinovată omisiune, da n-ai urmărit nimic, doamne ferește, și-atunci de ce, nu cumva speri că printre silabe și melodicul lor înveliș va crește un culoar luminos, poate chiar culoarul unui autobuz și-o zvîrlugă țișni-va spre ieșire, îmbrăcată într-o uniformă lucioasă și cu adevărul pe buze?

ION BOGDAN LEFTER

CINCI ȘI CU TUDOR ȘASE

Cred că era puțin după Anul Nou 1982, tocmai potrivea pentru un început de poveste, cînd am purces înția oară spre redacția Editurii Litera. A fost de-ajuns să formulez ideea **Cincilulul** pentru ca ea să fie acceptată, și nu doar cu bunăvoință, ci — dacă nu m-a înșelat intuiția — și cu simpatie. Mă însoțea unul dintre cei patru colegi ai noștri care aveau sub tipar **Aerul cu diamante** (lansat nu mult după aceea, în februarie, am impresia). M-a prezentat în redacție, am spus de ce am venit, mi s-a spus pe loc „Da” și gata! Totul în citeva minute: **veni, vidi, vici!** La sfîrșitul lui august aveam cartea în mină. Nici visam pe-atunci că voi reface cîndva de sute și sute de ori acel drum, că voi găsi exact în acea redacție un loc de muncă. S-a-ntîmplat — deci — ca, acolo unde venisem în calitate de „autor” și unde aveam să apar pentru prima dată în pagini de carte, să trec după ceva mai mult de șase ani „de partea cealaltă”, să întîmpin la rîndul meu alți „autori” și să le spun „Da” sau „Ba!” Iac-asa le întoarce viața pe toate, dragii moșului...

Însă ce vreau eu să povestesc acum nu e toată aventura **Cincilulul**, ci doar felul cum

am petrecut o seară dinspre sfîrșitul lui septembrie, după apariție. Ne-am adunat atunci toți șase, adică cei „cinci” — pe care-i voi numi în continuare Romi, Bogdan (tîzul meu!), Madi și Sandu (nemai-socotindu-mă și pe mine, evident!) — plus Tudor, care gîndise grafic cartea. Era pentru prima oară — și cred că a fost și ultima — cînd ne-am aflat în „formație completă”. Atunci cînd făcusem fotografiile (în februarie? în martie?), Sandu venise de la Brașov, însă lipsise Romi, care nu putuse face drumul de la Arad și ne-a trimis ci-

teva prin poștă (ceea ce s-a nimerit să fie bine, pentru că a adus pe copertă o variație). Fără Tudor ne întinșisem și cu o seară înainte, când am așternut dedicații pe majoritatea exemplarelor pe care convenisem să le oferim colegilor, prietenilor și cui am mai fi vrut noi să ne citească. Scrisesem pe rînd, în ordinea din carte, fiecare pe foaia care-i deschidea grupajul de versuri, și Romi își terminase de-atunci „porția”, rezolvînd treaba rapid, cu o formulă repetată pentru mai toți andrișanții, scurtă și cuprinzătoare, în timp ce noi ne-am descurcat mai greu, gîndindu-ne mai întîi ce s-ar potrivi fiecăruia și compunînd pe-ndelete...

Așadar și prin urmare, era seara de 22 septembrie una mie nouă sute optzeci și doi (dată pe care Sandu a adăugat-o la dedicația pe care mi-a scris-o pe exemplarul meu; ceilalți au pus doar „septembrie”) și ne-adunaserăm la mine acasă toți șase. Cum nu vreau decît să schițez o atmosferă, o să descriu puțin decorul. În prima din cele două camere de bloc nou, unde mă mutasem de vreo un an și ceva, încă nu aveam canapeaua cu colț, pre numele ei oficial, de la magazin, „Bibi”! (abia mai tîrziu am cumpărat-o, din economiile mele de profesor stagiar, și am cărat-o cu Sandu, sosit în București taman bine pentru hamalic!). Deocamdată, tronau într-o parte două fotolii mari, vechi, greoaie (în legătură cu unul dintre ele am o amintire cu Virgil Maziulescu...). Nu venise nici vremea rafturilor care se ridică acum pînă în tavan. Aveam doar o etajeră destul de îngustă și, în rest, cărțile stăteau aliniate pe lîngă pereți. Cei șaptesprezece (parcă) metri pătrați de linoleum nu fuseseră încă salvați de soluția mochetei și stăteau acoperiți doar pe centrul camerei de un covor mai vechi al familiei, ca de o hăinuță prea strîmtă ca să poată acoperi toate părțile „rușinoase”... N-aveam încă pe pereți tablouri de Teodor Rusu și Ion Dumitriu, nici grafică de in-

ADORAȚIA LUPILOR

*Sunt într-o cameră plină de lupi.
Mă culc și dorm cu lupii,
Beau apă odată cu ei.
Acum pot să mă gîndesc la viața mea.
Ei care mă păzesc așteaptă abia un semn,
Ceva care să le aducă aminte
Că într-o zi totul se va termina cu bine.
Ei mă veghează fiecare în parte,
Orice mișcare a mea e un semn bun,
Că încă sunt acolo, că încă n-am plecat.
Pot să întind o mînă, pot să mă ridic în
picioare, pot să vorbesc,
Ei sunt acolo și așteaptă
Ceva care se poate împlini oricînd.
Degeaba pot să le spun să plece care încotro,
Degeaba le arăt că odaia asta e plină de lupi.
Ei mă privesc cu luare aminte
Și așteaptă doar un semn de al meu
Ca totul să se termine cu bine și să plece.*

VASILE PETRE FATI

suși Tudor Jebeleanu. Una peste alta, era o cameră de proaspăt absolvent (terminasem de un an facultatea), mobilată sumar și cam „cîr-pit”, plină de cărți și cu pick-up-ul Belcanto așezat direct pe jos, lîngă un perete, laolaltă cu teancul de discuri. Dau toate amănuntele astea nu pentru ca să (Doamne fereste!) „imortalizez” o biată locuință, ci pentru că am sentimentul că decorul „studentesc” și sărăcuț, dar „livresc” (vreau să spun cu cărți!) și cumva cald, respirînd junetea unor începuturi literare, a contribuit mult la atmosfera de prietenie, entuziasm, emoție, veselie și ceva melancolie pe care am trăit-o în acea seară de septembrie, cu o anume nonșalanță, cu o anume ingenuitate care, vail, s-a cam dus de-atunci încoace...

Asta privitor la scena acțiunii. Trec acum la „actori”. Îi iau și eu în ordinea din carte. Romi era pe-atunci, ca și înainte, ca și azi, „ursulețul”

placid și stîngaci în mișcări, însă cu unele clipe de iuție bruscă a gesturilor (vezi bifa-re chestiunii atît de delicate care ni se părea nouă, celorlalți, scrierea dedicațiilor). Poate de aici a și ieșit pasiunea lui actuală pentru asiastime, pentru chinezării (răspunzînd la o anchetă a revistei *Cronica*, Mircea Cărtărescu a scris acum cîva timp o foarte inspirată frază amicalmente-ironică despre asta). Bogdan era și el de partea mai tăcută a adunării, tot răsucind la smocul lui preferat din barbă și pufăind la țigări. Plasa din cînd în cînd cite o vorbă, se amuza din plin de glumele noastre, dar nu era încă „în apele lui teritoriale”. Avea să se destîndă după aceea și să capete mai multă siguranță de sine. Mădi era mai veselă, mai sociabilă și mai încrezătoare decît s-a dovedit mai tîrziu. Făcea între noi figura unei mici zîne a camaraderiei, dacă pot pentru ca să zic așa, atotînțelegătoare și — de

aceea — vulnerabilă. Era singura care apucase să publice o carte proprie, **Un război de o sută de ani**. Sandu se afla la polul plus al bune dispoziții, cu fața lui rotundă oscilând ca un pendul între zîmbet și hohotul de ris. Amesteca după o rețetă proprie puștișmele frivole și ideile profunde, într-un stil pe care nu l-a mai abandonat. Iar cheliei lui vaste de azi i se putea de pe atunci prevedea viitorul de aur! (cum o vedeau și pozele de pe coperta **Cinciului**). În sfîrșit, Tudor ne-a delectat cu felul lui potos de a răsuci vorbele și cu pornirea lui continuă de a ironiza totul. Avea — și are, nu s-a risipit nici un strop! — un soi de „moralism” vesel, o intuiție a caracterelor care e mai greu de ghicit în ceea ce lucrează el de obicei, însă care dăduse rezultate excelente în cartea noastră, mai cu seamă în desenele „emblematic” pe care le așezase la începutul a două grupaje: la Madi prinsese, nu fără un pic de dulce cinism, un oarece aer de dramatism jucat și imaginase o păpușă spinzurată, cu chipul strîmb, cu părul lung și ochii mari; iar la Sandu pusese un fel de arhchin stilizat, foarte hazos, cu două găuri în loc de ochi, însă cu miinile prelungite una-ntr-alta, formînd o buclă continuă, ca la cămășile de forță... Bun psiholog, după cum se vede, Tudor prinsese perfect atmosfera și era ca și al nostru, deși Romi și Sandu, veniți din provincie, îl întîlneau pentru prima oară. Astăzi, minus faptul că barba i-a cam albit, Tudor e și el, practic, neschimbat; ba chiar constat, gîndindu-mă la fiecare, că sînt cu toții aceiași, că „viața” n-a reușit să-i întoarcă din felul lor de a fi și că — de fapt — ceea ce totuși s-a pierdut ține mai curînd de „inefabilul” stării de spirit, de îndepărtarea elanului „studentesc” și a acelei „ingenuității”, de treptata banalizare a emoțiilor în fața publicării și — în genere — a lucrurilor legate de existența profesională...

Cît privește „acțiunea” propriu-zisă, ea fu simplă, ușor

DOAR DE GENE ȘI SPRÎNCENE

*Prin brînduși
cată-l mătuși!
Pe un drum
să-l cate fum,
cel ce duce
dezmierdat
de o talpă
în răscruce
pîn-la focul
îneecat.
Pe un lac
de Dunăre
cată-l mamă
tulbure!
Prin cuvînt
doar vînt
să-l cate,
el ce urcă
și coboară
porțile
de la cetate.
Cea mai mare,
cată-l tu
cîmpie,
cu umbletu.
De-l găsești.*

*să-l netezești
deasupra
pămîntului
cînd foșnește
haiducește
iarba prin
destinul lui.
Dacă nu-l aflați
cumva
nu-l mai cate
nimenea,
că-i pierdut
în absolut,
că-i cîntat
și descîntat
cu cerul
amestecat,
de privirea ei
uitat,
doar de gene
și sprîncene
pomenit
și lăudat.*

GEORGE ALBOIU

de povestit: ne-am adunat, am terminat cu dedicațiile, am ciocnit un pahar, ne-am bucurat, am ris, am simțit că toată lumea-i a noastră. Și, bineînțeles, ne-am scris unul altuia cîte ceva pe cîte un exemplar, spre amintirea acelei seri și a aventurii **Cinciului**. Respectîndu-și cartea de vizită, Tudor a pus mina pe condei și ne-a făcut cîte un desen în tuș la fiecare, pe spatele paginii de titlu, acolo unde stă tipărit că el e autorul „copertii și ilustrațiilor”. Nu mai știu ce le-a improvisat celorlalți. Mie mi-a schițat un om cu fața meditativă, cu un toc și o foarfecă în buzunarul de la piept, dar cu partea de sus a capului bifurcată în alte

două chipuri, puțin caraghioase, puțin fantastice ori numai grotești, așezate în profil și scoțînd pe gură alte două capete caricaturizate; iar în mină, „personajul” ține o foaie de hîrtie pe care stă scris: „Lui Bogdan Lefter, omul cu două fețe (de poet și de critic), celui cu o singură inimă (mare și caldă)” — cu finalul prelungit în partea cealaltă, pe buzunarul de la piept: „Prietenia și dragostea lui Tudor”. Sper că indiscreția citării nu-i prea mare.

...N-am vrut — vasăzică — decît să schițez o atmosferă, care s-a risipit de parcă ar fi trecut decenii. Oare-am izbutit să dau de înțeles cît de mult a însemnat pentru noi?...

IMAGINI LITERARE

Sânziana Pop, surizătoare, între literatură și... fotbal

Un tandem fortuit: Ion Băieșu și Mircea Sântimbreanu, însoțiți de Al. Rudeanu

Popas pescăresc cu: Gh. Pituț, Fănuș Neagu, Traian Iancu, Șt. Mihăilescu și Gh. Istrate

MIRCEA HORIA SIMIONESCU

PRIN ANII '50, ÎN REDACȚIA UNUI COTIDIAN

Cum l-am ucis pe Cezar Petrescu

„Maestrul nu se simte chiar foarte bine, e epuizat”, îmi spune Adriana K. dîndu-mi să înțeleg că aș face mai bine să renunț. Pentru că eu insist, secretara bărbătoasă și abilă ca un apărător de cetate îmi sugerează să mă adresez lui D.G., „tînăr foarte talentat și dornic să se afirme... Pe maestru o asemenea temă l-ar omori...”

Șeful secției Probleme cetățenești se infurie, mă învinuiește că n-am nivel (încep să cred și eu), că nu trebuia să sun la telefon, ci direct la ușă (mi se păruse că e același lucru, iată că nu era), în sfîrșit că tema și autorul sînt dialectic de nedespărțit, parcă născuți în aceeași zi... „E foarte obosit...”, am îngăimat eu. „Dar eu nu-s obosit?” m-a apostrofat șeful.

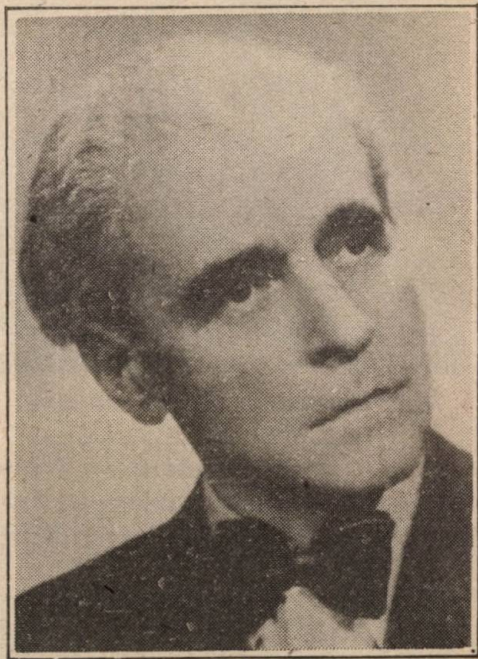
Deznădăjduit că nu reușesc să devin un adevărat gazetar (cite detalii „de bucătărie” îmi scapă încă), alerg acasă, scriu vreo două ceasuri la „Tezaurul” meu, sînt fericit că nu trebuie să rup decît două pagini din cele cinci, trec pe la un prieten să ne sfătuim, apoi, cu un „fie ce-o fi” în minte, alerg în strada C.A. Rosetti și sun apăsător la apartamentul din blocul cu o latură pe strada Vasile Conta.

Îmi deschide maestrul în persoană. Arată într-adevăr slăbit, obrazul lăt și trăsăturile răvășite, zîmbetul cu care mă întîmpină e forțat. Știe pentru ce îl caut, e încîntat de tema oferită, numai că are nevoie de vreo patru-cinci zile, pentru a găsi o „idee deșteaptă” în jurul căreia să-și teasă comentariul. Era marți, ne înțelegem să revin sîmbătă.

Deși încă februarie, cerul e de-o frumusețe incredibilă, un grandios apus de soare face să vibreze ferestrele bulevardului. Mă simt gazetar de mîna întîi, mă reîndrăgostesc de romanul „Calea Victoriei”, îmi promit să recitesc toate cărțile maestrului în nopțile următoare, și intru la anticariatul de la „Republica”, să iau cu 12 lei o traducere franceză a scrierilor lui Machiavelli.

A doua zi, întreaga redacție era informată că l-am „instrumentat” formidabil pe maestru și că „dacă îl avem în mînă și-l publicăm, de-acum putem dormi liniștiți” (sînt vorbele șefului).

N-aveam chef de somn, am trecut pe la bufet, m-am întins la vorbă cu cîțiva colegi, i-am împărtășit lui S. bucuria de-a fi scris mai bine decît ieri paginile din „Tezaurul” cel atît de

Cezar Petrescu

chinuit, m-a pus pe gînduri întrebarea lui V. cum era îmbrăcat maestrul și ce fel de mobilă are în casă, eu nu reținusem nimic din pricina emoției.

Joi de dimineață, un telefon al Adrianei K. mă anunță că articolul e gata. La 10 sînt din nou în strada Rosetti, maestrul mă primește ca pe un vechi prieten (înregistrez că e îmbrăcat într-un superb halat de mătase vișinie, nu văd nici de această dată mobilă apartamentului). Adriana îmi pune înainte o cafea și mi se adresează pe numele meu cel mic.

Spre a-mi spulbera nedumerirea pentru rapiditatea cu care scrisese articolul, maestrul: „Astea mi-s firea și obiceiul... Dacă primesc o comandă, nu mai am liniște pînă ce nu mă achit de datorie. N-am dormit decît două ore, ieri; am lucrat ziua și noaptea, am băut multe cafele și, azi în zori, l-am terminat. Sînt, sper,

toate ideile pe care le-ai dorit mata..." Am replicat că nu eu le-am dorit, el m-a înțeles și, zîmbind, m-a condus pînă la ușa: „Sînt frînt de oboeală, mi-ai spus la despărțire, vreau să dorm...”

Simbătă spre duminică articolul vedea lumina tiparului; după două zile maestrul închidea ochii pentru totdeauna.

Nu știu, n-am cercetat, n-am vrut să știu: bănuiesc că a fost ultima lui scriere. Cea uci-gașă.

Acum, apropiindu-mă de vîrsta lui de-atunci, se-ntîmplă adesea să fiu solicitat de cîte un redactor să scriu pe temă dată. Trista în-tîmplare de acum aproape trei decenii îmi re-vine de fiecare dată în minte, mă tulbură. Nu mă pot opri de a vedea în persoana redactoru-lui solicitant un posibil criminal fără voie...

Admirație... cu rezerve

Cînd, o dată pe săptămînă, eram de serviciu „pe redacție”, plecam acasă pe la 3 după amiază, dormeam pînă la 5, curînd secretaria-tul îmi trimitea o mașină grăbită spre a mă readuce în redacție, după care urma o noapte albă în fața „albelor”.

Într-o seară, l-am rugat pe sofer să facă un ocol pe la librăriile din centru; auzisem că a apărut mult așteptata Istorie a literaturii ita-liene a lui De Sanctis și eram nerăbdător să o cumpăr. La a treia încercare, am găsit-o.

Cu cartea în mină, am ajuns la redacție cu o întîrziere de un sfert de ceas. Pe birou se afla deja prima „albă”. Am început să citesc, însă-lînd în minte o minciună cu care să întîmpin reproșurile secretariatului, ale tipografiei.

Steliana, bătrîna curieră deșirată și slabă că-reia îi spuneam nu fără afecțiune „Don Qui-jote”, m-a liniștit: nimeni nu înregistrase întîr-zierea, din toată echipa eu sosisem primul. Dar murea de curiozitate să știe ce mi se în-tîmplase.

I-am arătat cartea proaspătă de pe birou și i-am povestit mica aventură a căutării ei.

Don Quijote, și pînă atunci admiratoarea mea, s-a pornit pe elogiul superlative:

— Eu vă stimez, tovarășe, pentru că aveți preocupări. Om serios. Să vă scoateți sufletul pentru o carte... E foarte frumos, bravo!

Cuvintele Steliane mi-au făcut bine, era ar-deleancă și prețuia mai mult ca alții cartea, așa că m-am întins puțin cu explicațiile... La un moment dat, m-a întrerupt — am înțeles că o rubrică a curiozității ei nu e completă:

— Și cită a costat? mi-a șoptit, cîntărind în mină volumul.

— 43 de lei, i-am astîmpărat eu curiozitatea (Era o sumă bunișoară).

Steliana a rămas încremenită și în minutul următor am văzut-o coborînd vijelios, cum obișnuia și pe scările lungi ale „Casei Scîn-teii”, de la cea mai înaltă admirație la cea mai sinceră indignare, schimbînd pe loc pronu-mele respectului: Te c... pe ea de carte!

Și a ieșit să povestească ce fel de tip sînt.

De la parter la etaj și retur

Într-o dimineață, printre solicitanții cabine-tului de primire a reclamațiilor și sesizărilor, aflat lingă ușa de la parter, am întîlnit figura plînsă a unei femei modeste, între două vîrste.

M-am oprit să-i aflu păsul. A refuzat să-mi spună ce necazuri au adus-o la poarta redac-ției, insistă să vorbească neîntîrziat cu M.R. — redactorul-șef adjunct care se ocupa cu pro-blemele literare.

Nu oricine putea ajunge să vorbească cu personajul.

— E ocupat, am mințit eu, scrie articolul de fond. Va termina de scris pe la miezul nopții...

— Îl aștept și pînă mîine dimineață. E o chestiune de viață și de moarte.

Redactorul-șef adjunct a acceptat să o pri-mească în audiență înainte de căderea serii. Am însoțit-o în elegantul birou de la etajul in-tîii. De cum a intrat, a izbucnit în plîns:

— Iertați-mă, tovarășe, vreau să știu dacă e adevărat că l-ați primit pe unul Victor B. și i-ați citit poeziile... Un bărbat uscățiu, brunet, foarte vorbăreț...

M.R. îl cunoștea ca pe un cal breaz, era să-tul de insistențele lui, cunoșteam și eu per-soana. Nu era altul decît autorul colosalului poem „Zimbă”, cu strofele căruia ne treceam orele plicticoase ale serilor întîrziate.

— Da, mi-l amintesc, l-am primit de mai multe ori, a spus redactorul-șef adjunct, vîzîndu-se din nou încolțit. Da, a continuat el, l-am primit și i-am citit poeziile. Victor B. e un ta-lent viguros, o speranță... L-am încurajat, l-am îndemnat să persevereze, căci arta cere multă muncă și sacrificiu...

— Ne-ați nenorocit, tovarășe! a strigat fe-meia. Sînt nevasta lui și avem împreună patru copii... De cînd îl încurajați, viața noastră e de ne-trăit... Bărbat-meu e tinichigiu, cîștiga bini-șor, acum nu mai lucrează nimic, stă zi și noapte și scrie... El zice că e fericit dar noi murim de foame...

Redactorul M.R. nu mai putea să-ntoarcă, l-am văzut încurcat.

— Totuși, în fine, ar putea să... Și revenin-du-și, înduioșat de tragedia femeii: Spuneți-mi ce trebuie să fac, fiindcă poetul mă va mai căuta...

— Chemați-l, tovarășe, căci are încredere în dumneavoastră... Chemați-l și dezvățați-l! Au-ziți, tovarășe? Dezvățați-l!

O probă de aritmetică elementară

Obișnuit să strunească clase aglomerate de copii, M.L., fost învățător, devenise șeful sec-ției Scrisori, secție ce cuprindea vreo două-zeci de redactori, mai bine de o duzină de se-cretare, o multime de alți lucrători. Vocația și talentele fostului dascăl înfloreau în această multime cită iarba și frunza.

Avea obiceiul să convoace de două-trei ori

pe zi secția/clasa peste care se simțea stăpîn absolut, să-i muștruluiască pe cei nedisciplinați, să-i învețe cum se scrie pe numeroșii începători, să ne țină lungi lecții pe cele mai variate teme, să împartă sarcini — multe imaginate numai pentru a ne verifica docilitatea și sirguința.

Supportam cu stoicism ședințele amintindu-mi zilele nefericite ale școlilor prin care trecusem, studiam cu încintare fizionomiile auditorilor, schimbam priviri de roman ieftin cu o redacție recent venită în redacție, inventam tot felul de ocupații discrete — printre altele alcătuiaam liste cu titluri de cărți imaginare, colecționam perle dintre cele mai savuroase. Rideam pe furis de șotiile colegilor.

Era uimitor cît de coerent și sistematic se păstra dascălul în nesfîrșitele lui prelegeri, netulburat de foiala surdă din vîstul lui birou și de zbirniitul strident al telefonului. Așezat la catedra lui plină de tot soiul de hîrtii, deschidea paranteze cît o zi de post și le închidea cu o precizie care emoționa, distribuia abil o sută de învățături dintre cele mai folositoare și își regăsea întotdeauna firul după frecvențele și iritațiile discuției telefonice cu secretariatul, neliniștit că n-a fost predată pînă la acea oră rubrica „Ne scriu corespondenții voluntari”, fără de care gazeta nu poate supraviețui nici măcar o oră...

Am pariat cu M.T. și cu E.A. că voi izbui să-i tulbur șefului fraza și cursivitatea. Operațiunea a fost simplă și neașteptat de eficace.

Pe o foaie de cerere, am înșirat vreo zece rînduri de numere cu șapte-opt cifre, rînduri puse unul sub altul ca pentru a face o operațiune de adunare (semnul plus, firește, la vedere). În josul coloanei, cum se obișnuiește, am tras linie și, sub ea, rezultatul. Dar nu re-

zultatul corect ci unul fantezist, de analfabet.

Am contat pe obiceiul (deformarea profesională) al tuturor învățătorilor, acela de a face proba. Bunicii mele materne îi jucasem nenumărate feste de acest gen.

În timpul următoarei ședințe, pe cînd M.L. își lua zborul într-un alt întins continent (dezvolta cele trei moduri de prelucrare a unei scrisori pentru a fi publicată), am strecurat foaia cu adunarea aberantă pe biroul șefului, la vedere, în dreapta, acolo unde avea obiceiul să însemneze cîte o idee pentru mai tîrziu.

În clipa fatală, pe cînd M.L. își dezvoltă impetuos oratoria, ochii i-au căzut pe foaia mea criminală. Fără a se opri o singură clipită, paralel cu expunerea, a verificat prima coloană a adunării, apoi pe a doua, corectînd cu răbdare rezultatul. La a treia coloană, au apărut primele semne de neliniște, la a patra, dezolarea, la următoarea, bîlbîiala, indignarea și ispita irepresibilă de a-l descoperi pe elevul timpit și a-l pedepsi. (Prelegerea, de bună seamă, s-a discusut la toate încheieturile).

— Cine e prostul neînstare să facă măcar o adunare de clasa a treia?, a tunat fostul învățător. Îi dau imediat afară!

A luat din borcanul cu snop de unelte de scris un creion roșu și ne-a arătat — explicînd cu voce viguroasă — cît cu cît adunăm, cum ținem trei, cum trecem adunătura la rămășiță, sub linie.

Ne-am distrat în acea zi ca în nici o alta, amicii au fost încințați să piardă pariul. Ceea ce le-a întrecut pe toate a fost că șeful, care a rupt în cele din urmă foaia și nu s-a întrebat nici un moment de unde apăruse și ce urmărea, a rămas timp îndelungat cu convingerea că de la acea enervare i se trage alergia ce îi împurpura adesea gîtul și încheietura minilor.

Petre Sălcudeanu, Ștefan Tcaciuc (în planul doi) și Valentin Silvestru, într-un moment de respiro

IMAGINI LITERARE

ARȘAVIR ACTERIAN

ÎNTÎLNIRI DE NEUITAT

PETRU COMARNESCU

A fost între 1930—1940 unul din cei cițiva frunțași ai așa-numitei „generații tinere”. Volubil, dinamic, chiar potopitor, întotdeauna cu idei, sugestii și inițiative, bătaios și cu multă vervă polemică, nerăbdător în a-și spune și a-și impune cuvântul, informat în mai toate planurile și aspectele culturii, scrib foarte fecund, gazetar înăscut, cronicar plastic, dramatic, muzical, literar, a fost și un bun organizator și animator, mai ales al asociației „Criterion”. Pe cițit de îndrăzneț, de ambițios și chiar temerar adeseori, pe atât de candid, de sentimental, de mieluşel uneori. Unele opoziții hotărâte îl dezarmau și îl intimidau; alte împotriviri însă îl mobilizau, declanșându-i furiile, revărsându-se ca o cascadă, cu spume, asupra interlocutorului advers.

Petru Comarnescu a studiat filosofia la Universitatea din București, iar doctoratul și l-a făcut în Statele Unite, câpătînd o bursă Rockefeller, la o universitate din California. Rodul acestor studii a fost teza sa de doctorat trînd în spirit platonizant probleme ce priveau adevărul, binele și frumosul. Titlul acestei contribuții filosofice s-a numit **Kalokagathon**. La întoarcerea în țară a scris și a publicat o primă carte cu titlul „Homo americanus”. Trebuind să-și cîștige existența din scris și dat fiind temperamentul său tumultuos, Titel, cum i se spunea de către prieteni, a ars și s-a consumat entuziasm în mai multe direcții. Spirit polivalent, el s-a dăruit la început, deosebit de generos, îndeletnicirilor ziaristice la „Ultima oră”, la „Vremea”, la „Excelsior” (revistă economică) și la alte nenumărate publicații ale timpului, și așa nu și-a văzut visul său de o viață, de a aprofunda studiul filosofiei. Așa se explică faptul că, în afară de teza sa de doctorat, Comarnescu n-a mai tipărit nici un alt studiu de filosofie. Poate că preocupările sale de acest fel au fost încorporate în „Jurnalul” pe care n-a încetat să-l scrie de-a lungul vieții, însumînd — după afirmația lui Traian Filip, deținătorul acestui important document al epocii — vreo 6000 de file. L-am auzit de altfel vorbind pe Comarnescu despre însemnătatea pentru sine a acestui enorm material, după care a tot plănuit și nădărduit să scrie un amplu roman al generației sale, al năzuințelor, încercărilor, împlinirilor și neîmplinirilor celor pe care i-a cunoscut poate mai bine decît oricare altul. Proiect rămas nerealizat, omul fiind acaparat de tot felul de obligații și un năucitor

regim de muncă fără răgaz. Asta nu înseamnă că omul nu era accesibil. Ba chiar era un amfitrion extrem de îndatoritor. Primea bucuros pe oricine la el acasă pe strada general Lahovari (devenită Icoanei), în fața Școlii centrale de fete. Multă vreme a locuit într-o odaie încăpătoare — cea din curtea casei — avînd de-a lungul ei un coridor cu geamlîc, apoi s-a mutat în odaia din fața casei, după moartea mătuseii sale. Găseai acolo ultimele cărți și reviste din țară și din străinătate, albume de artă, cărți împănînd rafturile doldora sau risipite pe mese și scaune. Cînd intrai pe ușă, Titel te întîmpina cu surîsul pe buze, cu o singură condiție: să fi fost invitat sau să-l fi anunțat telefonic că treci pe la el. Altfel, dacă băteai la ușă inopinat, te certa și devenea morocănos că vii neanunțat. Era vădit surprins că sînt oameni pe lume care nu se servesc de telefon, înainte de a face un drum, oricare ar fi. În felul acesta, omul căuta să se aperse de vizite nedorite, la ore la care — într-un fel sau altul — era acaparat. De obicei însă, cum am spus, era bucuros de oaspeți și de taifas, dacă el consimțise să-l vizitezi. Îndeobște, avea mult de lucru: scria la mașină un articol, avea de corectat un studiu, făcea corecturi pe șpalturi, trebuia să termine o carte de citit spre a o recenza sau să pregătească o conferință etc. De aceea, dacă te duceai la el nepoftit, el își vedea de treabă, nu-ți acorda nici o atenție, pentru ca altă dată să nu-i cazi pe cap nitam-nisam. Nu-i plăcea boemia și mai ales era foc și pară cînd îi confiscai timpul, el avînd de lucru. Îi plăcea în schimb să organizeze la el reuniuni pe categorii de oameni și dacă atunci picai din senin aveai sentimentul că ești un intrus. Noi, dintr-o aceeași șleahță, puși pe șotii, îl decretasem „homo americanus” și — într-un fel ca să-l necăjim — îi călcăm pragul în corpore, amuzîndu-ne de filipica pe care ne-o servea. Doar că nu ne dădea afară. Și tot noi, în tăcere, consultam revistele recente pînă ne săturam și plecăm. Printre acești rătăcioși se numărau Octav Șuluțiu, Constantin Fîntineru, Petru Manoliu, Barbu Brezianu, Emil Botta, Mircea Nicolau din cei pe care mi-i amintesc. Cînd se întîmpla totuși să-l vizităm și Comarnescu să nu aibă de lucru, omul era încîntător, plin de vervă spumoasă. Vibrînd de entuziasm pentru cutare sau cutare carte, expoziție, concert, interpret etc., împărtășindu-ne tot felul de proiecte, unele în curs de înfăptuire, altele spulberate din lipsă de timp disponibil sau de unele condiții nefaste.

A desăfurat o prodigioasă activitate de conferențiar la Fundație, la Dalles, la ateneele

populare, în provincie, precum și o febrilă activitate de organizator și vorbitor, reușind să înmănuncheze la un loc tot ce era în acel moment mai răsărit în generația tină, așa cum s-a întâmplat cu asociația „Criterion”. Toate orientările își aveau acolo reprezentanți de seamă, stângiști și dreptiști, țărăniști și liberali, nihiști și mistici, arhitecți, poeți, muzicieni, sculptori, regizori, dansatori, actori, savanți, economiști, gazetari etc. Sub o formă sau alta se produceau în cadrul acestei asociații tot felul de colaboratori pe care Comarnescu îi strunea și-i folosea în cadrul simpozioanelor, uneori cu exemplificări teatrale ce încununau prelegerile, în expoziții colective de pictură, recitaluri de poezie și dans etc. Dintre numele atunci mai mult sau mai puțin afirmate, detașez câteva pe care nu le-am uitat: Mircea Eliade, Șerban Cioculescu, Mihail Sebastian, H.H. Stahl, Emil Cioran, Constantin Noica, Constantin Silvestri, Mircea Vulcănescu, Octav Șuluțiu, Dan Botta, Boris Caragea, Ion I. Cantacuzino, Marieta Sadova, Floria Capsali, Sorana Topa, Lili Popovici, Paul Cîrșian, Haig Acterian, profesorul Floru, Mac Constantinescu, Barbu Brezianu, doctorul Mitu Georgescu, Anton Golopenția, Petru Manoliu, C. Enescu, Apriiana Medianu etc., etc. Simpozioanele la care participau unii dintre aceștia erau prezentate de profesori universitari cu renume în acea vreme, din care îmi amintesc de: Rădulescu-Motru, Tudor Vianu, Ion Petrovici, Simion Mehedinți, Dimitrie Gusti, Mihail Ralea și alții.

Spiritul rector organizator al acestei asociații a fost Petru Comarnescu. Hotărârile privind activitatea și numirea de noi membri asociației „Criterionului” erau de obicei discutate în plen. Reuniunile membrilor mai de seamă ai „Criterionului” aveau loc într-o cameră mare de la etajul cafenelei „Corso”, îndeobște seara târziu, după simpozioanele cu public ținute în sala Fundației de sub Biblioteca universitară de astăzi.

Petru Comarnescu a fost mai toată viața lui un mic vulcan în erupție. În ultimii ani de viață, boala l-a supus la grele încercări, dar cînd reusea să se scuture măcar cîva timp de apăsătoare pămîiri, redevenea potopitor ca în tinerețe. Ultima dată l-am ascultat în Sala Dalles vorbind despre Pius Servien (Coculescu) și Mathyla Ghica. A fost o prelegere caracteristică pentru felul lui pasionat de a vorbi, de astă dată despre două din strălucitoarele valori pe care neamul românesc le-a tot dăruit străinătății, cei numiți fiind preocupați de estetică poetică și de filosofie.

Comarnescu a fost un fervent iubitor al tradițiilor românești. El însă nu s-a codit să și manifeste înțelegerea și admirația pentru unele modernisme și chiar ultramodernisme. De pildă, a ținut conferințe (cu exemplificări muzicale) despre jazz, sau a dovedit multă înțelegere și nespūsă admirație pentru arta lui Brâncuși despre care a și scris o carte, sau pentru pictura lui Tăcușescu căruia de asemenea i-a închinat o monografie, ba chiar el a fost acela care a prezentat Occidentului opera

acestui. Cu o uriașă putere de muncă și cu o uluitoare capacitate de dăruire, Petru Comarnescu a lăsat posterității multe utile monografii închinatelor din marii noștri pictori, precum și traduceri, de pildă ale unor piese de O'Neill, sau ediția enormă a „Autobiografiei” colonelului Lawrence, cu o introducere de vreo sută de pagini a tălmăcitorului; edificatoarele cărți despre America; Kalokaghatonul la care m-am referit; „Jurnalul” deja citat, din care cunoaștem prea puțin și puzderia de articole, cele mai multe scrise în pripă, dar unele de certă valoare, toate plătuite în focul unei publicistici efemere. Curiozitatea și pasiunea lui pentru cultură nu aveau margini. Din cauza spiritului lui mobil și a unei dorințe mistuitoare de a cunoaște cît mai mult din creația artistică și literară a lumii, nu a putut găsi răgazul necesar spre a-și întocmi o viziune personală filosofică în depănarea gîndurilor care l-au preocupat în tinerețe. Cu unele rare ieșiri agresive de care mi s-au plîns unii contemporani ai săi, omul acesta vădea totuși o molcomă sentimentalitate caracteristică firii lui moldovenești. Era atent față de necazul altuia și săritor la nevoie, în plus — trecînd peste păcatele inerente condiției terestre — vădea o anumită nobilă candoare, care în ochii mei constituie partea de aur a sufletului omenesc.

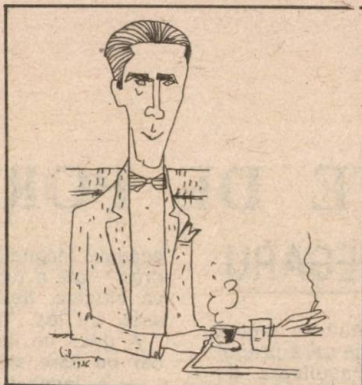
ION VINEA

Rari sînt cu adevărat poeții a căror aproape întreagă structură sufletească să fie poetică. Ion Vinea era unul dintre aceștia. Prin expresia molatică a gesturilor, prin culoarea parcă albăstruie și vibrația cîntărească a ochilor, printr-o hotărîtă absență de la stridențele și vulgaritățile ambiante sociale, prin aerul mai mult distrat prin care întîmpina mai totul, prin distincție și politețe, prin subțirimea spiritului ce dădea claritate și străluciri de diamant cuvîntului său, Ion Vinea era personificarea poetului inspirat: vates. Om de mare noblete sufletească, de o eleganță în ținută care impunea pînă și mitocanilor. Ion Vinea, deși nu trebuie să fi fost lipsit de metehne, acestea erau îngropate, devenind invizibile, sub coaja densă a poeziei ce emana din întreaga lui ființă.

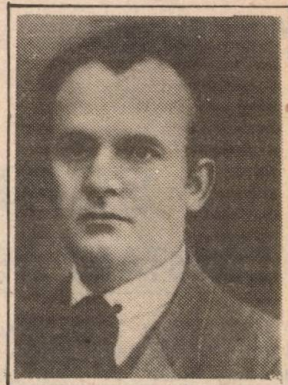
Opera lui — proză, poezie — e fără îndoială a unui mare scriitor. Nu e a unui geniu (care îndeobște e contradictoriu), nici a unui mare creator. Dar așa cum omul strălucese prin rafinamentul său poetic, tot astfel scrisul său purta — orice ar fi scris — pecetea talentului care transfigurează orice obiect asupra căruia se aplică, ca și orice subiect. Ion Vinea era născut și făcuse să trăiască viața în frumusețe, dar potrivit soartei l-au zvîrlit din cînd în cînd în ocoalele ăritului, încolțindu-l pînă la sufocare. Deși socotit într-o vreme printre cei cîțiva mari poeți ai țării, s-au găsit editori care să-i pună bețe-n roate și să împiedice apariția volumelor sale de poezii, cel puțin o bucată

Petru Comarnescu

Ion Vinea

Aron Cotruș

de vreme, dar marele poet nici nu s-a dat peste cap după așa ceva. Creația, pentru acest poet autentic, nu era făcută spre a fi neapărat publicată. Nu avea decît vagi vanități și ambiții beletristice, el făcea poezie pentru că simțea că nu poate altfel, pentru că asta făcea parte din însăși plămada ființei lui, devenind deci și expresia directă, firească a vieții lui.

Cînd, mai mult împins de prieteni, dar poate și de nevoi, s-a hotărît să-și concretizeze într-un volum plămuirea poetică (împrăștiată nepăsător prin reviste sau aruncată și uitată prin sertare), vremelnicii săi dușmani i-au ridicat obstacole ce nu s-au prăbușit decît după moartea poetului. Mi-l amintesc într-o zi, în toiul tratativelor de publicare, dezgustat pînă în gît de lucrături și sfărâșii, spunîndu-mi: „nu e decît o soluție: să lași totul și să te sinucizi”. Era pe vremea cînd mă ocupam de anticariat, în care postură adeseori m-a chemat la el să-i cotovălesc biblioteca, să-i scormonesc lăzile cu cărți, ca să aleg ce se putea vinde. Sub imperiul necesității, poetul era înclinat să dea tot ce consideram că este valorificabil. Îndrăgostitul de cărți totuși reținea unele din acestea ce-i fuseseră scumpe. Nu-i venea să le înstrăineze. Nevoia era uitată în amintirea unei emoții încercate cîndva, în evocarea unor momente de emoție revolte. Poetul își spunea astfel nu fără regret oful. A avut totuși norocul — dacă se poate numi noroc așa ceva — să-și vadă pe patul de suferință și moarte volumul de poezii gata tipărit, adus de un prieten devotat (dacă nu mă-nșel! Vlaicu Bârna) la căpătiul bolnavului.

Ion Vinea a fost în lumea poetilor noștri rara avis.

ARON COTRUȘ

Înalt, masiv, solemn, aproape taciturn, astfel apărea prin 1936—1937 în dreptul ușii mele poetul Aron Cotruș. Îl primeam respectuos ca unul care-l admiram și-i prețuiam poezia. Schimbam cîteva formule de politete și nis-

caiva banalități. De fiecare dată îmi aducea (eram pe atunci secretar de redacție la revista „Vremea”) în dar cîte o nouă plachetă sau un volumaș de poezii. Aveam la un moment dat (și nu știu unde au dispărut) cu dedicația autorului scrisă cu litere mari, parcă gotice, mai toate titlurile volumelor sale apărute: **Mineril, Horia, Maria Doamna, Eminescu, Pe trepte de protivnicie** etc.

Îmi plăcea poezia lui sinceră, aspră, aș zice granitică, bolovănoasă pe alocuri, mărturie directă, nefalsificată de artificii a unui suflet planturos și răzvrătit de ardelean. O poezie mustind de dragostea de țară a autorului, oglindind cerbicie și demnitate, revolta cu care transilvănenii luptaseră de-a lungul cîtorva secole împotriva persecuțiilor unor venetici care năpădiseră Transilvania, ba chiar au stăpînit-o o bucată de vreme.

Aron Cotruș îmi mai aducea din cînd în cînd cîte o poveste pentru copii sub semnătura Virginiei Daria, cu ilustrații datorate fetelor acestei scriitoare: Florica și Marcela Cordescu, două talente graficiene, spre a fi publicate în „Vremea”.

Plecînd în Spania ca diplomat, nu l-am mai revăzut. Tîrziu am auzit că poetul, rămas în străinătate, s-a prăpădit. Am citit acum cîțiva ani în revista „Manuscriptum” o corespondență între Aron Cotruș, care se afla în America, și Doina Misir, actriță care avea succese între 1930—1940 în teatrul bucureștean, prăpădită în Elveția. Erau destul de dramatice aceste scrisori de dragoste care completau în ochii mei portretul spiritual și sufletesc al poetului așa cum l-am schițat mai sus, desigur incomplet. Duiosia, nevoia de dragoste la o vîrstă înaintată, într-o lume străină, nostalgia țării l-au îndreptat pe Aron Cotruș către o concetățeană (pe care n-a apucat s-o vadă pînă la urmă). Actrița, sibiancă de origine, a dovedit o emoționantă înțelegere pentru starea sufletească și condiția de izolare, de amară singurătate a poetului la bătrînețe. Scrisorile acestea, dintre un mare poet și o actriță de talent, mamă a doi copii rătăciți în locuri diferite, vibrează printre străini de căldura și focul nestins al dorului de țară.

IRINA ELIADE

SCHIȚE DE PORTRET

CONSTANT TONEGARU

În primăvara — sau în toamna? — anului 1945, cînd am trecut pentru prima oară pragul apartamentului de vizavi de Facultatea de Drept, unde „Asociația Prietenilor lui Eugen Lovinescu” reluașe ședințele cenaclului „Sburătorul”, am avut senzația derutantă că mă aflu într-un loc cunoscut și necunoscut totodată.

Mai intrasem în apartamente similare, chiar în același bloc, dar camerele aveau dimensiuni normale. Aici fuseseră dărîmați pereții interiori și casa se compunea dintr-o unică încăpere în formă de L, luminată la sud de soare și spre nord de becuri electrice. Lîngă fereastra ce dădea pe malul stîng al Dîmboviței se afla o canapea, desigur succesoarea celebrului „divan cu doamne” din strada Cîmpineanu.

Același femei, cu veleități literare și hotărîte să nu treacă pragul tinereții — sau altele? — sporovăiau pe un ton degajat, în timp ce la lumina lămpilor aprinse, în fostul birou al „Măestrului”, trei domni întîmpinau pe musafiri, spunîndu-le pe numele pe care îl primiseră de la nașul lor întru literatură, Eugen Lovinescu.

N-a trecut mult și cele două — sau trei? — camere reunite s-au umplut de vornici, de postelnici, ba și de șerbi. Îmbrăcați ca și amfitrionii, în haine de culoare închisă, arborau cu toții surisuri amabile și perfect adecvate circumstanței.

Cînd toată lumea și-a găsit loc, unul dintre cei trei oficialanți ai cultului „Literaturii” cu majusculă — Șerban Cioculescu, Felix Aderca, Vladimir Streinu — a anunțat că „sfertul de oră academic” trecuse și a dat cuvîntul unui domn al cărui pseudonim literar îmi era cunoscut. Nu și cărțile, cu mare succes la public.

Citea, citea și nu mai termina de relatat trăirile foarte mediocre ale unui tînar — el nu mai era — solicitat în același timp de realitatea imediată și de aspirații cam confuze dar extrem de elevate.

În timpul lecturii din romanul „aflat pe șantier”, ușa s-a deschis și în prag a apărut un lungan, îmbrăcat corect, ca toți ceilalți, dar cu un altfel de zîmbet pe buze și cu o bere-tă-basc în mînă.

— Iar ți-a stat ceasul, Tonegarule? a întrebă Vladimir Streinu, cel mai solemn dintre cei trei președinți ai Cenaclului, și a adăugat adresîndu-se asistenței: „Tonegaru uită să-și întoarcă

ceasul? Magnetismul lui oprește acele pe cadran? Iată o problemă pe care posteritatea o va elucida, desigur... Așază-te dacă mai găsești un loc, Tonegarule!”

A găsit un loc pe un scaun fragil de lîngă cel pe care stăteam eu.

— A început de mult?

— De mult, am spus... De foarte mult...

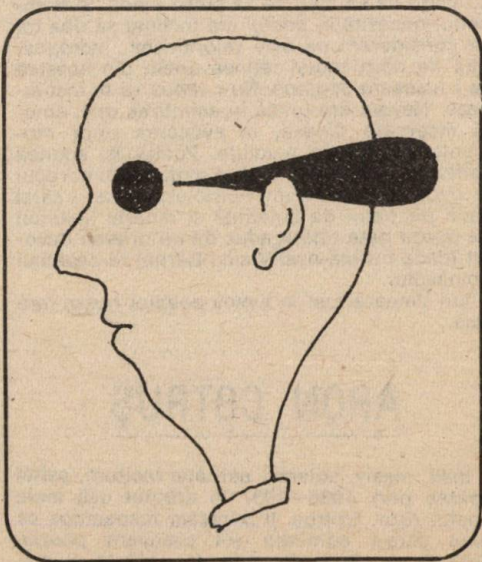
Cred că...

— Vă spun exact. Din 1936. Mare păcat și-a făcut Lovinescu împiedicîndu-l să-și urmeze adevărata vocație! Cînt te-ai născut cu niște coapse timpice ca ale lui, ești predestinat să devii birtaș!

Am izbucnit în rîs. Mi-am adus aminte că eram o domnișoară bine crescută și n-am mai rîs. Dar riseseam... Cred că în clipa aceea s-a infiripat prietenia noastră, dacă cineva poate revendica titlul de „prieten al lui Tonegaru”.

Stăteam uneori alături la ședințele Cenaclului. Din cînd în cînd, împreună cu Barbu Cioculescu, mă conducea acasă. Cînd Cenaclul intra în vacanță, trecea pe la mine. Fără să-și anunțe vizita. Cînd nu mă găsea, îmi lăsa vorbă. Avea să mai vină peste o săptămînă.

Treceau săptămîni, citeodată luni, și Tonegaru nu mai pica din senin... Nu știam unde locuiește, cum își petrece zilele și nopțile... Niciodată nu mi-a trecut prin cap să-i pun între-

barea care ți se ivește spontan pe buze: „Ce-ai mai făcut de când nu ne-am mai văzut?” Nici el nu părea doritor să afle...

— Ce mai face Tecla? mă întreba.

Sciriam pe atunci o năvălă. N-am terminat-o fiindcă într-o bună zi m-am speriat... Eroina începuse să fie de conivență cu niște fantome pe care le bănuiam că-uzurpaseră locul altora, mai de treabă... Tonegaru, ca majoritatea membrilor Cenuclului, avea pasiunea numelor inedite și ... sonore, singurul indiciu, cred, că se molipsise și el cîndva de „estetism”.

— Cum ți-a venit ideea?

— Așa o cheamă pe femeia, e basarabeancă, aceea care ți-a adus șerbetul. A zbughit-o pe ușă, biata de ea, cînd i-ai cerut să-ți aducă o linguriță cu două părți convexe...

— Ce mai face Tecla? m-a întrebat și în acea frumoasă dimineață de primăvară cînd l-am întîlnit din întîmplare pe strada Berzei.

— A plecat la munte cu niște prieteni... În Făgăraș...

— S-a plictisit de fantome?

— Sau ele de Tecla... Ascultă, Tonegarule... A venit primăvara... Toată lumea umblă în capul gol... și tu... De ce nu arunci dracului sărăcia asta de bască?

Și-a smuls din cap bereta și, cu un gest larg, aproape hieratic, a aruncat-o într-o ladă de gunoi, de parcă ar fi renunțat la un imperiu.

L-am mai întîlnit vreodată la ședințele din blocul de vizavi de Facultatea de Drept? Nu știu. De altfel, n-a trecut multă vreme și ședințele efemerului post-„Zburător” au sistat... Într-o zi am aflat că, și să fi vrut, Tonegaru n-ar mai fi putut veni.

Vestile erau contradictorii: ... Se afla în Dobrogea... Lucra pe un șantier. Era undeva în Ardeal... Primea pachete... Și vizite... Nu mai scrisese...

..

Într-o zi de iarnă, Tonegaru a sunat la ușă. N-am deschis eu. Eram bolnavă. Cînd l-am văzut intrînd nu mi-a venit să-mi cred ochilor...

— Cînd te-ai întors?

— De vreo lună. Poate ceva mai mult. Ești într-adevăr bolnavă? Așa s-ar zice. Ești galbenă. Normal. Dacă ai gălbînare, ești galben. Am crezut că și tu...

— Și eu...

— Nu vrei să mă mai vezi, știind că vin de unde vin...

— De fapt nu știu. Am aflat doar că...

S-a așezat pe un fotoliu și a început să spună o poveste mai abracadabrantă decît cele pe care le istorisea în fulgurantele lui versuri...

A sunat iar cineva la ușă. Un fost elev de la liceul unde predam...

— A venit domnul Ene.

— Să nu-i spui cum mă cheamă, a strigat Tonegaru! Spune-i că mă cheamă Grigoriu.

Am făcut ce mi-a cerut și „domnul Grigoriu” a reluat de unde o lăsase uluitoarea lui po-

veste. Nu mai era vorba de îndrăgostiți care, în castele medievale sau în camere sordide de hotel, ofereau iubitei — de o noapte, sau o viață? — unica bijuterie în posesia lor, „perla cea neagră de la ficat”; de cavaleri rățăcitori porniți în căutarea „celui de al cincilea punct cardinal” pe străzi unde „trecătorii cu tocure de gumă sigilau umbrele caselor pe asfalt”; de pirați porniți în larg să prădeze „epavele de iluzii” și întorși pe țarm cu încifrate rune să-pate pe un capăt de vislă... Nu... Era vorba doar de un tînar... Și acel tînar nu mai putea proclama „independența de Frig cu brațele ridicate spre parapetul aurorei boreale”.

— La sanatoriul, sau pe șantierul unde ați fost, l-ați întîlnit cumva și pe poetul Tonegaru? a întrebat cel ce sosise fără să fie chemat, anume, poate, pentru a fi martorul unuia din ultimele monologuri ale lui Tonegaru.

— A murit! A murit! a strigat „domnul Grigoriu”.

— Cînd? a îngăimat fostul meu elev, alb ca varul.

— N-a murit! E aici în fotoliu. În fața ta... În perfectă stare...

..

Peste cinci zile, „martorul nechemat” mi-a telefonat spunîndu-mi: „Doamnă, am o veste tristă... A murit poetul Tonegaru. Azi noapte, în somn...”

Puteam crede? L-am chemat pentru prima și, cred ultima oară, pe Vladimir Streinu. Mi-a confirmat știrea și a adăugat: „Numai lui Tonegaru îi putea trece prin cap să moară în ziua cînd are loc o stabilizare monetară... Locuiește la etajul II și lung cum e... trebuie să fie scos pe fereastră... Oamenii care au venit cer bani noi și nimeni... nu are.

Au fost mulți cei care au dat fiecare cite doi lei „noi” pentru ca trupul lunganului să fie coborît de la etajul II.

La cimitirul Sfînta Vineri, în timp ce măcăsă îi infunda pe cap „glorioasa lui bască”, nedîndu-și încă seama că puilul ei izbutise să iasă din „lumea strîmtă ca un dulap”, îl îmbrășam și cu gîndul și cu inima:

„Ei, Tonegaru, alchimist al clarurilor de platină

Aminteste-ți de dansul peste vămi, peste zodii...”

CAMIL PETRESCU

În 1945, Camil Petrescu trecuse de cincizeci de ani și era tînar, mai tînar decît mulți dintre noi, proaspeții absolvenți ai Facultății de Litere și Filosofie din București, cărora ne venise ideea de a juca o piesă de teatru.

Nu mai țin minte datorită cărei împrejurări Camil Petrescu a venit la una din repetițiile piesei **Les Jours Heureux** de Claude André Puget — o piesă care nu dregea dar nici nu

strica ceva. A venit, a gasit că aveam talent — toți și toate — și ne-a pofțit să participăm la seminarul de teatru experimental pe care avea de gând să-l înființeze.

L-a înființat în 1945... A închiriat o sală din clădirea de pe strada Brezoianu, unde se afla pe atunci redacția ziarului „Universul”. Seminariile aveau loc săptămânal. Uneori erau precedate de prelegeri. Vorbea Camil despre teatrul de avangardă: Stanislavski, soții Pitoeff, Gordon Craig. Din cînd în cînd invita pe cite unul din prietenii lui. Petru Comarnescu ne-a fermecat, spunîndu-ne tot ce știa, ba chiar și ceea ce intuia numai, despre teatrul american. Maria Bota ne-a vorbit patetic, spunîndu-ne în esență că teatrul trebuie să-i fie actorului mai drag decît lumina ochilor și că pentru a reuși e nevoie de talent, de foarte mult talent. Un avocat, Mircea Manolescu, căutat în saloanele cu veleități artistice sau literare, și-a etalat vastele cunoștințe în domeniul artei actoricești și, profitînd de ocazie, în multe, foarte multe alte domenii...

Într-o dimineață de primăvară tîrzie, trebuia să vină Mihail Sebastian. A întîrziat.

„Mihai e punctual, foarte punctual”, tot spunea Camil.

Mihail Sebastian fusese punctual — aveam să aflăm în aceeași seară — la întîlnirea pe care i-o dăduse moartea la colțul unei străzi... Peregrinările erau urmate de seminarii...

De cite ori am repetat aceeași scenă din **Act venețian**?

Camil, cu aparatul la ureche, ne asculta atent și apoi ne punea s-o luăm de la început, dîndu-ne indicații care ne descumpănneau așa cum vor fi descumpănit actorii, așa cum descumpănesc și azi cititorii pieselor sale tipărite. „Tot trupul lui uriaș înfloarește ca un arbore într-un suris”. Dacă n-ai un trup uriaș, ca Danton, dacă n-ai văzut un arbore surizînd... renunță să mai interpretezi rolul și să dorești să mai devii actor.

Mult mai interesante erau seminariile în cadrul cărora Camil ne cerea să imaginăm un dialog pe o temă dată — de obicei banală — sau să sugerăm publicului numai prin mimică și gesturi un dialog inexistent...

„Marioara Voiculescu și-ar fi frînt mîinile, Aura Buzescu s-ar fi făcut albă ca varul și și-ar fi lăsat brațele să-i atîrne ca două ghiulele”.

Repetam, repetam... Din cînd în cînd Camil ne spunea „Ai talent... Mare talent, dar...”

Băieții au dezertat primii. Eu am mai rămas. Nu fiindcă aș fi vrut să mă fac actriță... Îmi dădusem seama că sînt incapabilă de a debita de mai multe ori același text. Prima oară îl spuneam bine, sau mă rog, acceptabil. A doua oară, mai prost și a treia... să nu mai vorbim. N-am dezertat fiindcă de la imprevizibilul Camil aveam multe de învățat și, mai ales, pentru că exigentul nostru profesor era și un năstrușnic camarad de joacă...

În sala din strada Brezoianu jucam teatru... Cînd plecam împreună, ne jucam pe stradă sau pe una din aleile Cișmigiuului. Camil născocea jocurile.

Camil Petrescu, în 1916, tînr sublocotenent...

I-a venit odată în cap să aleagă pe doi dintre noi — o fată și un băiat — și să-i invite să se certe lîngă „Buturugă” ca și cum domnișoara ar fi fost jignită de comportarea golanului care „o agățase”. Nouă ne revenea rolul „corului antic”.

Zis și făcut. Cei doi s-au oprit lîngă „Buturugă”. Fata părea într-adevăr ofensată. Băiatul se scuza și nu prea... Noi? Noi eram indignați și ne manifestam indignarea cu voce tare. N-a trecut mult și, așa cum se întîmplă de obicei, în jurul nostru s-a adunat multă lume. Unii țineau cu „victima”, alții cu „agresorul”. Cele două tabere au început să se certe, declarînd fiecare că fuseseră martori, că văzuseră, că auziseră cu urechile lor... ce nu putuseră nici vedea nici auzi. Au rămas cu gura căscată cînd cei doi protagoniști s-au luat de braț și au pornit spre restaurantul de pe malul lacului, urmați de noi, reprezentanții corului antic.

În primele zile ale anului 1946, cîțiva din cei ce frecventam seminarul de teatru experimental ne-am dus să-i urăm lui Camil Petrescu „La mulți ani!”

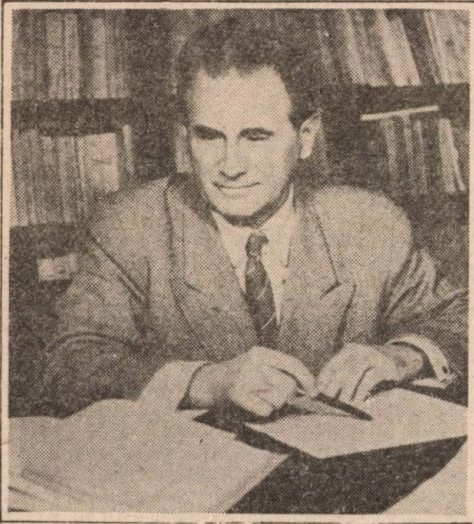
Locuia pe atunci pe Călea Victoriei în blocul „Mica”. Mai există și azi, dar poartă și el, ca toate celelalte clădiri, doar un număr.

Camil ne aștepta în hol, acolo unde se afla telefonul... Un aparat mare cît televizoarele de azi, acel aparat care-i permitea lui Camil să dialogheze, căci pe stradă vorbea numai el, nevoind să-și pună receptorul la ureche.

Ne-a întrebat cum petrecuserăm „revelionul” și i-am povestit.

Fuseserăm invitați de un coleg de-al nostru, în atelierul lui de pictură...

O sală goală — fuseseră scoase șevaletele — în care gazda părea să fie o păpușă mare cît un copil de doi ani. Îmbrăcată într-o somptuoasă rochie de mătase brodată, trona așe-

...și în viața de toate zilele

zată pe un sac de cartofi și zîmbea musafirilor. În casă era frig... Caloriferele care ar fi trebuit să pornească pe la ora unu dimineața, nu binevoiseră să se încălzească... Ne fusese frig. Și foame. Salata de „bœuf” se stricase în cutiile de conserve cam ruginite... Țuică a fost... Un pahărel de fiecare... Noroc de pături. Moțăiserăm care pe unde apucaserăm.

— Cum erați costumați? a întrebat Camil.

— Fiecare cu ce-am putut încropi. Eu eram în hanğiță, am spus. Pictorița Magdalena Rădulescu în ciobănaș... Sanda în „Carmen” fiindcă făcuse rost de un șal... venețian și actorul Dan Nasta în „Monsieur, monsieur d'Orient”...

— În ce? a întrebat Camil, lipindu-și aparatul de ureche.

— În „Monsieur, monsieur d'Orient”... L-am întrebat și noi, dar n-a vrut să ne dea nici o explicație... Se tot înfășura într-un enorm sul de cînepă — stofa viitoarelor draperii din casa unde se mutase de curînd și tăcea misterios... Pe urmă am tăcut cu toții... Ne era frig... Moțăiam, așteptînd ivirea primelor tramvaie...

— Frumos revelion! a zis Camil.

— A fost frumos! a spus unul dintre prietenii mei... cînd nu ne mai așteptam... Pe la ora patru dimineața au apărut doi domni în frac... Ei ne-au reanimat... Mac Constantinescu, cînd a dat cu ochii de noi, a strigat:

„Ia uită-te domnule... Sînt în viață și tineri! Credeam că am nimerit într-un azil de bătrîni... Am să vă spun o poezie, dar cer s-o ascultați în picioare.

Ne-am ridicat, și Mac a început să recite „Căteușule să-mi spui/ Unde-i laptele/ vezi nu-i...” și noi... Noi am continuat recitînd ultimele versuri pe tonul folosit de domnul Constantinescu și anume cel din **Cocoșul Negru**, știți...

„Cînta cocoșul negru într-o noapte fără stele

Cînta cocoșul negru ursita vieții mele”

A fost formidabil...

— Cred, a zis Camil... Mac e un băiat deștept.

— Formidabil a fost și domnul Sava, a continuat colegul meu.

— Idiotul ăla?

Un moment de tăcere. Cam penibilă. Văzuserăm cu toții piese puse în scenă de regizorul Ion Sava și-l admiram și pentru îndrăzneala și subtilitatea de care dădea dovadă.

— În orice caz, în noaptea de revelion n-a fost, a spus cel mai cutezător dintre prietenii mei de atunci, căci era nevoie de curaj ca să-l înfrunți pe Camil. Ne-a pus să ne justificăm costumele. Un Hamlet a trimis-o pe o improvizată Ofelie la minăstire... Domnul Sava a declarat că tonul nu fusese just. Nu la minăstire, ci la bordel o trimitea prințul Danemarcei, căci acest sens îl căpătase cuvîntul „nunnery” la epoca respectivă...

— E cretin! a exclamat Camil. Știam mai de mult, dar o dovadă în plus nu strică. Face pe deșteptul furînd ideile altora. E înșurat cu o italiancă. Se duce în fiecare an la Roma și se întoarce cu idei „originale” luate de la alții. A făcut praf pe toți neghiobii punînd în scenă un **Macbeth** cu măști. Și eu pot declara că **Hamlet** nu poate fi jucat decît pe picioaroange. Și am să dovedesc. Hamlet s-a cocoțat într-o bună zi, ca toți copiii, pe picioaroange. Dar el nu s-a dat jos cînd i s-a spus. Era prințul Danemarcei. Nimeni n-a îndrăznit să-l silească. Și a stat cît a avut chef, căci îi făcea plăcere să vadă lumea clătîindu-se: l-a plăcut atît de mult încît n-a vrut și nici n-a mai putut să se dea jos. De aici se trag șovăilele lui. Ba o iubește, ba n-o iubește pe sărmana Ofelia. Părearea mea e că ezită între ea și Horatio. Nu numai în amor șovăie. Din picioaroange i s-a tras și filosofia „A fi sau a nu fi?” A stat prea mult pe picioaroange, mai presus decît toți ceilalți oameni. Cînd a provocat un duel, a fost nevoit să se dea jos și... a murit ucis de un oarecine, a terminat Camil științietoarea lui improvizatie.

L-am aplaudat cu toții la „scenă deschisă”.

Cînd a sosit ora plecării, Camil m-a condus. În vestibul, în timp ce-mi ținea haina, mi-a spus:

„Ascultă-mă pe mine, Sava e cretin. Am să-ți dovedesc. N-a vrut să pună în scenă **Mioara**. Director la Național era Rebreanu. M-am dus la el. L-a chemat. Sava i-a spus că e o piesă foarte dificilă. Rebreanu l-a rugat să argumenteze. Sava a argumentat. Lamentabil. Rebreanu, tot politicos, prea politicos, a încercat să-l convingă. Atunci am intervenit eu. „**Mioara** e o piesă de Camil Petrescu, deci se joacă.”

Mi-am luat rămas bun zîmbînd, deși nu-mi prea venea.

Era prima oară cînd îmi dădeam seama cîți oameni diferiți se pot ascunde dincolo de aparent transluclidul ecran al unor oști foarte albaștri și scilpitori de inteligență.

PERICLE MARTINESCU

AMURG DE ECHINOX

■ 21 martie 1952. — Aseară am fost, de unul singur, la Călinescu acasă. De mult voiam să-l văd în biroul său, între cărțile și uneltele de lucru, dar nu îndrăzneam să fac marele pas. Acum aveam un motiv presant, ce mă obliga să încerc. Fiindcă sînt scos din circulație și nu am nici o slujbă, nici o sursă de venit, m-am dus la el cu gîndul de a-i cere să mă angajeze, fie și colaborator extern, la Institutul de istorie literară, pe care-l conduce. Dar, în afară de acest demers, principala mea dorință era de a-l vizita și de a mă afla cîteva minute în intimitatea lui.

După ce i-am explicat în cîteva cuvinte pentru ce mi-am permis cutezanța de a-l deranja și după ce am lămurit chestiunea angajării mele — în privința căreia el mi-a spus din capul locului că nu-mi poate crea nici o iluzie, deoarece mai presus de aprobarea sa, pe care mi-ar da-o cu plăcere, sînt „cadrele” de la Academie, unde toate propunerile și recomandările se împotmolesc sau se „pierd” atunci cînd nu vin de la foruri sau persoane cu suprapăta politică — am alunecat într-o convorbire ce s-a lungit mai bine de două ceasuri, timp în care, răscolind tot felul de probleme și întîmplări la ordinea zilei, el scotea mereu de prin rafturi și sertare, ca să-mi arate, cărți rare, manuscrise, documente, fotografii, stampe și gravuri, de care se arăta foarte încîntat, în legătură cu istoria noastră literară.

Înainte de a porni spre el, șovăisem multă vreme dacă să o fac sau nu. Se zice că este un om curios, mizantrop și că e greu de abordat. Într-adevăr, cîteva zile la rînd am căutat să vorbesc cu el la telefon, eventual să-i spun ce mă dorea și pentru ce voiam să-l văd, însă la telefonul lui nu răspundea niciodată nimeni. Am aflat acum de ce: își închisese singur telefonul în timpul sărbătoririi centenarului lui Caragiale. Mi-a mărturisit-o el însuși, cu toată franchețea. Fusese însărcinat să țină o conferință despre Caragiale. A scris-o, dar i s-a cerut „anumite” modificări și introduceri de idei, pe care el nu le-a acceptat. A fost chemat să stea de vorbă, dar nu s-a dus; era căutat la telefon zilnic în legătură cu această chestiune, pînă cînd, spre a scăpa de insistențe, și-a scos telefonul din priză. „De aceea nu răspundea nimeni...” În cele din urmă, conferința a fost rostită așa cum a scris-o, cu toate că — mi-a mărturisit iarăși el — o jumătate de oră înainte de a apărea pe scenă a fost solicitat, acolo, în spatele cortinei de la Ateneu, să introducă în alcătuirea despre Caragiale unele pasagii referitoare la actualitatea politică. „Am refuzat dîr și am citit conferința

în forma scrisă de la început”.

Mai fusesem avertizat că acasă are un ciine rău, care mușcă (gurile rele!) și că să fiu atent dacă vreau să-l vizitez. Cu toate acestea, mi-am luat inima în dinți și am pornit la drum.

Îmi făcusem despre locuința și interiorul celui mai mare critic literar al nostru de azi, academician de prestigiu și profesor universitar unanim apreciat, o imagine potrivită cu valoarea și poziția sa culturală. Iluzie! Respectînd proporțiile, în sensul că ne aflăm la București, nu la Iași, și în 1952, nu cu un secol în urmă, locuința lui Călinescu mi-a evocat bojdeuca lui Creangă din mahalaua Țicău. Numai că, după cum hitrul povestitor își alesese ca sălaș o sărăcăcioasă coșmelie înconjurată de buruieni și bălării, unde își meșterea nemuri-toarele „șotii”, tot astfel criticul se simte el în-suși, liber și puternic, în căsuța modestă de la Floreasca, în mijlocul unui întreg laborator literar, unde se faurește, zi de zi, marea poveste a literaturii române.

Locuința lui se află la capătul liniei 5 de tramvai, pe o stradă (Vlădescu, nr. 53) îngustă, de periferie, pe care abia are loc să treacă vehiculul electric. Casele mărunte și umile arată că ne găsim într-un cartier unde încă n-a pătruns urbanistica modernă. Un zid alb, pitic, de piatră, la stradă, și o porțiță de scinduri, rustică, nu spun nimic deosebit. Sau spun totul despre personalitatea celui ce locuiește acolo!

Porțița nu era încuiată. Am împins-o și am pășit înăuntru. În dosul ei te împină o curte de cîțiva metri pătrați, în fundul căreia apare o casă pirpirie, banală, fără nimic care să atragă privirea. Curtea este așternută cu pămîntul negru pentru flori, dar prin mijlocul ei înaintează o potecă de cărămizi, curată, care duce direct de la porțiță la intrarea în casă. În curte sînt împrăștiate, ici-colo, mici statuete sau fragmente de sculpturi, iar în stînga se vede o clădire mică de lemn, ai zice o magazie, însă unde, după toate aparențele, sînt „dependințele”, probabil bucătăria și sufrageria. Acolo am auzit lătrînd un ciine, singura vietate ce prinsese de veste că intrase cineva în curte. Nici o sonerie, nici o ființă omenească, nici un semn de viață. Credeam că toată lumea e plecată. La una din ferestrele locuinței se zărea o perdea trasă în triunghi, ca la ferestrele caselor de la țară, dar în dosul ei nu se observa nici o mișcare.

În broasca ușii de la intrare se afla o cheie. Ușa nu era încuiată. Am deschis-o puțin și mi-am aruncat ochii înăuntru. Teancuri de cărți și de hîrtii peste tot. Existența lor m-a fă-

cut să mă conving că nu greșisem adresa. Am închis ușa la loc, am ciocănit de câteva ori, dar n-a răspuns nimeni. Casa părea pustie. Am deschis apoi ușa mai bine și am pătruns, în micul vestibul, căutând să fac cât mai mult zgomot, dar tot n-a apărut nimeni. Pe o poliță din dosul ușii am zărit un ceaslov vechi, desfăcut, deasupra căruia se afla un clopoțel de aramă, o acioaie galbenă. Am luat-o și am început să sun din ea, așa cum fac copiii când vin cu plugușorul. Atunci a apărut din magazia din curte o femeie — doamna C. — care m-a întrebat pe cine caut. După ce i-am răspuns pe cine caut, spunându-i și cine sînt, dînsa a intrat în casă, spre a mă anunța. Imediat am fost poftit înăuntru și întâmpinat de în-suși profesorul Călinescu, care m-a primit simplu, fără semne de surpriză, ca și cum aș fi fost așteptat, ca și cum ar fi vorba de o vizită obișnuită. Am înțeles că la ora aceea (6 p.m.) totul era aranjat în așa fel încît orice vizitator, anunțat mai dinainte sau neanunțat, să fie bine venit: poarta era deschisă, ciinele era închis, ușile descuiate. Totuși, vizita trebuie să se desfășoare după un anumit ceremonial adecvat interiorului domestic al unui mare cărturar. De altfel, totul în această locuință, exteriorul și interiorul, purta marca unei intelectualități fără emfază, dar bine regizată. De la statuetele imprăștiute prin curte, pînă la magazia curată ca o cabană de munte, de la stiva de brichete din dosul ei, așezate cu grijă calup peste calup — singurul semn ce trăda preocupările materiale ale gospodinei — pînă la mica frescă ordonată cu un text în litere cirilice, încadrată și fixată deasupra intrării, totul în această curte era aranjat în ordine și din pricere, așa cum sînt așezate ideile într-un articol redactat cu măiestrie.

Maestrul era singur și parcă doritor de oaspeți. Pretinsa lui mizantropie e numai o vorbă rea. Adevărul este că omul iese puțin în lume, are puține relații de civilitate și se simte bine între cărțile lui, unde pare oricînd dispus să primească pe cineva. Chiar în momentul cînd eu mă aflam la dînsul, la Academie se ținea o ședință în cadrul sesiunii generale. „Nu mă duc acolo, fiindcă mă plictisesc”, mi-a declarat el cu un accent de o absolută sinceritate.

Locuința criticului se compune din două încăperi despărțite de un antreu: în stînga dormitorului (cred) și în dreapta, cea cu fereastra care dă în curte, mai luminoasă, camera de lucru. Odăia este scundă, captușită cu cărți și tablouri, iar pe cîteva scaune stau teancuri de tipărituri, manuscrise și fotografii vechi, reprezentînd diferite figuri din istoria noastră literară. Pe brațele unui fotoliu din mijlocul camerei este expus portretul criticului, făcut recent de Al. Ciucurencu, în tușe tari, și Călinescu mă întreabă ce părere am, ca și cum n-ar fi pe deplin mulțumit de cum e înfățișat. Tabloul e totuși foarte bun, deși este ieșit din mîna unui artist care nu e consacrat ca portretist. Adevărul este că posesorul e încîntat de el, de aceea se pare că-l și ține la vedere, ca să-l admire toată lumea. Într-un colț, o sobă de teracotă răspindea o căldură plăcută

George Călinescu

în odaie. În alt colț, într-o parte a ferestrei, se află micul birou al criticului, pe care, în afară de lampă cu un abajur foarte comun și un exemplar desfăcut din „Istoria literaturii române” nu mai încăpea nimic altceva. Marea carte era deschisă cam pe la mijloc și se găsea acolo deoarece Călinescu spunea că lucrează încă la ea, făcînd diferite adnotări și completări pe marginea textului tipărit. Mi s-a părut oarecum neverosimil să constat că de la un birou atît de mic, prizărit într-un colț al odăii, de pe pereții căreia îl priveau, s-ar fi zis cu superioritate, cotoarele cărților înghesuite în rafturi (gazda ținea să precizeze, la mirarea mea de a descoperi aici cam puține din cărțile ce-i vor fi trecut prin mîini, că grosul bibliotecii îl are în pod), mi se părea deci ciudat ca de la un birou atît de mic țara aceasta să primească o producție literară atît de bogată și de valoroasă. Dar creierul omenească — el însuși ocupînd un spațiu așa de infim în lumea materială — nu are nevoie de somptuozități, de instalații sau decoruri speciale, ca să producă uriașele și misterioasele lui combinații de concepte exprimate în cuvinte și imagini cu o cuprindere și circulație universale. Mi-am adus aminte de Gogol, care scria „Suflete moarte” într-o mansardă friguroasă din Paris, așternînd pe hîrtie imaginea Rusiei sale imense. La fel, în această odăiță îngustă, dar cu un aer atît de îmbietor, Călinescu manevrează arta și literatura europeană (ca să nu mai pomenesc de aceea a țării lui). Ca și cum

ar avea în față biblioteci sau muzee întregi. Ai fi zis că te afli în camera unui student care își prepară tezele de licență sau doctorat — și în realitate e vorba de biroul celui mai mare critic și om de cultură al nostru, de azi.

M-am simțit bine în preajma lui, nici nu știu când au trecut cele două ceasuri vespérale. Uitasem pentru ce mă dusesem de fapt acolo și mă gîndeam mereu că prin prezența mea îl rețin de la lucru, dar el îmi arăta cu mîndrie alte și alte documente descoperite prin cine știe ce scrisuri învechite sau funduri de arhive, menite să întregască monumentală-i „Istorie a literaturii” la ale cărei adaosuri tocmai lucra. Într-o tăcere și izolare desăvîrșite, criticul muncește cu zel neîntrerupt la opera sa, făcînd abstracție de vremurile în care trăiește — deși participă activ la ele atunci cînd își schimbă pana de creator cu aceea de gazetar — și fără a se gîndi la destinul operei sale. El știe un singur lucru: că trudește cu convingere și pasiune și că asta face mai mult decît orice răsplată a lumii. Îl consider un om fericit!

El a știut de altfel să-și organizeze fericirea intimă. A rezistat ispitelor publice și vanităților sociale, s-a mulțumit să-și înghesbeze o situație domestică strict necesară spre a nu-și complica existența cu sporirea și întreținerea ei, iar în afară de un cîine și o femeie — amîndoi credincioși — nu are pe nimeni în jurul său spre a-i conturba liniștea meditației și a creației.

La masa de lucru

Împreună cu Al. Rosetti

Filisitini spun despre el că are „nebuniile” lui. Este firesc și inexorabil ca un asemenea spirit, în contact cu realitățile de toate zilele să aibă reacții și „nebunii”, fiindcă dacă nu le-ar avea, ar însemna să înnebunească de-a binelea. Pentru uriașa lui inteligență și enormă-i putere de muncă, „nebuniile” sînt supape de siguranță, absolut necesare, într-o lume cum este aceea de azi, de la noi, unde o mașină, o uzină intelectuală de dimensiunile sale este controlată de niște „ingineri ai sufletelor” care nu cunosc nici măcar abecedarul complicațiilor și rafinamentelor mecanisme ale psihologiei unei mari personalități creatoare.

Ca orice om cu adevărat liber, Călinescu trăiește în viitor. Totuși el este mai ancorat în prezent și mai realist decît toți apologeții realismului de azi. A dovedit-o, prin activitatea lui gazetărească de la „Tribuna poporului” și „Națiunea”, activitate ce se numără printre cele mai importante din istoria presei noastre de după 23 August 1944, importantă ca valoare în sine, și numai în al doilea rînd ca valoare politică. În lipsa altor posibilități de evadări spirituale — călătorii, conversiuni, aventuri cerebrale etc. — el s-a refugiat în gazetărie, care, în cazul său, tot o aventură cerebrală a fost.

Călinescu e un om care meditează în solitudine și, în același timp, trăiește în agoră. Două însușiri ce se îmbină mai rar la un om — dar atunci e vorba de un om înzestrat cu harul genialității...

P.S. Vizita aceasta la G. Călinescu, efectuată în perioada cînd el elabora — fără să se știe — romanele *Bletul Ioanide* și *Scrinul negru*, a avut și un epilog. Dar despre asta cu alt prilej.

HENRI ZALIS

COMPOZIȚIE CU TEMĂ DATĂ

Ceram elev în clasa întâi de liceu. La sfârșitul lunii ianuarie, ianuarie 1943, la lecția de franceză, o surpriză. În locul domnului Climer se prezintă altcineva. Un domn tânăr, îmbrăcat îngrijit, cam distant. După ce depune catalogul pe catedră ne anunță că titularul fiind suferind, îl va suplini cât va fi nevoie. Ne privește absent și aruncă înspre clasă precizarea: o săptămână, două, vom vedea... Apoi se recomandă: Iosif echter. Se lasă tăcerea, o tăcere lungă, chiar apăsătoare. Noul venit, absorbit de gânduri, pare că nu ne ia în seamă. După un lung răstimp, în care îl examinăm curioși, ne cere tuturor să scriem în caietele noastre o compoziție cu tema (a naibii de grea și atunci!) ce persoane iubim mai mult. Intrigați, îi cerem precizări. În ce limbă să scriem? Dar dacă nu știm atât de bine franceză, ce facem? Imperturbabil, noul profesor răspunde fiecăruia: scrieți în ce limbă vă este mai ușor, cine nu știe în franceză să redacteze compoziția în română.

Cum voi afla după oră, majoritatea se oprește la cei apropiați, cei mai mulți își prezintă părinții, cițiva, bunicii, doi-trei, mătușile.

Eu sînt în mare încurcătură. De bună seamă că țin la ai mei, mama îmi arată cînd și cînd afecțiunea ei, însă mă pedepsește sever cînd greșesc. Este, în afară de orice discuție, un om dificil. Rămîne pentru altă dată... tata, cam absent, tratează persoana fiului ca pe ceva greu digerabil. De regulă pare indispus de cotidian, iar restul intră într-o sferă privilegiată numai de dînsul. Este intimitatea lui, iar eu nu par să am acolo drepturi. Știu asta, o simt — ca atare renunț să mint, cum și să dezvălui o suferință ce nu privește pe alții. Atunci, nu?, care ar fi persoana potrivită pentru compoziția cerută de profesor? Stau și cumpănesc. Domnul Hechter observă încurcătura mea. Discret, după ce își mîngieie chelia, după ce simulează o intensă preocupare față de niște notițe extrase din buzunarul hainei, mă apostrofează amical.

— Merge, ai găsit în amintire pe cineva potrivit?

Băieții scriu spornic. În toată clasa penițele scîrție. Asta mă enervează la culme. Nu am

habar despre ce personaj cunoscut aș scrie cu oarecare simpatie necontroversată. Profesorul revine, în speranța că nu sînt atît de idiot să resping pe toți cei care sînt sau ar putea să îmi fie atașați și cu care, la rîndu-mi, am afinități. Știi, mărturisește el, este de ajuns să recunoști cuiva un merit. Nu îți cer mai mult. Ei bine, se face, îmi zic. Am un văr, cronnicar muzical, un fel de Falstaff mai puțin emfatic, la care țin sincer. Familia îl disprețuiește. Umblă după fuste, așa aud mereu vorbindu-se în casă. Iese dintr-o încurcătură și intră în alta. Dar este un om jovial, mă simpatizează, îmi împrumută cărți din biblioteca lui și, din cînd în cînd, mă ia la operă, după amiezele, la matineul de la ora 17. În pauze mă duce în culise. Mă prezintă unor cîntăreți, în cabinele dansatoarelor miroase a pudră fină și a parfum. Femeile rîd amuzate de glumele lui, iar eu, cît sînt de naiv, simt din instinct că rîsul lor ascunde și complicații. Uneori, sub grimașa voioasă răzbat tristeți, dezamăgiri, reproșuri. Vărul parează cu făgăduieli și mă ia înapoi în sală. Un plăcut fond muzical contribuie să aflu explicații la ceea ce pare încilcit și, pentru vîrsta mea, misterios.

Încerc să îl portretizez sub lumina adevărului. Nu îl flatez, nu îl caricaturizez. Iese ceva. Probabil destul de sumar, fiindcă nu mai am timp suficient să dezvolt schița începută. Aș dori să arăt cît bine face tuturor veselia lui. Mă trezesc mîzgăind ceva despre textele sale din ziar pe care nu prea le pricep. Țin minte că o pianistă cu care a plecat la Sinaia pentru un sfîrșit de concediu repeta la nesfîrșit: „Dă-tare mai ești trăznit; privirea ei căutătoare avînd darul că adaugă — un trăznit simpatic”.

Spre surprinderea tuturor, domnul Iosif Hechter adună la sfîrșitul orei caietele. Le ia cu el pentru lectură.

Ora următoare nimic, nici un comentariu. Peste o săptămînă returnează caietele. Cele mai multe sînt necorectate. Pesemne nu a avut vreme să le citească. Sau l-au plictisit. Cînd îl deschid pe al meu citesc la colțul paginii: „Interesant, să mai încerci”. Rămîn des-cumpănit. În pauză mă laud în gura mare. Colegul meu de bancă are o explicație absolut năucitoare: „O fi prieten cu ruda ta”.

Și chiar dacă este adevărat? Dar vărul mă asigură că nu se cunoșc personal. Atunci rămîne de crezut că fantezia l-a predispus pe domnul Iosif Hechter la o neașteptată îngăduință. Oricum, efectul ei s-a produs mult mai tîrziu... Atunci am aflat că Iosif Hechter nu era altcineva decît Mihail Sebastian.

AL. CERNA-RĂDULESCU

ÎN ZORI, LA STREJNIC

Se împlinesc în această toamnă cincizeci de ani de la asasinarea lui N. Iorga. O jumătate de secol s-a scurs de la săvârșirea uneia dintre cele mai monstruoase crime din câte au pîngărit acest pămînt al omeniei și al buneii-cuviințe. O crimă pe care neamul românesc nu a uitat-o și nici nu va uita-o vreodată, căci numai uitarea ticăloșilor face cu puțință întotdeauna repetarea lor.

Am avut privilegiul de a-l cunoaște pe marele savant, a cărui revistă — „Cuget clar” — a prilejuit debutul meu în presa literară bucureșteană, la începutul verii anului 1939, și m-am învrednicit să primesc din parte-i și cuvinte de prețuire pentru niște versuri care se încadrau în concepțiile lui despre literatură, dar și vehementă admonestare pentru cele ce contraziceau aceste concepții. Am trăit zilele și nopțile de coșmar din toamna lui 1940, sub anarhică dictatură legionară, cînd zeci de frunți ai vieții publice au fost secerate în închisoarea Jilava, de ucigași cu simbră, purtători de cămăși verzi și diagonale din curea de harnașament. Nici una din aceste crime n-a cutremurat atât de puternic conștiința neamului românesc, ca aceea săvîrșită în noaptea de 27 spre 28 noiembrie, pe o miriște din marginea satului Strejnic, de lîngă Ploiești, căreia i-a căzut victimă N. Iorga. Fiindcă nimeni nu slujise cu mai înflăcărată abnegație și cu mai multă statornicie, în ceasuri de grea cumpănă, interesele fundamentale ale acestui neam, decît o făcuse N. Iorga; nimeni nu întruchipase mai deplin ca el, în acest veac atît de tulbure, iubirea de țară și de popor, cărora le închinase întreaga lui putere de muncă, toată demiurgica lui forță creatoare pe plan spiritual.

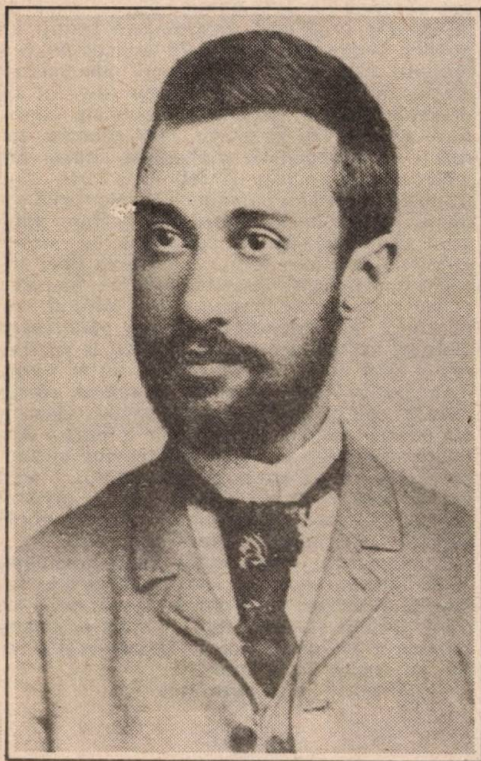
Cu aproape douăzeci de ani în urmă, am istorisit, în parte, împrejurările în care fusese înfăptuită această sălbatică crimă, ajunsă la cunoștința mea, din întîmplare, la numai cîteva ore după săvîrșirea ei. Cum însă, între timp, în societatea românească s-au ivit alte două generații tinere (care au și ele dreptul și datoria de a-și cunoaște trecutul, cu mărișia și ticăloșiile lui) și cum, pe de altă parte, parafraza versului horatian — „bis repetita placent” — pare să exprime un adevăr de necontestat, socotesc că trista comemorare din acest an impune rememorarea acelor zile cumplite, cînd deznădejdea amenința să se cuibărească în multe cugete. Nu voi aduce sub ochii cititorului de azi rezultatul vreunor cercetări îndelungate și amănunțite, ci doar depozitia unui martor al acelor tragice evenimente. Voi istorisi, așadar, ce s-a știut atunci, în ziua asasinării lui N. Iorga, și ce s-a putut afla în pri-

mele săptămîni de după această crimă, ai cărei făptași au rămas nepedepsiți.

Toamna însingerată de teroarea legionară mă aflase reporter și apoi secretar de redacție la cotidianul bucureștean „Ordinea”. În toată țara se instauraseră fărădelegea, jaful și asasinatul: o poliție alcătuită din bătauși și ucigași, paralelă celei legale, aresta oameni nevinovați, îi schingiua sau îi omora pentru a-i jefui, călăii asumindu-și și atribuțiile judecătorilor.

Citeam cu indignare potopul de injurii tri-viale și agramate pe care le aruncau zilnic asupra marelui cărturar foile legionare, ieșite ca ciupercile-n bălegar, după ploaie, și gazele șantajistilor de meserie. Nu am uitat (nu aveam dreptul să uit!) articolele care invitau pe ucigașii în cămăși verzi să-l asasineze pe N. Iorga, apărute în „Porunca vremii”, imunda fițuică tipărită de un Ilie Rădulescu — poreclit „Lăptărie” pentru fraudele comise în timpul cînd fusese slujbaş la Lăptăria primăriei Bucureștilor — cu stipendiile serviciilor hitleriste de propagandă. „Iorga este condamnat de faptul că, fiind în guvern și avînd poziție atît de ostilă față de Germania și, în genere, față de fascismul german, ar fi atras pe aceeași linie politică tot guvernul și palatul” — scria Ilie Rădulescu, repetînd opiniile stăpînilor săi de la Berlin. Un alt articol, semnat de I. P. Prundeni (sluga cunoscută de gramatică a lui Ilie Rădulescu) anticipa prin titlul său macabru, **Disecția unui călău**, sfîrșitul tragic al lui N. Iorga, amintînd că „cea dintîi condamnare a lui Corneliu Codreanu aparține inițiativei domnului Iorga” și îndemnînd pe pistolarii legionari să apese pe trăgaci („Porunca vremii” din 10 septembrie 1940).

Cîmi urmam, fără entuziasm, năucit și indignat de ce se petrecea prin țară, munca mea insignifiantă la ziarul „Ordinea”. Birourile redacției ocupau etajul unei clădiri de pe strada numită astăzi 13 Decembrie, în apropierea aceluia faimos bloc Carlton, care se prăbușise în noaptea marelui cutremur, strivind sute de locatari, în somn, și îngropînd de vii pe cei care, treziți la primele vibrații ale Pămîntului apucaseră să se refugieze în subsolul imobilului. Acolo, supraviețuiseră vreo două zile, torturați deopotrivă de primejdia iminentă a morții și de speranța iluzorie a salvării. Avînd la îndemînă un telefon care continua să funcționeze, ei formau toate numerele știute, implorînd scoaterea lor grab-

Nicolae Iorga, în tinerețe

nică din subterana. Am ascultat și eu, la telefon, glasuri sugrumate de spaimă ale unora din cei îngropați sub dărâmături, la nici o sută de metri distanță, care ne cereau să determinăm grăbirea lucrărilor de salvare.

Trecuseră câteva săptămâni de la convorbirile cu acei nefericiți, dar glasurile lor, alterate de groaza morții, continuau să ne sune în auz. Telefonele redacției deveniseră obiecte de tortură, orice apel stârnea neliniște și receptoarele erau ridicate cu ezitări, mascate stângaci de goana subită a condeielor pe hirtie. În țara domnea teroarea cea mai deșănțată. Trăiam cu senzația unei înăbușiri lente. Mai ales că nici cuvântul lui Nicolae Iorga, dătător de orientare și speranță, nu se mai auzea. Se știa sigur că își părăsise casa de la Vălenii de Munte, ruinată și ea de cutremur, că se adăpostise în vila de la Sinaia și că lucra, neobosit, la o vastă **Istoriografie umană**. Chiar numai conștiința că el trăiește, că respiră același aer îmbibit și alterat ce mă sufoca — așa cum sufoca un popor întreg — era totuși o pîrghie de echilibru pentru mine, ajutându-mă să evit disperarea și prăbușirea.

N-am să pot uita niciodată dimineața rece și ceoasă de noiembrie, cu văzduhul mohorit ca un imens doliu pentru monstruosul asasinat făptuit de legionari la Jilava, pe care am

trăit-o în redacția „Ordinii” și care mi-a sporit, pentru o vreme, înverșunarea contra micului aparat negru vestitor de tragedii. Mă aflam pe la orele opt în biroul primului redactor al ziarului, D.I. Atanasiu, vechi gazetar, cu fața întăciunată și părul argintat, sentimental și boem, bun la suflet și săritor la nevoile altora, căruia tot personalul redacției îi spunea cu simpatie „nea Mitică”. Își citea gazetele matinale, din care culegea de obicei subiecte pentru comentariul său cotidian, iar eu scriam la o masă lăturalnică nu mai știu ce notă fără importanță pentru rubrica de informații culturale din ediția de amiază a ziarului. Era cald și liniște, forfota redacțională nu începuse încă. Dintr-o dată, telefonul de pe masa primului redactor a prins să sune lung, stăruitor. Am tresărit amîndoi, fără să ne uităm unul la altul, dar pîndindu-ne pe sub sprîncene. „Nea Mitică” s-a adîncit în lectură, făcîndu-mi semn cu mîna să răspund apelului insistent. M-am prefăcut absorbit de scrisul meu și l-am lăsat să creadă că nu l-am observat gestul. Soneria telefonului nu înceta să țîrîie, înnebunită. Resemnăt, „Nea Mitică” a ridicat receptorul: s-a auzit pînă la mine o voce precipitată care striga din aparat. Apoi, brusc, un făcînit sec de întrerupere a legăturii. Instinctiv, m-am uitat la „Nea Mitică”. Și m-am înfricoșat: fața tucuriei îi albisese parcă tot singele i se strînsese în inimă. Mă privea și el, îngrozit. A rostit încet, „ca o taină șoptită numai pentru sine: „Nu se poate!” Pe urmă, a început să strige, din ce în ce mai tare, ca un scos din minți: „Nu se poate!... Nu se poate!... Nu se poate!” Cînd a izbutit să-și stăpînească disperarea, mi-a spus că Nicolae Iorga fusese asasinat în zorii zilei aceleia. Atît apucase să-i comunice corespondentul din Ploiești al ziarului, înainte de întreruperea convorbirii telefonice. A plecat apoi din redacție, sperînd poate că va întîlni în oraș pe cineva care să-l încredințeze că vestea primită nu era adevărată.

Am, rămas, o vreme, singur în biroul lui. Trăiam pentru înția oară senzația stranie a dematerializării lucrurilor din jur și a prăbușirii într-un gol imens. Curînd, au început să vină și alți colegi de redacție. Doar unul sau doi apucaseră să prindă, pe drum, un zvon pe care refuzau să-l creadă. Celor mai mulți dintre ei, eu am fost sortit să le vestesc monstruoasa crimă. Aproape toți erau consternați: indignarea și spaima se prăvăliseră peste sufletele tuturor, ca o povară prea greu de purtat. Unii din ei scriseseră cu ani în urmă articole ostile acțiunilor politice ale lui Nicolae Iorga — mai ales în perioada scurtă cît fusese prim-ministru —, alții formulară rezerve față de dramaturgia lui ori față de campania înverșunată pe care o duse împotriva poetului Tudor Arghezi; toți nutreau însă admirație și respect pentru marele cărturar, căruia, acum, moartea năpraznică îi dădea o aură de martir al aspirațiilor națiunii întregi. Existau în redacția „Ordinii” vreo doi-trei reporteri care, după 6 septembrie 1940, nu-și ascuseseră simpatii pentru legionari și pe care direcția ziarului îi păstrase, din oportunism, printre salariați. În

ziua aceea au dispărut cu discreție din redacție și nu s-au mai întors niciodată între noi. Numărul din 28 noiembrie 1940 al gazetei a fost alcătuit fără rivnă, prin simplă rutină profesională.

Peste un ceas, s-a înapoiat și „Nea Mitică”. Părea girbovit și nesigur în mers. Ne-a istorisit cum se întâlnise mai întâi cu doctorul N. Lupu și Pan Halippa — cunoscuți oameni politici în epoca dintre cele două războaie. Le-a comunicat tragică veste. Nici unul nu voia să creadă. Doctorul Lupu îl și certase: „Nu mai răspindi asemenea vești alarmante; ar însemna să fi inebunit toată țara românească dacă l-ar fi omorât pe Iorga”. Din nefericire, informația trunchiată primită prin telefon s-a dovedit adevărată. Știrile culese din oraș aduceau și primele amănunte. Profesorul fusese ridicat de o echipă de legionari, de la locuința din Sinaia, fusese dus la Ploiești, batjocorit și torturat toată noaptea, pentru că în zorii zilei să fie împușcat la marginea satului Strejnic. Se adăuga și vestea asasinării, în ajun, a lui Virgil Madgearu, în pădurea Snagovului.

Pe la prinz, l-am însoțit pe primul redactor al ziarului pînă la cimitirul Bellu. N-am avut curaj să cobor în subsolul capelei, unde fusese adus sicriul cu trupul ciuruit de gloanțe al lui Nicolae Iorga. A coborît D.I. Atanasiu împreună cu un preot și cu Petrică Iorga, fiul profesorului. Am rămas afară, stingher, privind arborii desfrunziți, peste care parcă se prăvălise bolta cerului, și aleea principală a cimitirului, împinzită de legionari în cămăși verzi și cu pistoale la centură. Nu puteam să-mi adun gândurile și nu izbuteam să-mi stăpinesc goașa bezmetică de singelui biciuit de furia mea neputincioasă împotriva fiarelor care pîngăreau pămîntul țării.

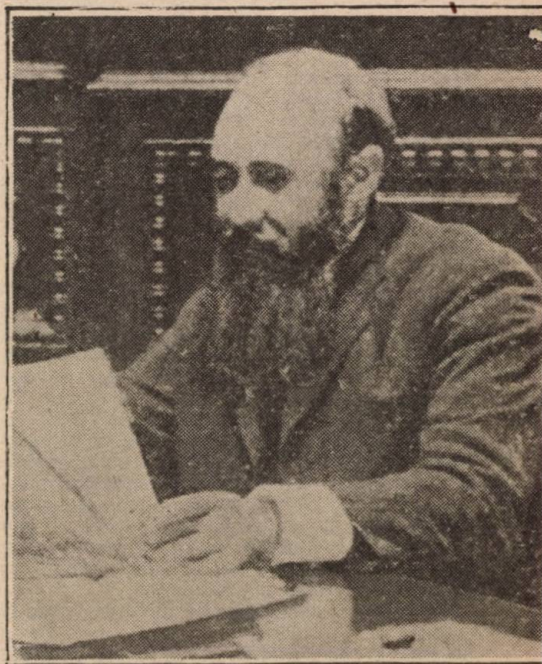
Ziarelor nu li s-a îngăduit să publice nimic despre marele dispărut. L-a cîstit numele, în schimb, un popor întreg. S-au înclinat întru memoria lui drapelele îndoliate a 47 de universități din toată lumea; i-au adus un ultim salut membri ai Academiei Române, profesori universitari, reprezentanți de seamă ai intelectualității românești, studenți necontaminați de „doctrina” legionară a crimei, care nu s-au intimidat de prezența amenințătoare a „cămășilor verzi” și au ținut să fie prezenți la coborîrea în mormînt a fostului lor ilustru dascăl. Conducerea de atunci a guvernului a dat publicității un comunicat sec, lăsînd impresia că asasinii vor fi urmăriți, prinși și sancționați. N-a fost arestat nici unul, n-a plătit nimeni fărâdelegea săvîrșită, deși numele făptașilor a fost repede aflat. Au fost ascunși de căpeteniile lor și apoi transportați de hitleriști, în Germania. Nici atunci, nici mai tîrziu, nu s-a făcut măcar un demers pentru extrădarea lor.

rar, să scrie un documentar despre crima de la Strejnic și să mi-l încredințeze pentru a-l publica în zile mai senine. Pe la începutul primăverii, mi-a predat manuscrisul unei relatări ample, întemeiate pe convorbiri ale lui cu doamna Catinca Iorga și pe puținele confesiuni ale primului procuror, N.M. Sichitiu, căruia i se încredințase anchetarea crimei. Am încercat să-l tipăresc în februarie 1944, cînd izbutisem să editez săptămînalul „România viitoare”, suprimat de autoritățile militare după cinci săptămîni, pentru conținutul lui neconformist și mai ales pentru publicarea unei poezii antirăzboinice. Reportajul lui D.I. Atanasiu a fost cenzurat în întregime. Am păstrat manuscrisul, adăpostindu-l în casa părintească dintr-un sat vilcean, și abia în 1946, la împlinirea a șase ani de la asasinarea lui N. Iorga, l-am putut tipări în ziarul „Tribuna românească”, pe care-l conduceam atunci. Cuprinsul acestei relatări, scrisă chiar în timpul dictaturii — într-un stil cam sentimental și adevseori naiv, care îi era propriu autorului — cred că nu este lipsit de interes pentru cititorul dornic să reconstituie atmosfera unei epoci sumbre. Iată, așadar, cîteva fragmente.

„Într-o seară... seara aceea de 27 noiembrie 1940... pacea căsuței lui Nicolae Iorga e tulburată de chemarea stridentă a soneriei de la intrare. Grijulie și atentă față de soțul ei, coana Catinca a alergat la ușă. A deschis-o și a văzut pe trepte șapte indivizi.

— Ce doriți dumneavoastră?

În 1907

upă zdrobirea rebeliunii din ianuarie 1941 și înlăturarea legionarilor din guvern, l-am rugat pe D.I. Atanasiu, care își făcuse ucenicia gazetărească la publicațiile lui Nicolae Iorga și păstrase bune legături cu familia și cu apropiații marelui cărtu-

N. Iorga (primul din stînga), în 1931, la Sorbona

— Vrem să vorbim cu profesorul Iorga!...

— Nu se poate. Domnul profesor Iorga s-a hotărît să nu primească pe nimeni și să nu vadă pe nimeni.

Și a închis ușa, trecînd apoi în altă cameră, de unde s-a înapoiat cu o tavă și serviciul de ceai pentru profesor. Tocmai îi turna în ceașcă ceaiul, cînd soneria țipă din nou lung și strident.

— Vezi, Catinco, cine este.

Coana Catinca a alergat din nou la ușă, lăsînd-o în grabă pe cea de la birou deschisă. Aceiași șapte, cu aceeași insistență.

— Nu se poate să vorbiți cu profesorul.

— Trebuie!

— Nu se poate.

Din biroul său, Nicolae Iorga a auzit discuția.

— Cine e, Catinco?

— Niște domni care vor să vorbească cu tine...

— Ei! Lasă-i, dacă vor să-mi vorbească.

Cei șapte au năvălit pe ușă, năpustindu-se în camera de lucru a profesorului. Au făcut front în fața biroului. Iorga era în picioare.

— Ce doriți dumneavoastră, cu ce vă pot fi de folos?

— Trebuie să mergeți la București.

— Nu se poate, interveni coana Catinca. E bolnav, e răcit, uitați-vă: acum i-am adus un ceai.

— La București trebuie să meargă neapărat, cu noi. E vorba de făcut o depozitie la Curtea marțială și trebuie să aibă o convorbire cu generalul Antonescu.

Coana Catinca iar spune nu. Ei insistă, își dau cuvîntul de onoare că profesorul se va înapoia imediat cu mașina. Profesorul a ascultat tăcut, apoi a rostit:

— Dacă trebuie să plec, voi pleca.

S-a îndreptat spre cuier, și-a luat pardesiul, pălăria și umbrela. Soția s-a opus din nou. Enervat de insistențele soției, Iorga rosti:

— Ei! Lasă-mă să plec odată. N-are să se întîmple nimic.

Și a pornit, urmat de cei șapte. La cițiva pași așteptau două mașini, dintre care una era a Institutului național al cooperăției, celebra mașină [...] care îl dusesese în dimineața aceleiași zile pe Virgil Madgearu, tot sub pretextul

minciunii cu depozitia la Curtea marțială, spre locul de execuție. În automobilul dinții a luat loc șoferul; Nicolae Iorga, lângă șofer, Boeru și Cojocaru (identificați printre asasini — n. Al. C.-R.) în spate. Ceilalți patru, în mașina a doua.

Abia au pornit să lungească mașinile spre vale, când în drum răsare copila lui Nicolae Iorga, cunoscuta pictoriță Magdalena Iorga. Îngrozită, se fixează în mijlocul drumului; mașina se oprește.

— Unde te duci, tată? De ce pleci?

— La București, dar mă întorc.

— Nu se poate! Plec și eu cu tine!

Și dă se urce în mașină. E îmbrăncită cit colo, spre marginea aleii și mașina își ia zborul pe drumul fără întoarcere pentru Nicolae Iorga.

Desperată, Magdalena Iorga aleargă acasă. Pune mîna pe telefon, anunță poliția, jandarmeria, pe comandantul batalionului de vînători, despre cele întimplăte... În câteva minute se capătă Bucureștii la telefon, chiar Președinția [...] Zadarnic... Asasinii își aveau informatori apropiați chiar la Președinție. Aceștia, prin mijloacele de care dispuneau, au anunțat pe asasini de-a lungul rutei, astfel că au schimbat-o [...] Noaptea târziu, cele două mașini au oprit la marginea Ploieștilor, la cazarma de aviație.

Aici, într-o cameră goală, a fost închis profesorul. Puțină vreme l-au lăsat singur, apoi și-au făcut intrarea cei șapte călăi. L-au bătut, l-au înjurat și l-au silit, sub ploaie de întepături de ace și de baionete, să joace, să cînte... Așa l-au chinuit toată noaptea, fără să-i dea o picătură de apă.

Cu puține ceasuri înainte de revărsatul zorilor, profesorul a fost chemat în fața unui „divan” de judecată... L-au luat identitatea, interogatoriul, s-a rostit un rechizitoriu și i s-a dat cuvîntul în apărare, ceea ce Nicolae Iorga a refuzat. După această sinistră farsă a judecății, l-au trimis pe acuzat în celula lui, iar „judecătorii” s-au retras, chipurile, ca să delibereze asupra sentinței [...] Chinurile lui Nicolae Iorga n-au luat sfîrșit. Inchizitorii au năvălit iarăși în camera lui... i-au smuls barba... lovindul și scuipîndul-l.

Cînd de-abia s-a luminat puțin afară, un zumzet de motor s-a auzit sub fereastra chinurilor. L-au urcat în mașină și au pornit la drum. Au ieșit la margine, pe drumeagul ce duce spre satul imediat vecin, Strejnicul. La un moment dat, mașina s-a oprit.

— Dă-te jos, Nicolae Iorga! i-a poruncit Boeru.

Și Iorga a coborît fără să spună un cuvînt. S-a rezechemat, cu miinile la spate, de aripa din urmă a automobilului. Călăii îi stăteau în față.

— Dă-te mai încolo, a rostit unul.

— Pentru ce? a întrebat profesorul.

— Pentru ca să nu murdărești mașina, i-au răspuns, cinic.

— Am înțeles...

Și, cu pași largi, cu capul în piept, cu poala paltonului spulberată de vînt, cu umbrela în mîini, Nicolae Iorga a pornit-o pe miriștea ce

G. Oprescu și N. Iorga, în 1939, la Zürich

se întindea în fața lui. Doi dintre călăi erau înainte, ceilalți cinci în urmă. A făcut doar vreo zece pași și a răsunat un foc de revolver. Iorga a rămas în picioare... Din față și din spate au răbufnit loviturile gloanțelor. Și a căzut acolo, pe miriștea tristă, sub cerul mohorit al toamnei, pe cimpul văduvit de flori...

Și după ce relata descoperirea de către un trecător matinal a trupului lui Nicolae Iorga, cald încă, și evoca pietatea cu care săteni și sătence din Strejnic îl așezaseră în sicriu, legîndu-l, potrivit datinei, miinile încrucișate pe piept, cu un ștergar țărănesc de cîneapă, — D.I. Atanasie își încheia reportajul prin descrierea priveliștii care-l împingea în subsolul capelei de la cimitirul Bellu, unde îl însoțisem, dar nu avusesem cîteaza să coborî împreună cu el:

„Aici, jos, cum cobori, pe dreapta, pe un catalfac fără nici un decor, într-un sicriu simplu de țară, odihnea Nicolae Iorga. Ochiul drept îi era sfărîmat de un glonț, în obrazul drept o rană, barba în dezordine, chipul încrunțat ca de o mare și năpraznică supărare. Dintre sprîncene pornea peste fruntea lui imensă, pînă dincolo de creștet, o dungă subțire, ai fi zis că e o cusătură cu ibrișin roșu: era o diră de sînge. Reverul hainei, ferfeniț de gloanțe. Miinile pe piept, tot legate cu ștergarul acela de țară...” („Tribuna românească”, nr. 20 din 29 noiembrie 1946).

...Iată ce nu poate fi uitat, ce nu trebuie să fie uitat!

GH. JURGEA-NEGRILEȘTI

AUTOMOBILUL BUNICULUI

1913. — Toamna împlineam nouă ani. E vîrsta etapelor uriașe. Apare cuvîntul scris, citit. Revelație magică cu implicații, înțelesuri tot mai largi, mai îndepărtate. De la abecedar, cu doi ani în urmă, acum eram în plin Jules Verne. Trăiam în intimitatea căpitanului Nemo, străbăteam oceanele cu submarinul Nautilus, mă certam cu piratul Bob Harvey și nu învățam mai nimic. „Ce vice impuni, la lecture” scria Valery Larbaud. Și ce viciu! M-am lăsat de tutun, de băutură, dar de lectură sper că numai moartea mă va scăpa.

De teama microbilor și a frecvențarilor nepotrivite unui nepot de consul rus, n-am fost dat la școala comunală. Cu româneasca mea de atunci nici nu știu cum m-aș fi putut descurca. Pe de altă parte, cum spunea bunicul, nu puteam să am educația unui Tunguz, a unui sălbatic. Au fost consultări, discuții, după care bunicul l-a convocat pe Hagiopol, secretarul cancelariei. Grecul se bucura de atîta trecere la Consulat, încît avea acces la WC-ul nostru englezesc. Numai el, restul lumii din subsol era condamnată la un mic colț turcesc.

Nu mai știu cît a alergat Hagiopol, dar pînă la urmă a găsit ce i s-a cerut: o profesoară prezentabilă, curată, — „să n-aibă microbi” —, bine pregătită și care să vorbească franceza. Fără franceză nu se putea înțelege nici cu mine și nici cu ai mei.

Acum, cînd mă gîndesc la ea, îmi dau seama că profesoara mea, domnișoara Florescu, semăna cu Ana Ipătescu din pictura lui Tattarescu. Avea și o personalitate asemănătoare, ar fi putut fi o luptătoare pentru dreptate. Îmi amintesc că atunci cînd i-am spus că am învățat cuvîntul „democrație” m-am speriat de efectul vorbelor mele.

— Democrația! — a exclamat ea cu o privire fulgerătoare. Ea e speranța cea mare! Dacă azi aveam democrație în lume, nu izbucnea războiul, această rușine a omenirii.

Pe atunci ne vizita des prințul Urusov de la Reni (Rusia), pentru care aveam o mare simpatie. Avea, fără îndoială, ceea ce la Paris se numea „le charme slave”. Era frumos, tînăr, vioi și foarte bogat.

Părea totdeauna amuzat de lungile discuții purtate cu mine. Vorbeam de automobile, de arme și... din nenorocire și de politică. Astfel, într-o zi cînd eram singuri, l-am întrebat dacă rușii îi mai trimit pe români în Siberia.

— Cine ți-a spus asta? — m-a întrebat el sever și mirat.

Mi-am dat seama, speriat, că nu mai era Pavlic, prietenul meu cel glumet, ci un om șocat,

stăpînit de curiozitate. Aș fi vrut să dau înapoi, dar nu știam cum și era prea tîrziu. Ca omul care sare în lac de spaima focului, i-am tradus în franțuzește poezia „Pohod na Sibir”.

S-a spus că muzica îmblînzește moravurile, dar pe măsură ce-i traduceam pe Alecsandri, îl vedeam cum se înșeninează.

— Linistește-te — mi-a spus el, bătîndu-mă pe umăr. La noi nu se mai deportează. Nu se mai deportează fiindcă s-a găsit ceva mult mai practic și mai radical... frontul!

Pavlic Urusov rîdea de propria-i butadă, cînd a intrat bunicul care a vrut să știe de ce-i atîta veselie.

Explicația l-a încremenit. Eu tremuram numai pentru domnișoara Florescu, la mine nu mă mai gîndeam, dar n-au fost urmări grave. Pavlic l-a liniștit, iar eu am respirat ușurat.

Cu o răbdare și o pătrundere sufletească demne de o cauză mai bună, domnișoara Florescu m-a tirat prin cele patru clase primare și m-a introdus în liceu. N-a fost ușor! Față de manualele școlare aveam un dispreț ușor de înțeles. Cum puteam să compar cartea de citire din clasa a doua cu un tom aurit, legat în piele, din „Voyages extraordinaires” ale lui Jules Verne? Ca să nu mai vorbim de conținut.

Totuși, în acel duel zilnic, frumoasa mea profesoară înregistra succese indiscutabile. Avea metodele ei.

— Dacă nu-mi recitiți ca lumea „Ginta Latină” (poezie la care ținea în chip deosebit), nu scriu firmei Panhard et Levasseur.

Era important! Prin scrisul elegant al profesoarei mele întrețineam o vastă corespondență cu diversele firme de automobile din Europa. Fabricanții de mașini se lăsau impresionați de hîrtia englezească cu antet a Consulatului. Bietul bunic nu înțelegea de ce atîtea cataloage, prospecte, oferte etc. Scîrbit, arunca totul la coș, de unde le luam pentru a le băga sub salteaua mea. Era o lectură „nesănătoasă și cretinizantă”. Așa spunea mama.

ăscut în epoca lămpii Carcel cu ulei de balenă (am moștenit una ce se întoarce cu o cheiță, ca o jucărie), bunicul testa tot ce era nou. Instalarea telefonului a fost o dramă. Ideea că poate fi „chemat”, „sunat” oricînd și de oricine, ca un servitor, i se părea absurdă.

Despre automobil spunea că românii, tare deștepți în unele privințe, îi spun mașină, pe drept cuvînt. E o mașină infernală.

Dacă pot fixa cu precizie anul 1913, e fiindcă atunci a pătruns la Consulat „invenția diabolică”. Poate că era în aprilie sau în mai.

În jurul meu se vorbea numai de holeră și de războiul care bîntuia cu furie prin Balcani.

Coborisem să iau cafeaua cu lapte. În timp ce Inovici, majordomul consulatului, mă servea, în jiletcă galbenă cu dungi roșii, am observat că pregătea ceva. Avea aerul surprizelor plăcute, ca atunci cînd am primit bicicleta.

— Conașul n-a binevoit să se uite afară? Nu, în adevăr nu mă uitasem, dar fără amina am lăsat cafeaua și, cu brișă caldă în mînă, m-am repezit în curte. Lucind din toate alămurile, pe atunci automobilul nu cunoștea nîchelul, trona în mijlocul curții un „Landoulet de Ville” Fiat de 12 cai putere. Nou, nouț, se vedea cît colo.

— A...a cui e asta?, — bîlbîiam de emoție.

— E al nostru. Slugile de altădată confundau interesele lor cu ale stăpînilor. Pavel, șoferul prefecturii, l-a adus de la gară dis-de-dimineață. Am simțit cum mă cuprinde umilînța, frustrarea. Cum s-a putut ticlui ceva atît de important, fără să știu eu?

— Știai de asta?

— Da, mi-a răspuns rușinat bravul grenadier. Apoi cu o scurtă ezitare:

— Boierul mi-a poruncit să nu vă spun nimic, să nu vă zăpăcescă prea mult... și Natalia Vasilievna (mama) spunea că dacă aflați, n-are să mai fie de trăit în casă.

Subit, privirea lui Inovici s-a împletit. Nu-mai față de bunicu avea atîta sfială. Mă întorc. În halat tătăresc și papuci de safian (piele fină) cum se cuvenea unui boier moscovit din veacul al XIX-lea, coboară în curte bunicu. Are mutra zilelor negre, ca după anumite partide însemnate cu negru în analele familiei. Totuși, trebuie să spun că în genere la cărți era proverbial de norocos și de talentat, avea puține pase rele. Acum însă mașina i se prezenta ca un hap amar, băgat pe gît de către „doamnele de la consulat”.

Costase 12 500 lei, adică patru kilograme de aur. Și încă era o mașină ieftină. Unele costau 50 000 și chiar 60 000 lei. Pe măsură ce se apropia, părea mai ostil, mai suspicios. Plin de fericire și de entuziasm, am început să-i explic rostul pedalelor, al levierelor și manetelor. Deodată mi-a venit o inspirație: — Te rog, Grandpapa chéri, treci la volan, iar eu voi sta lîngă tine, să-ți explic mai bine. Bunicul, care mă răsfața mai mult decît toți ceilalți, m-a înțeles foarte bine. Zimbînd sub mustața albă, dar fără să-și abandoneze severitatea obișnuită, a trecut la volan. Toate mașinile de atunci aveau volanul în dreapta. M-am instalat la stînga lui; cu papucii proptiți în pedale se înșenina sub privirea uimită a lui Inovici. Nu-i venea să creadă că sub papucul drept, pe pedala cea mai mică, numită accelerator, stăpînea o herghelie de cai.

— C'est un miracle! — a exclamat cu un entuziasm cu totul în afara firii lui. Nu știu cît ar mai fi durat euforia noastră, dacă nu apăreau mama și bunica. Pe loc, vraja era spulberată. Surprins la volan, bunicul recunoștea implicit victoria lor într-o problemă atît de discutată.

— Acum te-ai jucat destul, mi-a spus el deodată sever. Apoi a coborît din mașină, urmă-

rit de privirile ironice ale buncii.

— Nu suntem destul de bogați pentru o jucărie de 600 de napoleoni mi-a mărturisit altădată. Ca mulți de vîrsta lui, bunicu socotea în napoleoni, pe cînd românii bătrîni, în galbeni. În timpul plimbărilor „higienice”, bietul om își descărca sufletul de ceea ce nu îndrăznea să spună acasă. Aveam o convenție nemărturisită, prin care nu repetam nimic din ce discutăm la plimbare „între bărbați”.

Dar pe atunci, automobilul nu era numai o jucărie, ci și un instrument de paradă, de prestigiu. Făcea parte din preocupările de seamă ale omului „de lume”, îmi explica prin 1926 conu Costică Plagino (favoritul regelui Ferdinand), împreună cu caii, banii și cărțile (de joc, bineînțeles!).

Deocamdată, acum, automobilul zăcea în curte în așteptarea șoferului și a garajului. Din fericire, nu era încuiat. În fiecare zi o invitam afară pe domnișoara Florescu, pentru lecția de română. Instalată la locul de onoare, la dreapta mea, pe pernele din postav „gris perle”, iubita mea profesoară părea foarte amuzată. Carosat de Henry Labourdette, landaulet-ul era un salon în miniatură, cu tot rafinamentul parizian. Avea două mici vase de cristal pentru flori și un „necesar” de toaletă cu oglindă, pudrieră, puful respectiv și un vaporizator cu parfum. Mirosul de benzină se amesteca cu parfumul „Origan de Coty” și crea o ambianță de neuitat pentru mine.

Aici, într-o euforie totală, devenisem cel mai silitor elev. Nu era de mirare că domnișoara îmi îndeplinea multe dorințe: în momentele de recreație treceam în față, la volan. Printr-un tub acustic de mătase împletită, primeam ordinele „stăpînei”. Dispozitivul era înzestrat cu un fluier, care în prealabil îi perfora literalmente timpanul. Vai, ce fericire! Dar, ne-a surprins mama... Nici nu era de mirare, o plăcere atît de intensă nu putea fi decît efemeră. Am înghețat, nu atît pentru mine, cît pentru domnișoara Florescu.

— Ce faceți acolo? — s-a răstit mama.

— Sîntem în recreație și Georgică e... iubita mea profesoară ar fi vrut să-i spună că nicio dată n-am fost mai silitor, dar mama nu i-a dat prilejul.

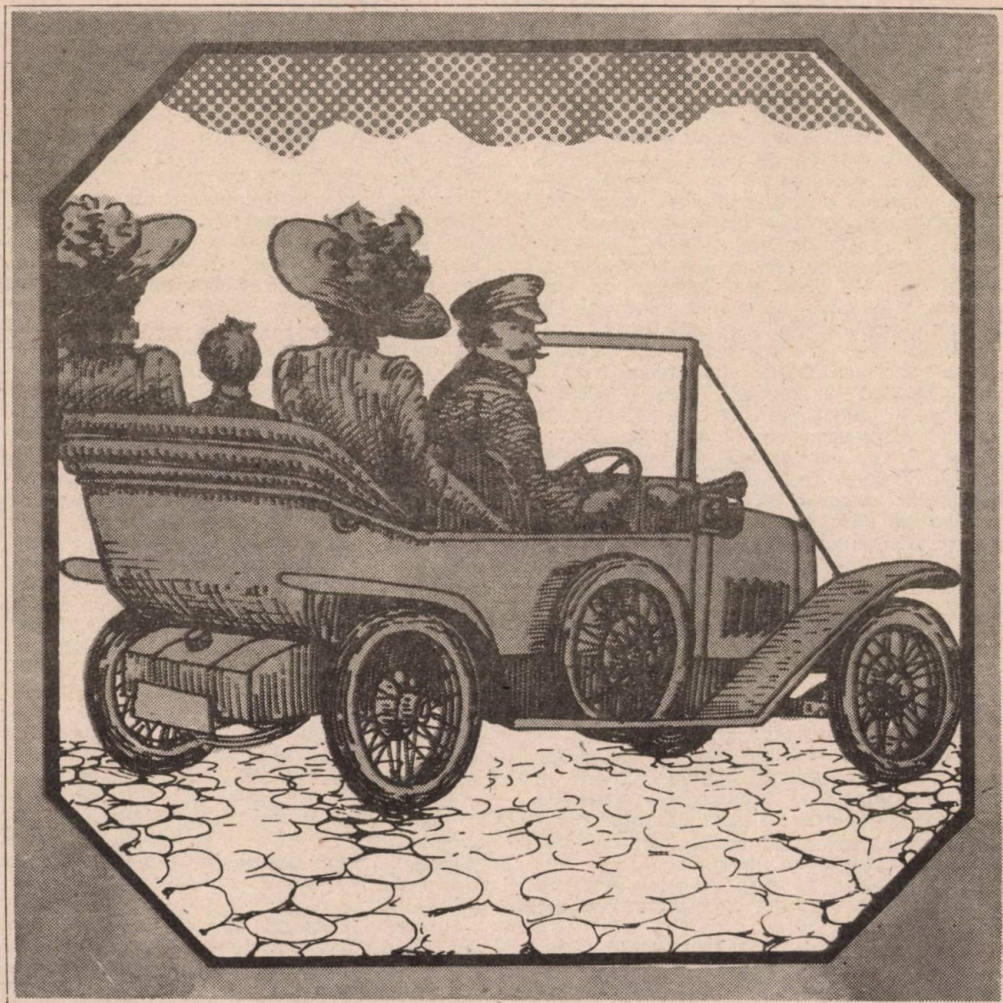
— Mă așteptam la mai multă seriozitate din partea dumitale. Vă rog să coboriți, ca să pot încuia mașina. De acum în colo, lecțiile vor avea loc numai în casă.

Am coborît din mașină beat de mînie și de umilînță. Descoperam sentimentul de ură. Cred că nu eram singurul copil rău. Pe atunci părinții practicau interdicțiile cu o delectare sadică.

În sfîrșit, problema automobilului a fost rezolvată. Prin Constantin de Plagino, a fost angajat un șofer „stilat”, adică cu multe pretenții. De la început a refuzat să mînce pe servitorii. Trebuia servit la el în cameră. Complicații, discuții. Inovici refuza să-l servească, bunicu triumfa:

— Automobil v-a trebuit! Pe urmă a fost amenajat garajul. Alte cheltuieli, alte regrete.

Pe atunci leul (i se spunea „francul”) era o divinitate eternă și definitivă. Pînă la urmă însă a venit ziua cea mare. Într-o dimineață cu soare ne-am urcat în mașină, după un protocol bine studiat: bunicul în față, lângă șofer, arbora o caschetă albă cu cozoroc de lac, iar ochelarii de praf erau fixați cu un elastic deasupra cozorocului. În spate, la dreapta, sta bunica, eu, la mijloc, iar mama, la stînga. Pe urmă, s-a repezit Inovici cu un pled, pe care ni l-a întins pe genunchi. Solemn, în mînuși, Alecu, șoferul, a coborît pentru a învîrți manivela de pornire. S-a auzit o răpăială promițătoare, iar Alecu a catadicsit să ne declare că motorul a pornit la sfert. Noi ne-am prefăcut că înțelegeam. Porțile mari fiind deschise, var-distul Ilie a ieșit în mijlocul străzii și a scos un țigăru. Nu era nevoie, strada fiind pustie, dar făcea „bine”. Încet, fudul, cum se cuvenea

unui Fiat nerodat, am ieșit din strada Foti și am apucat spre centru.

Periplul clasic era strada Domnească pînă la statuia lui Costache Negri și înapoi, pînă la Grădina Publică. Plimbarea putea fi repetată de trei ori, nu mai mult! Toată lumea știa asta, afară de Climis băcanul. Cînd i-a sosit mașina, un Pipe cît un tramvai, nu mai conținea să salute alte mașini, din care i se răspundea doar „din gene”. Pentru a arăta că plimbarea noastră e mai serioasă, purtam toți niște halate lungi pînă la pămînt. După o singură raită „de paradă”, am văzut și am fost văzuți de toată protipendada Galațiului: vreo douăzeci de automobile și cam tot atîtea echipaje particulare. Iată un Cotin Desgouttes, iată un Clement Bayard, un Turquat-Merry. De la volanul unui torpedo sport Gobron-Brillet ne saluta tînărul A. Auschnit.

— Dacă ți-ai ști lecțiile la fel de bine! — constata mama amar.

După turul de rigoare, Grandpapa a vrut să mergem pînă la lacul Brateș. Acolo, înspre satul Tulucești, era o porțiune de șosea bine cunoscută de automobiliști. Neteșă, fără prea multe gropi sau bolovani, se preta încercărilor de performanță. Grav, aș putea spune solemn chiar, bunicu și-a tras pe nas ochelarii. Șoferul a accelerat. Ceva misterios, fermecător ne-a apucat de ceafă, pentru a ne răpi tot mai repede. Descopeream vraja vitezei.

Pentru generațiile care au urmat, e greu de înțeles. Noi însă eram prea aproape de cotitura cea mare ca să nu resimțim tranziția. De la faraoni încoace, graba nu cunoștea altă soluție decît calul, „cea mai frumoasă cucerire a omului”. Nici Iuliu Cezar, nici Regele Soare și nici Napoleon nu puteau concepe altceva. Gîndirea nu cuteza. Ce a fost de atîtea și atîtea milenii, n-avea să se schimbe tocmai acum! Dar iată că deodată, răscolind omenirea, sfîdînd cerul, apare aburul, și odată cu el, locomotiva, vaporul. Printr-un accident de alambic, se descoperea benzina. Cracking e numele accidentului. Părinții mei au trăit în zodia locomotivei, dar eu mă consider din era motorului cu explozie. El m-a condus și nu eu pe el.

În plin avînt, șoferul ne-a declarat peremptoriu: — Acum am depășit 70 km pe oră. Foarte impresionați, l-am crezut pe cuvînt. Nu exista speedometru, ca să nu mai vorbim de pornire automată sau lumină electrică.

Personal mă simteam destul de mindru de uriașă dîră de praf lăsată în urmă. La întoarcere, cam în dreptul Episcopiei Dunării de Jos, l-am întîlnit pe Fortunescu, la volanul unei comedii ciudate. Aducea mai mult a gîndac pe roți, decît a automobil. Ironic și condescendent, bunicul comenta:

— E o mașină venită din America. A costat patru mii de lei... a treia parte din prețul unei mașini modeste.

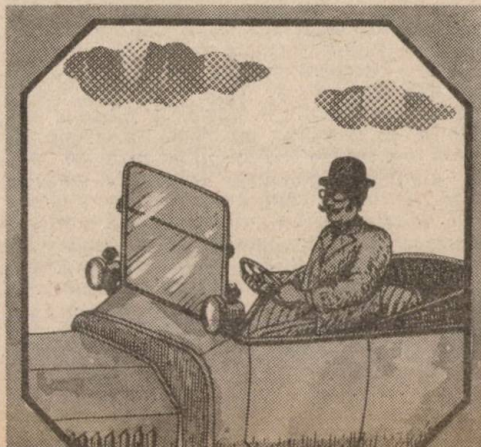
După razboi, adică prin 1919, cînd toate automobilele au fost mistuite de teribila incercare (inclusiv al nostru), singurul supraviețuitor era Fordul lui Fortunescu și care spre uimirea „specialiștilor” circula ca înainte.

În afara de Tulucești, mai era plimbarea de la Calica. Aici avea Serfioțis (cămătar și doctor cu renume) o imensă moșie. Odată, la înapoiere, cînd coboram dealul Barboșilor, am fost zguduți de o teribilă bubuitură. Explodase un cauciuc, de la o potcoavă. „Encore trois louis!” — a exclamat bunicul, resemnat dar acru (încă trei ludovici). Pe atunci o pană de cauciuc costa cel puțin o oră de chin pentru șofer. Am luat-o pe jos, deși mai erau vreo patru-cinci kilometri. Asta nu-i deranja pe ai mei. Totdeauna le-a plăcut mișcarea. Cu canotierul tras pe frunte, bunicul înălțura cu vîrfu bastonului obiectele de fier de pe șosea. — Un „Landaulet de Ville” nu e făcut pentru drumuri barbare. Mașina trebuie cruțată. La Sinaia, la Constanța nu zic... dar aici trebuie folosită numai în oraș.

La Constanța soseam cu yachtul Carolus Primus, pus la dispoziția bunicului meu de către Comisiunea europeană a Dunării. Ancoram lîngă pavilionul reginei Carmen Sylva. Mașina era adusă pe o platformă C.F.R. cu Alecu. S-a încercat o aventură spre Mangalia. Ai mei sperau să ajungă pînă acolo și să facă o surpriză unor prieteni. Fiind considerat prea mic pentru o expediție de peste o sută de km, am fost lăsat pe yacht. Bine au făcut! Drumul era atît de accidentat, încît pe la Agigea s-a rupt un arc. Trași de doi boi, ai mei s-au întors noaptea tîrziu. Din cabina unde eram culcat, îi auzeam comentînd accidentul. De atunci mașina n-a mai fost folosită decît pentru Mamaia. Aici era cu totul altceva. Nu numai că drumul era neted, dar era și stropit de tulumbele primăriei, la zece și jumătate. La unsprezece apăreau mașinile bogătașilor, care, astfel ferți de praf, se duceau la „băi”. Să ne înțelegem: prin cuvîntul „baie” nimeni nu se gîndea la un contact direct cu apa. Lumea se plimba agale, pe o podea de scîndură, pusă de-a lungul mării. Cei cu automobile organizau un fel de „corso” pe splendida plajă care ducea spre Gargalîk. După vreo trei ture de saluturi și zimbete, cei mai mulți se întorceau la cazinoul de la Constanța.

Seara, după ce isprăveau cu încărcatul și descărcatul vapoarelor, hamalii înotau în jurul yachtului. Căpitanul le arunca cite un ban pentru care se băteau sub apă, cite trei, patru, ca chiorii. Victoriosul apărea cu banul în mînă. Erau turci din cei cu ochi albaștri și cu dinți scilpitori. Din Agigea. Le-am aruncat și eu cite o dată un ban, doi. Mama și bunica făceau mare haz, dar văzînd scena, bunicul mi-a interzis „asemenia barbarie”. „Cum de nu vă e rușine, femeii în toată firea!” Delicatețea bunicului n-a fost apreciată de hamali. Văzînd că vizitele lor sunt zadarnice, au început să ne înjure pe turcește.

„Marea e perfidă”, era bine cunoscut, dar pe de altă parte „se știa” că apa de mare vindecă sifilisul. Pentru a împăca una cu alta, primăria a instalat niște pîrme, care, prinse în pari groși, înaintau în mare. Am văzut cîțiva bărbați sportivi care, cu canotierul pe cap (de frica insolției), se ți-

neau de funii și călcau apa pe loc. După câteva minute apăreau pe plajă, pășind tănoși. Doamnele, pudice, priveau în altă parte. Dar n-aveau de ce. În chiloți lungi, mai jos de genunchi, și în tricouri târcate roșu cu alb sau cu galben, estivanții n-aveau nimic indecent. Pe cînd mă bălăceam odată pe buza plajei, un val mai puternic m-a stropit din cap pînă-n picioare. O răcoreală, un deliciu! Așteptam încă un val, încă o fericire, dar pentru asta, aveam să aștept vreo douăzeci de ani. În locul valului a venit înspăimîntată domnișoara Bourguignon. Catolică, cu o profundă aversiune față de apă și de săpun, guvernanta mea mă și vedea bolnav de pneumonie, ofticos. „Malheureux, suppôt de Satan” (nenorocitul, trepăduș al satanei), „allons vite!” Urcat în mașină, am fost fricționat cu atîta vigoare și disperare, încît am crezut că în adevăr sunt în mare pericol. Să nu uităm că pe atunci, soarele, apa și aerul erau cei mai periculoși dușmani ai omului. Așa considerau igiena vremurilor și religia.

Cînd vara aceea a avut loc vizita reginei Carmen Sylva pe yachtul nostru. Nu știu dacă am cîștigat în prestigiu, dar am pierdut prietenia celor omiși de protocol. Domnișoara Bourguignon s-a căznit destul să mă învețe și am reușit să mă înclin în fața Reginei și totodată să mă las pe un genunchi într-un fel de reverență. I-am sărutat mîna destul de speriat. O avea moale și parfumată. Pe urmă mi-a spus cîteva cuvinte amabile, pe care nu le-am înțeles, fiind în nemțește. Nu prea impresionat, i-am răspuns printr-o frază învățată pe de rost. În familie nu cultivam fibra monarhică.

După un ceai elegant și copios, a fost ridicată ancora. Timpul era senin, cu o foarte ușoară briză. Totuși, lăsînd în stînga farul cel mare, am întîmpinat o hulă grea — un slab ecou al unei furtuni din largul îndepărtat — explica căpitanul Firenze. Cînd, de pe creasta valului, vasul cobora în scobitura lui, orașul pierdea din zăre. Cîrăjoasă, regina nu părea afectată de hulă. În schimb, două doamne de onoare și aghiotantul de serviciu au restituit mării tot ceaiul elegant. Nici mie nu-mi era prea bine, dar mă consolam privind pe guvernanta mea. Era întinsă pe cușetă, verde ca lămiia crudă, și nu-i mai ardea să mă cicălească.

Uneori prova se scufunda atît de adînc, încît bompresul atîngea valul. Atunci elicea ieșea din apă, sfîrșind în gol. Mecanicul șef a telefonat căpitanului că arborele motor s-ar putea rupe. Regina a binevoit să accepte scurtarea plimbării, iar peste puțin timp am intrat în port, spre satisfacția tuturor.

Pe urmă, nu mai țin bine minte ce s-a întîmplat. În orice caz automobilul a fost urcat pe o platformă de C.F.R. și expedit la Sinaia. Acolo se muta centrul de gravitație al țării, în jurul castelului Peleş.

De la Sinaia urma să facem multe plimbări cu mașina prin împrejurimi și chiar pînă la Brașov, pe atunci în Austro-Ungaria.

STAU GATA PLUGURI STELELE SĂ CADĂ

*Stau gata pluguri stelele să cadă,
Stau să se-nfigă nori și fulgere-n
pămînt,
Cea mai frumoasă și mai grea
zăpadă,
Aceea care-a ars și fumegă-n
cuvînt.*

*Fierb cumpenele veacului prin aer,
Fîntîna ochilor se-nclină doar
spre zi
Și totuși, totuși, din adînc un vaier
Ca de semințe-auzi, e vis ce se
trezi.*

*Sudoarea aceea roșie și sfîntă,
Pe care-o picură sub lună niște
maci,
Tot semn că mîna care scrie cîntă,
Tot semn că-i vis și, ascultîndu-l,
taci.*

A.I. ZĂINESCU

AȘTEPT

*Un măr înrourat pe masă așteaptă
În lumina albă, între pereții albi
Ai casei mele. Și pași nu se aud,
Și vocea ta nu se aude, nici
Lumina trupului tău. Afară plouă,
Afară ninge, ninge și plouă,
Vîntul biciuiește ferestrele
Ca într-un hău curg formele nopții
Aștept. Un măr înrourat pe masă
așteaptă.*

MIRCEA FLORIN ȘANDRU

VLAICU BĂRNA

REMEMORĂRI

Nu puteam să nu fiu mirat că Bogdan-Pitești lipsește din Micul Dicționar Enciclopedic cînd știam, după atîtea mărturii, ce rol a jucat în mișcarea literară și artistică din primele decenii ale veacului. Argezi, Mateiu Caragiale, Adrian Maniu și Ion Minulescu făcuseră parte din lista invitaților la mesele săptămînale (citește cenacluri) de la locuința sa din Știrbey Vodă. Amfitrionul de la Mărțișor mi-a povestit odată despre o duminică petrecută de el la moșia din județul Olt a mai sus pomenitului, care programase acolo o întîlnire a scriitorilor bucureșteni cu țărani din satul Vlaici. Dar în scrisul arghezian se fac nu o singură dată referiri elogioase la Bogdan-Pitești. Tot de la Argezi dețin mărturisirea că boierul de la Olt îl angajase custode al unei expoziții a pictorului parizian Puvis de Chavannes, adusă de el la București, și cu această ocazie, la anii săi tineri, poetul făcuse cunoștința marelui I.L. Caragiale. Apoi, în toate monografiile și studiile despre Luchian sînt consemnate mijloacele pe care omul avut și de bun gust Bogdan-Pitești le-a pus la dispoziția marelui pictor. În anii ocupației germane a Bucureștilor, din primul război mondial, Bogdan-Pitești devenise un colaborator activ al ocupantului, patronînd ziarul **Seara**, iar îndată după proclamarea păcii, o afacere deocheată de bancă îl cazează pentru un timp la închisoarea Văcărești, în compania ziariștilor care combătuseră pentru puterile centrale. Se zice că în plimbările sale prin curtea închisorii, cinicul mecenat, mîngîindu-și cu o mînă barbișonul, le spunea qamenilor scrisului de acolo: — Nu stau de vorbă cu trădătorii de țară! Eu nu sînt decît escroc... Dar anecdotica țesută în jurul renumitului amator de artă a făcut epocă. Se povesteau, la cafenea, farsele ticluite de el graficianului Petrescu Găină și lui Luchian. Desenator foarte dăruit, acest Petrescu Găină visa să-și poată întîlni confrății de pe cheiurile Senei, deci o călătorie la Paris. Bogdan-Pitești i-o făgăduise și după multe amînări îi pune în palmă într-o bună zi banii de trebuință, biletele de tren, iar omul, fericit, își face toate formele; dar în noaptea din ajunul plecării, boemul artist e prădat de hoți, care-l lasă și fără haine. Lovitura era aranjată de inusuși generosul protector, iar după emoțiile consumate lucrurile iau o întorsătură favorabilă artistului protejat ce își va vedea visul împlinit. Lui Luchian, care fusese trimis la Sinaia să lucreze, glumețul personaj îi adresase o scrisoare în felul următor: **Celui mai urît om din Sinaia.** Și misiva a ajuns într-adevăr la omul al cărui nume era înlocuit printr-o para-

frază, la marele artist cu figura suferindă și privirile arzătoare din cunoscutul autopoportret luchianesc.

La luminile și umbrele din care s-ar putea reconstitui portretul fizic și moral al lui Bogdan-Pitești vreau să mai adaug și cele povestite de Tudor Vianu. El își amintea că în copilărie, la Slatina, unde tatăl său funcționa ca medic militar, orașul era terorizat uneori de o ceată de indivizi călări, înarmați cu bice și pistoale. Cînd aceștia dădeau năvală în centrul comercial, ca în westernurile americane, prăvăliași se grăbeau să tragă obloanele și să se ascundă. Lumea spunea: „au coborît voinicii de la Vlaici”. Se știa că Vlaici era moșia lui Bogdan-Pitești și voinicii, oamenii lui, iar galopada lor și spargerea citorva vitrine însemnau un preaviz dat negustorilor cu care boierul avea felurite socoteli. Vianu își mai amintea cîm, tot pe atunci, călătorind cu tatăl său spre București într-un compartiment de clasa întîi, medicul militar și fiul său făcuseră cunoștința boierului de la Vlaici, un om mărunt de statură și ras în cap. Am mai aflat apoi de la regretatul meu prieten, ziaristul și scriitorul Horia Robeanu, că el fusese angajat în tînetre secretar al ciudatului ipochimen. Vorbindu-mi de sarcinile ce-i reveneau ca secretar în casa vizitată de foarte multă lume, mi-a spus că într-o zi patronul l-a trimis cu o scrisoare la Tudor Argezi, la locuința lui din Bulevardul Elisabeta. S-a dus și s-a întors cu aceeași birjă, dar la întoarcere a fost însoțit de poet, pe care-l vedea și întîlnea pentru prima oară.

Castelul de la Vlaici

Iși mai amintea și de cele discutate pe drum și de faptul că în acea zi avea loc vernisajul unei expoziții în **Sala Ileana** de lângă Cismigiu, la care fusese poftit și Arghezi. Am înțeles că slujba de secretar a lui Robeanu n-a durat prea mult, poate un an, cel din urmă al patronului, 1921 sau 1922. După toate datele adunate de istoria artei, omul care se mișca cu aceeași dezinvoltură în relațiile cu marii pictori ai Parisului, cu țărani din depresiunea subcarpatică și cu boema literelor și artelor de la București a lăsat o importantă colecție de tablouri. Ea a fost risipită, nu se știe cum. Ion Vinea pretindea că văduva colecționarului mai trăia încă, prin anii cincizeci, total izolată, într-un cartier de margine, iar modesta ei casă mai adăpostea pe atunci câteva din cele mai de seamă pinze ale lui Luchian.

■ ■ ■

Revoluția de la 1848 îngropase lumea anterieilor și ișlicelor. Unirea Principatelor, domnia lui Cuza și apoi intrarea în țară a domnitorului Carol I de Hohenzollern deschisesea noi orizonturi orașului de pe Dimbovița. Bucureștii se primeneau. Se înmulțiseră școlile, teatrele, sălile de concert, strada era colorată de uniforme ofițerilor. Generațiile de bonjuriști și apelpiști introduseseră îmbrăcăminte europeană, pălăria și bastonul, gheața din piele fină și ceremonioasele mănuși. Hanurile vechi erau în ruină, în locul lor apăruseră hotelul și restaurantul. Le-a urmat cafeneaua, care s-a instalat cu adevărat în ultimele trei decenii ale veacului trecut. Cafeneaua **Strobel** din Lipscani, **La Brener** de pe strada Stavropoleos și cafeneaua **Fieschi** din Șelari sint cele dintii pomenite în timp și ele se aflau în apropierea pieței mari. Le urmează altele în Piața Amzei, la **Hotel Boulevard** sau la **Hotel de France** din Calea Victoriei, vis à vis de biserica Zlătari. Tot pe Calea Victoriei a făcut vad o vreme, pentru oamenii presei, ai literaturii și teatrului, cafeneaua **Fialcowski**. În perioada interbelică se mai păstrau încă în memoria unor evocatori ai trecutului referințe despre slabele afaceri cu care patronii unor asemenea localuri s-ar fi putut lăuda. De pildă:

„La Fialcowski-n cafenea
Talente grămădite-o sumă
Ce multă apă se consumă
și rar se bea cîte-o cafea
La Fialcowski-n cafenea”

Cea dintii cafenea literară de faimă a fost Kübler, deschisă la parterul Hotelului Imperial. Mai târziu s-a numit **Cafeneaua Imperial** și ea a fost frecventată de Eminescu și Caragiale, de Slavici, Coșbuc și Vlahuță, de Gîrleanu și St.O. Iosif, de Lovinescu și Eftimiu. La una din mesele acestei cafenele, într-o seară ploioasă, Eminescu făcea în tovărășia lui Vlahuță planuri de viitor pentru o **Casă a Scriitorilor**, menită să editeze, să aducă profituri etc., etc... Oamenii literelor s-au grupat apoi în jurul meselor de la **Terasa Otetelișanu**, unde într-o

odaie vecină se spune că se afla o pianolă mecanică, pusă uneori în funcțiune.

■ ■ ■

Prin 1930 Terasa Otetelișanu a căzut sub tirnăcoape și pe locul ei a fost ridicat Palatul Telefoanelor, construit de un consorțiu american. Cafeneaua Capșa exista și înainte de dispariția terasei, dar de la demolarea acesteia scriitorii și-au mutat locul de întîlnire aici. Lîngă hotel, restaurant și cofetărie, cafeneaua Capșa era, pînă atunci, locul știut unde „boierii” își luau aperitivul. Boema bucureșteană stătea acum cot la cot, la mese alăturate, cu edecurile unei clase care nu-și mai putea apăra pozițiile nici măcar în localurile publice cu o anumită tradiție. Și la Capșa consumația de bază era șvarțul, a cărui vogă a ținut pînă la al doilea război mondial. Era consumația cea mai ieftină, e drept, cea mai accesibilă pungilor boemei literare, dar ea reprezenta blazonul breslei și, în același timp, consemnul ei democratic, pentru că tot șvarț consumau și maeștrii cînd descindeau aici. Epoca de glorie a cafenelei Capșa a fost deceniul patru, pînă în toamna lui 1939, cînd operîndu-se o renovare a localului, spațiul cafenelei s-a adăugat restaurantului, ușa de intrare, de la colțul clădirii, fiind transformată în fereastră. Iar clientela cafenelei s-a mutat, parte la măsuțele rotunde de marmură roz ale cofetăriei, de care n-o despărțea decît un perete, parte peste drum, la **Café de la Paix**.

■ ■ ■

Am vorbit de șvarț dar n-am spus ce era șvarțul. Rețeta o dețin de la unul din cei trei garsoni, Niculae, Niță și Bărsan, care au servit în ultimii cinci-șase ani de existență a cafenelei Capșa. După spusa lui Bărsan, șvarțul se fierbea în cantitate mare, o singură dată pe zi, dimineața, zeci de litri de apă în care se puneau o cantitate de cafea măcinată ca păsatul și tot pe atîta cicoare. Strecurat apoi ca să nu lase reziduuri, era ținut la cald pe colțul mașinii de bucătărie și servit la cerere în lungul zilei. Se aducea la masă cald, într-o sucupă de metal alb de o formă specifică, avînd alături, pe tavă, ceașca albastră cobalt, lingurița, cîteva bucățele de zahăr și paharul cu apă.

Asfințitul șvarțului a început odată cu anii războiului și cu oprirea importului de cafea. El a degenerat în surrogat și după război n-a mai existat. Produsul filtrat al aparatelor de model italian **Espresso** și distilatul instant al firmei elvețiene **Ness** i-au luat locul. Dar înainte de a intra în amurg se dusesse vorba că șvarțul cel mai bun era la **Corso**, braseria lui Papa Finkelstein. Nu departe de sfîrșitul cafenelei Capșa a fost înregistrată și demolarea Corsoului, reclamată de planurile de construcție ale Palatului de peste drum.

Sosise toamna anului 1939, cu invadarea Poloniei, cu ordine de concentrare și trimeri pe zonă. Începuse un nou ciclu al istoriei în care cafeneaua nu-și mai avea locul.

NICOLAE IOANA

TREI PORTRERE

OSCAR LEMNARU

Sînt oameni care contribuie la construirea spiritului unei epoci fără să dea vreo operă capitală, ci numai prin propria lor prezență, prin modul de a se implica și de a fi purtătorii de idei ale acelei epoci. Posteritatea este de obicei ingrată cu ei. Îi uită! Este și cazul lui Oscar Lemnaru, traducătorul și omul de care astăzi puțini își mai amintesc. Era un om de o eleganță și de o gentilețe deosebite. L-am cunoscut cu ani în urmă, mai exact prin anii '59, la redacția revistei „Contemporanul” unde, nici eu nu știam exact de ce, voiam cu tot dinadinsul să public versuri. Versuri n-am reușit să public atît de ușor pe cît mi-am închipuit — a trebuit să fiu prezentat mai înainte directorului publicației, profesorul George Ivașcu, ca acest lucru să se întîmple — în schimb, m-am împrietenit cu Oscar Lemnaru, omul dolidora de sfaturi și de amintiri și cel puțin pentru un timp m-am liniștit și n-am mai bătut drumul spre redacție. Ne vedeam o dată sau de două ori pe săptămînă la un filtru la Athénée Palace și mi-era îndeașuns. Apoi o luam ușurel spre Cîșmigiu, unde ne pierdeam pe străduțele din jur. Nu întîmplător o apucam spre zona aceea: și astăzi cred că este una dintre cele mai frumoase ale Bucureștiului. Eram proaspăt venit în Capitală și atent la tot ce se întîmplea și mai ales dornic de a cunoaște scriitorii și viața literară care pentru mine era o legendă. Primul om care mi-a îndrumat pașii și mi-a vorbit despre toate acestea a fost Oscar Lemnaru. El, pot să spun, mi-a fost călăuză despre care nu-mi amintesc fără să am o tresărire. El a fost primul care m-a întrebă ce am de gînd să fac aici și dacă știu cum am să-mi duc intențiile la capăt. Desigur că răspunsurile mele întîrziiau sau erau pripite ca ale oricărui băiat simplu venit de la țară, lipsit de metodă și de experiența citadină. Acest om, la rîndul său răbdător, răspundea impulsivității și bălbăielilor mele. Uneori direct, alteori pe ocolite, adică prin pilde: aceea cu banii pe care trebuie să-i aperi de hoți în pădure poate trezi risul, dar niciodată nu-și poate pierde valabilitatea. Oscar Lemnaru era plin de asemenea pilde pe cît de simple, pe atît de instructive și bine aș fi făcut dacă aș fi ținut mai mult cont de ele.

Dar discuțiile noastre nu se reduceau numai la atît. Acest om de o mare cultură și erudiție, care pe deasupra mai era și un bun coseur, îmi vorbea nu numai despre cărți și mă îndopa

cu pilde, dar îmi povestea și întîmplări reale din viața scriitorilor. Îmi amintesc de una dintre ele cu Camil Petrescu în postură de matematician care, la Universitate, în fața unui public interesat să afle ce spune marele scriitor, încerca să găsească echivalente teoremei lui Pitagora sau geometriei euclidiene. Cu toate că unele dintre aceste întîmplări erau îngroșate de Oscar Lemnaru, nu-mi displaceau pentru că el le reproducea cu un umor irezistibil și conțineau în ele și ideea înțeleptului, adică aceea a desertăciunii. Poate de aceea traducătorul și omul de spirit trăgea totul, chiar și cele mai savante teorii, spre viață. Era o lecție de cum trebuie să te ridici deasupra lucrurilor și întîmplărilor, cum să te îndepărtezi, chiar și rîzind de ele, pentru a le cunoaște și a le stăpîni mai bine.

Cu acest adevăr am rămas de la Oscar Lemnaru care a dat nenumărate echivalente în limba română ale unor opere capitale semnate de marii scriitori ai lumii, printre care și **Germinal** de Zola, și mai puțin cu micile cancanuri ale vieții literare a cărei configurație capricioasă se schimbă de la o perioadă la alta.

A.E. BACONSKY

Baconsky a fost printre primii scriitori și oameni de cultură pe care i-am cunoscut cînd am venit în București. Dorința mea de a-l vedea și de a sta de vorbă cu el era ușor de înțeles: Baconsky reprezenta un spirit nou în literatură și-apoi știam destul de bine ce făcuse el la **Steaua**, revistă care relua marile nume de dinainte de război. Acest lucru este recunoscut și astăzi. Mă miră însă că se pune la îndoială faptul că tot lui îi revine meritul ca, după o tristă experiență proletcultistă, în care, după cum susțin unii, a crezut — stranie afirmație —, de a realiza „cotitura”, gest de mare anvergură pentru vremea aceea. Se trece prea ușor peste acest moment, uitîndu-se că **Fluxul memoriei**, prin care el însuși amendează proletcultismul și care este una dintre cele mai interesante cărți ale așa-zisului „obsedant deceniu”, a apărut cu cîțiva ani înaintea generației șazecei. Acești ani într-o revoluție, pentru că a fost o revoluție în modul de a se privi pe sine o literatură, înseamnă enorm de mult. Mai trebuie spus de asemenea că acest merit este de istorie literară și nu în ceea ce privește valoarea intrinsecă a operei autorului. Atunci este cu atît mai greu de înțeles această nerecunoaștere.

A.E. Baconsky

Trec însă peste această chestiune și mă întorc la anii 59—60, când l-am cunoscut pe scriitor de care avea să mă lege o afecțiune literară, așa zice de gradul doi, dar destul de fertilă atât ca schimburi de idei și de opinii, cât și de colaborare editorială menită să ne apropie și mai mult.

În după-amiaza aceea, când m-am hotărât să-i dau telefon, eram student la facultatea de filosofie și locuiam la căminul din strada Doamnei, la cițiva pași de A. E. Baconsky. Cu toate că mișunam și eu ca atîția alții prin redacții în vederea plasării unui text sau pur și simplu să cunosc scriitorii, în afară de filosofie nu vedeam altceva. Așa că m-am dus la Baconsky cu capul plin de filosofie, puțin crispat și cu un soi de superioritate cu nimic justificată și, cum era și firesc, discuția noastră a fost una filosofică.

Aș vrea însă să întirzii nițel la felul cum mi s-a înfățișat poetul. Îi știam din pozele apărute în reviste și în cărți figura distinsă, puțin prețioasă. Când l-am văzut însă în cadrul ușii în carne și oase mi-am dat seama că începînd de la dunga pantalonilor pînă la culoarea hainelor și de la aceasta pînă la armonizarea gesturilor era studiat cu grijă. Cu toate acestea nimic nu părea contrafăcut, ci, dimpotrivă, firesc, ceea ce pe moment îl puse într-o și mai mare dificultate pe omul din mine, lipsit de asemenea dichisuri. A. E. Baconsky însă, cu un soi de a fi vrăjitoresc, a reușit să-mi alunge repede această stare și în scurt timp am devenit

atît de apropiați, încît am putut începe discuția care după cum spuneam a fost una filosofică. Adoptasem acest subiect bineînțeles după ce autorul „Echinoului nebunilor” mă întrebaseră la ce facultate studiez, dar și la dorința secretă a mea de a mă da mare într-un domeniu unde mă consideram într-o oarecare măsură stăpîn și superior, bănuiam eu, interlocutorului meu. Dar n-a fost să fie așa. Cîci n-a trebuit să treacă mult ca să-mi dau seama că aveam înaintea mea nu numai un intelectual de o erudiție și finețe extraordinare, dar și un cunoscător de filosofie cum rar am întîlnit de atunci printre scriitorii. Mai mult, avînd în vedere că însuși Baconsky era pe atunci destul de tînăr, un om cu opinii și structuri bine definite, gata de a-și susține ideile pînă la capăt în fața oricui. Deci și în fața unuia ca mine care, datorită tineretii și lipsei de experiență, meritam, aveam nevoie de o oarecare condescendență. Am simțit că nu e dispus să-mi-o ofere și după cîteva incursiuni în Kant am rămas în expectativă, ceea ce n-am mai făcut-o după ani, cînd îmi exprimam opinii care îl enervau de-a dreptul. Era un mare admirator al marilor scriitori români și nu suporta nici o umbră de indoială asupra valorii lor. Sigur că și eu îi admiram și-i admir, dar nu fără unele rezerve cum o făcea el. Or, tocmai aceste rezerve ale mele în cazul unora dintre ei, care mi se par firești și astăzi, nu-i plăceau lui și se ambala în lungi demonstrații. Mi-amintesc de o discuție purtată la Editura Albatros, în preajma apariției „Panoramei poeziei universale”. Pe atunci poetul avea la el o pungă cu tutun aromat și foiță. Era un ritual întreg scoaterea foiței, dozarea tutunului, răsucitul și lipitul țigării pe care nu o aprindea înainte de a aduna cu grijă firele de tutun căzute pe cristallul biroului. În tot acest timp își continua conversația, care nu era decît un monolog, iar eu și cei de față nu știam ce să urmărim mai întîi, ritualul răsucirii țigării sau vorbele poetului.

A stat cu noi cîteva ceasuri bune fumînd țigară de la țigară, povestindu-ne cu o fascinație rar întîlnită despre eoul pe care îl avea „Luceafărul” lui Eminescu în străinătate. Se afla într-o perioadă cînd nu-i plăcea să fie deloc contrazis și eu tocmai asta am făcut, dar nu în ceea ce îl privea pe Eminescu, ci pe Arghezi, susținînd că autorul „Cuvintelor potrivite” îmi place mai mult ca prozator. Mă aflam sub impresia unei lecturi recente a „Cimitirului Bunăvînt”. În treacăt fie spus, și azi cred că fără acest roman nu aș fi înțeles niciodată personalitatea lui Arghezi. Cît de tare l-a mîhnit judecata mea se poate vedea și din faptul că peste cîteva zile, întîlnindu-l în Pasajul Universității, mi-a atras din nou ritos atenția. Dar asta se întîmpla mult mai tîrziu. Atunci însă, la prima noastră întîlnire, am evitat cu desăvîrșire să-l contrazic. Și bine am făcut, deoarece promisem de la el o lecție de filosofie la care nu mă așteptam. Căci dacă în ceea ce îl privea Kant am scos-o cu bine la capăt, cînd am trecut la Hegel am rămas mut. Baconsky știa pe Hegel aproape mai bine decît dascălii mei. Și nu mi-e rușine sau teamă să mărturisesc. De

altfel, nu peste mult timp am văzut în vitrina bibliotecii şirul operelor filosofului şi n-aveam cum să mă mai mir. Aşa că l-am lăsat să vorbească şi mi-am sorbit în tăcere cafeaua adusă de doamna Clara.

Nu-mi mai rămânea să-i admir decît erudiţia dar şi gentileţea pe care a avut-o faţă de pros-tul meu obicei de a întîrzia mai mult decît tre-buie în locurile unde m-am simţit bine.

Am revenit după un timp şi m-a primit tot atît de jovial. În cadrul vizitei trecute pusesem, o bază solidă discuţiilor noastre. Nu ne rămî-ne decît să ne avîntăm din nou. Trebuie să recunosc că de data asta venisem mai pregă-tit, mai prudent şi mai atent în a coordona dis-cuţia spre domenii în care puteam să mă des-făşor — în orice caz nu Hegel.

Ne aflăm pe la mijlocul discuţiei care decur-gea bine, cînd pe uşă, adus de doamna Clara, a intrat un bărbat de vîrstă şi statură mijlocie, cu două tablouri sub braţ: era Marin Preda. Baconsky s-a ridicat de la birou şi i-a strîns mîna, apoi mi-a făcut şi mie cunoştinţă cu noul venit. Pe loc mi-am dat seama că între cei doi era o mare deosebire şi poate tocmai din această cauză se simpatizau. Şi tot pe loc am realizat stilul moromeţian al lui Marin Preda cînd, fără să ţină seama de discuţie, a scos cele două tablouri la iveală exprimîndu-şi nedumerirea în ceea ce privea preţul lor. Era vorba de un desen şi de un peisaj, amîndouă de Pallady. Cu toate că desenul era mai mare costa mai puţin decît peisajul şi asta îl nedu-merea pe Marin Preda. Baconsky a zîmbit şi i-a explicat că mai întotdeauna pictura este mai scumpă decît desenul cînd sînt semnate de acelaşi pictor sau de pictori diferiţi, dar de valoare apropiată. Am privit şi eu tablourile şi mi-am dat seama că Marin Preda venise la Baconsky ca la un cunosător.

Ce s-a întîmplat însă cu cele două tablouri n-am mai putut afla deoarece am plecat şi nici pe monşerul nu l-am mai întreat după ani, cînd am reuşit să-l văd şi să stau cu el de vorbă mai îndeaproape. Dar nu asta conta.

O a treia vizită nu-mi amintesc să-i fi făcut lui A.E. Baconsky. Ne vedeam destul de des în alte împrejurări şi timpul acela părea să fie îndeajuns ca să aflăm cîte ceva unul despre ce-lălalt.

Ultima oară l-am văzut în Pasajul Universită-ţii, cu cîteva zile înainte de cutremur. Era sur în întregime, îmbrăcat în pantaloni şi pulover de un maroniu stins, aproape de culoarea tu-tunului peste care îşi pusese o haină de piele de o nuanţă apropiată. Era sur zic, dar vesel pentru că urma să plece într-o călătorie. N-a mai apucat s-o facă pe aceea. În schimb, în seara zilei de 4 martie 1977 avea să facă una fără întoarcere, lipsind literatura română de o operă pe care atunci începuse s-o desăvîr-şească şi de un om unic.

EMIL BOTTA

De la Emil Botta mi-au rămas spre amintire o fotografie făcută la patruzeci de ani în rolul lui Othello şi o cutie de bomboane de cioco-lată goală, care fiind din pinză s-a păstrat pînă astăzi.

Pe spatele pozei, oferită mie, se află dedica-ţia: Poetului Nicolae Ioana, tîrîe de griu romă-nesc, de la Emil Botta. Cutia de bomboane i-o dăduse fiicei mele mai mari, pe atunci de — cîţiva anişori, cu ocazia zilei ei de naştere.

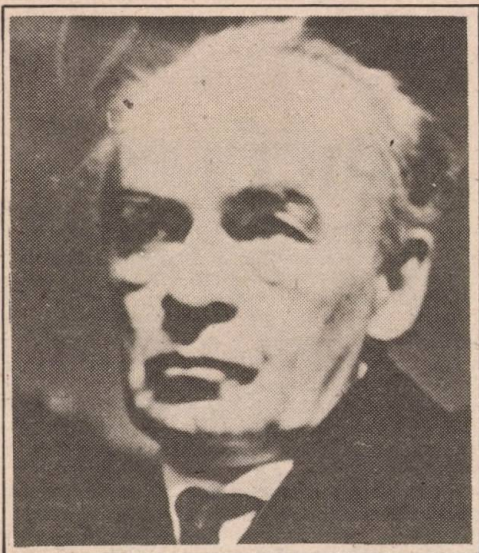
Pe Emil Botta, poate cel mai mare poet al nostru de la război încoace, l-am admirat ca actor de pe vremea cînd eram elev. O apro-piere ca lumea s-a petrecut mult mai tîrziu cînd i-am scos la Editura Albatros „Cele mai frumoase poezii”. Ca orice om singur, şi Emil Botta era într-adevăr un om singur, se lega cu greu de cineva. Pentru a se realiza această le-gătură era nevoie de o întîmplare. Cartea pe care i-am scos-o a fost întîmplarea fericită cu ocazia căreia am putut să privim unul în sufle-tul celuilalt.

Spre deosebire de alţii, Emil Botta era un om şi mai ales un autor extrem de complicat şi de imprevizibil. Îmi făcea aproape zilnic vi-zită la editură şi se aşeza pe un scaun. Stătea cîteva ore, timp în care scotea, la intervale lungi, cu vocea aceea a lui tîrăgănată, cuvinte în aparenţă dezarticulate, pentru mine însă pline de miez, apoi pleca.

Urmau telefoanele la domiciliu, de obicei tîrzii, uneori la douăsprezece noaptea chiar şi după, semn că poetul suferea de singurătate, pe care încerca să şi-o alunge vorbind cu un confrate mai tînăr de care pe deasupra mai era legată şi soarta cărţii lui.

Într-o seară tîrzie, soţia mea care răspundea de obicei la telefon a fost atît de impresionată de vocea lui, încît m-a rugat să fac ceva. În afară de a grăbi publicarea cărţii nu vedeam alt-ceva de făcut. Părea să fie vocea unui înecat sau, în orice caz, a unui muribund. În vocea aceea recunoşteam pe actorul îngemănat cu poetul, simbioză rar întîlnită într-o altă cul-tura, dar şi a omului şi poate mai întîi a lui. Pentru ca n-a trecut mult şi am descoperit sursa reală a anxietăţilor poetului. Avea grijă de mama lui, care locuia la etaj, imobilizată în pat. Trebuia să-i dea de mîncare, s-o spele, s-o vegheze şi el stînd la parter, viaţa îi era un dute-vino chinuitor care nu conţinea nici noaptea măcar. Pentru a mai îmblinzi oare-cum acest regim necrutător ar fi fost nevoie de un apartament. Cel puţin să nu mai urce şi să coboare şi tot era ceva. Revoltat, i-am pro-mis că voi merge eu la Uniunea Scriitorilor să cer în numele lui acea locuinţă care i se şi pu-tea da. Dar n-a fost de acord şi am fost nevoit să tac aşa cum de altfel i-am promis.

Spuneam că Emil Botta era un om imprevi-zibil căruia îi pătrundeai cu greu în suflet şi

Emil Botta

asta nu pentru că ar fi vrut să ascundă ceva, dar așa fusese croit el. Cît de stranie și de insolită era prietenia noastră se poate vedea și din faptul că nu cu mult înainte de a ne cunoaște luase poziție împotriva unui poem al meu căruia Nichita Stănescu îi făcuse loc în **Luceafărul**, într-o dimineață de vineri, numărul urmînd să intre la calandrare după-amiaza. Nu l-am văzut în această postură, dar mulți prieteni mi-au spus că Emil Botta umblase cu revista sub braț, revoltat de îndrăzneala poemului. N-am discutat niciodată despre asta cu el. Nu se făcea. Și-apoi nici nu voiam să-i tulbur clipele de liniște pe care le avea în anturajul meu. Era un om de o rară discreție, iar dacă își ieșise din pepeni înseamnă că reușisem să-l tulbur cu ceva.

Dar nu acest episod a fost esențial în relațiile noastre, ci discuțiile și mai ales așa putea spune tăcerea care se așternea minute în șir între noi, timp în care marele poet și actor își dezvăluia sufletul. Simțea că-l pot pricepe, că putem comunica, într-un cuvînt, că aveam structuri cumva asemănătoare. Asta cred că ne-a scos și din încurcătura în care aveam să intrăm în curînd și pe care vreau s-o evoc.

Eram de vreo cîteva zile bolnav în pat, cu febră, și nu știam de ce nu m-a mai sunat cum o făcea de obicei. Dar dacă nu m-a sunat el m-au sunat colegii de la editură, alarmați că Emil Botta voia să înlocuiască patru poezii după ce cartea fusese tipărită. Deci asta era, mi-am zis. Probabil că își murmurase din nou poeziile, cum o făcea el de obicei, de noapte, și cele patru nu ieșiseră la socoteală. Poetul se afla la editură. Era neînduplecat.

Voia să le înlocuiască cu orice preț. Puțin îi păsa că volumul fusese deja tras.

M-am îmbrăcat și am plecat la redacție. L-am găsit în biroul directorului. La vederea mea și-a ridicat capul și a schițat un zîmbet. Numai atît. M-am gîndit ce puteam face, cum să-l conving că poeziile nu erau nicidecum proaste, ci de-a dreptul excepționale. Am încercat să-i argumentez, dar de pomană. Atunci mi-a trecut prin cap să le declam. Era singura cale, psihologică, evident, — el tot așa făcea, adică și le declama — care îmi rămăsese. Și iată-mă în postura de recitator în fața unui actor genial. La un moment dat, Emil Botta a tresărit. Cei din jur priveau uimiți. Reușisem! „Da! Nu sînt rele”, a spus el luminat la față. „Sînteți un mare poet!” am conchis eu. „Eu?! Eu?! Mare poet?! se înnegură din nou. Le-ați citit dumneavoastră frumos! Asta e!”

M-a luat de braț și-am ieșit din editură. În stradă ne-am oprit. Nu știam în ce parte s-o apucăm. „Dumneavoastră știți că am 39 de grade?” îl întreb. „Știu, dragule!” mi-a răspuns:

Ne-am despărțit. El s-a dus la teatru unde avea repetiție, iar eu m-am întors acasă și m-am vîrît în pat. Febra îmi producea amețeli.

Nu pot să închei aceste scurte amintiri fără, să revin la dragostea lui Emil Botta pentru mama sa, atît de mare încît la puțin timp de la dispariția ei s-a stins și el. Nu înainte însă de a scoate volumul „Un dor fără sațiu”, care reprezintă, printre altele și dorința poetului de cufundare în necunoscut.

CONSTANȚA

*Rafturi de manuscrise
pe mozaic înroșit de atîtea curmate
vieți*

*vitrine în care marinari
își expun marea din mîini
hamali jucînd cărțile nopții
cu mereu tinere îndoliate femei*

*seara ele vin îmbrăcate în negru
să se risipească în întuneric
marea le sprijină parcă
stîlpi negri exotici arbori fără
coroană*

ele sprijină portul

*ce simple manuscrise
lunecă pe aceste mozaicuri spălate
de vînt.*

ION IUGA

PAN. M. VIZIRESCU

O VIZITĂ LA V. VOICULESCU

Între scriitorii celei de-a doua generații, spre marea mea mîngiere cred că am fost cel mai apropiat de inima lui. În V. Voiculescu, poetul **Destin**-ului, am avut un parinte care m-a iubit în felul său duhovnicesc, evanghelic aș putea spune — dîndu-mi puțința să mă împărtășesc din grădina artei și a bunătății sale. Nu pot să nu evoc încrederea de care m-am bucurat în ochii marelui poet, chiar de cînd ne-am cunoscut, cînd mi-a făcut cinstea cu totul deosebită pe atunci, invitîndu-mă să țin o conferință la radio despre Andrei Mureșanu, programată sub titlul „Ora Națiunii”. Trebuia să vorbesc în locul unei mari personalități din Ardeal, care, îmbolnăvinduse, anunțase că nu mai poate veni la București. Eram tînar, nu prea aveam nici încurajarea altor debuturi din generația mea în fața microfonului, și numai eu știu prin ce emoții am trecut în cabina aceea ca o carcără, unde îmi făceam lectura. Pe urmă, m-am obișnuit cu altele și altele care au urmat și m-am năimit la plăcerea de a vorbi singur între patru pereți.

Neșovăielnic la fapta bună, V. Voiculescu sărea îndată unde se iveau o nevoie a cuiva, ca pentru o problemă personală. Întru aceasta părea de neînțeles, comparativ cu lumea înconjurătoare. Cu spirit samaritean, a dus o luptă extraordinară pentru un frate al meu proaspăt bacalaureat, să-l aranjeze într-un serviciu cit de modest ca să aibă cu ce trăi. Pe unde cunoștea pe cineva, mergea cu el, dar nu recolta decît amăgitoare făgăduieli. Cînd îl întilneam, mă provoca să-i vorbesc de situația fratelui. Ofta și se angaja din nou:

— Să mai încercăm. Trimite-l la mine să mergem la primărie... Poate și în alte părți... Văd eu!...

Ma știa împovărat de greutăți familiale și voia să mă ușureze cit de cit. Dar lucrul îl depășea. Insuccesul îi provoca suferință. El totuși nu se lăsa, mai ochia cite ceva din dumbrava iluziilor. Omul acesta nu era în stare să facă rău nimanui, nici măcar cu o umbră de jignire. Dacă ar fi fost profesor, nu s-ar fi găsit copil, oricît de rău, să suspine din pricina lui. Dacă ar fi fost judecător, ar fi știut să trezească zbulciul părerilor de rău în sufletul celui vinovat și tot el l-ar fi repus în demnitatea de om cu blîndețea iertării. Legeace i-ar fi fost dată s-o aplice, ar fi botezat-o în dragostea și caldura inimii sale, din care a izvorît poezia acelor mirifice descătușări.

Trecut prin vijelia primului război mondial, cînd ne-am frînt în cea mai cumplită durere a ființei noastre naționale, poetul s-a simțit într-o sacra participare și adîncă traire a dra-

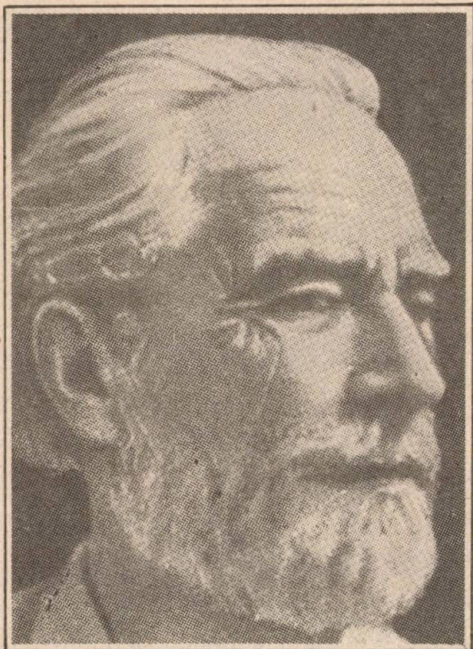
mei care, prin jertfa nemăsurată și lumina dreptății, ne-a reintegrat în matca obîrșiei noastre. În zilele de restrînte ale refugului din Moldova, poetul a avut parte de o adevărată favoare ce i-a făcut-o destinul, de a trăi în apropierea lui Vlahuță, figură de înaltă distincție a literaturii și culturii românești. Asemenea întîlniri, între un poet tînar și un maestru al vremii, aveau altădată însemnătate hotărîtoare în formația și dezvoltarea sa, nu numai ca artist, ci și cu înîriuri modelatoare de spirit și etică.

Într-un timp, împrejurările au făcut să mă văd foarte des cu V. Voiculescu, chiar și zilnic. Aveam cu el convorbiri despre artă, despre scriitori, artiști și cărți, fără a exclude și banalitățile. În toate, aceeași bunătate, dar cu multă exigență în aprecierile literare și mai ales față de sine.

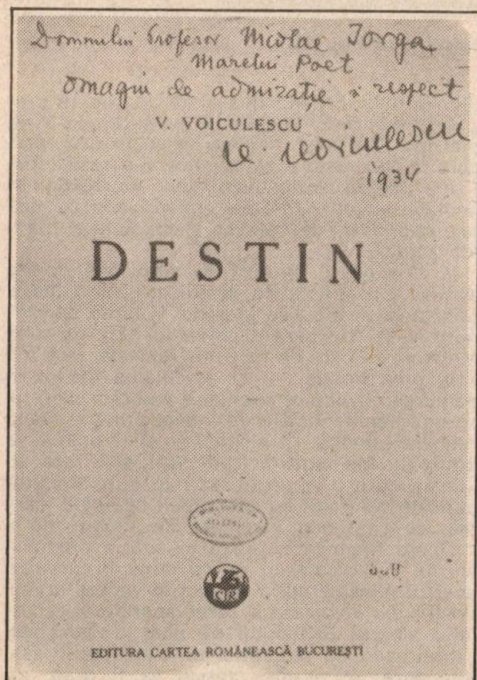
Cînd a împlinit vîrsta de cincizeci ani, închinîndu-se un număr din revista căreia îi aparținea, i-am făcut o vizită acasă pentru o convorbire literară. L-am găsit puțin suferind, în convalescența unei gripe. Nu ieșise cîteva zile din casă. Odaia în care m-a primit mi s-a părut întunecoasă, cu mobilă veche, aer închis, cărți multe, bibelouri, obiecte de artă și multe icoane. Ardea și o candelă lîngă un crucifix. Poetul era slăbit, cu o paloare vineție, barba mai crescută și răvășită, privirea cu împăienjeniri de boală.

Mi-a citit cîteva poezii din cele mai recente, în care se simțea aprig dorul dematerializării. Mi-a confirmat că are inspirații fecunde și scrie mai ușor cînd e bolnav, de unde o paradoxală mulțumire pentru darul cu care ieșea din febre și insomnii. Fusesem convins că în copilul pădurarului din ciclul de temelie al poeziilor apărute în volumul „**Destin**” era o evocare autobiografică. Poetul m-a lămurit: în spirit **da**, nu însă și în realitate. Formația lui sufletească venea dintr-o conviețuire adîncă în taina lucrurilor și în viziuni ancestrale, dar se simțea și filonul de cultură ereditară în grija atentă de modelare și rafinament estetic. Era un inspirat dar și un inspirator. Avea darul personalităților excepționale de a-ți transmite effluviile sale interioare, cînd simțea o înrudire de suflet. Această înrudire mi s-a potrivit și mie.

Cîntăreț și adorator al minunilor cerești, cultiva desăvîrșirea în artă. Revin ca să întăresc mărturia: nu-și permitea cu nici un chip o îngăduință formală. Pentru un cuvînt, sacrifică o poezie. Dacă nu-i observai o licență, ți-o semnală necrutător cu sine. Așa era și cu cei pe care-i prețuia. Mi-aduc aminte, fusesem invi-

V. Voiculescu

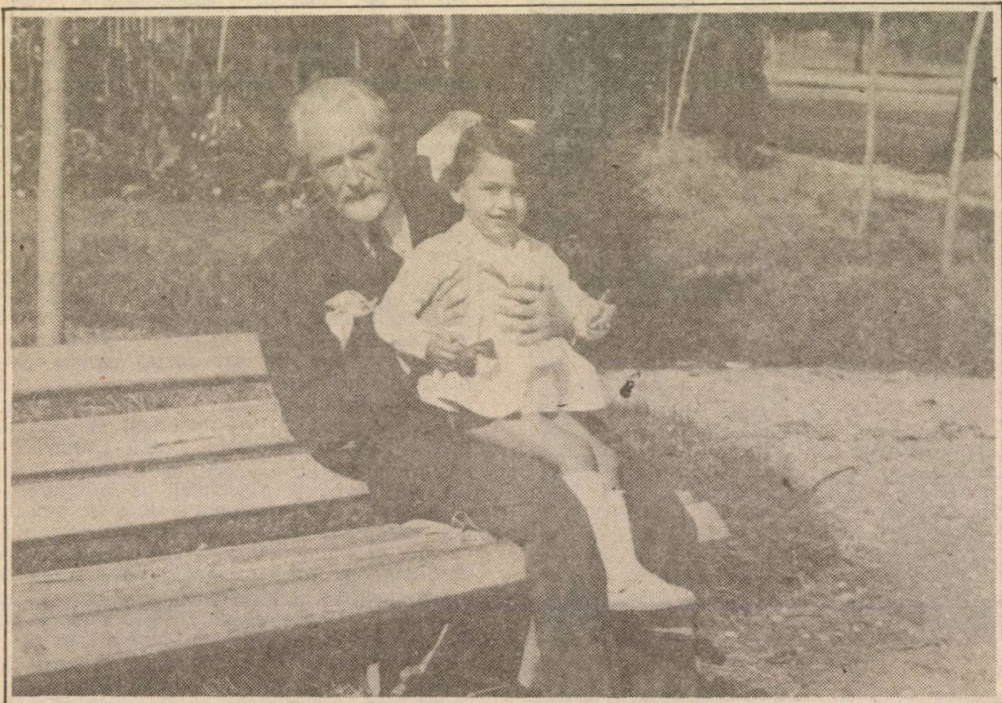

Dedicatie a poetului V. Voiculescu
inchinata marelui cărturar Nicolae Iorga

tați de Ion Pillat la o seară literară. Poetul nostalgiilor avusese o producție bogată de sonete și ne poțtea să ni le citească. M-am întâlnit cu V. Voiculescu pe lângă Grădina Icoanei, venind tocmai din Cotroceni unde locuia, spre Dorobanți, la casa prietenului. Singuratic, ca un trecător modest, venea cu mersul lui cuminte și liniștit, desigur preocupat de „ciocănirea” vreunui vers — vorba lui Vlahuță. Când ne-am apropiat de casa celui care ne aștepta, mi-a șoptit cu oarecare discreție: — Nu-l mai încuraja, că-i faci un prost serviciu. Se pare că poetul Argeșului îl contrariase, călcând un vechi principiu pe care îl măturisise altădată, că de regulă cantitatea păgubește calitatea. De fapt, publicasem câteva articole despre opera lui Pillat, ceea ce ar fi justificat recomandarea.

Ca toți marii scriitori de pe culmile glorioase ale realizării depline, V. Voiculescu s-a bucurat întotdeauna de o prețuire unanimă, considerat fiind cu rol important în evoluția poeziei noastre. Opera lui a atras condeie de seamă în fastuoase prezentări și studii analitice, oferind largi posibilități de incintare și cunoaștere pe plan superior. Nu e loc aici de noi interpretări, fiind vorba mai mult de o prezentare a omului, cu o privire fugară asupra darurilor sale. Am avut altădată mulțumirea de a afla chiar din spusele poetului că încercările mele de a-i aprofunda poezia s-au bucurat de acordul ce-l urmărisem cu spiritul său.

Și-acum, ca și-atunci, mi se pare tot atât de nou, tot atât de durabil, tot atât de bine venit în inima mea cu lumină și de care oricând avem nevoie, ba parcă tot mai încărcat de nestemate — și ce oare s-ar putea cere mai mult, chiar de la un mare poet? Căutător de liniști și frumuseți paradisiace, V. Voiculescu e un poet de mare chin sufletească în neastâmpărul său după inaccesibil. El simte divinus adînd prin sufletul omenesc și vrea să-l prindă pe știute sau neștiute, de unde nevoia purificării, veghea și avinturile unor foarte îndrăznețe arcuri poetice. E o luptă în firea lui pentru acele zboruri în țării, convins că numai arta adevărată le poate susține și înfăptui. Poezia lui crește dintr-o flacăra ce nu se dă știută ușor și totuși se vîrșe și răzbate în lumea de sus. O candoare și o frumusețe care duc la extaz. Poetul e în adîncul mării și contemplarea purității, nu numai ca esență și necesitate vitală, dar și ca sens personal de trăire și gîndire în lumină netulburată. Sub acest aspect pare a deschide un orizont adînc poeziei, adăugîndu-i o altă gîndire poetică într-o tonalitate la fel de originală. E ceva țărănesc în creația sa, din străfunduri naturale și nesilite ale conștiinței populare îndelung aflate în cercetarea marilor taine. V. Voiculescu creează un mit al copilăriei cu îmbobocire serafică și un mit al satului, de unde izvorăște poezia lui urcînd în dorul purificării. Pentru savoarea împărtășirii, păstrează adesea limba țărănească, expresii și cuvinte specifice cu reconstruirea poetică și asocieri pe măsură. Se găsesc filioane folclorice care alimentează însăși esența poeziei sale, iar stilul se îmbucaturează cu mersul gîndirii într-un mod întotdeauna poetic, adecvat

De dragul nepoatei, poetul a acceptat să fie fotografiat

și cu înalte descoperiri lirice.

Uneori poezia lui V. Voiculescu e bîntuită de amorul carnal, a cărui obsesie îl stăpînește. Poate apărea ca un scoboriș din sferile purității pe unde se dezvoltă și se caută în mod obișnuit sentimentul ce-l animă. Dar puterea de idealizare a poetului e atît de mare, că face pe nesimțite trecerea de la ceea ce este duh la forma carnală, a cărei frumusețe devine prin ea însăși subiect de incîntare și elan poetic. Nu este telurica beție a poftelor ca scop suprem; — îmbrățișarea lui devenind o mare sărbătoare a versului însuflețit de forma umană în mirajul perfecțiunii. Acest amor carnal apare la poetul „*Urcușului*” peste vîrste și cerințe fiziologice, în candori și voluptăți ale spiritului, dînd un fior de eternizare peste ceea ce era trecător, ca să rămînă un triumf al naturii și minunilor ei. Sub acest înțeles, s-ar părea că iubirile voiculesciene sînt mituri imaginare ca și nimboarea infantilă din „*Destin*” — unde găsim o modalitate de artă relevantă, singura care poate realiza chipul frumuseții nealterate, ceea ce constituie punct nou de elevație în lirica noastră: De fapt, pretutindeni, preocuparea constantă și nota esențială ale poetului sînt de a smulge din omenesc partea de neîntînăciune și nu cu valoare de simbol, ci de reafirmare în spiritul trăitor al poeziei.

Deși de o limpezime ce-ar părea unora aporetică, poezia lui V. Voiculescu nu se gustă

dintr-o dată. Frumusețea ei se descoperă progresiv, prin lecturi repetate, avînd din ce în ce mai mult de spus, calitate de mare artă, prin care te cucerește și te farmecă. E o caracteristică a poeziei nedimensionale și de frescă nelimitată, sugerînd creația eminesciană cu vasele cuprinderi de neliniști și zbucium al marilor căutări.

V. Voiculescu tresaltă în ritmul său foarte adesea prin trepte de înseninare, fiind însăși finalitatea căreia i se încrede. Puterea de reținere și de fascinare a poemului său nu o dă metafora — care de fapt nu-i lipsește, fără a fi însă prea florală, — ci articularea ideilor în dăltuirea cuvîntului și chiar a vorbelor mari, în enunțări sentențioase de înțelepciune și înaltă rafinare estetică. La el totul se cîntărește și se potrivește pe făgașul frumuseții, sub raza de lumină care o priveghează. Un duh aromitor plutește peste tot cu deschideri de spații, care mai de care mai încărcate de sensul etern.

Opera dramatică, proza și poezia postumă ale lui V. Voiculescu nu au intrat în circuitul acestor considerații. Am avut în vedere numai poetul din volumele a căror apariție și-a dirijat-o singur. Dar oricît de mult a mai scris, scormonind ca un sobol prin adîncurile sale interioare, în oricîte chipuri va fi grăit nu poate fi decît același grai al inimii sale, ca un talaz iradiat de lumini, mereu în aprigul dor de a se depăși în frumusețea purității de sus.

CRIȘAN CONSTANTINESCU

CAFENEUA BUNEI ÎNTELEGERI

Café de la Paix, vizavi de mult mai somptuoasă și mai selectă Capșa, era un loc de întâlnire mult mai accesibil pentru artiști de toate genurile, de toate rangurile, de toate categoriile, de toate vîrstele, pentru aceia care năzuiau a deveni, precum și pentru cetățeni de toată mîna, de multe ori mai înzestrați decît ceilalți, cei de mai sus, din punctul de vedere material. Aici puteai citi ziarul, spînzurat pe un cadru de bambus, puteai să bei o cafea, ceea ce constituia întîia rațiune de a fi a forului acesta cvasicultural, puteai să ceri un coniac, un ceai, puteai să servești masa, ori pur și simplu să participi ori să fii martor la discuții și să declari convins — păs-trîndu-te în limitele adevărului sau ba — că nu ai trebuință de nimic.

Aici puteai să iei contact cu oameni de orientări sau de profesiuni diverse, puteai să schimbi opinii, să-ți diversifici cunoștințele sau informațiile. Aici puteai să-ți fixezi oră de întâlnire cu cineva. Aici se încheiau din două vorbe contracte de turneu. Aici, sau chiar pe stradă, cum am istorisit pe undeva. Aici, unul dintre colegii din liceu și-a udat proaspetele sale trese de locotenent, în halbele de bere Bragadiru. Și s-au spus glume din categoria respectivă.

Aici îi întâlneai pe unii mai din cînd în cînd, pe alții mai des, pe alții mai în fiecare seară. Aici am stat de vorbă foarte adeseori cu tînarul Dimitrie Stelaru, poet de avangardă.

Circula în legătură cu persoana lui o anecdotă. Însă eu bănuiam că el singur o lansase. Prea o istorisea cu pasiune și convingere. Și mă gîndeam că, de fapt, numai de la dînsul o știam, pe cite mi se pare și îmi aduc aminte. Era un timp de lipsuri, de năzuințe ne-mplinite și de teribilisme.

— Am avut un proces, îmi relata. N-ai aflat?
— Nu. Ce fel de proces?
— Este sau nu adevărat că ați adunat fonduri prin intermediul unei liste de subscripție, în numele unei asociații? m-a întrebat procurorul, în instanță.

— Da, am răspuns. Perfect adevărat.
— Care erau scopurile acestei asociații? a intervenit Președintele tribunalului.

— Unul singur.
— Și anume?
— Era o asociație consacrată realizării unui bust.

— Un bust, al cui? se interesă Președintele.
— Al meu, am răspuns.

— Este adevărat că ați fost casierul acestei asociații?

— Este adevărat.

— Ce aveți de gînd să faceți cu fondurile respective?

— V-am spus. Am vrut să-mi fac statuie.

— Chiar dumneavoastră?

— Da. Chiar eu. Cine să mi-o facă? Eram presat de timp. Sînt un om suferind.

— Bine. Să admitem, sări procurorul. Și atunci? De ce n-ați construit-o?

— Foarte simplu. Am cheltuit banii. Mi s-a părut mai normal să mă salvez și să nu mor de foame, cu fondurile strînse pentru statuia mea în buzunar!

— M-ai dat gata! am exclamat. Și, în concluzie?

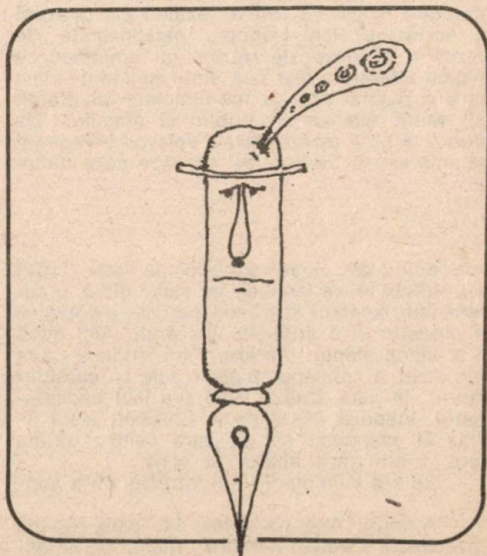
— Pînă la urmă, n-au avut ce să-mi facă. M-au achitat, își încheie dînsul istorisirea. Cred că nu m-au considerat normal. Sau poate că i-o fi amuzat stratagema respectivă.

— Ei bine, l-am întrebat eu. Și de ce nu ți-ai făcut statuie?

— Asta-i bună! Tu parcă-ai fi procurorul în persoană, mă-ncondeie Mitea.

— Mă rog. Dar nu mi-ai răspuns.

— Întrebi prostii! Ce, eu sînt om de statuie?

PETRE PAULESCU

TREPTA ALE UNEI EXISTENȚE

Cu Laurențiu Fulga am copilărit. Am făcut școala primară împreună, ne-am scaldat împreună în Cricovul Sărat și am iubit împreună zările pământurilor natale cu salcîmii și păsările lor.

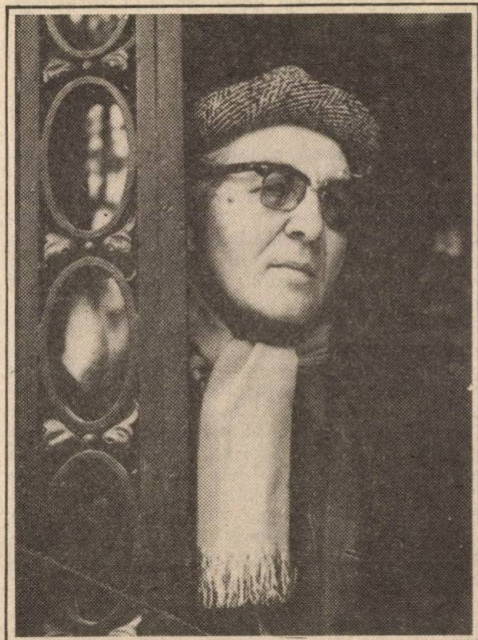
Laurențiu iubea norii, ploile, seriile de vară, nopțile etc. Era un selenar. Învăța conștiincios și caligrafia frumos. Scrisul lui era o adevărată creație. Am făcut același liceu. Liceul militar de la Chișinău. Desigur că aici disciplina, purtarea, rînduiala și aptitudinea aveau prioritate. De multe ori Laurențiu se cam abătea de la ele. În școală ne-am împrietenit cu elevul Gogu Rădulescu, nepotul academicianului N. Rădulescu Codin, distins folclorist.

Gogu era un spirit spontan. Improviză epigrame, fabule, anecdote. Recita ca un actor de teatru. Am înființat așa numita „Troica Literară”. Troica literară era îndrumată de profesorul nostru de limba română, George Doru Dumitrescu, tînăr scriitor, autorul volumului de proză: **La fetița dulce**. Toți patru ne-am zbatut să tipărim o revistă liceală și am reușit s-o realizăm. I-am dat numele de Crai Nou. Colaborau la ea profesorii Gheorghe Obreja, Ion Negrescu, Alexandru Eberwein etc. Am organizat șezători literare apreciate elogios de scriitorul N. Dunăreanu, profesorul nostru de educație fizică. La unele șezători era prezent și scriitorul Pan Halippa, personalitate de frunte a Moldovei de răsărit. Îmi amintesc că **Troica Literară** a fost cea dintîi echipă de elevi care a plantat flori la monumentul lui Ștefan cel Mare din parcul public al orașului. De atunci și pînă astăzi marea voievod e vegheat de miresmele florilor, de aproape șase decenii.

Începînd din cursul superior de liceu (1932) și-a ridicat la via familia, pe malul gîrlei, o cabană din scinduri și trestie pe care a vopsit-o în albastru și a numit-o Vila Azur. Aici citea și-și făcea planuri literare. Fără îndoială că la Vila Azur a conceput piesele sale cu caracter istoric. În vara anului 1936 și-a luat bacalaureatul. Înapoiat acasă de la Chișinău, l-am vizitat la reședința sa de vară pentru ultima oară. L-am găsit abătut și plîns.

— Ce s-a întîmplat? l-am întrebat. Mi-a șoptit:

— A murit Ana Karenina. Îmi pare rău că Lev Tolstoi a ucis-o nemilos. Titanul de la las-

Laurențiu Fulga

naia Poliana i-a fost model în scrierile lui. Laurențiu Fulga era un solitar creator.

În discuțiile noastre de sîmbăta seara se făceau schimburi de opinii despre cărțile citite în cursul săptămîinii. La un moment dat îi citeam două versuri: unul din Eminescu — „În orice om o lume își face încercarea”, și celălalt, din poetul german Novalis — „Sîntem lucrări mai mult din noapte”.

Laurențiu Fulga a căzut pe gînduri și a notat versurile într-un caiet special. Aceste versuri l-au zguduit toată viața.

Eroii din proza lui, din piesele lui sînt plămîniți mai mult din întuneric. Acest principiu se găsește afirmat în romanul lui intitulat — „E noapte și e frig seniori” publicat la Editura Cartea Românească în 1983. Citez: „Văd din

ce în ce mai anevoie, la fel de încetșat cu amîndoi ochii, mi-e teamă că voi orbi de tot. Exemplele celebre din același domeniu (Milton, Huxley, Sartre, Borges) n-au cum să mă consoleze, fiecare cu întunecarea lui" (Din romanul amintit mai sus). Laurențiu Fulga vorbește de nopți zguduitoare, de „ora dinaintea miezului nopții". Citatele pot fi numeroase în legătură cu noaptea în cărțile lui (Straniul Paradis, Salvați sufletele noastre, Moartea lui Orfeu, Fascinația, Concert pentru două viori, Alexandra și Infernul, Sinteza, Doamna străină). De asemenea, în dramaturgia lui: Ultimul mesaj, Ion Vodă Viteazul, Meșterul Mănole, Este vinovată Corina?.

A fost obsedat de fenomenul războiului. Cele mai bune opere ale lui sînt cele care tratează perioada 1941—1945. Era preocupat de a-și organiza materialul documentar și a-l transforma într-un serial încheiat în trei volume. Boala soției l-a sustras de la această masivă activitate. Doi copii (Mălin și Ingrid) au intrat profund în grijile lui cotidiene și de perspectivă. A reușit să le dea nu numai o educație înaltă, ci și o cultură temeinică.

Munca de la Uniune i-a consumat mari cantități de timp. Era mulțumit de ea. Au declarat elogios despre el președinții Uniunii cu care a lucrat: Zaharia Stancu, George Macovescu, D.R. Popescu. Știa să se facă iubit de scriitorii din București și din țară. Avea relații cu mulți scriitori străini din care amintesc: André Malraux, Paul Sarte, Simone de Beauvoir, Louis Aragon, Elsa Triolet, Evgheni Evtuşenco etc.

Lanți (ii spuneam Lanți) a iubit în mod deosebit ciinii. Dar mai cu seamă pe Dicky. Dicky l-a orientat pe străzi, din oraș spre casă, de acasă la promenadă, cînd scriitorul orbise parțial. Sînt multe paragrafe în cartea „E noapte și e frig seniori" despre iubitul lui ciine. Iată paragraful 143.

— A murit ciinele Dicky. Avea unsprezece ani și doua luni. A murit de singurătate și de dorul după „Dinsa" (soția moartă). Ultimele zile devenise apatic, nu mai bea, nu mai minca, nici un răspuns la chemări, el care totdeauna îți solicita tandrețea și manifesta o poftă nebună de comunicare; nici o reacție la soneria de la intrare, el care știa orice oră din zi și din noapte. S-a străduit pînă în ultima clipă să nu-și supere cu nimic stăpînul și sa nu lase în casă nici o urmă compromițătoare. Amintirea să-i fie patetică și duioasă".

Scriitorul s-a destăinuit în literatură prin convorbiri, scrisori, eseuri, opere.

Pînă acum, aproape cinci ani de la moartea lui, n-a ispitit nici un istoric literar. Trist. Va veni și ziua aceasta. Îmi place să spun că personalitatea unui scriitor se poate încheia pe deplin ținînd seama de — potențialul moștenit, potențialul învățat, potențialul trăit.

CĂLĂTORIA MEA PE RÎUL INDIC

*Din cer au căzut în noaptea trecută
mici diavoli roșii cu limbi negre
eu stăteam pe marginea unui rîu
și priveam nu la cer nu la diavoli*

*eu treceam calm pe acel rîu
ca un cadavru cu ochii deschiși
și Doamne Tu iartă-mă te priveam
pe Tine așa cum nu-ți mai ardea*

*focul trecător din adîncul
ochilor mei scufundați
în apa norilor
în apa rîului*

*acel rîu de ieri pe care pluteam
cu fața în sus
cu ochii deschiși spre ceruri
era un rîu de cenușă*

O, SORĂ NEAGRĂ

*Cu lacrimi te spăl pe genunchi
și cu sunete de flaut
îți fac sîinii să cînte
melodiile cerului și ale iadului
să nu-mi mai închizi telefonul
cînd te sun noaptea
și am nevoie de tine
cu disperarea unui nebun
care se crede altă persoană
din altă vreme
din sadism o faci
fiindcă tu o știi mai bine
să o practici decît mine
eu pot fi crud ca un mugur
de primăvară
tu ești mai crudă vai
decît o fiară care
mă mușcă în fiecare
clipă în somn și în
stare de trezie tu muști
nu numai fără milă dar
și cu indiferență și
fratele tău trage să moară*

DAN LAURENȚIU

OCTAV SARGEȚIU

MOMENTE UNICE

TUDOR ARGHEZI

Prin 1925, cînd eram în clasa a patra a școlii normale din Călărași, un coleg iscoditor a venit într-o zi în internatul nostru cu ANTOLOGIA POETILOR DE AZI, întocmită de Ion Pillat și Perpessicius. Din ea ne-a declamat cu gesturi romantice o poezie:

„În depărtarea noastră, Lia, îmi zboară gîndul ca un corb” — „Litanii” de Tudor Arghezi. A fost prima mea întîlnire cu făurarul neasemuit al versului românesc. Cartea a trecut din mîină în mîină și a provocat îndemnul de a întocmi fiecare dintre noi o Antologie — manuscris, — originalitatea constînd în faptul că nu era scrisă de posesor, ci de alt coleg, adică eu puneam ochii pe o poezie frumoasă și o transcriam în caietul unuia, iar acesta, asemenea, descoperind ceva aparte, în cel al meu, cu semnătura și data respectivă. Astfel, m-am trezit cu un voluminos manuscris antologic în care figurau „Balada aurului și Balada minciunii” din „Cocoșul negru” de Victor Eftimiu, „Balada mării” din „Trandafirii roșii” de Zaharia Bîrsan etc., etc.

Eu am transcris în caietul unui coleg „Spaniole” de Dimitrie Anghel (Mitif), din care îmi mai amintesc, după 64 de ani, cîteva:

*Să nu crezi c-or să te ceară,
Cîți spre tine ochi ridică:
Mulți se duc în iarmaroace
Și privesc, nu iau nimică!”*

Antologia aceasta manuscris m-a însoțit multă vreme, pierzîndu-se într-o împrejurare dramatică: refugiu. Luasem diploma de învățător și, în virtutea mediei mari — premiul 2 între 60 absolvenți — am ales post în județul meu natal, Ialomița, unde erau vacante numai 16 locuri. Atunci am văzut prima oară marea, căci numirile s-au făcut la Inspectoratul regiunii a 10-a Constanța, ceilalți colegi fiind repartizați în Dobrogea și Ardeal. Satul ales de mine se numea Valea Seacă, nu departe de cel al meu, natal, Vlad-Tepeș, dar nu-l văzusem niciodată. Speram să fac aici ceea ce făcuse într-o altă Vale Seacă Popa Tanda din nuvela cu același titlu de I. Slavici. Cînd l-am vizitat, idealul mi s-a prăbușit: 100 de fumuri, școala aflîndu-se într-o crîsmă cu pîvniță sub ea, plină cu butoaiele cu vin și podelele putrede să cazi în adînc. În anul acela — 1927 — poliomielița de azi, paralizia infantilă de atunci, a făcut ravagii, determinînd deschide-

O fotografie mai puțin cunoscută

rea școalelor tocmai la 1 noiembrie. Ministerul instrucțiunii ne-a detașat pe cei 16 învățători, pentru 3 ani, din Ialomița, în scopul întăririi conștiinței naționale — așa suna ordinul — într-o provincie oropsită. Astfel, am ajuns într-un cătun nu mai mare ca Valea Seacă a mea, dar care avea o școală frumoasă la marginea lui, înconjurată de livezi.

Aci am scris cele mai bune „poezii rurale și de amor” cum îmi spunea N. Crevedia, care mi le reproducea, fără să mă cunoască, în cotidianul la care lucra. Aci l-am avut oaspete pe Victor Eftimiu la 16 iulie 1932, omagiindu-l pentru obținerea marelui premiu național în acel an. Singurătatea la Mirzaci — așa se numea cătunul — mi-am atenuat-o colaborînd la reviste — azi, peste 160 din toată țara — și purtînd o vastă corespondență cu scriitori despre care voi relata în memorialistica pe care o pregătesc. Mai subliniez că aci am trăit cea mai intensă bucurie cînd, după reproducerea de către ziarul „Curentul” a poeziei „Campestră”, mi-a scris profesorul și academicianul de azi Al. Rosetti, solicitîndu-mi un ciclu pentru Revista Fundațiilor, ciclu apărut în nr. 1 — 1936, pentru care am primit primul meu onorar: 1 000 lei, plus un sac de cărți, tot ce apăruseră pînă la acea dată în Editura Fundațiilor, al cărei director era. Se știe că Rosetti avea marea pasiune a lansării scriitorilor tineri. Dar să revin la ceea ce trebuie. După

prima vacanță de iarnă, la 10 ianuarie 1928, mă reîntorceam la postul meu de director de școală rurală. În gara, în vasta gară lași, am văzut niște afișe mari, anunțând apariția ziarului „Curentul” și alături, altele mai mici, anunțând „Biletele de papagal”. Firește, m-am abonat imediat și am primit această curioasă publicație cât a apărut cotidian. Venea într-o banderolă, cu adresa tipărită. Se imprima la tipografia „Cartea Medicală”, unde era și redacția. Ziarul liliput a produs mare vîlvă și a răsturnat multe din calculele marilor cotidiane care au organizat o boicotare zadarnică.

Colaborarea la „Bilete de papagal” însemna consacrarea. După primele apariții, numărul era scris integral de către un scriitor notoriu. Mi-amintesc pe cele redactate astfel de G. Topîrceanu, Otilia Cazimir, Al. O. Teodoreanu. Revista am primit-o și în seriile următoare, cînd apărea săptămînal. Posed cu mîndrie vreo 50 de numere din prima serie zilnică, le consult și le recitesc și azi cu un interes sporit. Au trecut mulți ani. În 1942, am tipărit în editura unei reviste al cărei redactor eram, placheta „Cîntece în singurătate”, premiata de Societatea Scriitorilor Români, comisia de premiere fiind alcătuită din Gala Galaction, președinte, Ion Pillat, C. Manolache, Pompiliu Constantinescu și G. Tutoveanu, membri. Cu Galaction fusesem la niște sezători literare la Murfatlar și Constanța. Pompiliu Constantinescu recenzase cartea în „Vremea”, al cărei critic oficial era. Referatul de premiere îl făcuse însă G. Tutoveanu, precum am aflat mai târziu, obținînd și adeziunea celorlalți membri din comisie. Într-o zi, după apariția cărții, am ieșit în oraș, cam pe la amiază.

Unde se află acum „Romarta Copiilor” era sediul editurii și al librăriei „Cartea Românească”, bombardată în 1944. În vitrină, un afiș anunța că Tudor Arghezi dă autografe pe noul său roman „LINA”, apărut în această editură. În geantă aveam cîteva exemplare din „Cîntece în singurătate”. Scot unul și rapid scriu cîteva rînduri omagiale maestrului Tudor Arghezi care, la ora aceea, era numai împreună cu „domnul Mișu”, librarul. Nu-mi explic nici azi curajul meu. Poetul întinde mina spre standul de cărți și pe un exemplar „LINA” fixează cu o caligrafie unică această măgulitoare dedicație:

„Poetului Octav Sargețiu pentru ochii binevoitori ai muzelor d-sale, confraternitate. T. Arghezi, 1942, Mai”. Aluzia era transparentă: primeam un volum masiv în schimbul unei cărți costelive în ambele sensuri. Aceasta a fost unica-mi întîlnire cu Tudor Arghezi, puternic imprimată în memoria mea.

LIVIU REBREANU

Eram detașat din învățămînt în Centrala Fundației Căminelor Culturale, strada Latină 10, condusă de sociologul Dimitrie Gusti. Succesorul acestuia — discipolul său, Octa-

LIVIU REBREANU.

Născut în 27 Noiembrie 1885 în Tărligina (comit. Sălaj-Doboka). A studiat în Năsăud, Bistrița, Odenburg, Budapesta și Viena.

Lucrări:

1. „Cavalerii”, după Mikszáth (Biblioteca „Universității”, București, 1911).
2. „Tineret”, dramă în 3 acte de Max Halbe (traducere, Teatrul Național).
3. „Sorocul”, dramă într-un act de Carmen Sylva (trad. Teatrul Național).

Sub presă:

4. „Frământări”, romane.

A colaborat la „Luceafărul” din Sibiu, „Revista politică literară” din Blaj, „Conversări Critice” și „Palmira” (foști secretari de redacție la amândouă), „Ordinea”, „Viața Românească” (îngrijeste revista de teatru „Scena”).

Rebreanu, prezentat în „Almanahul Scriitorilor”, 1912

vian Neamțu. Lucram în același birou cu romancierul „Normaliștilor”, B. Jordan, ambii redactori la revista „Albina”, fondată de Spiru Haret, ca foaie pentru popor. Zece ani am lucrat aci și ca inspecitori ai Școlilor țărănești. În același timp, un mare patriot, Pan Halippa, conducea o revistă, eu fiind redactorul ei, pe frontispiciu, lîngă director. Anunțase, pe ultima copertă, întocmirea unei antologii „Lirica tinăra”. Se dăduse tonul oficial pentru o aniversare a unor oropsite provincii. Pentru că la Teatrul Național se organizau niște sezători în fiecare duminică dimineața, i-am solicitat sala în scopul acestui eveniment directorului, dar Liviu Rebreanu a refuzat sub pretextul că nu vrea să schimbe profilul sezătorilor respective. Am insistat, solicitînd sala Ligii Culturale, unde funcționează astăzi Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”, dar și aici a survenit același refuz. A treia tentativă pentru obținerea unei săli am făcut-o la Ateneul Român, al cărui comitet îl avea ca președinte pe dr. C. Angelescu, fost ministru al Școlilor. Am reușit și am organizat la Ateneu o splendidă sezătoare literară a revistei noastre, la care a conferențiat Gala Galaction.

Oratorul a evocat „Peisajul, oamenii și cuernicia lor”. Au colaborat Ludovic Dăuș, Ion Buzdugan, D. Iov, B. Jordan, Vladimir Cavarnali, Octav Sargețiu, Ștefania Stîncă, Pan. Halippa — cu poezii și proză. Au recitat C. Mitru și A. Pop-Marțian de la Teatrul Național, au cîntat Iov Roșca și soția compozitorului Vasile Popovici, autorul acelei superbe creații muzicale „Sara pe deal”, versuri de Eminescu, ambii de la Opera Română din București. Printre spectatori: Ionel Teodoreanu. Mare succes! Liviu Rebreanu primise ordin de sus să aniverseze și el, la Teatrul Național, evenimentul. Dacă ne-ar fi cedat sala solicitată mai înainte, s-ar fi aflat achitat de obligație. Așa că, într-o dimineață, m-am trezit chemat la telefon, la Fundație, de Radu Vasilescu, ginerele și șeful

sau de cabinet în același timp, invitându-mă la Teatrul Național din partea directorului. La ușă, actori mulți cu diferite probleme. Mi-amintesc pe A. Pop-Marțian cu care discutam, cum s-a desprins imediat, scuzându-se și în timpinînd-o pe actrița Marieta Anca, fosta lui soție, plecată însă după Ion Marin Sadoveanu. Am intrat la Liviu Rebreanu. Cabinetul său era în corpul anexă al Teatrului Național, pătrunzînd prin strada Cîmpineanu, pe o scară, la etaj. Parcă-l văd: înalt, blond, aproape alb, cum îl arăta o caricatură a lui Neagu Rădulescu, ca o halbă de bere cu spuma revărsată într-o parte. Și, totuși, fața-i trăda o paloare, dar nu bănuiam că peste un an se va stinge.

Posedam un bilet permanent la toate premierele și reluările, acordat revistei, și-l vedeam mereu în loja directorială, împreună cu ministrul Școalelor de atunci, profesorul filosof Ion Petrovici. Am asistat în decurs de 5 ani la cele mai frumoase spectacole, atît pe scena Naționalului cît și a Studioului său din piața Amzei, unde azi își desfășoară activitatea Teatrul „Ion Creangă”.

Despre fiecare am scris în revista unde făceam și cronică teatrală pe lîngă cea a Cărtii. La unul dintre cele mai grandioase spectacole văzute aci — e vorba de piesa lui Eugen O'Neill „Din jale s-a întrupat Electra”, cu Agepsina Macri și George Vraca în rolurile titulare — am stat în picioare, aproape de ușă, cu paltonul în brațe — nu mai era loc la garderobă, iar locul meu, vecin cu fotoliul lui Dragoș Protopopescu, redactorul de specialitate al „Gîndirii”, îl cedasem soției — am stat, spun, fără să simt oboseala 5 ore împreună cu Petru Comarnescu și alții. Am scris despre piesă și am însoțit cronică de fotografia Agepsinei Macri —, oferită cu o dedicație și pe care o păstrez și astăzi în vitrina bibliotecii, laolaltă cu altele de la scriitori și actori, între care Victor Eftimiu, G. Tutoveanu, Octav Dessila, A. Pop-Marțian, D. Iov, G. Ciprian, cu autografele lor.

Liviu Rebreanu mi-a spus în cabinetul său că a primit ordin să aniverseze evenimentul și, știind că lucrez la antologia „Lirica tînără”, mi-a cerut să-i pun la dispoziție un anumit material pe care l-a distribuit actorilor frunțași ai naționalului condus de el: George Calboreanu, A. Pop-Marțian, Agepsina Macri, Aura Buzescu, toți excelenți rostitori de versuri.

Am oferit mai multe poezii de fiecare autor: Vladimir Cavarnali, Sergiu Matei Nica și Pan Halippa. Ale mele i-au revenit Agepsinei Macri-Eftimiu. Nu mi-a mai fost dat să-l revăd pe Rebreanu de la întîlnirea din cabinetul lui directorial, dar amintirea și memoria îi poartă imaginea de voinic cît un haiduc, ars de flăcări interioare, marele creator al romanului modern românesc, autorul neperisabilelor opere „ION”, „PĂDUREA SPÎNZURAȚILOR” și „RĂSCOALA”.

E de ajuns să vezi o singură dată un om de valoare, spre a nu-l uita toată viața. Aceasta a fost unica mea întîlnire cu Liviu Rebreanu și o pastrez nealterată în inimă, ca pe o floare rară, înduioșîndu-mă cu nevestejirea ei.

ADRIAN MANIU

Într-o vară, acum 53 de ani, am ancorat în Pietroșița, stațiune climaterică, din județul Dimbovița. Trăsesem mai întîi în Tirgoviște, la acel prieten regretat mereu, Ioan Vasiliu, de care mi-i legat destinul literar, căci a fost primul ce m-a publicat în „Tribuna” din Călărași, unde se afla la începuturile lui ziaristice, urcînd apoi ca director literar al Editurii „Boema”, reeditîndu-l aci pe Artur Enăscu, devenit animator al vieții culturale a Tirgoviștei, — unde a adus la șezători literare scriitori precum Galaction, Minulescu, Ionel Teodoreanu, Dessila, N. Crevedia, G.M. Vlădescu etc, etc, unde a cîtorît Teatrul Popular „Toni Bulandra” și a lansat Festivalul de anvergură de azi „Crizantema de aur”, scoțînd cărți despre romanță, în colaborare cu George Sbărcea.

În vara anului 1937, am plecat cu Vasiliu la Pietroșița și m-a instalat la „Țața Mița”, o bătrînă simpatică și respectuoasă ca toți oamenii de la munte. Casa era pe deal, pe strada Lunca. De acolo am făcut multe excursii pe jos pînă la sanatoriul Moroeni.

Într-o zi, aflîndu-mă în centrul Pietroșiței, asist la o scenă: o ceartă între un localnic și un om cu capul descoperit, cu o frunte mare, pleșuvă. Am recunoscut îndată pe Adrian Maniu, membru corespondent al Academiei Române.

Aflînd motivul conflictului — cetățeanul primise bani să-l transporte cu bagajul pînă sus, la Padina, și acum refuza să mai meargă, — am intervenit și i-am atras atenția omului în cauză că se expune, arătîndu-i cine era clientul lui. Adrian Maniu deținea atunci o rubrică în marele cotidian „Universul”. Conflictul s-a aplanat și poetul a fost apoi condus la Padina, cu bagajul pe un călăt de munte. Adrian Maniu se afla însoțit de Victoria Ursu, o colaboratoare la revista „Muzică și Plastică”, acesta era titlul ei, pare-mi-se.

Adrian Maniu văzut de V.I. Popa

Autorul volumului „Lîngă pămînt” mi-a înmînat cartea lui de vizită, mi-a mulțumit pentru intervenție, i-am spus cine sînt și m-a invitat la el acasă, în București, dar nu m-am dus. L-am amintit de întîmplarea din Pietroșița, cu ani în urmă. Aveam în geantă volumul lui de poezii, ediția definitivă de la Fundații. Mi-a scris un autograf scurt cu un stilou cu cerneală verde. Îl pastrez în bibliotecă lîngă alte cărți valoroase, toate cu autografele autorilor care mi-au rămas dragi și ale căror opere le scot, din cînd în cînd, de după sticla vitrinei și le reparcurg, odată cu ele reparcurgînd și momentul intrării în posesie. Și aceștia sînt: Eftimiu, Ionel Teodoreanu, Argezi, G. Tutoveanu, Radu Tudoran, B. Jordan, Victor Ion Popa, N. Crevedia, Al. Rosetti, D. Iov, Camil Petrescu, Petru Comarnescu etc., etc., etc. Și poezia lui Adrian Maniu îmi place, o străbat, reîmprospătîndu-i amintirea care vine de undeva de la poalele Carpaților, din Pietroșița, dintr-o vară de acum de mai bine de o jumătate de veac, dar vie de parcă ieri ar fi fost trăită.

VICTOR ION POPA

„Ciuta”, „Mușcata din fereastră” și „Take, lanke și Cadăr” sînt cele trei mari creații ale lui Victor Ion Popa, la care se adaugă romanele „Velerim și Veler Doamne” și „Maistorașul Aurel, ucenicul” — viața aviatorului Aurel Vaicu, — impresionantă pînă la lacrimi fiind paginile dedicate ultimelor clipe cînd inventatorul vorbește cu motorul avionului precum cu o ființă umană. Piese de teatru sînt intrate în repertoriile mai tuturor instituțiilor de profil, — „Ciuta”, de la premieră, în cel permanent al Teatrului Național din București.

Dacă ținem cont că Victor Ion Popa a fost și regizor, a scris și poezie (vezi „Cîntecele mele”, volum postum apărut la editura „Boema”), a desenat etc. — constatăm o plurivalență rar întîlnită în viața artistică. L-a interesat, și încă mult, sociologia satului, ducînd în cel natal, Dodești-Vaslui, echipe studențești ale Serviciului Social, condus de profesorul D. Gusti.

A fost apreciat de N. Iorga, care l-a numit director al Teatrului Popular al Ligii Culturale. Marea lui izbîndă în domeniul acesta o constituie însă crearea și conducerea Teatrului muncitoresc „Muncă și Lumină” — din sinul căruia au ieșit figuri și talente artistice ca Al. Giugaru, Irina Răchiteanu-Șirianu, Ion Manta și alții. Am asistat la o comemorare a lui Victor Ion Popa inițiată de Ion Vasiliu, pe atunci director al Editurii „Boema”, și am ascultat lecturile din opera lui Victor Ion Popa făcute de fruntașii scenelor bucureștene: Maria Mohor, Ion Iancovescu, George Vraca, George Calboreanu și alții și mi-am întărit convingerea că acest rar creator de artă avea de ce să fie atît de apreciat și iubit. Fiecare și-a adus contribuția sa de stimă, fiecare i-a dăruit o

parte din inimă, odată cu regretul stingerii premature. Eram detașat în centrul Fundației Căminelor Culturale cînd, în primăvara anului 1946, ne-a parvenit vestea morții lui, și ne-am întristat toți, căci Victor Ion Popa a fost prietenul și sprijinitorul instituției respective, sub toate aspectele. Deținem cronica teatrală la o revistă al cărei redactor am fost cinci ani, în faza ei bucureșteană, alături de Pan Halippa, directorul mensualului de 100 pagini, tipărit excelent la „Universul”, prima copertă impondabilă totdeauna cu un peisaj din provincia pe care o reprezenta. Am scris aci de multe ori despre spectacolele teatrului condus de Victor Ion Popa. Teatrul lui funcționa pe o stradă în pantă, într-o clădire în care, ulterior, și-a instalat sediul Ansamblul artistic „Doina” al Armatei, mai apoi cel al Casei Centrale al acesteia. Într-o seară, l-am vizitat acolo pe Victor Ion Popa. Era în cabinetul lui directorial. Ce cabinet? O cameră mică, de abia te învîrteai în ea. Mi-a înmînat permisul de intrare gratuită la spectacolele teatrului „Muncă și Lumină”, iar pe romanul „Velerim și Veler Doamne” mi-a scris: „Confratelui întru scris Octav Sargețiu, cu dragostea și toată prețuirea unuia mai bătrîn”. Victor Ion Popa, 1941, octombrie 5”. — Avea o caligrafie aparte, cu litere mărunte, înclinate spre stînga, dar foarte clare. Îscălitura lui inconfundabilă e imprimată pe crucea din cimitirul Belu, alea scriitorilor, într-o margine.

A fost singura mea întîlnire cu Victor Ion Popa. Figura lui plăcută, afîșînd blîndețea moldoveanului, era puțin palidă și trăda o suferință pe care poate o brava. Așa mi-a rămas imprimată în memorie, după aproape cincizeci de ani, și așa o voi păstra, însoțind-o mereu cu marea mea prețuire și recunoștință pentru omul mereu zîmbitor.

Victor Ion Popa — autoportret

MIHAI MOȘANDREI

CASA AMINTIRILOR

Dar casa amintirilor din Cimpulung-Muscel în hieraticul ei vis, oprindu-mă aici, n-ar fi depănat toată depărtata ei poveste, fără să amintească de jocurile ultimilor ei copii, ce i-au colindat toate încăperile și iatacurile, de la beciurile în care în lăzi cu nisip se păstrau gutuile și merele creștești, până în muzeul de antichități al podului casei, plin de toate varietățile de paianjeni, de șoa-reci luți, de manuscrise vechi, de lăzi, de scrisori cu duioase suveniruri și de atunci, de când copiii învățau prin depărtate streinătăți.

Tot acolo se mai găseau în tronurile vechi de lemn încondeiate străvechi zapise cu hirtia pătată de rugina vremii, cu copertele încercate de colții rozătoarelor, cu multe misive de dragoste ofilite. Scrise în litere chirilice, alături de șei englezești, peste care se mai rezemau încă cravașe cu miner de arginturi aurite și inele de friuri, cu monograme frumos gravate.

Acești copii dragălași și precoci de odinioară, ce purtau bucle de fată peste umeri, și care între ei legaseră o nedespărțită prietenie, copilărească, se chemau: Nel-Nel Nanu-Mușcel, Milănuși Moșandrei, ori, alteori, acel atît de sfios **Dan Barbilian**, fiu de magistrat integru, și viitorul mare poet ermetic și matematician, de mai tîrziu, Ion Barbu. În palma fiecăruia dintre acești trei copii minunați, stătea încă de atunci scris ciudatul lor destin, ca o fatalitate antică, fără ca ei s-o bănuiască măcar, și pe care, totuși, la nașterea lor ursitoarele o aruncaseră sub capriciul zarurilor: negre, peștrițe sau luminoase. Vărul meu matern Nel-Nel, fire foarte precoci și nervoasă, în acele timpuri, fiul unui profesor ilustru, totuși sub înfățișarea lui delicată, și foarte palidă, părea mai mult o fată. Purta plete lungi și castanii, avea o piele fină și un obraz mat, dar de albeața ciudată a porțelanului. Încă de mic, cea mai mare atracție pentru el erau cărțile, cu ideile și descrierile ce le conțineau și care reprezentau lumi noi de cunoaștere. Deși la o vîrstă încă fragedă, învățînd încă de vreme să citească, nu se despărțea niciodată de ele. Zburdălniciile copilărești și sportul nu l-au interesat niciodată, și parcă pe nici unul dintre noi. Mai tîrziu, cînd obosit, sub o adîncă tristețe și ciudată neliniște, cărțile nu-i mai puteau nimic vorbi nou, acest văr primar se repezea la pian, cîntînd fără de note, partituri clasice cu mult brio și de o tușe nostalgică. Acest atît de ciudat văr primar matern al meu, din clasele primare și pînă cînd și-a luat bacalaureatul, a fost fără răgaz premiantul mereu al clasei, pînă în primul an al facultății de drept, cînd, deodată, fără alt motiv decît probabil cel eredi-

tar, intră deodată într-o noapte completă intelectuală, spre marea disperare a bieților săi părinți dar care, totuși, niciodată n-au încetat să-l iubească și să-l îngrijească regește. Tatal său îmi mărturisise cu multă durere în voce, pînă la ultimele zile ale lui:

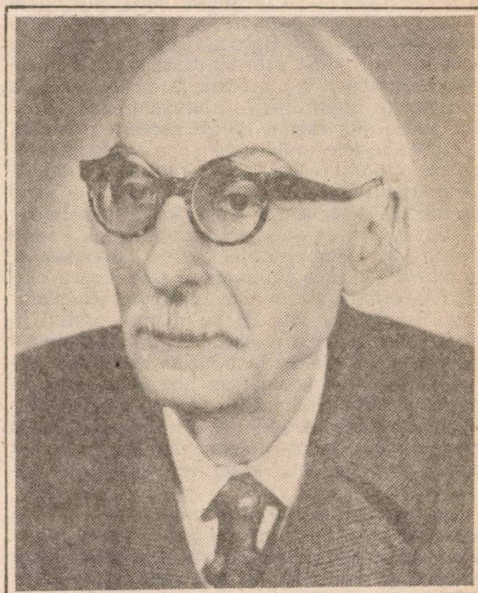
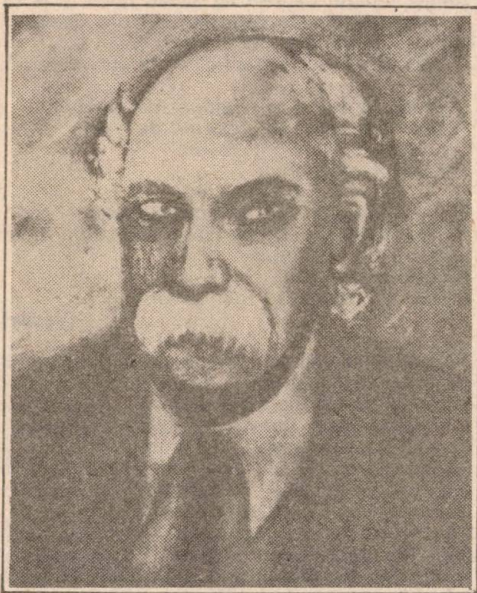
— Eu, dragul meu nepot, care am făcut bine pe atîția oameni, care am scos din ghearele morții pe atîția suferinzi și agonici, pe scumpul și atît de blîndul meu fiu nu-l pot tîmădui... Te întreb, poate fi un mai aprig blestem pentru inima unui părinte?...

Același ghimpe moral, poate și mai dureros, din cauza vremii mai lungi de a se gîndi la el, și la obsesia unei miraculoase vindecări, a fost și al mamei lui.

— Un al treilea copilandru, ce cu regularitate și el urca treptele, sub care viespile își agățaseră cuiburile, și pe care încă de la scară îl întîmpinau ficușii înalți și subțiri — așa cum l-am amintit mai sus — era Dan Barbilian. E cel care toată viața lui de o adîncă și înaltă spiritualitate a șovăit între poezie și matematici, nebanuind atunci că generoasele parce îi aruncaseră înainte pe amîndouă aceste zaruri făurite nu din bronz, nici din argint, ci din aur strălucitor și greu.

L-am cunoscut încă din clasele primare pe Barbilian, fiind vecini de case, iar familiile noastre, în strînsă vizită între ele. Era un copil de o excepțională frumusețe la acea vîrstă a începutului, cu ochi mari, verzi și expresivi, cu obraji albi și de un frumos oval, care totuși contrastau cu părul întunecat și abundent. Cu o fire mai mult tăcută și visătoare, iubea leagănul de sfori groase, ce la noi atîrna veșnic de ramurile unui mîlin bătrîn. Prin spațiile grădini, ne plăcea să facem herborizații, descoperind gingăanii nemaivăzute. Lui Dan îi plăcea mai ales să colecționeze tot felul de li-mace și melci, pe care apropiindu-i de buze le descînta după cunoscutul cîntec popular de joacă al copiilor. „Melc, melc, Codobelc... Scoate coarne bîourești...” etc. Prin ciudat contrast, mie îmi plăceau fluturii cu aprinsele culori de vîpae ce izbucneau neașteptați din lumina florilor, și care cu zig-zagurile lor se lăsau așa de greu prinși, cu toată suplețea și vioiciunea mea de copil ager.

Rămăși de atunci buni amici, chiar mai tîrziu, ajunși în liceu, împingeam aceste vînațori mai departe, pînă pe platoul „Gruiului” sau faimoasa rîpă a „Ciocanului”, cu vechiul ei schit minuscul, de călugări pierduți. Aceste excursii ale copilăriei și adolescenței, filtrate probabil de atunci în subconștient, nu s-au înregistrat fără urmări, fiindcă cu mult mai tîr-

Prietenii din copilărie, cimpulungenii Ion Barbu și Mihai Moșandrei

ziu, sub pseudonimul Iovinescian, prietenul meu Barbu trebuia să scrie:

*„Melc, melc, ce-ai făcut
Din somn cum te-ai desfăcut”*

(După melci)

Sau:

*„La rîpa Uvedenrode
Cu multe gasteropode...
Suprasexuale,
Supramuzicale...”*

(Uvedenrode)

Pe Dan îl iubeam și-l prețuiam încă de mic copil, pentru ciudătenia încă de atunci a firii lui, ce pîlîia ca un geniu matinal, învăluindu-l la primul aspect într-o spaimă de lume și ur-suzenie proverbială.

Mulți bănuiau că se ține mîndru, dar, de fapt, nu era decît o hipersensibilitate față de oamenii străini și pe care a păstrat-o întreaga lui viață.

„Barbilian, rău psiholog — așa după cum de la primele conversații remarcase E. Lovinescu — el vedea în fiecare om abia întîlnit, un dușman de moarte, și care lupta prin spate să-l doboare cu insinuările și armele cele mai uci-gătoare”. Faptul de a vedea în fiecare om un invidios, un gelos și un rival devenise pentru Dan o adevărată obsesie.

Pentru firea mea blajină și împăciuitoare, cunoscută lui din copilărie, figuram totuși

printre rarii lui amici, ce-i primea acasă ori-cînd și față de care nu avea secrete ori re-ticențe. În toate decii îi eram și confident.

Mi-l reamintesc — prin deosebire de alți co-pii de vîrsta lui — și ceea ce mă făcea să-l ad-mir și mai mult, era gustul lui ciudat încă de mic copil, pentru... matematici. Cum pentru unii oameni au un deosebit farmec jocul șahu-lui sau cuvintele încrucișate, pentru Dan ni-mic nu putea avea o atracție mai vie, decît problemele de geometrie. Fără să spună nimic nimănui, fără chiar să-și mai ia mesele ce-l aș-teptau, asemenea unui schivnic, purtînd doar în buzunarele hainelor problema, hîrtia și creionul, își concentra mintea asupra ecuațiilor, nu avea liniște pînă nu le rezolva. Numai atunci, triumfător și cu un zîmbet liniștit pe buze, cobora, mulțumit de el, în circuitul ba-nalităților zilnice. Intelctual de mare rasă, nu putea însă niciodată prețui și ce era „lesni-cios”; satisfăcut numai de construcțiile spiritu-ale umane ce dădeau muncă aprigă minții. Mult mai tîrziu chiar, poezia nu avea vreo va-loare pentru el, cerebral rafinat, decît atunci cînd, asemenea unei probleme, închidea vreo dificultate sau mister, o enigmă, în sfîrșit, că-reia îi trebuia găsită și o explicație sau un sens acceptabil.

Poeziile clare, oricît de nuanțate ar fi fost ele în gama coloraturilor sentimentale, de genul unui Francis Jammes, Pillat etc... îi plăcea să le boteze: „poezii leneșe”. Nu poți, evident, în-țelege și cîntări cu ceea ce îți lipsește. Și dacă vastul Parnas al poeziilor a putut fi cîndva atît de atragător, el a rămas atît de in-teressant, tocmai prin variația atît de nelimitată

a liricii însăși. Câtă profundă deosebire, bunăoară, între opera poetică a unui Dimitrie Nanu și poeziile unui Ion Barbu...! Lucrurile apar mai reliefate și mărite, prin contrast, pentru cititorul introducerii din prefață, a lui D. Nanu la propria lui operă lirică. Interesantă deci, pentru adevăratul război dintre prezent și trecut, cu toate forțele mobilizate și cu o argumentație de critică literară, ce va rămâne un model, de ce puțin se pot înțelege poezii între ei, când se discută poezia. De altfel, însăși Ion Barbu — după cum se știe — a început prin a scrie versuri de forma cea mai perfect **parnasiană**, și dintre cele mai frumoase, ca apoi să evolueze la primul și cel mai „autentic ermetism” liric românesc. Ion Barbu a fost primul în acest gen în limba noastră și, cred, pe temelii de nedistrus. Valoarea poeziei sale e nu numai aceea de a fi creat un nou mod de exprimare al inefabilului liric, ci și o viziune ciudată, descătușată complet de tradiționalism și deci de prozaicul poeziei ancestrale, chiar dacă ideea primară venea de pe cheiurile Senei.

Dar ceea ce mi se pare mai ciudat în lirica barbiană e că, ermetismul deși formal, el rămâne, totuși, atât de nou, iar poemele, unele dintre cele mai bune poezii ale lui, din acest ciclu abscons, citeva se desprind direct, din folclorul nostru popular al descîntecului și magiei. Când afirm acestea, mă gîndesc mai ales la acel cîntec oniric, care e: „Domnișoara Hus”.

Pe acest atît de original și de ciudat poet al copilăriei mele am căutat odată, foarte alegoric, să-l portretizez în genialitatea zeului indic „Varuna”, din culegerea mea de poeme în proză intitulată: Lysimac. Jertfa umilă adusă acolo, n-a uitat-o niciodată, dîndu-mi de atunci toată prietenia lui adevărată și caldă, și care pentru foarte puțini o păstra, așa cum am mai arătat.

Deșteptîndu-te ca dintr-un vis, în marea trepidăție tehnică de azi, atît de vertiginos progresistă, e destul de greu să-ți poți imagina viața oamenilor de atunci, plină de poezie și vrajă, de visuri împrăștiate și mai ales de vremea mult disponibilă a tuturor oamenilor din vechime... agricultori. Nu e chiar prea ușor de evocat somnolența sentimentală, trăirea mai ales patriarhală a Cîmpulungului, din acest început de veac. Pe unde astăzi se ridică marelui școli și policlinici medicale cu numeroase etaje, uzine utilizate după ultima tehnică modernă, pe acele locuri, odinioară, se înălțau vaste livezi de pruni și meri, de nuci viguroși, dar centenari. Acolo unde astăzi sînt aliniate străzi perfect asfaltate, în copilăria mea șerpuiau uliți de-a lungul gardurilor strîmbe, asfaltate de soci și scoruși, prin rămuriișul căroră de dimineața pînă seara cînteze, florinți, mierle și sturzi nu încetau nici cîntecele și nici acrobațiile în goană după sucurile cu semințe dulci sau pline de ginginai. De pe Rîul-Tîrgului, sau din fundul Crețșoarei, soseau seara umblînd singure și de voia lor pe uliți, dar cunoscîndu-și casa, frumoase vaci elvețiene, cu ugerile grele de lapte. În acea

vreme, fericiții oameni nu aveau decît grija să le deschidă porțile cele mari la ora înserării, apoi să le mulgă în liniște.

Inspirat de ele, am scris în junețe versurile

„Pe uliți grele, — în funduri de provincii
Pășind prin praf în amurgit de vară,
Cu ugerile pline de povară,
Trec vaci elvețiene...”

Vin din grădini cu flori de mițuvară,
Pășind alene, în nări cu cîte-o frunză de trifoi,
Vin singure pe drum,
De peste prunduri,
În păr cu umezeala din zăvoi.”

(Vacile)

Îl văd destul de clar înaintea privirilor, podul finarului ce se găsea în fundul curții caselor bătrînești, chiar pe locul unde se ridică acum o școală medie. Acest pod cu fin era în maldărele proaspete, parfumat numai de izmă și iasomie. Dan și cu mine ne găseam aici la punctul „terminus” al hoinărelilor noastre diurne. El își desfăcea atunci caietele cu pătrățele și geometriile; începea nervos să tragă linii, să deseneze triunghiuri și cercuri, în vreme ce eu, deschizîndu-mi satisfacut de acea mare liniște pe Alph. Daudet, citeam superbele lui romane, pînă ce mă fura somnul lung de vară, peste maldărele imense de fin proaspăt. Finarul acesta trebuia, ca o scumpă suvenir, să mă obsedeze de-a lungul anilor, pînă ce am reușit să-l cristalizez într-o poezie plină de prospețimea adolescenței, ca și acele senzații tari de început de viață, tot în prima mea plachetă de versuri, „Pauni”:

„Podul grajdului e doldura de fin
Cosit pe luminoasele mușcele,
E îmbătător de albă sinzinie,
Deschisă în umbra rece de vâlcele etc.”

(Podul cu fin)

Ceea ce însă trebuie reținut de către cititorul de acum e, cred, faptul că în ceea ce privește sufletul și preocupările oamenilor din acea vreme, ele erau cu totul altele decît ale majorității cetățenilor din zilele noastre... ate.

Altele decît acum erau grijile naționale și politice; alta cu totul era evlaviea oamenilor trecutului, alta atmosfera de vacuitate și mai ales de poezie trăită și reliefată, de tot acel mediu pastoral-patriarhal, lipsit de industria și marea mecanizare de acum. Dacă azi oamenii trăiesc epoca încrederii în forțele lor și tuturor invențiilor tehnice, **epocă inginerescă** de tot mai mare precizie și specialitate, în timpul copilăriei mele generațiile trăiau mai mult, în afară de necesarul zilnic, sub aureola marilor visuri, a suvenirilor, a moralei creștine, a temerii de păcat, a unui sentimentalism liric, cînd **poezia și poezii** nu se citeau numai între ei, ci alcătuiau **necesități imperioase ale vieții culturale românești** din acea vreme... Colindele Crăciunului, bunăoară, steaua magilor, plugușorul, sorcova, ciurlezu, călușarii etc... formau un epos popular nu numai pentru înregistrare

rea lui pe bandă de magnetoton, dar în însași viața fiecăruia dintre noi sau gospodar român, plin de belșugul muncii lui. Lumea burgheză din acea vreme, în lungul ei timp de plictis, se sfătuia cum să organizeze mai bine: sindrofii, onomastici, cavalcade, vânători, jocuri de criquet ori tenis etc... terminate deseori cu chefuri de care se ducea pomina...

Nimic atunci nu putea lua caracterul unei obligativități sportive în grupe, cu antrenori, campionate internaționale, spre a deveni o mare vedetă, jocul lăsând marelui public plăcerea doar de a privi, de a bate din palme și apoi de a pleca, cum a venit. Fiecare din acele depărtate vremuri se distra sportiv, în simplul amator, pe socoteala lui. Pe scurtul și îngustul bulevard al Cîmpulungului, umbrit atunci de tei mirositori, și pavat cu lespezi netede de prund, boierii și țirgoveții în marile sărbători creștine mai ales, dar și a onomasticilor chiar, dăntuiau cu toții: „Tontoroiul!... de care noi abia am auzit vag... Era un ciudat vals în doi, cînd perechi, perechi, ținindu-se de umeri, se învîrteau cît mai repede de la un capăt la altul al bulevardului deseori ciocnindu-se în marea vîltoare, și făcînd gălăgie, după ce cu vorbe rămase de la pașoptime spuneau: pardon! De unde și numele rămas pînă astăzi bulevardului. Lăutarii și cobzarii cu fețele întunecate printre perechile tinere de jupini și jupinițe, se înțelege că nu lipseau de la aceste populare petreceri. Apoi iarăși toate intrau în liniște și vis. Priveliștea vieții trecute trebuie deci privită pe acest fundal de infinit și tăcere înghețată, cînd vara numai, din depărtarea verandelor și cerdacurilor înflorite cu petunii, mușcate ori hortensii, puteai abia percepe de pe vârful mîlinului înflorit, vocea ruginită a scatiului minuscule, tomnatic. Călcînd înapoi peste veacuri, ciudata metamorfoză nu numai a oamenilor, dar chiar a clădirilor, trebuie să o privim ca aceea a unui sat mai mare, ici colo cu unele vile ridicate tanțose și acoperite cu țigla, printre miile de acoperișuri țesute în sindrila fumurie. Cum în climatul Cîmpulungului, florilor le mergea extrem de bine, toate balcoanele, verandele, foișoarele erau înghesuite de glastre încondeiate sau de ciubere vopsite.

Pe zidurile vîruite proaspăt, florile dădeau o policromie neașteptată, în jocul soarelui de amiază, acoperind cu lumina lor sărăcia și bătrînețea stăpînilor. De aceste flori, care de care mai rare și mai frumoase, în curgerea vremii, își legau ocupația zilnică și sensibilitatea lor, oamenii mai instăriți ai acestor meleaguri singuratice. Un pictor englez, Grant, trecînd spre a-și goni „spleenul” prin acest orașel pierdut al Europei, prin mijlocul secolului trecut s-a hotărît să se fixeze aici, aici, să-și clădească o spațioasă vilă cu turn și să picteze florile pe care le cultiva, cu mari sacrificii bănești. Cum deci se poate vedea, literatura unui Anghel, Basarabescu, Brătescu-Voinești etc., cu descrierea nelipsitelor flori frumoase, nu era numai o simplă scorneală a imaginației și a fanteziei lor, ci o realitate a provinciei românești din acele vremuri uitate, dar imbibate de poezie...

Eroii lor, nu dintr-o capricioasă născocire, trăiau o continuă visare după modelul autorilor, ci prin forța însăși a lucrurilor, se confundau cu ea și viața din jurul lor, ce-i îmbia la contemplație și vis. **Casa amintirilor** — în aceste decenii atît de constructive și dinamice, zgomotoase și materialiste — de cîte ori o mai pot privi azi, îmi apare mai imaculată, mai cufundată în visul ei trecut, de adîncă liniște și diafană poezie:

*„Bătrînă casă tupilată în tufe roșii de răsură.
Cu vechi ciubere de hortensii în fund
de-ogradă liniștită
M-am reîntors din nou la tine, spre streășina
cu mușchi tivită,
Închisă pleoapă adormită la plasa de
păianjeni sură.*

(Casa cu hortensii)

Pentru tot mai rari amatori încă de antichități și tradiții românești, de datini vechi, în Cîmpulungul de azi tot mai modernizat și mai în progres, conform nevoilor altor generații de români, mai dinamice și mai active, vechea casă a „Nanilor”, mai crește încă singuratică ca o mărturie a unor vremuri duse și spulberate, cu siguranță în istoria vie a neamului. Ca printr-o minune, o aripă invizibilă a destinului o mai apără încă, fiind de curînd declarată: „monument istoric”.

CONVORBIRE TELEFONICĂ BUCUREȘTI—CONSTANȚA sau RADIOSCOPIE PULMONARĂ

*Alo spune-mi cum e marea azi
calm plat răspunde el
ar fi trebuit să treacă pînă la ora
asta
măcar două valuri*

*ascultă cum se aude în aparat
respirația mea șuierătoare
și uită-te spre larg
poate se vor uni*

*ascult mă uit și nu s-au întîlnit
ba parcă peste ape trece ca o boare
într-adevăr un val pe care îl ridică
da, respirația-ți șuierătoare*

NICOLAE PRELIPCEANU

MARIUS PETRESCU

UN PERSONAJ PITORESC

La sfârșitul secolului trecut făcea senzație, în societatea artistică și în lumea modernă a vechiului București, un personaj enigmatic și paradoxal. Cea mai lapidară caracterizare a insului o avem de la Victor Eftimiu: „Farsor gentilom, Mecenat escroc, Prometeu al șantajului, Aretien lipsit de geniu, Falstaf spiritualizat...” Acesta era numitul **Alexandru Bogdan-Pitești!**

■ Fără blazon?

Născut în Argeș, la 13/25 iulie 1871 (Macedonski menționează într-un articol anul 1870, fără să dea explicații), Bogdan-Pitești făcea parte dintr-o familie foarte bine situată social, înzestrată cu averi și bucurându-se, mai ales pe linie maternă, de o ascendență relativ ilustră, deși lipsită de „blazon”. Tatăl: Constantin Bogdan (1833—1900), proprietar de pământuri și om politic, era, după cât se pare, dintr-un neam de moldoveni refugiați, cu câteva secole în urmă, din cauza tulburărilor politice, prin toată peninsula balcanică, de unde și singele „amestecat” al strămoșilor paterni. A fost deputat în Cameră și, de câteva ori, primar al „comunei Pitești”. Mama: Ana-Dominica Bogdan (născută Balotă) se trăgea dintr-o veche familie de viță boierească, din Muntenia, scorbătoare dintr-un Balotă, căpitan de oști, trăitor pe la mijlocul veacului al XVII-lea. Lipsa unui blazon veritabil nu l-a împiedicat însă pe Bogdan-Pitești să ducă o existență nobiliară, în cel mai „scăpătat” înțeles al cuvintului...

■ O manta gogoliană...

Întreaga copilărie și-o petrece la moșia părintească de la Vlaici, împreună cu sora sa, Elena-Constanța Bogdan. Își face studiile elementare în orașul Pitești, unde se va înscrie și la gimnaziu. În jurul vârstei de 12 ani este trimis în străinătate, să învețe. Se va stabili mai întâi la Geneva, apoi la Paris. Începe să scrie și ia parte, de foarte devreme, la mișcarea literară de limbă franceză. Colaborează, cu poezie și texte de proză, la diferite gazete, precum *Le Feu-Follet* sau *L'écho de Genève et du Léman*, al cărui redactor va deveni, pentru o vreme. Prietenii săi din acea perioadă erau

Al. Bogdan-Pitești, fotografie de la începutul secolului

Ernest Tissot, Eduard Rod sau poeți ca Du-chosal, Tawan și Morhardt, cunoscuți în întreaga Elveție franceză. Tot atunci se petrece și misterioasa sa convertire la catolicism, relatată în *Dicționarul figurilor contemporane* (Th. Corneliu Buc., 1909, p. 342—343): „Printr-un rafinament al împrejurărilor, convertirea d-lui Bogdan-Pitești la catolicism s-a făcut la Geneva, în patria protestantismului francez. (...) Răspunderea convertirii o ia abatele Carry, de la Sacré-Coeur, al cărui talent de orator făcu lumină în sufletul tânăr al lui Bogdan-Pitești”. Dar junele nostru catolic imberb va dovedi foarte repede că nu are complexe religioase de nici un fel. Alexandru Macedonski povestește că, la 17 ani, Bogdan-Pitești — „băiat frumos, dar prea mistic” — a fost răpit de o contesă (sic!), care l-ar fi ținut sechestrat, câțva timp, într-un castel și „l-ar fi... descălugărit!” Tot Macedonski, în portretul pe care i-l face în *Literatorul* (5 aprilie 1899, p. 4—5) spune că, încă din perioada primei tinereți, proaspătul catolic ar fi devenit antisemit, ceea ce contrazice, în fond, informațiile conform cărora Bogdan-Pitești împărtășea ideile mișcării „Rozel-Cruc”, între ai cărei membri marcanti se număra și unul din amicii săi, „ma-

gul" Pelădan (cf. T. Enescu: **Luchlan și primele manifestări de artă independentă în România, în St. și cercet. de Ist. artel nr. 3—4, 1956, p. 193**) — dacă nu este, cumva, vorba de o redutabilă farsă, în spiritul celor pe care obișnuia să le practice acest Yorick balcanic! Oricum, însă, catolicismul n-a fost pentru Bogdan-Pitești mai mult decât ...o manta gogoliană.

■ Anii nebuni

Înainte de-a împlini 20 de ani se stabilește la Paris. Aici, însă... „În loc să se țină de carte, cerceta numai muzeele, teatrele, cafenelele și cenele literare, reușind să-și cîștige în curînd o cultură artistică frumoasă și prietenii serioase. Verlaine, Moreas, Mallarmé, Clémenceau îi ziceau «tu», parcă l-ar fi cunoscut de cînd lumea”. (cf. Radu D. Rosetti: **Odinioară, Buc., f.a. p. 183**). Și tot acesta: „Cu haină de catifea neagră, cu pantaloni largi, cu lavaliera în vînt, cu joben cu bîrduri drepte — cu-n cioc impunător și cu mustața-n furculiță — îl luau toți drept un boem din Montmartre” (idem, p. 183). Colaborează și aici la nenumărate gazete ca **La Libre Parole, La Brise du Soir, Le Figaro, Le Gil Blas, L'écho de Paris, Fin de siècle**. Relațiile sale cuprind cele mai variate categorii de artiști: Pelădan, Barres, Laurent Tailhade, Viviani, Felix Feneon, Jean Grave, Octave Mirbeau, Maeterlinck, Saint-Auban, Paul Adam, Sebastian Faure, Alcântar de Brahm, Emile Gauthier, Verhaeren, Brunetière ș.a.m.d. Acest anturaj fascinant și redutabil îl va lansa pe Bogdan-Pitești într-o boemă frenetică, pe care o va cultiva cu asiduitate, uneori chiar la modul scandalos și cu prețul unor riscuri morale. Sînt „anii nebuni” cînd începe să prindă contur legenda personajului nostru...

■ „Anarhistul”

„În toată vremea aceasta, Bogdan trece din Geneva la Paris și de la Paris la Geneva. (...) Wagnerian entuziast, la un moment dat, cînd Wagner era încă un necunoscut și un geniu contestat, între două călătorii, făcu să se reprezinte, pentru întâia dată, la Geneva, cu Materna, **Walkiria** revoluționarului muzical german”. (Th. Cornel, op.cit., p. 344). Iar Victor Eftimiu adaugă: Frumos, inteligent, bogat, spiritual, jovial și generos, își petrece tinerețea acolo (La Paris — n.n.) Se arăta la brațul celor mai celebre actrițe și cîntărețe ale epocii. Frecvența boema literară, era prieten cu scriitorii ca Sar Pelădan (**Portrete și amintiri, Buc. 1965 p. 410**). Acest personaj rafinat nu dovedea însă numai un instinct artistic deosebit, ci și un apetit modern cu accente uneori du-

bioase. Diverse oralități și istorii apocrife îl arată implicat în afacerea unui furt de bijuterii, sau îl descriu ca pe un proxenet copios („Așa cum se prezenta și cu ceva franci la buzunar, firește c-avea succes și la femei. Mecena, încă de pe atunci, după ce se sătura de una, o **lansa**” — Radu D. Rosetti, op. cit., p. 183—184). A fost în relații apropiate și cu cîțiva anarhiști notorii (marchizul de Morès, ducesa d'Uzès, monseniorul Cabrière) în frunte cu celebrul Vaillant. De aici i s-a tras, probabil, și expulzarea din Franța, în 1894 „ca anarhist, și ca pericol pentru siguranța publică”. Istoria acestei pățanii cunoaște mai multe variante. Cea mai „temperată” dintre ele ne spune că, după executarea lui Vaillant, Bogdan-Pitești s-a dus la cimitirul de la Ivry și a depus „un snop de liliac alb” pe mormîntul încă proaspăt al aceuia. A fost „semnalat ca anarhist”, pus sub supraveghere și, după atentatul lui Emile Henry, din Parlament, ducîndu-se să „îi sărute pieptul” noului decapitat, „...fu numaidecît arestat, în ziua de 27 iulie 1894, ținut 23 de zile în închisoare și expulzat în ziua de 18 august...” (cf. Th. Cornel, op. cit., p. 344).

Cea mai copioasă dintre versiuni o aflăm însă de la Victor Eftimiu: „A fost expulzat din Franța, spunea el, ca revoluționar. Implicat în asasinat?... Nu se știe... pare-se însă că, după decapitarea anarhistului Ravachol, omorîtorul lui Sadi Carnot, un domn impozant, în redingotă și cu joben, ieși din mulțime, se repezi la ghilotină, se -descoperi și, scoțînd de sub haină un buchet de flori, îl aruncă pe cadavru; apoi, repede, înainte ca să se fi desmeticit cîneva, luă capul mortului în brațe și-l sărută pe buze. Acel straniu personaj nu era altul decît Bogdan-Pitești” (op. cit. p. 410).

Josephin Pelădan, la Paris, în 1893

■ Întoarcerea fiului risipitor

Așadar, la 23 de ani abia împliniți, corifeul nostru se întorcea acasă, copleșit de o glorie scandalosă și paradoxală, deși aproape necunoscut bucureștenilor. „Bulevardul, teatrele și cercurile intelectuale se vor întreba cum se numește omul cu figura de Bourbon care se zărește de câteva zile în trăsura. O lună mai târziu toată lumea îl va cunoaște. Scriitorii se vor întreba să ia parte la ceaiurile lui literare; pictorii îi vor reproduce pe sute de foi de hirtie fizionomia. Oamenii politici vor sta de vorbă cu el, cu plăcere”. (cf. Th. Cornel, op. cit., p. 345). La scurt timp, imberbul nostru revoluționar deveni vedeta lumii monderne. Își făcu prieteni în toate cercurile intelectuale; strinse în jurul său întreaga mișcare de „avangardă”; își declară o casă deschisă; se dedică, la modul filitomic, unei activități de mecena, șantajă sau protejii pe oricine, fu, deopotrivă, animator cultural și escroc sentimental, lucră, în fine, cu toată rîvna la scandalizarea întregii societăți și la consacrarea legendei sale...

■ „Ileana”

Și totuși, „acestei specii de Anti-Christ ce a răsărit deodată deasupra Bucureștilor, cu frumusețea lui ciudată și cu barbișonul lui de țap” (Al. Macedonki, art. cit.), nu i se pot contesta cîteva merite remarcabile. Prevalîndu-se de un gust estetic impecabil și de apetitul său teribil pentru frondă, Bogdan-Pitești a creat o adevărată emulație în lumea artistică bucureșteană, a inițiat unele mișcări culturale împotriva „cursului vremii”, aducînd un suflu cu totul innoitor în aerul mult prea academic al societății românești de la sfîrșitul veacului trecut. Astfel, între sportul velocipedului, atunci la modă, și excesele bahice, între cursele de cai și bătăile cu flori de la șosea, între cafenea și alcov, între escrocherie și filotimie, Bogdan-Pitești organizează **prima expoziție a artiștilor independenți**, împreună cu Artachino, Luchian și Vermont, fiind și autorul manifestului care însoțea catalogul expoziției (cf. T. Enescu, art. cit., p. 196). Manifestarea este inaugurată „la 2 Mai 1896, într-o clădire situată peste drum de Ateneu, unde era sediul celui alt salon (cel oficial n.n.) arborînd la intrare, ca semn al revoluției, un drapel roșu” (cf. T. Enescu, art. cit., p. 196), și, citîndu-l tot pe acesta: „Bogdan-Pitești era atunci unul din promotorii unui cerc de artiști și scriitori animați de geniul modernismului” (idem, p. 194). În ordinea aceleiași firești emulații se înscrie și fondarea societății „Ileana”. Grupul artiștilor independenți neputînd organiza o nouă expoziție, în anul următor, ia inițiativa stabilirii unei societăți de „într-ajutorare”, care, prin fondu-

Ștefan Luchian: portretul lui Alex. Bogdan-Pitești și ilustrația copertei primului număr al revistei „Ileana”

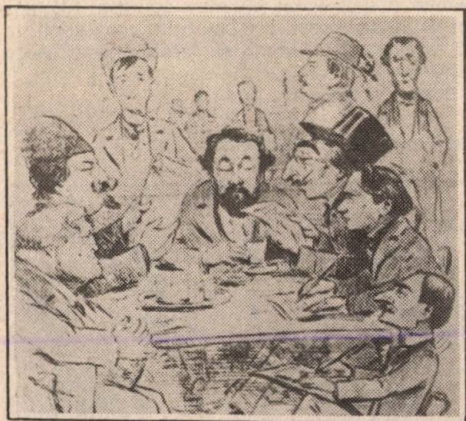

rile create de contribuabili, să se ocupe de manifestările expoziționale ale „**Independenților**”, să organizeze conferințe și campanii publicitare, să contribuie, în orice fel posibil, la conservarea monumentelor istorice și de artă aflate în patrimoniul național, în fine, să se ocupe cu „organizarea serbărilor cu caracter artistic”. Desigur, sufletul acestei mișcări a fost tot Bogdan-Pitești! Prin această inițiativă el a reușit să animeze viața artiștilor. Societa-

N. Vermont: Afișul primei expoziții a „independenților” (1896)

N. Petrescu-Găină: „Grupul intelectualilor” la cafeneaua „Kubler” (1900). În stînga, cu căciula — Al. Bogdan-Pitești; în dreapta, cu joben — Al. Macedonski

tea a editat și citeva numere de revistă, cu o ținută grafică impresionantă. S-a organizat o expoziție internațională; s-au ținut conferințe; Bogdan-Pitești a mers pînă acolo încît a amenajat, în locuința sa din str. Brezoianu, un salon unde se găseau gratuit șevalete, pinze și culori. Într-o „Cronică artistică” pe care o semna la 1913, în cotidianul „Seara”, al cărui proprietar și director era tot corifeul nostru, Tudor Arghezi evocă, în citeva rinduri admira-

bile, atmosfera acestui salon: „de Ileana vorbește întotdeauna cu plăcere și melancolie, ca de-o femeie prea frumoasă care a murit, care-ar fi murit frumos, în felul cum moare dimineața [...] Și ai voi să ai cît mai mult prilej să-ți amintești și să scrii ce-a fost această societate, cu ce porniri înalte se ridicase din pulbera zilei spre un ideal [...]. Oricine găsea la societate pinză, hirtie, modele și culoare. Uneori, în salonul din strada Brezoianu lucrau cite cinci mîini, pe cite cinci șevalete. Se fuma cu pipa și se citeau pentru înția dată în România pagini de Baudelaire, Verlaine, în vreme ce lunecau pensulele pe pinză...” (Seara, 21 Aprilie 1913).

■ Un „instigator”

Dar ghidușul nostru corifeu nu s-a mulțumit cu anume consacrări publice, cum ar fi acelea de animator cultural, cronicar de artă, Mecena, poet de expresie franceză „foarte delicat, cu o notă bizară” (Al. Macedonski), ci a intrat și în politică. Însă rezultatul a fost catastrofal! Depunîndu-și candidatura, ca deputat independent, la colegiul al III-lea de Olt, fu însărcinat de ziarul **Adevărul** să facă o anchetă, cu prilejul unor tulburări sociale. Cu această ocazie Bogdan-Pitești lansează un manifest incendiar prin care cheamă țărănimea la luptă pentru drepturi electorale democratice și, în același timp, expediază ziarului editoriale care produc o mare fierbere în lumea politică. Acuzat că duce, pe cont propriu, o campanie emanamente demagogică, anticonstituțională și instigatoare, este arestat împreună cu 500 de săteni și petrece șase luni de închisoare preventivă, după care este eliberat pe cauțiune și dat în judecată. Procesul se prelungește enorm și, după cîteva ani de pertractări juridice, Carol I se decide să-i semneze, la 1 ianuarie 1904, amnistierea. „Instigator socialist!” — vor striga unii, „Cabotin politic!” — se vor burzului alții. Și cortina va cădea peste un nou episod al legendei acestui personaj mefistofelic...

■ Anecdote

„Un asemenea fel de viață cerea, bine-nțele, parale multe, și venitul moșioarei n-ajungea. Atunci, fără nici un scrupul, inventa afaceri dubioase — „Scopul scuza mijloacele!” — care, mai totdeauna, reușeau. De unde porecla **Bogdan-Ciupeshi**”. (Radu D. Rosetti, op. cit. p. 188). Pe seama acestui „Bogdan-Pitești” au circulat tot felul de istorii insolite, nu toate verificate biografic. Spre exemplu, cu ocazia conferințelor patronate de societatea **Ileana**, a fost invitat la București Josephin Peladan. Acesta a ținut o conferință cu plată, la Ateneu — „un fel de farsă numeratorie”, cum se ex-

primă Radu D. Rosetti. După conferință a avut loc o recepție la care soția lui Bogdan-Pitești s-a cam „ciupit” cu șampanie. Și fiindcă vorbea vrute și nevrute, soțul i s-a adresat în gura mare, în mijlocul invitaților simandicoși: „**De la tenue, madam, de la tenue**, că te bag în p... mătii!” Apoi, către „sarul” Peladan, cu un aer confidențial: „**Du Folklore roumain.**” Altfel, necăjindu-l pe N. Petrescu-Găina, desenatorul și prietenul pripăsit în casa sa, care pierduse toți banii la pocher și îi cerșea un împrumut, se duse la casa de bani și, deschizând-o, îi arătă un morman de bancnote, adăugând: „Vezi, dragă Năică, n-am nici o lăscăie!” Unui politician tinerel, care refuza orice colaboraționism cu imberbul nostru corifeu, îi spuse într-un rîd: „Măi tipule, te-ai mai vîndut o dată, vinde-te și a doua oară. Fii consecvent! Consecvența e o forță morală...” Cînd a fost prins că îl escrocaser pe bătrînul bancher Mauriciu Blank, a fost condamnat la un an închisoare. La judecarea apelului, în boxă, Bogdan-Pitești îl asculta pe Take Ionescu acuzîndu-l cu vehemență și strălucire retorică. Atît de „negru” era portretul pe care i-l făcea acuzatorul încît lumea din sală l-a auzit exclamînd, entuziasmat: „Splendid, grandios! Are talent **escrocul**, are talent!” Iar la sfîrșit, adresîndu-se lui Barbu Delavrancea, avocatul său, de care fusese cam nemulțumit: „Coane Barbule, escrocheria e lucru subțire, n-o poate înțelege oricine!” În sfîrșit, după război, la Văcărești, unde se afla internat împreună cu Slavici, Stere și alții, nu și-a pierdut umorul și cu ocazia vizitei procurorului general, cînd deținuții au fost puși pe două coloane, iar Bogdan-Pitești trecut printre cițiva ziaristi și literați învinuiți de a fi adus servicii inamicului, corifeul a exclamat cu inocență și indignare: „Pardon, pardon! Eu sint escroc, nu trădător...!”

Epilog

Foarte sumara recapitulare a evenimentelor, așa cum am încercat-o noi, abia alcătuieste o schiță de portret. Despre Bogdan-Pitești s-ar putea scrie un adevărat roman, căci existența sa a fost de-a dreptul **epică**. I. Vinea a și încercat să-l personifice într-o carte de ficțiune. Întreaga societate românească a fost scandalizată de **acest „personaj”** pe care, de fapt, nu a avut răbdare să-l cunoască. În jurul său s-a aflat mereu o ilustră galerie de scriitori și artiști pe care i-a fascinat cu puterea sa de seducție. Avem sentimentul că și-a **provocat** singur o legendă, întreținută cu obstinație! Bogdan-Pitești a fost un renumit colecționar de artă. În ultimul său domiciliu, din str. Știrbei-Vodă, precum și în saloanele „Castelului” de la Vlaici, au fost strînse de-a lungul anilor nenumărate și foarte valoroase tablouri, desene, gravuri, porțelanuri, busturi, lucruri vechi românești, scoarțe, obiecte bisericesti, în fine, un adevărat bazar valoros, deși eterogen. Una din ultimele sale dorințe a fost să doneze statului colecția din București, cu o singură mențiune: pe frontispiciu să stea scris — „Muzeul unui om sărac”. Donația a fost refuzată, provocînd un adevărat scandal în presă, iar licitația clandestină organizată de familie a împrăștiat definitiv colecția. Alexandru Bogdan-Pitești a încetat din viață subit, la 10 martie 1922. Ultima sa farsă: a lăsat șapte testamente!

Restul e tăcere...

Salonul-birou al locuinței lui Al. Bogdan-Pitești din str. Brezoianu

AL. ROSETTI

LUTHER

Martin Luther (n.1483) apare în Germania în momentul unor mari frământări sociale. În opoziție cu ascensiunea burgheziei și evoluția economiei, care devine industrială și capitalistă, biserica rămâne feudală și agrară. Dezvoltarea comerțului și industriei a avut drept urmare răsturnarea regimului feudal.

Puterea Papilor devenise atotcuprinzătoare; în Anglia, în secolul al XIII-lea, 300 de preoți italieni slujeau în biserică. Roma intervenea în alegerile episcopilor și lua dijmă din veniturile bisericilor. Spiritele erau pregătite pentru expropriere și schismă.

În Germania, triumful protestantismului se datorește intrării în luptă a principilor teritoriali. Protestările erau unanime, față de viața de lux a clerului. Reforma pretindea ca fiecare creștin să-și facă o idee personală despre învățăturile Evangheliei, proclamată supremă autoritate, dogmele adăugate de biserică urmînd să fie suprimate. Tezele lui Luther sînt afișate pe porțile bisericilor de la Wittenberg. El a dat o traducere a Bibliei, pe înțelesul tuturor, monument de bază al limbii literare germane. Omul se izbăvește prin credință, arată el, fără îndeplinirea poruncilor bisericii.

Luther se ridică împotriva credinței că pacea sufletească și mîntuirea pot fi cîștigate prin cumpărarea de indulgențe, emise de biserica romană.

Însurat, cu copii, Luther are o mentalitate de călugăr, credincios în autoritatea divină, așa cum se poate constata prin lectura „memoriilor” și conversațiilor sale în timpul mesei (Tischreden), în care toate evenimentele sînt examinate și judecate prin dreaptă credință.

Activitatea răzvrătită împotriva autorităților bisericești și imperiale a avut drept urmare că împăratul Carol Quintul l-a convocat în fața consiliului dietei imperiale, reunită la Worms, în 1520.

Scrierile sale au fost arse în piața publică. Solicitat, sub amenințare, Luther a refuzat să-și retracteze opiniile sale. Cîțiva principii, partizani ai învățăturilor sale, au venit să-l îndemne la menținerea unei atitudini ferme, dușmanii nefiind în stare să-i sugrume puterea sufletească.

Luther s-a prezentat în fața consiliului, reunit în 1521, la Worms, și prezidat de însuși împăratul Carol Quintul.

În apărarea sa, redactată în limba latină și germană, Luther a arătat că opera sa cuprinde o parte care poate fi aprobată de autoritatea superioară, iar în rest că el a combătut cu argumente incontestabile opera bisericii romane.

În aceste împrejurări, soarta lui Luther se afla în mina împăratului.

Acesta, după o matură reflecție, a hotărît cu înțelepciune aminarea sentinței.

În posesiunea unui salv-conduct imperial, valabil 20 de zile, Luther părăsește orașul, este întâmpinat de partizanii săi și dus în pseudo-captivitate salvatoare, în castelul din Wittenberg, unde viața fiindu-i asigurată, a petrecut un an.

Opera lui Luther, de dimensiune mondială, se sprijină pe o considerabilă opera scrisă: 67 de volume în 4°, (Luther și colaboratorii săi), apărute în sec. al XIX-lea, și urmate de o nouă ediție, de peste 60 de volume.

(Din „Diverse III”, „Cîteva precizări asupra literaturii germane”)

AL. RAICU

LA MĂRȚIȘOR

Dimineata de 20 martie 1988. Zi inno-
rata, gata de ploaie. Străbat aleea pînă
la poarta Mărtișorului, bat în toaca ce
se află la poartă și de undeva, din vasta
gradina, dinspre dreapta, se ivește paznicul
Alexandru Popa care-mi deschide.

Ma îndrept întii către fosta tipografie a meș-
terului „Cuvintelor potrivite”. Și înainte de a
nota unele date cu privire la exponatele nu-
meroase din jurul peretilor, transcriu următo-
rul „Proces verbal” (care, pe cite știu, nu a
fost inclus în vreun volum de Arghezi) în-
cheiat la 10 ianuarie 1926:

„Noi, inginera G. Brezeanu, inspector la Mi-
nisterul Agriculturii și Domeniilor, în baza de-
legației (art. no. 47676/926) ne-am transportat
la moșia statului Văcărești și am procedat la
delimitarea pe teren a parcelei nr. 2, din locul
statului pe numita moșie, de la dnii Popper și
Dragu și vîndut dlui Ion. M. Teodorescu — Ar-
ghezi, prin actul de vînzare autentificat de Tri-
bunalul Ilfov cu ct. 10617/926 și transcris la
nr. 4579. Suprafața parcelei delimitate este de
1 ha, 7250 mp și s-a fixat pe teren cu țaruși și
movile, conform planului, care a servit la vînzare,
avînd vecinătățile următoare: la nord, se
îvecinește cu locuitorii Ion St. Turchici, Stan
G. Grigore, Const și Ion Tudor și Enache Efti-
mie. La est, cu parcela nr. 1 vîndută de colo-
nel I. Pătroveanu. La sud, cu strada Mărtișor,
iar la vest cu Ion Const. Simigiu. Parcela ast-
fel delimitată s-a dat de noi în primirea cum-
părătorului Ion N. Teodorescu — Arghezi, de-
clarîndu-l pus în posesie. Pentru cele de mai
sus s-a încheiat acest proces verbal în două
exemplare, din care unul s-a dat cumpărătoru-
lui, iar altul se va înainta Ministerului. Ing. in-
spector G. Brezeanu, cumpărător I.N. Teodo-
rescu — Arghezi”.

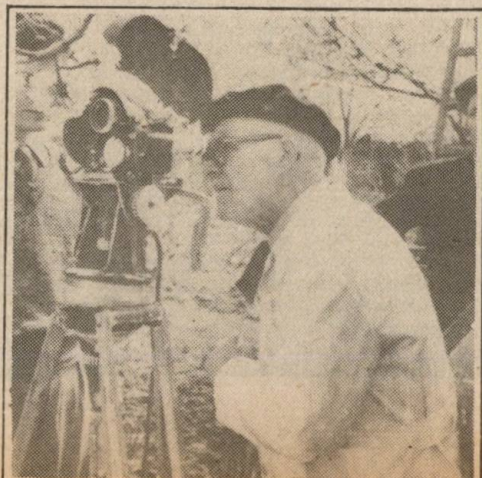
Cum era atunci, în 1926, această așezare a
viitorului Mărtișor?

În volumul **Cu bastonul prin București**, apă-
rut în Editura pentru Literatură în 1961, Ar-
ghezi nu s-a oprit în nici unul din cele 21 de
capitole asupra întemeierii celebrei case me-
moriale de azi. De la Mitzura Arghezi am aflat
însă că pe întinsul terenului nu exista pe
atunci decît o singură baracă și niște vișini.
Nu știu cum s-a făcut că nici eu nu l-am ches-
tionat, de exemplu, pe marele scriitor, într-un
an cînd mi-a acordat o tabletă pentru pagina
literară a revistei **Agricultura**, cu privire la în-
temeierea Mărtișorului. Am stabilit însă că în
locul actualei porți de intrare în curtea dinspre
clădiri, la început nu exista decît o groapă
adîncă!

Mărtișorul a fost construit conform planuri-
lor lui Arghezi, vredniciei lui și soției lui Pa-
raschiva. A crescut — se poate spune — bu-
cată cu bucata, nu în cițiva ani, ci în zece.
Grajdul, magaziile, atelierul de dulgherie (pre-

Imagini derulate în Mărtișorul legendar

vazut cu rindele, ferăstraie, tesle și altele), cel de fierărie (cu foale, baroase, nicovale), apoi tipografia, s-au ridicat rînd pe rînd.

În 1939, și cu ajutorul unor meșteri, casa a fost, în sfîrșit, terminată.

Întregul ansamblu dispune azi de zece încăperi pe două nivele. Jos, trei camere plus cîteva încăperi mai mici. Sus, micul birou la care lucra odinioară Tudor Arghezi, încăpere numită azi — cum m-a informat Mitzura — „Laboratorul”, avînd în plus o bibliotecă și un pat din vergele vopsite în alb. Dintr-o verandă, vizitatorul dă printr-un hol unde a fost așezată o altă bibliotecă, în dormitorul spațios al soților Arghezi, cu patul mare, lat, pentru două persoane, așezat în mijloc. De aici se pătrunde în sufrageria frumoasă, cu masă și scaune rînduite în mijloc. De acolo, unde există și două bufete și o vitrină, se intră într-un lavabo prevăzut cu ligheane și căni de porțelan. În sfîrșit, alături este o cameră mică pentru copii, în care mai dăinuie și azi un leagăn alb pentru cei mici și o mulțime de jucării străvechi. Firește, în drumul meu prin aceste încăperi n-am notat și sutele de obiecte ce se pot vedea la tot pasul. Peste timp, Arghezi avea să scrie: „Mărțișorul e patria literaturii mele. De acolo au ieșit **Cuvintele potrivite** și toate scrierile adunate acum într-o mulțime de volume. Gîndite la masa dintr-o cameră mică pe care mi-o rezervasem pentru reverie, **Mărțișorul**, așa cum se găsește după ani și ani de muncă, e opera soției mele Paraschiva Borda, care venind din Bucovina cu toate apucăturile țărănești a căutat să facă din Mărțișor o grădină”. Iar într-o poezie a zugrăvit emoționant astfel vestita clădire: „Te-am ridicat pe-o coastă cu izvoare/ Și-mprejmuiindu-ți liniștea cu aștri/ Te las albind prin pomi din depărtare,/ Cuib fermecat ca de cocori albaștri”.

Cînd s-a organizat în 1988 expoziția **Bi-lete de papagal**, în fosta tipografie unde Mitzura mă informase că Arghezi o dotase cu felurite utilaje — o mașină plană nr. 12 de tipărit, un cuțit pentru tăiat file, un tighel, cutii suficiente pentru litere etc., — am aflat că aiciarele mester intenționase să înceapă și un fel de editură pornind **Biblioteca Mărțișor** din care și apăruseră cîteva cărțicle, între care **Drumul cu povești**. Dar nu numai în cele ale tipografiei (există în încăperea respectivă atît **Autorizația sanitară** necesară, cît și **Cartea de meșter tipograf și brevetul de culegător** (fișa nr. 54060), ci în multe alte încheieturări Arghezi a demonstrat la Mărțișor o pricepere și o vrednicie de care oricine poate lua exemplu. În tipografia amintită m-am oprit, de exemplu, la un cazan pentru miere de albine, lîngă unele rame, o mască de apicultor și altă aparatură necesară prîsăcii din care și azi se mai vîd în curte cîteva stupi, despre care poetul a scris: „În căciuli de stuh și paie/ Stupii stau pîitiți în ploaie/ Printre crăcile de prun/ Par un sat ori un cătun”.

Marele scriitor, așa cum vor mărturisi unii

poeti și prozatori în volumul **L-am cunoscut pe Tudor Arghezi**, editura Eminescu 1981, culegere de evocări alcătuită de Nicolae Dragoș, se documenta în cele mai felurite profesiuni, în primul rînd în ce privește grădinăritul, viti-cultura și apicultura. Atît cît a locuit la Mărțișor, l-am văzut de multe ori lucrînd printre pomii fructiferi, așa cum îl admirasem și la Valea Mare, în multe rînduri, pe Liviu Rebreanu.

Mitzura îmi relatase că părintele ei izbutise să acimatizeze un soi de struguri care da un vin superb. Paznicul de azi, Alexandru Popa, mi-a arătat, la rîndu-i, tot în fosta tipografie, nu numai o presă ci și alte utilaje necesare vinificației, unde, în vremea culesului, lucra cu o bucurie firească, nu numai întemeietorul micilor podgorii, ci întreaga familie.

Prin 1932, Arghezi construisese, între altele, și o ghețarie, după cum își găsea timp să dregă, dovedind și aici talent și perseverență, multe unelte — un butoi, o roabă, un cîntar, un coteț al lui Zdreanță poate, în căsuța din partea de nord a Mărțișorului, ocupată azi de matinalul meu interlocutor!

„Umblu prin livadă unde au început a se ivi ierburile plîpînde. Și nu pot a nu-mi aduce aminte de bucuria prin care aici, la Mărțișor, primea Arghezi primăvara de totdeauna: „Au înflorit caișii deodată, peste noapte”.

CENUȘA ZILELOR

'34. 14 octombrie '34*.

Bate cineva la ușa. Nu sună, bate.

Deschid, și iată-l intrînd pe dom' Max. De sub marginele melonului bordat cu gri, ochii mă sfredelesc, căprui, streșiniți larg sub sprincelele țepoase.

Înalt și nu, ușor adus de spate, trece pragul D.R. Rosetti, cu pasul apăsător, puternic, deși bate spre nouăzeci de ani.

Figură mare în Bucureștii lui Carol I, personalitate și personaj în orașul intrat încă pe atunci în cejurile albastre ale amintirii. Bucureștii altui veac, ai redingotei cu cazura sus — tăietură franțuzească; ai pantalonului „culoarea oului de rață”; cînd pencu la o țifnă erai scos la marginile vieții, descalficat, că n-ai primit provocarea la duel.

Prozator, jurist și gazetar — cumnat cu Titu Maiorescu — D.R. Rosetti era cunoscut ca om de duh, iubitor de fuste și de calambururi, temut dar și iubit în lumea literelor și-a artei.

Femeile i-au dat de cap — picuraseră stropi de venin detractorii — „Aș, mesteca ironic nonagenarul, asta mă ajută să-i îngrop pe invidioșii ăștia!”

De rădăcină voievodală, Rosetteștii au ridicat un domn în scaunul Moldovei, un al doilea în scaunul Țării Românești, au dat patrioți și cărturari. I-au dat pe turtutele C.A. Rosetti, pe Maria Rosetti, pe strălucitul penalist și scriitor Radu D. Rosetti, pe Al. Rosetti, superb nonagenar, distins mai an cu premiul Uniunii Scriitorilor.

Într-asta, adîncit într-un fotoliu, dom' Max iscodi potrivindu-și ochelarii cu arc:

- I-acasă?
- Cine? mă prefăcu a nu pricepe.
- Ghepardul.
- Nu-i.
- Cînd se-ntoarce?
- Cînd pleacă spune; cînd se-ntoarce, nu.

— Deștept! și-n ochii superbi ca pruna s-a prinse o lumină, cînd, iată, sosind pe o tablă de lemn **tacimul** pentru fumat; că era iubit la noi și i se știa tabietul; din scîndurică roșcată de pin cutia cu tutun de Xantia — borangic, tăiat în fire lungi, — cărticica și chibritul și-a romind cafeaua, totul adus de sora mamei, care-l avea ca p-un părinte.

Urmă ritualul.

- Săru' mîna, coană Lină.
- Dom' Max, cu sănătate.
- „Boeru, văz, c-ar fi plecat cu vicleimu.
- Nu-i, o zbirci mătușa.
- Nu e, nu e! Da' unde mi-e coniacu'?

— Vai de mine!, acuși! Și iată butelca cu paharul pîntecos să-l freci în palmă ca licoarea să-și dăruie minunea.

- De la Domenii?
- Corcova.
- Aur!

Dom' Max trage din țigară adînc — că mîncă tutunu' — și întoarce ochii către mine.

- Cocos!
- Ascult.

— Da' nu prea tare; spune, n-ai zărit în harababura care e la voi „ÎNTRU CAPȘA ȘI PALAT”?

- Cartea dumneavoastră?
- Vezi că știi?
- Știi.
- Știi. Bate aripa.

Tata fiind editor, la noi era un vagon de cărți, acoperind pereții pînă la tavan.

Am mers la fix. Am scos cartea. Sta scris pe pagina de gardă: „Domnului G. Filip, adevăratul suflet al MINERVII; zic unii că zeița ar cam fi cu toane; dar nu-i adevărat. Cu statornică prietenie și recunoștință pentru cîte a făcut ca să-mi apară cartea.

1904, septembrie 7, D.R. Rosetti.”

*) Cîte povestesc, toate, s-au petrecut în Casa Filip, „faimosul imobil din str. Cîmpineanu 40”, căzut sub tirnăcopul primarului liberal Donescu-Clipici. Trecutul s-a tras în cuvînt: o evocare caldă a marelui N. Iorga, doua de Zaharia Stancu, articole în SEMNALUL, fotografia publicată de G. Călinescu în ISTORIA LITERATURII, amintirile lui Ieronim Șerbu, atîtea notații pîfirate prin uitate reviste și cărți.

În fabuloasa clădire a fost redacția revistei FLACĂRA a lui C. Banu, redacția revistei ZBURĂTORUL, redacția și tipografia revistei LUMEA COPIILOR, editată de G. Filip, cu un rol hotărîtor în unitatea limbii române după marea Unire, redacția săptămînalului NUVELA condus de Eug. Boureanu, a ziarului FIERUL ROȘU aparînd sub ochiul de linx al lui Grigore Fortu.

Pîmbul scarilor, cu treptele tocite în suș, a sprijinit mîna lui Liviu Rebreanu, a lui N. Iorga, a lui George Enescu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, V. Voiculescu, Pallady, a lui Ovidiu Papadima foarte tînar. Dar și aceea a lui Șaliapin și Tagore, ale lui Mateiu Caragiale și Brăncuși.

„Locuiesc în casa lui Filip”; „aici scriu împărătește” notează E. Lovinescu într-o misivă trimisă Cocăi Farago. La trei a stat agitatul Camil Petrescu; violonistul Th. Popovici, disputîndu-și înțietatea pe plan mondial cu britanicul Turtis, la el s-au ținut repetițiile cvartetului REGINA MARIA cu George Georgescu la violoncel — după accident înlocuit cu Thaler, Theodorescu vioara înții, Feldmann vioara a doua, la repetiții asistînd V. Voiculescu, Urmuz, „Metronomide”, vestitul pianist Dimetriu.

Rar și numai seara sfințeia locul George Enescu. Duminică de Duminică urcau „Sus” zburătoristii.

Trăiește, uitată de Dumnezeu și moarte, Madam Stana, care l-a îngrijit o viață pe insinguratul E. Lovinescu, mai trăiesc cîțiva scriitori, să-i numeri pe degetele unei mîini.

Trăiesc eu, nevrednic să-nfir aceste gînduri.

Sorbind chistocul' înfipt în spiț de vișin,
Dom' Max se-ndeaș la citit.

— Ești aici? I-aud într-un tirziu.

— Aici.

— Cocos!

— Ascult.

— Nu ți-o spun, dar ți-o repet: ai auzit de Costia Iorgadă?

— De cinee?

— De Costia Iorgadă.

— Cine-o mai fi și domnu' ăsta?

— A fost, că nu mai e.

— A fost, a fost. Da' cine?

— Cambrioleur; vasăzică hoț — om bun să-l pui pe rană. „Lua”, da' numai de la femei, și numai cu lumina aprinsă, că se da în vînt să le vadă fața.

— Dom' Max luă cărticica între degete, suflă, desprinsă o foiță și învîrtind țigara o trase cu limba într-o dungă. Mă întrebă răstit:

— Știi ce-a făcut odată Costia?

— De un' să știu, dom' Max?

— De! Cu mintea la Moți și la picioarele lui Silly. Vezi, craidonul ăsta a fost un tip. I-a subtilizat blana lui Puiu Alexandrescu, lui Puiu, atotputernicul șef al Siguranței!

— Și?

— „Jivai, birjar!” I-a trimes-o a doua zi prin comisioner. Știi, era o blană scumpă de oposum. Și i-a mai trimes și-o scrisoare, cu felicitări pentru perspicacitatea cu care și-a selecționat agenții, giurumea plătită din banii statu-

lui, să-i păzească prețioasa-i ființă.

Mai pufui din țigară și iară îl auzii:

— Tot n-a venit?

— Cine?

— Cum cine? Papa de la Roma.

— Tot.

— Ascultă. Eu dau o raită pe la **Imperial**, să semnez condica, că m-am acrit în tirgul vosteru. Știi ce, roagă-l pe taică-tău să-mi împrumute cartea.

— Dar tata nu-i acasă!

— Nu face nimic, îi spui cînd o veni.

Mă privi îndelung, se ridică, puse cartea în buzunarul de la piept și, luîndu-și melonul, se îndreptă către ușa.

Să fi fost vreo șapte cînd a venit și taica. Nu singur, cu Zaharia Stancu, Domenico Caselli, Eug. Boureanu și Ary Murnu. La cîteva minute apărură și Victor Eftimiu, care locuia, vecin cu noi, la 38.

S-au așezat la masă.

Discuția s-a încins. Cu cinci zile mai înainte, Gurguloff, un fascist croat, sîrind pe scara landoului Daumont, îl împușcase la Marsilia pe regele Alexandru al Iugoslaviei. Louis Barthou, ministrul de Externe al Franței, fusese lovit de gloanțe. La fel și generalul Georges care încercase să-l oprească pe agresor. Tata ma trimisese să expediez o telegramă de condoleanțe doamnei Marie-Jeanne Barthou.

Europa se afunda în mocirlă.

Petre Pandrea trăsese semnalul de alarma.

IMAGINI LITERARE

Fănuș Neagu și... metaforele copilăriei

În ianuarie '33, Hitler săltase în șa. Apucînd locul mareșalului von Hindenburg devenise cancelar al Germaniei.

Începe vremea crimei. Naziștii incendiază Reichstagul.

Absurdul devine lege.

Omorurile curg, se continuă în '34.

E lichidat von Röhm, „frumoasa domnișoară”, sînt sfîrtecați conducători ai detașamentelor de asalt; adversari potențiali sau numai bănuți sînt ciuruiți de gloanțe.

„Noaptea cuțitelor lungi” va fi o lungă noapte. În Austria izbucnesc lupte de stradă. Vienezii urcă pe baricade. Cancelarul Dollfuss desființează Schutzbundul. Fascismul e scos în afara legii.

Hitler nu rămîne cu brațele încrucișate. Dollfuss e asasinat.

Plutește în aer uciderea celor 6 milioane de evrei martiri. Totul va fi pus la punct, mai tirziu, precis, meticolos, demential.

I-am spus tatii povestea cu cartea.

— I-ai dat-o?

— I-am dat-o.

— Bine-ai făcut. E cartea lui, doar el a scris-o.

Se ciocneau vorbele una de alta, cînd lin, cînd presărate cu piper.

Deodată sună telefonul. Zaharia Stancu ridică receptorul: Ascultă ceva, și nu-i vine a crede.

— Nu se poate! Nu se poate! Privește cu ochii turburi peste masă.

— Cine e? întreabă tata.

— Doctorul Vasiliu de la salvare.

— Și ce vrea?

— Max Rosetti a murit.

Mai tirziu am aflat amănunte. leșit în stradă, îl lovide o mașină. Bătrînul trecuse marele prag cu cartea lui, cu ce avea atît de drag, strîns la piept.

Astă toamnă dam vorbe la ciur în casa unui prieten. Amicul are o fată medic. Numai ce aud că sună telefonul. Nu știu cine făcuse un infarct. Tîntuit de boală într-un fotoliu cu roțile, prietenul mă roagă să-i însoțesc față pînă la bolnav, ceasul fiind apropiat de miezul nopții.

Drumul a fost lung, poate mi s-a părut așa.

Am intrat într-o curte, undeva pe Labirint. Ai casei sînt în panică. Medicul pătrunde în camera bolnavului. Rămîn singur, într-un fel de sufragerie-salon. Într-un colț, o bibliotecă. Mă uit la cărți. Sînt una și una. Între două volume, superb legate, în care recunosc arta lui Daniel Feyns, văd o vechitură.

O scot din raft. Coperta e de Pola Piekarski. Pagina cuprinde într-o privire totul, febra artei dînd viață personagiilor. Bărbați și femei, un clocot. O vinzătoare de gazete strigă cit o ține gura „EPOCA”. În dreapta, jos, tipărit cu litere prelungi, roșii, e imprimat: MINERVA, București 1904.

Deschid cartea. Mă cuprinde o slăbiciune. Stă scris acolo, pe pagina de gardă: „Domnului G. Filip, adevăratul suflet al MINERVELI; spun unii că zeița asta ar fi cam cu toane; dar nu-i adevărat. Cu statornică prietenie și recunoștință pentru cîte a făcut ca să-mi apară cartea.

1904, septembrie 7.”

D.R. Rosetti.

Înima și-a suspendat bătaia.

În neștiute timpene, aud de dincolo de timp un glas de catifea! „Cocoș, lumea nu mai e ce-a fost. Azi totul s-a schimbat. Vezi, Costia lorgadă, don Juanul pungaș... asta a fost un tip. I-a subtilizat blana lui Puiu...”

— Și?... m-aud pe mine, cel de-atunci sau cel de azi, nu știu.

— Și? Nimic... „jivai, birjar!”...

AFORISME PENTRU CLARINET ȘI PIAN

● E o mare calitate să dorești ceea ce ai.

● Gelosul vrea să știe tot, dar spera să nu aștepte nimic.

● Nu-l plîngeți. Are o conștiință lavabilă.

● Îmi plac arcașii doar cînd îi văd din profil.

● Pentru că era un om capabil și bun, șelii nu aveau probleme cu el, așa că de avansat, avansau alții...

● Priviți cu atenție un bărbat: va da semne de neliniște. Priviți o femeie: abia atunci se va liniști.

● Fericit omul banal. Lui nu i se pot întîmpla decît banalități.

● Nu vreau să depind de nimeni, a zis el tîndu-și craca de sub picioare.

● Zimbelul: floare de colț!

● Te-ai făcut mare, băiete. Acum nu îmi mai spui „hai să ne plimbăm”, ci „hai să te conduc”.

● Avea și el un hobby: colecționa prieteni de valoare.

● Fiecare purtăm în noi un Watherloo de care nu vrem să ne aducem aminte.

● Poate că ar fi necesar să afișăm și această interdicție: nu călcați pe inimă!

● E un tată decent. Pînă și pensia alimentară o lasă în seama berzei.

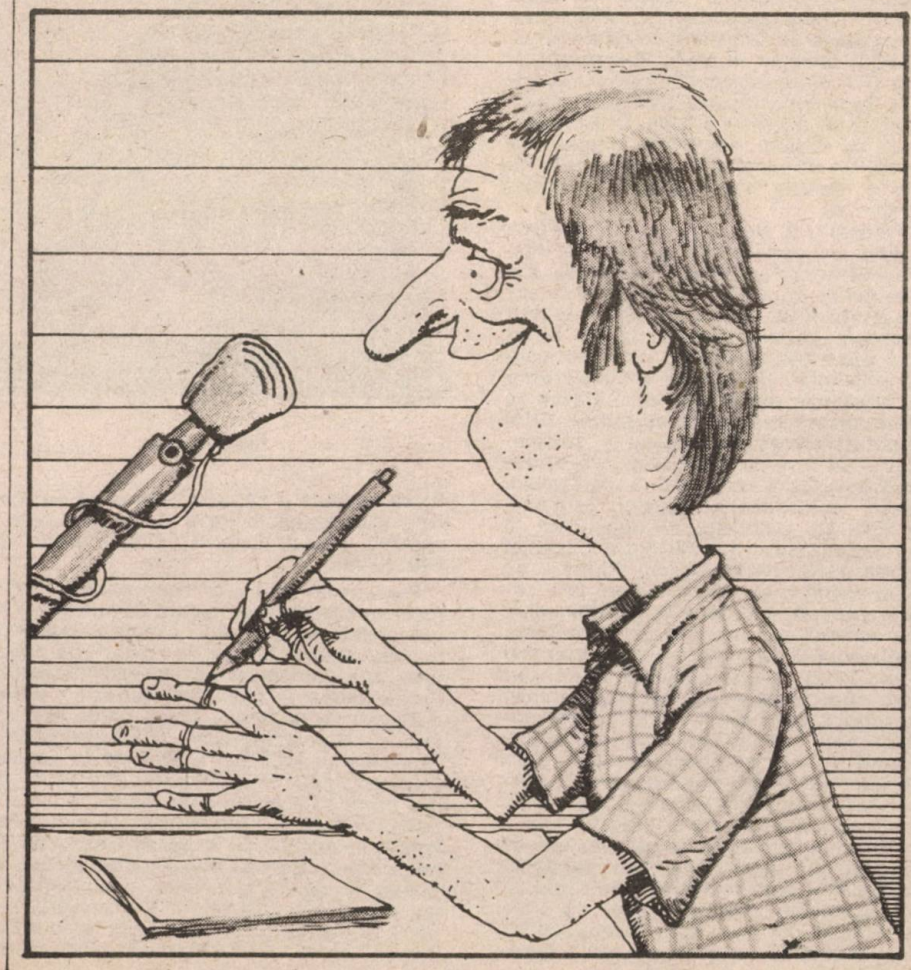
● Rețeta fericirii? Indescifrabilă!

● Iubirea nu are granițe, dar are foarte mulți grăniceri.

● Greșii, dragii mei. Penelopa nu și-a așteptat bărbatul, ci eroul!

RODICA TOTT

JURNALUL INTERVIURILOR

Z. ORNEA

TITU MAIORESCU — INEDIT

Maiorescu, om bătrîn și rău bolnav, avînd, în 1916, 76 de ani, a rămas părăsit, refugiindu-se în Moldova. Fostul prim-ministru al guvernului conservator, concentrat de pînă în ianuarie 1914, nu rămăsese în București (care curînd — la 23 noiembrie a fost ocupat de inamic) singur. Dintre colegii și prietenii săi politici sau literari mai rămăseră în Capitală Theodor Rosetti și Petre P. Carp (foști cofondatori ai Junimii), Al. Marghiloman, Al. Tzigara-Samurcaș, Simion Mehedinți, I. Al. Rădulescu-Pogoneanu (aceștia din urmă junimiști din ultima generație), I. C. Filitti (fostul său funcționar la Ministerul de Externe), C. Stere (fostul director al **Vieții Românești**) și încă alții. Unii dintre acești companioni ai criticului în Bucureștiul ocupat rămăseseră aici, cu asentimentul guvernului Ion I. C. Brătianu, însărcinați cu misiuni speciale în diferite departamente ale administrației. T. Maiorescu nu avea nici o misiune, neacceptînd-o sau neîncredințîndu-i-se.

Se considera a fi, cum și era, un simplu particular, deși era parlamentar și membru marcant al conducerii Partidului Conservator. Era hotărît să refuze orice fel de colaborare cu autoritățile ocupanților. Și, ca de obicei, a știut să-și respecte decizia. Jurnalul lui T. Maiorescu din acele luni abundă de însemnări care verifică, exemplar, rezistența lui Maiorescu față de strădaniile mai marilor ocupanților de a-i obține colaborarea. La 30 noiembrie 1916, Al. Tzigara-Samurcaș (fiul natural — și nerecunoscut — al fostului rege Carol I) îi comunică lui Maiorescu o propunere a mareșalului Mackensen, comandantul trupelor germane. Acesta voia ca Maiorescu, Marghiloman și Carp să organizeze o manifestare a Capitalei în favoarea păcii, menită să impresioneze pe regele Ferdinand. Aceeași propunere le e comunicată, separat, lui Carp și Marghiloman. Carp nu acceptă nici invitația lui Mackensen, nici propunerea lui Maiorescu (cu care nu mai vorbea din 1912) de a se consfătuî în trei. Au convorbit numai Maiorescu și Marghiloman care au adoptat o decizie comună. „Astfel, notează Maiorescu, ne-am înțeles numai noi doi, Marghiloman și eu, să răspundem prin Tzigara, mulțumind pentru că se adresează Germania la noi în interesul României, că noi nu putem sfătui o manifestare a orașului sau a vreunui grup de reprezentanți ai țării tocmai dintr-un oraș sub ocuparea armatei germane, că însă găsim o pace folositoare României în condiții acceptabile pentru ea, dar că orice demers al nostru în acest sens presupune înțelegerea noastră cu regele Ferdinand și apro-

Titu Maiorescu

barea acestuia și că, prin urmare, să ne comunice Mackensen mijlocul de a comunica cu regele”. (Jurnal, Caiet 47, B.C.S., Mss.11341, f.49 verso).

Propunerea celor doi lideri conservatori i-a fost comunicată lui Tzigara-Samurcaș — numit prefect al Capitalei — care a transmis-o lui Mackensen. Acesta, la rîndu-i, pe aceeași cale, le-a comunicat că va înștiința Berlinul. Comandantul ocupanților germani, primind dezlegări de la Berlin, ținea morțiș la o întîlnire cu Maiorescu, Carp și Marghiloman. În ziua cînd se împlinea o lună de la ocuparea Bucureștiului, a sosit emisarul. Era altul. „La 5 ore seara colonel Brociner venea la mine din partea mareșalului Mackensen, care ar vrea să aibe o convorbire cu mine. Ar vrea să se întînească și cu Carp și Marghiloman (care e însă bolnav în pat de pleurezie). I-am răspuns că eu sîd în str. Lustrului 7 și mareșalul n-are decît să depue o carte de vizită la mine și eu mă voi crede obligat să-i răspund vizita și

atunci putem vorbi. A plecat Brociner (care mi-a părut foarte puțin îndeminatec) și a venit peste o oră cu răspunsul că Mackensen nu e hotărât și că va vedea el însuși, miine, dacă poate primi acest mod de intrare în relații. I-am răspuns că altfel nu primesc eu. Eu sunt supusul credincios al regelui Ferdinand, cită vreme este rege, și nu pot merge la altă autoritate parcă ar fi ea stăpână de drept a țării. Mackensen trebuie să păzească cu mine regulile sociale, nu autoritative... El mă poate aresta, dar nu mă poate schimba în credința mea de cetățean român" (Ibidem, p.63 verso, 64 recto). Impresionant act de demnitate al unui om de stat, care i-a servit înfumuratului mareșal german o lecție de civism patriotic. Maiorescu a rămas neclintit în decizia sa. Veneau la el oameni să-l roage să intervină, pentru unul și altul, pe lângă autoritățile de ocupație care instauraseră o adevărată teroare. Răspundea invariabil: „n-am nici în clin, nici în mînecă cu autoritățile germane din București". Era abătut și deprimat. La 25 ianuarie 1917 nota: „Zi posomorită afară și în suflet. Mă lupt cît pot în contra deprimării. Greu de prevăzut cum va scăpa țara". Și, la 21 februarie: „Azi sunt de abia 3 luni de cînd au intrat trupele germane în București și parcă sunt trei ani!" (Idem, p.83 recto). Timpul se dilatase și bătrînul critic suferea îngrozitor.

Dar episodul tentativei lui Mackensen de-a se întîlni cu fostul premier al României, Titu Maiorescu, nu se încheiase. Mareșalul nu depusese armele. A urmat o nouă inițiativă. Maiorescu a fost vizitat la 25 februarie de fostul său funcționar de la Externe, I.C. Filitti (viitorul istoric), numit de curînd director al Teatrului Național din București. Acesta venea cu o însărcinare din partea comandantului german: să-l sondeze pe Maiorescu (la fel trebuia să procedeze cu Marghiloman și Carp) dacă ar accepta să participe la premiera cu *Ifigenia*. „Ar fi, comenta în jurnal Maiorescu, o lojă rezervată pentru mine cu Marghiloman, una pentru Carp cu Lupu Kostaki... În entract, Mackensen, care va fi în loja regală, ar dori să aibă o întîlnire cu noi. Am fost de acord, împreună cu Filitti, să constatăm că bronșita mea de abia trecută m-a împiedicat și mă mai împiedică să ies din casă cită vreme va ținea această extraordinară zăpadă și umezeală. Astfel refuzul meu de a asista la această serbare teatrală, instituită de germani, are un adevărat motiv, nu numai un pretext". (Ibidem, f.86 recto).

Refuza, deci, constant să angajeze, cu inamicul, nu numai tratative dar chiar convorbiri. Aștepta, îndurerat, pacea ale cărei contururi nu le întrezărea. Nu îi va fi dat să o trăiască. În dimineața zilei de 18 iunie/ 1 iulie 1917 a încetat din viață. După un accident cardiac căruia i-a rezistat vreo trei săptămîni. Puțin mai înainte apucase să termine redactarea prefetei la cel de al șaselea volum din *Discursuri parlamentare*. Și acolo aflăm această propoziție cald optimistă: „Un popor care în diferitele sale straturi a dat dovezi de bună cugetare și bună simțire este un popor de viitori!"

URMA

*Urma, doar urma
scapă turma
și tu, cerule te umpli
de vederea și ochii turmei
și te întuneci
lumina ocol dîndu-ți
și nici măcar în erezie nu iei foc.
O, să cred că ești cămila
din urma turmei de cămile
care va mîntui, va scăpa turma
lovindu-se și ieșind roată din tine
sau ești dulăul mut sprijinit pe labe,
cu botul gol adulmecînd lipsa
de care se lovesc
prea cămoasele mele palme la cină,
mîinile mele lipsind mîinilor mele
de nimbul și marginea ta sprijinite.
Urma, doar urma
scapă turma
și tu, cerule te-ntuneci
la ieșirea din arca palmelor mele.*

AURELIAN CHIVU

PRIMĂVARA DE-ACASĂ

*Întristările sînt pline de cei
ce-șiucid părintele bun
și nici n-au curaj să-l devore,
precum primăvara leagă în pomi,
cu migală frunze fecioare,
de crengile negre.*

*Palpită păsările-n aer,
ca purtate de-o boare cu vești.
Un arii se joacă-n grădină
cu un ghemotoc indigo.
La cine se uită floarea
din dreapta atracției lunii?*

*Să nu te atingi de nimic
fără să răzbească un lujer.
Măcar ziua aceasta s-o pot încălzi
cu inima luată de-acasă.
Norii ne măsoară cu picăturile
care nu mai ajung pe pămînt.*

HORIA GANE

RADU PETRESCU

JURNAL (1956)

■ 17 ianuarie ■

Soare într-un aer fără nori decît în tîndul lacului Floreasca, dar și aceia păreau mai de grabă, așa ca o lungă pereche de sprîncene imbinat cum se prezentau, niște sprîncene de om, roșu, păreau mai de grabă, zic, fumul fabricii din dreapta lacului. Ajungem acolo cu tramvaiul 5, cu gînd să traversăm apoi la Herăstrău dacă nu va fi prea noroi, și trebuie să facem calea întoarsă pentru că malurile lacului sunt apărate cu sîrmă ghimpată și pe o tăbliță scrie cu vopsea albastră **Intrarea particularilor strict oprită**, spațiul fiind rezervat sportivilor M.A.I. Frumoasă democrație! În tot căzul, drumul n'a fost neplăcut și nu abandonăm planul de a ajunge la Herăstrău. Schimbăm doar ruta și, prin strada care începe din Calea Floreasca avînd în colț hala roșie, de aspect american, a unei fabrici de (reparat?) automobile, ieșim în Aviatorilor, o urmăim până la capătul ce dă deasupra lacului (înghețat), mergem pe așa-zisul bulevard Kalinin, mereu deasupra Floreascai și atingem bulevardul Jianu. În fața noastră, aici, trei tineri și o jună în palton larg sub umeri; crême deschis, aproape galben, cu un guler de blană aurie, nu lung dar foarte lat la gât, și pe cap o bască verde pusă ca o cochilie de limax pe părul legat în coc la ceafă, așa cum se poartă anul acesta. În picioare, trotteuri maron, ciorapi fini de mătase. La intrarea în parc, domnul și doamna Solomonescu, ea cu superb păr negru, desigur vopsit, ciorapi de lână albi, în pantofi negri cu toc trei sferturi (acele grotești dar simpatice, naive, delicioase tocuri scurte pe care le purtau elevele de liceu prin 1939—1940) și palton bleu-jandarm puțin mai lung de genunchi. Față îngustă și lungă, reținută fără nici un fel de afectare, aceeași **aisance** în trăsăturile fin intelectualizate care-mi dădea la Târgoviște, de câte ori o vedeam, o mare senzație de liniște și de confort. Herăstrăul e înghețat și el, bleu-vert mat, abea aurit de soare. Servește hainelor albastre, verzi, roșii, negre, galbene. Pe lacul înghețat, sub fie-

care salcie de pe mal e câte o farfurie de zăpadă imaculată. Pe alei se calcă pe crustă de gheață înmuiată, cu mari goluri, în insula cu trandafiri, nuiielele de trandafiri sunt acoperite cu mici bubulițe foarte roșii, ai zice niște coși, dar nu sunt asta (ce idee!) ci muguri — cum îmi explică Adela. De-aș face catalogul ființelor întîlnite! Dacă n'ar fi în definitiv un abuz!

■ 18 ianuarie ■

Adela îmi citește în continuare din **Ce se vede**: vestimintele preotești, jocul de șah, Dobrescu la Facultate, Marieta în taxi, Marcu coborînd pe scări, ochiul lui Lupeanu, drumul lui Dobrescu spre Piața Traian, Iolanda, drumul spre Crucea de Piatră, Ana în pat cu Filotti. Dobrescu și Chiritoșopol la Facultate, bine pregătit (mi se pare). Calul lui Crețoiu. Mioara: între grupul Marcu-Marieta etc. și grupul Dobrescu-Ojescu-Albu-Filotti, nu i se pare să fie legătură, altminteri crede că e bine. Planurile se unesc însă după episodul Chiva. Și ea, ca și Adela, îmi vorbește de capitole. Văd continuarea la **Mireasa de aur**, douăzeci de pagini despre Aurelia-Papa înainte de Peruzeanu în trăsura.

■ joi. 19 ■

Nora. Sală simpatcă. O intrigă onestă, ca și inexistentă. Un fals, o prietenă din copilărie, un ampoaiat care vrea să-și păstreze slujba, un discurs ținut sofului care a venit amețit de la balul mascat. Dintr'un astfel de **joc de societate** se pot scoate minuni cînd găsești personaje ca Torvald Helmer (în ultimul act) și Krogstadt, în primul. Renard are dreptate, **L'accès de liberté de Nora ne mérite peut-être qu'une bonne fessée**, dar stupiditatea ei e probabil mai cu seamă a tezei. În fața noastră, în pauză, un domn: „A! Eu am văzut piesa pe vremuri cu n'am reținut” și cu Demetriade!” Alături de mine o tînără: „Același decor!” La sfârșit Adela aude: „Și cînd te gîndești că

piesa a fost scrisă de un bărbat." Liviu Ciulei (Krogstadt) excelent, balzacian în actul întâi, dezordonat în celelalte. La Corina Constantinescu e ceva alarmant, de mare actriță. Se aplaudă grav, cu reținere, cu frică, aproape că nu se aplaudă. La intrarea în scenă a celor trei copii, explozie de simpatie în sală.

■ vineri, 20 ■

Am avut viziunea soartei rezervate caietelor mele. Un coș de nulele într-o pivniță igrasioasă, un coș plin cu rufe murdare, pantofi rupți, vase de bucatărie sparte în fund, cărți cu foile lipite de umezeală, în fine, un coș umplut cu tot ce nu mai trebuie într-o casă dar pe care totuși nu te înduri (sau nu te-ai gândit încă) să-l arunci la gunoi. Pe fundul lui, caietele mele — pătate de mucagai brun și verde, barboase de mușta, cu foile lipite între ele, fosgând de insecte, diformate, puțind a pivniță și a toate ororile în compania cărora au fost depozitate de cine știe ce rudă care nu are timp să se ocupe cu literatura. Ori un fund de sertar al unui birou jupuit dintr-un dormitor cu aspect de bucatărie. În sertar, printre piepțeni cu fire de păr în dinți, furculițe verzi, maculatoare cu socoteli de piață și fotografii răsucite și pleznite ale unor stupizi anonimi poate cumsecade, caietele mele. Foile lor nu mai sunt pline de insecte, ci de fărâmituri de pâine, cărți de joc grase, fire de păr. **Asta e tot, tot viitorul.** Dar tocmai pentru asta e o plăcere să scriu și existența mea merită să fie trăită! [Pe marginea caietului, o notă în creion: „Aici de ce îmi vine o lacrimă? (8 oct. 74)"]

■ 21 ianuarie ■

Dacă ieri a fost atât soare încât a uscat noroiul tot de pe străzi lăsându-le albe ca niște oase curățate, azi e ceață. Pe Brătianu cineva strigă numele meu, întorc capul și văd un tânăr cu muștața neagră. Râde la mine și-mi face cu mâna. Fac și eu cu mâna dar nu știu cine este.

Prima senzație pe care o dă circul e olfactivă. Miroase a creolină, zice o femeie din loja noastră, mie mi se pare că miroase a vespasiană. Dar mirosul e al menajeriei. Leiul nu au coame și vrând să raga, casca. În timp ce dresorul pocnește din bici, ei, urcați în cerc pe scaune, se uită peste umăr la public. Apoi îi culcă pe jos și-i scoală. Unul dintre ei, doborât de plictiseală, rămâne întins. Când dresorul bagă mâna în gura unei fiare, aceasta holbează ochii, speriată. Cămilele, cu aspectul lor de mareșali napoleoniene în mare ținută, — sau de rabini, — nu știu decît să alege în cerc urmărite de trei zebre, cu derierul alb ca împăiat și cu desenul care precis a fost împătat cu vopsea. Dirijorul orchestrei face gesturi studiate la Ateneu după ale lui Sil-

vestri, iată progresul. Mai interesantă e însă aglomerarea capetelor din baracă. Lumina electrică izbind în ziduri de lemn și întoarsa de pânza acoperișului conic accentuează capetelor volumul și culorile, transformând albul într'un fel de oliv palid, accentuând negrul, violetul, verdele și roșul, umflându-le și paletându-le. Toate capetele acestea se rotunjesc, devin aproape niște sfere, niște sfere grele, zămbitoare, colorate gros, venite de unde? Din imperiul grotesc și multicolor al fluturilor care ne vizitează prin fereastră în nopțile de vară. Glumele sunt dubioase. Un director mustăcios e băgat în etuva și se extrage apoi un domn liliputan. Doi clowni în canotiere, ochelari, haine albe și pantaloni albaștri cadri-lați își dispută un scaun într-o acrobație uimitoare. Scaunul, insuflit, zboară spre toate colțurile arenei și dispare spre cerul de pânză împreună cu gimnastii într'un corp tripartit de himeră alb-albastră. Apoi un om ia de cap cu etichetele picioarelor pe o fată de 5 ani, o aruncă în sus, fata face tumble în aer și pică în derier, pe tălpile omului de unde sare din nou ca să pice în cap. Amuzant. O altă fată, de vreo 15 ani, stă la capătul unei bărne, pe capătul opus al căreia sare de la înălțime un flăcău și fata țâșnește în aer, zboară și se așază în picioare pe umerii cuiva care era ținut la răndu-i în picioare pe umeri de altcineva. La o nouă săritură fata nu se mai așază pe umeri, ci pe capul aceluia și de acolo surăde în jos spre noi cu cel mai natural aer din lume. Apoi o mamă excelent făcută, cu trei fetițe din ce în ce, mai mici, emoționant de bine crescute. În fine, elefanții. Unul își bagă toată trompa pe gât și femeia din loja noastră, aceea care zicea la început că miroase a creolină, acum explică serioasă și cam indignată: „A mâncat prea mult." Un indian chel își desfăce turbanul, își bagă capul în gura fără dinți a unui pachiderm și animalul îl poartă așa de jur împrejurul arenei atârnat ca într'un cuier. La ieșire e 6 și ceva, aproape 7, e întunerice și ceață deasă.

■ 22 ianuarie ■

Deschid *Les Frères Zemganno* și, din întâmplare, tocmai la pagina 324 ca să văd că Goncourt notează și el *cette lumière spéciale* circului, *cette lumière qui fait diffuser les visages et qui boit et absorbe le drap des vêtements*. Absorbția vestmintelor penetrate de lumina tare am observat-o și eu, dar intensitatea particulară a figurilor e remarcabilă privind nu în față-ți, ci în spate. Văd astfel că și Goncourt adaugă: *ces multitudes troubles, à la fois vaugues et intenses*.

■ 23 ianuarie ■

Apatie, ceață interioară în cupa celei mai pure zile de primăvară. Așa am deschis o

carte s'o închid repede la loc, abea am surăs la știrea lui Ureche că în Tartaria, vara, mor mulți oameni de frica tunetelor. Și totuși în asemenea condiții, imaginea **Miresei de aur** s'a completat, am și timp să distribui hârtia în douăsprezece capitole a câte douăzeci și opt de foi și să transcriu ceva din primul capitol cu o scriere foarte mărunță. Ce aş putea face mai util? Dorm. La 7 era noapte, o noapte înstelată. Mă plimb cu Adela. Dorm.

■ 24 ianuarie ■

Didactica ar fi fost o carte mare dacă aş fi putut face sensibilă cititorului ideea aceasta că ea este corpul meu aerian, corpul și suflul meu **din umanitate**, din Paradisul aerian al arhitecturilor de Idei. Omul uman este o **arhitectură de Idei făcută de ritmul luminos**. Omul celălalt, al apetiturilor și morții, **nu există**, aparține haosului, indeterminatului. Aș zice, mai clar: mâna mea nu este aceasta în care țin tocul, ci preumblarea lui Orleanu la Bellu și de acolo pe jos până la parcul Carol. În **Didactică** am spus ceva în sensul acesta, la începutul capitolului al doilea mi se pare, însă atât nu-i suficient și trebuie să lămuresc, apăsă, aici, — cu atât mai mult cu cât aceste lucruri importante vor fi repetate de alții peste câțva timp ca ale lor lăsându-mi mie, în schimb, câteva ironii și două-trei aprobări grăbite, spuse cu sângele (sau cu fierea) în obraji, cu glas tremurat și ochii fugind în toate părțile. Pentru a lămuri acestea, vedeți, am renunțat la lucruri mai prețioase, am renunțat să notez despre limpedea, caldă zi care a fost azi și despre frumosul concert pentru pian de Gershwin ascultat seara la radio.

■ joi. 26 ■

Ieri a plouat fără întrerupere de dimineață până noaptea târziu, astăzi ninge. În drum spre strada Stavropoleos trec prin anticariate. La cel de lângă Scala găsesc și pun de-o parte un studiu despre Leopardi. La consignația de pe Ed. Quinet, un mic Petrașcu, o casă de țară admirabil pictată, 2887 lei. Tot acolo, o acuarelă de Lucian Grigorescu pe care mi-ar place s'o am și care costă ceva cam pe-a-proape de 600 de lei. Dacă intru într'un serviciu, voi pune de-o parte câte 100 de lei pe lună pentru așa ceva. După amiază dorm. Mă trezesc târziu, fără putere pentru nimic. Probabil că sănătatea nu mi-e strălucită căci altminteri nu încerc decât un continuu și tern sentiment de silă.

■ vineri, 27 ■

Cer de cenușa groasă cu reflexe castanii și vinete peste blocuri, peste arbori. Între casa

noastră și blocul care face colț cu Jules Michelet se cladește un bloc, am auzit, cu patru etaje. Deocamdată au făcut o baracă în fund lângă zidul ce desparte locul de legația Angliei, și au săpat în jurul castanilor, desigur pentru a-i tăia mai de jos și mai ușor. Cum n-am scris mai nimic despre acești castani foarte frumoși, foarte eleganți, bolțiți de la înălțimea lor asupra întregii străzi, i-am desenat zilele trecute, **așa, repede, să am peste câțiva ani un punct de reper**. Desenul e dintr'o fereastră a camerei unde locuiește mama și se vede în fund blocul galben despre care am scris eu aici acum șase și cinci ani și căruia îi datorez atât de mult.

Adela a terminat aseară **Manette Salomon**, această admirabilă carte care stă atât de bine lângă **Educația sentimentală** a lui Flaubert, lucrare de ebenisterie, zic, și căreia trebuie să-i preferăm primul capitol din Renée Mauperin, de exemplu, **Madame Gervais**, și alte lucruri de același gen, mai caracteristice pentru arta fraților Goncourt. **Manette Salomon** (cu toate lungimile) este însă mai integral realizată.

■ 28 ianuarie ■

Sâmbătă. De la întoarcerea din Transilvania notele acestea n'au luat turnura care era necesară **întregului**, o creștere în densitate și rapiditate, ci dimpotriva se diluează și se lentifică — probabil pentru a ajunge la formula lor dinainte de 1950, ceea ce ar însemna că în cinci-șase ani de aci'nainte nu voi mai avea ce scrie și voi pune **Jurnalului** punct. De altfel anul trecut nici n'am prea scris în caietele acestea. Explicația trebuie să fie că nu toate principiile pe care le-am descoperit au coborât în sânge. Mai am încă foarte multe de făcut. Dar dacă nu mai am putere? Iată o întrebare stupidă, pe care mi-o pun mai în fiecare zi de când mă știu. Dar de ce stupidă? Marinarul nu studiază în permanență starea vaporului pe care navighează?

Astăzi frig, totuși lumină; cei trei castani nu mai există; am luat cartea lui Zattoli despre Leopardi (Laterza) apărută în 1927, anul nașterii mele. Un poem în cinci cânturi, a cărui acțiune s'ar petrece la țară, într-un mediu cam **ca acela din Dipsa** să zic, acțiune dusă de zei și zețe deghizate în țărani și țarance. Totul burlesc, dar grandios. La urma urmelor tot nu pot scrie acum, și apoi aceste lucruri nu s-ar putea face în proză, și aş simți din nou plinele senzații de acum patru ani etc. **Văd, palpez**, un bloc de aur, verde, roz, un bloc greu și obscen, o marea sălbatică păduchioasă.

■ Duminică ■

Să adaptez legenda lui Acteon în cântul al treilea spre a o avea pe Diana cu ceata ei la baie în mijlocul poemului. Nu voi porni, doar

de la imagini livrești căci am văzut o asemenea Diană la Sărețel, mergeam cu autobuzul la Bistrița și ea se scălda lângă podul de fier (în stânga podului, cum mergi la Bistrița) mulțumindu-se doar să se întoarcă cu spatele la pod când a auzit zăbărnăitul motorului. Apa gros verde și de purpură groasă îi urca doar ceva mai sus de glezne, era o superbă femeie înaltă. Eram în mașina cu Adela. Dealurile împadurite din fața stației de cale ferată se ridicau negre, înalte ca munții. Dar mai știu să scriu versuri? Încercările din vara aceasta nu mă liniștesc. Azi noapte am visat versuri nu lungi dar ample ca frazele **Didacticei** și la fel de lucioase și colorate însă am uitat cum erau făcute și nici în vis nu-mi dădeam seama bine cu toate că mă zbăteam să le văd mai de aproape.

■ luni, 30 ■

Dacă admit dreptul celorlalți de a fi **oricum** pe scena convențiilor, în măsura în care fac o convenție, fie și pe a ticălosului care se pregătește să mă asazineze, mie nu mi-am rezervat decât dreptul de a scrie. E la mine un cinism **pentru ceilalți, al celorlalți**. În schimb, e adevărat că adesea e nevoie să-mi amintesc de asta și să fac un efort de consecvență. Sunt perioadele mele de haos. Lumea se distruge și se creează perpetuu, de unde epocile mele de haos nu sunt o infirmitate a mea, nu sunt nebun eu, ci urmeze mișcării generale. Cred încă și acum că epocile de haos sunt mai importante, poate, decât cele de creație, întrucât mă pun în legătură cu zonele mai departate ale marelui meu corp aerian, sensibilându-mi-le, crescându-mi-le și apoi forțându-mă să mă proporționez noilor mele dimensiuni.

■ marți, 31 ■

Cu Adela pe strada dr. C. Severeanu, unde i s'a adus un pachet de la Câmpulung. Se ajunge prin dr. Lister și din capul acestei străzi ne suim pe scări repezi în str. dr. Emil Sergeant. De sus, de acolo, o panoramă aleasă, mai cu seamă într-o dimineață de iarnă cu zăpada, gheața și fumuri ca aceasta. Strada care se vede de-aici, de sus, drept în față, paralela dealului, e Romniceanu. Cât invidiez pe cei care locuiesc aici și aș renunța să plasez acțiunea din **Omul negru** în provincie și aș așeza-o aici, în acest cartier miraculos în care am locuit, pe Carol Davila și în Obedenaru la Villa Vally, în copilărie și despre care Tudor Topa în cartea pe care a scris-o și mi-a citit-o nu de mult, la Herăstrău, are câteva imagini de o luminoasă, elegantă poezie.

■ luni, 27 februarie ■

Luat la culcare o pastilă de ciclobarbitol, totuși nu am reușit să adorm decât pe la 2 dimineață. La 4,30 aproximativ, m'am trezit din nou cu dureri de masea. Plec imediat la farmacia de pe Ed. Quinet și cumpăr fenacod. Farmacista de serviciu încuise și se culcase, dacă n'aș fi împins mai tare în ușă nu s'ar fi trezit și eu aș fi plecat sigur că nu era nimeni. Pastila își face efectul pe dată. Aspectul Bucureștilor, iarna, la 4 dimineață, pustiu, e turburător. Remarc numai lângă biserica italiană trei indivizi strânși unul într'altul, trei pastori protestanți fanatici. Unul purta baston. La 6,30 plec la serviciu luând tramvaiul 15 până în piața Sfântul Gheorghe și de acolo mergând împiedecat în zăpada mare și murdară (ca cea din 1946) până vis-à-vis de biserica Sfântul Spiridon. Clădirea e o urâtenie cu trei aripi, cu un etaj, stropită cu ceva gris, unde și-a frecat coatele și Filimon și unde rămân până la 3,30 deși instructajul se terminase de fapt pe la ora 11. Am scos din când în când discret din buzunar **Iluminările**. Aceste mici compoziții sunt foarte bune pentru asemenea împrejurări când nu ai timp, par anume făcute. Am notat câteva observații despre colegi dar, din superstiție, mă abțin să le transcriu.

■ 28 februarie ■

Tot ce nu facem cu întreaga noastră ființă e vițios, fosforescență de putregai. Așa e, unde e izbutit, **Ce se vede**. Cartea aceasta așa cum am scris-o când a fost s'o scriu și nu cum am întrevăzut-o (și început-o) la Prund acum trei ani, a fost mai mult o încercare a mea să văd dacă pot duce o intrigă îndelungată și cu mulți eroi. De unde și excesele. De unde și sentimentul de insatisfacție. N'am avut curajul de a mă azvârli în apă.

■ 29 ■

Miercuri. Ț. pare serios bolnav căci vorbește incoerent amestecând vizita pe care mi-o face cu o trecere pe la restaurant cu amici să bea bere și are o bizară eclipsă de memorie, apoi exprimă bănuiala că e posibil doar să mi se pară mie că prezența lui V.M. la Facultate este o anomalie, e posibil să mi se pară doar mie cum li se pare totdeauna celor mai în vârstă că timpurile bune au trecut odată cu tinerețea lor. Figura de om și foarte satisfăcut și foarte neliniștit etc. În ce mă privește mă întreb dacă nu mă confundă, foarte adesea, cu cine știe cine, ceea ce ar fi dureros pentru amândoi. Notez insomnie, ore de birou printre epave și nistre, derbedei și ectoplasme, lipsă de apetit

la prânz, sensibilitate a maselelor, soare. Pe la 8 seara aflu la telefon că mâine la ora 10 sunt așteptat la Fundații.

1 martie

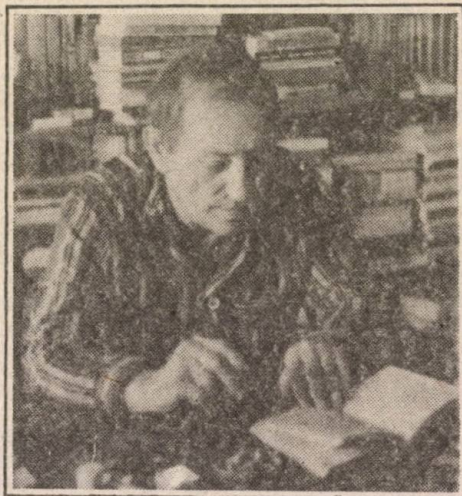
Ca să aflu că nu e nimic pierd toată ziua, absentez de la Statistică, cine știe dacă din cauza aceasta cei de acolo nu mă vor fi și înlocuit, voi afla mâine. Măselele mă dor mai tot timpul și le combat cu fenacod. După 8 seara ies să pun o scrisoare la cutie, e singurul moment când mă simt bine, probabil de aceea se și uită așa de fix la mine două femei, pentru că nu mă uit eu la ele. După 9 mi se lipesc ochii.

vineri 2

Când mă sui în tramvaiul 16, pe cheiul Dâmboviței, mă întepeneșc în ușa cu o tânără care voia să intre. Mă dau nițel la o parte și o las să intre, intru și eu, scot bilet și aud o voce lângă mine murmurând că „Acum nu mai sunt condiții să fii politicoș, intră fiecare cum apucă” sau ceva de genul acesta... Mă uit, murmura la mine tânăra pe care o lăsasem să intre, o brunetă grasuță, cu buzele bine rujate, ochii vii, într-un mantou larg ca de păr de cămilă, o tichie de aceeași culoare pe cap. Ce o fi vrut să spună? Părea melancolică, o fi vrut în felul acesta să-mi mulțumească, dar nesigur pe interpretarea mea am privit-o surâzând, fără să-i răspund nimic. După somn mă fotografiez simțindu-mă în fața fotografului, ca toată lumea, idiot.

sâmbătă 3

Întâlnesc aici la Planificare, în definitiv, o mulțime de figuri cunoscute, unele încă de acum opt, nouă ani dar încă nu scriu despre asta, din superstiție. Pot consemna însă o doamnă Pistol, o doamnă care este aproape un copil și din șoșonii căreia nu i se vede decât freza neagră tăiată scurt. Această doamnă Pistol a luat ieri chenzina și astăzi povestește cenușie că, tot ieri, i s'au furat banii din buzunar într'un magazin. Ei bine, la un moment dat, se uită ca nebună și la mine și mă întreb dacă nu cumva mă bănuiește! Asta trebuie să fi dat capului meu ceva suspect! A propos, fotografiile de ieri sunt gata. Într-adevăr, ochiul stâng mi-e ferm, clar, pătrunzător; dreptul, cum știam, ironic și moale. Dualitate eternă, amuzantă incapacitate de a aștepta moartea cu liniștea de a-ți spune, **atunci**, că în definitiv n'ai mers cu toată lumea la troacă.

Radu Petrescu, la el acasă

duminică 4

Lumină, căldură, totuși creierul cam păslos, mai ales de dimineață. Port jerseul verde pe care mi l-a făcut Adela. Merg la cinematograful și văd **Vagabondul**, filmul de succes colosal, din care cântă pe toate străzile toți copiii, și cei de trei ani. Când corul, puțin grotesc, cum se și cade, comentează nașterea, în ploaie, a lui Raj, sunt emoționat. Totul e proiectat pe fundalul absolut, divin, ca în epopeele homerice.

5

Ar fi într-adevăr o mare neșansă să mori cu ultimile momente turburate de o durere de masea, ori de ceva de genul acesta meschin și acaparator. (Dar neșansa cea mai mare ar fi să mori făcându-ți prea multe și grave imputări, să mori într-o clipă de proastă dispoziție, când vezi totul în negru.) Îmi închipui că osânditul care, în fața plutonului de execuție, cere mantaua să se îmbrace căci îi e frig are toată dreptatea și nu-i ridicul deloc.

7

Îmi propusesem să reiau, după o atât de îndelungată pauză, jurnalul acesta în ziua când voi fi intrat într-un serviciu oarecare, iată că evenimentul s'a produs dar mi-e la fel de greu să scriu ca și înainte, ceea ce poate să însemne mult — și tocmai de aceea nu înseamnă, pe onoarea mea, nimic decât că sunt

obosit. Adela, nealterată, ingenuă, iubitoare, ca și plutind deasupra lumii, este miracolul care mi-a mai rămas. Pricep imaculata concepțiune. Dar pricepând, rămân tăcut, abea privind-o, spionînd cu neliniște semnele unei viitoare dureri de masea, imbecil la față și nemîșcat pe scaun lângă bibliotecă. Deschid La Rochefoucauld și mă plictisesc repede, observațiile lui mi se par astă-seară prea evidente.

■ joi. 8 ■

De exemplu: *Si nous n'avions point de défauts, nous ne prendrions pas tant de plaisir à en remarquer dans les autres.* Sau: *Les petits esprits sont trop blessés des petits choses; les grands esprits les voyent toutes, et n'en sont point blessés.* În ce privește asta, *les petits choses*, sunt de făcut distincții în funcție de circumstanțe. La Petriș, la Prund, aici printre cunoscuți sau la Comisia Centrală de Recensământ, toate observațiile lui le-am verificat și le verific din plin. Îmi notez și în *Oceanul întors*. Dar spectacolul nu este meschin, cum ar părea la prima vedere. Dacă la început ești gata să răzi, mai încolo te încearcă un fior. Toate aceste persoane care se încearcă să dispară cât mai bine îndărătul unei mine și care totuși își trădează în fiecare clipă adevărata față, a maladiilor, a fixațiilor sau a ideii pe care și-o fac despre sine, participă la o dramă înaltă, la o luptă de aer al cărei rezultat este hotărît de la început, așa că gesturile nu mai sunt ridicule, ci dramatice. Este suficient să-l vezi o dată pe F. ca să-ți dai seama că nu va ajunge niciodată la o situație briliantă dar că se va descurca excelent totdeauna, în orice împrejurare. Actele lui nu mai au nimic *surprinzător* deci, personajul n'are cum fi ridicul, ci, dimpotrivă, dramatic din moment ce-i cunoști destinul. După unii, elementul acesta static, al destinului, introdus în curgerea clipeilor, este izvorul însuși al comicului. Dar care e granița dintre static și vibrant? Depinde cum percepi. Pentru mine, de exemplu, limita aceasta nu există, pentru mine oamenii sunt *convenții* și așa cum nu pot distinge elementele care compun o Imagine, o Idee fără a nu distruge Ideea care nu e Idee decât pentru că e un tot, tot așa nu pot despărți în Convenție partea anonimă, plasma vitală, de abstracția cu care face corp plasma; fără a nu distruge Convenția — care există ca atare tocmai întrucât este un tot în care nu pot disjunge. Dar operațiunea aceasta, a descompunerii, poate sugera infinitul. În definitiv, așa cum eu în jurnal, aici, mă inventez pe mine însumi, La Rochefoucauld a inventat un om, în *Maximele* lui, și ne-a arătat din ce e făcut. *Maximele* lui sunt prin excelență sugestive și astăzi, mai puțin obosit ca ieri, nu mă plictisesc citindu-le. Dimpotrivă; o observație ca *C'est une grande folie de vouloir être sage tout seul* mă amuză, iar *Il y a des méchants qui seraient moins dangereux s'ils n'avaient aucune bonté* mă face să visez cu intensitate.

IMAGINI LITERARE

Acum treizeci de ani, Fănuș Neagu...

Instantaneu cu Tudor Arghezi și Pop Simion

VASILE PETRE FATI

BOALA SPLENDORII

(pagini de jurnal)

● A fi refuzat cu dezinvoltură, iată ce jig-nește cel mai profund.

● Capul acela era chiar tatăl meu.

● În tren. Scriu în dreptul meu un afiș amenințător, chiar în vagonul restaurant: „Timp de masă — 50 de minute”. Adaug, în ritmul trenului, că-n tot acest timp mor atîția oameni. Mai încolo, lîngă mine, un absolvent de facultate, aproape trist.

● Mica agapă a profesorilor are un aer ermetic; parcă nimănui nu-i mai vine să creadă că se mai poate întîmpla așa ceva, să se distreze, adică. În asemenea momente, contrar voinței lor, apar obscenitățile, glumele fără perdea, singurul mod de a elibera energiile atîta vreme reținute; după care, firește, o nouă dezamăgire se citește pe fețele lor obosite, crispate.

● În fața uriașelor balcoane ale Primăriei era adunată o mare mulțime de oameni, dar în balcon nu rămăsese, din întîmplare, decît femeia de serviciu.

● Stendhal: „Tinăr, adică nedrept”, „Ferici-rea este o reușită”, „Dacă vreau să reușesc în societate trebuie să analizez tot ce se întîmplă acolo” (Dă: a gîndi și a fi este tot una — Parmenide!)

● Sintem doar niște simpli negustori, pentru că prea mult ne tocim cu viața. Și asta în schimbul a nimic.

● — Deschide ochii!

Ea îl privi.

— Sînt deschiși.

— Am avut impresia că ai murit.

— Ei, și?” (Iată un Malraux în cea mai proastă formă!)

● La școală: un elev îl păzește pe alt elev „fugar”, iar eu îi păzesc pe amîndoi. Rînă la urmă toți avem nevoie de un paznic.

● Un bătrîn aproape imobilizat în pat din cauza durerilor de tot felul este adus, o dată sau de două ori pe an, la nu știu ce sărbătoare religioasă, pentru a cînta în biserică un text anume. Probabil aici se contează pe vocea lui, într-adevăr, amplă, metalică, plină de viață față de infirmitatea lui. Este, firește, însoțit. Trebuie să fie o mare dificultate transportul lui, însă pare destul de conștient de utilita-

tea sa în asemenea momente. Îl privesc drept în față; are ochii albaștri, senini, pe jumătate stinși. Pare un ritual! Dar cită gratuitate, cit grotesc!

● Pentru a compensa faptul că era atît de scund își lustruia pantofii în fiecare dimineată, cu o mare risipă de energie, ca pe lucrul cel mai important din lume.

● Pentru a înțelege cu adevărat suferința trebuie să lei o anumită distanță față de ea; doar așa poți să mărturisești totul. Așa că sînt luat prin surprindere de acești douăzeci și șapte de ani împliniți chiar astăzi. Obo-seala unor cursuri, plimbare în lumina unei toamne plină de riscuri vegetale. Nu există maturitate flagrantă, ci doar prejudecățile unei vîrste a maturității și atît. Conștiința singurătății e la fel de puternică, să zicem, ca acum zece ani. (Înțelepciunea este o înșelătorie, o viclenie bătrînească.)

● În fine, iată ce trebuia să știu din Kierkegaard: „cine vrea numai să sperie e un laș, cine vrea doar să se abandoneze în brațele amîn-tirii e un voluptuos, dar cine vrea repetiția este bărbat. Dacă nu înțelegi că viața e repetiție și că repetiția este frumusețea vieții, te con-damni și nu meriți decît soarta de care ești amenințat: să pieri”.

● Meseria de Dumnezeu.

● Foștii duri din anii cincizeci, ajunși astăzi mici administratori de hotel, la mare, întîl-nindu-se pe terasă, așa ca să bea o bere.

● Să te temi de acei adolescenți bătrîni.

● Am văzut o pădure primăvara ca pe un om foarte sărac și foarte primitiv.

● Două vise; poarta casei din copilărie, aco-perită în întregime cu nisip și eu încercînd cu mîinile să-l înlătur, să scap de acolo. Al doi-lea: tăierea unor animale pe o bandă meca-nică, înșingărată. Fundal american, cu mult galben.

● Un bătrîn cu barba albă, aproape nepă-mîntean, intrînd într-o bibliotecă publică și în-trebînd, cu candoarea ce ușor se putea con-funda cu schizofrenia, dacă n-ar putea să vadă într-o carte virful, numai virful porumbu-lui.

● Domnul acela frumos și sceptic, întîlnit

într-o bună zi pe terasă, cultivînd ironia cam în felul următor: „Pentru că viața, domnule, nu sîntem noi, ci Popescu și Ionescu, crescători de albine...”

● Personaj de parabolă: cel care trimite adevărurile sale despre un om sau altul, în izolarea pe care și-a creat-o, prin mici bilețele aruncate cu praștia.

● În clipa cînd eram teribil de enervat pe ea am văzut-o cum își legăna, ca un copil oarecare, un pantof plin de noroi. Am renunțat imediat la orice scenă.

● Micul paradox: pină și jurnalele pot fi imitate.

● După Satyricon: sclavii aduceau parfum într-o căldare pentru ungerea picioarelor oaspeților. Asta după ce le înfășurau călcîiele și pulpele cu coronițe cu flori.

● Cel care cere de la lume totul fără să ceară de la el nimic este un om slab.

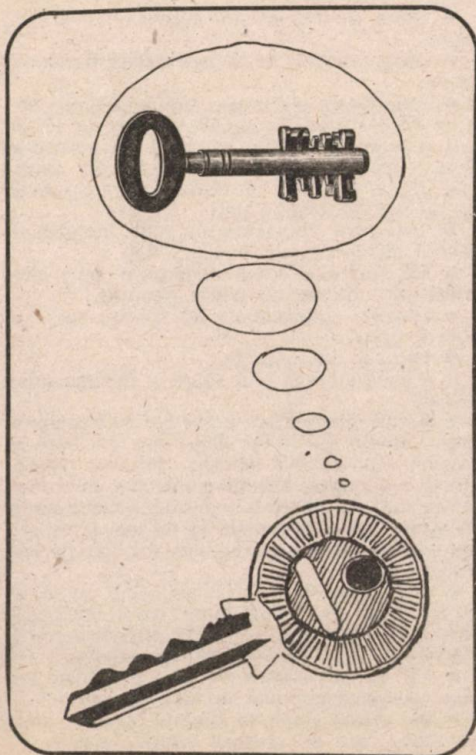
● Să bem aceste cereale! (De unde e?)

● Paltonul meu atîrnă în cui, în odaia unde scriu, de fapt, o clasă ca oricare alta. Pare aproape o ironie a soartei. Va trebui să mă prefac că nu-l văd.

● Inteligența are întotdeauna un aer neglijent.

● Fericirea poate să-ți facă cel mai mare rău. Mediocritatea e totul. E bună pentru artă.

● Oricum, lucrurile cele mai mari se fac în pat.

● Comparația (Böll) scriitorului cu un spărgător de bancă. „Nu am de ales” răspund spărgătorul și scriitorul întrebă.

● De unde scriu se vede un acoperiș verde-mat; dacă m-aș ridica în picioare aș putea vedea întreaga casă, ceea ce ar distruge iluzia. E o după-amiază friguroasă; mă gîndesc la mine cu o oarecare tandrețe, dacă nu cu uimire. Îmi amintesc. Și neputința care mă apasă: pentru ce? Ce pot să răspund? În mijlocul școlii, terenul de baschet, gol, pustiu; mai încolo, un copac încă nedeșfurzuit. Și eu care nu vreau să observ totul.

● „Unul cu gura strîmbă care lucrează la Fabrica de ace” (formulare memorabilă).

● Hamlet: omul e praful prafului.

● Dar și gîndirea e natură.

● În sfîrșit, îmi recunosc umilința ca pe o stare de fapt, în ciuda aerului meu jovial. Spiritul meu este al unui om onest care a fost odată jignit mortal. Un prost nu poate să devină umil.

● Adultul reduce copilul la cîteva instincte, în vreme ce acesta îl supraevaluează investindu-l cu forțe pe care, de fapt, nu le are decît în comparație cu el. Un fel de hiperbolă.

● Bătrînețea lui Hesse în Elveția, uitat, ignorat, anonim. Acesta este, oricum, sfîrșitul artiștilor.

● Jung-vis cu Isus mîncînd copii. „Natura mi s-a părut întotdeauna infernală, inumană, iar Isus un Dumnezeu subteran, mîncînd carne de om”.

● Din ce se compune un mic oraș la mare: pescarii care-și beau imediat banii, deîndată ce au vîndut marfa, sifoneriile, la amiază, pustii, biserica de rit sefard, părăsită, băieții care intră de foarte mici în port și ies ca niște babalici în toată regula, vilele elegante de pe malul mării, din care nu se simte nici o mișcare, un tîmbărau uitat pe plaja orașului, muzica lui Enrico Macias de dimineață pînă seara, mirosul de briantină ieftină, descărcarea leneșă a vapoarelor, bătrîni din parc, somnolînd cu privirile ațîntite spre casele macedonenilor, vișinata, filme cît se poate de vechi, leagănele prin curți, scara pentru pod uitată chiar acolo și mereu un vînticel de mare.

● Nu există un lucru mai impresionabil pentru mine decît pantofii mamei.

● Andreev — „omul gol pe pămîntul gol.”

● Două lucruri pentru Adrian: balistica succesului și iubirea Disel. Atît!

● Urâsc gemenii, îmi feresc privirile de ei.

● A simți oboseala în păr, a nu-ți place cum arată mîinile tale.

● Omul cu o pasăre pe cap. De fapt, era vorba de o fotografie de grup în care unul dintre copiii gazdei este fotografiat, absolut din întîmplare, cu o pasăre poposind chiar atunci pe cîpătîna sa. Imaginea asta îl va urmări toată viața. Seamănă cu o scenă decupată din filmele lui Tarkovski. Minuș abuzul meu de a mă gîndi la ea.

● Minuția fenomenologică a descrierii în poezie. În ziua cînd am aflat asta, am aflat totul. Corect: anul 1971. Un fel de vizualizare a

experienței umane. Există un substrat metafizic ce ține de simpla vizualizare în poezie ca și în viață. Imaginea este act, ființează, dincolo de orice anterioritate sau anticipație. Există. A fi este o sumă de vizualizări.

● Umilitor: calciul femeilor.

● Fericitul Lamb — **Oxfordul în vacanță:** — „Eu, unul, supraviețuiesc, sînt un vesel și pre-dispus pretendent la anul 1821. Mai dați-mi un pahar”. Și celălalt, Hazlit: „Nici un om, cred, nu și-ar schimba viața cu alt om oricît de norocos ar fi celălalt. Am prefera să nu fim, decît să nu fim noi înșine.”

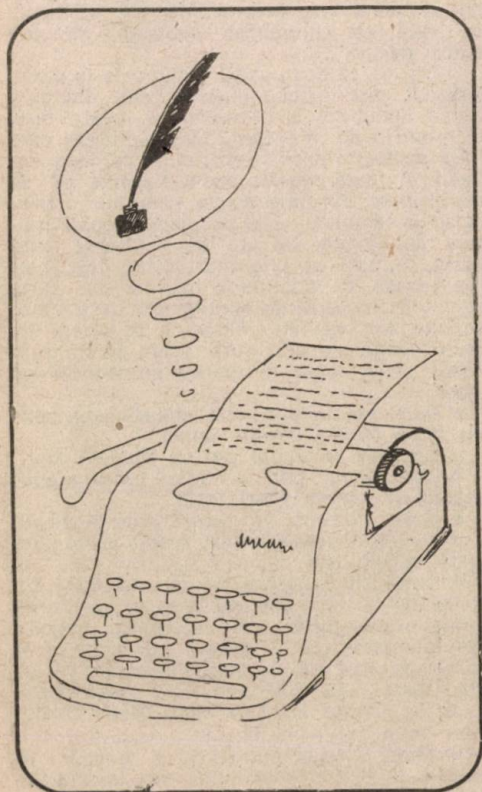
● Felul de a mânca al bătrînilor îmi aduce acum, la vîrsta asta, numai teamă.

● „Fericirea cere și ea o mare răbdare” (Camus, foarte tînăr la Oran)

● Tandrețea tîrnelor pentru copii, similară cu a soldaților pentru ciinii vagabonzi.

● Am asistat astăzi, din întîmplare, la cum-părarea unui fierăstrău, într-un local de mar-gine. N-am văzut un spectacol mai înduioșător pînă acum ca imaginea celor doi bătrîni tîrgu-indu-se îndelung.

● Jurnalul meu îmi dă impresia că seamănă izbitor cu caietul de socoteli și datornici al bă-canului. Senzație, după ce ai spus asta și ai închis caietul, că pînă la urmă toate socotelile astea trebuie să iasă bine. Exact ca un băcan.

Urmează gestul.

● A scrie, a fi scriitor accept ca singură al-ternativă; adică pînă la capăt.

● Parcul, tot un fel de cimitir, dar pentru vii. O zi de duminică.

● Pe drum: două pisici sub razele soarelui, așezate pe capacul unui puț, într-o curte de periferie. Și țărîna-neagră, neagră, și eternul gînd la moarte. O oarecare împăcare plutește peste sufletul meu, dar nu accept condiția de animal. Mici irizări, străluminări curioase ale memoriei.

● Poezia, tot un fel de oboesală.

● Prostia femeilor are întotdeauna un aer protector.

● Seara, puțin Gorki. Citit cu destulă plăcere **Foma Gordeev, Intreprinderile Artamanov**. Replică din **Barbarii**: „Domnule, aveți ceva interesant de văzut în orașul asta al dumneavoastră? Raci, domnule, da, niște raci mari, roșii, uite așa...” Dar și aici seamănă foarte bine cu Cehov.

● De ce moartea e înfățișată întotdeauna naiv, sub forma unei femei cu coasa? De ce nu un bărbat?

● Cerceii femeilor bătrîne, o umilintă. Le arată și mai bătrîne!

● Obsesia insului slab, dar rafinat: în cer stă-pîn e Dumnezeu, aici pe pămînt stăpîna e doar femeia (pentru Stăpîna).

● Condiția abilității: să fie continuă, să funcționeze chiar și-n absența unui control, să-i „scape” prin perfecțiune.

● Orice victimă are un subterfugiu: anoni-matul.

● Despre boală: ceva care există numai în viitor.

● Prolungi dureri de cap, adică interzis pen-tru scris și lecturi. La școală am pierdut 13 se-turi la tenis. O existență extrem de mediocră. Scrisul mă echilibrează, dar nu-mi dă identi-tate. Mai precis: sînt un învins care nici măcar nu a vrut să cîștige ceva.

● Toți care clachează în viață își explică eșecul printr-un mic detaliu, atît.

● Ce spune nebulul: legăturile mele ner-voase sînt prinse cu pietre scumpe.

● Mrozek: „intelectualii au somn ușor, dar adorm greu”

● Mirosul de fierbinte.

● A avea încredere în soare și în rege (me-dieval).

● Recitit dimineața o parte din cele șaispre-zece carnete de jurnal. Cîte ceva voi bate la mașină, ca să mă detașez definitiv. Afară, ploaie monotonă, geamul e deschis, mici tris-teți repede repudiate. Nu știu dacă mai trebuie să aștept ceva. (Niciodată să nu-lăși să se de-gradeze fărîma ta de divinitate. Cît timp există, respect-o!)

● „Îmi plăcea să-mi beau coniacul numai la gară, unde era multă lume; apoi chelnerul care mă servea avea un lucru anume care-mi plăcea: șoșonii” (Un pensionar vesel).

● A.P. în plin cinism — „cele mai triste lu-cruri pe această lume le fac învingătorii”.

● Mai există acum, la sfîrșitul acestui caiet, un lucru care se cheamă simplu: destin.

MIRCEA CIOBANU

ISTORII VI ADDENDA

(fragmente)

■ 20 februarie 1986 ■

Marcu Palada, la aproape nouă luni de la încheierea **Istorilor**:

„Acum nu mai încapă nici o îndoială: acea **Addenda**, pe care aş fi putut s-o închei în două luni de lucru relaxat, va ocupa un întreg volum — al şaselea. A trebuit să treacă aproape nouă luni ca să-mi dau seama că însăşi hotărîrea de-a mă mulţumi cu o **Addenda** la volumul al cincilea m-a făcut inapt pentru scris. Deci nu de oboseală, nici din lipsă de îndemn („aici lipseşte tot îndemnul”) ci din porunca unei intuiţii, care-mi spunea că nu procedez în spiritul şi folosul cărţii. Şi pe urmă, ca să fiu drept, crezusem că aproape cincisprezece ani sînt o plată destul de mare pentru o singură carte”.

■ 23 februarie 1986 ■

Marcu Palada, după o scurtă vizită în casa mamei lui, Maria, acum bătrînă: „Vocaţia mamei pentru amănunte şi nuanţe, felul ei prevenitor (dar şi bănuitor) de a fi, nevoia ei de a cere explicaţii (de a le aştepta, mai degrabă) toate acestea îmi închipui ce rezonanţă pot căpăta în mintea goală (pustie) a femeii care locuieşte de la o vreme sub acelaşi acoperiş cu ea. Nu vrea altă să fie ajutată, cit să nu fie singură — şi face tot ceea ce-i stă în putere ca persoana cu pricina să n-o părăsească. Altă doar că face prea mult — şi însa receptează acest **prea mult** ca pe o povară, ca pe un rău de care vrea să scape”.

Marcu Palada: „Trebuie să consult un oculist. Dr. X. are o clientelă prea mare ca să am încredere în deciziile lui. Neîncrederea mea în celebrităţi. Dacă ele sînt fabricate după aceleaşi reguli care domină lumea artei, atunci am toate motivele să fiu circumspect. Vreau să întîlnesc un doctor onest, sever, un practicant doar al propriei sale meserii şi nu un violonist în timpul liber.

■ 25 februarie 1986 ■

(Pentru prefaţa la **Cronica dictată**, conce-

pută de Marcu Palada ca o metaforă a felului în care se face istoria): „Ziua de ieri — cea mai la îndemînă utopie. Drogul săracului, dar şi al omului cu pîinea la căpătîi. Nu este pe lume nimeni (nici chiar cel care n-a avut măcar o zi fericită) să nu spună: «Ce bine era în zilele de odinioară». Şi Goethe le invocă. Şi Gogol. Şi Creangă. O, zile fericite ale copilăriei mele. Creatorii de utopii, de la Platon încoace, vor spaţii fericite, populate de oameni fericiţi. Basmelor celor ce trăiesc în case de lut ţin de timp şi încep cu **A fost odată**. Istoricii, chiar şi prin faptul că nu se ocupă de vremea lor, nu sînt prea departe de condiţia povestitorilor de basme (doar şii ei ştiu că adevărul scapă printre documente — cînd le au —, printre rămăşiţe arheologice). Cronicarul român spune basme, nu se osteneşte să reproducă documente. Şi dacă le-ar reproduce? Ziua de ieri — uriaşă cit toată istoria lumii, de la ieşirea din Eden pînă astăzi.

■ 2 martie 1986 ■

Leon Pascal, bătrîn, foarte bătrîn, întorcîndu-se de la teatru, notează:

„Hamlet, la Teatrul B. O Ofelie sîsîită. Anume a ales-o regizorul? Actriţa tocmai îşi repara dinţii? Dacă ar fi împiedicat-o la vorbire doar acest **oricum** enervant sîsîit, tot ar fi fost pînă la urmă suportabil — dar limba fiinţei parcă se izbea nu numai de dinţii din faţă, dar şi de măsele — impresia unei limbi mari şi grele, zbătîndu-se fără putere să scape din închisoarea gurii: parcă şi fălcile îi erau inerte, nu numai limba. Pe Hamlet regizorul l-a vrut un tînăr de bani gata, frivol, superficial, destul de inghesuit la minte, uşor de prins în capcană — nu i-a ieşit, pentru că actorului nu i-a trecut prin gînd să se despartă puţin de rolul ce i s-a încredinţat. Din Laerţio n-a ieşit decît un prost şi încă unul inform. Poţi să realizezi şi un astfel de personaj, **inform**, dar şi pentru asta trebuie să faci un oarecare efort de inteligenţă. Lui Horaţio regizorul i-a modificat destul de neinspirat destinul — nu i-a îngăduit dreptul la supravieţuire. Ucis de oamenii unui Fortimbras îmbrăcat în stacojiu el spune mai

puțin decît dacă nu s-ar fi depărtat de rolul celui ce rămîne după cataclism, al posibilului istorisitor. Tot așa — un Claudiu jucînd în sensul opiniilor pe care Hamlet le profesează despre el „un rege de Irozi”, un „satir” etc. Fiul meu, Titus, care vorbește și acum despre Hamlet ca despre o persoană și nu ca despre un personaj, s-ar mulțumi cu aceste stingace (sfioase) paralelisme?”

Leon Pascal, notă:

„Modificarea timbrului de la o carte la alta, părăsirea unei sfere de explorare înainte ca aceasta să fie cunoscută (las la o parte că o sferă de interes liric nu poate fi epuizată niciodată), fuga de semnele particulare (cele ce se ivesc de la sine în scrisul oricărui poet) — toate acestea și încă altele au fost luate drept indicii ale unor suflete neliniștite, puse pe căutare, destinate să lupte împotriva oricărui simptome de scleroză. Cînd nu erau decît indicii ale neputinței sau spaimii de-a prinde rădăcini. Să scrii pe toate glasurile — e ca și cum te-ai sili să vorbești de-a lungul unei vieți în mai multe limbi, cu ignorarea desăvîrșită a celei materne. Cine a fost la noi responsabil de superstiția că un limbaj poate și trebuie să fie abandonat după tipărirea unei cărți? Sint fericit că am rezistat tentației de-a scrie (mai grea decît tentația tiparului, după ce ai cedat în fața iluziei că nu semeni cu nimeni)”.

■ 3 martie 1986 ■

Marcu Palada:

„Somn după-amiaza. N-am mai visat demult că zbor — de data aceasta trebuia să trec peste un obstacol — parcă era vadul unui pîriu adînc, ce nu putea să fie trecut dintr-un singur salt; saltul s-a prelungit, din acea stranie **pricepere** pe care numai în vis o posed (dacă mi-aș aminti-o!), și s-a transformat într-un fel de plutire pînă undeva, la o casă situată în mijlocul unei grădini. Pe urmă, tot în vis, în atelierul unui reparator de primus-uri. Îl rog să-mi confirme că de la un timp are mai mulți clienți ca oricînd — și el îmi confirmă presupunerea.”

Pe la ora 9 s-a pornit iarăși ninsoarea. Mă înfașor în pătură și rămîn la masa de lucru pentru cîteva ore. Observ că ori de cîte ori adorm după-amiaza îmi tin mai bine minte visele. Recitesc **Cronica dictată**. Varianta aceasta, scrisă în șaptezeci și patru, nu poate intra în spațiul **Addendei**. Va trebui s-o reduc la mai puțin de jumătate — altminteri ea nu va mai fi o simplă metaforă pentru gîndul meu mai vechi, după care istoria nu se face, ci se scrie.

■ 6 martie 1986 ■

Leon Pascal, la zece ani de la moartea soției sale, Iana:

„După ce li se întîmplă vreo nenorocire, unor oameni li se năzare că au dreptul să comită orice mîrdărie împotriva semenilor lor. Raționamentul lor e simplu (și eficient): am avut de-a face o dată cu zeii, acum am scăpat

de sub orice supraveghere. Un simțămînt al libertății, pe care nu-l trăiesc, probabil, decît marii bolnavi”.

Marcu Palada:

„Fiecare zi are un **semn** al ei. A-l căuta este totuna cu a încerca să descoperi trăsătura deosebitoare de pe un chip omenesc. E greu — dar profitabil pentru înțelegerea darului care este o zi. Cineva mi-a mărturisit acum vreo șase ani că, intrînd în casa unui om, al cărui cadavru aștepta să fie ridicat de oamenii legii, a văzut o pereche de ochelari căzută la capătul patului. Pe lentile apucase să se aștearnă praful. Cel ce mi-a relatat amănuntul a adăugat că în ziua aceea nimic altceva nu i s-a mai părut mai zguduitoare, însăși moartea omului părea să se explice prin acel semn. Îmi închipui că **semnul zilei** ține de substanța poeziei — cu o singură condiție: să-l găsești, și el să fie tocmai **Acela**.”

■ 9 martie 1986 ■

Marcu Palada, o notă a cărei însemnătate va fi stabilită la timpul potrivit:

„Ce trebuie să facă un bărbat după o anumită vîrstă? Să spunem, după 45 de ani? Să-și reducă, în primul rînd, numărul dorințelor — întii, firește, să și le cunoască, și numai pe urmă să le păstreze pe cele ce pot concura la propriul său bine. De ce dorințe? Pentru că avem prea multe și foarte puține dintre ele în măsură să ne țină în viață și trei la minte.

A lupta împotriva aceluia miracol care ne întretine iluzia tinereții și care ne face ridicoli față în față cu evidența.

Mama îmi spunea că noaptea se visează copilă și la școală. Timpul, prin urmare, acolo, în ungherele afectivității noastre, nu trece. Să-l facem să treacă”.

Marcu Palada, o notă a cărei însemnătate va fi stabilită la timpul potrivit:

„O femeie bătrînă, Tanti Lelia (95 de ani) își visează bărbatul — tînăr, dansează cu ea, o sărută, îi cere următorul dans ș.a.m.d. Bătrînul, cu puțin mai în vîrstă decît ea, a murit acum trei săptămîni. Tanti Lelia l-a îmbrăcat, l-a așezat în pat și, pentru că se înnoptase și ea trebuia să doarmă, s-a lungit lîngă el și a adormit pînă a doua zi de dimineață. Abia atunci a pus mina pe telefon și a anunțat familia și prietenii de moartea soțului. E mult să adormi alături de trupul neînsuflit al unui om, chiar și cînd omul ți-a fost aproape. E mult chiar și să rămii în aceeași casă cu el o noapte întreagă. Bătrîna Lelia nu s-a temut. Obişnuința? Călmul acela ciudat care vine, probabil, din țesătura simțurilor? Faptul că de la o vreme omul se deprinde cu gîndul morții și că acesta ajunge să se amestece în cele mai mărunte fapte ale zilei?”

■ 14 martie 1986 ■

Marcu Palada, o notă pentru prefața la **Cronica dictată**:

„Un om care a copilărit în sărăcie, și-a petrecut în sărăcie adolescența și tinerețea, și-a

luat femeie și a procreat în sărăcie spune și el ca și Goethe (sau Gogol, sau Creangă): o, zilele fericite de altădată. Ființa își are trecutul în stăpînire — și, în plus, mecanismele mistificatoare ale memoriei, care-l ajută să devină mitoman în propriul său folos. Ziua de ieri — una imensă, care se întinde de-acum o clipă pînă la începutul veacurilor: acolo, înlăuntrul acestei durate, ești liber să operezi (sau să accepți) orice modificare. Mateiu Caragiale își stabilește altă zi de naștere; Cantemir, al cărui tată era doar un militar de profesie, își pune la cale o ascendență strălucită; autorul tratatului despre sublim își închipuie o epocă fericită, cînd retorica nu era doar o artă a lingușirii, ci una din căile de promovare a valorilor spirituale. Cînd un istoric vorbește despre ziua de azi așa cum vorbește săracul (sau poetul) despre fericitele zile de altădată, trebuie să-l pui la îndoială; căci profesia lui este trecutul. Cît privește utopia, se află ori în viitor (vezi cei ce au candoarea să creadă în perfectibilitatea naturii umane), ori în trecut. Cînd spui că trăiești în cea mai bună dintre lumi posibile, ești ori un deznădăduit care a renunțat la sinucidere, ori un privilegiat al clipei."

■ 15 martie 1986 ■

Marcu Palada, despre tatăl său, Gheorghe Palada:

„Mi-l închipui pe Meșterul Manole un artist conștient de propria lui însemnătate, ca și de deosebirea dintre el și semenii săi — și nicicum un vanitos stupid. Așa încît, în clipa cînd răspunde că poate să facă o altă minăstire, cu

mult mai frumoasă, el trebuie să fi știut din capul locului că își asumă un risc. De naivitate nu poate fi vorba. Și nici de acea bătaie cu pumnul în piept a talentelor mediocre, care n-au simțit (și, deci, nici n-au avut cum să și-l cultive) gustul îndoielii. Răspunsul lui este un fel de **ucide-mă**, rostit cu aceeași răceală cu care și-a zidit femeia. O provocare. Cel dintîi însă care provoacă este vodă. Căci provocare este să-l întrebi pe un artist dacă este capabil să facă mai bine, în timp ce contempli produsul ultim al forței sale de intruchipare. În loc de răspuns el are de ales între a înălța din umeri și a tăcea. Iar dacă la mijloc este în joc o capodoperă el este ultimul în măsură s-o decidă — el, omul îndoielii și al neliniștii. A-l provoca se cheamă, în ceea ce-l privește, o nedreptate. (Și dacă Manole a înțeles că anume pentru capodoperă a fost nevoie să și zidească femeia, cu atît mai puternic trebuie să fi sunat acel **ucide-mă!** de care pomeneam mai sus). (Te-ai gîndit și la un Meșter Manole care-și zidește calfele.)"

Leon Pascal, pe marginea cuvîntării lui Elifaz, mizantropul, la citirea căruia își aduce aminte că a jurat încă din tinerețea lui să nu-l vorbească de rău niciodată pe om:

„Ar fi de citit în paralel Juvenal-Swift; Lucian din Samosata-Voltaire. Mizantropi și demistificatori. O părere prea bună despre oameni n-au avut nici aceștia din urmă. Cei dintîi, însă, n-au putut să și închipuie că ura, viciul, crima etc. pot fi practicate și dintr-o credință justificatoare.

Marcu Palada, o notă pentru sfîrșitul **Addendei la Istorii** (după cîtiva ani de renunțare la poezie):

„Proza — locul unde cuvîntul se pierde ca într-un ocean în neconținută mișcare. Cu proza intri în regim profan. Ceea ce a fost sacru în timpul poeziei devine profan și fără însemnătate aici. Oricît ai vrea să te ridici deasupra lucrurilor, în zonele rarefiate ale ideii, însăși contemplarea realului (obligatorie!) și nevoia de probe vii ne tirăsc în densele tala-zuri ale materiei. Aici, cuvîntul **slujește** ca unul dintre miile de sclavi fără personalitate care lucrează la ridicarea, pe Nil, a unei piramide. Cu cît te apropii mai mult de poezie, cu atît începi să întrevezi mai bine configurația particulară a cuvîntului, personalitatea lui, să-i se sizezi puterea de iradiere. Cu cît poezia se află pe o treaptă mai înaltă, cu atît cuvîntul, **care e parte**, intră mai evident în conflict cu întregul, încercînd să-l concureze."

■ 23 martie 1986 ■

Marcu Palada, nota pregătitoare pentru portretul tatălui Logofetesei:

„Lectură din Iorga. (Referitor la S. Micu Klein. O asemănare cu felul de-a fi robace al lui Erasmus.) (Rețin un titlu de carte a lui Hal-maghi: **Învățătură pentru proști**. Cu un asemenea titlu să ieși astăzi din librării!). (Rețin pen-

tru **Addenda** chestiunea paisianismului; de asemenea — circulația cărților în limba română pe întreg cuprinsul principatelor; nu uita rolul de librari ambulanți al ciobanilor, așa cum reiese el din Ilie Corfus — pentru portretul pe care trebuie să-l faci tatălui Logofetesei.) (Veniamin Costachi aduce la Minăstirea Neamțului cinci zețari, zece drugari, patru jilcari, patru probari, doi prefecători și pisatorul de chinovar — „care-i lucraseră la Iași”.) O listă de cărți, obligatorie — biblioteca tatălui Logofetesei (lăzile). Tatăl Logofetesei vrea să se călugărească — dar este trimis de un om de-al lui Paisie înapoi, între oameni, poruncindu-i-se să se căsătorească.”

Adaos la portretul lui Leon Pascal:

„Fusesse un tânăr înalt și slab, cu firul părului subțire și moale, de culoarea cinepii. Avea ochii albaștri, pielea obrazului alba, mâinile cu degetele prelungi și delicate, parcă fără încheieturi. Călca moale, aproape neuzit, cu pași mărunți și abia ridicându-și tălpile de la pământ. Se spunea despre el că este sfios și delicat, neîn stare să facă vreun rău cuiva, să se folosească și altfel de vorbe decât încet, cu grija de-a nu supăra pe nimeni — și chiar izbutea, deși, cu fiecare izbândă a lui asupra celor ce începuseră să-l iubească, își dădea seama că nu prin sfială și delicatețe îi cucereste, ci printr-un fel de neîndrăzneală vecină cu spaima.”

■ 9 aprilie 1986 ■

Leon Pascal (notă pe marginea unui „poem despre lebedă”):

„Un motiv nu încetează să fie productiv decât în clipa când încapă pe mîna imitatorilor. Ei îl vulgarizează. Pe urma lui, calcă pe vîrfuri, cu un zîmbet subțire pe buze, ironicii (imitatorii mai au iluzii cu privire la puterea lor de creație). Conștienți de neputința lor de a-și apropia motivul (tema, ideea), ei se numesc pe ei înșiși ironici dar nu sînt decît parodiști ai artei altora și ai vieții. Ei îl fac — pentru suferințele mai puțin pregătite (tari), de nesuferit. La cul, lebedă, luna — de la Eminescu (unicat) la mulțimea imitatorilor (serie) — și de aici la cealaltă mulțime, a pingăritorilor.”

Leon Pascal, bătrîn, foarte bătrîn, întorcîndu-se acasă din oraș, pe o zi ploioasă:

„Ce-am auzit despre voi, fraților? Că faptele voastre și cugetul vostru au măsura în chiar mișcarea sfintelor stele; că orice miracol se definește prin voi; că moartea vi se întîmplă doar pentru că zeii se tem de nesfîrșita voastră curiozitate. Și ce vîd? Un om ucide cu singe rece un alt om și spune despre el: nu trebuia să trăiască. Și ce vîd? Un om împrăștie minciuni despre alt om și spune în inima lui: de ce să trăiască liniștit? Mai bine să plîngă fiii lui decât ai mei. Și ce vîd? Un om ține cu stînga de pîr un alt om și-l lovește cu palma, omul lovit e bătrîn, a bătut și e beat, și rinjește la fiecare lovitură, din nări și din gură i se prelinge nu singe, ca să-mi fie milă de el, ci

un fel de apă viscoasă, ține-ți cumpătul, domnule, spun eu celui ce lovește, și iată, nu mor, pentru că de față cu mine un om lovește cu sete alt om, iau seama că nu zadarnic îl ține de pîr — îl ține de pîr ca nu cumva, lovindu-l, gîtul moale să i se rupă, e priceput mă gîndesc, și-apoi poate că loviturile îl vor țrezi, om bun, mă gîndesc, om cu frica lui Dumnezeu, ar fi putut dintr-o singură palmă să-i frîngă junghetura gîtului, om bun, chibzuit, nu face nimic înainte de-a cugeta, cu cită pricepere îl ține de pîr pe acest bătrîn ticălos, care strînge din dinți și nu vrea să spună în ce cartier locuiește”.

Leon Pascal, bătrîn, cu o mîna tremurătoare, în ziua cînd fiul său, Titu, îl anunță că a citit, în sfîrșit, cartea veacului:

„Ce așteptăm? Marea operă — și aceea încheindu-se chiar sub ochii noștri? Ca să putem spune că restul tuturor celorlalte eforturi înseamnă zădărnice? Graba spre lena proprie. Graba spre locul unde strădania apropiu se vede că o activitate ridicolă. Ce te tot zbați? Acum, după ce există cartea cutăruia, la ce bun să te mai ostenești? Ai citit poezia cutare? Păi asta face de prisos o întreagă literatură. Licheaua.”

■ 12 mai 1986 ■

Marcu Palada, pentru secțiunile rezervate **Vieții și învățăturilor Logofetesei**:

„O moșie scoasă în vînzare nu poate fi vîndută decât rudelor fostului proprietar sau vecinilor acestuia. Străinul de loc nu poate s-o cumpere decât după ce mai sus pomeniții renunță să-l mai concureze. El poate să devină stăpîn, dar oricare dintre vecini — și **oricînd** — poate s-o răscumpere din mîna lui și să-l alunge din drepturi. În acest mod de **constrîngere** (prin cutumă) **la unitate** s-a nu fie luat în seamă de istoricii și de filosofii istoriei ca factor principal al coeziunii noastre de limbă și neam!”

■ 24 mai 1986 ■

Leon Pascal ogîndindu-se în biografia unui mai tînăr contemporan al său:

„I s-a născut un băiat fără minte. Un alt fiu i se prăpădește la o vîrstă neamenințată îndeobște de moarte. În casă îi intră un soi de morb care o transformă, cu tot cu obiectele de interior, într-o materie buretoasă.

În tot acest timp, omul nu a încetat să scrie.

Ca să nu te iei de piept cu zeii într-o asemenea stare trebuie să fii ori inconștient, ori un om cu adevărat al veacului. Căci eu mi-l inchipui pe lov, azi, ca pe o ființă lovită de zei din toate laturile, neputincios însă să recepteze loviturile ca pe niște mesaje necesare unui început de dialog. lov stă pe gunoi și scrie aforisme. Un cuvînt nu pomeneste despre rănile lui.”

■ 25 mai 1986 ■

Marcu Palada — o notă pentru secțiunile rezervate **Vieții și învățăturilor Logofetesei**:

„Lectură din pateric. Trupul omului se află în puterea Satanei. A-l urî se cheamă o datorie de luptă împotriva demonilor. Să merite oare acest trup efemer atîta dispreț? Să fie el vrednic de atîta hulă, doar pentru că este muritor? El să fie vinovat chiar și de erorile (sau rătăcirile) cugetului? Cînd cugeți împotriva aproapelui tău vina tot a trupului este?”

■ 26 mai 1986 ■

Leon Pascal, o amintire din studentie, după întîlnirea cu poeta N. (soția defunctului arhitect N.B.):

„Agitată de fel, acum arăta și rău; pielea i se întinsese pe oase; abia izbutea să-și ascundă paloarea și străvezimea cu o tentă de ruș, parcă și ea transparentă. Strofele ei nu mai au aerul detașat de altădată, au în schimb o nu știu ce pornire împotriva tuturor care izgonesc destul de multe versuri înspre hotarele prozei — o proză iritată, veninoasă. Uneori, parcă scrie din răzbunare, din acel: vă arăt eu vouă! care se înbuibă din chiar substanța poeziei, secătuiind-o.”

■ 22 iunie 1986 ■

Leon Pascal, o notă din rarele clipe cînd opinia despre sine însuși nu-i este tulburată de amintirea sarcasmelor fiului său Titu:

„Tot ceea ce aparține vieții mi se năzare cite odată că poartă și zestrea acelei înțelegeri (conștiințe) de sine despre care știu că numai omul o are. Viermele știe că este vierme. Calul știe că este cal. Un vierme mîhnit (melanco-

lic). Un cal cugetă cu privire la condiția calilor.”

■ 23 iunie 1986 ■

Marcu Palada, ca autor al **Istorilor**, martor la un dialog cu conținut asemănător celui de mai jos:

— Dorința de a spune scade sau crește talentul artistului?

— Așa s-ar zice. Dacă știu eu, la ce bun s-o afle și celălalt? și mina întepenește deasupra paginii albe.

— Nu rămîne decît să mă întreb dacă această nevoie, de-a spune cu orice preț poate fi suprimată înainte ca ea să-și fi încetat (diminuat) cu adevărat funcțiile; dacă a renunța la scris este o chestiune de voință sau o urmare a unui dictat lăuntric?

— De ce te întrebi cu privire la toate acestea?

— Pentru că, prietene, din punctul meu de vedere omul nu trebuie să scrie așa cum cîntă o mîerlă.

Leon Pascal, tulburat de întrebările fiului său, singur, întrebîndu-se dacă iubirea pentru soția sa i-a înlesnit (sau nu) o opinie cît de cît bună despre lume. Un gînd pe care ezită să-l noteze, la care se întoarce, însă, ori de cîte ori coboară în stradă și-și uită bastonul agățat în cuier:

„De ce nu ești fericit? — aud peste umăr un glas străbătut de-o undă de agresivitate. Și simt că oarecine este jignit de mîhnirea mea, ca orice stăpîn de mîhnirea supusului său. Nu trăiești tu în cea mai bună dintre lumile posibile? Mai există și o alta în afară de aceasta? Privirea spre stele n-a scăpat pe nimeni de moarte. Fii vesel, întîmpină-mă cu surîsul pe față. Sau nu cumva iubirea ta pentru mine ai vrea să pornească dintr-un pîntec domolit cu pline și carne?”

■ 28 iunie 1986 ■

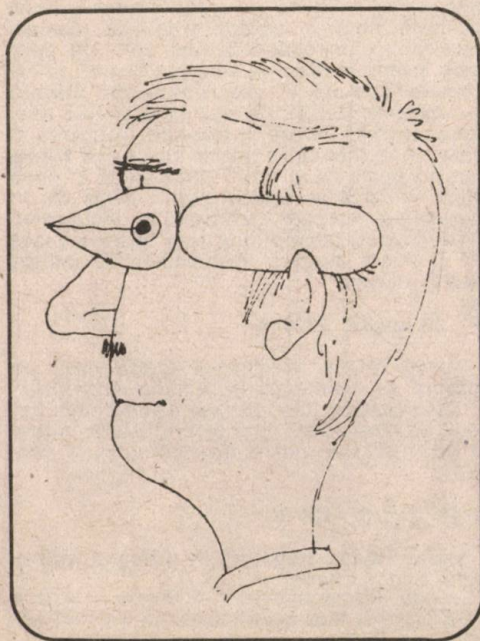
Marcu Palada — notă pregătitoare pentru prefața la **Cronica dictată**:

„Scrisoarea a VII-a, recită în întregime. Platon și iluzia politică. Experiența în Atena (cei treizeci, moartea lui Socrate) nu i-a fost de-ajuns și nu i-au răpit gîndul despre o lume mai bună. Plecarea în Sicilia, ca o plecare spre un țarm fictiv, unde orice construcție mentală este posibilă (sau: ca spre un pămînt virgin, unde totul poate fi luat de la început). Ce să faci în Atena, unde deznădejdea se hrănește din fiecăre evidență, unde ochiului nu i se mai îngăduie să vadă dincolo de lucruri semnul vreunei îndreptări? Pleci spre Sicilia — și acolo sînt cetăți, este adevărat, dar cel puțin pe acelea nu le cunoști.”

■ 29 iunie 1986 ■

Marcu Palada, după o scurtă vizită făcută mamei sale:

„Acasă la Mama. Povestește despre anii de

ocupație germană (primul război mondial), despre un sărman cu duhul care umblă în sac și-și spune Sfântul Ion. Dansul bunicii și foamea."

■ 30 iunie 1986 ■

Marcu Palada, o notă pe care o găsește nedreaptă (sau prea aspră) — pe care o păstrează, totuși, nădăruind că așa îl va înțelege mai bine pe cititorul Leon Pascal:

"Megalomania oamenilor (a unor oameni, mai drept zis) care au supraviețuit marilor nenorociri. Și suferința poate să-i rupă de lume — dar eu cred că mai degrabă rușinea de-a recunoaște că au avut tăria de-a nu muri. (Suferința supravegheată mai este ea oare suferință?) (Am văzut o femeie care-și plîngea copilul mort întocmai ca un animal rămas fără pui. Plîngea urît. Rochia de doliu îi sta sucită pe trup — plîngea urît, lăbărat, în i, bocetul ei nu era însoțit de nici un cuvînt. De altminteri, femeia s-a și prăpădit în scurt timp de la moartea copilului.) (Mă întreb uneori cît de autentică poate fi suferința unui cititor de literatură. Cum rezistă acesta ispitei de-a se preschimba în personajul unui scenariu ad-hoc?)."

■ 3 august 1986 ■

Marcu Palada, o notă pregătitoare pentru **Poemul genealogic**:

"O duminică fierbinte în curtea de la Filipeștii de Tîrg. Am revăzut casa Sturza — o fantomă. Stăpînii ei de odinioară au ridicat-o dar n-au mai apucat să intre și să trăiască în ea. Războiului și soldaților străini le-a fost, în schimb, de folos. Un cap de leu, așezat la o înălțime accesibilă, mutilat. Unealta distrugătoare a lucrat din greu, dar cu un fel de răceală metodică (furia lovește o dată, de două ori, de zece ori, dar la întimplare!). Așa îmi explic, numai așa, că din înfățișarea capului de leu a rămas doar un oval dăltuit grosolan din aproape în aproape. Nu, nu despre o mutilare este vorba, ci de un act de pîngărire, ale cărui resorturi trebuie căutate undeva, jos, în straturile obscure ale ființei umane."

■ 7 august 1986 ■

Marcu Palada, un fragment de dialog cu singurul său profesor în care a întrevăzut un posibil director de conștiință:

— „Prin natura lui omul nu este dispus să creadă în posibilitatea miracolului.

— Și, totuși, cum îți explici marea număr al pelerinilor spre locurile unde s-au produs miracolele?

— Curiozitatea, prietene. Bolnavul nu speră și nici nu vrea să se vindece la izvorul tămăduitor din localitatea cutare. Un medicament i-ar face mai bine, căci datoritiile lui față de zei sînt — pentru același efect — mai mari decît față de doctor. În locurile de pelerinaj e foială mare, vin oameni de pretutindeni, poți să te îndopi cu zvonuri și cu povești, te simți în al

nouălea cer lîngă ceilalți suferinzi, aștepti orice numai nu să fii vindecat — ca nu cumva să fii nevoit a-ți schimba, drept urmare, felul de viață."

■ 8 august 1986 ■

Leon Pascal notează (e drept că timorat și cu teama de-a nu fi surprins de fiul său, Titu) această schiță de poem. N-o rupe, conform obiceiului său, o așază între copertile unei cărți alese la întimplare:

"Bătrînețea lucrînd ca un drog. Bătrînețea? Dar ziua lui fie ce-o fi? Ziua bețivului, mult înaintea fraților săi, cuminte înaintea părinților săi — dar puternic și bun vorbitor înaintea paharului plin. Sînt bătrîn, semăn și eu cu bărbatul acela îndrăzneț la beție, pot prin urmare să spun: Plecați de la mine, rătăciți-vă unul de altul, n-am învățat nimic de la voi, n-am luat nimic de la voi — rău îmi pare că nu mai aud greierii frați, greierile maici și surori, în această cetate suită pe malul unui rîu piatră și asfalt. Aici voi trăi multă vreme și ceața deasupra săracelor riuri va ști să plutească și fără mărturisirea mea despre ceață."

■ 16 august 1986 ■

Marcu Palada, o amintire din tinerețe — loc de pornire pentru o **Poveste de iarnă**:

"Nuntă. Totul se desfășoară încet — etapele zilei sînt, toate, despărțite prin mari și grele momente de așteptare. Împărăteasca rochie a miresei, care — pe cît trec orele spre miezul nopții — se face mai neagră la poale. Îmi aduc aminte din ce în ce mai clar de amănuntele acelei nunți de pe malul Prutului. Iarnă ploioasă, noroi în ogradă și în odăi, oameni tot mai rău mirositori și mai beți. Un dans care începe în noroi și sfîrșește în praf. O orchestră alcătuită în exclusivitate din alămuri — stridența însoțită de nebuna aritmie a unei tobe cu pieile umede și murdare. Tohoarca în care mă înfășor ca să adorm cîteva ore. Mirele fumînd țigară de la țigară, gata parcă în orice clipă să părăsească locul nunții, minat de un neastîmpăr aproape bolnăvicios. Violonistul, tînăr, frumos, privind lung spre tînăra mireasă — și tînăra mireasă susținîndu-i cu îndrăzneală privirea."

■ 20 august 1986 ■

Marcu Palada, decis să-și noteze visele pe măsură ce înaintează în materia **Addendel**:

"Vise ciudate; intru în case nemailocuite de mult de nimeni; am chei pentru fiecare intrare și pentru fiecare odaie; deschid dulapuri pustii."

■ 21 august 1986 ■

Marcu Palada, fragment de dialog cu profesorul său (în final):

— Iau seama uneori la o inerție în a face fără plăcere, fără acea conștiință a necesității din care trăiește bunăstarea sufletească a lu-

crătorului. Omul, indiferent la propria lui obo-seală. E ca și cum instinctul de conservare n-ar mai acționa în sensul său firesc.

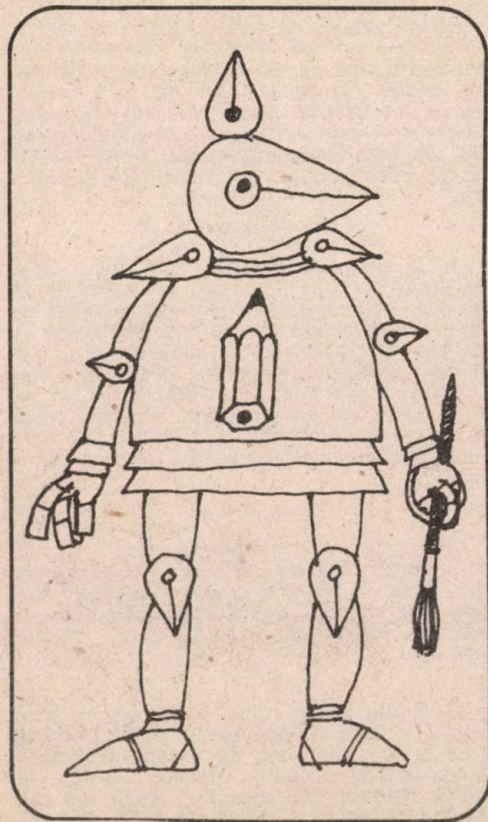
(— Te mai gîndești la tine însuși?

— Puțin și din ce în ce mai puțin.

— Aș vrea să fiu calul și nu sufletul dumneavoastră, Domnule!)

■ 9 septembrie 1986 ■

Leon Pascal, o notă din noiembrie 1940: „Lumea după cutremur. Ești întrebat cum a fost în seara aceea? Cu aceeași curiozitate pe care o simți în întrebarea: cum ai petrecut de Anul Nou? Ecolui unei sărbători n-are atîta durată. Se pare că nenorocirea departe de a obnubi funcțiile imaginației le activează. Omul vrea să știe ce s-a petrecut cu el (drama se consumă într-o fracțiune de secundă, în rest — preliminar și consecințe, lăsînd la o parte elementul neprevăzutului), îți povestește în multe, foarte multe minute ceea ce s-a consumat în cîteva secunde. Și apoi nu prea adevseori are insul prilejul de a-și recunoaște asemănarea cu ceilalți (de obicei este atins în momente cînd e singur și-și trăiește drama cu o trufie personală). Înțelegerea acestui fapt îl

face comunicativ, volubil, elocvent — ca și în timpul unei sărbători, cînd este silit să uite de sine, cînd veselia celuiilalt nu-l stingherește. Frațiunile de secunde ale unui vis pe care l-am avut toți în aceeași clipă. Ni le povestim în căutare de elemente deosebitoare.”

■ 17 octombrie 1986 ■

Marcu Palada, notă pregătitoare pentru prefața la **Cronica dictată**:

„Ziua de ieri, nu numai pentru personajul neconținutei ananghii, e cea mai la îndemînă poartă spre evaziune. Cu o sinceritate greu de pus la îndoială, Goethe nu invocă, în dedicația la **Faust**, anii tinereții? Gogol (vezi începutul capitolului al VI-lea din **Suflete moarte**) nu geme după zilele fericite ale copilăriei? Creangă nu devine autorul unuia dintre cele mai profunde poeme lirice pe seama aceleiași nostalgii? Aici, în atitudinea față de ziua de ieri, în **chiar domeniul istoricului**, se întîlnesc toți halucinînd. Doar Solomon scrie undeva: „Nebunul zice în inima lui: Ce bine era în zilele de altădată.” Citez fără să verific, pentru că la citirea textului am trăit un moment de stupeoare pe care nu-l pot uita niciodată. Atît de drastic contrazice înțeleptul această înclinare naturală a omului de-a se întoarce spre ziua de ieri ca spre un tărîm fericit și de nemaiatins, încît sînt ispitit să cred că dincolo de fraza lui ar trebui să întrevăd altceva, bunăoară încredințarea că bine nu va fi niciodată și, prin urmare, răul pe care trebuie să-l așteptăm de la ziua de mîine va rămîne tot rău, în pofida faptului că va trece o dată împreună cu ziua în care s-a produs.”

■ 6 decembrie 1986 ■

Marcu Palada, o notă a cărei însemnătate o va stabili la timpul potrivit:

„În trenul de Roșiori — un ins în jur de 50 de ani își laudă tatăl. Bătrînul are 84 de ani, bea, mîncă, are toți dinții în gură, s-a recăsătorit cu acte în regulă acum cîțiva ani, femeia lui îl ajută să facă un vin uite-așa. «Mă duc la el că n-am încotro, m-a pisat cu scrisorile — vino, zice, și ia-l, că doar nu l-oi bea singur, bătrînul bea, domne, un kil, două pe zi, și n-are nici pe dracu, mîncă și slănină.»

■ 7 decembrie 1986 ■

Marcu Palada, notă a cărei însemnătate o va stabili la timpul potrivit:

„La Roșiori, într-un restaurant. Petrecere. O tăiere de moț cit o nuntă cu dar. Și deodată, sub noi, pămîntul, gata să ne cearnă, ca o sită uriașă, legănîndu-se la dreapta și la stînga. Șeful tarafului și ceilalți lăutari se ridică de la masă. Vioristul (bucureștean) și un acordeonist local (care de la primele pahare de vin se cam turtise) cîntă în draci la porunca unui personaj lung și slab, care joacă de unul singur (și bine, în pofida vîrstei) în timp ce candelabrele încă se clatină.”

VASILE ANDRU

PROPOZIȚII DE FORȚARE A LIMITEI

(file de jurnal)

Sosește ieri un tânăr de la munte. Din Slătioara și bate la ușă. Se așază pe scaun. Fără să-și scoată paltonul, are mâinile roșii, obrații roșii. Tatăl meu este vânător, mi se pare o cruzime! zice. Tatăl meu este un maestru al armei! zice. Tânărul se numește Ion Rusalin, este tehnician silvic, are 22 de ani.

■ ■ ■

Din ceea ce-mi spune despre el, înțeleg următoarele: Când îl umple bucuria, presimte că el este mai mult decât ceea ce se vede. Presimțirea asta te scoate în lume. Pe unii îi scoate din pădure și-i mină spre oraș. Pe alții îi scoate din oraș și-i mină spre pădure. Toți au dreptate.

■ ■ ■

A fost așa: Dimineața, brazii, aerul excitant, margine de pădure. Rusalin a auzit, departe, un fluierat de tren. A simțit că neașezarea lui este putere și că el este mai mult decât se vede, mai mult decât anatomie și unelte. Acum el stă aici, pe scaun. El pune întrebări corecte. El ascultă cuvintele. Iar cuvintele sînt doar degetul care arată lumea! zice un maestru. Adică nu sînt lumea, ci numai un proiect de lume.

■ ■ ■

Presimțirea dimensiunii ascunse, așadar, pe unul îl alungă din bibliotecă, și-l mină spre munte; pe altul îl alungă din păduri și-l zăvărăște în bibliotecă. Există două soluții, bibliotecă și muntele. Cei trecuți prin asta spun: Muntele este mai mare, dar numai urmînd după texte. Aceasta-i ordinea cea bună.

■ ■ ■

Cum puterea este textuală, Rusalin a aflat cinci cărți. Fără pericole, cum să cunoști frumusețea? Patru din ele erau foarte vechi, una era nouă. Unele texte povesteau vieți adevărate. Altele, prin ficțiune, făceau viața mai adevărată.

■ ■ ■

Pribeगी i-au sugerat pribeगी. I-au spus că

cel mai bun lucru este să te rătăcești. Să te duci ca să ai de unde veni înapoi. I-au spus: Pămîntul ne oglindește. Ca să ne cunoaștem chipul, trebuie să cunoaștem pămîntul. Ca să cunoaștem natura singelui, trebuie să bem oceanul. Să gustăm miezul fructelor oprite, zicea unul.

■ ■ ■

Sedentarul i-a sugerat arderea corăbiilor. I-a spus: Există oameni care nu s-au mișcat o viață din birlogul lor, dar au văzut totul. Ca să fii bun ziditor, bun agricultor, bun profet trebuie să stai pe loc. Să sfințești locul. Nemîșcat de secole. Cunoașterea cerului cere nemîșcare. Cunoașterea pămîntului cere stăpînire. Socrate n-a ieșit din Atena toată viața, „nici cit ies schiopii”. Iar Spinoza zicea: „Pentru un înțelept, doar gîndul unei călătorii este o nebunie.”

■ ■ ■

Acest elogiu al stagnării l-am notat într-o călătorie... În Sicilia, într-o zi de noiembrie, la Epipoli. Călătorind, descoperi valoarea nemîșcării, a sfințirii locului. Diana umblase prin 21 de țări. Ea călătorește ca să-și vindece conflictul dintre cele trei creiere; să prevină o nevroză de destin. Fiecare are motivul său. Pe ea o pîndește nevroza de destin. Vaporul peste Bosfor era ca un psalm. „Doamne, care este măsura zilelor mele, ca să știu cît de trecător sînt!”

■ ■ ■

Mai pot să vin? Mai pot să întreb? spunea Ion Rusalin unui om cărunt, forțîndu-i atenția prin sfiala lui. Firește, el era bine primit. Bătea, și ei, cărunții, deschideau. Acest tânăr inspira bunătațe. Avea acum 23 de ani, își merita anii.

■ ■ ■

El întreba despre minte. Creierul are o zonă veche, în care stă ascunsă o taină. Taina se extinde pe șapte etaje, de-a lungul traiectului spino-dorsal, probabil. Etajele acestea au nume latinești sau sanscrite, adică roți sau **chakras**. Inițierea în taină este, așa-zicînd, ini-

țierea în creierul integral. Conflictul între creierul omului naște alienare, boală. Ion Rusalîn zice:

„Tatăl meu este un vînător înversunat. Este invitat mereu la marile partide de toamnă, rîvnit de toate echipajele cinegetice din Obcinele Bucovinei, el ucide animalul cu precizie". Ion este în polemică normală cu tatăl. Ordinea vieții începe printr-o polemică aspră cu tatăl.

■ ■ ■

Acum el ascultă, primește, triază. Ei, cărunții, îi vorbeau pe rînd: un canibal, un profesor de microbiotă din Viena, un avocat vestit, un filosof, papa de la Roma, un agricultor din Bahrinești. Unii voiau să-l convingă prin argumente și tehnici, alții prin modele exemplare. Pînă obții claritatea mentală deplină, toate sînt folositoare. Chiar și morala este folositoare: este vestibulul iluminării. Fericitul îl îndemna la fericire, grădinarul îl îndemna la grădină. Ei demonstrau pe trăite.

■ ■ ■

Un canibal zicea, de pildă: „Carnea de om este foarte toxică. Are prea multe toxine, comparativ cu altă carne. Este și acidă. Din cauza regimului alimentar defectuos. Și din cauza traiectului bucoanal foarte lung. Mă las de canibalism, ca să nu mă otrăvesc!" Zicea canibalul modernist rupînd cu tradiția.

■ ■ ■

Un satean spunea: „În satul meu, secretul vieții lungi este acesta: să-l așezi pe bătrîn în capul mesei. În Frătăuți, numărul longevivilor este mai mare decît în toate satele vecine. Bătrînii din Frătăuți trăiesc mult, prind suta de ani pentru că noi îi punem în capul mesei". Fi-rește, există și un **elixir chimic**, acidul dihidroguanetic, care este un antioxidant puternic și împiedică coroziunea chimică în celulă. Acest elixir lungeste viața cu 50%. Dar metoda celor din satul Frătăuți este mai bună. Așezînd în capul mesei un om care începe să îmbătrînească, îi lungesti viața sută la sută.

■ ■ ■

Norocul nu s-a împărțit egal! spune un cîntec din Ardeal. Adică există și zone unde cupola noetică este rarefiată, cerul este rarefiat și rupt. Cupola de gînduri, și cauzele ei, enigmele ei. Plinius spunea că în rîndul esenienilor, al terapeuților intrau „duiumul de oameni oboșiți de viața ce veneau din toate locurile". Antichități!

■ ■ ■

Vă spun acum despre terapiile Diane. Ca să vindecă prin concentrare mentală, Diana recurge la ședințe de 50 de minute. Și aceste ședințe lungi trebuiesc repetate. Ea poate vindeca numai în ritmul acesta lent, ostenitor... Ca să vindecă migrenele unei colege, i-au tre-

buit opt zile. Nu este prea lent? întreba Diana zbuciumată. Ea întreabă: „Și nu-i oare imoral să vadă că, făcînd prea puțin bine, puterea mea sporește?" Actualizări.

■ ■ ■

Așadar, Ion Rusalîn asculta. O soluție mare este **oratio mentis**. Nichifor îi vorbea despre unificarea minții cu inima. Juan de la Cruz, despre atomii sufletului. Un contemporan îi povestea: „În 1986, cum limbajul comun era imposibil, cineva a propus: Să tăcem împreună, și acesta va fi limbajul comun!" Ei au tăcut trei zile și trei nopți, fără războaie pe pămînt.

■ ■ ■

Tînărul de la munte încă avea obraji roșii, părul șaten. Își lua concedii fără plată, se descurca și el cum putea. Limita de timp (în viață, în gîndire) îi crea tensiunea rușii limitate. Dincolo de bibliotecă, dincolo de munte! — Cînd mi-a bătut iarăși la ușă, el avea 25 de ani. Îi merita.

Au trecut lunile de vară. Din automatism mental zicem că trebuie să urmeze culesul, recoltatul. Culesul ar trebui, însă, să fie șocant, ca trecerea unei crevase. (Paranteză. Acest caz concret are multe din trăsăturile unei biografii-robot a omului care urmează o progresie psihică. Tipic în căutare, atipic în aflare.)

Cînd el a știut **totul**, un om din apropierea noastră, Nicanor, a suris și a spus: „Toate acestea sînt părieri!" Și poate această propoziție este învățătura finală. Era el destul de pregătît să primească această propoziție extraordinară? Va nimici ea infumurarea cunoașterii? Va neutraliza, pentru o clipă, templele raționale? „Toate sînt părieri!" Ultimul pas, lovitură de secură a luminii, adică, n-o va produce nici o știință, nici o artă, nici o metodă. Ci este un **dar**. Nu smulgi, ci primești. Tot restul reușește, cel mult, să te facă disponibil și deschis, prea deschis, pentru a primi. Mereu deschis, gata de a primi. Cîndva vei primi. Astăzi primești. Abundent, năucitor. Mai devreme sau mai tîrziu. Pe merit cînd este pe merit; pe travaliu cînd este travaliu; pe întîmplare cînd este întîmplare.

■ ■ ■

Este noiembrie. La această nouă vizită, el mi-a adus faguri cu miere. Mi-a spus că tatăl său a început să crească albine. Întreb: „A lăsat arma de vînătoare?" Zice: „Nu, n-a ajuns pînă acolo. Dar acum el îngrijește albine, are zece stupi și asta îi ia mult timp; și înseamnă că timpul pentru ucidere îi este micșorat, este înjumătățit. E mult? E puțin? Să înjumătățești timpul erorii. Introducînd o grijă de pace, înjumătățești timpul violenței. În trei ani, se poate realiza mai mult?" — Văd că el calculează pașii cu anii, nu cu secolele. Am gustat fagurii primiți. Apoi el a plecat. De o vreme, n-am vesti de la el. Așa că această relatare nu se sfîrșește aici. Într-o zi, voi mai adăuga niște propoziții.

HENRI-FRÉDÉRIC-AMIEL

JURNAL INTIM*

AMIEL ȘI CUNOAȘTEREA DE SINE

Jurnalul lui Amiel l-am descoperit demult, pe vremea studenției. Și mi-a rămas prieten constant când am aflat și alte date despre biografia lui, despre existența lui oficială, atât de anodică. Căci lui Henri-Frédéric-Amiel (1821—1881), Parcele i-au hărăzit o viață monotonă, singuratică, de belfer în orașul iubitor de libertate, Geneva. Scriitor căruia contemporanii nu prea i-au acordat notorietate, autor de poeme, studii și articole — apreciate la o valoare medie — și chiar al unei piese ce s-a bucurat de oarecare succes, destinul literar al lui Amiel — cel adevărat, la valențe majore — este legat de publicarea postumă a uriașului său Jurnal Intim, de aproape șaptesprezece mii de pagini, scris timp îndelungat, în taină, cu migală, cu perseverență, cu regularitate, cu fervoare. Pentru că Jurnalul lui Amiel nu este dezvăluire în oglinzi deformate, cu disimulate dorințe de orgoliu ale unei personalități, care caută să se deosebească de alții descriindu-se pe sine la anumite altitudini spirituale. După cum sublinia unul din remarcabilii lui exegeți — Georges Poulet: „Este jurnalul pe care oricine l-ar fi putut ține, operă a oricărei creaturi umane dacă aceasta se hotără odată pentru totdeauna de a nu se reprezenta niciodată față de ea însăși decât în împrejurările universal posibile. În Jurnalul lui Amiel nu-l aflăm pe Amiel, ci ființa umană care se gîndește pe sine și face dintr-o dată să apară ce-i specific oricărei ființe umane“.

În inacțiunea atentă și reculeasă, sufletul nostru se destinde, se desfășoară, renaște încet, ca iarba călcată pe marginea drumului și, ca frunza lovită a plantei, își repară pagubele, redevine nou, spontan, adevărat, original. (16 noiembrie, 1852).

Momentul cînd un gînd ajunge în conștiința noastră este o fază înaintată a dezvoltării sale; înseamnă nașterea lui; perioada sa foetală și embrionară l-a precedat; iar în aceste faze anterioare sau noi îl ignorăm sau nu ni se relevă decât sub o formă anormală, ca vis, presentiment, distracție, apercepție somnambulică etc. Toate aceste forme sunt gînduri „înainte de termen“. Spiritul nostru este plin de germini la toate fazele de formație... (1 martie 1857).

În fond, dacă mai pot încă să mă înalț la o sinteză a eului meu, singurul lucru pozitiv unde pot construi ceva durabil este Studiul conștiinței umane și al Metamorfozelor sale. (12 decembrie 1860).

Nu mai sunt decît conștiința sinelui meu, o persoană impersonală, un nu știu ce senzitiv care asistă la desfășurarea destinului său ca un suveran descoronat, privind la istoria vechiului său regat. (25 septembrie 1861).

...Totul devine psihologie în mine, adică eul meu este pur reprezentativ, o oglindă impersonală a emoțiilor umane; dezinteresîndu-se de ea însăși aproape totdeauna, viața mea nu este decît un pretext de studiu. (7 august 1862).

Bucuria repetării se află la cele două capete ale existenței: la bătrîni și la copii. **Atunci o simte muzical.** Și fiecare reluare a temei este o nouă încîntare. De ce? Pentru că atunci simți mai puțin lucrurile degustate decît viața ea însăși și fiindcă repetarea chemînd sinele la sine îți dă conștiința ființei tale. (23 decembrie 1864).

(ora 9 dimineata) O dispoziție uniformă, ce victorie asupra undulațiilor perpetue ale sentimentului! Echilibrul, ce triumf al rațiunii!! Seninătatea, ce probă a forței morale! Un spirit bine alcătuit este acela care vede în același

* Jurnal intim — Edition „L'Âge d'Homme“, Lausanne, Suisse (Fragmente)

timp diversele aspecte ale unei situații, ale unei probleme, ale unei idei sau ale unui lucru. Un suflet matur este acela care nu se îndoieste în fiecare zi de voința sa, de hotărârile, de judecățile lui și care nu vede în fiecare zi altfel viața sa, adică rămâne fidel lui însuși, consecvent și constant în maniera de a fi. Astfel se dovedește cel mai bine **puterea lumii**, adică măreția tulburării ce o poate aduce într-o viață interioară până atunci bine reglată. Ceea ce dovedește alterarea și diminuarea unui sentiment, adică amplitudinea crescândă a variațiilor sale/.../ (25 martie 1868).

(ora 9 dimineața). Cerul e în sărbătoare după potopul de astă noapte. M-am surprins cîntînd cu sinceră bucurie, ca rîndunelele de pe acoperișul casei mele sau ca salviile din boschetele noastre. De asemenea în dimineața aceasta sunt bîntuit de o tainică grațitudine: bună dispoziție, odihnă, amintiri plăcute, un sentiment copleșitor de tandrețe ambiantă! Nu trebuia atîta pentru a transforma un sârman diavol! De altfel, aceste zile nu sunt oare cele mai frumoase ale anului? Este o sărbătoare universală! Poteci, cîmpii, pășuni, sunt gătite ca altarele; și ieri cărările erau presărate cu flori ca la trecerea unei procesiuni!.../ (6 mai 1868).

(ora 11 dimineață). De ce sârmana mea inimă încearcă o astfel de frămîntare? De ce îmi dau lacrimile? Ce mă emoționează și mă apasă astfel? Știu și o simt; dar nu pot nici să o spun, nici să o scriu. — De asemenea mi se pare că destinul meu se hotărăște și aceasta

hotărîre înseamnă o criza, o neliiniște, o moarte interioară... Este oare posibilă? Am plîns, m-au podidit lacrimile. Mi-e vederea și sufletul tulbure. Ce să fac Doamne? Nesigurantă, confuzie, haos. N-am curajul să privesc viața în față. Nu mai știu unde-i datoria, ce prescrie înțelepciunea, ce sfătuiește rațiunea. Balastul și busola, ancora și velele, totul pare să-mi lipsească în același timp. Agitație, perplexitate, obscuritate, lupte. Înduioșare, sufocare. Vreau și nu vreau. Temerități nebune îmi dau tîrcoale și mă înspăimîntă, Vijelie, amețeală, taifun.

Cît de fericiți sunt cîntezoii și copiii pe care îi aud cîntînd prin ȧreastra deschisă. Ei nu trebuie să-și hotărască soarta, să ia acele hotărîri fatale și irevocabile ce angajează iremediabil viitorul și pe care le poți deplînge pînă la mormînt și dîncolo. Ele nu riscă să mîhnească mortal pe nimeni. Sunt de acord cu ele însele. Ești slab sufletește ca o femeie; îți trebuie imprudente ca să-ți conservi stima și totuși ȧ-e frică de orice exaltare, pentru că ȧ-e teamă de reacții anti-eroice. Ai aventuri, dar n-ai încredere în aventurile tale. Nu poți suporta ideea de a face să sufere pe cel care te iubește, nici gîndul unei umilințe, nici perspectiva unui regret, a unei remușcări sau a unei cîințe. N-ai curajul să vrei, deoarece conștiința, rațiunea și sufletul tău nu vor să cedeze nici uneia nici alteia, și-ȧi repugnă orice determinare arbitrară. Omul indecis atrage fulgerul și nenorocirile, iar fiindcă le presimte, evită aventurile și nu-i place să părăsească portul... (17 mai 1868).

(ora 3 noaptea). Sentiment de vid, de neliiniște și anxietate. Situația mea actuală mă apasă. Ocupațiile și existența, cu rutina lor monotonă, mă împovărează. Aș vrea, nu știu ce, aș vrea să sar dîncolo de umbra mea, să-mi scutur zdreanța, să-mi reinnoiesc complet viața. Pe scurt, sunt sătul de trecutul meu, obosit de prezent, înspăimîntat de viitor. Sunt nemulțumit de mine, derutat, agitat, dezorientat. Ignor ce ar fi înțelept. Aș vrea să fiu scutit de a lua o hotărîre și chiar de a trăi. Simt doar că mi s-a terminat contractul, rațiunea mea de a fi este epuizată, gustul pentru existență cu totul uzat. Mi-ar trebui o schimbare considerabilă. Care? Un nou interes, o mare datorie, un scop sau o speranță pentru care să nu fiu blazat... (2 iunie 1868).

(ora 7 dimineața) Concert de rîndunici sub cerul plumburiu.

Timp rece. Mă simt calm și îngăduitor, cu sufletul plin de milă, pentru „un sex mai slab”. — cum spune liturghia. Clementa îmi dă tîrcoale mai presus de orice. Există ceva în noi căruia îi place să sfideze bunul simț. **Instinctul perversității** de care vorbește Edgar Poe nu-i singurul; are drept pereche **instinctul nesocotinței**, și aceste două instincte se exclud bucuros. Oamenii calculați și interesați vor aluneca spre primul și nu vor simți nici o atracție pentru al doilea; oamenii tandri vor înclina spre al doilea, nu spre primul. Dacă egoismul

nu este complet decît împins pînă la cruzime, bunătatea nu-i sigură de ea însăși decît împinsă pînă la nebulie. Astfel, echilibrul, atît de neapreciat sau atît de lăudat, este așa de rar. Fiecare tendință vrea să meargă pînă la capătul ei însăși și își bate joc de armonie. O calitate nu se odihnește decît în excesul său ce este contrariul unei calități. Ce creaturi ciudate suntem! S-ar zice că și calitățile noastre sunt persoane, ființe pasionate care vor să ne antreneze în vijelia lor. Arta vieții cît este de complicată, cît de anevoioasă!.../.../ (23 iunie, 1868).

(Orele 7 1/2 dimineața). În sfîrșit, o lumină se face și o idee mi-a venit care justifică ceva sau cel puțin o explic. „Necruțătoarele contradicții” ar avea toate aceeași cauză și nedreptatea mea ar fi mereu aceeași: nedreptatea de a crede pur și simplu în cuvinte, în **cuvinte**, chiar dacă ele merg dincolo de gîndire, dincolo de putere și dincolo de voință. În acest sens, bărbatul se înșală totdeauna mai mult sau mai puțin în aprecierea femeii; uită, din noblețe și spirit de echitate, că nu vorbesc pe deplin aceeași limbă și vorbele n-au pentru ei aceeași pondere și semnificație, îndeosebi în problemele sentimentale. Fie că-i sub forma pudorii, a precauției sau a convenției, o femeie nu-și dezvăluie niciodată pe deplin gîndul și ce știe despre el nu este decît o parte din cel real. /.../ (9 iulie 1868).

(ora 9 dimineața) Căldură caniculară. N-are nici o importanță. Încerc un simțămînt de bunăstare și luciditate. Noaptea a fost bună, sănătatea mi-a revenit. Și neliniștilor le-a luat locul un fel de seninătate relativă. Mi se pare că mă stăpînește bunul simț după extravaganțele ipohondriei. /.../ (26 iulie 1868).

(ora 9 dimineața) Sofismul uzual al acelor care ne acuză este de a prezenta un efect drept cauză și, bunăoară, de a se plînge de rezerva noastră, uitînd că ei au făcut-o necesară. Învălmășind, cu sau fără intenție, cronologia lucrurilor caută să înlăture nedreptățile; orice artificioză consistă așadar în a interverti ordinea de succesiune a evenimentelor. Jago nu procedează altfel: ofensatorul se pretinde ofensat și totul izbutește. /.../ (21 august 1868).

(Orele 8 1/2 dimineața). M-am trezit la 6 din cauza susurului ploii pe pietrișul terasei. Deschid jaluzele. Suntem în mijlocul norilor. Picla înveșmîntează casa și ploaia se prelinge pe noi fără să cadă fiindcă facem parte din buretele unde se formează. Vremea aceasta se potrivește stării mele sufletești și îmi redă echilibrul și forța. Pînă acum am visat mult, lucrez și trăiesc de cîteva ore, fără să mai pomenesc de plimbarea cu umbrela și cele cîteva versuri mîzgălite în album, așteptînd ceaiul și ouăle fierte moi.

Am simțit fascinația rutinei, atracția obișnuinței, blîndețea uitării, narcotismul făgașului cotidian. Astfel ciclul este complet în trei luni. Setea schimbării duce la liniștea continuării.

Toate aceste furtuni n-au produs decît uzura voinței și plictiseala de a inova. Războiul neîncetat saturează încă mai mult decît toropeala. Aș vrea să trăiesc numai prin gîndire, prin muncă. M-am simțit atît de rău cînd am coborît de pe muntele contemplației în valea sentimentelor umane, încît aproape regret că n-am reușit să-mi „bronz” inima. Dar iluzia nu mai este posibilă. Știu că nu pot să trăiesc fără iubire: iubirea căminului, a familiei, a prietenilor și a patriei. /.../ Dorința de a muri nu-ți dă mijlocul de a trăi bine și a fi util. Dar toate vijeliile inimii, toate furtunile sentimentului întinsecă vederea clară a datoriei, noțiunile calme ale bunului simț (14 septembrie 1868).

(ora 10 dimineața) Soarele va învinge. Asist de azi dimineața la bătaia lui împotriva norilor, a ploii și a ceței; și acum victoria este aproape cîștigată. Cupola albă s-a deschis, azurul apare, razele de sus biciuiesc aburii cîmpiei și îi rostogolesc în mari mase de bumbac împotriva pereților văii. Veselia reintră în peisaj odată cu lumina și căldura. Copiii se întorc să se joace pe terasă. Binele învinge răul și frumusețea triumfă asupra hîdului; sau mai degrabă bucuria renaște din tristețe. Anotimpul surizător scapă încă o dată din chinga zilelor rele. (15 septembrie 1868).

(10 1/2 dimineața). Plăcut efect de toamnă. Totul era acoperit dimineața aceasta și cenușul de muselină al ploii s-a plîmbat pesteercul munților noștri. Acum banda azurie, ce a apărut mai întîi dincolo de piscurile îndepărtate, s-a mărit, urcînd succesiv spre zenit, iar cupola cerului, aproape curățată de nori, lasă să-și descarce asupra noastră razele de aur ale unui soare convalescent. Ziua se anunță benignă și mîngietoare. Totul e bine cînd sfîrșește bine. Astfel, după anotimpul lacrimilor poate reveni o bucurie blîndă. Spune-ți că intri în toamna vieții tale, că grațiile primăverii și splendorile verii au trecut fără reîntoarcere, dar că toamna are de asemenea frumusețile ei. Ploile, norii, pictele întunecă frecvent sfîrșitul anotimpului, dar aerul e încă blînd, lumina mai mîngie ochii și frunzișurile îngălbenite. Iată perioada fructelor, a recoltelor și a culesului viei, timpul cînd se fac provizii pentru iarnă. Aici, cireziile de vaci sosesc din nou la nivelul fermei și săptămîna viitoare vor paste mai jos. Acest barometru viu ne indică ora cînd trebuie să parăsim muntele. Nu-i nimic de cîștigat și totul de pierdut dacă neglijezi exemplul naturii făcîndu-ți reguli arbitrare de existență. Libertatea noastră înțelept înțeleasă nu înseamnă decît supunerea voluntară la legile universale ale vieții. Viața ta se află la luna sa de septembrie. Să știi s-o recunoști și să te organizezi în consecință. — Maniera ta instinctivă și învechită de a-ți salva libertatea a fost de a nu te îndepărta niciodată de limitele tale; pentru a nu-ți constata închisoarea, n-ai vrut să-i atingi zidurile, nici să-i zgîlții lacătele. Spre a te menține în poezie, în independență, în imensitate ai avut grija să eviți cît mai mult posibil conflictul cu realitatea. Pentru a-ți pas-

tra liniștea, pentru a nu avea prilejul să învingi oamenii sau să fii învins de ei, ai stat deoparte fără a le cere nimic care-ți putea fi refuzat. Totuși, aceasta nu te-a pus la adăpost nici de răutatea, nici de agresiunile lor. Domnul știe dacă ai fost judecat greșit și dacă vipera a atacat arborele de lămie ce nu-i făcea nimic. — Această metodă a abținerii și a izolării are oarecare avantaje mai ales pentru demnitatea personală. Dar ea nu poate servi întotdeauna. /.../ (21 septembrie 1868).

Monada mea, una, amorfă, atonă se menține în starea de spirit pur, de simplă conștiință. Ea evacuează și expulzează toate elementele străine și eterogene. (8 octombrie 1869).

(Orele 2 noaptea) A crea înseamnă a face noul, noul care să fie superior a ceea ce era înainte. A fi superior înseamnă a include și a subordona. A crea înseamnă, așadar, a combina ce este risipit, a aduna ce era izolat, a modela ce era inform, a aservi ce era liber, a disciplina forțe paralele sau divergente, a organiza, a centraliza, a ierarhiza o materie compusă din elemente sau indivizi egali. A crea înseamnă deci a stabili ordinea prin constituirea unei ilegalități, prin victoria unei monade asupra tuturor celorlalte /.../ (2 aprilie 1870).

Boala poate să ne readucă la starea noului născut. Moartea ne readuce la naștere. Intrăm în ou (12 februarie 1871).

Există o anumită fericire când îți simți inteligența pură. Nu ești decât prin gândire, în starea dezinteresată și impersonală (7 mai 1872).

Orice suflet posedă în stare imperceptibilă schița sau posibilitatea tuturor ființelor umane. Cu puțină atenție și subtilitate, el se poate face, așadar, ecoul a orice și regăsește în trăsături efemere — sau cel puțin în virtualități atipice — bucuriile și durerile, bolile, virtuțile și viciile, facultățile și deficiențele pe care

realitatea ni le arată mărite și puzderie în jurul nostru. (13 mai 1872).

Omul care visează nu mai este locul unor fenomene variate la care el este spectator fără voia lui; el este pasiv și impersonal (1 decembrie 1872).

Totul scapă conștiinței mele, afară de ea însăși (13 iulie, 1878).

Sentiment de odihnă, chiar de liniște. Tăcere în casă și afară. Foc domol. Stare plăcută. Portretul mamei pare că-mi suride. Gîndurile nu-mi sunt învălmășite și mă bucur de această dimineată de pace. Oricare ar fi farmecul emoțiilor, nu știu dacă egalează suavitatea acestor ore de mută reculegere cînd întrezărești blîndețile contemplative ale paradisului. Dorința și teama, tristețea și grija nu mai există. Simți că trăiești sub o formă pură, la modul cel mai eterat al ființei, cunoști conștiința de sine. /.../ (2 ianuarie 1880).

Bătrînețea este o repliere. Te întorci la noapte, la tăcere, la nevolnicie, la starea fetală și germinală (12 februarie 1880).

Există o facultate cunoscută de foarte puțini oameni și pe care aproape nimeni nu o exercită; aș denumi-o facultatea de reimplicare. A putea să te simplifici gradat și fără limite; a putea să re trăiești real formele dispărute ale conștiinței și existenței; /.../ adică să te eliberezi de spațiu, de timp, de trup și de viață, replonjînd din limită în limită pînă la tenebrele ființei tale primitive, reîncercînd prin infinite metamorfoze emoția propriei geneze, retrăgîndu-te și condensîndu-te pînă la virtualitatea stărilor vagi; facultate prețioasă și prea rară, privilegiul suprem al inteligenței, tinerețe spirituală proteică (1880).

**Prezentare și traducere:
ALEXANDRU BACIU**

ANDRÉ GIDE

JURNAL* — 1949

■ 30 Ianuarie ■

Deci să nu credeți asta. Îmi amintesc că am stat luni, luni în șir, fără să muncesc; fără să pot munci deloc. Astfel încît nu înțeleg exact cum de nu am dat complet faliment. Vedeți: ceea ce m-a salvat a fost o anumită obsesie, o anumită forță de a mă crampona, care mă împiedica în mod secret să-mi dau drumul. Dar am trăit, una peste alta, cel puțin zece ani din viață în care am crezut că totul a fost blestemat și că nu voi ajunge să mai spun nimic. Apoi, de două ori, am stăruit în mod supărător pe piste false. Am pierdut tot atîta timp ca să ratez **Interesul general**, apoi **Geneviève** (pe care am distrus-o aproape în întregime), cît ca să-mi reușească **Falsificatorii de bani**. Tot ce scriam atunci, **In-rita Minerva**, rămînea nespus de mediocr.

Dar, fără-ndoială, nu e condamnat să găsești în propria-ți viață de ce să roșești; și fără să cauți prea departe.

Găsesc în Proust: „Asta nu mă neliniștează mai mult”. Intolerabil, cred. Dar puțin ne interesează. Cartea lui Cailieux mă face să mă scufund iar în **Timpul pierdut**; sau mai exact în **Timpul regăsit**, cu o admirație și mai vie decît cea de odinioară.

Găsesc în *Lettres françaises* din 28 aprilie 1949 această enormitate:

„O legendă antică povesteste că două femei veniseră după un judecător foarte înțelept; se certau ca să știe cui aparține un copil. Femeia care voia să treacă drept mamă răspunse judecătorului: «Taie copilul în două». Vorbea astfel pentru că acel copil nu era al ei...” Ilia Ehrenburg, *Discursul la Congresul păcii*.

Clinica din Nice

De fiecare dată cînd un oarecare mare poet îmi vorbește intim, într-un fel aparte, și îmi arată ceea ce majoritatea cititorilor săi nu a putut înțelege din el; de fiecare dată cînd divulg acest secret pe care mi-l încredințează, o mulțime de oameni protestează, mă acuză că o scot de la mine: nu asta a vrut să spună. Ba da! Ba da! Poate n-a vrut să spună **numai** asta; dar a vrut să spună și asta, și nu-l trădez deloc dezvăluind această intenție secretă, care nu face decît să abunde de sens. Virgiliu sau

eu, cine umflă de semnificații profunde aceste cîteva cuvinte pe care Nisus le adresează lui Euryal al său:

Nisus alt: Dine hunc ardorem mentibus addunt,

Euryale? an sua cuique deus fit dira cupidido?

(Enelda, IX, v. 184)

Că azi eu văd mai mult decît Nisus însuși a putut să vadă e posibil și neîndoielnic, dar nu-l trădez, și nici Virgiliu a cărui teologie sau logică sau geniu rămîn la fel de șovăielnice și de nesigure ca și ale mele. Dar cît mă satisface acest zeu pe care chiar fervoarea noastră îl zămislește. Caut o traducere bună a acestei mici fraze și nu găsesc nimic mai bun decît ceea ce propune Pessoneaux: „Zei! sînt aceia care insuflă sufletului meu arderea pe care o simt sau tocmai dorința violentă devine un zeu pentru fiecare din noi?”

Admirabila concizie a latinei va lăsa totdeauna în urmă explicitatea inevitabilă a francezei. — Nisus se ferește să afirme. S-ar putea să... poate... îi este de ajuns să se poată, ca să trecem peste.

■ 15 mai ■

Nu reușesc să cred că poate veni fără suferințe (să te lipsești de suferințe); ar fi prea frumos. Ți-ai face reverențe și totul ar fi spus. Aplauzele n-ar mai avea puterea să te recheme pe scenă... Îmi spun că răul vine, cel mai adesea, din ceea ce te macină. Uneori găsesc foarte frumos să te agăți de viață, să nu consimți să-i dai drumul (există admirabile exemple de acest fel, printre care cel al lui Guillaumet), dar nu întotdeauna; nu atunci cînd ai trăit; și în anumite cazuri, cum este al meu, este cuviincios să accepți.

Spiritualist într-o măsură de necrezut, nu s-a dus niciodată să se roage, sau să plîngă, sau să mediteze la mormîntul părinților săi. Acest lucru își are originea în trecut, nepăsarea materiei nu-i reține privirea. Este ca și cum n-ar crede. Spun „ei”, dar acest „ei” sînt „eu”. Nici o rațiune în asta: este ceva spontan, naiv. Nu pot găsi un exemplu mai potrivit: cînd, la Cuverville, asistam pe cumnata mea la o naștere jalnică, — vreau să spun că a trebuit să acord asistență doctorului la atrocea operație la care el nu a consimțit decît după ce s-a asigurat că inima copilului nu mai bătea (ar fi trebuit să recurgă la cezariană, dar îi lip-

* Din ultimul an de viață

André Gide

seau instrumentele chirurgicale)... — a trebuit deci să imobilizez picioarele cumnatei mele în timp ce el scotea ceea ce nu mai era decât un cadavru... Nu, nu pot povesti: nu se poate închipui ceva mai dezagreabil. Îmi amintesc apoi că noaptea, singuri amîndoi, lingă femeia care zăcea, faţă în faţă, ne-am privit. Asuda: „Sîntem nişte asasinii”, mi-a spus. Dar cînd copilul nu mai trăieşte, încerci să salvezi mama (Chinurile durau de treizeci de ore). Cu toate că nu a fost anesteziată (încă era contrar principiilor; de atunci s-au făcut progrese), zăcea fără cunoştinţă. Lingă ea, un morman de bucăţi sîngerinde, mînjite.

Cînd s-a luminat: „Puneţi să arunce astea”, am spus cu naivitate nevastei grădinarului, cînd a venit să vadă „cum stăm”. Puteam oare presupune că aceste resturi informe, pe care i le arătam, întorcîndu-mă dezgustat, puteam oare presupune că-n ochii Bisericii ele reprezentau deja fiinţa omenească şi sacră pe care se pregăteau s-o îmbrace? O, mister al încarnării! Mare mi-a fost stupoarea, cîteva ore mai tîrziu, cînd am revăzut *asta*, care, pentru mine, nu mai avea „nici un nume în nici o limbă”, spălată, împodobită, gătită cu panglici, aşezată într-un leagăn mic, aşteptînd punerea rituală în mormînt. Nimeni, din fericire, nu şi-a dat seama de sacrilegiul pe care fusesem pe punctul de a-l comite, pe care l-am comis în gînd, atunci cînd am spus: „Faceţi să dispară asta”. Da, din fericire, acest ordin nesăbuit nu a fost auzit de nimeni. Am rămas mult timp

contemplîndu-le; în faţa acestei feţişoare cu fruntea spartă, căreia i se ascunsese cu grijă rana; în faţa acestei cărni nevinovate pe care, dacă aş fi fost singur, cedînd unui impuls primar, aş fi aruncat-o pe o grămadă de bălegar lingă placenta, şi pe care îndatoririle religioase o salvau din neant... Nu am împărtăşit nimănui ce am simţit atunci, ce am povestit aici. Trebuia să mă gîndesc că un suflet locuise cîteva clipe în acest corp? El îşi are mormîntul la Cuverville, într-un cimitir unde nu vreau să mă reîntorc.

A trecut o jumătate de secol... Nu pot spune, cu adevărat, că revăd clar această murtişoară; nu: ceea ce-mi amintesc precis este surpriza mea, emoţia bruscă în faţa extraordinarei sale frumuseţi. Nu văzusem niciodată şi nici n-am mai văzut de atunci ceva asemănător. Feţele morţilor pot fi frumoase. Moartea împrumută adesea trăsăturilor noastre un fel de linişte şi de seninătate în renunţarea la viaţă. Dar mortul acesta mic nu trăise; frumuseţea lui rămînea cu totul inexpressivă. Unii (mai ales unele mame) vor exclama în faţa frumuseţii noilor născuţi. În ce mă priveşte, nu cred să fi văzut nici unul care să nu-mi fi părut aproape hidos, o mărturisesc, contractat, strîmbîndu-se, congestionat... Acesta (şi acestui fapt îşi datora frumuseţea) nu cunoscuse suferinţa de a se naşte. Şi nu era suficient că trăsăturile îi erau frumoase (cumnata mea era frumoasă, ceilalţi doi nepoţi şi nepoata mea au fost printre cei mai frumoşi copii pe care i-am văzut), dar, mai mult complet cadaverică, materia din care era făcut nu părea carne omenească, ci o substanţă eterată, o parafină transluclidă şi sîdiefie, o carne imaterială; ai fi zis că este carnea unei ostii. Un nod de satin bleu (ar fi fost roz, mi-a spus nevasta grădinarului, dacă ar fi fost fată) în partea dreaptă a unei bonefele de dantelă, ca în portretul unui avorton de Systemans (cred), accentua şi mai mult paloarea feţei şi frunţii nelocuite. Micuţa cutie craniană fusese golită de materia cerebrală, pe care o conţinea, aruncată, aceasta, în bălegar, împreună cu resturile operaţiei înspăimîntătoare, mucusul şi placenta.

Ce vrea să arate această istorisire? Că sufletul nu mai ştie unde să se refugieze cînd îi lipseşte suportul carnal? Biserica a intuit-o cînd ne-a impus să credem în „reînvierii cărnii”.

Sufletul, cred în el, fără-ndoială! Cred cu toată convingerea în suflet. Cred că în strălucirea fosforului. Dar nu-mi pot imagina această strălucire fără fosforul care o produce. Nu fac aici teorii. Teoriile, raţionamentele prea subtile mă trasează. **Animus, Animus, Anima...** Aceste discriminări îmi dau ametele, căci nu pot distinge sufletul de corp. Nu-l pot concepe pe unul fără celălalt. Scriînd asta nu fac decât să arăt o dispoziţie personală, care explică, în ochii mei, fără să justifice sau să scuze, ceea ce am spus adineauri în legătură cu mormîntul părinţilor mei; şi încă: nici prin cap nu mi-a trecut să veghez la căpătiul soţiei mele moarte. Este un fapt. O scrisoare care îmi anunţa moartea ei m-a re-

chemat brusc la Cuverville, de la Chitré, din Poitou, unde îmi pierdeam vremea cu o prietenă. Îmi părăsisem soția în urmă cu câteva zile, cu sănătatea precară, e adevărat, dar nu alarmantă, astfel că am plecat fără teamă. Era nu numai ceea ce iubeam mai mult pe lume, dar mi se părea chiar (și mi se pare și azi) că trăiam în funcție de ea și că, pur și simplu, depindeam de ea. În același timp, fusesem preocuparea tragică a vieții ei. Și acum totul se sfârșise.

O revăd pe patul de moarte. Fără acea blindețe surizătoare care îi tempera mereu gravitatea, ai fi zis că este o jansenistă a lui Philippe de Champaigne.

Am lăsat acolo acele rămășițe neinsuflete. **Et nunc manet in te**, îmi spuneam; sau cel puțin (căci nu descoperisem încă în Culex de Virgiliu aceste cuvinte apăsătoare) simțeam în mod imperios că de atunci eu nu mai trăia decât în amintirea mea. Și dacă revin azi la imaginea fosforului și a strălucirii sale, este pentru a spune că din cauza și în virtutea strălucirii sale mă interesează fosforul: că numai strălucirea mă interesează... Oh! poate n-aș vorbi așa dacă aș fi iubit-o truște. Și cum să explic asta: îi iubeam sufletul; și în acest suflet nu credeam. Nu cred în sufletul separat de corp. Cred că, trup și suflet sînt unul și același lucru și că atunci cînd viața corpului nu mai este aici, nu mai există nici unul, nici altul. Arbitrară, artificială, distincție dintre suflet și corp: împotriva ei protestează rațiunea mea: cred (nu pot să nu cred) în inevitabila lor dependență. Atunci numai pot spune că sufletul contează; dar el nu poate să se producă și să se manifeste, iar eu nu pot să-l înțeleg și să-l sesizez decât cu ajutorul corpului. Și numai prin acesta, în ciuda oricărui misticism, devine posibilă orice manifestare a iubirii.

Scriind astea, știu bine că nu aduc nici o lămurire în ceea ce privește marele mister. Dar nici voi nu-l veți lămurii deloc căutînd să dați sufletului o existență distinctă de aceea a corpului. Mi se pare chiar că din cauza voastră și a discuțiilor voastre nu mai înțeleg nimic și poate totul este cu mult mai simplu decât îl înfățișați voi. Deplasați, fără să rezolvați deloc, și fărîmițați problema și imediat după aceea vă izbiți de o mulțime de imposibilități.

Chanterez-vous, quand serez vaporeuse?

scrie Valéry într-o admirabilă elegie, care se reduce la a afirma: „Vai, suflet mare pe care-l iubeam, știu că, fără corpul vibrînd, sufletul este absent”. Or, acest suflet, despre care știu că nu poate exista fără corp, cum să fie nemuritor? Am scris deja, nu mai știu unde, că nu există nici un cuvînt în Evanghelie pe care, mai devreme sau mai tîrziu, să nu mi-l fi însușit, subordonîndu-i ființa mea și lăsîndu-l să-mi ghideze gîndurile. „Regatul meu nu este din această lume”. Astfel că „această lume” care, pentru oamenii obișnuiți, este singura care există, eu nu cred cu adevărat în ea. Cred în lumea spirituală și restul nu reprezintă nimic. Dar această lume spirituală nu cred să existe decât prin noi, în noi; ea depinde de noi, de suportul pe care îl oferă corpul nostru. Și

cînd scriu: „cred că...” nu este vorba doar de un act de credință. Spun: „cred”, pentru că nu există alt mod de a exprima constanța acestei evidențe pentru rațiunea mea. Ce să fac cu **revelațiile**? Nu vreau să fac apel decât la rațiune care este aceeași și a fost aceeași dintotdeauna și pentru toți oamenii.

Deasupra ei se întălează în voie constanta mea senzualitate.

Nu cred să existe două lumi separate, cea spirituală și cea materială, și este zadarnic să le opunem. Sînt două aspecte ale unuia și aceluiași univers; după cum este zadarnic să opunem sufletul și corpul. Zadarnică este tulburarea spiritualului care le invită să se confrunte. Numai în identificarea lor am găsit liniștea. Și dacă lumea spirituală o domină cu suverană importanță pe cealaltă este pentru spiritul meu, care este strîns dependent de corp; unul și altul se înțeleg și se potrivesc ca să-mi dobîndesc armonia. Nu vreau și nici nu pot să caut să-l supun și să-l subordonez pe unul celuilalt, așa cum își propune idealul creștin. Știu din experiență (căci multă vreme m-am obligat la aceasta) cît te costă. De oricare parte a corpului sau a sufletului ar înclina victoria, ea rămîne artificială și trecătoare și în cele din urmă avem să plătim cheltuielile de război.

■ 16 mai ■

Da, știu; toate semnele relevante sînt excelelente (exceptîndu-l pe acela al globulelor albe), dar nu știu cum să-mi explic copleșitoarea oboseală a ultimelor trei zile. Dimineața mi-e greu „să ies din nisip”; nisipuri mișcătoare. Mă simt la baza unei pante pe care nu este deloc sigur că o urc. Scriu totuși aceste rînduri ca să mă ajut.

■ 17 mai ■

Jurnalul lui Goebbels:

„În realitate noi purtăm flacăra care luminează umanitatea” (p.105). Nimic mai periculos decât un ideolog care acționează! Găsesc și această frază (p.118): „Schelpalberger...” îmi răspunde mereu, cînd îi ordon să intervină, că bazele legale îi interzic să acționeze. Am putea să i le procurăm”. Drame! Așa-i cel mai monstruos. Citit toată cartea cu un interes dintre cele mai vii.

Jurnalul de la Nürnberg (G.M. Gilbert), imprumutat de Roger Martin du Gard.

„Hitler n'ar fi existat fără tratatul de la Versailles” (p.225 și passim). Cum de n-a existat, în momentul semnării numitului tratat, nimeni de bun simț care să pună în gardă. Imprudența absurdă a anumitor clauze ale acestui tratat sare în ochi. Nimeni, atunci, care să denunțe această **evidență**. Vreau mărturie în **Jurnalul** meu pentru convingerile mele de atunci? Totuși unii dintre noi ne gîndeam la asta; nu-mai cîțiva inofensivi.

„Îi faceți patul lui Hitler. Îl faceți pe Hitler

necesar, așteptat, inevitabil."

Roger Martin du Gard, căruia îi împărtășesc câteva gânduri în legătură cu acest subiect, îmi spune că este convins că a notat discuțiile noastre de atunci, care arată în ce măsură eram de acord în privința acestor probleme, și consternarea noastră în fața clauzelor absurde ale acestui tratat care a fost cutia Pandorei, de unde au scăpat apoi numeroasele rele de pe urma cărora am avut curînd de suferit; de pe urma cărora continuăm să pătimim.

"Ut sementim feceris, ita metes".

■ 23 mai ■

Prea slăbit în ultimele zile, ca să mai am dorința de a nota ceva. Nici dureri, nici spaiume. Aproape că accept să o sfîrșesc așa, într-un soi de năuceală amorțită. Nu știu încă dacă merg spre convalescență. Suferi nu atunci cînd un organ moare de frig, ci atunci cînd revine la viață. Astăzi, neliniște... analogă junghiurilor și furnicăturilor în degetele care se dezmoștesc.

■ 27 mai ■

Se adună zilele la clinică; stări confuze de mai bine de o lună; ezit între mai bine și mai rău. Zile la rînd ocupate aproape numai cu lectură. Un fel de groapă pustie, cotidianul le-nes, nesperat de încîntător, vizite regulate ale incomparabilului prieten care a fost pentru mine, în tot acest lung purgatoriu, Roger Martin du Gard. Numai prezența lui mă leagă de viață; prevăzînd toate nevoile spiritului și corpului meu; și oricît de mahmur aș fi fost înainte de venirea lui, mă simțeam curînd în-suflețit de cuvintele sale și de atenția afectuoasă pe care o arăta alor mele. Nu știu dacă vreodată în trecut am putut simți mai bine inefabila binefacere a prieteniei. Și ce estompare (excesivă chiar) a propriului său interes, a lui însuși! Nu, nu! religia nu obține mai mult, și nici atît de firesc.

Antologia atît de așteptată a apărut în sfîrșit. **Grosso modo**, foarte satisfăcut; și mai ales, poate, pentru că nu am făcut să prevaleze prea mult, mi se pare, gustul meu. Sper să fi scos la lumină un număr de mici scrieri delicate care meritau să fie cunoscute și pe care nu le vedeam citate nicăieri.

În dimineața asta m-am cufundat în poemul lui Jammes deosebit de reușit: „În cîteva zile va ninge..." Ce vrea să spună, ce poate voi să spună cu adevărat:

Et les nombres

Qui prouvent que les belles comètes dans l'ombre

Passeront, ne les forceront pas à passer.

Da; sînt delicate, încîntătoare și cu atît mai stupide cu cît au un aer de profunzime. Dar tot Jammes aici este; toată absurditatea credinței sale. Aceste „numere" înseși sînt din ordinul lui Dumnezeu; sînt Dumnezeu. Asta înseamnă în mod confuz că Dumnezeu (Dumnezeul lui Jammes) este oricînd capabil să facă

DRAGII MEI

Acum vin să mă culc.

Arătați-mi doar unde e patul.

Curînd sting lumina și rămîn pe

*întuneric
curînd geamul dispăre și el în beznă
doar undeva într-un colț al încăperii
apare ea umbra aceea elastică
pe care abia o bănuiesc
dragii mei, dragii mei!*

NICOLAE IOANA

un miracol, să nu se simtă constrîns de legile pe care el însuși le-a instituit! Este Josua, Dumnezeu care ajută, capabil să oprească-n loc soarele. Un asemenea cuvînt mi se părea de o jignitoare necuviință; nu este salvat decît de inconștienta sa incongruitate poetică. Bunul Dumnezeu al lui Jammes ar fi liber să facă un triunghi care să nu aibă unghiurile egale la două drepte?... Absurd! absurd! îngrozitor de absurd. Inutil să insist. Acest mic poem ră-mîne, totuși, unul dintre cele mai bune ale lui Jammes.

■ 28 (sau 29) mai ■

Am iubit tare mult defectele lui Paul H. Nu demult îi preferam calitățile. Defecte și vicii, calități și virtuți sînt la el atît de speciale și atît de rare și mai ales atît de puțin afectate, încît aliajul lor surprinde cînd îl cunoști mai bine la fel de mult ca și-n prima zi. Nu cunosc pe nimeni, cu excepția lui Roger; poate, care să caute atît de puțin să se pună în valoare. Mai mult încă decît Roger, se lipsește de afecțiune și de stimă, pînă a face ca afecțiunea și stîmă, atît de puternice, pe care le nutrește la rîndul meu pentru el, să provină tocmai din faptul că nu se umilește, nici nu face temenele ca să le aibă. Am acordat un timp uriaș ca să-i descopăr cele mai ascunse și mai importante virtuți; aproape de fiecare dată le-am descoperit ca prin minune. Nu avea prieteni și nu căuta să aibă. Surprinde pe oricine care nu vede în el un cinic. Nimic nu-l reține din drumul său, poți crede la început; deodată ești foarte mirat să vezi acționînd anumite virtuți neegoiste și devotate care-l împing la delăsare; astfel că nu se poate spune că îmbătrînește urît, așa cum am crezut eu mai întîi și mult timp. Îl cred astăzi capabil să ia decizii, chiar și împotriva lui însuși, și să le respecte. Aș putea chiar să spun în mod paradoxal: aș fi foarte surprins să nu fiu surprins de el.

Nu spune niciodată decît ce vrea să spună; mă mențin la asta — eu care mă stăpînesc atît

de puțin, și care las să-mi scape, în fața altcuiva, tot ce-aș vrea să rețin — sint plin de stupeoare admirativă.

■ 31 mai ■

În sfârșit la Saint-Paul! Îndrăznesc să mărturisesc acum că nu credeam decît un pic că voi ieși viu din clinică. Aici, ce liniște! S-a lăsat noaptea. Nici un alt zgomot în afară de ora-ciala ritmată a broaștelor. Apoi, ca la un semn misterios sau un cuvînt de ordine, tac toate deodată; și iar încep în cor.

■ 1 iunie ■

Ca să duci la capăt o convalescență îți trebuie complicitatea primaverii.

Găsesc în La Rochefoucauld această maximă pe care nu o remarcasem:

„Înțeleptul are mai mult de cîștigat neangajîndu-se decît învingînd”.

Și aceasta:

„Certurile nu ar dura multă vreme dacă vina ar fi numai de o parte”.

■ 3 iunie ■

Am recitat **Cabinetul Anticilor** și **Moș Goriot**, **Honorine** (unul dintre cele mai bine scrise), unde Balzac folosește cuvîntul „compatisance”. Curios să știu dacă este în *Littre*. Mi se pare că „compassion” era de ajuns.

Ciudată nevoia de a transforma în verbe reflexive (?) pe cele care ar fi mult mai firesc să le folosești simplu:

„...Un lac unde se petrece o furtună”. „Ni-meni nu-mi poate dovedi că dragostea se

reîncepe”. „În sfârșit ochii săi mari se mișcara” (**La Grande Bretèche**). „...Mansarda unde se usca rufăria iarnă” (**La Vieille Fille**). „Tîmplele se sclikeau” (*ibid.*). „Cei doi îndrăgostiți se scontau pe viitor” (*ibid.*)

Și chiar după ce relatează o trîncăneală, adaugă: „...se spunea” pentru „spunea”.

„Această teamă se crește” (**La Vieille Fille**).

„...Această sete inexplicabilă pe care o au nefericiții de a-și cufunda buzele în caliciul lor amar” (*ibid.*)

■ 4 iunie ■

În anumite zile mi se pare că dacă aș avea o pană bună, o cerneală bună și hîrtie bună, aș scrie fără dificultate o capodoperă.

■ 10 iunie ■

Hugo se plînge că a făcut să rimeze două sonorități diftongale, una avînd două silabe, cealaltă, una singură. Notez în trecere:

Qu' un vin pur fasse fête aux poulardes triandes!

Et que de cet amas de fricots et de viandes...

Am mai remarcat și altele.

Aceste rînduri ne semnificative sînt din 12 iunie 1949.

Totul mă face să cred că vor fi ultimele din acest **Jurnal**.

25 ianuarie 1950

**Traducerea din franceză de
IOANA TRICULESCU**

Dupa **Jurnal**, Bibliothèque de la Pléiade, Gallimard, 1966, p.332—343

Galeria cu amintiri. Ilie Purcaru, Ion Cucu și Vasile Băran, alături de un maestru miner

SYLVIA PLATH

PAGINI DE JURNAL

Poeta Sylvia Plath (1932-1963) a început să-și scrie jurnalul la vîrsta de 18 ani, întrind bursiera la Smith College, și l-a continuat pînă în februarie 1963, cînd s-a sinucis. Volumul intitulat *The Journals of Sylvia Plath* (Jurnalele Sylviei Plath), editat în 1982 la „The Dial Press”, New York, de Frances McCullough și prefăcut de Ted Hughes, din care au fost alese paginile următoare, cuprinde perioada 1950-1959, plus cîteva fragmente din perioada 1961-1962. Manuscrisele jurnalelor care s-au păstrat (unele au dispărut, iar cele din ultimii ani de viață au fost distruse de familie) se află în prezența „The Neilson Library” de la Smith College. Anumite părți din *Jurnale* sînt considerate — alături de volumul *Ariel*, publicat postum, și romanul *The Bell Jar* (Clopotul de sticlă), apărut în ianuarie 1963 sub pseudonimul Victoria Lucas — drept cele mai reușite pagini de literatură ale Sylviei Plath, în care își revelează adevăratul eu, dincolo de căutările, maștile și influențele din alte scrieri publicate în timpul vieții. Primele două fragmente ce urmează datează din vara anului 1950, cînd Sylvia Plath a lucrat la o fermă din Massachusetts. Al treilea fragment, datat 3 noiembrie 1952, Northampton, este din perioada studenției la Smith College (1950-1955). Se conturează aici o depresie adîncă — deși Plath era o studentă strălucită și fusese deja publicată cu proză în diferite reviste — care va culmina cu încercarea de sinucidere din vara lui 1953, ce constituie subiectul romanului *The Bell Jar*. Fragmentul datat Ajunul Anului Nou 1956 redă impresiile dintr-o călătorie întreprinsă, împreună cu un prieten american, Richard Sassoon, pe continentul european, în vacanța de iarnă, pe cînd Sylvia Plath avea o bursa Fulbright la Newnham College de la Cambridge University (1955-1957). Fragmentul datat Cambridge, 10 martie 1956, e scris după întîlnirea cu poetul Ted Hughes (25 febr. 1956), cu care se va căsători la 16 iunie 1956, iar cel din 25 februarie 1957 aparține ultimului an de studenție la Cambridge.

Lookout Farm, iulie 1950. Poate n-o să fiu niciodată fericită, dar în seara aceasta sînt mulțumită. O casă goală, o vagă toropeală plăcută după o zi întreagă, în soare, plantînd răsaduri de căpsuni, un pahar cu lapte rece, un castronș cu afine înecate în smîntînă. Atît. Acum știu cum pot trăi oamenii fără cărți, fără școli înalte. Cînd ești atît de obosit la sfîrșitul unei zile, trebuie să dormi, iar în zori vor fi de plantat și mai multe răsaduri de căpsuni, și așa îți duci viața mai departe, în intimitatea pămîntului. În astfel de momente m-aș socoti nebună să doresc mai mult...

[August 1950] O dată cu mine, prezentul este veșnic, și veșnic se schimbă, curge, se topește neîncetat. Această clipă e viața. Și cînd a trecut, a murit. Și n-o poți lua de la capăt cu fiecare clipă nouă, trebuie să te raportezi la ceea ce-i mort. E aïdoma nisipurilor mișcătoare... din start fără speranță. O po-veste, un tablou îți pot reimprospăta puțin simțirea, dar nu suficient, nu destul. Numai prezentul este real, și deja simt greutatea se-colelor cum mă sufocă. Cîndva, cu vreo sută de ani în urmă, o fată a trăit ca mine. Și ea e moartă. Sînt prezentul, dar știu că și eu, de asemenea, voi trece. Clipa intensă, licărirea

mistuitoare apar și dispar, neconținute nisipuri mișcătoare. Iar eu nu vreau să mor.

Northampton, 3 noiembrie 1952. Doamne, n-am fost niciodată mai aproape de dorința de sinucidere ca acum, cu sîngele amețit și agitat care mi se tirăște prin vene, și aerul dens și mohorit al ploii, și omuleții naibii care tot bocănesc pe acoperișul de peste drum cu cio-cane și topoare și dălți, și infernala duhoare înepătoare de catran. Azi-dimineață m-am prăbușit din nou în pat, rugîndu-mă ca să dorm, retrăgîndu-mă în evadarea întunecoasă, caldută, fetidă din acțiune, din răspundere. Zadarnic. A sunat poștașul și cu greu m-am dezmeticit să-i deschid. O scrisoare de la Dick [Norton, student la Yale, prieten intim, în con-valescență după o tuberculoză]. Bolnavă de invidie, am citit-o, închipuindu-mi-l cum stă în pat, odihnit, hrănit, îngrijit, liber să se cufunde în cărți, să gîndească după pofța inimii. Mi-au venit în minte nesfîrșitele obligații concrete pe care trebuia să le duc la bun sfîrșit: de scris lui Prouty [Olive Higgins Prouty, scriitoare care îi asigurase bursa la Colegiul Smith]; de dat înapoi „Life” lui Cal; să scriu cîteva cu-vinte de laudă despre colegiul de redacție; s-o sun pe Marcia. Pe listă, obstacole din ce în ce

mai parșive; se bateau cap în cap, se naruiau în haos, și reacția mea — dorința de a termina cu toate aceste obiecte, lucruri, acțiuni fara noimă — creștea din ce în ce. Să anihilezi lumea prin anihilarea propriei tale ființe e culmea frustrării pe care o poate atinge egoismul la disperare. Calea cea mai simplă de a ieși din micile impasuri de care îți tocești unghiile riciind în zadar. Ce ironie să-l vezi pe Dick refăcut, ajuns la suprema iresponsabilitate de a nu face altceva decât să aibă grija de propriul trup — să vezi cum mintea lui prinde aripi, ajunge undeva, iar a mea, încâtușată, jelinându-se, neputincioasă, autoponegrindu-se, impoștoare. Cum să mă justific, cu temerara, brava mea credință umanitară? Lumea mea se prabușește, se sfărâma în bucațele, „centrul nu se mai ține”. Și în mine nu există nici o forță care s-o adune la loc, numai spaima goală, imboldul instinctului de autoconservare.

Mi-e frică. Nu sînt solidă, ci găunoasă. Simt ascunsă în mine, invizibilă, o cavernă amorțită, paralizată, iadul iadurilor, o nimicnicie mimetică. N-am gîndit, n-am scris, n-am suferit niciodată. Vreau să mă sinucid, să scap de răspunderi, să mă tirăsc abject înapoi în pînțele. Nu știu cine sînt, încotro mă îndrept, și numai eu trebuie să hotărăsc răspunsurile la aceste întrebări îngrozitoare. Tînjesc după o nobilă evadare din libertate — sînt vulnerabilă, obosită, revoltată împotriva vigurosului crez constructiv-umanitar — care presupune un intelect sănătos, activ și voință. N-am unde să mă duc — nici acasă, unde m-aș smiorcai și m-aș văita, o nebună caraghioasă, în fustele maică-mii, nici la bărbați, de a căror îndrumare, paternă, decisivă, fermă, am nevoie acum mai mult ca niciodată, nici la biserică, prea liberală, generoasă — nu, încep să mă gîndesc cu lehamite la dictatura totalitară în care sînt absolută de propriile-mi responsabilități și pot să mă sacrific într-o etalare de altruism pe altarul Cauzei cu C mare.

Acum stau în pat aici, gata să izbucnesc în plîns, înfricoșată, uitîndu-mă la degetul care inscrie pe perete propria-mi inutilitate — să mă bata Dumnezeu, unde este forța polarizantă, și din ce să apară? Viața mea de pînă acum mi se pare răvășită, fără nici un căpatii, dezorganizată; mi-am orînduit greșit acțiunile, mi-am minuit strategia fără reguli unificatoare — m-am entuziasmat de propriile mele posibilități, deși le-am amputat pe unele ca să servească altora. Mă înec în negativism, în ură față de mine însămi, în îndoială și nu sînt desul de puternică să nu cedez rutinei, obișnuinței, să simplific. Nu, continui să mă tirăsc cu spaima în suflet ca nu cumva infernul găunos din mine să străbata pînă la suprafața întinzîndu-se ca o plagă neagră, ca nu cumva răul care îmi storce pînă la ultima picătură energia trupului cu o nemiloasă inflexibilitate să izbucnească în buboaie și negi tipîndu-mi: trădatoare, păcătoasă, impoștoare!

Ajung să accept păcatul original, să-l ador pe Hitler, să iau opiu. Vroiam de mult să citesc și să aprofundez teoriile filosofice, psihologice ale conștiinței naționale, religioase și

Sylvia Plath

primitive, dar acum mi se pare că este prea tîrziu pentru tot — sînt un morman de gu-noaie, de nimicuri strînse laolaltă — egoista, speriată, contemplînd ideea de a mă devota tot restul vieții unei cauze — să mă duc dezbrăcată să trimit haine pentru cei sărmani, să intru la minăstire, să dau în ipohondrie, în misticism, să mă arunc în mare, oriunde, oriunde, într-un loc în care să nu mai port povara, înspăimîntătoarea și diabolică greutate a propriei responsabilități și a maximei judecăți de sine. Uitîndu-mă în urmă deslușesc numai coridoare întunecoase, sordide, în care se lăfaie reziduurile, mocirla, mizeria din viața mea, fără nici o glorie, nemodificate — netransfigurate de nimic: de nici o noblețe, nici măcar de iluzia unui vis.

Aceasta este realitatea mea și-n ea spuneam ca am crezut. Ci iată iadul în care mă balănesc, cu nervii paralizați, cu voința anulată — numai frică, invidie, ură: toate emoțiile corozive ale instabilității mele care îmi toacă mărunt putințele atît de friabile. Timpul, experiența: valul colosal, fluxul care mă absoarbe, înecîndu-mă, înecîndu-mă. Cum să găsesc acel echilibru, acea continuitate cu trecutul și viitorul, acea comunicare cu alte ființe umane după care ard? Pot eu accepta vreodată, în mod cînstit, o rezolvare impusă din afară? Cum mă pot justifica, cum pot să găsesc un fir logic pentru cît oi mai avea de trait?

Cel mai înspăimîntător fapt de care-mi dau limpede seama e că milioane de oameni, în lume, ar vrea să fie în locul meu. Nu sînt sluta, nici proasta, nici saracă, nici schiloadă — traiesc de fapt pe pămîntul liber, răsfațat, al Americii și am reușit cu greu, fără o lefcaie, să studiez la unul dintre cele mai bune colegii universitare. În ultimii trei ani am cîștigat o mie de dolari din scris. Sute de fete visatoare și pline de ambiție rîvnesc să fie în locul meu.

Îmi trimit scrisori întrebându-mă dacă vreau să corespundez cu ele. Cu cinci ani în urmă, dacă m-aș fi putut vedea acum: la Colegiul Smith (în loc de Wellesley), publicată de șapte ori în „Seventeen” și o dată în „Mlle”, cu cîteva haine drăguțe și un prieten inteligent și frumos — așa fi spus: asta-i tot ce mi-aș dori vreodată.

Și iată ciudătenia existenței: ideea că cineva ar putea fi veșnic fericit și ar îmbătrîni multumit cu o situație dată sau cu o serie de realizări. De ce s-a sinucis Virginia Woolf? Sau Sarah Teasdale sau toate celelalte femei geniale? Nevrotice? A fost scrisul lor o sublimare (oh, oribil cuvînt) a dorințelor fundamentale, din străfunduri? Dacă așa! Dacă așa ști cît de sus să-mi plasez scopurile, pretențiile. Mă simt ca o oarbă ce se joacă cu un criteriu alunecos al valorilor. Sînt acum la nădărușul forțelor pe care mi le-am estimat.

Viitorul? Doamne — va fi oare din ce în ce mai rău? Nu voi călători niciodată; nu-mi voi aduna viața niciodată, nu voi găsi niciodată un ideal, un înțeles? Nu voi găsi niciodată timp — lungi perioade de aprofundat idei filosofice — să articulez vagile dorințe care clocotesc în mine? Voi fi oare o secretară, o gospodină chibzuită și ternă, geloasă în secret pe capacitatea bărbatului meu de a progresa intelectual și profesional, în timp ce eu voi stagna? Îmi voi reprimă tot mai mult dorințele și aspirațiile atît de complicate, voi refuza să mă confrunt cu mine însămi și voi înnebuni, ori am să mă nevrez? Cui să-i spun? De la cine să primesc sfaturi? De la nimeni. Psihiatrul este

Dumnezeul epocii noastre. Dar costă bani. Și n-aș asculta de sfaturi, chiar dacă așa vrea. Mă voi sinucide. Nu mai pot fi ajutată. Nu există nimeni care să aibă timp să vadă în amănunt ce e cu mine, să mă ghideze spre a mă înțelege pe mine însămi... atîția sînt în situații cu mult mai disperate decît a mea. Cum pot cere cu atîta egoism ajutor, consolare, călăuzire? Nu, e propria mea dezordine și chiar dacă acum mi-am pierdut puterea de a spera pe lîngă simțul creator al umorului, nu-mi voi permite să mă imbolnăvesc, să înnebunesc, ori să mă refugiez ca un copil ca să bocesc pe umărul cine știe cui. Măștile sînt la modă — și singurul lucru pe care-l pot face e să-mi cultiv o imagine veselă, senină, nu găunoasă și temătoare. Într-o zi, Dumnezeu știe cînd, voi pune capăt acestei disperări absurde, auto-compătimitoare, trîndave, futele și voi reîncepe să gîndesc și să mă comport după cum gîndesc. Felul în care te comporți este o calitate jalnic de relativă și capricioasă, ca să-ți bazezi crezul pe ea. Ca nisipul care alunecă, se duce la fund, mă absoarbe în infern.

În momentul de față, să fiu obiectivă, auto-critică, să diagnostichez e ultimul lucru de care mai sînt în stare — dar știu că felul cum gîndesc e prea subiectiv, relativ și personal ca să fiu puternică și creatoare în orice condiții. Asta se poate foarte bine cînd e vreme frumoasă. Dar se duce de ripă cînd vine o ploaie ce ține patruzeci de zile. Asta trebuie să păstrez în mine pînă cînd voi găsi un ideal, o artă mai încăpătoare spre a mă transcende. Orice va să fie, nu-mi pot închipui acum.

BLUES CU SPITAL

*Apeși pe buton și vocea coboară din perete
Igienică și eficient impersonală*

„Cu ce vă putem ajuta? Cu ce?”

Iar tu

fi spui vocii care așteaptă în interiorul peretelui:

„Cred că n-o să iau cina.

Nu știu ce am la stomac și nu vreau să mănînc nimic.”

*Un clic metalic se aude și în curînd pași silențioși
descind în salon;*

Ea îți dă într-un pahar o doctorie albicioasă

Cu gust de mentă, un lapte subțiat și răcoritor.

*Ea zice: „Veți primi pîine prăjită și ceai, iar brînză dulce,
de vaci*

Mai încolo.”

*Și tu spui „foarte bine” și-ți întorci fața căci ești
gata să plîngi.*

*În peisajul de la fereastră ploaia cade în valuri peste pămînt
Și toate cele ce le-ai greșit sau le vei greși vreodată se*

prăbușesc

Din cerul de ieri

Acolo unde zac micii idioți născuți morți ai zilei de mîine.

Franța, Ajunul Anului Nou 1956, în sfârșit, șuieratul strident al locomotivei, larma însoțitorilor de vagon și clipa tăcerii intuitive. Trenul s-a pornit. Înainte, în noapte, tăind din zbor întunecimea unui pământ necunoscut. În minte cu o hartă a Franței, un pătrat neregulat, cu un minuscul turn Eiffel marcind, înspre nord, Parisul și un șir de linii ferate ca un fer-moar gonind către sud, spre Marsilia, Nisa și Coasta de Azur, unde, poate, în împărăția realității absolute soarele strălucește și cerul este de peruzea. Departe de noroiul apos și vinturile aspre ale cenușiului Cambridge, departe de chiciura care pătrunde în oase a unei Londre friguroase și terne, unde soarele spinzura printre pictele albicioase ca un gălbenuș însingurat. Departe de ploaia și picioarele ude ale Parisului, cu lumini colorate tremurând în jgheburile pline cu apă, și de Sena curgând monotonă și leneșă între cheiuri, și de Notre-Dame care-și înalță două turle înspre un cer mohorât, dens, plin de cheaguri cenușii.

În tren: cu privirea încremenită, hipnotizată, la întunericul de dincolo de fereastră, ascultând neasemuitul limbaj ritmic al roților, îngînînd poezioare pentru copii, recapitulîndu-mi amintirile ca o melodie de pe un disc stricat, repetînd în neștire: Dumnezeu e mort, e mort, mai departe, mai departe, mai departe — și pura beatitudine pe care mi-o dădea legănatul senzual al trenului. Franța și se desface în față cum pleznește o smochină prea coaptă în gînd; violăm pămîntul fără oprire. Acum drăguța de blondină stinge lumina și e cald și întuneric în compartimentul cu stururile dinspre coridorul îngust trase, iar peisajul nocturn de la fereastră prinde încet, încet viața într-un clarobscur de umbre și stele. Căci lăsăm în urmă norii groși și bolta fumurie și pătrundem tot mai adînc sub lumina lunii, care mai întîi mărginește norii tot mai subțiați, ca laptele covăsit, ca apoi să izbucnească, pură și limpede, într-o albastrime rotitoare. În sate, ciorchini de lumini și lumini singuratice. Apoi albeața fantomatică a drumurilor ca și cum ar fi făcute din scoici argintii sparte și din șiruri de fărîmituri de piine presărate de ținci naivi. Și iarăși stele, profilate pe cer, răsucite în spirale, umflîndu-se ca să arate ca stelele lui Van Gogh, și ciudații copaci negri, bătuți de vînt, întortochiați, strîmbi, excentrice schițe în peniță desenate pe cer — chiparoșii. Și carierele de piatră abrupte ca într-o pictură cubistă, și acoperișurile în pante repezi, și dreptunghiurile albicioase ale barăcilor, vîruite de lumină, cu umbre geometrice. Apoi, din nou bezna și pămîntul plat de sub clarul de lună.

Picotînd o vreme, lăsată cit mai comod pe spate în locul îngust din compartiment, cu greutatea considerabilă a lui Sassoon [Richard Sassoon, prieten al Sylviei Plath, care studia la Paris], ațipit în răstimpuri, pe piept. Iar de dedesubt, același limbaj neobosit al roților de tren, legănîndu-ne ușor, în interiorul unei carcase de oțel. Mai încet, și mai domol cînd încep luminile Lyonului — și deodată smulgîndu-ne din letargia năucitoare pentru a coborî sprinteni scara înaltă a trenului pe pe-

ronul unde vînzători ambulanți oferă sticle cu băuturi și sandvișuri. Cumpărăm o sticlă de vin roșu și două cornuri moi și mari cu șuncă la mijloc. Sintem morți de foame și devorăm sandvișurile mari și pufoase, bem pînă la ultimul strop vinul dintr-un pahar de hîrtie albă, terminăm alunele cumpărate într-o pungă de hîrtie și smochinele uscate din pachetul de celofan, iar la sfîrșit, cele trei mandarine mici pe care le curățăm adîlmecînd mireasma pătrunzătoare cînd coaja poroasă se desprinde de miez, scuipînd simburii albi și luncosi într-o pungă de hîrtie maronie pe care o îndesăm sub banchetă, împreună cu sticla de vin goală și cojile crocante de alune, împrăstiate pe sub picioarele ce se foiesc discret. Pe cadranul fosforescent al ceasului lui Sassoon, orele ba trec în galop, ba de abia se tirăsc. Între picoteli și treziri — cînd rămînem cu privirea pironită în întunericul atotcuprinzător de afară, Franța trece în zbor. Secretă, ascunsă, dezvăluind doar luna, și cîteva dealuri pietroase acum, cu petice compacte de albeață, poate de zăpadă, poate nu. Și, deodată, săltîndu-mi pe jumătate adormită capul, văd luna strălucind incredibil pe ape. În sfârșit, de necrezut, luna deasupra mării, aceea mare de azur la care am visat pe hărți în clasa a șasea, înconjurată de țări colorate în roz, galben, verde și caramel, piramidele, Sfinxul, Pămîntul Sfînt, anticele ruine albe ale Greciei, taurii însingurați ai Spaniei și perechile de bărbați și fete în costume locale stilizate, ținîndu-se de mîini, splendizi în broderiile lor de mătase.

Mediterana. Din nou somn, și, în fine, lumina trandafirie de vin roșu a zorilor răsăriți de peste dealuri într-un ținut ciudat. Pămîntul roșu, vilele acoperite cu țigle galbene sau de culoarea piersicii și suflarea, suflarea albastră a mării dinspre dreapta. Coasta de Azur. O țară nouă într-un an nou: ținută de exploziile verzi ale palmierilor, de cactușii ce lăstăresc caracatițe vegetale cu tentacule țepoase, de soarele roșu înălțîndu-se ca ochiul lui Dumnezeu din țipătul mării albastre.

Cambridge, simbătă dimineața, 10 martie 1956. Nu mă pot stăpîni; sint cu nervii în pîneze; himerele vin să-și bată joc de mine în soarele matinal. Whisky-ul băut cu Hamish seara trecută — dat pe gît pahar după pahar, vreo cinci sau șase — încă mi se preumblă țănoș prin vene ca un dezastru latent, gata să mă trădeze. Cofeina din cafeaua de adineauri mă excită și mai tare — mă simt îngrozitor în „Granta”; ceva despre un poem prost, semnat de o fată cu aceleași inițiale ca ale mele, desul de ironic; amărăciune din pricina cliii; își publică prietenii, numai prietenii; de scris neapărat cîteva schițe pentru ei și pentru „Varsity” [revista studenților de la Cambridge] pentru numerele de peste două săptămîni: convingătoare, spirituale, șocante — pe care să nu le poată respinge decît dacă-s imorale. Ce vreau să spun e că EL e aici, în Cam-

Împreună cu mama și fratele ei

bridge. În drum spre biblioteca facultății l-am întâlnit pe Bert, cu fața zimbitoare și bulbu-cată, spălat și ferchezuit: „Luke [Lucas Myers, scriitor american, la Cambridge prieten bun cu Ted Hughes] și Ted au aruncat cu pietre în fereastra ta seara trecută”. O bucurie imensă galopă prin mine; își amintiseră numele meu; greșiseră fereastra, iar eu ieșisem să beau cu Hamish, dar ei există aici, în lumea aceasta; am mai conversat puțin; se pare că lui Ted i s-a oferit să scrie un synopsis al lui *Ulise* de James Joyce (!!!) și tot așa. Am murmurat ceva în genul: spune-le să mă treacă, și am pedalat mai departe.

Iar acum, cu nervii încordați, răzvrățiți, la care se adaugă și primăvara care mijeste dincolo de fereastră și se joacă al naibii de voioasă cu singele meu, trebuie să îngrăș porcul în ajun și să fac lucrarea despre Webster & Tournour: de ce, oh, de ce n-am scris-o ieri. Trebuia să-mi imaginez; și astăzi va fi greu al naibii pentru că el e Aici și poate nu se va deranja să revină, avînd *rendez-vous* cu cine știe ce gîscuță, iar eu aștept aici, tremurînd ca firele de liță. Dacă n-aș fi atât de obosită și de buimacă după whisky, aș fi în stare să fac față. Vine sau nu vine. Pesemne că blondina aia ia masa cu el chiar acum. Slavă Domnului că Bert e combinat cu ea. Dar Ei. Oh, ei.

În timpul ultimei sedințe cu dr. Davy [psihiatru] din dimineața asta am reușit să exprim limpede: Mi-e teamă că mă vor copleși forțele opresive și distructive dacă nu-mi programez

și nu-mi dirijez cum trebuie cursul lucrurilor, îmbinîndu-le — adică studiile universitare, puterea de creație & scrisul și sentimentele & existența & dragostea: — scrisul mă transformă într-un mic Dumnezeu: re-creez fluxul și haosul lumii prin intermediul micilor mele sisteme ordonate de cuvinte. Am resurse fizice, intelectuale și sensibilitate care trebuie să-și găsească făgașul în creativitate, altfel se vor ruina și se vor pierde (cum ar fi băutul cu Hamish, sau făcutul dragostei fără discernă-mînt).

Dă, Doamne, să vină, dă, Doamne, să fie al meu în această primăvară britanică. Dă, Doamne, dă, Doamne...

Dă, Doamne, să vină și să-mi dea rezistența, tăria de a-l face să mă respecte, și să-l interesez, nu să mă arunc asupra lui cu vulgaritate și țipete isterice; calm, cu blîndețe, ușurel, pu-iule, ușurel. Poate că acum se umflă în pene pe peluze [grădinile de-a lungul riului Cam] printre sofrani cu șapte scandinav după el. Iar eu stau nemîșcată, aidoma păianjenului, așteptînd aici, acasă; Penelopa țesîndu-și pînza din Webster și torcîndu-și firul din Tournour. Oh, el e aici; haimanaua mea negricioasă; oh, insetată, insetată. Sînt atît de însetată de o dragoste mare, copleșitoare, grea de inspirație, care să rodească: sînt aici; aștept și el se amuză pe malul riului Cam, asemeni unui faun nepăsător.

Cambridge, luni după-amiază, 25 februarie 1957. Hello, hello. A venit vremea să mă așez și să descriu cîteva lucruri: Cambridge-ul, oamenii, idei. Timpul trece-n zbor pe lângă mine. Parcă acum sînt în stare să exprim asta ceva mai clar decît cu doi ani în urmă. În Wellesley obișnuiam să stau pe treapta din fața ușii & să-mi depling starea nenorocită: dacă, îmi spuneam, dacă aș putea să călătoresc & să îmi înținesc Oameni Interesanți, ce de-aș mai scrie! Cum i-aș lăsa pe toți cu gura căscată. Acum am ajuns să trăiesc la Cambridge, Londra & Yorkshire [familia lui Ted Hughes locuia în Y.], Paris, Nisa & München; Veneția & Roma; Madrid, Alicante, Benidorm. Ei drăcie. Unde am rămas? La roman. Să-l încep. Poemele sînt monumentele clipei. O rup cu terținele mele fanteziste. Am nevoie de Acțiune: oameni maturizîndu-se; ciocnindu-se unii de alții & de împrejurări — cetățini fierbînd în aceeași oală: crescînd & iubind & făcînd rău & suportînd cu bărbăție o seamă de greutăți.

Astfel, tînăra americană vine la Cambridge să se regăsească. Adică să fie ea însăși. Stă un an, în timpul iernii trece printr-o mare depresie. Multă natură & descrierea orașului, detalieri tandră. Cambridge-ul pus în evidență. La fel Parisul & Roma. Totul e subtil simbolic. Ea are de-a face cu mai mulți bărbați — o femeie fatală în felul ei; tipuri: criticul flegmatic de tip Yale — Garry Haupt; Richard — mic, delicat, bolnăvicios, ceea ce-i dă un farmec special; de combinat Garry & Gordon, Richard & Lou Healy. Siguranță versus nesiguranță. Și desigur marea, pustiitoare, primejdioasă dragoste. De asemenea, subiect dublu: de combi-

nat Nancy Hunter & Jane — problemă gravă de identitate. Băieți periferici: personaje de coloratură.

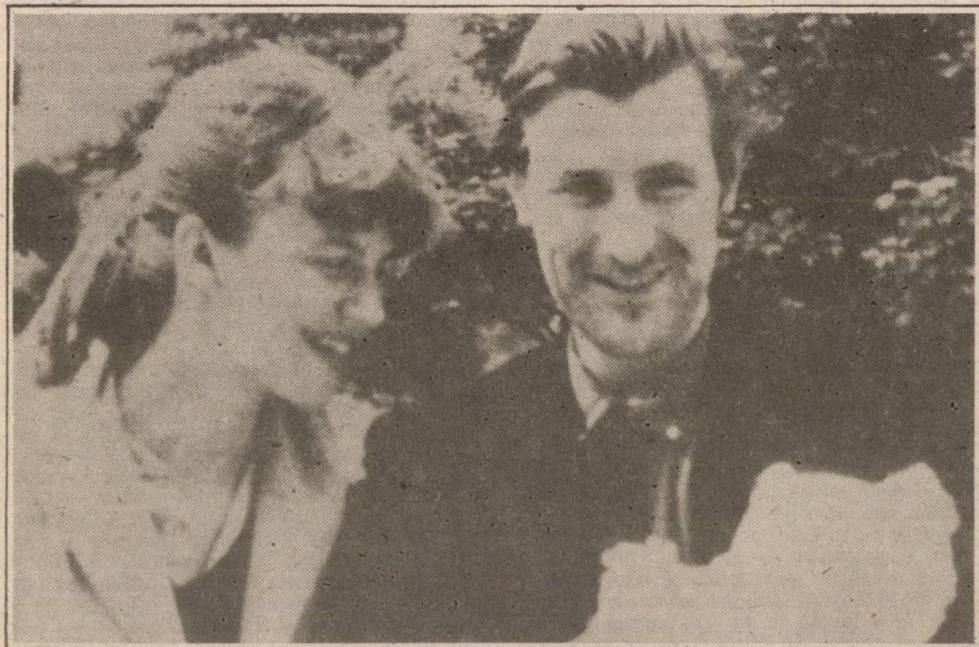
Zilnic de acum pînă la examene: cel puțin 2—3 pagini solide de creionare a unei întâmplări din memorie cu personaje & conversații & descrieri. Sa las deoparte acțiunea. Să fac un jurnal plin de viață din amintiri. Pînă mă întorc acasă [America], ar trebui să fie gata în ritmul ăsta vreo 300 de pagini. De revăzut peste vară. Apoi să le trimit ori la concursul de la „Harper” ori de la „Atlantic”. Să gîndesc fiecare scenă pînă în cele mai mici amănunte. S-o iubesc ca pe o nestemată cu multiple fațete. Să redau lumina, umbra & culoarea vie. Să proiectez cîte o scenă seara, s-adorm cu ea în gînd, s-o scriu dimineața următoare.

Dar mai întîi citeva notații rapide despre insula de acum. N-am astîmpăr. Inflăcărată. Deși fără nici un randament. Afară: zi senină și rece — mă îmbie s-o iau dincolo de gardulețul de lemn, pe lîngă tufișurile de păducel și copacul unde se adăpostește veverița, înspre Granchester. Dar astăzi am fost cu bicicleta pînă-n oraș la cumpărături; la bancă, la poștă, de unde am trimis două teancuri din poemele lui Ted, proaspăt dactilografiate, pentru „Saturday Review of Literature”. Mi-am umplut sacoșa de lac negru cu cireșe, cremă de brînză cu smîntînă (pentru torta cu caise de la bunica), cimbru, busuioc, foi de dafin (pentru tocana exotică învățată de la Wendy, a cărei copie exactă fierbe înăbușit pe foc chiar acum), pișcoturi de aur (cu nume elegant

pentru uscățelele de la Ritz), mere și pere verzi.

Mă îngrijorează faptul că am ajuns să mă ocup atîta de lucruri practice și că îmi place; în loc să-l studiez pe Locke, de exemplu, ori să scriu — fac o plăcintă cu mere sau citesc ca pe un roman superior **Bucuria gătitului**. Ho, mi-am zis, n-o să-ți mai scoți capul din treburile casnice și o să te-neci într-un aluat de prăjituri. Chiar acum am luat în mînă binecuvîntatul jurnal al Virginiei Woolf, achiziționat simbătă, cînd am fost cu Ted la cumpărături, împreună cu o casetă cu romanele ei. Cînd cei de la „Harper” îi respingeau manuscrisele (chiar ei însăși!, cu greu îmi pot imagina că și Cei Mari au putut fi respinși!) se remonta apucîndu-se să facă lună bucatăria. Și gătea pește și cîrnați. Fie binecuvîntată. Simt că, într-un fel, viața mea e legată de a ei. O iubesc. De cînd m-a pus domnul Crocket [profesor la Smith] să citesc **Doamna Dalloway** — parcă mai aud și-acum vocea lui Elizabeth Drew — mă trezea ca un duș rece pe spinare — în clasa imensă de la Smith cînd citea **Spre far**. Iar sinuciderea ei, cred c-am încercat s-o repet în vara neagră a anului 1953. Doar că nu m-am înecat. Presupun că mereu o să fiu hipervulnerabilă, ușor paranoidă. Pe de altă parte sînt al naibii de sănătoasă și viguroasă. Și plăcinta asta cu mere mă bucură. De-aș începe să scriu. O să fiu ca bolnavă toată săptămîna pentru că n-am scris nimic în ultimul timp. La început, romanul mi s-a părut o idee grozavă, iar acum sînt panicată.

Sylvia Plath și soțul ei, poetul Ted Hughes

Dar știu & simt & am ceva experiență; și sint atât de înțeleaptă pentru vîrsta mea în felul cum trăiesc: am aruncat în aer morala convențională și am ajuns la morala mea personală. Care înseamnă încrederea în propriul trup & propria minte: căci eu cred că cel care a plămădit lumea a făcut-o bine. Dacă nu Dumnezeu, atunci oricum soarele (...)

Și iată-ma aici: d-na Hughes. Pe deasupra și soția unui poet publicat. O, știam că se va întâmpla, dar n-aș fi crezut într-un miracol atât de rapid. Simbătă, 23 februarie, exact la un an de la prima noastră întîlnire catastrofală la petrecerea pentru „St. Botaph” [o nouă revistă literară din Cambridge], ne-am trezit tirziu, îmbufnați & plini de resturile lasate de marea de din somn, deprimați fiindcă lui Ted i s-au respins poemele din 3 părți, de la „The Nation” (după 3 acceptări la rînd, o scrisoare stupidă de la M.L. Rosenthal), „Partizan Review” (o, cit se poate de interesant, dar sintem pur și simplu sufocați de poezie) & „Virginia Quarterly”. Ted este un poet excelent: plin de forță & disciplină, ca Yeats. Dar de ce nu-și dau seama și editorii aștia? mi-am zis. Accepta poeme terne, fără muzicalitate, insipide — numai afirmații, prozaice, aiurea, despre subiecte aiurea: dezgustătoare, neangajate.

Și apoi, pe cînd ne vedeam de banalitățile noastre domestice — Ted își făcea nodul la cravată în camera de zi, iar eu încălzeam laptele pentru cafea — a venit „The Telegraph”. Cartea de poeme a lui Ted — **Șoimul și ploaia** — a cîștigat premiul întîi la concursul revistei „Harper”, cu un juriu format din W.H. Auden, Stephen Spender & Marianne Moore. Chiar acum, cînd scriu asta, tot nu-mi vine să cred...

Oamenii mici și speriați resping. Poeții mari, netemători, care practica scrisul, accepta. Presimțeam eu că o astfel de bucurie o să ne întîmpine la New York. Vom avea publicate un raft de cărți împreună înainte de a pieri! Și copii deștepți și sanatoși. Aștept cu atîta nerăbdare să sosească scrisoarea cu diploma (care n-a venit încă) & să aflu detalii despre publicare. Să simt mirosul de cerneală tipografică pe pagini!

Sînt atât de bucurioasă că Ted e primul! Toate teoriile mele spontane împotriva căsătoriei cu un scriitor cad în fața lui Ted: cînd i se resping lui versuri mă simt de două ori mai nefericită & cînd i se publică; mă bucur mai mult decît pentru ale mele — se întîmplă ca și cum el este alter ego-ul meu masculin perfect: fiecare dintre noi oferindu-i celuilalt ce crede că e bine să facem în viața pe care o trăim: să nu devenim niciodată sclavi rutinei, ai slujbelor sigure, ai banilor; ci să scriem constant, să străbatem lumea cu ochii larg deschiși & să trăim într-o iubire și credință. Sîna ca o pildă. Dar eu cred cu sinceritate că sintem astfel. luați în parte, pierduți în voluptăți, adorați & rasfațați de cei ce ne iubesc. Trecînd peste aceștia cu nepăsare. Luați împreună, sintem cel mai fidel, creator, sanatos și deschis cuplu imaginabil!

Prezentare și traducere:
DENISA COMĂNESCU

IMAGINI LITERARE

Sensibila privire a poetei Constanța Buzea

Pe jos, spre reportaj, Teofil Bălăi și Nic. Iliescu

La prima lectură. Grete Tartler și Daniela Crăsnaru

Din „JURNAL“

Sofia Andreevna, soția marelui scriitor rus Lev Nicolaevici Tolstoi, și-a ținut jurnalul zilnic cu sîrguință de școlar eminent, timp de peste patruzeci de ani. Din aceste însemnări zilnice, cititorul poate să înțeleagă foarte multe detalii ale operei tolstoiene. Spre pildă am ales anul 1905, în care primează armonia conjugată a soților Tolstoi, cînd nici războiul ruso-japonez și nici valul de mișcări sociale încă nu se implicaseră în viața de la Iasnaia Poliana.

1905

1 ianuarie. Ieri am sărbătorit cu mare solemnitate Anul Nou. Dintr-o dată parcă s-au creat cu toți cei din jur relații deosebit de amicale. Lev Nicolaevici a făcut o partidă de călărie.

3 ianuarie. Din nou am pictat un portret și nu mi-a ieșit. Seara am transcris scrisorile mele și cele scrise de Lev Nicolaevici. Cu cită munca m-a copleșit viața asta! Lev Nicolaevici nu se simte bine. A plecat Biriukov. A sosit Bulighin cu două dame. Lev Nicolaevici este slab și veștejit.

12 ianuarie. Am lucrat la portret, apoi l-au fotografiat pe Lev Nicolaevici călare. În fața lui, pe cal, l-au pus și pe nepotul Andriușă. Lev Nicolaevici a plecat pînă la Tula. A sosit Strumenski, împreună cu Puzin.

17 ianuarie (Moscova). La Muzeul istoric am sortat toată ziua hîrtii de-ale lui Lev Nicolaevici. A fost cu mine și Pavel Isenovici Biriukov, care citea materiale privitoare la biografia lui Lev Nicolaevici.

21 ianuarie. E dimineața și mă ocup cu treburi casnice. A fost la noi mister Davitt. Mai tîrziu vom merge la Adunarea nobililor, de la Muzeu, apoi la Operă, unde va cînta Șaliapin în „Boris Godunov“. De la teatru, vom pleca direct la Iasnaia Poliana.

22 ianuarie. Am venit acasă împreună cu P.I. Biriukov. A nins mult și peste tot sînt troiene. Acasă l-am găsit pe Orlov și pe cneazul Tenișev, care tocmai pleca. Am cîntat la pian, apoi am transcris articolul lui Lev Nicolaevici despre scandalurile de la Petersburg.

24 ianuarie. Sașa a plecat la Petersburg. Am condus-o pînă la Tula. După ce m-am întors acasă am cîntat la pian, apoi i-am cusut mănusi lui Lev Nicolaevici. El s-a plimbat prin pădurea Zaseka, de unde Biriukov l-a adus cu sania. Pe urmă-am privit împreună portretele decemбриștilor despre istoria cărora citește Lev Nicolaevici în momentul de față.

25 ianuarie. Toată ziua am făcut curățenie și

am trecut în catalog cărțile primite pentru bibliotecă. Lev Nicolaevici a început un nou articol despre religie. După asta a calărit.

27 ianuarie. A plecat Biriukov. După ce-am pus toate lucrurile la locurile lor, Lev Nicolaevici mi-a dictat cîteva pagini din **Hagi Murat** pentru a le citi la 8 februarie, cînd va avea loc concertul în beneficiul soldaților din spitale.

29 ianuarie (Moscova). Am fost la banca, după cumpărături și am luat prînzul la familia Gagarin. Am citit ultimul articol al lui Lev Nicolaevici despre problemele ajutorului social. Seara — concert la Filarmonica. A interpretat Goldeneiser un concert de Rahmaninov. A mai cîntat și Șaliapin.

1 februarie. Am sosit la Iasnaia Poliana dimineața. Toată ziua am fost ocupată cu bibliotecă. Socoteli, note de plată, gospodărie, neplăceri cu slugile — m-am săturat! Lev Nicolaevici a plecat singur cu sania la Maria Alexandrova.

2 februarie. Am terminat cu aranjarea cărților în bibliotecă. Am cîntat mult la pian: două sonate de Beethoven, două sonate de Weber, două nocturne de Chopin. Am fost bine dispusă și interpretarea nu mi-a ieșit rău. M-am dus să vad tabloul lui Orlov. Greșeli multe de perspectivă și de conturare a grupului. Putea să picteze mai bine.

6 februarie. A venit Ivan Ivanovici Gorbunov cu corecturile la volumul antologic de filosofie îngrijit de Lev Nicolaevici. Lev Nicolaevici a plecat călare la Basova.

7 februarie. A sosit corespondentul gazetei „Le Matin“.

8 februarie. Am început un tablou în ulei după care am copiat fotografii. A venit Serghienko. Îl dor ochii. Nu este în apele lui. Barbații sînt lași, femeile smechere, teroriștii cruzi, iar războiul, nebulnie și oroare.

9 februarie. Am desenat un peisaj în aer liber. L-am citit lui Serghienko autobiografia, iar Verei Kuzminskaia o poemă în proză, publicată în „Revista pentru toți“; Lev Nicolaevici a plecat la Ovseanikova.

14 februarie (Moscova). Un concert de binefacere penibil, organizat de Glebova, cu lecturi din **Hagi Murat** și **Război și pace**. O făcătura fără noimă, stăpînită de răceala și indiferența.

18 februarie. Ziua lui Lev Nicolaevici. Au venit Gorbunov și Nicolaev. Lev Nicolaevici ne-a citit cu glas tare noul său articol. Mai sînt bolnavă: nu dorm și mă stăpînește un fel de apatie. Și mă chinuie aceleași vechi neînțelegeri și insatisfacții.

24 februarie. A venit un corespondent american. Boala persistă. Stau în pat. Am pictat din nou flori. Învăț perspectiva după carte și deocamdată nu înțeleg prea mult. Lev Nicolaevici este obosit. A scris un articol despre Pascal.

4 martie. Am transcris scrisorile mele și pe ale lui Lev Nicolaevici. Întîia oară după boală am ieșit la plimbare.

5 martie. Ne-am plimbat excelent cu sania prin pădure: Zosia cu Lev Nicolaevici, eu cu Mișa, iar Lina cu Sașa. Seara am citit cu glas tare povestirea lui L. Avilova „Prima durere”.

6 martie. A venit sculptorul Andreev care modelează bustul lui Lev Nicolaevici. Am pictat nereușit chipul Sașei.

7 martie. Am pictat-o din nou pe Sașa. De data aceasta ceva mai bine. Am cusut la mașină apoi am transcris scrisorile mele. Bustul lui Lev Nicolaevici este urît, din topor și nu seamănă cu scriitorul. Lev Nicolaevici, nu se știe de ce, nu-i în apele lui.

10 martie. M-am plimbat, apoi m-am jucat cu culorile pe pinză. Mă pregătesc să plec la Moscova. Lev Nicolaevici a plecat la Tula călare dus-întors. Starea orașului l-a îngrozit: vin soldați etc.

17 martie. M-am întors la lasnaia Poliana. Lev Nicolaevici este sănătos, continuînd scrisul și citește o carte despre împărăteasa Elisaveta Petrovna.

18 martie. Am scris un articol în care îmi exprim părerile privind războiul și pacea, pe care l-am trimis lui Certkov să-l tipărească.

25 martie. Au venit Goldenveiser și Sibor. Am interpretat la pian toată seara: trei sonate de Weber, două de Mozart, două de Beethoven, unele de Schubert și încă alte cîteva bucăți marunte. După asta, Sibor a plecat.

10 aprilie. Au venit Liova și Mișa Stahovici și au povestit lucruri interesante.

14 aprilie. A fost primă furtună. M-am plimbat cu Tania și cu Marusia, apoi am lucrat toată ziua în grădină. A plouat. Liniște, natura inspiră melancolie, dar e bine. Iubesc primăvara. Cum zice poetul: „Primăvară, tu ești gingașă și îmi aduci fericire în lumea aceasta plină de fătărnicii”

15 aprilie. Lev Nicolaevici iar este bolnav. Îl doare ficatul. Fiicele mele sînt triste. A venit Barkov, corespondent la „Informațiile bursei”.

16 aprilie. Toată ziua am stat în aer liber: m-am plimbat cu Tania și cu Iulia Ivanovna. Pe urmă, împreună cu administratorul m-am ocupat de gospodărie. Lev Nicolaevici este bolnav, dar cu toate acestea a călărit multă vreme. Am citit articolul lui Serghei Ivanovici despre motivele eliberării lui Rimski-Korsakov. Conține o logică seacă.

17 aprilie. Înviearea luminoasă a lui Christos. A venit I.K. Diterihs cu Maria Alexandrovna. M-au fotografiat pe mine în fotoliu, pe Lev Nicolaevici și pe alții. Lev Nicolaevici se simte mai bine.

18 aprilie. M-am plimbat toată ziua cu Marusia în aer liber, iar seara i-am ascultat cîntecele. Am jucat cărți și am făcut fotografii. Lev Nicolaevici a călărit, iar seara ne-a citit din Henry George.

22 aprilie. Am primit de la Certkov traducerea articolului meu pentru „Times” și m-am bucurat. Am cîntat puțin la pian. De o săptămînă timpul este senin. A înflorit toată grădina și au început ici-colo să apară și frunzele.

27 aprilie (Moscova). Cumpărături, treburi, expoziția peredvișnicilor. Ma interesează foarte mult pictura. Seara am plecat spre Petersburg.

28 aprilie. În Petersburg, m-am oprit la sora Taniei. Am trecut pe la Liova. Copiii lui îmi sînt străini. Vorbesc doar suedeză. M-am dus cu Dora la expoziția de portrete din palatul Tauria. Magnific!

1 mai. Am sosit la lasnaia Poliana în jurul orei 8 seara. M-au întîmpinat Sașa și Andriușa. Acasă e liniște, cîntă privighetorile, totul e verde. Te apuca mila cînd te uști la Andriușa. Îl chinuie o gripă.

7 mai. Ne-am dus să vedem pădurea. Peste tot numai-mesteceni. Am început să nu mă simt bine. M-a emoționat faptul că Lev Nicolaevici, grijuliu, mi-a ieșit în întîmpinare.

12 mai (Moscova). De dimineață am avut afaceri cu tipografia Kușneriov, căreia i-am plătit pentru hirtia Howaed 10 159 ruble. A venit Boulanger cu care am plecat la Muzeul istoric. Apoi iar cumpărături și treburi. Spre seară m-am dus la mormintele copiilor mei. Cîneva a ciobit un inger. Le-am sădit flori.

13 mai. Dimineață am sosit la lasnaia Poliana. Vremea este întunecată, dar plină de prospectime. A tunat, iar ziua s-a făcut mai caldă. A venit belgianul Sarolia împreună cu Davidov. La noi se mai află Nadia Ivanova. Am umblat mult prin gospodărie, am aranjat hirtile, apoi am verificat chitanțele de la Moscova.

15 mai. S-a făcut cald de cu dimineață, iar eu am umblat prin jurul casei, minunîndu-mă de natură, de flori, de frumusețea primăverii. Am plănuț cu Lev Nicolaevici și cu Andriușa un gard din sîrmă. Am citit împreună cu Ana Alexeevna „Ruga” scrisă de Lev Nicolaevici.

16 mai. Muncesc la selectarea cărților și scrisorilor trimise lui Lev Nicolaevici spre a le expedia Muzeului istoric din Moscova. Am obosit mult. Lev Nicolaevici este iarăși bolnav.

22 mai. Am sortat și transcris scrisori. M-am dus să-l întîmpin pe Lev Nicolaevici la șosea, lîngă pod. El mi-a adus lacramioare și albastrele.

25 mai. Lev Nicolaevici a călărit fara să fie prins de furtună. Au venit N.N. Gusev, A.N. Dunaev și Goldenveiser. Am sortat și copiat cu sîrguință o mulțime de scrisori.

27 mai. Am fost cu Iulia Ivanovna la Kozlovka, după care am trimis Muzeului istoric o serie de scrisori adresate lui Lev Nicolaevici. Lev Nicolaevici este bolnav. Seara am interpretat

ceva la pian, dar degetele parca mi-au fost tepene, cu toate acestea Certkov mi-a laudat interpretarea.

30 mai. Am palăvragit cu sora mea Tania, după care am transcris câteva scrisori pe care i le-a trimis ei Lev Nicolaevici în tinerețe. Pe urmă, Tania a cîntat, iar Serioja a acompaniat-o la pian. Au venit corespondentul revistei „Rusia” și sculptorul Andreev.

2 iunie (Moscova). Dis-de-dimineață a venit Marusia. Am dus împreună pachete cu scrisori la Muzeul istoric. Seara am plecat acasă.

3 iunie. M-am întors dimineață la lasnaia Poliana. I-am găsit acasă pe Mașa Erdeli, Tania Suhotina, prietenii lui Certkov și alții. Toată ziua am zăcut bolnav pe divan.

4 iunie. Și astăzi am zăcut pe divan bolnav. Au plecat: Certkov, Briks, Josea, Jușe Obolenski cu nevasta și sculptorul Andreev. A sosit din Elveția familia Biriukov.

9 iunie. Lev Nicolaevici a călărit pînă la Toptikovo și înapoi. Seară i-a povestit lui P.I. Biriukov despre pelerinajul la mănăstirea Optina Pustini. Ne-a citit apoi povestirea „Mikula Seleaninovič” din „Abecedarul” alcătuit de el.

13 iunie. Dimineață a venit la mine profesorul Sneghirev cu, Alexei Mitrofanovici. Au mai venit pe urmă fiii mei Mișa și Serioja, împreună cu Romanovski și cu Goldenveiser. Lev Nicolaevici ne-a citit la toți cu glas tare noua lui povestire „Fructele”.

16 iunie. Am scris puțin la istoria vieții mele, am stat culcată o bună bucată din zi și am cîntat câteva minute la pian. Au venit: Gorbunov, Nicolaev, Kruze, Biriukov. Foarte frumos scrie Pohitonov despre grădina noastră. Lev Nicolaevici este bolnav. Am călărit pe noul cal adus de Glebov.

21 iunie. De dimineață am avut dureri puternice de cap, încît am fost nevoită sa stau culcată toată ziua. Telegrama de la Sneghirev sosește miine. A sosit fiul meu Liova și m-am bucurat mult. Lev Nicolaevici se simte mai bine. A plecat calare pînă la Tula.

23 iunie. Am stat culcată toată ziua. Lev Nicolaevici s-a dus calare la Jones și Goldenveiser să se scalde împreună cu ei.

27 iunie. Toată ziua am citit scrisorile mele trimise surorii Tania în anii șazezi. A venit pe la mine fiica de decembrist Zavolișina.

7 iulie. Zugravii și-au terminat lucrul pe la orele patru după-amiază. N-am dormit toată noaptea. Lev Nicolaevici s-a scaldat în rîu și eu împreună cu el, înția oară pe anul acesta. Am făcut fotografii, după care am înregistrat în catalog negativele. Am citit cu glas tare o povestire de Gorki.

8 iulie. Am făcut rînduială în cărți. M-am scaldat în rîu împreună cu Olga. Lev Nicolaevici a plecat calare la Taptikova. Atentat asupra lui Pobedonostev.

18 iulie. Lev Nicolaevici, după plimbare, s-a scaldat în rîu. Seara le dictează lui Biriukov și Șasei fragmente din viața lui pentru **Biografia**. Eu am transcris scrisori de-ale mele adresate lui Lev Nicolaevici. Am terminat cu scrisorile din perioada foametei.

20 iulie. Sfîntul Ilie. Împreună cu Maria Nicolaevna am plecat pînă la Ovseanikova. Am luat-o cu noi și pe M.A. Shmidt. Mai tîrziu au venit și Lebern, împreună cu Boulanger. Apoi am transcris scrisori și m-am plimbat puțin. Seara Lev Nicolaevici a citit cu glas tare din cartea înțelepților, alcătuită de el.

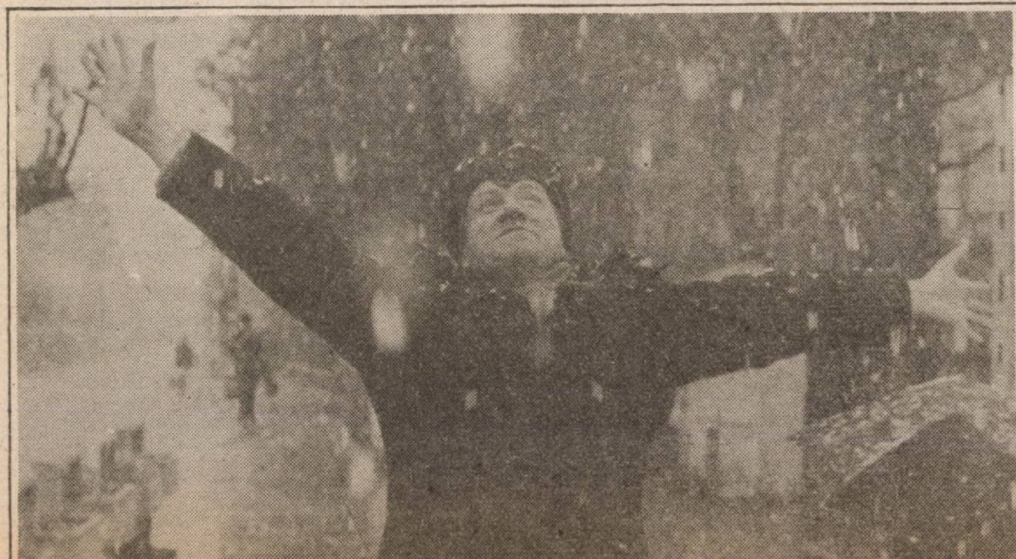
21 iulie. M-am dus în pădure după ciuperci și să mă plimb. M-am scaldat. A sosit F.A. Strahov. Seara a sosit Goldenveiser. Lev Nicolaevici a făcut o partidă de calare, apoi a jucat șah cu Goldenveiser, după care a scris.

27 iulie. Au venit doi generali: Bestujev și Kun. Lev Nicolaevici s-a contrazis cu Bestujev în privința religiei și a revoluției.

29 iulie. A venit familia Goldenveiser, un student și Lebern. I-a primit Lev Nicolaevici. Oaspeții îl stingheresc totdeauna de la treabă. Lev Nicolaevici le-a citit ceva cu glas tare din Herzen.

3 august (Moscova). Din nou chitanțe și dis-

Noi și... Ioan Alexandru

cuții cu Pancenکو despre comanda hirtiei pentru cartea a doua din „Copilăria”. A apărut „Abecedarul”. La ora cinci după-amiază, am pornit-o spre Iasnaia Poliana, unde am ajuns la miezul nopții. M-am ocupat cu tot felul de treburi pînă la patru dimineața. Lev Nicolaevici împreună cu Sașa și cu doctorul au plecat la Pirogovo.

8 august. Micul dejun la Mașa în Pirogovo. Am plecat cu Lev Nicolaevici și cu doctorul spre Iasnaia Poliana. Seara au venit Anenkovă și cu M.A. Shmidt împreună cu un învățător din partea lui Butkevici care ne-a adus zece funți de miere. Am cîntat la patru mîini simfonia lui Haydn. Lui Lev Nicolaevici i-a plăcut.

9 august. Seara o discuție insuportabilă cu Lev Nicolaevici. Observații nedrepte din partea lui și multă răutate. Au venit Nicolaev și Lebern. Sașa a plecat la Taptikovo.

10 august. Am selectat fotografii vechi și Lev Nicolaevici s-a bucurat văzîndu-le. Sîntem din nou prieteni.

12 august. Au venit familiile Kuzminski și Iazikov. A fost și Sneghiev. Toată ziua cu oaspeții. Lev Nicolaevici a jucat șah cu Olsufiev și cu Goldenveiser, care mai tîrziu ne-a cîntat din Chopin. La sfîrșit, Lev Nicolaevici ne-a citit cu glas tare din Herzen.

14 august. Seara Goldenveiser a cîntat cu nevastă-sa la patru mîini simfonia lui Haydn. Lev Nicolaevici părea fermecat. A jucat șah și ne-a mai citit din Herzen. Am petrecut ziua frumos și sîntem sănătoși.

15 august. A fost toată ziua inteligentul francez Joseph Reineck. Lev Nicolaevici a făcut cu el o partidă de cîlărie și au stat foarte mult de vorbă.

16 august. Am ieșit de cu dimineața în grădina să pictez un tablou în culori. A venit la Lev Nicolaevici un american. Amîndoi au plecat la Ovseanikovo. De acolo a venit obosit. Am transcris scrisori. A venit Goldenveiser. Lev Nicolaevici a jucat cu el șah.

22 august. Ziua mea de naștere. Am 61 de ani și încă nu simt bătrînețea. Au venit familiile Kuzminski, Erdeli și Maria Alexandrovna. M-am bucurat mult. Încerc să rețin cîmpul din trecut.

26 august. Mi-am concentrat toată energia și atenția în pregătirile pentru ziua de 28. Lev Nicolaevici se simte mai bine. Lui nu i-a plăcut povestirea mea pentru copii, din care pricină sînt tristă.

27 august. Lev Nicolaevici este bine dispus. Ne-a citit din Herzen.

28 august. Ziua de naștere a lui Lev Nicolaevici. Are 77 de ani. E o minunată zi de vară. Prin aer plutesc funigei. Au venit: Tania și Mihail Sergheevici, Mișa Suhotin, Ilia, Sonia și Anocika, Maria Alexandrovna, Gorbunov, Goldenveiser, Bulighin, prințesa Volkonskaia, prințul și prințesa Cerkaski, Boldinev, sora mea Tania cu soțul și cu fiul, Dunaev și mulți, mulți alții. Wist, muzică și discuții. Obositor.

În românește de
STELIAN GRUIA

TEODOR VÂRGOLICI

MĂRTURISIRI

În cunoașterea complexă a vieții și operei unui scriitor, de o incontestabilă însemnătate și utilitate sînt propriile sale mărturisiri, comunicate prin variate modalități, circumscrie în sfera genului denumit „literatură subiectivă”, cum sînt jurnalele intime, memoriile, confesiunile, interviurile, răspunsurile la diverse chestionare literare etc. Toate acestea oferă alt cititorului, cit și cercetătorului literar posibilitatea să reconstituie în mod corect biografia scriitorului, să pătrundă în tainele laboratorului său de creație, să cunoască geneza operelor sale, concepția despre artă și viață, factorii determinativi ai scrierilor sale, modul său propriu de lucru, atmosfera în care s-a afirmat și și-a desfășurat activitatea etc. Pe lângă aceste surse de informare documentară, istorico-literară, formele literaturii subiective au și o valoare estetică intrinsecă, oferind o lectură interesantă și atractivă, adesea pasionantă.

Interviurile și răspunsurile la diverse chestionare au fost inițiate în mișcarea noastră literară din primele decenii ale acestui secol, dobîndind apoi o amploare din ce în ce mai mare, cu deosebire în perioada interbelică, extinzîndu-se și în contemporaneitate. O parte dintre ele au fost reunite, de cei ce le-au inițiat și le-au practicat, în volume cu o permanentă viabilitate, dintre care amintim *Mărturia unei generații* de F. Aderca, *Interviuri literare* de Vasile Netea, *Despre ei și despre alții* de Ioan Massoff, *Confesiuni literare* de Matei Alexandrescu, *Cu scriitorii prin veac* de I. Valerian, *Stele și luceferi* de Profira Sadoveanu etc. Multe interviuri, confesiuni și răspunsuri la chestionare au rămas însă în presa vremii, unele complet uitate sau prea puțin cunoscute pînă acum. Ele merită a fi reamintite, pentru a-i facilita cititorului cunoașterea fațetelor prismatice ale profilurilor scriitorilor noștri reprezentativi.

DUILIU ZAMFIRESCU

În răspunsul la un chestionar organizat de revista *Lucaferul* și publicat în nr. 15—16, din 15 august 1905, amintindu-și de starea sufletească și spirituală în care lucra la romanul *În război*, din ciclul Comăneștenilor, inspirat din lupta poporului român pentru cucerirea independenței naționale, în 1877, roman scris în perioada în care se afla ca diplomat în capitala Italiei, Duiliu Zamfirescu mărturisea: „Pe vremea cînd pregăteam romanul *În război* eram într-o vară singur la Roma, trăind închis

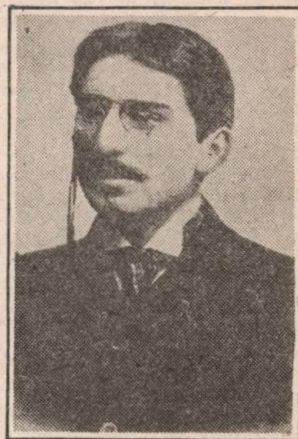
REVELATORII

în casă și cetind pe rînd comentariile lui Cezar, teatrul lui Sofocle, odele barbare ale lui Carducci, și apoi istoria și documentele privitoare la războiul nostru de independență. Ei bine, mărturisesc că nici șeful arvernilor închis în Alesia, nici Antigona, nici *Alle fonti del Clitumno* nu mă răscoleau sufletește cum mă răscolea descrierea pozițiilor noastre de la Grivița, apoi asaltul, apoi moartea lui Șonțu și a mocanilor săi din Vrancea, eroi necunoscuți, ale căror oase au rămas pe pămînt străin. Nu mă pot niciodată gîndi la smerenia cu care au murit dorobanții noștri, țărani și răzeși cari de veacuri nu se bătuseră cu nimeni, — fără ca să nu mă simt mișcat, mișcat și totodată mîndru că în vinele mele curge același sînge care curgea în vinele lor, sînge cu adevărat de nobili, de oameni cuminți, ce știu să rămînă senini înaintea morții și serioși după biruință!”

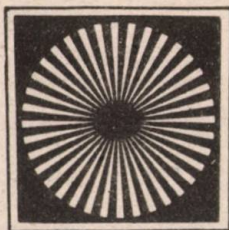
I. AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

În afară de studiile analitice ale lui G. Ibrăileanu și D. Caracostea, publicate în perioada interbelică, I. Al. Brătescu-Voinești n-a beneficiat încă de o monografie exhaustivă, consacrată vieții și operei sale. De aceea, considerăm că e interesant să relevăm confesiunile lui dintr-un interviu acordat revistei *Adevărul literar și artistic*, în nr. 271, din 14 februarie 1926. Referitor la tatăl său, la mediul în care s-a format și la primele sale încercări literare, spunea: „Tatăl meu avea casă deschisă și a botezat și cununat sute de fini și fine, fără nici o altă preocupare decît dragostea de oameni. Era un om căruia îi plăcea veselie. Adeseori balurile și sărbătorile țineau la noi cite două zile în șir și toți care treceau pragul locuinței noastre se găseau că în sinul lui Avraam... Tata era un horticultor pasionat. Toată vremea și-o petrecea în grădină și în seră, care erau vestite în toată Tîrgoviștea. Parcă-l văd și acuma pe tata, îmbrăcat cu o bluză de lucru, cu un fir de tei în gură și cu mîinile pline de pămînt. Așa îmi apare întotdeauna. Căci el veșnic altoia, răsădea sau îngrijea o micșandă, o begonie ori vreun pomîșor din livadă.

Copilăria mi-am petrecut-o în Tîrgoviște. Pe cînd frații mei se jucau cu zmeul, cu arșicele și alte jocuri copilărești, eu stam ceasuri întregi în grădină sau în seră uitîndu-mă la gize, la insecte și urmărindu-le toate mișcările lor. Dacă m-aș fi născut aiurea, în Franța, în Anglia, sau măcar la Viena, aș fi fost desigur un entomolog, un zoolog, într-atîtă mă pasiona observația acestor ființe minunate...

D. Zamfirescu, I. Al. Brătescu Voinești, Ion Minulescu (sus), Ionel Teodoreanu și G. M. Zamfirescu (jos)

După ce am terminat clasele primare, am fost trimis la București, la pensionul Cocorâșcu. Aici am fost înțărcaț de toate frumusețile naturii. În biblioteca școlii am dat însă de operele lui Victor Hugo și atunci am încercat să fac traduceri. **Les Burgraves, Maria Tudor, Ruy Blas** — din toate m-am încercat să redau ceva în românește și încă în versuri. Îți închipui în ce hal! Am trecut apoi la liceul Sf. Sava. Aici am fost coleg cu Pompiliu Eliade și cu Ghiță Adamescu. Ei scoteau o revistă școlărească la care am colaborat și eu, scriind versuri, parodii etc. Începutul literaturii mele au fost, după cum vezi, versurile, foarte multe versuri, însă nu le-am publicat."

Întrebat când a început să scrie proză, I. Al. Brătescu-Voinești declara: „Mai târziu. Urmam dreptul la Universitate și audiam și cursul de filosofie al lui Maiorescu. Vorbind el odată la una din prelegerile sale despre conștiință și in-conștiință, mi s-au părut nelămurite cele spuse de dînsul și atunci i-am scris o scrisoare. Ora

următoare, Maiorescu a citit scrisoarea mea și ne-a dat toate lămuririle necesare, — și aflînd de la Pompiliu Eliade că eu sunt acela ce-i scrisesem, m-a invitat acasă la dînsul — tot prin Pompiliu — la seratele lui: miercurea, filosofice, și simbăta, literare. Atunci am început să public în **Convorbiri literare** versuri și asta e debutul meu literar.

Prima bucată în proză a fost **Simbăta**. Maiorescu, după ce a cercetat-o, mi-a spus că voi scrie foarte puțin, deoarece eu încep prin sfîrșitul altor scriitori, anume prin amintiri. I-am răspuns că sunt cu totul lipsit de imaginație și într-adevăr pînă astăzi n-am putut scrie decît numai lucruri trăite. Toate personagiile mele sunt reale, nici unul nu e inventat: nici în **Pană Trăsnea**, nici în **Neamul Udreștilor**, nici în **În lumea dreptății** și nici în celelalte."

Despre modul în care scrie, preciza: „N-am început să scriu — adică nu m-am așezat la masă pentru asta — dacă n-am avut gata și ultima frază din bucată. Nuvelele mele se

scriau singure în cap, la pescuit, în fundul grădinei, sau la vinat, colindând miriștile și ponoarele. Meșteșugul de avocat, — care, în paranteză, îmi era foarte neplăcut — mă împiedica de la elaborarea scenelor care mă frământau. Atunci era o stagnare, dar în ceasurile viitoare de pescuit și de vinat reluam nuvela de unde o lăsasem...

Nuvelele cele mai lungi le-am scris dintr-o dată, parcă mi le-ar fi dictat cineva. Bunăoară, **Niculăiță Minciună** am început să-l scriu în joia Paștilor, la orele 3 după-amiază, și l-am terminat vineri dimineață, pe la orele 5. Tot ce-am scris a ieșit la început de două ori mai mare decât a rămas la urmă, după netezire. Tai, tai și iar tai, — rareori numai adaug.

I. AL. Brătescu-Voinești a rămas consacrat ca nuvelist, dar trebuie să amintim că a scris și un roman, care, din păcate, s-a pierdut în timpul primului război mondial, din el publicând numai un scurt fragment, cu titlul **Mache Dumbrăveanu**, după cum însuși mărturisește: „Am avut un roman, al cărui început este publicat în volumul **Rătăcire**. Acest fragment a scăpat fiindcă a apărut în 1913 în **Flacăra**. Era complet terminat; nu mai aștepta decât ultima revvedere. L-am uitat în București în momentul evacuării, iar la întoarcere nu l-am mai găsit. M-am încercat să-l refac și ideea aceasta nu m-a părăsit încă.” Intenția sa nu a mai fost însă realizată.

ION MINULESCU

Influențat de lirica simbolistă franceză, în mare vogă la începutul acestui secol, Ion Minulescu a introdus în literatura română o poezie de factură nouă, cu modalități de expresie proprii, originale, care nu concordau cu cele tradiționaliste. Din această cauză, poetul a avut de întâmpinat multe dificultăți până să se afirme în climatul liric al vremii. După primele sale încercări literare, din perioada studiilor liceale, Ion Minulescu nu mai intenționa să scrie, descurajat de insuccesul inițierilor sale tentative. Contactul direct cu lirica simbolistă franceză i-a declanșat însă energia creatoare, apelând la cele mai variate mijloace pentru a se face cunoscut, convins că poezia pe care o cultiva avea să aducă un suflu nou în lirica noastră. Tribulațiile afirmării sale le-a evocat într-un interviu apărut în **Rampa** din 25 iunie 1928:

„La un moment dat, mă vindecasem serios de literatură și începusem să învăț dreptul la Paris, unde eram coleg cu marele nostru Istrate Micescu. Boemii din Cartierul Latin însă și cântăreții din cabareturile de noapte mai ales, m-au îmbolnăvit din nou. Era pe vremea victoriilor contagioase ale școlii simboliste, imediat după moartea lui Verlaine și publicarea primelor versuri de Rimbaud, Laforgue și Corbière. În Cartierul Latin pontifica Jean Moréas, iar dincolo, peste apă, Henri de Régnier, care se bucurase de prietenia și dragostea lui Mallarmé. Duhul sfânt al mișcării era Remy de Gourmont...

M-am întors în țara fara licență, dar cu un caiet destul de gros de versuri scrise prin Montparnasse, Montmartre și Boul—Miche. Petre Haneș, care-mi fusese pedagog la un pension din București, mi-a luat caietul și l-a dus la d. Ovid Densusianu, care scotea **Viața nouă**. Rezultatul a fost însă dezastruos. Poeziile mele mai noi fuseseră dezastruoase. Directorul revistei nu acceptase să-mi publice decât două, trei din cele scrise în liceu.

În aceeași vreme, poetul Anghele, care stătuse multă vreme la Paris, mă iubea mult, deși mă socotea țițnit. Totuși, stăruințele lui pe lângă diferitele reviste pe unde avea trecere nu dăduseră nici un rezultat. Abia reușesc să public în **Semănătorul**, sub pseudonim, o traducere din Henri de Régnier, pe care o făcusem în colaborare cu Anghele. Când s-a aflat, însă că unul din autori eram eu, scandalul a luat așa proporții că bietul Scurtu a avut un atac de apoplexie. La un moment dat eram complet ostracizat. Eram disperat. Poeziile mele nu plăceau nimănui, ba ceva mai mult, cele care-mi plăceau mie mai mult, acelea erau socotite ca aberațiuni...

După îndelungate tratative mai mult diplomatice decât literare, reușesc să public în **Viața literară și artistică** a lui Ilarie Chendi, care se găsea în ceartă cu **Semănătorul**, poezia **Celei care minte**, pe care o prezint ca tradusă după un papirus egiptean. Poezia place. A doua zi, toată cafeneaua o știe pe dinafară. Ilarie Chendi, vesel de succesul noului său colaborator, renunță să mă mai cenzureze și-mi publică mai toate marinele pe care le scrisesem la Constanța, unde fusesem luat ca secretar de lăncu Păulescu, administratorul domeniilor statului din Dobrogea.

În **Convorbirile critice** ale d-lui Mihail Dragomirescu, același scandal până să-mi pot strecura prima poezie, **Ciopotele**, pe care directorul revistei o publică însoțită de o variantă a sa. Refuzurile sistematice cu care sunt primit de către pontifii zilei, mă îndrăgesc... Cei citiva confrăți care continuau încă să mă creadă prost, caraghios, maniac și încăpăținat, sfârșesc și ei să mă admită în urma unei scrisori de la Berlin, prin care Caragiale, pe care nu-l cunoșteam încă, cerea d-lui Dragomirescu informațiuni asupra mea și a activității mele literare.

Totuși, la **Viața românească** continui să fiu respins. Într-o zi luam dejunul la Ion Brătianu, care mă cunoștea de la **Viitorul**, unde eram pe vremea aceea redactor politic anonim.

La masă se mai aflau d. Duca și răposatul Morțun, care mă apreciau mai dinainte, precum și d. Stere, pe care atunci îl vedeam pentru prima oară.

După masă, ca de obicei, Brătianu mă pune să le declam versuri. Mă execut. D. Stere se încruntă la mine în mod plăcut și simptomatic.

— De ce nu trimiți versuri și la revista mea?

— Am trimis, dar nu vor să-mi publice.

— Dă-mi-le mie.

I-am dat d-lui Stere câteva poezii, bineînțelese din cele respinse la **Viața românească**, și de atunci am devenit colaboratorul revistei de

la Iași, unde cred că am publicat tot ce-am scris mai de seama pînă azi".

IONEL TEODOREANU

Metaforismul atît de specific prozei lui Ionel Teodoreanu a fost și este încă viu discutat, opiniile comentatorilor săi, ca și ale cititorilor, fiind divergente. Pentru a lamuri natura metaforismului său, Ionel Teodoreanu declara, într-un interviu apărut în ziarul **Adevărul**, nr. 15932, din 24 decembrie 1935: „Metaforismul meu, laudat și hulit deopotrivă, nu e rezultatul unei laborioase aplicațiuni, nu e o a doua natură obținută prin voință, nu e o reacție derivată, un artificiu; e o reacție spontană, directă, brută, imediată, e clișeu neretuşat, tonul în-suși al sincerității. Cei care îmi reproșează fastul metaforic, socotindu-l un placaj decorativ, ar putea cu tot atît teamei să dojenească pămîntul Indiilor pentru «nefirescul» abuz de vegetație, aruncîndu-i blamul epitetului: «artificial». Îl primesc și eu, cu India îndarat, și cu zîmbetul fecundității involuntare».

Întrebat dacă romanul **La Medeleni** este autobiografic, Ionel Teodoreanu preciza: „Dacă aș fi scris **Medelenii** la cincizeci de ani, probabil că ar fi fost o autobiografie deghizată în roman, avînd sensul unei recuperări a timpului dus, încercată în clipa umana cînd trecutul copleşte patetic viitorul. Dar **Medelenii** au fost scriși la douăzeci de ani. Eram prea tînar pentru a fi cuprins de nostalgia retrairii trecu-

tului recent; prea aproape de faptele proprii mele copilării pentru a reveni din nou la ele. **Medelenii** au sensul unei vieți deziderative, nu al unei vieți reale. Ca ceva din mine, din viața mea și a ambianței mele a hrănit realitatea literară a acestei ficțiuni, desigur... Fiecare roman e tribut ar pierii care l-a determinat și declanșat în și prin sufletul creatorului literar, dîndu-i materialul prim, combustibilul; dar nici un roman autentic nu plagiază viața, ci, dimpotrivă, o transformă, o rastălmăcește, expri-mîndu-și printr-o izbucnire de flacara liberatoare virtualul vieții, posibilitățile ei, ceea ce-i netrait și nerealizat în viața reală...

Danuț Deleanu = Ionel Teodoreanu? Cunoșc de mult acest refren proclamativ. Danuț e un Ionel Teodoreanu posibil, nu realitatea copilăriei lui Ionel Teodoreanu. Cît despre Olguța, e suficient să-ți spun că n-am surori, pentru a-ți dovedi că Olguța e sora lui Danuț, nu sora mea.”

GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU

Fiecare scriitor are propria sa metodă de lucru, trăiește într-un mod aparte gestația operelor sale și le construiește printr-o viziune specifică asupra raporturilor dintre realitate și ficțiune, pîrind pecetea convingerilor și sentimentelor sale. În acest sens, George Mihail Zamfirescu mărturisea, într-un interviu apărut în ziarul **Naționalul nou**, nr. 345, din 8 iulie 1935: „Nu am pornit, începînd să scriu **Maidanul cu dragoste**, cu nici o fișă și nici o însemnare preliminară, cu nici un plan scris pe hîrtie. Tot materialul uman și anecdotic îl purtam de mult în mine și se cristaliza pe măsură ce realizam. Firește că aveam subiectul în liniile lui mari, că știam precis unde merg, dar problemele de amănunt, și de pitoresc, de caracterizare a eroilor mi s-au impus atențiunii de la sine, în logica perfectă a vieții. Locurile pe care se desfășoară viața celor din **Maidanul cu dragoste** fără îndoială că au existat... Dar nu-i mai puțin adevărat că o bună parte din eroi și din întîmplări nu corespund realității, ci ideilor, sentimentelor și revoltelor autorului, simpatiilor și antipatiilor lui, gîndurilor lui cristalizate în oameni și întîmplări.”

Întrebat ce factori exteriori au determinat scrierea unora dintre romanele sale, George Mihail Zamfirescu răspundea, referitor la romanul **Madona cu trandafiri**: „Am plecat odată într-un oraș de provincie. În gara, am întîlnit o femeie tînară, cu ochii mari și triști, palidă, cu o tristețe tot așa de apăsătoare în pas, în gesturi, în felul cum se îmbracase. Femeia asta — am trecut pe lîngă ea cu o tresărire ca și cum aș fi cunoscut-o odată — mi-a adus aminte de o întîmplare pe care o trăisem. Orașul tot avea un pitoresc trist, o tristețe pe care o întîlnisem și în figura necunoscutului din gara. Așa am început să mă gîndesc la romanul **Madona cu trandafiri**.”

Mărturisirile scriitorilor sînt, evident, revelatorii pentru coordonatele caracteristice vieții și creației lor.

SOPHIE DE VILMORIN

ANDRÉ MALRAUX, ULTIMELE CONFIDENȚE

Acum doisprezece ani, André Malraux se stinge la Verrières, unde îl primise Louise de Vilmorin, de care îl legau sentimente profunde, de mai mulți ani. Malraux și-a pus amprenta pe mai bine de o jumătate de secol de viață literară, artistică și politică.

Moartea l-a răpit în plină activitate creatoare.

Louise de Vilmorin îl părăsise deja de șapte ani, dar Sophie, nepoata acesteia, i-a devenit colaboratoare și, în ultimii ani de viață, tovarășă.

Ziaristul Jean Mauriac, fiul scriitorului François Mauriac, i-a luat un interviu despre anii de creație mai puțin cunoscuți ai scriitorului.

JEAN MAURIAC. Sophie de Vilmorin, iată-ne la Verrières, în casa familiei dumneavoastră. Aici s-a instalat Malraux în ultimii ani ai vieții, împreună cu Louise de Vilmorin, mătușa dumneavoastră. O iubeați mult pe Louise, care a fost o scriitoare celebră și care este înmormintată aici, la cițiva metri de noi...

SOPHIE DE VILMORIN. Da, mătușa mea a fost înmormintată la Verrières, unde a fost casa ei. Louise era foarte atașată acestor locuri, familiei. Eu trăiam în umbra ei, uimită de frumusețea și farmecul său.

Mătușa Louise l-a reîntilnit pe Malraux în 1967. Când s-au decis să trăiască împreună, André Malraux locuia la Versailles, la Lanterne. Acest lucru o deranja pe Louise, care era într-un continuu du-te-vino între Versailles și Verrières. Când André Malraux și-a dat demisia din funcția de ministru al afacerilor culturale și a părăsit Versailles-ul, ea a fost foarte fericită să îl primească aici.

La moartea mătușii Louise, André Malraux mi-a cerut să vin la Verrières și să mă ocup de aranjarea, clasarea și inventarierea hîrtilor, scrisorilor și manuscriselor ei. Secretariatul lui Malraux era asigurat de verișoara mea, Corinne de Godfernaux.

J.M. Malraux avea multă admirație față de opera Louisei?

S.V. El a stimulat-o să scrie. Da, o admira mult. Era foarte sensibil la farmecul acesteia, la farmecul său literar și la cel feminin.

Din 1970 am locuit la Verrières, dar nu cu el. Malraux locuia singur în acea parte a casei unde trăise Louise. Nu îl vedeam decît în cadrul activității mele. Astfel a trecut anul. Apoi, puțin cite puțin, luase obiceiul ca, înainte de prînz, să bea un pahar de whisky în salonul bleu, unde lucram eu. După aceea, a început să vină și seara, pînă cînd raporturile dintre noi au devenit cotidiene. Activitatea mea nu era legată de creația lui Malraux. Așa cum am

mai spus, Corinne Godfernaux se ocupa cu aceasta. Dar el se obișnuise cu compania mea și astfel am ajuns să ne împărțim viața.

La începutul anului 1972, verișoara mea și-a schimbat planurile și a încetat să mai lucreze cu André Malraux. Și atunci el m-a întrebat dacă m-ar interesa această activitate. Mă interesa enorm! Trăiam cu André Malraux și eram fericită că puteam să împart munca cu el.

În 1972 am fost în Maroc; vaporul făcuse escală la Cadix, dar André Malraux nu a vrut să coboare și să atingă pămîntul Spaniei lui Franco, pămîntul Spaniei de care el era atît de atașat! Acest an, din punct de vedere literar, nu a fost un an bun, din cauza sănătății sale subrede. De altfel, a și fost internat la Salpêtrière, în noiembrie 1972. O lună mai tîrziu, ieșea din spital, regenerat.

J.M. Care sînt amintirile d-voastră din această perioadă, înainte și după spitalizarea sa la Salpêtrière?

S.V. Amintirile mele anterioare internării nu au o mare importanță; André Malraux nu se simțea bine și nu lucra. A fost crucială perioada ulterioară tratării sale la Salpêtrière, întrucît acest om reinviase. Reinviase, făcînd dovada unei mari voințe. Dacă înainte de internare Malraux consuma mult alcool, după Salpêtrière nu a mai gustat o picătură pînă la sfîrșitul zilelor sale, ceea ce a fost spre beneficiul întregii lumi, careia a continuat să îi ofere opere magnifice.

Reîntors la Verrières, a început să își redacteze notele pentru cartea intitulată „Lazare”, pe care însă nu a scris-o atunci. Acest lucru ma neliniștea, întrucît, deși se bucura de o bună sănătate, nu se mai lansa efectiv în literatură, chiar dacă era ispitit să o facă. Un catalizator a declanșat însă toată producția de la sfîrșitul vieții lui André Malraux. Acesta a fost telefonul dat de Jacqueline Picasso, care îi cerea sfatul în legătură cu o donație către

stat. Malraux a plecat dimineața și s-a întors în aceeași seară. A doua zi, s-a așezat la masa de lucru și a început să scrie „La tête d'obsidienne”.

J.M. Deci înainte de „Lazare”?

S.V. Da. Numai după ce a terminat „La tête d'obsidienne”, și-a reluat fragmente din „Lazare”, care dormeau într-un sertar și și-a desăvârșit astfel cartea pe care o cunoaștem.

J.M. ... și care este o carte despre spitalizarea sa la Salpêtrière, și despre moarte, pe care a văzut-o de foarte aproape.

S.V. Da, într-adevăr, pe care o văzuse de foarte aproape în acea perioadă.

J.M. Malraux nu a scris niciodată atât de mult ca după ieșirea sa de la Salpêtrière. Aș dori să știu cum lucra Malraux la Verrières: cum își organiza zilele și care era rolul dumneavoastră pe lângă el, ca secretară și colaboratoare?

S.V. André Malraux cobora spre ora 10 dimineața și se așeza la birou. Lucra fără pauză până la ora prânzului. Cum scria? Dacă foaia era albă, sau dacă era prima, scria cam o jumătate de pagină și îmi telefona. Coboram în grabă, cautam fragmentul și îl scriam imediat la mașină. Apoi coboram din nou cu pasajul dactilografiat, căruia el îi adăuga un alt fragment, scris de mină. Și totul continua în această manieră. Eu băteam la mașină pe măsură ce el scria... Când avea un anumit număr de pagini dactilografiate, alternate cu fragmente scrise de mină, lua foarfeca și tăia, lipea, tăia, lipea. Manuscrisele sale erau adevărate patch-works; o bucată dactilografiată, una scrisă de mină... Și o lua de la capăt. Apoi luam teancuri întregi și le scriam la mașină.

Bineînțeles, ma ocupam și de corespondență, care era foarte bogată. Citea totul, însă nu scria aproape nici o scrisoare el însuși, această sarcină revenindu-mi mie. Eu cred că una din cheile... cum să spun?... una din cheile creației literare de la sfârșitul vieții lui Malraux a fost marea sa liniște spirituală.

J.M. Și în restul zilei?

S.V. Astfel trecea dimineața... apoi luam prânzul împreună, la Verrières, sau la Lasserre, căci noi nu primeam niciodată aici. Când dorea să vadă pe cineva, invita la Lasserre. Era a doua casă a noastră.

După masă lucra până la ora ceaiului. Era sfântă ora ceaiului și o jumătate de oră îmi vorbea despre ceea ce scrisese. De fapt, eu îi vorbeam despre ceea ce nu înțelesesem din scrierile sale. Pentru că era dificil pentru mine... Nu, nu era nebulos. Spiritul meu era nebulos. Și îi spuneam „Acum, explică-mi!” Adesea îmi răspundea: „Ah! dacă nu ai înțeles, trebuie să schimb fraza, pentru ca cititoru mediu să poată înțelege ce am spus”. Apoi se apuca din nou de lucru până la ora cinei. La ora opt fără un sfert coboram și ne pregăteam pentru emisiunile de la televizor. Era foarte important să ne punem bine programul la punct.

După-amiaza se întâlnea adesea cu diverse persoane care aveau tangențe cu munca sa. Găsea că este normal să primească studenți care își scriau teze despre opera sa. Primea întotdeauna cu o foarte mare răbdare și străini, traducători, la fel de bine români, ca și japonezi sau sirbocroați.

La Verrières, veneau, de asemenea, și mulți ziariști. Se întâmpla ca televiziunea să se insta-

André Malraux și Sophie de Vilmorin, confidenta ultimilor săi ani

leze aici o zi întreaga. Interviuurile erau frecvente. Malraux făcea totul cu bunăvoință. Era excesiv de conștiincios.

J.M. În conversațiile sale cu dumneavoastră, André Malraux va evoca și trecutul? De exemplu, amintiri despre generalul De Gaulle, despre dolii, despre Ministerul Afacerilor Culturale?

S.V. Nu. Nu. El vorbea mai ales despre arta, literatura, istorie. Viața de toate zilele îl amuza de asemenea. Dacă mergeam în sat, îmi spunea să îi povestesc ce noutăți mai erau. Și îi povesteam, dar fără să-i răpesc prea mult timp. André Malraux îmi vorbea, bineînțeles, despre lecturile sale, comenta ziarul. Și vorbeam din nou despre cărți... Avea, cred, mii de cărți, fie că erau de istorie, fie că erau de artă... dar mai ales de artă. Și, în jurul acestor cărți, se deschidea o lume întreaga. Pentru că memoria și cultura lui André Malraux erau atât de vaste, încât el putea să vorbească în același timp și despre China și despre Italia, știind ce s-a întâmplat în aceste două țări în aceleași perioade. Facea apropieri, comparații. În sfârșit, era un adevărat deliciu. Eu nu știam nimic, el era foarte fericit să mă învețe totul. Și pentru mine, ce minune! Pentru că el putea vorbi la infinit.... La infinit....

J.M. Care erau scriitorii contemporani pe care îi iubea mai mult?

S.V. Când spuneți „pe care el îi iubea”, vorbind despre André Malraux și raporturile sale cu arta, sint nevoita să vă întrerup, căci lucrurile nu se întâmplau chiar așa. André Malraux nu spunea niciodată „iubesc”, sau „îmi place”. Gustul său personal nu intervenea. Contau lucrurile care erau importante. Sartre, de exemplu, era important.

J.M. Aragon?

S.V. Aragon, evident. Claudel, de asemenea, era foarte important. Ceea ce iubea nu conta prea mult. Vreau să spun că el nu vorbea despre lucrurile care îi plăceau, ci despre lucrurile care aveau importanță. Chiar și în arta. Îmi amintesc ca cineva, într-o zi, i-a spus: „Sper că nu doriți să afirmați că îl iubiți pe Fernand Léger”. André Malraux a răspuns: „Nu e vorba despre asta. Artă secolului XX nu ar fi ceea ce este, fără Fernand Léger”.

J.M. Sa ne întoarcem la călătorii. Ați vorbit despre croazierele lui André Malraux. Aș dori acum să îmi evocați călătoriile sale politice. Mă gândesc, de exemplu, la India, la Nepal, la Bangladesh. El a vizitat această țară din urmă chiar a doua zi după un război sângeros. Va amintiți că se înrolase și intenționa să lupte în Bangladesh? Credeți că plecase cu ideea să moară acolo?

S.V. S-a mai spus așa ceva. Eu infirm. S-a pretins adesea că André Malraux a vrut într-o perioadă, sau alta, să se sinucidă. Fiecare cu opinia lui. Vreau să spun că André Malraux nu a dorit să se sinucidă, că nu a dorit să moară în Bangladesh. Nu, el voia să-i ajute pe cei de acolo să-și formeze ofițerii lor, pentru ca ei înșiși să lupte. Acest lucru este adevărat. Bangladesh-ul l-a invitat în 1973 pentru a-i mulțumi.

J.M. În cursul acestei călătorii, Malraux s-a întâlnit și cu Indira Gandhi?

S.V. Da, de fapt călătoria a început cu India, unde a avut mai multe întreveneri cu Indira Gandhi. În Bangladesh, Malraux a avut un program îngrozitor de încărcat, astfel încât în trei zile a trebuit să traverseze țara de la nord la sud, să facă toate inaugurările și să țină toate discursurile prevăzute. A fost numit doctor Honoris Causa al Universității din Rajshahi. La Chittagong, port sinistru, situat în sud, a fost un adevărat triumf. A mers să îi vada pe răniții de la spitalul din Dacca. A făcut tot ceea ce trebuia să facă, pe o căldură toridă. A fost primit de Mujibur Rahman, eliberatorul țării, asasinat apoi împreună cu întreaga sa familie.

J.M. L-ați însoțit pe André Malraux în călătoria sa în Japonia?

S.V. Bineînțeles. Malraux a fost, fără nici o îndoială, occidentalul care a înțeles cel mai bine sufletul Japoniei.

J.M. Ultima călătorie a lui André Malraux a fost în Haiti, la mai puțin de un an înainte de moartea sa. De ce și-a dorit să meargă în Haiti?

S.V. În perioada aceea, Malraux scria ultimul capitol din trilogia sa „La métamorphose des dieux”, care se intitula „L'intemporel”, unde vorbește, printre altele, despre arta nebulilor și arta primitivă. Auzise că o haitiană încercase o experiență cu țărâni de la munte, oameni total analfabeți, care nu vazuseră niciodată o imagine, un ziar, sau o fotografie. Această femeie, Mand Robart, a avut ideea să le dea vopsele și o coală de hirtie, spunându-le: „Faceți ce vreți!”. Rezultatul a fost o pictură care era o formă de artă primitivă. André Malraux voia să vada cu proprii săi ochi și astfel am petrecut zece zile la Port-au-Prince, la sfârșitul anului 1975. Acești haitieni nu imitau natura. Nu imitau nimic, ci pictau spiritele lor. André Malraux a vorbit pe larg despre aceste aspecte în „L'intemporel”.

J.M. André Malraux se odihnește într-un mic cimitir din Verrières-le-Buisson. Ați dori pentru el un loc în Panthéon?

S.M. Aș dori mult ca André Malraux să se odihnească în Panthéon, alături de Victor Hugo, sau de Jean Moulin. Cred că ar fi normal. El se afla la Verrières pentru că a murit la Verrières, pentru că și-a trăit ultimii șase ani aici. A trăit aici într-un mod productiv și, așa zice, în familie. Fiica sa, Florence, cu care m-am împrietenit foarte repede, a stat în preajma lui în ultimii săi ani de viață. Era una din puținele persoane, ca sa nu spun chiar singura, care venea să ia masa cu noi. Deci, nu erau motive să îl îndepărtam pe Malraux, după moartea sa. Unde să-l fi dus? La Verrières-le-Buisson se afla și mormintul lui Honore d'Estiennes d'Orves, primul partizan care a fost împușcat de Gestapo. Nu este chiar o vecinătate rea pentru André Malraux.

Traducere de LICUȚA DESPA

(Din Paris Match, dec. 1986)

PIERRE BONCENNE și ALAIN JAUBERT

DE VORBĂ CU UMBERTO ECO

Umberto Eco s-a născut în 1932, la Alessandria, în Piemont, copilăria fiindu-i marcată de a doua conflagrație mondială. Studii de filosofie, licența cu o teză despre „Problema estetică la sfântul Toma d'Aquino”. În timpul studiilor universitare lucrează la televiziunea italiană. Eseul său „Opera deschisă” (1962) devine manifestul unei generații de scriitori avangardiști, „Grupul 63”, care, animați de preocupări politice, au contribuit în bună măsură la izbucnirea mișcărilor studențești din 1968.

Eco a avut o carieră universitară normală: între 1966—1969, profesor de comunicații vizuale la Florența; între 1970—1971, predă semiotica la Milano; în 1971, se mută la Bologna unde predă și în momentul de față. Nu trebuie uitate seminarurile din S.U.A., Franța sau Japonia, nici numeroasele colocvii, unde este o vedetă obișnuită. În paralel, publică mai multe lucrări de semiotică: „Structura absentă” (1968), „Forma conținutului” (1971), „Teoria semioticii” (1976), „Lector în fabula” (1979), „Semiotică și filosofie a limbajului” (1984). Dar în tot acest răstimp, Eco n-a fost un cercetător închis în propriul turn de fildeș. De

altfel, semiotica își obligă adepții să se intereseze de tot și de toate.

Prietenii săi, muzicienii, i-au făcut cunoștință cu Roland Barthes, s-a apropiat de grupul „Tel Quel”, a participat la disputa privind „Noua critică”, a făcut cunoscute în Italia și Franța textele formalistilor ruși. Totuși, a rămas întotdeauna lucid în fața fenomenelor de modă: a manifestat rezervă față de structuralismul francez, atacându-l (cu curtoazie) pe Lacan. Tot astfel, în 1977, a luat poziție față de noii filosofi, arătând cum aceștia se plasează într-o structură a modei de multă vreme previzibilă.

În articolele din săptămânalul „L'Espresso”, Eco abordează subiecte diverse de la modă la Brigăzile roșii, de la benzile desenate la sectele religioase, de la clișeu cinematografic la Cupa mondială de fotbal... Semioticianul trebuie să fie capabil să decodifice și semnele cotidianului. Și, în orice caz, Eco a refuzat mereu să ridice bariere de netrecut între discursul savant și cel al mass-mediei.

În 1980, lovitură de teatru: Umberto Eco publică un roman. Și nu orice roman: peste 500 de pagini, cu pasaje întregi în latină! „Numele

trandafirului” este un roman polițist după rețete dragi lui Conan Doyle sau Agathe Christie, dar aducând în scenă personaje bintuite de pasiuni teologice, în decorul pitoresc al unei abații benedictine din secolul al XIV-lea. Deci un roman istoric care reînvie plăcerea de a povesti, roman marcat în același timp de neliniștea Europei de azi: aluziile la Brigăzile roșii sau la rivalitățile politice actuale nu sînt de fel fortuite. Împotriva oricărei așteptări, romanul devine un best-seller. Tradus în peste douăzeci de limbi, ecranizat de Jean-Jacques Annaud, „Numele trandafirului” a făcut celebru profesorul din Bologna, și, prin ricoșeu, au transformat în best-seller-uri unele din tratatele sale de semiotică dintre cele mai aride.

Difficil de a avea o discuție originală cu un autor care a trebuit să suporte sute de interviuri și cîmp, desigur, a pus la punct în același timp un sistem de analiză a interviului și a răspunsurilor pline de umor gata pregătite pentru orice tip de întrebare. Tot atât de dificil, totuși, să rezisti unei asemenea tentații. Iată-l pe Umberto Eco confesîndu-se:

Despre întrebări stupide privitoare la „Numele trandafirului” și despre cîteva răspunsuri

Numele trandafirului, publicat în 1980, a fost tradus în 22 de limbi. Pentru fiecare țară, luați în calcul: 4 cotidiane, 5 săptămânale, 3 rețele de televiziune și 7 posturi de radio; le adunați, apoi le înmulțiți: veți obține astfel numărul de

interviuri solicitate din anul apariției cărții. În 90 la sută din cazuri am reușit să scap de interviuri și nu cedez acestei activități coruptoare decît în extremis; judecați deci ce păcat mare comit cu revista dumneavoastră. Dar vă previn: cu traducătorul meu, în Germania, după cîteva zile, obosiți de monotonia meselor rotunde sau a întîlnirilor, în cadrul cărora re- veneau, fără încetare, același întrebări, am stabilit o listă cu 12 întrebări stupide referi-

toare la **Numele trandafirului**, iar alături, 12 răspunsuri asemenea. Apropo, ultima de pe această listă sună astfel: „Care este întrebarea cea mai stupidă care v-a fost pusă privitor la **Numele trandafirului**? Răspuns: „Chiar această”. (Hohot de ris sardonice...) Vă mai dau încă două exemple. Întrebare: „Care este personajul din **Numele trandafirului**, cu care v-ați identificat cel mai mult?”. Răspuns: „Adverbele”. Sau: „Lucrați la un nou roman?”. Răspuns: „Nu, deoarece îmi pierd tot timpul răspunzând la întrebări prostești”. Iată încă o mostră: „De ce acest titlu — **Numele trandafirului**?”. Răspuns: „Fiindcă **Pinnocchio** a fost deja folosit”. Vreau să mai adaug ca răspunsurile mele diferă în funcție de țările unde mi se iau interviuri. La New-York declar că nu pot răspunde decât în prezența propriului psihanalist, în Germania, în prezența avocatului, iar în triunghiul magic Lyon — Turin — Praga avînd lîngă mine propriul exorcist.

Despre teorie, profesori și literatură

Situația unui „gînditor” care în același timp face literatură nu este chiar atît de rară: cunosco mulți universitari, specialiști în logica formală sau în istoria bizantină care au scris poeme sau romane excelente, chiar dacă n-au avut totdeauna succes. Există un raport direct între textele lor teoretice și propriile creații literare? Întrebarea apare cu atît mai dificilă cu cît una din particularitățile secolului nostru o constituie existența unei veritabile literaturi filosofice, reprezentată în special de Proust, Thomas Mann sau Musil. Romanele lor sînt și o reprezentare, o interpretare a lumii. Am cerut din ce în ce mai mult literaturii să se substituie filosofiei, deoarece universitatea părea ruptă de libera creativitate, închisă în ea însăși. În vechile societăți nu era la fel: la Platon, de exemplu, există pe de o parte o argumentare filosofică, iar pe de altă parte, dar în totalitate încorporate, miturile, fabuloase povești. Cred că există un raport profund, cîteodată ascuns, între activitățile de scriere cele mai diferite. De aceea am spus mereu că între munca mea de profesor universitar, de romancier și ziarist nu sînt diferențe fundamentale.

Despre buna folosință a Evului Mediu

În Italia, generația mea a fost cea care s-a opus idealismului lui Benedetto Croce. Marxismul, existențialismul sau neopozitivismul logic au fost pentru cei mai mulți căi de a scăpa de tradiția idealistă. Pentru mine, a fost Evul Mediu. Lucrarea mea de diplomă despre problema estetică la sfîntul Toma d'Aquino era o provocare, căci Croce, în a sa **Istorie a esteticii**, lichidase cu tot ce se petrecuse înainte secolului al XVIII-lea. În ciuda cîtorva lucrări de specialitate, ca de exemplu ale lui Gilson în Franța, în marele public domnea atunci imaginea unui Ev Mediu întunecat, obscurantist. Din fericire ne-am revenit astăzi și

am început să redescoperim bogățiile acestei lumi pierdute.

Despre apocalipsă în mijloacele de comunicare în masă

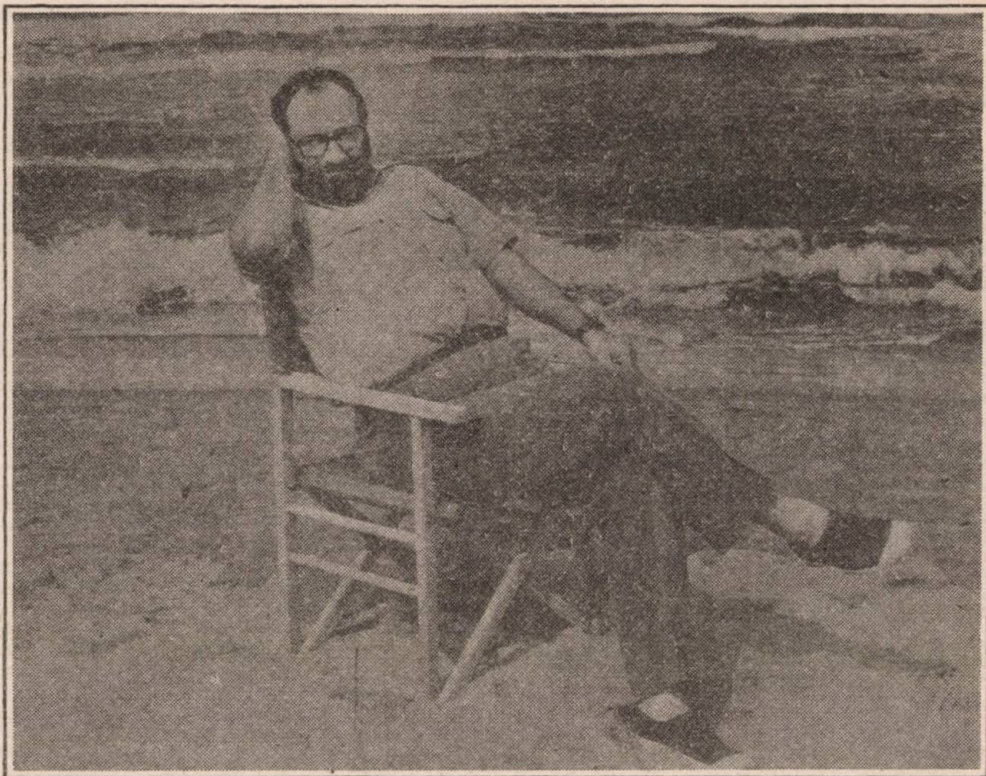
În 1954, două luni înainte susținerii lucrării mele despre sfîntul Toma, un concurs mi-a dat posibilitatea să lucrez pentru televiziune la Milano. Am intrat la RAI* și cum nu știau prea bine ce sarcină să-mi dea, eram mutat din serviciu în serviciu. Neavînd nimic serios de făcut, am avut tot timpul să observ din interior televiziunea care se naștea atunci. Șansa mea a fost să fiu asistentul unui director de programe, care sub ocupația fascistă introdusese în Italia, grație unei mici edituri, scrierile lui Brecht sau Joyce; tot el organizase concerte de Schönberg, Weber, Strawinski. În biroul său am întîlnit pe unii din acești mari creatori. Seara, mergeam în culisele studioului, apoi ieșeam în oraș să dansăm sau să bem ceva cu niște actrițe draguțe. Puteam oare să-mi doresc ceva mai mult? Ceea ce este sigur este faptul că această experiență mi-a folosit mult ulterior, cînd m-am interesat din punct de vedere teoretic de mijloacele de comunicare în masă. Am putut constata că aproape toți teoreticienii apocaliptici ai mass-mediei, veniți prin filiera școlii de la Frankfurt, nu văzuseră niciodată din interior mecanismul comunicării. Eu, pentru că avusesem șansa acestei experiențe la RAI, am fost unul dintre primii intelectuali ai generației mele care a putut stabili o legătură, analizînd mass-media în cunoștință de cauză, fără a o excomunica apriori, străduindu-mă să confluerez cu ea, neexcluzînd însă o privire critică.

Îmi amintesc foarte bine de un articol al unui filosof german în care acesta povestea că într-o zi, intrînd într-un studio de televiziune, a văzut aceeași imagine pe cinci ecrane diferite. O viziune care aproape l-a înnebunit, multiplicarea imaginii apărîndu-i ca o distrugere a identității! Pentru cel ce lucrează într-un studio de televiziune, a vedea aceeași imagine pe mai multe ecrane este tot atît de obișnuit ca și cum ar vedea cinci exemplare ale aceleiași cărți. Nu este o dramă. Mass-media nu are nimic diabolic.

Despre virtuțile unui exercițiu televizual

Există o mare necuviință la anumiți intelectuali în a denunța cu dispreț mass-media și în același timp a o exploata cînd acest lucru le convine. Desconsiderarea, vizavi de aceste mijloace, își are originea într-o totală necunoaștere a funcționării lor. Este totodată și multă rea credință în a nu recunoaște posibilitățile de îmbogățire a cunoștințelor pe care le oferă. Cînd lucrăm la televiziune, urmăm cursuri de inițiere conduse de un excelent zia-

* RAI = radioteleviziunea italiană

Umberto Eco

rist care ne punea să facem un exercițiu formidabil: pe de o parte, ne dădea imagini de trei minute din jurnalul de actualități, fără banda sonoră. De cealaltă parte, ne puna la dispoziție un comunicat al agenției de presă, care corespundea imaginilor. Trebuia atunci să redactăm în mod succesiv texte a căror lectură dura la început trei minute, pe urmă două, apoi patruzeci și cinci de secunde, iar la sfârșit douăzeci. Cu aceleași imagini trebuia de fiecare dată descris același lucru, dar într-un interval de timp din ce în ce mai scurt. Acest exercițiu, făcut pentru a obține chintesența unei știri, am visat întotdeauna să-l pot aplica la universitate: ce extraordinară disciplină a gândirii!

Despre spiritualitatea ordinaatoarelor

De cinci ani de zile, utilizez pentru a scrie, programele editoare de text ale calculatoarelor. Calculatorul este o mașină cu puteri spirituale: pentru prima oară în istorie, se poate scrie mai mult sau mai puțin cu viteza gândului fără a te mai preocupa de greșeli. Grație lui, ai posibilitatea să-ți arunci gândurile direct pe pagină, realizându-se în sfârșit scriitura au-

tomată a suprarealiștilor. Calculatorul permite hipercorectarea, corectarea la infinit, ștergind etapele intermediare ale textului (ceea ce va schimba de altfel munca filologilor pentru stabilirea notelor și variantelor.) Tot el permite să deplasezi blocurile de scriere, ceea ce înseamnă, lingvistica o dovedește, o anglicizare a sintaxei. Care va fi deci influența profundă a calculatorului asupra scrisului, a literaturii, a filosofiei? Nu putem însă să știm, e prea devreme.

Despre semiotică

Semiotica (sau semiologia, puțin contează distinguo-ul subtil între cei doi termeni) este fondată pe o dublă calitate a oamenilor: pe de o parte, memoria, care-i pune în legătură cu trecutul lor; pe de altă parte, capacitatea de a se proiecta în viitor, de a face previziuni. Omul este o creatură capabilă să se ocupe de ceea ce nu există în stare concretă. Pot vorbi despre mama mea care a murit, despre ce voi face mâine sau despre Tombuctu, unde n-am fost niciodată. Calitatea umană, prin excelență, este de a evada din prezentul palpabil și

a regiza absența. Ceea ce nu se află în stare concretă, sînt semnele. Adică un artificiu, și nu sînt numai cuvintele, prin intermediul cărora oamenii depășesc limitele experienței lor imediate. Obiectul semioticii îl reprezintă tocmai studiul acestei activități de trimitere către o absență. Pentru a efectua aceste trimiteri înainte, înapoi, alături, în spațiu, în timp, putem folosi orice mijloc. Definiția cea mai elementară a semioticii este deci atenția acordată acestei activități umane prin care totul se transformă în semne. Limbajul, desigur, este sistemul de semne prin excelență. Dar un nor banal poate fi și el interpretat drept un semn în măsura în care forma lui îmi anunță furtuna, ploaia, sau vremea frumoasă. Iată de ce Roland Barthes a putut spune că semioticianul este omul care, plimbîndu-se pe stradă, percepe semne acolo unde alții văd obiecte. Felul de a purta o îmbrăcăminte încheind-o de la stînga spre dreapta, dacă e vorba de un bărbat sau de la dreapta spre stînga, în cazul unei femei, apare mai întîi ca o problemă a croitorului. Pentru semiotician, este o opoziție semnificativă [...].

Dacă semiotica este o disciplină nouă din punct de vedere academic, ea este o practică foarte veche, de cel puțin două mii de ani, în tradiția occidentală. Să mai adăugăm că este una din acele tipuri de studii care își modifică obiectul, pe măsură ce avansează: analizele semiotice despre publicitate au dus la schimbarea modului de lucru al celor ce se ocupă cu acest mijloc de comunicare.

Despre ironie, considerată ca una dintre artele frumoase

Literaturii moderne de avangardă i-a urmat o literatură postmodernistă, a cărei principală caracteristică este ironia. Ceea ce înseamnă că vă puteţi permite totul, inclusiv întoarcerea la intriga romanescă cea mai clasică, cu condiția să îi adăugați o distanțare ironică. Problema aproape tragică o constituie faptul că ironia, în esența ei, este aristocratică. Ea presupune o relație deosebit de complexă între persoana care enunță în mod expres propoziții contrare a ceea ce se întîmplă de fapt și interlocutorul său, care poate să aprecieze această minciună intenționată. Ironia stabilește nivele diferite de clase intelectuale. Dacă vorbesc la un curs universitar în fața a o sută de persoane, cunoscînd foarte bine auditoriul, pot fi ironic. În fața a o mie de ascultători, există deja riscul de a nu fi înțeles. Atunci cînd publicați un roman intelectual și ironic care atinge sute de mii de persoane, apare o adevărată problemă de receptare. Mi se întîmplă să întîlnesc o sumedenie de cititori ai „Numelui trandafirului” care îmi cer, în modul cel mai naiv din lume, vești despre un anume manuscris dispărut de care vorbeam în carte. Literatura postmodernistă se sprijină deci pe o ambiguitate funciara. Apare astfel posibilitatea de a fi citit, chiar împotriva voinței autorului,

la niveluri diferite. După părerea mea, trebuie acceptat jocul. Este ceea ce face, în felul său, Renzo Arbore la televiziunea italiană, ale cărei emisiuni sînt niște delicii de ironie, apreciate atît de intelectuali cit și de marele public. În ultima vreme, Renzo Arbore a mizat pe faptul că prezența feminină este fructificată în spectacolele de varietăți. Pentru a arăta acest lucru, a adus pe platou o tînără deosebit de atrăgătoare. Critica a apreciat satira subtilă, în timp ce marele public a profitat de moment spre a se delecta, privindu-i fesele frumoase. Chiar eu am fost, la rîndul meu, încîntat.

Despre Monte Cristo, Superman și Brigăzile roșii

Eseurile mele despre Superman și James Bond nu reprezintă decît două etape ale unei munci mai complexe asupra noțiunii de supraom. Gramsci remarcase că „supraomul”, așa cum a apărut el în filosofia lui Nietzsche, provenea în realitate din literatura populară franceză: îl putem găsi în personajul Rodolphe al lui Eugène Sue sau în Conte de Monte Cristo al lui Alexandre Dumas. Noțiunea de supraom dezvăluie o neliniște socială mic-burgheză și manifestă nevoia unei răzbunări ce încalcă legile, pentru a stabili o nouă ordine. Această idee clară a lui Gramsci ne permite să înțelegem de ce nazismul sau fascismul au valorizat supraomul nietzscheian: ei vedeau în asta o resurrecție filosofică a ceea ce se manifestase deja în literatura populară. Să nu uităm că Mussolini a scris romane feuilleton. Or, eu cred că am putea regăsi urme ale acestei aspirații spre supraom ca sindrom al frustrării de putere, în ideologia teroristă actuală: teroristul Brigăzilor roșii este clandestin, aidoma lui Superman, a cărui identitate nu o cunoaște nimeni. Dar el apare dintr-o dată și hotărăște de unul singur mijloacele și scopurile acțiunii sale justițiere. Mitologia rămîne fascinantă. Și rîu este lipsit de semnificație faptul că în „Numele trandafirului” am introdus un protagonist contrar supraomului: omul în criză permanentă.

Despre șiretlicurile care împiedică cititul

Am scris un mic pamflet **De bibliotheca**, denunțînd situația bibliotecilor publice italiene, făcute mai degrabă pentru a distruge cărțile. Am mai vrut, în acest eseu, să condamnăm vicesugurile și vexațiunile suportate de oameni pentru a avea acces liber la rafturi. Biblioteca ideală este cea universitară americană, unde există acces direct la cărți. Nu mergi într-o bibliotecă spre a cauta o carte cunoscută. Mergi acolo să descoperi lîngă o carte pe care o cauți, o altă care este poate mai importantă. Pentru a avea o asemenea bibliotecă trebuie acceptat și riscul furtului. Numai atunci ea devine într-adevăr un loc pentru descoperiri și un instrument de educație.

Despre cărți niciodată citite

Știu pe de rost cărți niciodată citite și nu cunosc cărți citite de mai multe ori. Se întâmplă să descopăr o carte în rafturile bibliotecii mele. Timp de zece ani am vrut s-o citesc, dar mi-a lipsit timpul. O iau, o citesc și descopăr că deja o cunosteam! Este magia cărții. În decursul unui deceniu ați citit texte care vorbeau despre această carte. Dar simplul act de a o lua, a o deschide, produce încetul cu încetul un fel de osmoza...

În biblioteca mea, cărțile suferă o clasificare schimbătoare, odată cu trecerea anilor. Din trei în trei ani, cel puțin, le reunesc în mod diferit fiindcă lucrez la o nouă carte. Astfel, o carte al cărei loc acum douăzeci de ani se afla în sectorul de estetica își poate găsi locul în rafturile cu romane polițiste. Schimbare de perspectivă și multă mobilitate. Nu adopt un sistem precis de clasificare. Unei persoane care are o bibliotecă cu puțin peste medie, i se pune mereu întrebarea: „Le-ați citit pe toate?”. Sînt mai multe feluri de răspunsuri. Unul din prietenii mei răspunde în general astfel: „Oh, chiar cu mult mai multe!” Eu, de obicei răspund așa: „Nu, desigur! Altfel de ce le-aș mai avea în bibliotecă? Într-o bibliotecă se pastrează cărțile care trebuie consultate”.

Despre foc

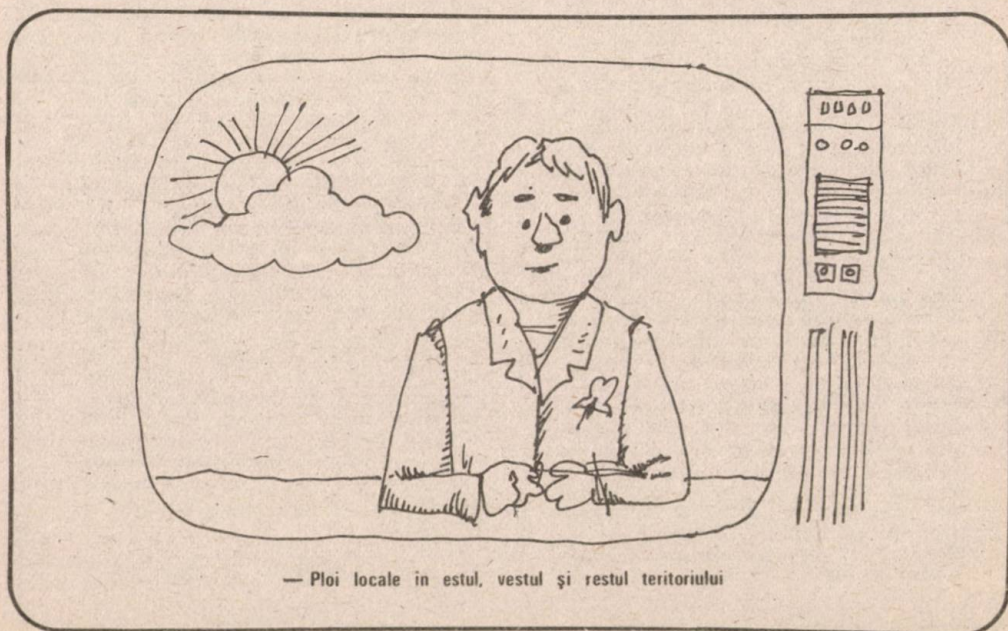
Pentru a construi biblioteca din **Numele trandafirului**, am studiat toate labirinturile clasice care sînt în aer liber. Eu aveam nevoie de

un labirint acoperit. Intervenea deci problema aerisirii. Am introdus mici ferestre spre a facilita circulația aerului, avînd în vedere incendiul de la sfîrșit. Această bibliotecă împiedică circulația și comunicarea. Nu este deci o bibliotecă ideală, ci o utopie negativă. Este imaginea bibliotecilor de azi.

Numai după ce am terminat **Numele trandafirului**, am descoperit că în multe alte cărți sînt biblioteci cărora li s-a dat foc. M-am născut la Alessandria, Italia, și am motive sonore de a fi obsedat de mitul bibliotecii din Alessandria. Dar mai sînt și alte motivații. Am avut totdeauna obsesia focului: mi-e frică să nu-mi ia foc biroul, mi-e teamă, cînd călătoresc, să nu fi izbucnit vreun incendiu acasă. Am descoperit tîrziu că între trei și optsprezece ani, în casa în care am stat, cu un etaj deasupra mea locuia comandantul șef al pompierilor din oraș. Așa încît toată copilăria și adolescența am auzit noaptea zgomotul sirenelor de la mașinile care veneau să-l ia pe capitan, spre a-l duce la locurile incendiilor. În Evul Mediu totul ardea: castelele, fermele, bisericile, bibliotecile. Unul dintre primii cititori ai manuscrisului **Numele trandafirului** mi-a spus: „Scena incendiului este prea lungă, trebuie scurtată”. Am refuzat. Incendiul bibliotecii este tema suprimării cuvîntului, a distrugerii memoriei. Dar cred că pentru generațiile viitoare aceasta va fi înlocuită prin mitul „black-out”-ului, prin ștergerea memoriei calculatoarelor.

În românește de MUGUR POPOVICI

(După LIRE nr. 150/martie 1988)

— Ploi locale în estul, vestul și restul teritoriului

INIMA DE PLATINĂ

Pe Marius Robescu l-am văzut în carne și oase în anul 1976, toamna, în octombrie, la revista „Luceafărul” ca, zece ani mai târziu (vail), să ne despărțim pentru totdeauna, tot toamna, și tot în octombrie. Ciudată și nefericită coincidență!

În acei ani de coexistență spirituală (socotind aritmetic, așa cum i-ar fi plăcut lui să socotească), ne-am văzut (văzut, înțeles la figurat) de aproape o mie de ori. Deci: de două ori pe săptămână (alteror de trei), de înmulțit cu patru săptămâni, de înmulțit cu douăsprezece luni, de înmulțit cu zece ani, socotiți și imi veți da dreptate.

Pentru mine, cit și pentru cei prezenți (atît cît au fost), toate aceste de neuitat întâlniri au însemnat tot atîtea cursuri de logică, de etică, de estetică, de morală, de filosofie-istorie, de poetică, de critică literară și chiar de viață.

Era în firea lui, aparent bonomă, calmă și echilibrată, să vorbească relativ puțin, dar cu rigoare. Așa cum și scria. Cînd se întîmpla să fie contrazis, pe nedrept, se inflcăra. Doar atît, pentru că Marius Robescu nu era un exuberant. Ca să-și convingă partenerul de conversație că, în fond, nu are dreptate, ci dreptatea e de partea lui, își arma replicile cu un fel de ironie subtilă, tipică înțelepților. Conversația cu Marius Robescu, indiferent de domeniu, era din start revelatoare și de aleasă ținută intelectuală. Nu se antrena în discuții neprincipale. Nu-i plăceau glumele proaste, bancurile maidaneze etc. Cu alte cuvinte, respingea tot ce nu înobilă spiritul. Cu neliterații aducea în discuție subiecte ușoare, cum ar fi: despre o carte bună nou apărută, despre un spectacol de teatru în primă stagiune și chiar despre fotbal. Cîtea enorm și asimila aproape tot cît citea. Fiecare cuvînt rostit întîi îi înflorea pe buze, apoi își lua zborul pînă la urechea companionului său, pastrîndu-și greutatea lui intrinsecă. Frazele construite, fără dificultate, musteau de sevă așa cum se aud rostite de marii poeți. Și Marius Robescu era, indiscutabil, unul dintre aceștia.

La drept vorbind, nu mi-a fost nici greu, nici ușor să fiu prieten cu Marius Robescu. Greu nu mi-a fost pentru că deși își măsura sentimentele cu șublerul, sufletul său avea suficientă deschidere spre oameni. Nici ușor nu mi-a fost pentru că Marius Robescu nu era nici poetul, nici omul care să se mulțumească cu jumătăți de măsură; întregul conștind în putința de-a investi întreaga ființă, precum el, la actul creației, la actul prieteniei, conferindu-le statutul de cult. Iată cum explică, într-un aforism, prietenia dintre bărbați: „Adevărata prietenie a bărbaților are o anumită lumină și-o anumită asprime”.

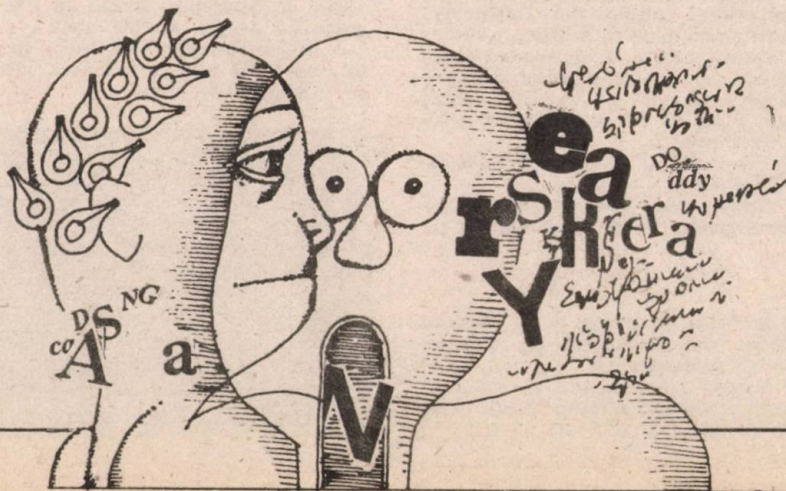
Prin Marius Robescu nu am pierdut doar un prieten literar, ci și un admirabil prieten de familie. Îmi iubea foarte mult mama (ne iubea pe toți) pentru că, draga de ea, nu făcea niciodată diferență între mine — fiul și între Marius — prietenul. După tată, Marius Robescu, era teleormănean, originar din Virtoapele, comună situată la cîțiva kilometri de Siliștea Nouă. Poate și pentru asta îl prețuia pe Marin Preda. Rareori se întîmpla să vorbim despre noi. Despre cărțile noastre, aproape deloc. Despre mamă nu mi-a vorbit niciodată. În materie de succese (prin favoare) în literatură nu era cituși de puțin conștient. Cînd se iveau prilejul, uza de un aforism care nu era al lui: „În literatură nu se intră decît singur și numai pe ușa din față, altfel riști să devii drojdia literaturii.” Dacă totuși poetul insetat și de sinceritate a făcut pentru cineva o favoare, acel cineva este subsemnatul. „Se dă cazul”: Oriunde ne-am fi întîlnit cu cineva (în București sau, știu eu, aiurea), după salutul de rigoare, mă făcea imediat cunoscut persoanei în cauză. Prin Marius Robescu am cunoscut mulți scriitori, printre care și cîteva personalități de primă mărime.

Cînd mi s-a comunicat prin telefon nenorocirea, am alergat la garsoniera cu terasă din „Armata Poporului” să-l prind... Cînd am ajuns eu, Marius plecase... Plecase într-o altfel de călătorie... A lăsat doar trupul într-un totu asemănător cu Marius Robescu. Un semn al întrebării îi înghețase în colțul buzelor cianotice și reci, semn că ar fi întrebat partenera de călătorie: „De ce chiar acum?” Cînd i-am depus la rever, peste inimă, volumul său de versuri, omagial „Joc și înviere”, drept primă postumitate, nu știu de ce m-am trezit dintr-o dată singur.

MARIN CODREANU

DANIELA CRĂSNARU

ANECDOTE CELEBRE

Într-o zi, Goethe asculta plictisit o nesfârșită de lungă tragedie în versuri, pe care i-o citea un actor fără talent. Deodată exclamă:

— Ia te uită ce vers frumos! Cum naiba s-a rătăcit aici?

■ ■ ■

Apropiindu-se de casa prietenului său, literatul Maximilian Klinger, Goethe îl auzi:

— Spune că nu sint acasă!

Într-adevăr, servitoarea care îi deschise ușa îi spuse oaspetelui:

— Îmi pare rău, domnul Klinger nu-i acasă.

S-a întimplat că peste o zi, Klinger veni în vizită la Goethe. Văzându-l că se apropie de casă, Goethe scoase capul pe fereastră și-i spuse cu mina cea mai serioasă.

— Domnul Wolfgang Goethe nu este acasă.

— Glumești, ca întotdeauna, prietene!

— Nu, deloc. Nu sint acasă.

Klinger continua să ridă de gluma prietenului său.

— Mă miră că rizi — îi spuse Goethe. Ieri, eu am crezut-o pe servitoarea ta, oare tu nu poți să mă crezi pe mine?

La 5 august în 1667 s-a jucat pentru prima oară, la Paris, piesa Tartuffe a lui Molière. În seara următoare, când teatrul era lăsat de spectatori veniți să asiste la cea de a doua reprezentație a celebrei comedii, primul președinte al Parlamentului Lamoignon, a dat ordin să se oprească spectacolul. Se spune că atunci Molière a ieșit la rampă pentru a anunța publicului interdicția cu aceste cuvinte malițioase de echivoce:

— Domnilor, noi am venit să vi-l dăm pe Tartuffe, dar domnul președinte nu vrea să-l reprezentăm.

Goethe era extrem de orgolios și nu voia să accepte ideea că în afară de el mai există și alți oameni celebri. Într-o zi, i-a fost prezentat marele compozitor Ludwig van Beethoven. După ce și-au strins mina cu căldură, s-au urcat într-o trăsură pentru a face o plimbare prin oraș. Prezența celor doi titani atrăgea privirile tuturor: Nu era om care să nu se aplece în fața lor. După citva timp, Goethe i se adresă lui Beethoven.

— Ce plicticos este să fii celebru. Privește, toți îmi dau binețe.

— Nu te enerva dragă prietene, i-a răspuns surizind Beethoven. Poate mă salută pe mine...

■ ■ ■

Doamna de Staël, în timpul unei călătorii prin Germania, s-a întâlnit și cu Goethe. Acesta povesti prietenilor săi:

— A fost o întâlnire interesantă. Doamna de Staël vorbește frumos, dar mult, foarte mult. Eu n-am putut să spun nici un cuvânt...

Lessing avea un stil foarte concis. Îi făcea plăcere să recitească de nenumărate ori fiecare text și să ștergă de acolo orice cuvânt ce i se părea în plus.

Odată, scriind unui prieten o scrisoare foarte urgentă, și grăbit fiind, îi explică acestuia cu lux de amănunte ce avea nevoie. Scrisoarea devenise astfel destul de lungă. În încheiere, pentru a se scuza, Lessing adăugă următoarele cuvinte: „Dacă aș fi avut timp mai mult, scrisoarea ar fi fost mult mai scurtă”.

■ ■ ■

Directorul unui teatru din provincie îi ceru permisiunea lui Lessing să prezinte piesa sa „Natan înțeleptul”.

— Cine va juca rolul principal? întrebă scriitorul.

— Eu, răspunse mindru directorul.

— Da? se miră Lessing. Dar atunci cine va juca rolul înțeleptului?

■ ■ ■

Lessing era un om foarte distrat. Într-una din zile, a observat că îi lipsește o sumă de bani. Vrînd să pună la încercare cinstea servitorului său, a lăsat pe masă o grămadă de bancnote și a plecat de acasă. Întîlnindu-se cu un cunoscut, i-a povestit cazul și planul său de luptă pentru prinderea hoțului.

— Și ciți bani ai lăsat pe masă? — I-a întrebato cunoscutul pe poet.

Lessing rămase înmărmurit...

— Știi că am uitat să număr banii!...

■ ■ ■

Întorcîndu-se odată acasă, cu gândul la un proiect literar și negăsindu-și cheia de la intrare prin buzunare, bătu în ușă. Un valet deschise fereastra și nerecunoscîndu-l, îi strigă de sus: — Profesorul nu este acasă!

— Foarte bine — răspunse Lessing. Spune-i că am să-l caut altă dată. Și plecă.

■ ■ ■

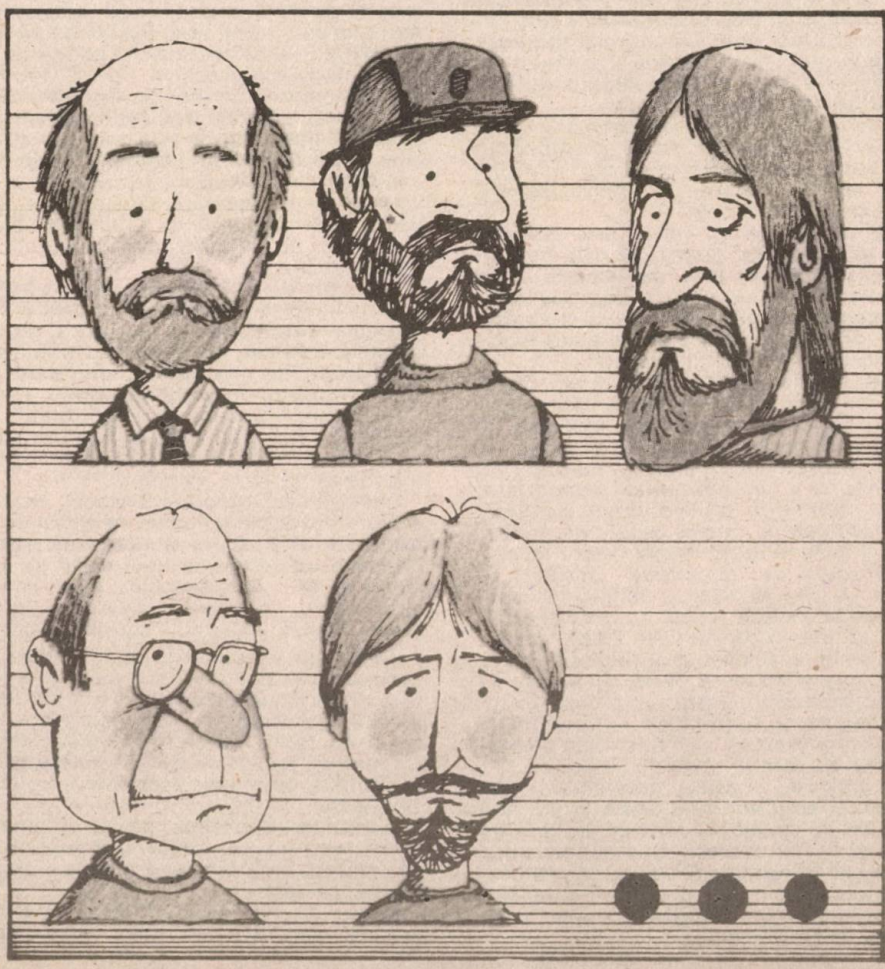
Admiratorii lui Lessing descoperiseră că o bătrînică care l-a slujit pe poet trăia încă. Vizitînd-o la domiciliu, vroiau să afle amănunte autentice despre marele poet.

— Nimic deosebit de povestit despre el, relatează ea. Toată ziua citea și scria, dar în rest nu se pricepea la nimic.

Voltaire era foarte exigent cu actorii. Cînd se repeta Merope, studia tragedia și-i făcea mereu modificări. Într-o noapte, îngrijorat de scurta piesei, l-a trezit pe servitor la trei dimineța pentru a-i trimite cu o corectură urgentă la actorul Paullo, care interpreta rolul tiranului. Servitorul face observația că la ora aceea doarme toată lumea, însă Voltaire îi răspunde neînduplecat:

— Grăbește-te! Tiranii nu dorm niciodată!

ETC...
ETC...
ETC...

ETC., ETC., ETC.

MARCEL BRION

FRÉDÉRIQUE BRION

*„A fi iubit este ceva trecător,
Să iubești înseamnă veșnicie”*

(Rilke)

Drumul care duce de la Strasbourg spre Sesenheim te lasă să descoperi o privești de o liniște nebanuită și de un calm desăvârșit. Cimpile, pădurile, livezile îți conduc în mod plăcut privirile spre depărtările azurii și șerpuirile munților păduroși. Totul îți inspiră o pace deplină și puternică, ce poate incita chiar și un suflet rătăcitor să întirzie sau să rămână definitiv, aici.

Cei doi bărbați tineri, care aleargă în galopul cailor, pe acest drum, nu se gîdesc deloc să savureze liniștea cimpenească.

Unul dintre ei poartă un costum elegant, croit după ultima modă.

Tovarășul său, poate valetul său, este îmbrăcat țărănește. Cel puțin, așa și-ar închipui un orașean care l-ar privi, dar fermierii ar recunoaște, pe dată, că această persoană, aparent greoaie, împoțonată cu atîta grijă, este de fapt, un „domn”, care a ales această deghizare, pentru un motiv necunoscut.

Tinerii aceștia sînt doi studenți din Strasbourg, pe care gusturile asemănătoare i-au apropiat, de cînd servesc masa împreună, la pensiunea domnișoarei Luth. Pe cel elegant îl cheamă Weyland — el urmează cursurile de medicină. Aici, în pensiunea domnișoarei Luth, se discută cu plăcere despre literatură. Se comentează cu interes subiectele cărților recent apărute și se amintește despre tendințele romanului sau ale poeziei. Discuțiile se învîrtesc în jurul studiilor și profesorilor, apoi se ajunge la subiecte legate de artă sau de filosofie, se trec în revistă tineri savanți geniali din domeniul anatomiei și al fiziologiei; apoi, cu toții opresc discuțiile, pentru a-l asculta pe unul din tovarășii lor care, cu o doză de rezervă, măsură și solemnitate — lucru foarte curios pentru vîrsta lui — îi fascinează prin înflăcărarea cu care le vorbește despre vechea poezie germană și geniul deosebit al nației germane. Îl ascultau, căci exista în cuvîntul său o „flacără stranie”, o forță prodigioasă de atracție și un dar deosebit de convingere; mai mult, se știe că Herder, deși tînar, dar deja celebru și recunoscut ca reprezentant al tendințelor noi în literatura Germaniei, îi arăta acestui tînar multă prietenie.

Acest adolescent, ai cărui ochi străluceau

de deșteptăciune, studia dreptul fără prea mare entuziasm, numai pentru plăcerea tatălui său, care ar fi dorit să-l vadă exercitînd o funcție juridică la Curtea Imperială de Apel, din Wetzlar. El sosise la Strasbourg pe 2 aprilie 1770.

Asiduitatea cu care urma cursurile de istorie și drept nu-l împiedica să frecvențeze societatea cea mai „selectă” a orașului. În timpul său liber lua lecții de dans și de scrimă, scria poeme cu rimă plăcută, sau era înîlînit adesea cufundat în admirarea vechii catedrale. Deși avea o sănătate șubredă, căci suferise de o boală lungă și dureroasă, înainte de părăsirea Leipzigului, nu conțenea să se dedice cu o ardoare deosebită studiului, exercițiilor fizice sau plăcerilor mondene. Se deosebea de cei din Alsacia printr-un aer puțin distant, o rezervă nu lipsită de oarecare orgoliu și afectare. Îl chema Johan Wolfgang Goethe.

Celălalt tînar, Weyland, îndrăgea orice conversație cu el, deoarece Goethe exprima cu patos idei originale și profunde. Făceau schimb de cărți și îndrăgeau cu pasiune arta Evului Mediu.

Într-o seară, la cină, conversația se învîrte în jurul unui roman englezesc, pe care îl îndrăgea deja toată Europa și care era apreciat de sufletele sensibile, ce deveneau prin lectura lui martore ale întîmplărilor prin care trece eroul principal, un preot de țară.

Nu puteai fi considerat drept „literat” dacă nu citeai „The Vicar of Wakefield”, al lui Oliver Goldsmith, dacă nu în original, măcar în traducerea în limba germană.

Goethe, care cunoștea romanul, recită cu ardoare cîteva pasaje dintre cele mai emoționante ale cărții. Cîțiva studenți, mai sceptici, declară că descrierea unui astfel de mediu era falsă, că o atare simplitate gravă și nobilă există numai în mintea autorului și că toate aceste lucruri erau total convenționale.

Weyland îi determină să tacă, afirmînd că el cunoștea un pastor care ar fi putut servi foarte bine drept model pentru portretul din roman; acest pastor, care era — de necrezut — chiar vărul său, locuia într-un sat, la cîteva leghe de Strasbourg. Dacă erau curioși, puteau să vadă în „carne și oase” ceva asemănător eroului din Goldsmith.

Majoritatea studenților bătură în retragere, pretinzînd că aveau treburi mai importante și alte plăceri, decît aceea de a vizita o casă parohială, la țară.

Numai Goethe răspunse că el va face cu plăcere cunoștință cu o astfel de familie idilică.

Frédérique Brion

Cei doi prieteni închiriară cai și pleacă spre Sesenheim.

În 1760, comunitatea luterană din Sesenheim, în Alsacia, întâmpina un nou pastor. Era un om de statură mică, animat de o neobosită milă pentru cei sărmani și atât de generos încît, spuneau țărani, și-ar fi scos straietele pe care le purta pentru a le dăruîi săracilor. Avea o multime de responsabilități: în afara celor două treimi de locuitori din Sesenheim, care erau protestanți și împărțeau cu catolicii singura biserică din sat, mai avea sub jurisdicție încă șase sate vecine, ceea ce făcea să crească la aproximativ două mii de suflete numărul enoriașilor săi.

Din cei unsprezece copii pe care-i dăruise soția, nu-i mai rămăseseră decît patru fiice și un fiu. Numele său era Jakob Brion. Nu era bogat, dar dijele și produsele de pe ogoarele sale îi permiteau să trăiască în demnitate și să-și educe copii, prin practicarea unor „arte plăcute” care cuprindeau mai ales muzica: arta vocală și clavecinul. Fiicele sale frecventau destul de des familii respectabile din Strasbourg, unde erau inițiate în „manierele alese” și în tainele limbii franceze, căci în satul lor nu se vorbea decît dialectul alsacian.

O curățenie meticuloasă, un gust desăvîrșit pentru ordine, țineau locul eleganței și totul respira aici un aer de bunăvoință, de simplitate prietenească și cordialitate.

Pastorul era singur, acasă. Își primi vizitatorii cu multă amabilitate.

Se întrețin cu Goethe cu atîta simplitate, ca și cînd acesta era unul dintre „obișnuiții casei”. Cei din familia Brion se mîndreau cu fiica lor, Frédérique. Era o adolescentă de nouăsprezece ani, delicată, cu părul lung, blond, ondulat, fața ei foarte albă, părea ca de ceară, colorindu-se numai atunci cînd vreo emoție îi înroșea obraji, plini de timiditate.

Pentru Weyland, care o întîlnise adesea pe Frédérique, la Strasbourg, această apariție era mai puțin tulburătoare, decît pentru Goethe.

După mulți ani, cînd ilustrul poet va căuta în memorie amintirea neliștitor de student, va găsi intactă această imagine grațioasă, al cărei portret încîntător îl va face: „Era o stea fermecătoare, care se ridica pe cerul acela, cîmpenesc. Mersul elegant te făcea să crezi că ființa ei era în întregime asemenea unui nor, greutatea podului blonde a părului părea prea mare pentru acel căpșor și acel gît delicat; ochii săi mari albaștri priveau cu voioșie tot ceea ce cuprindea raza lor vizuală și născutul acela obraznic inspira aerul cu convingerea neclintită că nu ar putea exista pe lumea aceasta nici un motiv de tristețe.”

În ciuda furtunilor declanșate de geniul lui și a pasiunii, care modelează sau destramă trăirile sufletului, în pragul bătrîneții Goethe o revede pe Frédérique, așa cum a descoperit-o în acea după-amiază de octombrie a anului 1770, în imaginea în care își legăna pălăria cea mare, de marginea căreia era prinsă o panglică, ezitînd înainte de a intra și întrebîndu-se parcă: „— Cine o fi acest străin?”

Goethe regăsește „acea senzație de pace, de ordine, de bunăstare” pe care a simțit-o odată așezat în acea cameră răcoroasă, alături de pastorul Brion și de fiicele sale.

La cădere serii cei doi vizitatori pleacă. Crepusculul se revărsa peste sîtuc, învăluind acoperișurile țuguite ale fermelor, care adăposteau cuiburile berzelor, golite în prezent de ocupantele lor. Umzeala începea să se simtă. Un ciine lătra. Cei doi studenți merseră în tăcere, pînă la hanul apropiat. Deodată, Goethe îl întrebă pe prietenul său: „— Oare a iubit vreodată? Iubește ea, oare? O fi logodită?” Weyland îi aruncă o privire ironică. Despre cine îl întreba? Dar, înțelegînd brusc că avea alături un îndrăgostit, renunță să-l tachineze.

Dacă era deja îndrăgostit, Goethe nu arăta deloc acest lucru. Oricît de mare îi era dorința de a se întoarce la parohie, tînarul lăsa să se scurgă o lună pînă a reveni la Sesenheim. Dar, scrisese o epistolă destul de tandră cu destinația Frédérique și primi un răspuns care îi autoriza orice speranță.

Fără a mai fi însoțit de Weyland, de data aceasta, tînarul student se urcă deci pe cal și se îndreptă spre Sesenheim.

Goethe, în drum spre casa fetei, gîndea ca destinul nu-l va încătușa într-o casă parohială de țară și ca va putea, atunci cînd va avea poftă, să desfacă legăturile făcute de el însuși.

Nu este vorba decît de a-și ocupa în mod plăcut timpul, în toată perioada de studiu, pe care o va petrece la Strasbourg; apoi va

sterge din inima lui acest „capriciu”, cu același gest dezinvolt și aceeași ușurință cu care își va închide caietele de cursuri.

Cu o astfel de stare sufletească în care se afla atunci, Goethe introduce cu o naturalețe demnă de invidiat, pe micuța domnișoară Brion, în acest joc al său bizar, pe jumătate sincer, pe jumătate afectat, divertisment al unui tânăr „intoxicat”.

Decorul este atât de idilic, încât nici un pictor romantic nu l-ar fi putut zugrăvi mai mișcător. N-ar lipsi decât muzica: s-ar potrivea un Mozart sau Cimarosa.

Fiica pastorului Brion este atât de frumoasă, încât toată lumea ar judeca drept natural ca cineva să se îndrăgostească de ea, chiar de la prima vedere.

Faptul că Goethe era în acea perioadă „disponibil” pregătește, de asemenea, drumul spre înflorirea acestei iubiri.

Idila de la Sesenheim urmează acelei „nebuunii” de risipire mediocră, ce a umplut perioada de la Leipzig; unde, jucând un alt rol, făcea pe seducătorul cinic și fără grijă.

Întâlnirea cu Frédérique, tandrețea ce-i leagă de îndată, pe unul de celălalt, îi inspiră lui Goethe o noțiune nouă despre dragoste, noțiune ce șterge cruzimea scepticismului de până atunci. Chiar și schimbarea mediului pare a fi favorabilă în mod deosebit, acestei metamorfoze.

Acest an 1770, cu descoperirea orașului Strasbourg, a artei medievale și a iubirii sincere, deschide calea spre o altă revelație: aceea legată de natură.

Îi place mult la Sesenheim; revine de câte ori are prilejul. A devenit prietenul familiei, așa cum a fost prietenul tuturor familiilor fetelor pe care le-a iubit — încît ne întrebăm, în mod firesc, dacă această dragoste nu era pentru el dorința de a avea un cămin, o tandrețe colectivă, nevoia unui „cujb”, mai mult decât curiozitatea, senzualitatea sau pasiunea.

Casa parohială era foarte mohorâtă cînd el nu venea, și era așteptat cu multă nerăbdare. De îndată ce apărea, totul căpăta viață. Atracția lui către Sesenheim devine atât de puternică, încît îl determină adesea să-și negligeze dizertațiile, chiar și conversațiile cu Herder.

Este atât de amabil cu membrii familiei Brion, încît aceștia admit ca pe un lucru absolut normal intimitatea lui cu Frédérique. Toată lumea în casa parohială este îndrăgostită de acest tânăr străin: cum ar fi putut tocmai Frédérique să reziste puterii sale de seducție?

Aceasta tata frumoasă de nouăsprezece ani, ale cărei simțuri sint la fel de pure ca și inima și spiritul său, se îndrăgostește în mod naiv cu toată înflăcărarea, de băiatul acesta, absolut diferit de toți ceilalți pe care-i întâlnește.

Acceptă fără să se mire poemele pe care el i le compune; ea îi dăruiește în schimb, cadouri ingenue, care-îi farmecă pe îndrăgostiți: o panglică, un portofel, o trăistuță pe care a brodat-o special pentru el.

Cu tot avîntul caracterului ei îndrăgostit de „totalitate”, de absolut, Frédérique se leagă prin jurămint, pentru o dragoste fără limită —

pe care o arunca la picioarele omului iubit.

Dragostea lor rămîne pură, deoarece inconștient, în fața acestui calm și acestei demnități rustice, Goethe dovedește aceeași emoție, aceeași rezervă, care-l va opri pe Faust, mai târziu, în pragul camerei Margaretei. Și, de asemenea, pentru că natura din jurul lor, calmă, ordonată îi îndeamnă la plăcerile liniștite ale unei idile, mai degrabă decît la furtunile pasiunilor dezlănțuite.

Dacă tinerii ar fi cedat plăcerii ce-i împingea pe unul către celălalt, aventura ar fi devenit de-a dreptul banală. Din partea Frédériquei nu era mai mult decît o rezervă firească pentru o tînră. Fără îndoială că în ce privește reținerile lui Goethe, era mai mult calcul. Tânărul student știa că legătura sa cu fiica pastorului Brion nu trebuie să ajungă la ceva legat cu trînicie, pentru ca, într-o zi, acest lucru să nu devină stînjitor. Dar poetul nu și-a dat seama că lăsîndu-se iubit de Frédérique îi făcea ei jocul implicîndu-se și că, totuși, aceasta iubire nu va rămîne chiar atât de „literară”, precum o credea el.

În aparență, nimic nu se schimbă. Goethe este considerat ca și „copilul casei”, absența lui producînd clipe de melancolie întregii familii. Acest tânăr zvăpăiat îi metamorfozează pe cei din familia Brion, persoane grave, pioase, pline de seriozitate.

Oare Goethe n-a manifestat niciodată dorința de a rămîne într-un „refugiu” rustic? De ce nu s-ar căsători cu Frédérique? Dacă buniicii lui din neamul Textor aparțineau burgheziei din Frankfurt, în schimb, familia din partea tatălui, din contra, era de origine destul de umilă și mezalianța nu ar fi șocat.

Dar, numai tîrziu, la apusul vieții, omul faustian va avea dreptul să numească această clipă ca pe aceea a unei fericiri perfecte și să exclame: „Rămîi. Ești atât de frumoasă!” Tentativa acestei pămînturi fermeceatoare nu intră însă în preocupările lui Goethe, decît ca una din variantele numeroase pe care i le oferă destinul.

Extraordinara facultate pe care o va poseda, de-a lungul întregii sale vieți, este aceea de a trăi intens clipa unică, de a nu întîrzia în făurirea proiectelor pentru viitor.

Goethe era perfect conștient de faptul că atmosfera minunată din Sesenheim o împodobește pe Frédérique cu atîta grație și că ea dătoare foarte mult din farmecul ei tocmai acestei atmosfere. Avea destulă experiență pentru a ști cît de periculos este pentru unele femei faptul de a schimba mediul, decorul, schimbare care putea constitui, adesea, cauza declinului multor pasiuni.

Destinul se complăce în a amesteca proiectele oamenilor, inducîndu-i cîteodată în eroare, creîndu-le impresia că le satisfac dorințele. Astfel, în momentul în care dragostea reciprocă a lui Goethe și Frédérique atinge înflorirea sa perfectă, tînră trebuie să petreacă cîteva săptămîni la Strasbourg, la rudele ei. Cei doi îndrăgostiți binecuvîntează această întîmplare favorabilă, care-i va apropia mai mult. Nu vor mai avea nevoie acum să parcurgă cele șase leghe, care despart Sesenheimul de

Strasbourg. Nu vor mai fi despartii pentru multa vreme. Se vor vedea in fiecare zi, in fiecare clipa. Insa evenimentul care parea sa consolideze dragostea lor, nu face altceva decat sa-i indeparteze. Se vor vedea mai des? Se vor vedea prea mult!

Goethe a cunoscut prima deziluzie intr-un salon din Strasbourg.

Frédérique nu era in ziua aceea, nici mai puțin dragută, nici mai puțin tandră ca de obicei, dar ambianța nu-i era favorabilă. Cu cât parea mai la locul ei, în casa parohială din Sesenheim, cu cât farmecul și frumusețea ei creșteau acolo, cu atât decorul unui salon burghez îi diminua naturalitatea și îi eclipsa personalitatea. Dezorientată, într-un mediu în care nu era obișnuită, Frédérique încerca din răsuferință să le imite pe orășence și, în ciuda grației sale și dezinvolturii naturale, tipică întregii sale ființe, aceasta încercare de a imita prea mult o dezavantajează.

Nici tinarul poet nu mai este același ca la Sesenheim. Latura sa de mare burghez, urmaș al neamului Textor, se manifesta cu precădere la adolescența care „zboară” precum fluturii, în saloanele din Strasbourg, dând ocol frumoaselor doamne, împodobite după ultima modă de la Versailles. Goethe uita de tot acest comportament, când ajungea la casa parohială; era el în toată profunzimea sa, îndepărtind artificialul, formalismul, convenționalismul. Dezvelit de „carapacea socială”, devenea și el o ființă în acord total cu natura. Dar plasticitatea caracterului său și aptitudinea de actor, ce trece de la un rol la altul, îi formează o nouă personalitate în saloanele din Strasbourg, personalitate în fața careia îndragostitul din Sesenheim „pălește”, se șterge. Și nu este mai puțin evident că, de-a lungul întregii sale vieți, când își va aminti de idila de la Sesenheim și de deznodământul ei, îi va fi rușine de aceasta rușine.

Goethe, după o stampă din 1773

„Tema despre Frédérique”, care va reveni adesea în opera sa, este alăturată întotdeauna temei infidelității și remușcărilor. Ca și când, pe măsură ce îmbrățișea, își dădea mai mult seama de dezertarea lui vinovată și de toate regretele ce-au însoțit-o.

Legăturile „înnodate în mod laș” se desfac singure. Cu sensibilitatea ei feminină atât de delicată și subtilă, Frédérique ghicește că și-a pierdut iubitul. Tot ceea ce îi apropia la Sesenheim, îi îndepărtează la Strasbourg și, cum îl iubește prea mult pentru a accepta să fie un obstacol în existența lui, o piedică în viața sa, ea nu încerca, cituși de puțin să-l pastreze.

Frédérique se reîntoarce în liniștea rustică a casei parohiale, așteptând ca un eveniment material să puna capăt acestei despartiri morale care i-a îndepărtat deja, pe unul de celălalt.

Pe 22 iunie, Goethe veni pentru ultima oară la Sesenheim. Ca altădată, au făcut plimbări împreună, au privit Rhinul, cireșii încărcati de rod, cimpurile verzi-gălbui, presărate cu maci. Apoi, luându-și ramaș bun de la toți membrii familiei Brion, este condus de Frédérique până la locul unde-și lasase calul.

„I-am întins mina când mă instalasem deja în sa; avea ochii plini de lacrimi și eram amândoi foarte triști”, își va aminti Goethe, de această despartire.

Nu era o ruptură. Au ramaș prieteni buni. Nimic nu l-ar fi împiedicat să se reîntoarcă la Sesenheim, căci nu a parasit Strasbourgul decât pe 6 august, dar nu mai dorea. Deja pusesese între ei irevocabilul și cu aceasta acceptare la rece, ca viața i se va îndrepta spre experiențe noi, fără a-i permite să facă vreun pas înapoi, nu mai dorea să o revadă pe femeia aceea pe care o ranise cu atita cruzime. Considera aceasta perioada din viața lui, ca și terminată. La ce bun să mai reia un dialog încheiat? Poate că nu mai au nimic să-și spună. Știe, totuși, cât de mare este durerea pe care i-a produs-o. Bănuieste că Frédérique va rămâne marcată toată viața.

...

Îmbătrâni liniștită, înconjurată de cele mai frumoase amintiri. Decepția tinereții nu a transformat-o într-o persoană posacă și urșuză. Dimpotrivă, păstrându-și caracterul onest și agreabil, era înconjurată cu deosebită dragoste de toți copiii care o adorați și către care Frédérique își rasfrîngea tandrețea ei maternă, încă nefolosita.

Ultimul cuvânt al lui Goethe, înainte de a muri, va fi un strigăt spre lumina. Frédérique. Asemenea fecioarelor de pe portalul catedralei din Strasbourg, conservase nepuizabila lumina iubirii ei pe care pasiunea o consuma, dar și alimenta, în același timp.

Traducere de
ANTONIA NICOLESCU

După „Amours Célèbres”, Edition ALBIN MICHEL - Paris

MAYA BELCIU

PAGINA 37 (Prelungiri)...

Cînd nu aveam spectacol, la Brăila mă lăsam dusă de străzi și bulevarde, atrase, și ele ca și mine, de Dunăre. Coboram prin coasta Grădinii Mari, un fel de ripă prăfoasă de care stătea agățată, într-un echilibru incredibil, o casă albă, părăsită.

Fără să-mi spună cineva, eram sigură că aceasta și nu alta trebuie să fi fost casa Chirei Chiralina, așa cum o văzuse Panait Istrati. Poate, cîndva, demult, să fi existat o Chira și o casă a Chirei, poate văzuse și Panait casa și a „mutat-o” pe Chira lui în ea. Poate însăși casa atît de stranie să-i fi dictat povestirea, cele 43 de pagini care l-au proiectat pe autor în universalitate, în eternitate, făcîndu-l pe Romain Rolland să-i scrie, entuziasat: „îți strivesc mîinile”... Mai erau și versurile lui Mihai:

„...și prin cumpăna luminii/ trece plînsul Chiralinii,/ fata Dunării de jos/ și-a Brăilii care-a fost”...

...mai fusese și o zi de nemaipomenită, cutremurătoare bucurie, evocată de Panait în 1934. „Acum 11 ani, la Saint Malo”, cînd, sărac, părăsit, disperat, văzuse într-o vitrină revista „Europe” cu bänderola albastră: Romain Rolland: „Un nouveau Gorki balcanique”

Panait Istrati: KYRA KYRALINA

...se poate muri și din mai puțin.

...o altă zi din toamna lui 1930, cînd, în pragul unei a doua sinucideri, părăsit de femeia iubită, o întîlnește pe Marga Izsescu și are puterea s-o ia de la capăt.

...și această Chira, cu putere de vrajă care nu-i dă pace.

„Spune-i Chirei adio și las-o să se războiască singură”... îi va scrie Romain Rolland.

Dar dacă ea, Chira, nu-l lasă în pace?...

Venea înspre seară. Era ca o joacă, sărea șanțul cu ușurință, trecea pe lîngă zidul dărăpănat care fusese cîndva — să mori de ris — „inexpugnabil”, casa albă se ducea, luneca în fiecare zi tot mai mult către antepozite. Oare de ce venea joia, rareori și duminica, mai ales joia*, se așeza într-un unghi nefiresc, te mirai că nu luneca și el odată cu dărăpănătura gata în orice clipă să se prăvălească, să-i zboare acoperișul tîlfit, ca o pălărie de bețiv, trasă pe-o sprînceană. În cele trei dreptunghiuri înalte aproape cît casa cu fața la Dunăre, găvane goale, foste ferestre prin care nimic nu se mai vedea din interiorul cuprins ca într-un blestem de întuneric și părăsire, mai fluturau

în vîntul șuierînd neconținut, ca printr-un straniu instrument barbar cu o singură notă, zdrențe orgolioase de foste draperii.

Omul era slab, aproape scheletic, cu fața marcată de o mare suferință, o suferință parcă necesară, o mască semănînd mai de grabă cu un suris a ceva împlinit, îndeplinit, decît cu grimasa unui reproș pentru ceva nedus pînă la ultima limită, pînă la capăt.

Era foarte bine îmbrăcat, elegant chiar, dar altfel, o eleganță demodată. Cu atît mai ciudată părea indiferența cu care se așeza pe pămîntul gol, doar cu un pic de iarbă arsă, arsă de foc, nu de arșită, o roată cu cenușă și cărbuni împrăștiati, ca atîtea altele sălbatic pîrjolite pentru cine știe ce festin de parlagii cu batal ori crap la proțap.

Mîinile bărbatului se sprijineau de genunchii ascuțiți — erau mîini fine cu degete prelungi și transparente — cum să adun lumina acelui amurg, cum să-i îmbin culorile în stare să-i cuprindă mîinile, mîinile cu palmele de care se speriau toți chiromanții.* Cum puteau fi acele mîini care să-i sperie pe cei care nu se sperie de nimic? Erau trase cu grapa? erau brăzdate? — „Cum erau palmele lui, spune-mi, Talex, de se speriau de ele toți chiromanții?”

— „Arate. Erau arate.”

Nici nu era nevoie de telefon, funcționam pe alte prelungiri, alte fișe, alte resorturi ne leagă, pagina aceea, a treizecișisaptea dintr-o altă carte se plimbă printre noi, de la unii la alții, cei care ne-am lăsat robiți de acea dîră strălucitoare pe care Panait, plecînd, a tras-o în urma lui și ne ride-n nas, zboară și ne strecoară neori o frază, o undă de umbră dintr-un gînd scris și pierdut, fișa vechilor telefoane cu manivelă, „alo, aveți Massevaux”, „dați-mi Villeneuve, a, nu răspunde, dați-mi atunci Ghacetul, ori Moșilor 131...”

Dați-mi lumina viorie cu îmbucături corail, nu așa, mai către oranji, dă-o spre dreapta

* În „Les Nouvelles Littéraires” din februarie 1924, Frédéric Lefèvre — autorul seriei de interviuri „Une heure avec...” — publica „O ora cu Panait Istrati” (ora care a durat de simbată după-amiază pînă duminică seară). Panait apare destul de contrariat de o pațanie mai ciudată. Lucrînd la romanul „Ciulinii Baraganului”, brusc se deschide fereastra și o rafală de vînt îi smulge pagina 37 „Inchipuiește-ți, ieri seara, în timp ce lucram din plin scriam a treizeci și saptea pagină a viitoarei mele cărți... / deodată, o rafală de vînt îmi zboară pagina pe culoar. Văzusem bine: în vestibul se afla un culoar larg, ermetic închis. Alerg în cautarea paginii!... / N-o găsesc. Surprins, cred că a alunecat pe sub ușile camerelor vecine. Deschid și o caut peste tot. Nimic... și mă întreb dacă aceasta coala de hîrtie, pe trei sferturi scrisă, pagina treizeci și saptea nu e o iluzie.”

** Al Talex. Cuvînt înainte la „Cum am devenit scriitor”

* Copil și adolescent, Panait lucra s-o ajute pe mama lui, Joita. Își îngaduia să hoinărească la Dunăre și în port doar joia pe inserat, rareori duminică.

pînă la cărămiziu-singeriu, usucă singele și trece-l spre galben, îmi trebuie lumina asta ca să-i pot polei mîinile cu tenta pergamentelor vechi, prețioase, să i le pot învia, translucide, cu ape sedefii.

✱

— Îmi arătați palmele? și ezită. — Domnule? Și pentru că bărbatul nu reacționează în nici un fel, nici nu întoarce capul, nici nu ridică ochii, privea mai departe fluviul și ochii lui semănau cu inexistența adîncă a ferestrelor goale din spatele lui, fata care apăruse de nicăieri se apropie mai mult și se așază pe vine, cu fusta largă de mătase suplă adunată cuviincios pe după genunchi, învelindu-i picioarele fine, încălțate în niște minunați papuci roșii, turcești.

Se instalează mai comod, la fel de nepăsătoare față de roata pîrjolită cu resturi de cărbune și coceni și ciulini tăvăliți, se apropie mai mult, în rînd cu bărbatul care n-o băga în seamă, își propti mîinile de genunchii lui, la fel de libere, de degajate, străbătute de aceeași lumină ca de tablou votiv, ziceai că i-ar încăpea în palme împreună cu macheta casei din spate de care se răzimau, pe care o răzimau. — Palmele dumneavoastră, mai zise fata și nu era tonul șăgalnic al țigăncilor obraznice puse pe ghicit, nici îndrăzneala prietenos nerușinată a fetelor din port, nimic din ea nu era agresiv, ori insolent, ori insinuant. Era doar o feteșcană, nici urîtă, nici frumoasă, neîmplinită, lăsată de capul ei să crească de la sine, cum i-o fi norocul, cum i-o fi datul. Neterminată. Doar pielea ei era... era altfel decît ea, avea căldura alunei coapte, în coaja ei, încă proaspătă, puțin catifelată, puțin satinată. Ochii și-i ținea pe jumătate închiși, pleoapele păreau grele, prea

N. Kazantzakis și P. Istrati, la Atena

grele, doar ele vorbeau parcă de o altă vîrstă, nevoite să ascundă ceea ce ochii ar fi putut păstra, dincolo, nepermis. Iar părul, mătăsos, auriu, lung, ei bine, părul ăsta pînă-n călcîie nu prea părea potrivit pentru a cutreiera străzile portului, bulevardele semicirculare, ripe, vagoane, antrepozite.

— Pentru ce nu mă privești?

Atunci mi s-a făcut frică. O, da, și eu am fost la Brăila. Veneam aproape în fiecare seară, spre înserare, adică. Ei apăreau numai joia. Știam valea, știam casa, știam cum șuiera vîntul pe o singură notă, neconținut, oblu, eram în timpul meu, ce importantă era timpul, timpul lor, timpul acesta, acela. eram acolo.

Dacă el ar fi privit-o atunci, ar fi fost pierdută. Pentru a doua oară pierdută. Ca toți acei pe care i-a privit în ochi. Ca toți aceia care, ca mine, îi privesc pe cei care-l priviseră în ochi viu. Privirea lui se lua. — Cum era, Talex, privirea lui? — Ascultă scrisoarea pe care tocmai am primit-o — îmi spune Talex. Și, desigur, în timpul acesta am intrat în nebunia de a învăța limba greacă, poate ca să fiu mai aproape de Faraklata/ insula în care toți sînt „veri” cu tatăl lui Panait, așa cum cei din preajma lui Moș Anghel erau „veri” cu Chira, ori cu Cosma/, ascult tot timpul „Ezo Athina”, „éena parapon mikron”, am nimerit în superstringurile altui spațiu, în alt timp, într-o prelungire. El, Panait, avea nevoie de prelungiri, de niște pseudopozi, de o încredere, de o credință fără rezerve, credința aceea prelungitoare este, există, de o jumătate de veac neclintită, se numește Marga. Se numește Talex. Pentru că El, Istrati, plecase ne la timp, înainte de a-și fi încheiat rosturile, fără să capituleze, fără să-și fi dat consimțămîntul. Marga a continuat. Talex a preluat blestemul neliniștii și comanda îndeplinirii. Și cînd preiei, iei cu totul, pînă și pisica, pisicile care de o viață se cheamă Pița, Pița Unu, Pița Doi, Pița Treisprezece și cite vor mai fi fiind să fie, pisici cu prelungitor, cu o singură dimensiune, supraviețuirea.

Studenta frumoasă de peste apele involburate, dintr-o îndepărtată zi de toamnă în care toate disperările îi făcuseră nod și amenințau să înroșească iar urma briciului de altădată, este și ea o prelungire, chiar dacă, așa ca acum, cînd vorbesc cu Talex la telefon, ea tocmai s-a împiedicat într-un strop de apă, ori a atacat-o o scamă. Cînd accepți un legămint, iei cu totul, cu datorii, cu scame și cu sfîntenie. Pița Treisprezece vrea pe balcon, Marga a dat iar de un bucluc. Citește-mi mai bine scrisoarea. „...Vă scriu pentru că ați avut privilegiul să-l fi privit în ochi, viu...” — Știi ce e cel care-mi scrie? — Zugrav? — Zugrav, din Valence.

Iar ascult muzică grecească, iar tamatia su — de parcă biete grecoice n-ar mai avea nimic alta în desăvîrșita lor anatomie sentimentală — iar „S'agapo”, iar „M'agapas...” Hei, magheia, maganneia!...

Nu mai că, acei care bîntuie sînt și ei bîntuiți. Acesta e, oare, blestemul? De ce, după ce sting lumina, începe casa să troznească?

De ce tabloul numit **Mimetism** (ce bine-mi pare că Regina S. nu are decît copia, pe vremea aceea, Semproniu I era sărac, ca și mine) — e strîmb, iar icoana de sub el pare că a făcut și ea pareză stîngă. — Potoliți-vă! strig. Și se potolesc. Thorybos. Zgomote. Atîta pot, atîta fac. Nu se pot exprima altfel, săracii, spiriduși („Crezi în spirite, Lefèvre?“...), fac și ei cît pot, cît mai pot. Nu de ăstia trebuie să-ți fie frică. De gîndurile noastre, neduse pînă la capăt să te temi. Ele umblă bezmetice, neînchegate și au nevoie de ceva, de o — să zicem — diodă în plus, de germaniu, de pildă, sau de... marrubiu (asta nici nu există, se va descoperi, nici o grijă!) — Ce păcat, a zis un mare compozitor, cu tristețe, că trebuie să plec cu bagajele pline. A plecat, așa cum se pleacă, de obicei, cu, cel mult, un bănuț în palmă și bagajele pline i-au fost luate ca și cînd ar fi fost uitate pe o bandă rulantă într-un aeroport, într-o gară, au fost desfăcute, împrăstiate, furate, preluate, înțelese, mai ales neînțelese, sucite, luate de-a-ndoaselea, nu s-au pierdut. S-au prelungit, ca acel braț, misterios, dintr-o nouă descoperită galaxie la capătul universului, un nou crab cu un braț urias, pseudopod care poate cutreieră și adună și stringe laolaltă atîta răsufare, atîta gîndire risipită.

Ca gozarii din schela Brăilei, măturau vagoane și vînturau ce-a mai rămas și mai scoteau un pumn de griu, un sâcui de porumb încins, o vadră de mălai, mălai de goz, porumb cu zgrunț de cărbune, griu amar cu nisip. Ca fetița aceea speriată dintre vagoane, speriată de, și el speriatul, Panait, întotdeauna mai rămîne ceva după ce nu mai rămîne nimic. Cîteodată, acel ceva face mai mult decît o viață, depinde pe mîna cui încape.

„Spune-i adio Chirei — și las-o să se războiască singură“. Oare?

Abia atunci păru c-o vede și se întoarse spre ea, iar fata tipă: — Dar eu trăiesc, auzi? Traiesc!

— Și cum trăiești tu, Chiră Chiralină, pui de curvîștină?“ Și surise așa cum știa el, cu ochii, cu gura mare și generoasă, cu dungile amare și blînde sfîșiindu-i obrazul uscat și marcat, cu tivitura roșie de sub bărbie amintind de cealaltă soartă care n-a fost să-i fie, gheara morții nemoarte.

— Sîntem cum ne-a făcut Dumnezeu — recită ea o lecție de mult știută. Știi, cînd ai băgat-o pe mama în budurul de sub casă...

— În ce-am băgat-o?

— În hrubă, nu mai știi să vorbești ca la Ibrail?

— Ei, drăcie, cum am băgat-o eu pe Chira în... cum îi ziseși?

— Vezi, ai creat confuzii, așa-i mai bine? Chira mare, Chira mică, ce era dacă ne dădeai două nume? Chira sînt numai eu. Mama zicea că fiecare bucurie își are reversul, casa asta știe bine, bucuriile se plăteau cu sînge. Mama spunea să fim vii și cu suflet. Pentru că omul fără suflet îi împiedică pe cei vii să trăiască. Să fim cum ne-a făcut Dumnezeu.

— Ei, Dumnezeu!!

— Tu ești Dumnezeu meu, sînt așa cum m-ai făcut tu... pînă unde m-ai făcut.

— Ai dreptate, dacă zici că eu sînt tatăl și Dumnezeu tău, așa fi vrut să fii bună și să știi asta. Nu există bunătate decît conștiință. Restul... este luptă, nicidecum tăcere, chiar dacă lupta e surdă și pe tăcute. E lupta pentru supraviețuire și nu e niciodată bună, pentru că, oricum, la urmă cineva e zdrobit, cineva cade pentru ca să supraviețuiască celălalt.

— Dar răutatea?

— Răutatea în plan metafizic nu există în stare pură. Poate doar sub forma nevoii de concurență, care tot luptă se cheamă. Fondul, motorul este instinct de apărare față de o agresiune oricînd posibilă.

— Cred că nu sînt, n-am fost rea, doar, uneori, fără să vreau nu puteam suferi pe cineva. Pe prietenii tăi, de pildă.

— Aah! voi călugărițe, insecte devoratoare, absolut toate femeile din viața mea au fost geloase pe prietenii mei, pe nevoia mea de prietenie. „Mi-e dor de o rulotă și de un aparat de fotografiat!“ Poate au avut dreptate, în felul lor, li se părea că mă risipesc, dar pe mine asta mă ținea, nevoia mea de comunicare, de prietenie, sete, foame de a scormoni în bogăția din ființa celuilalt.

În plan fiziologic, în al treilea plan, care poate e cel dintîi, e doar problema de încălzire, de sarcină, suporta sau nu suporta prezența cuiva în același spațiu cu tine.

Vorbea în gol. Nici nu observase că fata nu mai era lîngă el... (În timpul acesta, la capătul firului dinspre Moșilor, Pița doispe vrea pește, vrea porumbul de pe balcon, apoi firul se stringe și mă trage într-acolo, fosta studentă frumoasă de peste apă, de acum șazece de ani, vrea o fereastră deschisă, tot un dar tirziu pe care El i-l a lăsat, fără să vrea, cum să fi vrut să-i lase un plămîn ciuruit de tuberculoză, coaste tăiate cît să încapă o mină uriașă și blîndă și nemiloasă de chirurg genial, dar ea nu s-a plîns și și-a iubit plămînul stors și coastele rupte mai mult decît ce rămăsese întreg în ea, „de 53 de ani plătesc — spune Marga Istrati — apăruse semnalul «Confesiunilor» și-l ținea în brațe ca pe ceva viu, fără să-l deschidă — plătesc o unică bucurie, o bucurie unică“. Draga mea, care nu-ți dai seama că la capătul de către om al acestui prelungitor, a mai rămas un noroc...)

...Undeva, dincolo, pe malul celălalt, înșelător, se aprindeau luminițe înșelătoare, soarele lăsa se și el pe ape prelungiri ca fișii de carne crudă și roșie și vinată, se sfîșiau apele îmbucînd tremurînde de plăcere și de scîrbă, pofte de neîmplinit rămase la jumătate cale.

Își aduse aminte de studenta strălucitoare pe care o întîlnise în chiar dimineața aceea, cobora treptele primăriei, mîndră și dreaptă, cu toate că tocmai fusese obligată să ceară un bilet de călătorie — milă pentru ficele de funcționar — era studentă la chimie la București. Purta o rochie verde, elegantă, bine croită. — Frumoașe fete aveți pe la voi. — La

voi, auzi, că tu n-oi fi de pe aici. Află că a fost aleasă miss Brăila, de ce rizi, se revoltă Basil, fetele noastre sînt unice.

— Cred și eu, tot Levantul li s-a scurs în vine. Sau o fi și caolinul de la Lacu Sărat de vină.

— Recunoaște dar, ca să fii miss Brăila trebuie să fii cu adevărat frumoasă între frumoase.

— Asta mi-ar mai lipsi. Anna Munsch* vrea să mi se dedice, Bilili, pentru care am construit o casă la Brăila, își trimite bărbatul și înfirmiera să mă salveze de la nebunie și eu... în pețit.

— Dacă vrei să știi, ți-e un fel de fină, ia du-te la coana Zoica...

...Mă mai simt oare în stare să tresar trecînd pe lângă o fată frumoasă în care țipă Levantul, ori poate dorul meu după Levant, ba mă mai las judecat și de o sărmană umbră din alt veac.

— Umbră ai zis?

Fata părea și 'ea aurie în asfințit, de aur roșu, cu părul ei pină-n călcie, îmbrăcată atît de straniu, cu ișlic și fustă largă de mătase cu dungi viorii și verzi, cu iminei roșii brodați și pietre colorate, cu șase rinduri de marmurele de aur vechi la gît și cu cercei ca și împărăteasa Bizanțului.

— Ai spus umbră? Era tristețe și ciudă în glasul ei ușor răgușit. Apoi, se mai imblinzi și, cochetînd, parcă îl provocă: — ai curaj să pui mina pe mine? Li luă palmele fără ca el să se împotrivească, le privi prelung și se cutremură. — Arate. Cu adevărat, arate; le sărută pe rînd, drept în linia vieții, dacă viața se putea numi valesa aceea a plingerii, le cuprinse cu minile ei subțiri, iar el nu văzu că în palma ei nu era nici o singură linie, și, făcîndu-le căuș, și le puse, le apăsa pe sinii mari, aproape goi, ținînd din zăpada transparentă a bluzei, și, cu pleoapele pe jumătate închise, întreba: „Cui m-ai dat? Cui m-ai hărăzit, tu, Domnul meu și Dumnezeu meu? Pentru cine m-ai făcut? Ce să fac cu mine, cu mine toată? M-ai lăsat la jumătate drum între Brăila și Bosfor, pe corabia lui Nasim Effendi.

— Te-am hărăzit unui harem, sînt sigur că te-ai descurcat de minune și i-ai sucit capul Sultanului.

— Sigur, i-am pus papucul în poală, i-am poruncit, „leagă-mi-l”, și el s-a topit de plăcere, ca Dragomir, frățiorul meu, leșinat de poftă nedeșluite. Pe cine crezi că ai păcălit cu sărmanul Stavru? Cine te-a crezut că Stavru e fostul Dragomir, doar ca să-i ierți, cu inima ta bună și milostivă, nevolnicia. Tu ai ținjit toată viața după mine și după papucul meu dezlegat.

— Eu mi-am luat tot ce-am dorit în viață. L-am sorbit, l-am devorat. Și asta nu de acum. Eu sînt Cosma și soarta mea e scrisă!

— Dar eu sînt Chira, sau Kyra Kyralina și m-ai lăsat la jumătatea drumului și soarta mea

n-a fost scrisă. Nu de tine. Ursita mea sînt eu!

Se așeză iar în cercul de iarbă arsă, trăgîndu-l lîngă ea îl cuprinse cu brațele ei subțiri, se rezemă de el și îi șopti:

— Așa să fi fost și nu-i păcat? N-a fost păcat? M-ai lăsat în drum și eu, neterminată, te-am urmat fiindcă-mi vream soarta mea și soarta mea erai tu, ce altceva mi-aș fi putut dori? Te-am urmat peste tot. Nu m-ai simțit veșnic între tine și femeile avide de farmecul tău, de faima ta, sfrijite și ne vie, care mă striveau între ele și tine? Ce știau ele? Erău ele în stare să-ți creeze aceea stare de nebună exaltare? Tremurul, vibrația eram eu. Cînd erai bolnav și cu prieteni și cu boala ta păcătoasă și cu iadul plecărilor în tine, eu eram acolo. Iar tu... tu m-ai neexistat.

Omul înalt, slab, aproape scheletic, cu miinile care-i speriau pe toți chiromanții cu palmele lui arate, se sprijini de sărmanul zid alb și scurs de miez, măcinat, se făcu și el alb și simți cămașa de mătase naturală lipindu-i-se de trupul mereu umed și întrebă cu silă și cu tristețe: — Chiar nici o bucurie? Nici una?

— Ba daaa! Bucuria aceea dementă, nemăsurată, unică, de necrezut, de neînchipuit, cu cine era s-o împarți dacă nu cu mine? Ne lăfăiam amîndoi în vitrină, „acum unsprezece ani, la Saint Malô”. Panait și Kyra. Și gugumănia aceea de reclamă, preluată apoi de toată lumea! De ce neapărat „un Gorki balcanic”, cînd tu aparțineai omenirii?

Acolo, părăsit, disperat, sărac, cu iubita ta Anna Munsch care o pornise iar pe drumurile ei nebune, erai cu mine. Era clipa noastră de glorie. Ceasul nostru sublim. Era, acolo, la Saint Malô, tot ce mi-ai fi putut dăruî mai de preț după ce mă pierduseși, după ce mă vinduseși la jumătate drum între Brăila și Bosfor. „Ne-am îmbrățișat și am plins vitejește”...

M-ai răscumpărat.

Înduoșat, se aplecă să-i sărute părul, ori mina, ori papucul acela dezlegat, papucul blestemat.

Dinăuntru, hîrîit, i se păru că aude un telefon cîntînd „Înghețată-i Dunărea...” „Dunărea mea a înghețat pentru totdeauna”

De fapt, nu se rezema de nimic, casa aceea nu mai era, nici fata nu mai era și nici...

...și m-am întrebă, Lefèvre, dacă eu însumi nu eram o iluzie...

Era într-o joi, înspre seară.

...Numai Dunărea, sloiuri, coșciuge albe... Departari”

*) Ghilimelele cuprind gîndurile lui Panait Istrati.

* Anna Munsch, alsaciana, soția lui Panait, cu toate că iubita lui, Bilili-Marie Louise Band-Bony — în insolita pretutindeni

BARBU BREZIANU

MEANDRELE AMINTIRILOR

Care? — cum oare ar putea fi calificat faptul ca după 55—65 de ani, poate, încă mai mulți ani — careva să vină și să afirme cu tărie și chiar cu o doză de megalomanie că l-ar fi cunoscut (și încă „bine”) pe marele poet X — pe genialul scriitor Y — sau pe subtilul filosof Z? Memoria (cum spunea Augustin Buzura) își „are limitele ei, iar timpul i le reduce și mai mult, schimbă culoarea și înțelesul atîtor fapte, încît diverse gesturi mărețe de astăzi, pot miine deveni ridicole și invers”.

Ca mulți alții dintre supraviețuitorii generației noastre, am avut privilegiul de a-l fi întîlnit undeva, cîndva, prin anii 1929, '39, '49, '59 și de a-i fi strîns mîna; sau de a fi făcut împreună cu el cițiva pași pe Calea Victoriei, sau de a-i fi solicitat semnătura; sau chiar de a fi vorbit, de a mă fi „întreținut” cîteva lungi, neuitat de scurte clipe cu Iacob C. Negruzzi, interlocutorul de odinioară al lui Eminescu, ajuns acum girbov nonagenar, cu fața lui toată brăzdată de zbîrcituri; cu viforosul C. Stere cu părul lui și el răzvrătit — „Stere trădătorul”, cum ni s-a recomandat într-o scurtă întrevedere; cu neînduplecatul, cicăliturul său adversar N. Iorga; ori, graseind fermecător (ca și ilustrul său concetățean botoșenean) — cu romanticul Emanoil Ciomac, muzicolog, poet, traducător, dar mai presus de toate, întîiul și cel mai autentic exeget al lui George Enescu; și grație lui „Conu Mănuță” am avut bucuria de a-l fi cunoscut și de a fi fost primit în repetate rînduri de însuși Maestrul ca oaspete la audițiile pe care, cu o genială simplitate, ni le dăruia sus, la „Luminiș”, pe Cumpătul Sinaiei. Am cunoscut-o apoi, firește, și pe soția criticului muzical, mult prea sfioasa pianistă și pedagogă Muza Ghermani-Ciomac, avînd printre elevi pe Dinu Lipatti, Ștefan Niculescu ș.a.; sau pe Alice Voinescu (ființa domniei sale, ca și a „cărturarului” Vladimir Ghika, iradiînd o inegalabilă spiritualitate); apoi pe „năzuosul” Paul Zarifopol: „Herr Doktor”, care în 1934 m-a omenit deschizîndu-mi porțile „Revistei Fundațiilor Regale”, chiar din primele sale numere; sau pe Tudor Vianu, întîlnit într-o după-amiază în Tîrgul Moșilor unde, după ce se lăsase purtat în acel vertiginos tobogan numit „montagne-russe”, ne mărturisii satisfăcut că a încercat „senzații profunde”... M-am apropiat de asemenea cu mare timiditate de magnificul taciturn Mihail Sadoveanu; sau de mereu tainicul Mateiu Caragiale („tras” în poză în cîteva unice instantanee de subsemnatul), precum și de dascălul de poezie de pe băncile liceului, de scăpărătorul Ion Barbu; de Ion Vinea, ani-

matorul și directorul „Contimporanului” de altădată; de generosul dar și pizmașul Adrian Maniu; de Al. Philippide (care a prezidat precumpănitor judecata competiției traducerilor epopeii **Kalevala**); sau de Ion Marin Sadoveanu (prefăcător al primei ediții în limba română a poemului finlandez); încă mai mult poate decît toți acești minunați contemporani, de domnul Tudor Arghezi care a avut extrema bunăvoință să aștearnă cîteva prea frumoase cuvinte în fruntea albumului intitulat de Tonitza **Desenul alfabetului viu pentru copii mici și copii bătrîni**, text retipărit (însă, nu se știe de ce, trunchiat) și în volumul **Pensula și Dalta**. Dar această carte își are și o mică poveste neștiută: de mult, într-o bună zi, dîndu-mi seama de aproape infailibila intuiție și de gustul perfect al lui Arghezi pînă și pe tărîmul artelor plastice — (atunci cînd la început de veac, în răspăr cu opinia publică și prostul gust al burgheziei — care miza pe astăzi uitații G.D. Mirea Strîmbu, Kimon Loghi, Spaete etc. etc. — poetul nostru, „stuchindu-i” pe toți aceștia, aducea laude maxime aproape ignoraților Luchian, Brăncuși, Pallady, Dărăscu, Șirato, Steriadi, Iser sau Ressu) — am avut cutezanța să-i propun recuperarea articolelor sale răspindite prin foarte numeroase periodice. Acceptînd bucuos inițiativa, am purces împreună la stabilirea și alcătuirea unei cuprinzătoare ediții critice a cronicilor sale plas-

Iacob Negruzzi

tice antebelice. Și domnul Arghezi (detesta să i se spună „maestre”) a început, treptat, să-și aducă aminte de unele foarte vechi tablete, precum și de pseudonimele sub care el semna, îndrumându-mi și stimulându-mi astfel munca de investigație.

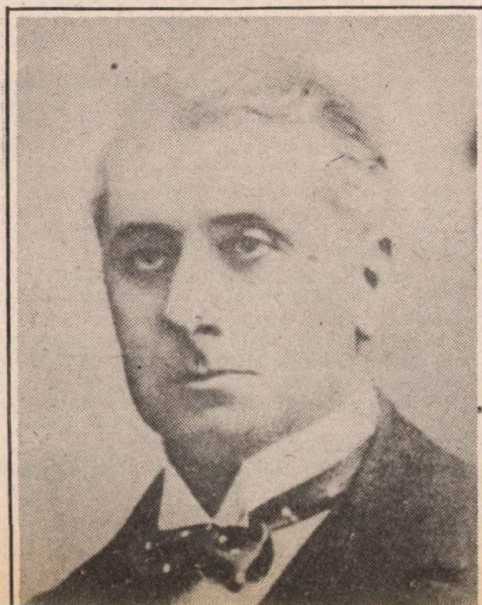
După detectarea articolelor a urmat, firește, transcrierea, dactilografierea și lectura în fața meșterului mulțumit (uneori mirat) să-și recitească laudele și muștrările de altădată. Am predat întregul material de sute de pagini, bătute la mașină, defunctei edituri E.S.P.L.A.

În 1973, la șase ani de la săvârșirea din viață a lui Tudor Arghezi, la editura „Meridiane” a apărut volumul **Pensula și Delta** cuprinzând numai o parte (vreo 350 de pagini) tocmai din aceste cronici recuperate de noi. Editorul cu multă delicatețe menționa că „odinioară” fusese „începută” de către „un critic”, o altă carte rămasă „vai, „nesfîrșită”!

Cea mai veche întâlnire cu Tudor Arghezi s-a petrecut însă în vremea cînd supărat, el se retrăsese la Mărtisor, burzului și ocolit de confrății care dacă nu îl ocărau, îi trimiteau cîte o lingușitoare iscoadă ca să-l ademe-nească... Poetul, dibuind însă tîlcul demersului, retrimetea pe emisar la plimbare: „...tu care ai fost țucălarul lui Carol, vii acum să-mi vorbești...”

A urmat campania mîrșavă declanșată de dinastia Toma, de la A. la S., în cea mai populară gazetă a timpului; apoi retipărirea pamfletului într-o broșurică intitulată **Răsfoind volumele lui/ Tudor Arghezi/ Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei** (1946) — text redactat mai prejos de stilul „Porunca Vremii” ori de proza unui N. G. Cicoș din „Cuget clar”. Toate acestea îl scîrbeau și îl amărau pe poet. „Am ajuns să fiu asemuit cu un fel de hoit” — parcă îi aud glasul tremurînd de indignare și îl văd cum îmi arată ultima pagină a pamfletului:

Mateiu Caragiale

Tudor Arghezi și Barbu Brezianu, în 1955

— „Toma ăsta zice că «fenomenul» meu ar fi identic cu cel ce se observă la cadavre, cînd unghiile și părul continuă să crească și după moartea celulelor organismelor..., dar dumnealui o să fie dezamăgit, fiindcă eu am pus, ca țăranul, urechea la pămînt ca să ascult... și am auzit că vine primăvara... Lucrurile se vor schimba. Ai să vezi...” Și într-adevăr, nu a trecut multă vreme și versurile și proza argheziană aveau să reînflorească într-o nouă vlagă — cît timp recolta tomată a fost repede aruncată la cutia de gunoi a uitării...

Mai trecuseră cîteva bune anotimpuri. Arghezi căpătase o altă locuință, altfel chivernisită și situată pe Șoseaua Jianu nr. 70. Întîmplător cunoșteam casa, fiindcă se nimerise să fi fost locuită înainte de o cumnată a mea, fosta soție a strănepotului lui Ion Ghica din Ghergani, Iorgu Ghica. Cumnata, fiindcă se născuse pe Ocean, fusese botezată Pacifica și trăise într-o relativă opulență; dar acum, biata Pacy scăpătase și o ducea tare greu — aceasta și pentru că mai avea în grijă și nu se putea despărți de o haită de feline. Piscicile flămînde miorlăiau și dădeau tircoale bucătăriei din vechea lor reședință de pe Șoseaua Jianu. Nu prea știu bine cum și prin ce împrejurări, într-o zi vrînd să recupereze una din mițele ră-tăcite (sau pentru că mai avea ceva lucruri în garajul imobilului) cumnata, bucurîndu-se și de complicitatea binevoitoare a doamnei Paraschiva, a fost pofțită sus. Și acolo, în salonul de altădată a fost omenită cu cafele și țigări, cu o tavă de bunătăți; și ex-locatara a mai revenit, fiind primită nu pe ușa de din dos ci, ca un musafir, invitată cu o cuceritoare naturalitate și mîrînimie, în caldă companie a familiei, ori de cîte ori trecea prin fața fostului ei cămin.

Omul Arghezi, care avea o fire tare complexă, precum și multiple tainice fațete — ascundea și o nespusă gingașie îngerească.

DOMINIQUE SAINT-ALBAN

TAINA „DOAMNEI DIN SONETE“

Canțonierul lui Francesco Petrarca este — după cum se știe — capodopera liricii italiene, care vestea umanității, acum șase secole, ivirea unui om nou: omul Renașterii, eliberat, rînd pe rînd, de lanțurile obscurantismului medieval, omul care începe să-și descopere profunzimile sufletești și să se cunoască pe sine. Alcătuit din 318 sonete, cîteva canțone, balade și madrigaluri, Canțonierul cîntă, în marea majoritate a poeziilor, dragostea poetului pentru „Madona Laura“, dar o face într-un fel cum nimeni nu o mai făcuse

pînă la el, deși veacuri întregi, pe vastul teritoriu care se întinde din Catalonia pînă în Toscana, înfloresc o remarcabilă poezie consacrată dragostei. Și Dante cîntase pe Beatrice. Numai că „Dante — o spune Francesco de Sanctis în Istoria literaturii italiene — a ridicat-o pe Beatrice în universul a cărui conștiință și al cărui glas a devenit“, spre deosebire de el, „Petrarca a coborît întreg universul în Laura și și-a făcut din ea și din el însuși lumea lui“.

Dar cine a fost femeia care — în viață și mai ales

după moarte — a inspirat această operă nemuritoare? Știm prea puțin despre ea. În primul rînd, un nume: Laura. Apoi, ceea ce însuși poetul a ținut să ne spună, — cu alte cuvinte, numai atît cît să păstreze taina „Doamnei“ sale din sonete. Dominique Saint-Alban, care a scris *Le roman d'amour des grandes églises*, a încercat să dezlege măcar în parte această taină, adunînd laolaltă toate știrile care au ajuns pînă la noi despre inspiratoarea marelui poet. Iată cîteva fragmente edificatoare din această lucrare.

Ce ziua de 19 mai 1348, dimineața. Francesco Petrarca se afla la Parma. S-a trezit devreme. A coborît în gradina. Așezat sub un arbore, citește cîteva pagini din *Eneida*. Virgiliu a fost întotdeauna poetul sau favorit. Soarele e deja puternic. Sint flori și cîntece de pasari.

Francesco ar vrea să se simtă fericit. Dar așteapta scrisori de la Avignon. Cînd plecase din acest oraș, în noiembrie trecut, ca să îndeplinească o misiune în Nordul Italiei, din însărcinarea papei, exista temerea izbucnirii unei epidemii de ciumă.

În ajunul plecării, își luase ramas bun de la femeia pe care o iubea și îi fusese greu să o recunoască: pareă gravă și absentă, ca cineva care se teme de un rau. Cînd, după un timp, se îndepărtase, ea îl urmărise cu o privire sinceră și tandră cum nu mai văzuse niciodată.

În curînd se vor împlini șapte luni. De atunci, Francesco nu are nici o știre. Ar vrea să nu se neliniștească. De altfel, misiunea încredințată de papa este dificilă. Îi acaparează toate gîndurile.

Noaptea totuși, cînd e singur, sau dimineața devreme cînd coboară în gradina casei, îl cuprînde iarăși neliniștea. Cu atît mai mult, cu

cît doar cu cîteva săptămîni înainte, în timp ce era la Verona, a avut un vis...

Dar nu. Nu vrea să-și amintească visul acela. Privește florile. Asculta pasarile. Apoi deschide din nou *Eneida*. Un servitor strabate gradina și îi întinde o scrisoare. Francesco o ia. Recunoaște scrisul prietenului sau Pietro Socrate.

Servitorul se îndepartează. Francesco pune scrisoarea pe genunchi. Nu are putere să deschidă plicul. Știe dinainte ce îi anunță. Aceasta dimineața de primăvară va fi o dimineață a morții? Soarele acesta viu se va întineca?... Se gîndește la Laura.

Pe ea a văzut-o în vis. În noaptea de 6 aprilie. Semana cu primăvara. Era acoperită de perle. Venise către el, spunîndu-i:

— Recunoști pe aceea care te-a abatut din drumul dumitale obișnuit, cînd inima-ți ținara a batut pentru ea?

S-a așezat pe malul unui riuleț, la umbra unui dafin și l-a rugat să stea lînga ea. El o întrebă:

— Spune-mi repede dacă ești moarta sau vie.

Ea i-a răspuns:

— Eu traiesc. Dumneata ești mort. Și vei fi

pină în clipa cînd vei părăsi acest pămînt.

El ar fi vrut să-i vorbească mult, dar ea nu mai putea rămîne. Se și ridica să plece. A înțrebat-o:

— Spune-mi dacă te voi întîlni curînd.

Și ea i-a răspuns:

— Dacă nu mă înșel, vei rămîne încă multă vreme pe pămînt, fără mine.

La această frază, Francesco se trezise.

Se ridică, se suie din nou în camera lui, se așază la masă, deschide scrisoarea primită de la prietenul său Pietro. Nu e mirat. Laura a murit de ciumă la 6 aprilie 1348, exact la ora cînd Francesco îi vorbea în vis.

Lasă scrisoarea pe masă. Nu tremură. Simte doar noaptea care se lasă, răcoarea care pătrunde în cameră. Simte că a devenit orb și surd și că inima nu-i mai bate. Ia o pană și pe coperta lui Virgiliu scrie aceste cuvinte:

„Laura, pe care virtuțile ei au făcut-o celebră și pe care am cîntat-o vreme îndelungată în versurile mele, mi-a apărut prima dată înaintea ochilor în dimineața zile de 6 aprilie din anul Domnului 1327, în biserica Sfînta Clara din Avignon. Eram atunci în plină tînețe. Și în aceeași lună aprilie, tot în a șasea zi, dar în anul 1348, această lumină s-a stins din lume. Eram din întîmplare la Verona, neștiind nimic de lovitura care mă izbea. Căci trista veste nu mi-a fost adusă decît la 19 mai, dimineața, la Parma.

Acest trup atît de frumos, atît de cast, a fost înmormîntat în aceeași zi, după vecernie, în biserica fraților Minorîți. Nu mă îndoiesc că sufletul ei s-a întors la cer, de unde venise.

Pentru a-mi evoca trista amintire a unei atît de mari pierderi, simt un fel de plăcere amestecată cu amărăciune scriind aceste rînduri. Și prefer să le scriu în cartea care-mi revine adeseori sub ochi. Revederea lor frecventă și declinul repede al vîrstei mă fac să gîndesc că n-a mai rămas nimic în această viață care să-mi poată plăcea și că e timpul să părăsesc acest Babilon, fiindcă legătura cea mai puternică ce mă ținea a fost ruptă. Mulțumesc lui Dumnezeu, asta îmi va fi ușor să o fac dacă voi drămuî cu înțelepciune grijile superficiale ale trecutului, vanitatea speranțelor și neprevăzutul evenimentelor.”

Francesco pune pana deoparte, ca să se usuce cerneala, închide cartea și începe să-și aștepte moartea. Și o va aștepta pînă în 1374, adică timp de douăzeci și șase de ani.

Iată toată povestea. Se cuprinde în aceste cîteva rînduri. O femeie zărită la liturghie într-o dimineață de aprilie. O femeie care moare cu douăzeci și unu de ani mai tîrziu, în aceeași zi de aprilie. Între cele două date, Francesco Petrarca scrie aproape trei sute de sonete care cîntă frumusețea acestei femei și o fac nemuritoare. Dar noi nu știm nimic despre ea, în afară de un nume.

Însuși Petrarca, în prima dimineață, ignora cine era. O remarcase de departe, în biserică. Îndată se îndrăgostise. Dar nu reușise să-i vadă fața. Era în săptămîna patimilor. Pentru a asista la slujba religioasă, femeile își puneau

voaluri negre.

Fremătînd de dragoste și de speranță, Petrarca fusese ispitit să pătrundă secretul acelei voal. Zadarnic. Descoperise numai că era blondă, că avea o talie zveltă și un mers ușor, gîtul de un alb admirabil, mîini ca fildesul, și că era întovărășită de un bărbat cu chipul sever, care trebuia să fie soțul ei.

O căutase zi de zi prin adunări. Sfirșise prin a o recunoaște într-o seară, șezînd printre prietene și rîzînd cu obraji în palme. Atunci aflase că o cheamă Laura.

De șase sute de ani s-a încercat — asemeni lui Petrarca — să se ridice voalul Laurei și să i se cunoască fața. S-au formulat tot felul de ipoteze. Nici una nu e sigură.

S-a mers pînă la a se pretinde că Laura n-a existat. Chiar prietenii lui Petrarca au sfîrșit prin a crede acest lucru. Giuseppe Colonna, fiul unui cardinal, care-l iubea ca pe un frate, s-a infuriat într-o zi:

— Pe Laura asta, tu o născoci. E un nume pe care l-ai făurit tu. Pentru că ești poet. Și ai nevoie de cineva care să te inspire. Dar nimeni nu te-a văzut vreodată cu ea. Plîngi, suspini, te vîlcărești, spui că te face nefericit. Și dacă-ți cer să mi-o arăți și mie, nu răspunzi nimic. Nu, Francesco, fă-i pe alții să te creadă, nu pe mine.

Își cuprinsese prietenul pe după umeri.

— Tu visezi lauri. O cunună de lauri pe fruntea ta de poet, care ar fi semnul gloriei. Așa că din lauri, tu faci să se nască Laura. E nostim, dar cu mine nu merge.

Petrarca își privi prietenul cu tristețe.

— Dacă ai ști tu cît aș da să ai dreptate! Ca această dragoste să nu fie decît o minciună, și eu cel mai stingaci actor! Totul se poate simula, Giuseppe, supărarea, tristețea, pînă și nebulia. Dar această paloare de pe chipul meu? Nici cel mai mare actor, cu toată arta lui, nu poate simula paloarea și boala...

Laura, așadar, exista. Era tînară și vie. Ce importanță are că s-ar fi născut la Noves, la Caumont sau Cabrières! Important este că, de-a lungul a douăzeci și unu de ani, o femeie l-a inspirat pe Petrarca și că opera astfel creată ne emoționează și azi, după șase secole! Ceea ce interesează nu este Laura cea de toate zilele, ci aceea care trăia în inima poetului.

Și dacă trebuie făcută o alegere, eu mă alătur tradiției celei mai întemeiate. Primesc o Laură născută la Noves în 1307, căsătorită în 1325 cu Hugues de Sade, cu care a avut nouă copii. O Laură credincioasă soțului ei, virtuoasă, totdeauna înconjurată de alte femei pentru ca să se păzească de o eventuală dragoste, necunoscîndu-se niciodată singură să se plimbe, refuzînd să se lase acostată, necunoscîndu-și iubitul decît de la distanță, ascunzîndu-și fața dacă el își îngaduie să o privească cu prea multă insistență.

Douăzeci și unu de ani de dragoste, douăzeci și unu de ani de tăcere. Părul care încărunțește. Timpul care își pune amprenta în jurul ochilor și al bărbiei. O talie puțin îngroșată

de atâtea nașteri. Uneori, boli care îi atacă pielea și o fac să se jupoaie în plăci, într-o anume vară din 1334, când era și foarte cald.

O dragoste mărturisită doar de priviri. O dragoste a gândurilor. O dragoste nutrită din mici întâmplări care ne-ar părea astăzi niște fleacuri. O mână care cade și Francesco o ridică, ar vrea s-o păstreze, dar se hotărăște să o înapoieze. Un izvor în care Laura își răcorește fața într-o dimineață cu prea mult soare și, ascuns după un copac, Francesco îi surprinde gestul.

Speranțe, decepții. O sprinceană care se încrunță — și soarele pâlește! Un suris — și vara revine!

Călătorii pe care le face Francesco, multe și foarte lungi călătorii. La Paris, în Germania, în Anglia, cu certitudinea că aceste deparțări îl vor lecui de dragostea sa. Dar... „când mă despart de tine privesc îndărăt și amintirea ta mă face să mă împiedic la fiecare pas...”

Ce altceva? Nimic. Timp de douăzeci și unu de ani. Astăzi e de necrezut. Și totuși...

Totuși sonetele există, evidente, admirabile, respirând bucuria și suferința dragostei. Atunci? Atunci, e mai întâi Petrarca.

E un exilat. Dinainte de a se naște. Tatăl său, notar la Florență, e raguelf, adică partizan al papei. A fost nevoit să fugă într-o dimineață a anului 1302, împreună cu tinăra lui soție. Înșuși Petrarca va scrie: „Am fost conceput și m-am născut într-o țară de exil”. La Arezzo, mama sa l-a adus pe lume, la 20 iulie 1304. Toată viața va suferi drama exilaților, a celor care n-au crescut pe pământul străbun.

Dacă el întâlnește dragostea la vârsta de douăzeci și trei de ani, aceasta nu poate fi decît o dragoste imposibilă, o dragoste de care totul îl desparte, o dragoste închisă de frontiere care nu se vor deschide decît dincolo de moarte.

De asemenea, există Fintina de la Vaucluse. Micul Francesco n-avea decît șapte ani cînd a fost adus aici într-o seară de tatăl său. Aci și-a petrecut noaptea, ascultînd murmurul apelor. Locul acesta există și azi, exact cum era în secolul al XIV-lea. E un loc incitator, la rasăritul soarelui, cînd riul Sorgue își rostogolește undele albastre și verzi printre grădini și livezi. Dar privescîtea se schimbă în timpul cînd se umflă apele și fluviul subteran se dezlănțuie și țîșnește cu zgomot din munte.

În noaptea aceea, micului Francesco i-a fost frică. Începea să înțeleagă că tot ce se ascunde în sufletul omului, tot ce e tăcere și taină, toate aceste ape care se acumulează și care prin nimic nu lasă să fie bănuite, sfîrșesc într-o zi prin a ceda propriilor poveri. Printr-un strigat. Strigatul exilului, strigatul dragostei. Strigatul razvrătîtilui, strigatul poetului.

Niciodată Francesco nu va uita această noapte. La Vaucluse se va retrage în 1337. Aci își cumpără o casuță (din care se mai vad încă ramașurile unui turnuleț) și grădini pe care le plantează cu dafini. Unul dintre ei mai dăinuie și azi, după șase sute de ani.

Aci se încheie cu dragostea lui. Noaptea, merge pe malul riului Sorgue, se cățara prin-

tre stînci. Aude urletele lupilor în întînecimile din Luberon. Și striga numele Laurei.

Își compune cu voce tare poemele. Aci se petrece întîlnirea lui nocturnă cu arborii și izvoarele. Aci e taina regasită a nimfei Egeria, prizoniera în scoarța copacilor. Laura, vie în padurea de dafini. Laura, vie în apele Sorgue-ului, și Francesco, asemenea regelui Numa, ascultînd ingenucheat vocile lor amestecate.

În Provența și în epoca vestitelor curți ale dragostei. În toate țările din Languedoc, din Acvitania pînă în Italia, dragostea era singura religie. Aci creșteau barbații marilor acțiuni. Cavalerii înfruntau toate primejdiile pentru a apăra onoarea unei doamne pe care și-o aleseseră. Poeții îi închinău versuri.

Dar nu se confunda inima cu simțurile. Dragostea și căsătoria nu mergeau niciodată împreună. Căsătoria este un contract. El da drepturi soțului și îndatoriri soției. Dragostea nu cunoaște nici drepturi, nici datorii. Ea este libertate.

Francesco Petrarca își alesese, într-o dimineață de aprilie, pe Laura drept Doamna a sa. Suferea că era departe de ea. Dar nu suferea că n-o poate ține în brațele sale. Laura era maritată și de la soțul ei avea copii. Petrarca, la rîndul lui, avea amante. Între ei, numai inimile vorbeau.

Aceasta dragoste a inimii era știută de toți. Cavalerii și poeții nu pastrau secret numele Doamnei lor. Voiau să-l cunoască lumea întreaga. La Avignon toată lumea știa că Petrarca o iubea pe Laura.

Și cel dintîi o știa soțul. Nu se socotea jignit. N-ar fi deschis niciodată ușa casei sale unui tînar italian frumos și bine făcut, pentru că era gelos. Dar se simțea magulit ca un poet celebra în mod public frumusețea soției sale. Sonetele lui Petrarca erau citite în adunări și reuniuni.

Geniul lui trecea destul de repede frontierele. Era admirat aproape peste tot. Și, odată cu el, Laura. Începea să se ducă lumea la Avignon ca să vadă pe aceea care inspira versuri atît de frumoase. Acești „turiști” erau uneori dezamagiți. Se așteptau la mai multă stralucire. Laura îmbrătrînea. Nu se sfiau să i-o spună lui Petrarca. El refuza să admită.

— Ce importanță au anii? răspundea el. O iubesc și o voi iubi mereu. Chiar dacă sageata are mai puțină forță, pe măsura ce trece timpul, ea izbutește întotdeauna să ranească inima.

El îmbrătrînea mai repede ca ea. La patruzeci de ani, părul îi era alb. Prietenii spuneau despre el că fusese vrajit. O pasiune atît de lungă și care să producă ravagii atît de mari trebuie să fie efectul unei vrajitorii....

Ei nu știau că dragostea, cînd atinge ființe deosebite, le conduce cu același pas către moarte și către nemurire.

Sa ma întorc la Laura. La Laura care va muri. Pîna acum era doar o imagine zarită de departe printre voaluri și pe care trebuia mai mult să și-o închipuie.

În momentul morții, valul se destramă: la 3

aprilie 1348. Ea descoperă pe corp primele simptome ale ciumei. Știe că nu mai are de trăit decît trei zile.

Își dictează testamentul. Cheamă un preot și se împartășește. Apoi se așază în pat, sprijinită de perne, și așteaptă. Prietenele care au întovărășit-o întotdeauna vin să o vadă, cu toată primejdia molipsirii. Laura e liniștită. Nu suferă. Se stinge încet ca o lampă. Seamănă cu o persoană foarte obosită care se odihnește. Moartea își împlinește menirea ei, dar nu-i tulbură seninătatea chipului.

Am spus mai înainte că Petrarca, chiar în clipa aceea, o visa. Murind, ea venise să-l înțilnească. El ar fi vrut să fie o întâlnire pentru totdeauna și se gîndește să se sinucidă. Pîna la urmă, credința sa creștină îl împiedică.

Va mai trăi încă douăzeci și șase de ani, fără să înceteze să o viseze, să-i vorbească în vis, să o cînte în sonete. Umbra ei îl urmărește pretutindeni. O stîncă, un arbore, un izvor, o fîntînă, toate capătă înfățișarea ei.

Ceea ce aparține pămîntului s-a reîntors în pămînt. De aci înainte, el iubește un suflet, frate al sufletului său.

Aceste suflete se vor uni definitiv la **20 iulie 1374**, ziua morții lui Francesco, care corespunde cu aniversarea lui de șaptezeci de ani. Căci în această poveste, printr-un straniu joc de reflectări care e al rîurilor și fîntinilor, toate datele se dedublează.

Îmi rămîne să vorbesc despre mormîntul Laurei. Este descoperit după două secole, în 1533, în biserica Cordelierilor din Avignon. Este deschis. Se găsește în el o pulbere de oase mici și un maxilar intact. Lîngă acesta, o cutie de plumb legată cu sîrmă. Înăuntru, un mic pergament sigilat cu ceară verde și o medalie de bronz. Scoțînd bucata de pergament la lumină, este descifrat un sonet care cînta frumusețea Laurei.

Acest sonet e oare al lui Petrarca? Încă nu se știe cu certitudine.

Descoperirea mormîntului face senzație în toată Europa. Regele Franței, Francisc I, care mergea la Marsilia, se oprește la Avignon, ca să-l vadă. Emoția lui e atît de puternică, încît se simte cuprins de inspirație poetică. Scrie două catrene, pe care le închide în cutia de plumb, alături de misteriosul pergament.

Se spune că poetul Clément Marot i le-ar fi suflat. Ce importanță are? Ele spun limpede că o femeie atît de frumoasă și atît de virtuoasă ca Laura din Noves își va păstra pînă la sfîrșitul timpurilor taina care l-a constrîns și pe regele Franței la tăcere:

*Priviți-cum e în stare acest loc mic să țină
Pe-atotcuprinzătoarea prin numele-i săvît...
Condei, strădanii, limbă, cunoaștere deplină
Robite, prin iubită, au fost de-ndrăgostit.
O, suflet mult prea nobil, atît de prețuit,
De-acum numai tăcerea, doar ea te preamărește,
Căci totdeauna este cuvîntul biruit
Cînd subiectu-nrece pe-acela ce vorbește!*

**Prezentare și traducere de
MIRONA MUȘAT**

Recitînd „Memoriile” lui Xenofon

DIN APOFTEGMELE LUI SOCRATE

— Înțelepciunea este binele suprem; ea înseamnă cumpătare și bucuria de a trăi.

— Calea libertății este calea fericirii.

— Bogăția și sărăcia nu sînt în casele oamenilor, ci în sufletele lor.

— Virtutea, dreptatea și înțelepciunea sînt totuna.

— Să trăiești cu oamenii și pentru oameni.

— „Spirite mari” sînt acelea cărora mulțimile li se supun de bunăvoie.

— Cea mai importantă preocupare: conducerea înțeleaptă a statului.

— Să nu vă faceți niciodată părtași la puterea necălăuzită de judecată.

— Un bun gospodar e și un bun cetățean.

— Societatea nu e decît o gospodărie multiplicată.

— Datoria de căpătenie a unui om este să realizeze ceva bun.

— Utilitatea naște binele și frumosul.

— Agricultură este malca și educația artelor.

— Munca aduce respect.

— Să te apuci de o treabă și să te ții de ea.

— Fă un lucru cu pasiune și du-l pînă la capăt.

— Ceea ce nu poate fi îmbunătățit nu ne face plăcere.

— „Ochiul stăpînului” — cheazăia lucrului temelnic.

— Cerul mai incurcă și el anotimpurile.

— Frumusețea se vedește în mișcare; ea are un aer mareț.

— Nimic nu-i mai plăcut pentru noi decît corpul omenesc, în toată vigoarea, suplețea și curățenia lui.

— Nimeni nu-și urăște admiratorii.

— Femeile tinere și frumoase n-au nevoie de parfumuri, căci sînt ele însele numai parfum.

— Dar vîrstnicii? Ei au „mireasma virtuții”.

— Sărutul — această faptă unică dintre faptele noastre — poartă același nume ca și iubirea.

GRIGORE TĂNĂSESCU

COPIII IMPERIULUI

Copii în timpul Imperiului napoleonic, odată deveniți mari și... celebri scriitori precum Alfred de Musset, George Sand, Victor Hugo, Charles Rémusat, Alphonse de Lamartine, Alfred de Vigny ș.a. evocă în amintirile lor, mai detașat sau exultant, o copilărie marcată de circumstanțe deosebite.

În cele ce urmează, să-i lăsăm să ne vorbească ei înșiși, prin unele fragmente desprinse din memorialistica lor.

Profesorii nu conțineau să ne citească buletinele Marii armate", notează Alfred de Vigny care, ca mulți dintre micii săi colegi, cunoștea pe dinafară insignele gradelor și ale corpurilor de armată.

Iar George Sand își amintește: „Nu numai o dată, am făcut pe împăratul și am comandat pe cîmpul de bătălie. Erau zdrențuite păpușile și diferite obiecte din casă, și se pare că tata avea imaginație la fel de tinăra ca și a noastră, din moment ce nu putea suferi această reprezentare microscopică a scenelor de oroare văzute în război... Nu ne dădeam seama de ferocitatea jocurilor noastre, întrucît păpușile și celelalte obiecte sufereau răbdătoare carnagiul. Dar, galopînd pe bidivii imaginari și izbind cu săbii invizibile mobilele și jucăriile, ne lăsam pradă unei închipuiri care ne infierbînta copilărește”.

Agricol Perdiguer se apropie, în jocurile copilăriei sale, de cele ale lui George Sand. Și în acest caz, imaginația are un rol enorm: „Îmi plăcea să mă joc de-a soldatul, de-a generalul. O mină de copii se adunau în jurul meu. Ne înarmam cu puști, pistoale, săbii, spade bine ascuțite, toate din trestie. Cavaleria noastră călărea trestii; trestile foloseau întregului nostru armament, întregii noastre remonte. Ne puneam pe umeri epoleții taților sau ai rudelor; ai mei erau de aur... Armele noastre erau împodobite cu franjuri, cu panglici. Aveam și tobe... mergeam unul după altul, la pas, ca vestiții războinici. Făceam exerciții militare, dădeam lupte strașnice... Eram în Imperiu; totul respira suflul războiului, tinerii, bătrînii nu

visau decît bătălii, omoruri. Eram infierbîntați, parcă eram bolnavi”.

Jocurile lui Rémusat sînt mai spectaculoase și au variante mai multe, dar ideea este aceeași: „Un fost grenadier din Gardă, rănit la Marengo și decorat, ne-a învățat mînuirea armelor. Așadar, nelipsita cartușieră, amnarul, epoleții de lînă, chipiul, nu ne-a lipsit nimic pentru a face pe soldații. Am format un regiment de cincisprezece sau optsprezece copii, dintre care un port-drapel și un toboșar... Erau parade și manevre în fiecare duminică și trecătorii se opreau pe bulevard să privească cum ne desfășuram în curte. Joaca aceasta, pe care noi însă o practicăm destul de serios, a durat o lună întreagă a anului 1807 și, în tot acest timp, nu a fost neglijat nimic în imitarea disciplinei militare: spălutul rufelor și curățatul centiroanelor, lustruirea armelor, rondul, pînda, întreținerea arsenalului”.

Atmosfera epocii este nu numai de război, dar și de conspirație și trafic, pe de o parte, din cauza blocadei continentale, pe de alta, a faptului că regimul napoleonic este, ca toate regimurile autoritare, un regim polițienesc. Copiii se simt atrași cu aviditate de acest nou pretext de jocuri și emoții. În timpul unei călătorii în Pirinei, deci aproape de frontiera spaniolă, împreună cu părinții, prietenii și verișorii, Léontine de Villeneuve mărturisește: „Proiectasem să devenim mici eroi. (...) Vederea turnului Foix ne produsese și ne lasase o impresie puternică. Nu mi se spusese, oare, la han, că sînt închiși acolo prizonieri politici? Auzind, ne cuprinsese frica și ne atrăgea, totodată, cum atrage șarpele porumbelul. Dacă deveneam și noi prizonierii puternicului împărat? Ce primejdii, dar și ce glorie! În plimbările noastre, ne ridicam pe virfurile picioarelor, ca și cum am fi putut zari, dincolo de Pirinei, acea țară unde se dădeau lupte înverșunate... Pe virfurile munților, ne făceam mici jurăminte, în genul lui Wilhelm Tell, ținîndu-ne de mîini, ne împrăștiam după aceea, alergînd după fluturi, socotind apoi, plini de mîndrie, numărul, captivilor... Părinții cumpărau, cu prețuri scăzute, mărfurile prohibite de la contrabandisti și ni se spunea «nu discutați despre acești oameni». În mintea copiilor, aceste cuvinte nașteau fel de fel de închipuiri. Afiam mai departe: „Doamna Hugo, în existența sa, era plină de reproșuri față de noi. Astfel, ea bombănea de cite ori reveneam din «război» cu cămașa murdară și cu pantalonii agățați... Într-o zi, cînd unul dintre fiii ei s-a întors cu o gaură enormă în pantaloni, a amenințat că va face pantaloni de dragon primului care și-i va

rupe. A doua zi, revenind de la școală, copiii au întâlnit o trupă de oameni calare, ale căror uniforme străluceau în bătaia soarelui. Victor i-a găsit magnifici și a întrebat cine sînt. Dragonii, i-a răspuns bona. O oră mai târziu, doamna Hugo, care nu-l auzea pe Victor alergînd și tipînd ca de obicei, s-a dus să vadă ce i s-a întîmplat. L-a găsit ghemuit într-un ascunziș, ocupat să-și lărgască gaurile din pantaloni, transformîndu-i într-o adevărată zdreanță.

— Ce faci? a strigat mama, furioasă.

Sus: Alfred de Vigny, Victor Hugo, George Sand, Alphonse de Lamartine; jos: Napoleon, atent la primii pași ai regelui Romei, fiul său

Copilul a privit-o liniștit: — Fac ceea ce vezi, pentru că vreau pantaloni de dragoni.

Anecdota, fără îndoială, dar semnificativă pentru climatul napoleonic pe care, de altfel, Victor Hugo îl evoca, prin prisma amintirilor din copilărie, în **Ode și balade**. Același lucru și pentru Agricola Perdiguier, care spune: „Îmi placea să privesc soldații făcînd manevre; uniforme lor mă încîntau și aș fi dorit foarte tare să fiu îmbrăcat la fel ca ei”.

Dar asemenea dorinți nu veneau numai de la copii, ele se manifestau și la adulți, care doreau să satisfacă astfel vanitatea celor de la putere sau nevoia de a-i flata.

Să pui să-ți se facă o uniformă micuță pentru un copil, pare a fi o obișnuință curentă a epocii. Rămăsură are „două mici costume cu turban roșu și un altul verde”, costume care purtau denumirea de „mameloucks”. Și George Sand a primit unul, căruia-i face o descriere detaliată, după ce caută, mai întîi, să explice rațiunea acestor haine: „Poate ca-și exprimase (este vorba de Murat) neplăcerea sa-l vadă pe unul dintre aghiotanții lui aducîndu-și soția și copiii în miezul unor împrejurări grave în care se afla, sau poate că dorea ca totul să aibă aspect militar în jurul său. Este cert că, ori de cîte ori i-am fost prezentată, mi s-a pus uniformă”.

Uniforma care are, de altfel, mare succes și își atinge scopul, deoarece George Sand adaugă: „Văzîndu-mă echipată exact ca și tatăl meu, fie că mă lua drept băiat, fie că se prefăcea că se înșală, Murat, sensibil la această mică maguire a mamei mele, mă prezenta, rîzînd, persoanelor care veneau la el, drept aghiotantul lui și ne admitea în intimitatea sa (...) Trebuie să spun că această uniformă era o minunație (...) Consta dintr-un dolman de cașmir alb, ornat cu galoane și nasturi fini de aur, o șubă asemanătoare, garnisită cu blană neagră și aruncată pe un umăr, și dintr-o pereche de pantaloni de cașmir purpurii, cu ornamente și broderii din fir de aur... Aveam, de asemenea, cizme de marochin roșu cu pînteni aurii, sabie, centiron din șnururi de

matase stacojii cu model și eghileți de aur emailați, sabrețul cu un vultur brodat din perle fine, nimic nu lipsea".

Dar ceea ce-i amuza pe unii, pe alții îi făcea sa sufere, căci micuța este „chinuită”. „Mi-era cald sub această blana, eram coplesită de aceste zorzoane și mă simțeam fericită cind, întorcîndu-mă acasă, mama imi punea costumul spaniol al timpului.”

mpriarea și difuzarea unor imagini consacrate faptelor militare din timpul lui Napoleon au adus venituri sigure și legale negustorilor ambulanti și comercianților de stampe. Lamartine evocă, în „Memorii”, influența acestor gravuri asupra copiilor: „Primul entuziasm politic de care imi amintesc și care m-a frapat, l-am înregistrat într-o curte din sat, vecină cu cea a casei noastre. Curtea aparținea unui tinăr numit Jeannin, puțin mai instruit decît vecinii și care-i învăța să citească pe copiii parohiei. Într-o zi, a ieșit din cocioaba care-i servea drept școală, în sunetul unui clarinet și bataile unei tobe, adunîndu-și în jurul lui băieții și fetele din Milly și le-a arătat imaginile acestor mari oameni, pe care le vindea un negustor ambulant. Iată, le spunea el, batalia de la piramidele din Egipt, cîștigată de generalul Bonaparte, acest bărbat scund, slab și negricios, pe care-l vedeți aici călare pe acest cal mare, galben ca aurul, și care execută volte cu sabia sa lungă în mîna, în fața ingramadirilor de pietre cio-

plite care se numesc piramide, și care le spune soldaților lui: «De acolo, de sus, 40 de secole va contempla». Negustorul ambulant și-a petrecut toată ziua vinzînd această glorie națională și Jeannin, ca s-o explice.”

Fapt pe care Agricola Perdiguer îl confirmă: „Cumpăram imagini colorate reprezentînd tot felul de subiecte, mai ales soldați, muzici militare, cai.” Iar Rémusat spune: „Primele imagini pe care am vrut să le decupez, au fost stampele de doi bani, ale generalilor armatei din Italia.”

Războiul și gloria militară au entuziasmat copilul, i-au dat subiecte pentru jocurile lui și au făcut din el un „mic soldat” înainte de vreme; copilul și-a găsit un erou în persoana lui Napoleon. Dar după caderea Imperiului, ce au devenit acești copii? Alfred de Musset îi descrie: „Timp de cincisprezece ani au visat întinsele zăpezi ale unor țări îndepărtate și soarele piramidelor. Ei nu au ieșit totuși niciodată din orașele lor, dar li se spusese că, prin fiecare barieră a acestor orașe, se putea ajunge într-o capitală a Europei. Aveau în minte o întreagă lume; dar acum priveau pămîntul, cerul, străzile, drumurile, totul parea pustiit și doar întîmplările petrecute în parohia lor mai avea ecou”.

În românește de TRAIAN STOICA

(Din *Historia*, 1987).

DIN EXPERIENȚĂ ... INIMII

● Am cunoscut pe cineva care avea într-adevăr o inimă „de piatră”... Și pe deasupra era și tare... necioplită.

● Animalele sînt mult mai sincere decît omul numai datorită faptului că nu pot... vorbi.

● Cîteodată, pentru a te putea apăra de un singur dușman, trebuie să ceri ajutorul la... zece prieteni.

● Dacă prietenul îți pune la picioare sufletul său, tu nu-ți lustrui pantofii cu el...

● Nu călca diavolul pe coadă, înainte de a-i tăia coarnele...

● Cîinii preferă să muște pe unii oameni numai pentru simplu motiv că nu reușesc totuși să-i mănince în întregime...

● Cîtă fericire latentă stă ascunsă în fiecare speranță nutrită?!

● Vine o vreme cînd începem să punem „ghioceii” culeși în vaza de la... timpie.

● Uneori lacrimile ne cad direct în... suflet...

● Muza te ajută numai dacă nu devii prea agasant...

● Dacă vrei să te tăvălești prin țărîna nu te mai îmbrăca în frac...

● Există și mincinoși care din numai două vorbe îți pot spune trei... minciuni.

● Pomului nu-i pasă niciodată de prima sa frunză îngălbenită, dar regretă amar după ultima frunză căzută...

● Cu un singur cuvînt nu poți ține un discurs...

● Natura a lăsat femei cele cinci simțuri pentru a-și satisface mai întîi... curiozitatea.

TITEL CANACHE

BULAT OKUDJAVA

BUCURIE NEAȘTEPTATĂ

Imi amintesc cum am condus-o pe mama în anul 1949. Da, am condus-o. Așa s-a întâmplat să fie... în '47 am întâmpinat-o, când s-a întors din lagăr, iar acum o conduceam. Pe vremea aceea mulți erau conduși, și nu pentru o zi-două, ci pe termen lung.

După toate câte fuseseră, o arestaseră din nou. Am aflat despre lucrul acesta într-una din acele nopți odioase, când a năvălit în casa noastră omul la care, în Kirovokan, mama avea cu chirie un colț. El sosise cam pe la orele șase cu un tren de noapte, ca să ne spună cum s-a întâmplat, să ne povestească despre ultimul ei bun rămas... De altfel, ar fi putut nici să nu vină. Oricum i-am uitat numele. Faptele bune nu se țin minte. Și de ce a trebuit să mai vină, de vreme ce o și ridicaseră? Ar fi trebuit să scrie o scrisoare, să transmită un bilețel cu o ocazie întâmplătoare. Ar fi putut să nu se deranjeze deloc. Căci ce ai în asemenea cazuri de făcut?

Așa, ședea acum în bucătărie și își scutura scrumul pe jos, pe pantaloni, răsufind din greu. Tușa Silvia plingea încetitor, aproape în șoaptă.

Lămpița răspindea, nu se știe de ce, o lumină gălbuie. Afară era o vreme infamă. Toate parcă se potriveau, coincideau, iar omul trebuia să reziste, să nu se dezagrege de tristețe și spaimă, și neputință. Eh, și noi ne țineam cum puteam și încă ne mai și întrebam: oare în ce calitate — de mefetepe? sau de acere? adică, membru al familiei de trădător al patriei sau activitate contrarevoluționară...

Când se întorsese, în 1947, după zece ani de lagăr, nu fusese nici în urma vreunei reabilitări și nici... par a vreunei grațieri; pur și simplu i se terminase condamnarea și se întorsese. În orașe-capitale și în orașe mari nu i se permisesse să locuiască, și tușa Silvia o aranjase cu mari dificultăți la Kirovokan, în calitate de casieră a nu știu cărui artel. Iar noi locuiam la Tbilisi și eu eram student la universitate. Pe timpul acela începusem să mai înțeleg câte ceva, în capul meu nebulos se mai configura câte o timidă analiză a evenimentelor și-mi apăreau întrebările: „De ce?” „Pentru ce?” „În numele a ce?”...

Tușa Silvia era permanent cu ochii în patru: ce să-i faci, așa erau vremurile. Ea mă privea țintă în ochi, îmi urmărea intonația vocii, care o alerta și, parcă răspunzând mutelor mele întrebări, exclama din timp în timp:

— Ce fericită e totuși mama! Nu-i așa? Uite, s-a întors bine, sănătoasă. Și sintem din nou împreună — și mă privea sfredelitor.

— Sigur, sigur — spuneam eu cu vioiciune, pentru a nu o tulbura pe tușa Silvia. Acum totul e bine. Mama trăiește ca toată lumea, lucrează, scrie scrisori, are voie să călătorească.

Dar vorbele mele n-o linișteau pe tușa Silvia. Ceva periculos i se năzărea în ele.

Ea îmi inhăta cuvintele vioaie cu atât mai hotărât, cu cât erau ele mai vioaie, și vorbea mai tare ca de obicei:

— Păi, ce? Nu-i așa? Cât s-a mai chinuit ea în lagăr, deținută! Și-acum e femeie liberă, îți trimite și bani. Ce, nu-i așa?

Sau exclama:

— Ce ne-am face noi fără Stalin? Cum am mai putea trăi? — și își aținea cu atenție privirile asupra mea.

— Am trăi la fel — îmi scăpa mie — și poate nu mai rău.

— Dar războiul? ridica și mai mult tonul. Ce război am purtat noi! Ce, nu-ți mai amintești? Ce, ai uitat?...

— N-am uitat — îi spuneam eu că să n-o nelinistesc.

— Și cartelele le-au desființat...

Cartelele de alimente fuseseră într-adevăr desființate.

— Au scăzut prețurile...

Prețurile se apropiau și ele încet-încet de cele antebelice.

— ...și uite că și mama e în libertate!

— Sigur, sigur — mă dădeam eu bătut. Parcă ce, te contrazic eu?

— Ei vezi — se liniștea ea — că altfel cine știe ce mai trângânești pe undeva — și zimbea descumpănit.

Și așa, mama lucra casieră și reușea să mai ciupească și pentru mine unele sume mitelete din leafa ei. Coresponda. Toate se așezaseră parcă din nou la locul lor, așa că nu avea rost să cîrtesc și merita să mă înclin în fața înțelepciunii furibunde a tușii Silvia. Noi ne obișnuim curind cu tristețile și eram în stare să explicăm orice și, dacă se întâmpla pentru noi vreun mic eveniment sărbătoresc, chiar unul cu totul neînsemnat, chiar nici măcar sărbătoresc, ci doar așa, o ușoară destindere, atunci îl umflam până la dimensiuni de nerecunoscut, bucurîndu-ne și jubilînd.

Așa am jubilat și când s-a întors ea, și când am reușit s-o aranjăm la artelul acela, și când a avut șansa să închirieze un colț în căsuța de la periferie a unui gospodar care, în lumea lui bine rînduită, să nu se fi speriat de apariția acestei femei cu privirile sterse, prăfuită, încinsă, pe țărîmurile din Karaganda. Așa e omul făcut! Nu ne puneam, dacă nu era cazul, întrebările: „De ce?” „Pentru ce?” „În numele

a ce?" De parcă totul ar fi fost deja știut, totul — pentru toată lumea limpede și n-aveai de ce să-ți întuneci sărbătoarea.

E adevărat, aceste întrebări izbucneau totuși în afară. Sigur, noi le pronunțam pe șoptite, ca în trecut, ca și cum nu le-am fi acordat atenție și le răspundeam în grabă, prin jumătăți de aluzii pe care numai noi înșine le puteam descifra. Uneori însă șoapta începea să mă plictisească. Atunci tușa Silvia spunea:

— Ce să-i faci, dragul meu? Dacă statul are atât de mulți dușmani, trebuie cumva să se apere și el...

Dar acest lucru nu se putea referi la mama, așa că ea adăuga îndată:

— Sigur, cu mama s-a petrecut o greșală — și mă scruta cu privirile. Cindva, dragule, o să se lămurească totul.

— Nu mă indoiesc, răspundeam eu cu tristețe.

Ea își mușca buzele și spunea cu însuflețire:

— Dacă ai fi tu în locul lor... — și făcea semn înspre plafon.

„Locul lor” nu mă amenința pe mine: eu eram bine înfipt în al meu.

Și acum, iată, că o arestaseră din nou. Veniseră, ca totdeauna, noaptea. Răscoliseră camera în care avea închiriat un colț.

— Și au găsit ceva? — am pufnit eu.

— Ee, nimic n-au găsit — a spus proprietarul ei și și-a scuturat din nou scrumul pe jos.

— Dacă — nimic, atunci totul e în regulă.

— Dar ce-ar fi putut să găsească! a exclamat tușa Silvia. Ce mai avea ea în afară de ceva lenjerie uzată?

— Nimic nu mai avea — confirmă proprietarul. Eu stăteam alături și ea își aduna lucrurile. Iar ei căutau. I-au scotocit așternutul, geamantanul, dar ce puteau găsi?

— A plîns? — am întrebare eu în șoaptă.

— De ce ar fi trebuit să plîngă? — strigă tușa Silvia. Ce, era vinovată de ceva?

— Nu, n-a plîns — spuse el — mi-a cerut scuze, sărăcuța. Dar eu ce eram? Parcă n-aș înțelege. Înțeleg eu totul...

— Am eu relații suspuse — a zis tușa Silvia, ștergîndu-și lacrimile — încă nici nu-și închipuie ei de ce-s eu în stare — fața i se îmbujorase de elan. Proprietarul mamei se uita la ea cu uimită speranță. Am eu niște legături!... — spuse ea, — că n-o să le meargă lor bine... — și mă privi triumfător.

El ședea, da din cap și da scrumul pe jos. După aceea a plecat. S-a strecurat pe ușă, cumva pieziș. Era noapte. Cernea o ploaie anostă. Ce-ar putea ea să facă? — m-am gândit eu.

— Nu fi abătut, nu te cătrăni — spuse ea, — n-o las eu pe sora mea în necaz... Le mai arăt eu lor!... A doua oară... nu se știe pentru ce... unde... dar cit se poate?!

Eu știam că, de fapt, nu poate nimic. Știam că n-avea nici un fel de relații. Dar cine altul ar fi putut ceva? Și, totuși, convingerea ei înflăcărată era într-un fel liniștitoare. Și dacă, totuși, are? Există acolo ceva, cineva, de mine nesciut, sau, de exemplu, o vorbăliță spusă so-

ției vreunui ștab — și totuși se schimbă și o să mai ridem noi din nou... dar dacă nu, mă gîndeam eu, asta înseamnă din nou pușcărie? Și interogatorii, și lagăr, și înjosire, și nisipurile din Karaganda.

Eram student în anul IV. Știam că sînt tolerat și că ochiul cuiva de pe firmament mă urmărește. Simțeam tot timpul cu ceafa prezența încăpățînată a cuiva. Viitorul îmi era învăluit în ceață, în ciuda frumoaselor lozinci și a vorbelor înălțătoare despre măreția omului... Unii poate chiar erau măreți și minunați, mie însă nu-mi suridea nimic.

Vai, dar greșisem afirmînd că ea n-are relații, greșisem!

Și iată cum s-au petrecut lucrurile.

A început să dispară cine știe pe unde. Anumite convorbiri telefonice pe infundate au început să ne alerteze casa. Se fixau întîlniri cu cineva, undeva, și părea că întreg orașul e cuprins de acest eveniment și că toți trecătorii mă privesc, unii cu dezaprobare, alții, compătimitor, ba suspicios, ba cu mîhnire. Și pe deasupra, o toamnă tirzie cu ploi și vînt pătrunzător. Unde se află mama? La pușcărie? În vreun vagon cu ferestre zăbrelețe?

Fața frumoasă a tușii Silvia nu exprima nimic decît o concentrare încăpățînată. Soartei ireversibile ea-i opunea dirzenia și credința și viclenia femeiască... Și receptorul telefonului îi învăluia șiretenia, ruga, intonațiile amicale, și între toate acestea nu existau granițe despărțitoare. Toate se amestecau, se scurgeau una într-alta. Melodia aceasta misterioasă mă învăluisese pe mine. Ea era școala vieții noastre, modul nostru de existență. „Dumneavoastră o cunoașteți doar” sau „Evident, evident, aveți dreptate...” sau „Nu mă credeți pe mine?” sau „Vă înțeleg, sînt de acord, dar totuși...”

Uneori, sperînd că nu vîd nimic, plîngea pe tăcute deasupra șosetei pe care o cirpea, deasupra mîncării noastre nu prea grozave, dar eu vedeam: lacrimi mari alunecau pe obraji ei frumoși, albi ca neaua.

Se întîmpla să se gătească, febril, grăbit, preocupat, privindu-se în oglindă cu un aer de reproș, iar eu vedeam cum i se schimbă înfățișarea: ba-i lumina fața cu zîmbet cuceritor, ba aparea o aspră neînduplecare, ba, dintr-o dată, cite o grimasă rugătoare, iar citeodată și un servil semn al capului, și o imposibilitate maiestuoasă, și masca disprețului... Juca, probabil, în fața oglinzii, scenariile anumitor convorbiri, ale cine știe căror întîlniri cu cine știe cine, de care ar fi putut depinde soarta surorii ei. Eu observam repetițiile astea amare, iar prin fața ochilor mei se scurgeau șuvoaiele nisipurilor din Karaganda, plutea toamna tirzie. Vedeam lagărul, și sîrma ghimpată, și turnurile cu santinele, și — alături de-o tărăboanță — pe mama îmbrăcată în scurta ei cenușie.

Din vorbele liniștitoare ale tușii Silvia, reieșea că toată această imensă mulțime de oameni, smulși din viață și condamnați să lîncezească prin lagăre, sînt toți vinovați de cite ceva și că doar cu mama s-a petrecut o greșală fatală, care acuși-acuși se va lămuri și

dreptatea va triumfa. Lucrul nu-mi suna prea convingător, dar îl acceptam ca pe o mică nădejde.

Și iată că, nu știu cum, a reușit ea să pătrundă, să investigheze, să lămurească, să afle. Într-o bună zi, intrând în casă, a exclamat:

— Mama e la Tbilisi!... Au mutat-o aici. Se află la închisoarea Ortalski!... Acum o să fie mai ușor...

Ce-o să fie mai ușor, oricum n-am înțeles: o să fie mai ușor să intervii în favoarea ei? O să fie mai ușor să ne vedem cu ea? Dar să ne vedem cu ea nu ne-a fost dat. Vizitele nu erau permise înainte judecării procesului, iar când va avea loc acesta nu știa nimeni. Așa că activitatea neimblinzită a tușii Silvia continua în speranța de a mai lămuri măcar ceva, de a mai cerceta, de a afla. O, câtă energie cheltuiau oamenii, nu, nu pentru a lupta împotriva ei, dar măcar pentru a înmuia un pic această neînduplecată mașinărie a destinului nostru! Totul era pus în mișcare: de la intriga mărunță pînă la însuflețirea cea mai elevată. Cum se întâmpla acest lucru cu mătușa mea, cu frumoasa, frenetică, neputincioasă mea tușă Silvia, de patruzeci de ani, nu sînt eu chemat să judec. Acest lucru ține de forțe superioare. Eu ce eram? Eu, pur și simplu, asistam la toate acestea. N-aveam nici experiență, nici dibăcie, ci aveam numai o permanent acaparantă tristețe a fărâșeșirii, care-mi rodea sufletul. Poate, îmi ziceam eu, mi-am meritat soarta aceasta cu mai cine știe ce gest inabil, pas neatent, cuvînt nu pînă la capăt gîndit? De ce, gîndeam eu, alții au totul: și zîmbet, și viitor, și tot soiul de sărbători — au totul, iar eu — nimic? Deși, ce știam eu despre alții, care fierbeau în nenorocirea lor?

Venise iarna și procesul tot nu avusese încă

loc. O iarnă tbilisiană, mucedă, simțăminte mucedă, ploaie și zăpadă, un primus care fumega încălzindu-ne cămăruța, cursurile oboșitoare de la universitate și prietenii, încordați laolaltă cu mine. Și tot soiul de fantazări pe una și aceeași temă: dacă tot e să fie lagăr, atunci măcar nu pe vremea asta proastă ce-ți intră în oase, mai bine la vară, chiar dacă-i zădăf, tot e mai bine decît barbaria asta cu vagoane înghețate și barăci igrasioase și cu roaba prin zăpadă... Și ne întrebam unul pe altul în șoaptă: „Ce se mai aude? S-a rezolvat ceva?”

Căci în cele din urmă doar totul se rezolvă, nu-i așa? Trebuia doar să te înarmezi cu răbdare. O, noi eram învățați să răbdăm. Răbdarea devenise a doua noastră natură, aerul pe care-l respiram, și atunci cînd aerul acesta se împuțina prea mult pentru un suspin, îți venea chef să strigi și să plîngi. Și ce ciudat ne mișcam noi atunci! Ce ineptii nu debitam noi, îmi amintesc, pînă cînd într-una din cele mai scîrboase amiezi de februarie nu s-au născut din vrăjitoriile tușii Silvia, din agitația ei conspirativă, din plimbările ei pe marginea prăpastiei, de mult așteptatele strigăte de bucurie...

Îmi amintesc cum mi-a strigat ea în obraz, întorcîndu-se dintr-una din obișnuitele ei lupte corp la corp, că am învins, că există un Dumnezeu și că există dreptate... Iar tu ziceai că nu-i dreptate, îți aduci aminte? Ce spuneaai tu? Tu spuneaai toate astea, iar eu eram convinsă că nu-i cu nimic vinovată, pentru că nu-i vinovată cu nimic, iar tu ziceai că aveam în față un zid opac... cine zicea așa? Dar eu aveam convingerea, eu știam... N-o să fie nici un lagăr, n-o să fie! Nici lagăr, nici pușcărie, că doar nu pot băga o femeie nevinovată în lagăr... iar tu care ziceai... iar eu ziceam, că nu se poate...

— Și atunci ce e? — am strigat eu, temîndu-mă să cred. Acum ce e?

În cele din urmă s-a așezat într-un fotoliu; mai înainte se tot agitate prin cameră, aranjase tot soiul de hîrtii pe masă, o șuviță de păr i se desprinsese din pieptănătura ei frumoasă și ea și-o tot aranja fără să reușească, și dintr-o dată s-a calmat, s-a așezat și a început să plîngă, așa cum numai ea știa să plîngă, fără zgomot și înspăimîntător. Poate că nici măcar nu erau lacrimi, ci doar o reveneală emanată de suflet? Cine știe...

— Uite, vezi — mi-a spus ea — ce important e să te aduni la vreme... Pe toți i-am strîns cu ușa, pe toți, uite unde-i țin — și flutură cu furie pumnul strîns — au văzut și ei că e nevinovată... de ce lagăr putea fi vorba? Și pentru ce? I-au dat deportare — mă privi ea țintă — asta înseamnă că or să îi fixeze un loc, să zicem un sat, un cîtun oarecare, și acolo o să fie absolut liberă, îți imaginezi? O să trăiască într-o casă normală, o să se ducă la prăvălie, la cinema! Îmi studia fața, am văzut asta.

— Ce fericire! — am spus eu și am încercat să zîmbesc. Și cît are de stat acolo?

— Eh, n-o să se prelungească veșnic —

spuse ea cu obișnuita-i perspicacitate.

Mă trase de ciuf. Deportarea se chema veșnică, dar noi treceam, de parcă ne-am fi înțeles dinainte, peste cuvântul acesta. Căci nimic nu e veșnic.

— O să se poată merge la ea, vorbi la telefon...

— Măcar de-ar fi un loc mai ca lumea — am spus eu. Parcă nici nu-mi vine să cred că nu va fi lagăr.

Ea le telefonă cunoscuților, spunându-le că iată ce verdict uman s-a dat, că în locul grozăviei lagărului va fi numai deportare și că, deși trăiam într-o vreme atât de complicată și în asemenea încercuire, au considerat posibil să dea un astfel de verdict... sâraca ei surioară va râsufli și ea ușurată după toate cîte au fost, căci ce viață a avut ea? Totul atirna de un fir de păr, nici un fel de drepturi...

— Vezi tu — mi-a zis ea — vremurile-s tare complicate. Desigur, mama n-are nici o vină și ar fi putut să fie scutită de toate grozăviile astea, dar trăim vremuri atât de complicate că, evident, nu pot acum să-i dea pur și simplu drumul așa, pe nepusă masă, înțelegi?

— Mai e vorbă — am spus eu.

— Principalul — a spus ea — e că mama nu e cu nimic vinovată. Altfel ar fi fost, oare, verdictul atât de blînd?

Părea că se îmblinzise și timpul de-afară. Le-am telefonat și eu prietenilor mei: lui Zubar, lui Volodia, lui Filip și Natiei, și lui Dodik Bartkulașvili, și le-am povestit tuturor cele înțimplate, și le-am explicat deosebirea dintre lagăr și deportare, sărînd, ca fiind de prisos, peste cuvîntul „veșnică”. Important era doar că ea va fi un om liber. Va merge la cinema, dacă o să aibă poftă, și eu o să mă pot duce, în vacanță, la ea.

Dar, nu se știe de ce, din nou n-am putut obține o întrevvedere cu ea, și nici pachetele nu ni le-au primit, iar data plecării era învăluită într-o adîncă taină.

— De ce nu poate să se ducă singură la locul de destinație?! — mă mîhneam eu, dar cuvîntul „destinație” mă liniștea, el era un cuvînt cotidian, cu totul altceva decît „deportare” sau „exil definitiv”. Și viața ne pune din nou răbdarea la încercare și din nou se adîncea prăpastia dintre „noi” și „ei”. Noi eram neputincioși, ei — misterioși și atotputernici.

Dar tușa Silvia continua să meargă drept la țintă. Obrazii ei se îmbujorau febril, ochii căprui îi străluceau, șuvița rebelă îi scăpa din pieptănătură. Încă de dimineată ea se îmbrăca în cele mai frumoase rochii, și pleca pe la diferite adrese misterioase. Pe unde ajungea, în ce birouri pătrundea, pe cine întreba — cine mai știe; fapt e că în cele din urmă i-a mers și de rîndul acesta și a aflat că mîine mama va fi expedită în vagonul pentru deținuți cu trenul de Moscova.

Ce straniu e să-ți amintești acum anii aceia, cînd în fiecare garnitură de pasageri exista neapărat și un vagon pentru deținuți — unul verde închis cu ferăstruici mici zăbrelete. Ce obișnuite ni se păreau ele atunci, și cît de indiferent lunceau peste ele privirile noastre.

În seara zilei următoare ne-am dus la gară cu mult înaintea plecării trenului de Moscova. Acasă, înainte de a pleca, tușa Silvia aranjase într-o sacoșă mare lucrurile care considerase că i-ar fi putut fi mamei de vreun folos: o bluză veche, o fustă călduroasă, o pereche de pantofi, ghetuțe, un pachet de pesmeți, o sticlă cu untdelemn de floarea soarelui și tutun, și cîteva reviste vechi, și ciorapi, și lenjerie, și chiar și un ceainic, un simplu ceainic de aluminiu, care trecuse prin multe, își pierduse luciul, dar era încă pe deplin apt pentru a fi folosit.

La gară era liniște. Peroanele erau toate pustii. Garnitura nu se vedea nîcieri.

Eu stăteam cu sacoșa, rezemat de un stîlp de fontă, iar tușa Silvia plecase din nou în recunoaștere, pentru că era foarte important să stabilim locul unde se va afla vagonul pentru deținuți. Vremea trecea. Începuse să se însezeze. Ploaia încetase, și numai vîntul de martie, umed și întepător, își făcea de cap suflînd peste linii. Tușa Silvia, cercetașul sufletului meu, se întorsese și-mi spunea, încurajîndu-mă, că în curînd se va trage trenul. Evident, nu ne imaginam cum se va desfășura restul și cum îi vom preda mamei sacoșa.

Amurgul cenușiu-murdar se lăsase peste gară. Garnitura pentru Moscova se ivi apropiindu-se încet. Era greu de stabilit ce linie anume va alege, dar tușa Silvia știa că peronul nostru este exact locul de care avem noi nevoie. Începu să se audă și păcănitul roților.

Trenul lung se apropia șerpuitor, dar în ultimul moment o coti și lunecă pe o cu totul altă linie, dincolo de cel de-al doilea peron de la noi. Am început să ne agităm. Acolo, chiar în urma locomotivei, se zărea vagonul pentru deținuți. Nu apucă trenul să se oprească bine că pasagerii și inunda ră peronul. Să sari peste linii era mult prea înalt. Ne-am trezit despărțiți de garnitură. Trenul se oprise scrișnind și pasagerii urcau în vagoane. Numai vagonul pentru deținuți stătea singuratic — nimeni nu se grăbea spre el. M-am uitat de-a lungul liniilor; undeva în depărtare se zărea trecerea spre celălalt peron.

— Uite, uite — strigă tușa Silvia — uite-o pe mama!

Era de neînțeles cum apucase să se formeze grupul de oameni lângă vagonul pentru deținuți. Cam treizeci de femei cu sacoșe, cu geamantane stăteau în grup, iar împrejur, ca un inel etanș — paza. Printre femei am descoperit-o pe mama, în vechia ei scurtă de lagăr, cu același geamantanăș de lagăr în mână. I-am făcut semn cu mîna, ne-a văzut, ne-am dat unul altuia din cap. Eu am întins înainte mîna cu degetul mare ridicat și lucrul acesta trebuia să însemne că la noi totul merge bine, că nu trebuie să-și facă griji pentru noi. Arestatele se urcau în vagon în șir subțire, lunecător. Au intrat și au dispărut, și din nou n-a mai fost nimeni în preajma vagonului pentru deținuți.

Tușa Silvia mi-a smuls din mînă sacoșă și a alergat spre trecerea peste linii. Se întorcea cu repeziciune. Mecanicul se cățără, pe scăriță, în locomotivă. Pasagerii terminau îmbarcarea în vagoane. Cum a traversat mîtușa mea liniile n-am mai văzut. Ferestrele vagoanelor se luminaseră. Peste tot. Numai în vagonul mamei domnea întunericul. Pe urmă garnitura se smuci din loc și alunecă încetșor. După cîteva minute parcă nici nu fusese.

Se întoarse și tușa Silvia. Reușise să ajungă în goană pînă la vagon și să-l găsească pe șeful escorte. Se numea Eskin. Sergentul Eskin nu voise la început să stea de vorbă, dar pînă la urmă se milostivise, deși refuza categoric să transmită lucrurile. Ea l-a tot convins, i-a spus dragule, scumpule, a plîns și i-a vîrît în mînă cincizeci de ruble și atunci el s-a învoit să-i transmită, dar numai ceainicul.

— Numai ceainicul — spusese el — un lucru ca ăsta e util la drum.

Tot drumul de întoarcere acasă ne-am celebrat reușita.

Au trecut mulți ani de-atunci. Chiar și amintirea lucrurilor acestora nu mai e atît de dureroasă. În 1956 mama s-a întors definitiv. Atunci am aflat și noi că, de fapt, sergentul Eskin nu i-a transmis ceainicul.

De ce? Pentru ce? În numele a ce?

De altfel, acest lucru nici nu mai are acum importanță.

**În românește de
JANINA IANOȘI**

(Apărut în revista moscovită „Ogoniok”, nr. 14, 1989)

ANECDOTE CELEBRE

Se știe că Guy de Maupassant era funcționar la un minister. S-au găsit caracterizările referitoare la el, întocmite de șeful de birou care, printre altele, a lăsat următoarea apreciere paradoxală: „Funcționar conștient, care scrie totuși prost”.

Lamartine se scuza că își elogiază personal lucrarea *Entretiens Littéraires*:

— Ce vreți? Pînă și Dumnezeu are nevoie de reclamă. N-a născocit el clopotele?

Marele poet John Milton a devenit văduv și a orblit aproape în același timp; s-a gîndit să se recăsătorească și de fapt așa a și făcut. Un prieten de-al său se mira că un orb a izbutit să găsească o femeie dispusă să se mărite cu el.

— Te înșeli, i-a răspuns poetul, dacă ai fi fost și surd, eram cea mai bună partidă din Anglia.

Cînd Pitagora a fost întrebat ce părere are despre viața umană, a dat următorul răspuns:

— Viața umană seamănă cu Jocurile Olimpice: unii fac comerț și se gîndesc numai la cîștig, alții vor să dobindească gloria prin luptă; în fine, ceilalți sînt doar niște simpli spectatori.

Un prieten de-al lui Manzoni voia să-l convingă pe acesta să citească un roman istoric.

— Știi, i-a zis Manzoni, cînd cineva gătește mîncăruri gustoase, nu-l mai face plăcere să le mîncească.

Mozart a venit într-o seară cu o sticlă de șampanie la Haydn, care nu fusese capabil să-și execute la pian partitura compusă în cursul dimineții. Sticla a fost acceptată și Haydn a reînceput să cînte. Dar după puțin timp s-a oprit, nemaiputînd să continue. Ambele sale mîini se aflau la cele două extremități ale claviaturii și nota următoare trebuia executată în centru. Haydn s-a recunoscut învinș de propria-i partitură.

Apoi s-a oferit Mozart să o cînte, s-a așezat liniștit la pian, a cîntat, a cîntat... pînă la nota fatală. Dar cum? Cu nasul! Toți cei de față au ris, iar Mozart a deslupat șampania.

Culese de GH. BUZOIANU

SCAMATORIA S-A ÎNTORS ÎMPOTRIVA SCAMATORULUI

În vremea aceea — vremea dinții a copiilor — a sosit la Biskinta un bărbat ciudat ducând cu el un urs și o maimuță. Numai ce s-a răspindit vestea, că au și dat năvală copiii, care dincotro. O uimire fără seamăn li se întâmpinase pe chipuri. Nu se mișcau și nu aveau ochi decît pentru cele două lighioane. Și să te ții minune, cînd stăpînul acestora prinse a sufla într-un fluier și ursul, ridicat pe labele dinapoi, apucă cu labele dinainte un băț pe care și-l puse după umeri și se porni să joace, mormăind și icnind. Ochii copiilor se rotunjiră și mai tare a mirare, cînd veni rîndul maimuței, care începu să se scâlâmbăie cum numai suratele ei sînt în stare să o facă. Printre altele, cînd stăpînul o întrebă: „Unde-i valoarea fetii?” maimuța își duse laba la cap. Iar cînd îi zise: „Unde stă valoarea moșului?” șovăi o clipă, apoi arătă cu laba spre ceafa lui roșie. Nu mă întrebați de chicotelile și incintarea noastră la vederea agilității captivante cu care se mișca acea vietate.

Stupoarea atinse culmea cînd ursul și maimuța își încheiară numărul și veni rîndul stăpînului. Acesta scoase din ciorap șase cești de cafea și șase pietricele. Apoi, sub privirile noastre rîndui pietricelele sub fiecare ceașcă. Pe urmă începu a sufla în fluier și a clătina și sălta ceștile sub care, iată, nu se afla absolut nimic. Continuă, cu multă măiestrie, să mute ceștile și pietricelele și să le schimbe locul, lăsîndu-ne de fiecare dată și mai uluiți. Finalul însă le puse capac la toate. Scamatorul luă o pietricică și și-o vîrî în ureche pentru ca apoi să-l vedem scoțînd-o din ochi. Și iată-l punînd-o în gură și scoțînd-o pe nas. Mințile noastre, întregi pînă atunci, o luaseră razna...

În seara acelei zile, am adunat o ceată de băieți din cartier fiind decis să-i las paf cu scamatoriile mele, precum făcuse cu mine acel străin. Treaba mi se părea a fi un fleac. În loc de pietricică, adusesem o boabă de năut. M-am adresat apoi tovarășilor mei fără a mă îndoi vreo clipă de cele ce aveam a le zice: „Priviți, voi introduce boaba de năut în această ureche, apoi o voi scoate prin cealaltă”. Mă bucuram de oarecare stimă printre băieți. Așa că n-au pus nicidecum la îndoială putința mea de a duce la împlinire fapta la care mă angajasem. Cît ai clipi din ochi, cu o siguranță fără margini, am vîrît năutul în urechea dreaptă și am rămas așa, așteptînd să treacă în cea stîngă. Îmi închipuisem că o să simt ca o musculiță în cap cînd boaba o să se depla-

seze dintr-o parte a lui în cealaltă. Dar n-a fost astfel. Mi-am spus că poate, dacă aș împinge-o mai adînc în ureche, mi-ar reuși tru-cul. Zis și făcut. Boaba însă nu s-a clintit, iar eu am început să mă îndoiesc de puterea mea magică. Eram foarte încurcat. Mă făcusem de ris în fața băieților și le pierdusem stima. Am împins boaba tot mai adînc pînă ce mi-a fost cu neputință s-o mai scot.

A apus soarele și s-a lăsat întunericul. Băieții, strînși pînă atunci cerc în jurul meu, se risipiseră, care încotro. Am rămas singur, dorînd să se despică pămîntul sub mine și să mă înghită. Deziluzia era atît de amară că n-aș putea-o descrie în cuvinte. Trebuia să mă întorc acasă. Și m-am întors. În noaptea aceea m-am dus la culcare avînd boaba de năut în ureche. O furie oarbă mi-a invadat inima de copil. Nu fusesem capabil să repet în fața băieților trucul pe care scamatorul îl executase în fața mea.

Spre miezul nopții mă trezi din somn o înțepătură dureroasă în ureche. Nu voiam ca mama să afle ceva despre încercarea mea nereușită. Am strîns din dinți și am tăcut. Mi-a venit în ajutor o scinteie de speranță. Poate că durerea pe care o simteam nu era decît un semn că încăpățînarea boabei se frînsese și că aceasta se urnise din loc. Speranța s-a dovedit a fi vană, căci durerea din ureche s-a intensificat atît de mult, încît am început să plîng și să strig. Mama s-a trezit înspăimîntată. Cînd a înțeles ce s-a întimplat, mintea i s-a limpezit brusc. M-a condus la cel mai apropiat din cei doi doctori ce ostoiuau durerile Biskintei și ale împrejurimilor sale. Acesta, prin diverse tertipuri, a încercat să extragă boaba. Dar n-a mers. Neliniștea mamei creștea pe măsură ce pricepea din strigătele mele cît de mare mi-era chinul. M-a luat pe sus la celălalt doctor care s-a dovedit a fi mai șiret decît primul. S-a apucat să-mi spele urechea cu apă caldă pînă ce năutul s-a înmuiat și a putut să-l

sfârșime, apoi să-l extragă cu penseta, bucata cu bucată. Cum s-a sfârșit „operația”, au dispărut și durerile și mi-am venit în fire. Mi-a rămas însă teama de minia mamei și de forfecătura ei. O teamă ce nu-și avea temeiul pentru că mama, în loc să toarne gaz peste foc, a fost mai înțelegătoare și mai duioasă ca de obicei.

Tot în vremea aceea — vremea dintii a copilăriei — am avut cu magia încă o experiență și apoi alta. O rudă de-a noastră se întorsese din Brazilia. În țîrg se răspindise vestea că adusesse cu el un aparat trăsniit care cînta-singur exact cum cîntă oamenii: Mijana, Itabe, Abou El Zoulf și alte asemenea cîntece de care noi nu aveam habar. Mie îmi fu dat să văd și să aud acel aparat. Era un fel de lădiță, avînd o pîlnie imensă deasupra, iar pe una din laturi, o manetă micuță. Numai ce o învîrteai cu mîna, că lădița se și pornea pe cîntat. Ce vrajă pentru ochii unui copil. Era cu neputință să se ascundă cineva, oricît de pipiriu ar fi fost, în acea cutie. Atunci de unde venea cîntecul?

Aceea a fost prima întîlnire a mea și a Biskintei cu fonograful, care nu depășise, nici el, vîrsta copilăriei.

A treia experiență cu vrăjitoria am avut-o în ziua cînd mama m-a dus în casa unuia din verii mei întors de curînd din Statele Unite. Era o locuință din cele vechi, ca și a noastră. Nimic în ea nu mi-a atras în vreun fel atenția. După puțin timp însă era cît pe-acî să-mi sară inima cînd am auzit o pasăre cîntînd: „Cu-cu! Cu-cu!” M-am întors și am zărit pe peretele opus o cutie de lemn de care atîrnau două lanțuri. Iată și micuța pasăre-asezată pe marginea unei ferestruici deschise în partea de sus a cutiei. Ea repeta regulat „cu-cu” apăsîndu-se cu grație după fiecare cîntare. Apoi se retrăgea în interiorul cutiei, neuitînd să închidă în urma ei fereastra prin care ieșise mai înainte. Am rămas la fel de uluit cu toată explicația dată de stăpînul casei celor care, ca și mine, se aflau de față, cum că pasărea din ceas ar înlocui clopoțelul sau soneria. După numărul cîntărilor acesteia puteai preciza ora din zi sau din noapte. Dar mai mult decît vocea păsării mă uimise felul în care ea drămuia timpul cu exactitate. Și cine o trezea de fiecare dată? Și cine îi indica că ora era trei și nu douăsprezece? Și cum deschidea fereastra și o închidea inapoia ei? Și ce făcea de la o oră la alta?

Mister! Și ce mister! Dar cum aș fi putut înțelege, în vremea aceea, că ceea ce socoteam a fi vrăjitorie nu era decît stropul de ploaie ce anunța șuvoiul: cinematograful — automobilul — avionul — radioul — televiziunea — radarul — bomba atomică și cu hidrogen — creierile electronice și, în cele din urmă, sateliții artificiali! Pe atunci însă, tot ce puteam eu pricepe era că fericirea, suprema fericire, se afla într-un buzunar plin ochi cu fistic.

Traducere din arabă de
MARIA NICOLAE

EPIGRAME

• Lui Mircea Micu

*Mă arde-n inimă un cui
Cînd tomuri scrii fără-nctare.
Nu Micu trebuia să-ți spui.
Să fi semnat Mircea Celmare.*

• Lui Alexandru Jebeleanu

*Cînd treci prin urbe veșnic tandru
Nu pari deloc un fenomen
Fiindcă știm că Alexandru
Frate-i de vers cu Eugen.*

• Lui Mircea Sântimbreanu

*'Nalt e, plin de voinicie.
Nu-i găsești măsură
Îi urâm la fel să fie
Și-n literatură.*

• Lui Remus Luca,
autorul volumului de nuvele „Nume”

*Ca un profesor anume
Îți rostesc de la pupitru:
Titlu poate fi și-un nume
Însă „Nume” nu e titlu.*

• Lui Cincinat Pavelescu

*Pornind prin vers să umpli largul
Mereu te-au ponegrit „infamii”
Dar tu mai sus-nălțînd catargul
Rămas-ai rege-al epigramei.*

NICOLAE NASTA

RODICA TOTT

ADEVĂRUL DESPRE CEA DE-A ZECEA MUZĂ

Cambe era ultima dintre cele zece gemene, vestitele muze ale Heliconului, aflate în paza musogetului Apollo. Nu semăna însă nici cu Euterpe „cea cu farmec minunat”, nu avea nici trup subțire și mlădios ca al Terpsichorei, nici vers dulce ca al gingașei Calliope și nici darul de a se evidenția prin speech-uri elocvente ca neîntrecuta Polymnia. Departe de a avea nurii lui Erato, seriozitatea Uraniei, erudiția extaticei Clio, nefiind nici inteligentă ca Thalia, nici profundă ca Melpomene, biata lambe, venită mai la urmă, când genele părinților păreau că-și epuizaseră vigoarea, se dovedea a fi un trist rebut, situație jenantă atât pentru părinți, cât și pentru surorile ei mai norocoase.

Mnemosyne, muma muzelor, hotări să scape de nefericita odraslă abandonând-o lângă o buturugă, în adîncul pădurii, pradă animalelor și intemperiilor. Dar doica gemenelor, Eufeme, miloasă din fire, a luat-o cu sine, a hrănit-o, a educat-o și, nu mică i-a fost surpriza cînd, după un timp, a văzut că lambe se transformă sub ochii ei într-o fată frumoasă, înzestrată cu toate atributele soroților ei și cu încă o calitate în plus: simțul umorului.

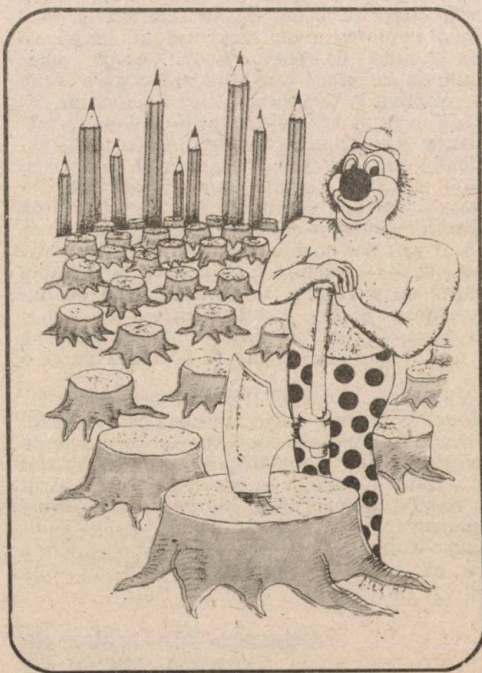
Mnemosyne uitase cu totul de lambe. Întreaga ei grijă se revărsa asupra celorlalte fiice ajunse vestite prin spectacolele pe care le ofereau la ospete, la serbările date în cinstea lui Dionysos sau cu alte ocazii cînd prezența lor se transforma în clou-ul petrecerilor.

Un timp lambe a stat de-o parte compunînd rețete de bucătărie pentru banchetele oficiale. Dar cum poți ține în friu un talent inexorabil, ca al ei? Cu toate rugămințile și avertismentele lui Eufeme, fata, devenită acum muză în toată puterea cuvîntului, a pornit să cutreiere Olympul dînd — de una singură — reprezentații în aer liber, prin piețe și parcuri, avînd drept scenă doar cîteva lăzi goale în care fuseseră, cîndva, cutii cu ambrozii. Programul era, eminentamente, satiric și, ceea ce nu se mai întîmplase pe aceste liniștite locuri, fiecare număr înfățișa publicului un caz concret înfierat de muză cu mult talent și curaj civic. Din păcate, rezultatul acestui prim, și ultim, turneu a fost, după cum prevedea și Eufeme, catastrofal.

Nici nu era de mirare. Multilaterală muză dezvoltată cu dezvoltură o serie de orori pe-

trecute atît în zona Heliconului, cît și în cea a Parnasului. Astfel, în cupletul intitulat „Cine are tot mai vrea” olimpienii erau informați că din Cornul Abundenței lipsesc portocalele, sustragere de care se fac vinovați cercopii. Într-un scheci, jucat de lambe în dublu rol, era satirizat chirurgical Alcesios care, pentru operația uberală aplicată amazoanelor ia ciubucuri grase: blănuri de tot felul, cai pur-sînge și sticle cu nectar. Nu mai puțin acidă se înfățișa și comedioara „Un ciclop și un breloc”, referitoare la afacerile particulare ale ciclopiilor, maiștri laolaltă cu ucenicii, din atelierul de fierărie patronat de Hephaestus. Aceștia — se spunea în text — confecționează din deșeuri brelocuri cu chipul Aphroditei, agrafe și brățări, ibrice și tirbușoane, pe care le vînd apoi prin țîrguri cu ajutorul piritonilor nomazi.

Un alt număr din program, de data aceasta cîntat și dansat de lambe în travesti, îl înfățișa

pe bătrînul Morpheus colindînd noaptea pădurile, protegit de Eros, în căutare de nimfe și poetice reverii. Escapadele nocturne ale venerabilului personaj n-ar fi interesat pe nimeni — menționa cîntecul — dacă n-ar fi dus la creșterea numărului suferinzilor de insomnie pînă aproape de sută la sută.

O serie de epigrame, cu poante de cea mai bună calitate, atrăgeau atenția asupra faptului că în Olymp se fură ca în codru: lînă, cirezi de vite, statui, tone de mere din livada Hesperidelor și femei, indiferent de vîrstă și stare civilă. Fabula n-a fost nici ea uitată. În „Jumate om, jumate cal” erau criticați centaurii pentru bețiile și scandalurile monstruoase prin care tulburau ordinea publică și care se soldau, mai întotdeauna, cu procese interminabile din cauza dilemei: cine plătește paguba: omul sau calul? O altă fabulă „Capul face, capul trage” avea drept subiect noul salon de coafură deschis de Gorgone. De pe urma lui — susținea fabula — mulți soți, văzîndu-și soțiile cu capul cit baniți, au împietrit.

De o subtilă ironie se dovedea a fi și sceneta „Torcătoarele”. În ea se vorbea de travaliul celor trei Moire, dar nu apărea decît una, Lachesis, cea mai tirzîlnică dintre toate, atît de adormită încît o uita Dumnezeu cu foarfeca pe genunchi și cite un veac.

Dar cel mai virulent era finalul, o uluitoare invectivă la adresa lui Apollo. De unde, de neunde, lambe a aflat și nu s-a codit să dea pe față faptul că musogetul obișnuiește să vîndă cu suprapreț bilete de intrare la Jocurile Pitice! Asta le-a întrecut pe toate. Soarta celei de-a zece muze era pecetluită.

În ședința fulger convocată de Marele Consiliu, cele nouă muze și-au acuzat sora pe rînd:

- Vrea să-mi ia locul în poezie!
- Compromite dansul!
- Își viră nasul în muzică!
- Pe mine nu mă lezează, a strigat Urania, dar o detest!

Cel care a pus punctul pe „I” a fost Apollo: — Ne demitizează! Nu are ce căuta printre noi!

La sfîrșitul ședinței, în aplauzele celor care fuseseră muștruluiți cu atîta imprudență, lambe și-a pierdut titlul de muză și a fost expediată în Chaos, însoțită de remarca malicioasă a Thaliei: „Să pună ordine acolo, dacă-i dă mina!”

De aceea în Olymp umorul nu dispune de o muză personală. Cît despre lambe, cine știe? După cum merg treburile în văzduh se pare că s-a întors la vechea ei îndeletnicire, aceea de a compune, fără riscuri, rețete de bucătărie, angajată pe vreo cosmonavă, spre bucuria turiștilor și a personalului auxiliar.

P.S. Noroc că pe Pămînt, intervenția muzelor nu are nici o importanță. Dovadă, apariția acestei schițe.

ANECDOTE CELEBRE

Debussy, care antipatiza mult muzica lui Massenet, i-a scris unui prieten: „Se află la hotelul în care locuiesc o doamnă care cîntă zînic din opera lui Massenet. Desigur că medicul i-a prescris acest regim!”

Bernard Shaw s-a apropiat într-o seară de un necunoscut care îl fluterase comedia.

- E foarte nereușită piesa, nu-i așa?
- Da, extrem de nereușită.
- E și părerea mea, dar ce putem face noi doi împotriva tuturor?

Într-una din tragediile sale, Shakespeare interpretează rolul regelui. La spectacol asista regina Elisabeta, căreia la un moment dat i-a căzut eșarfa. Shakespeare, impasibil, a chemat un supus de pe scenă și i-a poruncit:

- Ridică eșarta aceea și dă-o soției mele!

Diogene a intrat într-o zi desculț în școala lui Platon, pășind pe un covor bogat și spunînd:

- Iată cum calc eu în picioare fastul orgolios al lui Platon.
- Da, i-a răspuns marele filosof, dar îl calci cu un orgoliu mai mare decît al meu.

Un om politic foarte influent, prieten al pictorului Meissonier, a venit într-o zi acasă la acesta, anunțîndu-l cu un aer triumfător:

- Știi, și-a exprimat el bucuria, am reușit să dau numele dumneavoastră unei străzi: Calea Meissonier! Nu sînteți mulțumit?

Pictorul, foarte rece, aproape posomorît, a continuat să lucreze și i-a răspuns înălțînd din umeri:

- Mă așteptam cel puțin la un bulevard!

Poetul și dramaturgul german Frank Wedekind i-a prevenit pe un prieten care voia să asiste la piesa unui autor nu prea norocos și puțin cunoscut:

- Ia-ți revolverul! E un loc atît de pustiu!

Béranger i-a mărturisit lui Leconte de Lisle:

- Cînd dorm, visez că scriu niște poeme asemănătoare cu cele ale lui Byron.

- O, maestrul! a exclamat Leconte. De ce nu dormiți toată viața?

SALVADOR DALI:

CUM DEVII DALI

 n 1927, Parisul era departe de Figueras, departe, misterios și mare. Am debarcat într-o zi împreună cu sora și mătușa mea pentru a-l cerceta și a lua informații ca un boxer într-o rundă de observație. Am descoperit mai întâi Versailles-ul (păstrându-mi preferința pentru Escorial) și prăfuitul muzeu Grévin. Increderea în mine era din zi în zi mai mare, dar nu s-a întâmplat nimic esențial. Trebuia să primesc investirea de cavaler de la singurul parizian care conta în ochii mei: Pablo Picasso.

Mi-am pregătit cu grijă investirea. Știam că Picasso văzuse la Barcelona o pinză de-a mea, „Fata cu spatele”, care îi plăcuse fiindcă vorbea cu negustorul său, Paul Rosenberg, care îmi scrisese într-o zi pentru a-mi cere fotografiile după operele mele. L-am rugat pe un prieten al lui Lorca, Manuel Angelo Ortiz, să mă ducă la atelierul său. Sosind în strada La Boétie 23, am știut imediat că bumbii de smoală ai ochilor săi m-au recunoscut. Eram „celălalt”, singurul capabil a-i da replica. Ca să fiu cinstit, acum sint convins că lumea era prea mică pentru noi doi. Din fericire eram tînăr.

Respectuos, i-am făcut un cadou, o altă fată din Figueras în locul celei pe care o apreciasse — după ce, cu greutate am extras-o dintr-un ambalaj complicat de mumie — dar ieșită din scutece, era o pinză foarte vie și mi s-a părut că sub privirea sa a crescut deodată. Picasso a stat mult timp scrutînd-o minuțios, mie nu mi s-a părut nicidecum mai frumoasă. Din aceea clipă și-a dat osteneala să mă uimească.

Emoția începutului a lăsat locul siguranței în momentul cînd m-a luat în atelierul său de la etajul superior și timp de două ore n-a conținut să-și minuiască, pentru mine, tablourile, de la cele mari la cele mici, punîndu-le pe șevalet. Se ducea, se întorcea alegînd, ridicînd, punînd, tăcut și iute, depărtîndu-se pentru a-și scruta geniul, dansînd numai pentru mine, pașii de seducere, aruncîndu-mi lungi priviri insistente de complice.

Știam și unul și celălalt cine sintem. Tăcerea noastră era încărcată de o electricitate la cea mai înaltă tensiune. Întrînd, îi spuseseam că am vrut să-l întîlnesc înainte de a vizita Louvre-ul. A acceptat acest compliment uci-gător pentru un grande de Spania cu siguranță olimpiacă. Era modul meu de a recunoaște avansul pe care-l avea asupra mea. Eram în 1927 și trebuia să mă manifest pentru a-l eclipsa. Trebuia să se îndoiască de ceva și ultima noastră privire a fost un semn de înțelegere reciprocă și de provocare. Noi doi, Picasso! Noi doi, Dali! Am priceput esențialul.

Parisul nu mă mai înfricoșa. Investigarea produsese semne încurajante. În curînd voi putea spune: „Paris, ești al meu”, și nu mă îndoiam.

După întoarcerea la Figueras am pictat mult: un Arlechin cu ochi goi, o chitară flască și un pește ductil în **Natură moartă sub clar de lună și Singele mai dulce ca dragostea** care, asemenea suzetei de argint a ilexului din copilăria mea, face să curgă și acum, cînd mă gîndesc la această pinză, lichidul cald care îmi aduce mierea unei vieți uterine. Și, de asemenea, un soare curgător în lumină și femei care se scaldă abia schițate. Această muncă înfocată alterna cu o meditație intensă. Mi-am așezat, numai pentru mine, puzzle-ul geniului meu, creînd premisele metodei mele paranoi-co-critică pe care o mărturisesc aceste opere.

Știam că pornise o mașină misterioasă care aranja circumstanțele destinului meu. Nu trebuia să fiu decît eu însumi pentru a exista, și sosind clipa, totul îmi pregătea triumful. Nu aveam nici cea mai mică îndoială asupra viitorului meu regal și mă amuzam dinainte de opozițiile, de întîrzierile prin care cîteva fire de nisip vor încerca să oprească mersul meu inexorabil.

Negustorul parizian Pierre Loeb, care se lăuda că a descoperit mulți artiști, a fost pe la Figueras împreună cu Miró care îmi știa opera și îi plăcea. I-a dat astfel ocazia să-și manifeste talentul său de „cercetaș”. A fost însă degeaba. O săptămînă mai tîrziu, am primit o scrisoare de la negustor, sfătîindu-mă să lucrez pentru a atinge „dezvoltarea aptitudinilor mele de netăgăduit ca apoi să se poată ocupa de mine”. Trecuse pe lingă noroc și nu îi rămînea decît să se întoarcă la pinzele cenușii din prăvălie. De altfel, în aceeași zi Miró scria tatălui meu pentru a-i afirma convingerea sa asupra „viitorului meu strălucit”. Totul s-a desfășurat ca dinainte știut. Louis Bunuel, unul din prietenii mei, a fost mesagerul faimei mele.

*

Bunuel a inițiat remarcabilul proiect de a o face pe mama să finanțeze un film și ideea mediocră a unui synopsis copilăresc: animarea rubricilor unui ziar, fapte diverse, teatru, desene comice. I-am scris lui Bunuel că terminasem un scenariu capabil să revoluționeze cinematograful contemporan și că trebuie să vină fără întîrziere. A venit. Rezultatul muncii noastre a fost **Cîinele Andaluz**. Cu textul sub braț, Bunuel a plecat la Paris pentru a-l turna. Eu trebuia să-l urmez două luni mai tîrziu.

Am creat un film care voiam să răscolească, să provoace, să răstoarne modul de a gîndi și de a vedea sensul divertismentului burghez al

intelectualilor. și snobilor capitalei. Un film care să cufunde din nou fiecare spectator în zona secretă a adolescenței sale, la izvoarele visului, destinului și secretului vieții și morții, o operă care să zgîrie toate ideile avute, care să dea dovada geniului meu și a talentului lui Bunuel. Trebuia ca în treizeci de minute numele meu să fie gravat în memoria tuturor spectatorilor cu litere de coșmar, de fantastic și supreal.

Cilnele andaluz a fost o reușită scandaloașă și prima mea afirmare pariziană.

Cînd am sosit la Paris, Bunuel găsise vedeta **Cilnelui**, pe Pierre Batcheff — o ființă ieșită din ochiul despicat de mașina de ras care deschide filmul, într-un echilibru instabil pe firul limitelor conștientului și inconștientului, care se droga cu eter ca să rămînă pe lume, care se legăna între viață și moarte așteptînd ultima zi de filmare pentru a se sinucide, drept jertfă lui Moloch, pentru marea mea glorie...

În jurul numelui meu s-a născut un snobism. Îmi decernasem eu însumi brevetul de parisianism făcîndu-mi o intrare tot atît de răsunătoare cum a fost, cîțiva ani mai tîrziu, plecarea mea din mijlocul grupului suprealist. Sosirea mea pariziană era o lovitură de maestru...

Așteptînd, îmi rămînea să descopăr Parisul.

Miró, pe care l-am regăsit, m-a invitat de mai multe ori la cină, dar nu aveam smoking și cred că l-am dezamăgit cînd a constatat că panoplia mea de cuceritor nu era pusă la punct. A trebuit să mă execut, pe măsură. Astfel, am putut să o întîlnesc pe ducesa de Bato, pe contesa Cuevas de Vera, pe vicontele și vicontesa de Noailles, care mi-au fost nași. Am prețuit foarte repede rafinamentul cultural al acestor aristocrați, a căror rasă și mumifiere se aflau atît de aproape de concepțiile mele. Ca și mine, ei întorceau spatele realului pe care burghezia și cîinii săi intelectuali voiau să-l impună împotriva tradiției. Prețuiam cu aviditate secretul manierelor lor, care mă încîntau. Arta conversației, de a vorbi fără a spune nimic, captivînd auditoriul, cu toată gura, în timp ce alții îți digeră cuvintele de spirit. Demnitatea chelarului șoptind la ureche detaliile, născociri ca și cum ar fi vorba de un secret de stat. Atracția galeriei lor de tablouri care îți permite să fii agățat printre cei mai mari ca făcînd parte din familie.

Dacă nu aș fi fost atît de timid, aș fi vrut să le redau acestor aristocrați convingerea care mi se părea că le lipsește asupra valorii lor istorice, a marelui lor viitor într-un univers în descompunere, ei fiind ultima forță reală. Dar nu mă cunoșteau ca filosof și profet. Eram pictor și ei începeau să-mi cumpere pictura. Totul va veni la timpul său. Familia Noailles cumpărase **Jocul lugubru**, după părerea mea unul din cele mai bune tablouri ale mele, escortat în galeria lor, de un Watteau și de un Cranach...

Mergeam din descoperire în descoperire — a mea și a altora — în acest oraș proteic. Alții fiind poetul suprealist Robert Desnos, pe care l-am întîlnit tocmai cînd terminasem **Pri-**

Salvador Dalí

mele zile de primăvară. Era instalat la barul de la Coupole. Era cartierul general al boemei din Montparnasse. Trecînd de ușa cu sonerie, care dădea pe bulevard, se intra într-un dreptunghi strîmt și lung împărțit de bar unde trona barmanul Dob. De partea cealaltă a unei uși cu două batante, era o imensă sală de restaurant ocupată de consumatori de cafea filtru cu frișcă; de intelectuali perpetuu șomeri care își contemplau ceașca și zațul cafelei. La subsol, trei sute de persoane se legănau de la ora ceaiului la ora 4 dimineața într-un dancing supraincîlzit.

Desnos făcea parte din cohorta obișnuiților pe care o priveam cu aviditate, dar și cu o dezinvoltură aparent blazată: Derein, Kisling, Brăncuși, Ehrenburg, Zadkine; scriitori, modele, un întreg șeptel de fete frumoase începînd de la profesioniste pînă la burgheze fara ocupație și la provinciale pierdute. Nimic pentru mine. Nici măcar cît la Select sau la Dôme, reuniune de drogați ai cartierului...

Cealaltă însemna Paul Eluard pe care îl întîlnisem la balul Tabarin...

Cealaltă însemna André Breton care își căpătase înfașșurarea sa de papă cu toate că conclavul său se aduna într-o cafenea din Place Blanche, ca o oaste pentru aperitiv. El cerea noului venit o asiduitate care căpăta sens de inițiere.

Nu te puteai sustrage încercării de a-l asculta pe Breton perorînd ca un curcan înfoiat. Începutul întîlnirilor era evident pentru a-i permite să-și țină în mină trupele, pentru a-și impune autoritatea ucigînd în embrion orice veleitate de contrazicere și ironizîndu-i pe absenți care purtau totdeauna vina — la supra-realiști ca și oriunde!

Curacao-ul de mandarine era sorocit să susțină moralul suprealiștilor, în timp ce Breton citea jurnalul cu voce tare sau făcea proces aiuriților al căror nume nimeni nu îl știa, dar care aveau vina de a nu-i fi plăcut în articole vagi, cu lucrări marunte sau chiar birfeli. Legăturile fizice erau judecate sever. Te credeai în fața tribunalului inchiziției mutat la Café du Commerce. Mă plictisem de moarte.

amuzându-mă doar câteodată de schimbul de arme dintre Breton și Aragon în care se simțea o tensiune depășind ironia.

Am făcut repede înconjurul acestor vorbăreți revoluționari, m-am întrebat la un moment dat dacă n-ar trebui să iau conducerea, fiindcă în rarele dați când luam cuvântul ascendentul meu era fără comentarii. Vedeam ochiul albastru al lui Breton fixat asupra mea, desenînd deasupra capului meu un semn de întrebare. Se temea. Inutil! Am judecat că miza era de categoria a doua și i-am lăsat președinția acestei societăți fără acțiuni. Suprarealismul eram eu.

La 5 februarie 1934, André Breton a reunit în atelierul său, din strada Fontaine 24, areopagul suprarealist pentru a judeca comportarea mea. Aveam temperatură și sufeream de un început de angina. Cu lășitatea mea obișnuită, numai ideea bolii accentua, în plus, răul meu, iar experiența acestei manifestări mă afecta în cel mai înalt grad. Dar am extras din slăbiciune logica paranoică determinînd astfel situația în favoarea mea. M-am îmbrăcat gros, punîndu-mi pardesiul din păr de cămilă, m-am înarmat cu un termometru pus sub limbă pentru a-mi ține trează vigilența asupra stării mele și înainte de a pleca mi-am dat seama că îmi uitasem pantofii. I-am pus fără a-mi lega șireturile.

Cînd am ajuns cu Gala la destinație, toți mă așteptau așezați pe divane, scaune și chiar pe jos. O ceață de fum îți intra în ochi. Breton, îmbrăcat de sus pînă jos în verde închis, avea înfașșurarea marelui inchiștor și s-a apucat imediat să facă bilanțul devierilor și greșelilor mele. Se ducea și revenea trecînd de fiecare dată prin fața tabloului meu **La Gravida** agățat aproape de vitraliul atelierului său. L-am ascultat un timp cu mare atenție, dar temperatura mea crescînd mă neliniștea; tragînd cu urechea la expozeul procurorului general, mi-am scos termometrul din gură și l-am privit: 38°5, era mult.

Rățiunea recomandă în acest caz a face totul pentru scăderea temperaturii. Mi-am scos pantofii, pardesiul, haina, mi-am scos puloverul. Mi-am repus haina și pardesiul fiindcă în asemenea cazuri trebuie să veghezi a nu te raci prea repede. Apoi m-am încălțat. Breton mă fulgera cu privirea în tot acest timp. Trăgea nervos din pipă.

„Dali, ce ai de spus?”

Am arătat ca acuzațiile împotriva mea au criterii politice și morale care sînt fără valoare, raportate la concepțiile mele paranoia-critice. Breton își bulbuca ochii furios. Uitasem să-mi scot termometrul din gură și discursul meu fusese de neînțeles, improșcat cu salivă. Am cazut în genunchi pentru a-l conjura să mă înțeleagă. El țipa mai tare ca mine.

Atunci m-am sculat, mi-am scos mantoul, haina și am tras al doilea pulover pe care i l-am aruncat la picioare, apoi mi-am reîmbrăcat haina și pardesiul ca să nu mă răcesc prea repede. Participanții au izbucnit în ris.

M-am întors spre ei pentru a-i conjura să mă înțeleagă, dar declarațiile improșcate cu scuipat le-au dublat ilaritatea.

Breton începea să-și piardă singele rece. Ar fi trebuit să-mi scot termometrul din gură, dar eram atît de obsedat de starea sănătății mele, încît am rămas paralizat. Trebuia să aleg între mutism și behăială. Breton își urma monologul său acuzator punînd în discuție participarea mea la grupul suprarealist. Ceea ce am înțeles totuși era distanță imensă care exista între el și mine.

Ne întîlnisem în 1928 prezentați de Miró în timpul celei de a doua șederi a mea la Paris. Mi-a apărut imediat, în fața ochilor, ca un nou tată. Credeam că m-am născut a doua oară. Grupul suprarealist era pentru mine un fel de placenta hrănitoare și credeam în suprarealism ca în tablele legii. Asimilam cu o poftă de necrezut, nesaturată, orice literă și spirit al mișcării care, de altfel, corespundea atît de exact firii mele profunde, încît o încarnam în cel mai natural mod. Mascarada acestui proces era în realitate cu atît mai paradoxală, cu cît eram fără idioală cel mai suprarealist din grup — poate singurul — și că mă acuzau, de fapt, de a fi prea. Preoți prizonieri ai unei scolastice încercări, să îndepărteze un sfînt... Povești vechi ca religiile!

Ceea ce nu-mi putea ierta Breton era mai întîi modul de a plăti șoferilor de taxi fără să aștept restul — fiindcă nu știam niciodată exact cît trebuie să dau, de a declanșa risul prin afirmațiile mele necuviincioase, de a întrerupe cel mai serios discurs cu glume enorme, de a da naștere la veritabile halucinații prin vorbele mele și prin comportament, de a-i submina autoritatea; atitudinea mea era contrară propriilor sale reflexe de om al ordinii, meticulos, previzibil pînă și în toane, căci propovăduind delirul și libertatea, Breton era totuși rațional și burghez.

Prima noastră ciocnire s-a produs datorită picturii mele **Jocul lugubru...**

Doream, la începutul relațiilor mele cu grupul, să mă servesc de el drept trambulină, dar i-am priceput repede limitele sale dogmatice. La un moment dat, am vrut să iau puterea, dar ideea de a mă bate pentru a fi al doilea într-un sat cînd aș putea să fiu primul la Roma îmi strîngea inima. M-am mulțumit să lansez cîteva bombe la Café du Commerce unde se țineau întrunirile revoluției suprarealiste.

Era, de altfel, ceea ce îmi reproșa Breton cu vehemența unui Savonarola. Am profitat să mă descalț din nou scoțîndu-mi apoi pardesiul, haina și cel de-al treilea pulover. Aveam temperatură și nu mi-am îmbrăcat nici vestonul nici pardesiul, m-am încălțat numai. M-am bilbiit puțin cu termometrul în gură, motiv pentru a provoca un nou hohot de ris...

Dacă n-ar fi fost febra, cred că aș fi putut da drumul, în această zi solemnă, unui uriaș diftong de vinturi care ar fi întovărășit ca o trompetă strigătul pe care Breton voia să-l emită despre mine. M-am mulțumit să-mi scot cel de al patrulea pulovăr. Asistența se încălzise. Fumaraia devenea opacă.

Marele preot Breton suspecta de mult anti-suprarealismul meu formal. De fapt, nu-i făcusem niciodată jurământul de supunere și îi venea greu să-mi ceară socoteală. Pe Bunuel și pe mine el ne introdusese în grup după ce văzuse **Ciinele andaluz**, unde numai simpla proiecție îi obliga pe suprarealiști să recunoască, cu părere de rău, că noi realizasem primul film suprarealist. Cu scenariul meu, cu numai 235.000 de franci ai epocii și șase zile de turnaj, Bunuel, vechi asistent al lui Epstein, măturase zece ani de falsă avangardă cinematografică.

Intr-o zi, la Café de la Paix, i-am mărturisit lui Robert Desnos că s-ar putea face o statuie sublimă umplând Café de la Paix cu ipsos; uscat apoi era de ajuns să fie tăiat în patru să se modeleze bucățile și să se păstreze pentru eternitate. I-am explicat cum metoda paranoia-critică m-a dus de la o obsesie, la invenția care permitea conservarea încheiată, peste timp, pentru Café de la Paix. Robert Desnos a decretat că metoda mea va revoluționa însuși suprarealismul. O clipă l-am putut crede. Eram gata la nenumărate concesii teoretice în afară de, bineînțeles, a mă nega sau a mă sinucide ca Crevel. Am gândit totdeauna că pronumele René voia să spună „renaște” și se opunea numelui său Crevel care însemna „crăpat”. Viața sa se situa între acești doi poli. Acest mare bolnav, tuberculos — suferise un pneumotorax — dispărea adesea de la Paris, datorită unor internări în case de sănătate de unde revenea renăscut, cu un obraz rumen, vesel, cu părul ondulat, bine îmbrăcat, optimist, dedându-se imediat unei existențe foarte rafinate în modul de a se autodistrage: ieșire nocturnă, insomnii, opium și, de asemenea, patetismul angajării poetice și politice. Era pa-

sionat de marxism de prin 1925 și comunismul său, incompatibil cu ideile sale suprarealiste, îi crea contradicții de nedepășit care îl sfârșeau. Destinul său încarna cu exactitate raportul între partidul comunist și grupul suprarealist, proveniența sa fatală și simbolică...

O adora pe Gala, pe care o numea „Măslina” și visa să descopere și să iubească o femeie ca ea.

În sinul Asociației scriitorilor și artiștilor revoluționari, Crevel juca rolul, pe care îl dorea eficient, de a stabili o uniune între suprarealiști și comuniști. Înaintea marelui congres internațional, în 1934, spera că Breton va face să se audă cuvinte de unitate. Dar pontiful mișcării îl palmuisese pe Ehrenburg în ajunul discursului. Ruptura se făcuse. Crevel a fost foarte necăjit. S-a angajat în tentative disperate de împăcare. O neînțelegere cu Breton a fost singurul rezultat al diplomației sale. Dureea acestui șoc l-a doborât.

Într-o dimineață i-am telefonat pentru a-i specifica dezacordul meu total față de Breton. Mi-a răspuns o voce că Crevel încercase să se omoare și că era la limita supremă. Am ajuns acasă la el odată cu pompierii. Crevel încercase prin cordonul ombilical al unui tub de oxigen să-și umple plămîinii. Fața sa de prunc era fără sînge.

La încheietura mîinii era prinsă o bucată de carton pe care își scrisese numele cu majuscule, ca un epitaf. Îl vad și azi în mîntea mea ca pe un Phoenix oniric și magnific, renăscînd fără încetare în numele prieteniei, al onoarei, în numele unui om liber...

Breton era deci hotărît să dea o mare lovitură. Pentru a mă pregăti, mi-am scos cel de-al șaselea pulover.

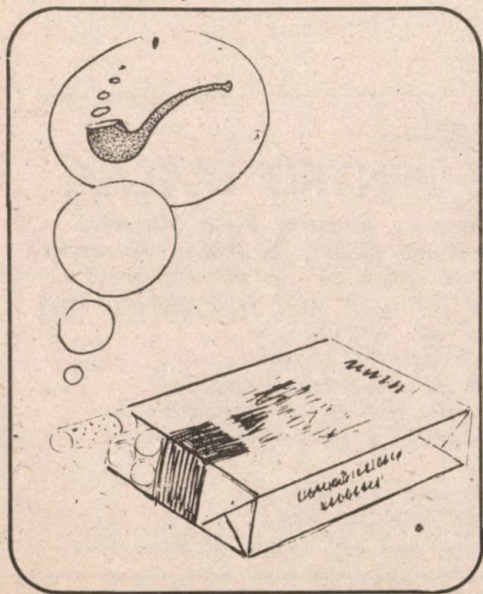
Cu termometrul bine fixat în gură, am atacat la rîndul meu, fiind hotărît să-l iau pe Breton după logica sa proprie. Am afirmat cu tărie că, pentru mine, visul rămîne marele limbaj suprarealist și delirul, mijlocul de expresie cel mai minunat pentru poezie.

În timp ce îmi scoteam cel de al șaptelea tricou și apărea torsul gol, el mă conjura să renunț la ideile mele sub amenințarea cu excluderea. Ingenunchind pe covorul gros al puloverelor mele aruncate pe podea am jurat solemn că nu eram dușmanul proletariatului — de care mă feream necunoscînd nici o ființă cu acest nume, mărgînindu-mă să-mi dăruiesc prietenia oamenilor cei mai sărmani de pe pămînt, adică pescarilor din Port Lligat...

Am transformat această manifestație grotescă într-un veritabil eveniment suprarealist. Breton nu ar fi trebuit să mi-o ierte niciodată, dar a tras concluzia că va trebui, fără îndoială, să evite, adesea, refacerea unor asemenea experiențe care riscau să se întoarcă împotriva lui și să-l prindă în capcana fanfaronadelor sale intelectuale...

**Traducere și adaptare de
ANDRIANA FIANU**

(1973, 10—16 dec.-L'Express — nr. 1170 —
Ed. Robert Laffont — Opera Mundi)

PARODII

MARIN SORESCU

AM DUS MUZA CU ROABA

*Am dus muza cu roaba pînă la un loc
deschis,
Am plimbat-o așa toată dimineața.
I-am arătat norii, pămîntul, casele
Și am băut o sticlă de apă minerală
amîndoi
Apoi am mai comandat cîte ceva.
Eram doar eu și muza din roabă*

*Și dintr-o dată parcă a intrat frica
în mine.*

*Dacă mă vede cineva acum
Singur, în plină zi, cu muza?
Asta e cerul, i-am zis,
Acesta e pămîntul, cît îl vezi cu ochii.
Aici ai să vii zi de zi,
Ai să lucrezi în trei schimburi,
O să muncești pe brînci,
Ca să mă inspire zi și noapte.
Asta-i situația!
Cît despre roabă mai las-o dracului
M-am săturat să te car peste tot.
Atunci muza se uită la mine
Așa, ca la coliba unchiului Tom și
spuse:
Bine, dar cine plătește consumația?*

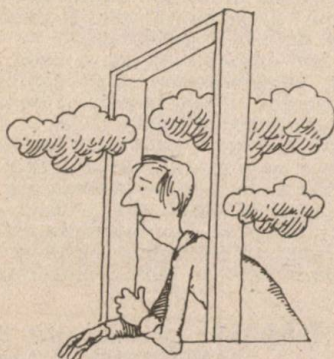
PETRE STOICA

UN POEM ACOPERIT DE PRAF

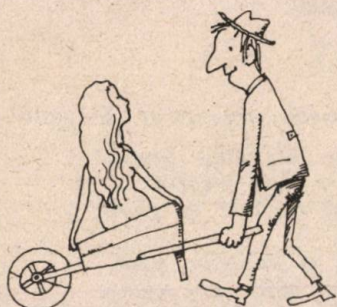
*Am cules un buchet de margarete pentru factorul poștal,
Am luat bon la cantina ceferiștilor din Crîngași,
Am văzut cu ochii mei cotele apelor Dunării
(Nu mi-a fost frică)
Am jucat șah în parc,
Am jucat țintar cu pompierii voluntari,
Am mers la garderobă,
Am mers la patinaj,
Am fost un om
Popular.*

CONSTANTIN ABĂLUȚA

ELEGIE PENTRU I.C.R.A.L.

*Stau și privesc pe fereastră Piața Matache,
Sînt singur și mă gîndesc la femeia de serviciu.
E duminică și vecinii de sus nu sînt acasă.
Ar trebui să fac unele mici reparații prin casă,
Ar trebui să mut mobila,
Să-mi scot hainele la aerisit.
Cîte nu sînt de făcut într-o viață!
Stau cu coatele sprijinit de fereastră
Și încet fereastra se duce dracului,
Nu mai este,
Faianța cade una cîte una,
Și încet cade casa pe mine,
Și doar eu vă mai fac semne de bun rămas.*

OVIDIU GENARU

TRAGEȚI ÎN PIANIST

La naiba m-am săturat de vițelul de aur
de floarea de cicoare, de zahăr candei
cocoșat ca un gimnast pe umerii Provinciei
nu văd mai nimic așa că vă spun
trageți în pianist trageți în pianistă
acum când poemele mele miros a cimbru și
levănțică
puneți-vă ciorapii să nu răciți
când citiți acest poem pînă la capăt
dar nu puneți degetul pe rană
s-ar putea să nu-l mai scoateți niciodată

FLORIN IARU

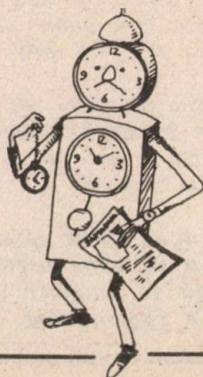
LA CEA MAI ÎNALTĂ FRICȚIUNE

Să scriu, ah, să scriu ceva vesel despre toate felurile de mâncare
Mi-ar trebui șapte porții ca să-mi țin gura.
Un șnițel este viața, un sandviș dimineța,
Să scriu despre sticla de lapte, despre cutiile de conserve de 750 grame
La ușa depozitului de cărți bate viitorul,
Poștiți, intrați, luați loc pe scaunul din dreapta
Și duceți mîna la timplă.
Aș scrie, ah, aș scrie
Ceva sută la sută lînă și poezie
(Acest poem trebuie păstrat la loc ferit
Pentru că nu are termen de garanție)

TRAIAN T. COȘOVEI

POEMUL DE PLASTIC

Pămîntul din șpatele casei l-am dat pe nimica,
pentru solda mică a soldaților de la infanterie,
A fetițelor de la internatul din colț mirosind a bancnote de tot felul.
Gata, l-am dat pe un ceas cu baterii, cu clape, cu mîner,
ușor de transportat pe timp de pace,
ușor de călcat cu velocipedul.
Acum pot să ajung și eu în orice gară mică
Și chiar pe strada Covaci unde sînt ceasuri cîte vrei.
E un ceas asemeni monogramei căminelor de nefamiliști,
Se poate duce la Nufărul cu un pachet de acțiuni,
Dă ora exactă, strînge resturile de poezii de prin
casă,
Îl trimit după pîine, după țigări, după „Săptămîna”,
Beau sana, chefir și scriu poeme lungi,
Cu ochii pe ceas scriu poemul de plastic,
E ușor, e comod și se poate spăla și cu mîna.

PARODII

GHEORGHE PITUȚ

SATUL

Satul meu e ca oricare sat.
Are ciini și garduri de nuiete.
Dacă vrei să fii poet adevărat
Nu căta la lună și la stele.

Toți așteaptă de la mine-un vers,
Cît de cît, așa să treacă timpul.
Fain e satul. Nimeni nu-i pervers
Să mă creadă că am cucerit Olimpul.

Ai nevoie doar de-o delegație
Și ceva hirtie și un pix,
Ca să intri tuturor în grație
Și să nu dai niciodată chix.

Chiar și Mircea Micu și Bădia
Au venit în satul meu cel viu.
Ambii și-au scos pălăria
Pentru o palincă, un rachiu.

Lumea lucră încă de cu zori.
Fiecare are cîte o pensie.
M-aș întoarce acolo ori de cîte ori
Aș avea de scris cîte-o recenzie.

DAN LAURENȚIU

AVE EVA

Tu stai în patul roșu,
Ai putea să răcești așa,
Mai bine puneți adidașii negri, negri,
Ca să treci prin infern.

Amurgul pare un geniu monoton
În bucătăria albastră, de comandă.
Pentru tine voi desface un borcan
Cu zacuscă. Ave Eva.

Ca un înger căzut din cer,
Ca un ciine negru în abis,
Mă voi întoarce în cartierul Militari
Cu opera scrisă. Finis.

MIRCEA CIOBANU

AZIMUT

Căderea-n unghi, crepuscular, de piatră,
Pe străzi de labirintice istorii.
În buzunar o sută vinovată
Și-n portofel un rest de glorii.

Varul căzut al stinselor ziduri,
Spre Azimut, spre mai departe.
Cum totul e ca-n vechile iubiri,
Voi scoate în fiecare an o carte.

Așa, pentru-o colecție de cartier
Sau pentru biblioteca zisă comunală.
Cine-mi citește, fraților, în cer,
Aceste versuri scrise cu cerneală?

Ar fi mai bine să vă spun direct
Că patimile mele au fost degeaba.
Și ca Baudelaire, dar asta în secret,
Spun cititorului: Mon semblable, asta-i
treaba!

NICOLAE IOANA

UN OM
CU O SCÎNDURĂ
UDĂ PRIN PLOAIE

Un om cu o scîndură udă prin ploaie,
Cu o scîndură udă și grea.
Trebuie să te ferești de el,
Poc-poc poate să te lovească,
Poc-poc poate să-ți ceară viața.
Un om ca oricare altul,
Un om așa și așa,
Nu trebuie să-l bați pe umăr,
Nu trebuie să-l întrebi de vreo adresă.
E un simplu om cu o scîndură sub
braț,

Poate că nu e bună la nimic,
Poate că e bună la ceva.
La revedere, omule cu scîndura,
Dacă ploaia va trece
O să vedem noi ce facem cu scîndura
asta.

V. PETRE

CLAUDE PASTEUR

FRUMUSEȚEA FEMEILOR CELEBRE

MOTTO:

Îmi închipuiam că știu totul despre geniul inventiv al femeilor în căutarea mijloacelor de a-și distruge obrazul, dar mă înșelam: odinioară, se alegeau cu riduri premature din cauza ceruzei pe bază de plumb care le făcea să pară mai albe; astăzi, se îmbătrânesc cu zece ani expunându-se razelor ultraviolete care le fac să pară mai negre... Cine să le mai înțeleagă?

(Dr. Aron-Brunetière)

■ ■ **ASPASIA, CEA MAI CELEBRĂ CURTEZANĂ A ATENEI.** Secolul V înainte erei noastre... Aspasia se trezește tîrziu... Fața ei are înfățișarea ciudată a unei măști vechi de teatru, crăpată în fel și chip, căci înțeleapta femeie a avut grijă înainte să se culce să-și aplice pe față o mască pentru ten, anume compusă de ea. Într-adevăr, Aspasia este știutoare nu numai în ale retoricii și filosofiei, ea stăpînește de asemenea știința cosmetologiei, ba chiar a scris un „Tratat de îngrijirea frumuseții”, în care se află toată experiența unei femei căreia nimic din ce poate întineri sau crea iluzii nu îi este străin...

Aspasia este condusă de femeile ei în fața unei cupe mari, așezată pe un trepied, în care un bot de leu scuipe apa provenită dintr-o canalizare invizibilă. Stă cînd în picioare; cînd în genunchi și se spală cu apă din belșug. Apoi, femeile sale o usucă și îi ung trupul cu un burete îmbibat în uleiuri parfumate. Cea mai celebră dintre hetairele Atenei se așază acum pe un scaun de marmură; coafeza îi răsucește suvițele de păr, umede încă, într-o pieptănătură savantă, în care înfige ace de aur. În același timp, o sclavă ingenunche pentru a-i rade părul de pe trup, făcînd-o să semene cu o splendidă statuie de marmură... oglinda Aspasiei îi oferă imaginea unei femei de 40 de ani, frumoasă încă, în ciuda unui început de gușuliță și a unui git cam puternic. Viața agitată a lăsat urme pe obrazul ei fraged. O cosmeticiană îndeminată, înarmată cu un ac foarte fin, îi estompează ridurile cu clei de pește, apoi îi întinde un strat de ceruză peste toată fața: obrazul este neted acum și poate primi culorile tinereții, distribuite generos de esteticiană. Cu o pensulă, ea îi aplică pe obraji un fard extras dintr-o floare plină de spini ce

crește tocmai în Egipt. Acest roșu vegetal, diluat în oțet, împropătează de minune tenul ofilit. Ea mai adaugă mici tușe de carmin pe buzele și pe virfurile sînilor frumoasei femei...

La Atena se poartă părul blond, dar Aspasiei nu-i place să se vopsească cu zeamă... de șofran. Cînd iese în oraș, ea preferă să-și pună o perucă de culoarea paiului, pe care i-o așază pe cap una dintre femeile sale, Aspasia, care supraveghează operația în oglindă, își potrivește cu mîna unduilațiile care îi încădrează fruntea... Se ridică apoi cu o mișcare nobilă și îmbracă o tunică pictată cu flori ample, după moda asiatică. Nu uită să-și pună cununa de flori!

Împodobită astfel, Aspasia nu mai are vîrstă, sau, mai degrabă, nu mai are decît vîrstă dragostei. Este ora la care iubitelui ei Pericle i se îngăduie să intre să o salute...

■ ■ **LAPTE DE MĂGĂRIȚĂ PENTRU BAI A POPEEI.** Tare îndrăgostit este Neron de Popeea-Sabrina! Ca să se poată căsători cu ea, a pus la cale asasinarea mamei sale Agripina și a soției sale Octavia...

Popeea, mai în vîrstă decît soțul ei, „poseda totul în afară de cînte”, afirmă Tacit. De pildă, un păr superb, blond roșcat, și o piele albă și catifelată de care avea o grijă neapusă...

Să o vizităm, la prima oră a dimineții... E multă lume în jurul ei, căci fiecare dintre sclave se dedică unei singure părți din trupul împărătesei. La trezire, una îi întinde o oală de argint... Alta, ținînd în mînă un lighenaș plin cu lapte, deslipește crusta albicioasă care acoperă obrazul stăpînei. Căci Popeea a inventat și ea o mască pentru obraz, cu aspect de pastă groasă, compusă din seacă fiartă cu ulei de măsline. Ea a numit-o cu mîndrie „pinguia Popeeiana”, dar glumeților le place s-o numească „mască pentru soț”.

Ceremonialul băii are o mare importanță, de vreme ce laptele de măgăriță, proaspăt muls, trebuie să fie zilnic la dispoziția împărătesei. În acest scop, o turmă de 500 de animale o urmează în toate deplasările ei. De altfel, Popeea nu face decît să se conformeze unui obicei antic, căci laptele de măgăriță era la mare cînte, datorită probabil ușoarei sale acidități, benefică pentru tenul gras. Unele cochete ajung chiar să-și spele fața cu acest lapte de 70 de ori pe zi, această cifră fiind considerată ca favorabilă de către pitagoreeni! Cît despre

împărăteasă, ea preferă să întîrzie îndelung în baia de marmură umplută cu acest lichid onctuos, care-i hrănește și-i catifelează pielea; după ce se unge cu uleiuri parfumate, Popeea se duce să se așeze pe „catedra”; un jilț înalt pe care-l întîlnești în toate camerele femeilor... Iată-o și pe cosmeticiană, care-i aduce unguente și farduri! În mici vase de alabastru a pus tot ce poate înfrumuseța și întineri tenul: o cremă preparată din excremente de crocodil este minunată pentru albirea feței. La Roma, industria produselor „cosmetice” e-n floare: negustorii își aduc fardurile și unguentele din Grecia (sau cel puțin așa pretind) căci, pentru a fi la modă, totul trebuie să fie grecesc: etichetele produselor de frumusețe, precum și sclavele care sînt numite, ca și în Grecia, „cosmetes”, chiar dacă s-au născut în Latium.

După ce obrazul Popeei a fost îndelung masat cu diferite unguente, așa numita „ornatrix”, însărcinată cu machiajul, se apropie și suflă într-o oglindă pe care i-o întinde apoi stăpînei; aceasta o miroase plină de bănuială: trebuie să verifice dacă sclava a mestecat pe stomacul gol pastilele care parfumează gura, întrucît va trebui să dilueze fardurile cu saliva... (Cuvîntul „fard” are la origine italianescul „farda”, care înseamnă scuipat!)

A treia cosmeticiană își așteaptă rîndul, ținînd în mînă un mic recipient umplut cu praf de galenă, diluat în apă. Cu o pensulă, umbrește delicat pleoapele Popeei. Un alt borcanel conține un fard compus din ouă de furnică și muște moarte pisate împreună, amestec ce servește la înnegrirea sprincenelor care trebuie să se imbine pentru a răspunde imperativelor modei. A patra sclavă se apropie, aducînd într-o cupă de aur o mică fiolă de onix umplută cu urină de copil, în care s-a introdus piatră ponce pisată. E pasta de dinții... Chiar așa? Proprietățile dizolvante ale urinei datorate sărurilor amoniacale au fost observate de mult de către antici care își curățau dinții cu ea și, uneori, obrazul.

Obiceiul acesta nu va dispărea prea curînd: îl vom întîlni pînă la începutul secolului al XIX-lea!

În ziua în care Popeea va fi bătrînă și stirbă, sclava îi va prezenta, pe o tîpsie de aur, niște dinți de fildes, fixați cu fire de aur, o invenție veche deja și foarte răspîdită, de vreme ce, în ciuda interdicției de a îngropa aurul, înhumarea cadavrelor cu dinți falși este autorizată...

Acum este rîndul coafezei, care aranjează cu artă părul stăpînei, ajutîndu-se de guma arabică. Frumosul păr al Popeei o scutește să poarte perucă, foarte la modă printre doamnele romane mai în vîrstă. Perucile se confecționează din păr blond, adus tocmai din Germania, și se vînd în tavernele din apropierea templului lui Hermes Musagetul. Și, întrucît nimic nu este mai interesant pentru o brunetă decît să apară blondă, femeile se vopsesc cu furie (este probabil și cazul Popeei), spălîndu-și părul cu un săpun de Galia, făcut din cenușă de fag amestecată cu seu de capră. Amestecul de drojdie de oțet cu ulei de fistic

le preschimbă în blonde într-o singură noapte, dar vai de pielea lor umflată!

În sfîrșit, toaleta se termină prin aplicarea pe față a unor plasturi mici din piele, decupați în formă de corn, strămoși ai „muștelor”, care vor apărea peste cîteva secole...

Ca mai toate femeile frumoase, Popeea se gîndește cu groază să îmbătrînească! Într-o zi, privindu-se în oglindă, vede niște riduri și exclamă: „Să dea zeii să mor pînă n-ajung bătrînă!” Neron i-a îndeplinit dorința: a ucis-o cu lovituri de picioare în pîntec pe cînd era însărcinată...

■ ■ AGNES SOREL, DOAMNA FRUMUSEȚII. „Avea cel mai frumos obraz din cîte poți vedea” scrie în „Memorii” Pius al Doilea, care mai adaugă: „Regele s-a îndrăgostit nebun de nu mai poate sta un ceas fără de ea, nici la masă, nici la consiliu, necum în pat”. Astfel ne-o prezenta însuși Papa pe mindra Agnes Sorel, prima favorită oficială din istoria Franței...

În anul 1443, regele Carol al VII-lea o vede pentru prima oară pe această domnișoară de onoare a Reginei Siciliei și este fulgerat de o dragoste mistuitoare. Căci Agnes e o încîntare nu numai pentru ochi: ea este spirituală, bună, plină de haz; îi plac discuțiile între oameni culți, serile de poezie, știe să primească și să organizeze distracții. La acea mohorîtă Curte a Franței, cufundată încă în bezna Evului de Mijloc, datorită ei încep a se ridica zorii Renașterii...

Regele, care o divinizează, i-a dăruit un castel aflat la marginea pădurii Vincennes și numit Beauté-sur-Marne; de unde titlul de „Doamnă a Frumuseții”.

Agnes Sorel adoră luxul, căci vrea să placă și să își placă. Prietenul ei Jacques Coeur, marele financiar, călător neobosit, îi aduce din Orient tot soiul de minunății, mătăsuri, parfumi, ba chiar un diamant, primul diamant slefuit care s-a văzut vreodată...

Contemporanii sînt destul de scandalizați de atîta trufie, dacă e să ne luăm după mărturia lui Juvénal des Ursins: „Purta o trenă de trei ori mai lungă decît oricare prințesă din regat, podoabele cele mai înalte; rochiile cele mai multe și mai costisitoare și nimic din ce putea duce la ușurătate în privința veșmintelor nu i-a lipsit, ci fără de încetare a născocit și și-a arătat umerile și țița pînă la mijlocul briului”. Pictorul Fouquet i-a imortalizat sinul ivit din adîncitura unei rochii de catifea neagră. Dar, la o asemenea perfecțiune nu se ajunge fără o îngrijire amănunțită a darurilor naturii...

Favorita își începe ziua cu o baie parfumată de esențe levantine aduse de Jacques Coeur. Se așază apoi la masa ei de toaletă, numită dragălaș „domnișoara de împodobit”. Este o masă mică, cu un singur picior, prevăzută cu două brațe, dintre care unul susține oglinda, iar celălalt, pieptenii și acele de păr; deasupra lor se ridică un cap pieptănat după moda zilei. Aici i se epilează sprincenele care, contrar modei antice, trebuie să fie arcuite și

depărtate între ele; i se epilează de asemenea părul de deasupra frunții care, înălțată, îi dă feței o înfățișare îngerească...

Agnes se fardează puțin. Tenul ei transparent nu are nevoie de sulimeneli. Secretul frumuseții sale este mierea pe care o numește poetic „sufletul florilor”. Muiată în lapte, îi curăță și îi hrănește pielea. Mai folosește și o cremă din făina de bob, la care adaugă zeamă de nufăr. Poate că, din cînd în cînd, își aplică pe față și pielea caldă încă, a unui pui de porumbel, proaspăt tăiat. O rețetă la mare cinste în secolul al XV-lea...

■ ■ MADAME DE POMPADOUR ÎȘI „FACE” FAȚA. Doamna de Pompadour își dă cu prea puțin alb — paloarea ei naturală îl îngrijorează îndeajuns pe rege —, dar consumă o groază de roșu ca să-și ascundă tenul lingav. Seara este deci nevoită să piardă mult timp cu „demachiatul”. Își dă pe față cu albuș bătut, amestecat cu zahăr, care-i lasă pe piele o glazură lucioasă. Repară dezastrelor lipindu-și pe obraji carne crudă de vițel sau un cearat compus din ceară de albine, alb de balenă și zeamă de castraveți. A doua zi, pielea regenerată îngăduie fardurile care dau iluzia tineretii, măcar pentru cîteva ore.

După ce și-a „făcut” fața, cu ajutorul unei pensule subțiri, Doamna de Pompadour pictează cu albastru rețeaua de vinișoare a decolteului ce pune în valoare pielea ei albă și delicată.

În sfîrșit, semn de mare eleganță, își pune alunițe (așa-zisele „muște”) pe obraz. Cutia cu alunițe a Doamnei de Pompadour este un

adevărat giuvaier: reprezintă o lebădă emailată și a costat o sumă frumoasă. De altfel, alunițele fac atît de mult parte din viața acestei femei, încît într-o zi le lipește pe un plan de bătaie, ca să-i indice maresalului d'Estree punctele strategice de apărare și de atac... Întimplarea va face înconjurul Europei și-i va indigna pe regele Prusiei care n-o putea înghiți pe această „Cotillon” (Fustă)...

■ ■ CE NE SPUNE UN MEDIC DE PE VREMEA LUI LUDOVIC AL XV-LEA. Împotriva șarlatanelor care recomandau orice ca să-și atragă clientela, se ridică un medic cu autoritate, doctorul Deshais-Gendron, de la Universitatea din Montpellier, medic al regelui. Acesta este autorul unei broșuri de vreo 20 de pagini, găsită la inventarierea bibliotecii Doamnei Du Barry. S-ar putea ca această lectură să o fi dezgustat pe favorită de nebunia fardurilor...

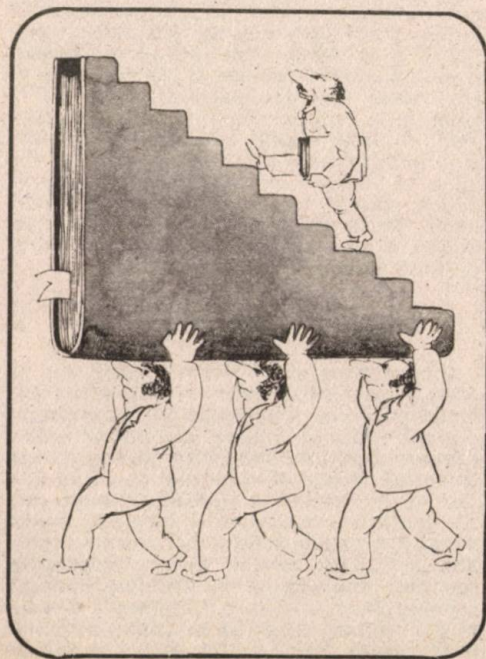
Opusculul intitulat „Despre bolile ochilor provocate de roșu și de alb” descrie toate rețele care i se întîmplă unei tinere domnișoare în pragul intrării în „lume”: „Tenul ei este proaspăt și curat. Pudoarea și modestia i se citesc încă pe față. Părinții o căsătoresc; soțul ei o prezintă cu mîndrie în cele mai strălucite cercuri. Dar curînd, tînăra se supune obiceiurilor modei. Mai întîi, o mină discretă îi întinde pe obraji un strat ușor de roz; toată lumea o laudă, căci acum, frumusețea ei e și mai izbitoră. Măgălită de primele ei încercări [...], începe să se îndepărteze de adevărata ei înfățișare. Încetul cu încetul, ajunge să-și dea cu un strat gros de roșu închis, care-i acoperă toată fața. Ce mască! Trăsăturile ei, ce vedeau pudoarea și modestia, s-au șters: Fizionomia i-a devenit aspră și îndrăzneată. Dar, curînd se căiește de ce-a făcut: dimineța se trezește palidă și desfigurată. Oglindea, din păcate prea fidelă, îi arată imaginea unui ten uscat și ofilit. Ochii îi sînt încercănați... Începe să se plîngă că îi apar coșuri [...] ochii și pleoapele s-au înroșit, s-au umflat și o dor; lăcrimează mereu, iar gura i se umple de o salivă fetidă [...] și de-abia bănuie că roșul este cauza tuturor pacostelor [...] N-ar fi oare mai bine pentru femei să se lipsească de el?

Dar cum nu putem spera să renunțe la acest obicei, care este un fel de maladie endemică, ne vom mîrgini a le indica mijloacele de a se păzi de urmările lor nedorite. Astfel, ele își vor lăsa pe față cît mai puțin timp fardurile și se vor spăla cu apă de orez, de ovăz, de linte, de crin, de lapte, de migdale dulci sau amare etc. [...] Cosmeticele nu trebuie să fie folosite la fel de toate femeile, căci sînt doamne a căror piele nu poate suferi cremele grase; altele, dimpotrivă, le suportă foarte bine. Totul depinde de temperament și de fibră...”

Cu cîtă dreptate vorbea înțeleptul medic!

Traducere de
MICAELA GULEA

(Din *Trois mille années de secret de beauté*)

CE SE ÎNTÂMPLĂ CU MOȘTENIRILE LITERARE?

Manuscrisele și arhivele scriitorilor cunoscuți ajung, de regulă, la o bibliotecă națională sau un muzeu, proprietate a statului, care împiedică distrugerea lor, le conservă, permite consultarea și publicarea lor integrală, în funcție de interesul publicului. Chiar și atunci când moștenitorii scriitorului rețin cu aviditate manuscrisele, administrându-le potrivit intereselor lor, după un număr de ani moștenirea devine proprietate publică și poate fi consultată, în cazul în care, între timp, nu s-au operat alterări. Dacă, cel mai adesea, acest transfer are loc fără complicații, au existat nenumărate cazuri în care au izbucnit dispute aprinse, dosarele ajungând în fața tribunalelor. Unele din aceste cazuri faimoase au fost descrise de revista LIRE, din care reproducem în continuare.

„BLASFEMIILE” LUI ARTAUD

Familia, foarte catolică, ajunsese să se rușineze de vâstarul ei Antonin Artaud, un poet nebun și genial în egală măsură. Treacă-meargă faptul că acesta a scris cărți „ilizibile” sau că a fost internat la un azil. Dar nu-i puteau fi iertate blasfemiile din „Jugement de Dieu”, piesa care a fost interzisă la postul de radio național, după ce fusese înregistrată, datorită violenței imprecățiilor.

Doi ani după moartea sa, în 1950, familia lui Artaud s-a opus publicării operelor complete ale poetului și l-a chemat în justiție pe Jean Paulhan, președintele Societății prietenilor lui Antonin Artaud, pentru „furt de documente și deturnare de fonduri”. Această familie, indiferentă la soarta poetului când era în cea mai deplină mizerie materială și morală, se arată interesată peste noapte de conținutul corespondenței sale, considerat scandalos, și de editarea textelor sale.

În cele din urmă, lucrurile s-au aranjat. Dar forțe mari au trebuit mobilizate: o petiție reunind peste o sută de semnături, ale unor artiști și scriitori foarte cunoscuți, între care Jules Supervielle, Fernand Léger ș.a. a fost publicată, pentru a face presiuni, în ziare.

BORGES ȘI FAMILIA

Jorge Luis Borges era dotat cu o memorie fenomenală. Bibliotecar pasionat, strânse cărțile cele mai fabuloase, inclusiv falsurile ce nu existau decât în mintea sa. Cît despre propriile-i opere — pe care le considera „nedemne” în raport cu atâtea altele, cu excepția

unui vers sau două — le știa pe dinafară. Hec-tor Bianciotti, care a pregătit o ediție a operei sale pentru colecția „La Pléiade”, își amintea: „Cînd îi citeam traduceriile poemelor sale în franceză, se împotriva uneori echivalențelor, referindu-se întotdeauna la cuvintele exacte din originalul spaniol. Fapt de necrezut cînd te gîndești că le scrisese cu atîta vreme în urmă”. Borges nu dorea ca textele sale să devină o afacere „comercială”. Concepute, în noaptea orbirii sale, ca o modestă contribuție la spiritul uman, potrivit lui, doar literatura trebuia să profite.

Dar în ciuda acestei existențe închinată lucrurilor imateriale, apetitul pentru interesele materiale a decis altfel. În aprilie 1986, Borges se recăsătorește cu o femeie cu 40 de ani mai tinără decît el, Maria Kodama, care i-a fost elevă, apoi secretară, însoțindu-l peste tot în lume și ajutîndu-l în muncă cu o constanță exemplară. La Buenos Aires izbucnește un scandal, cu atît mai mult cu cît ceremonia s-a desfășurat în Paraguay, legislația argentiniană nerecunoscînd divorțul. Sora lui Borges o denunță în public pe Maria Kodama, „interesată doar de dolari”. Nepoții cer poliției să interzică mutarea mobilelor din apartamentul scriitorului. Dar acesta a părăsit deja definitiv orașul Buenos Aires. Instalîndu-se la Geneva, unde a studiat în tinerețe, el știe că aici își va sfîrși zilele, datorită unui grav cancer. La 14 iunie 1986, Borges moare. O desemnează pe Maria Kodama legatar universal al averii sale și al importanțelor sale drepturi de autor. Familia lui Borges declară imediat că se va opune acestor dispoziții. Iar bătrîna guvernantă, căreia scriitorul a dorit să-i lase unele bunuri, a renunțat pentru a permite o procedură de invalidare a testamentului.

CAMUS ȘI „DREPTUL MORAL”

Orice iubitor al lui Albert Camus știe că acesta a avut cîteva legături sentimentale. Dar faptul nu poate fi scris; pentru că veghează Catherine Camus, văduva. „Memoriile” Mariei Casares, publicate de editura Fayard, au fost amputate; înainte de publicare, de cîteva evocări foarte exacte. Iar Herbert Lottman, care i-a consacrat scriitorului o biografie monumentală, a trebuit să fie și mai prudent asupra acestui subiect delicat. Patrick MacCarthy, specialist anglo-saxon în literatura franceză contemporană, nu și-a luat asemenea precauții și a regretat. Biografia lui Camus scrisă de el era foarte critică și față de om și față de

operă. Doamna Camus a intentat o acțiune în justiție și a câștigat mulțumită preeminenței dreptului moral asupra regulilor obișnuite ale contractelor. Editorul cărții lui MacCarthy, Hamish Hamilton, publică și operele lui Camus în engleză. Datorită acestui motiv, doamna Camus și editura Gallimard au putut intenta o acțiune, în 1984, pentru a invoca dreptul moral al editorului englez față de Camus și obligația sa de a-i proteja imaginea. Tribunalul n-a ordonat rezilierea contractelor, dar l-a condamnat pe Hamish Hamilton, care s-a încăpăținat, în ciuda presiunilor, să publice biografia, la 200 000 franci despăgubiri date urmașilor lui Camus.

FOUCAULT NU VREA POSTUME

Într-o scrisoare găsită după moartea sa, în 1984, Michel Foucault spunea clar: „Nu vreau scrieri postume”. Ceea ce face ca volumul al patrulea din „Histoire de la sexualité” să nu mai apară vreodată. Deși l-a scris înaintea volumelor doi și trei, Foucault a fost atît de nemulțumit, încît dorea să refacă totul. Dacă este urmată dorința sa, cursurile pe care le-a ținut la Collège de France, conferințele, seminariile și toate scrierile inedite n-ar mai trebui publicate niciodată.

GUÉRIN ȘI MENAJERA

Bordeaux, anii '30. Un băiat de hotel de vreo 20 de ani se hotărăște să se facă scriitor. Îl cheamă Raymond Guérin. Se căsătorește, divorțează, ajunge într-un lagăr de prizonieri în Germania. La întoarcere se consacră exclusiv literaturii, carieră începută în 1936 cu „Zobain”, prima sa povestire importantă. Își reia scrisul. Înainte de a muri, în 1955, acest materialist pur și dur își încredințează drepturile de autor unei persoane la care nimeni nu se aștepta: Juliette Bordessoules, menajera

fostei sale soții. Biata femeie, care continuă să trăiască la Bordeaux, nu se aștepta, în mod evident. Dar faptul pare explicabil. De la nașterea sa, în 1905, Guérin fusese un singuratic. Fără copii și familie, a vrut să lase opera sa literară, bunul său cel mai scump, unei persoane demne de încredere și în a cărei integritate credea. Juliette Bordessoules nu citise pînă în acel moment nici un rînd scris de Guérin. Din „responsabilitate”, s-a cufundat în această operă austeră, i-a înțeles importanța. Pînă în anul 2005, editorii sau regizorii, în caz de adaptare, vor trebui să se adreseze mereu la Bordeaux pentru orice autorizație de reproducere sau difuzare a operelor lui Raymond Guérin.

HAMMETT ȘI „SÉRIE NOIRE”

Dashiell Hammett murea, la 10 ianuarie 1961, la Lenox Hill Hospital, de un cancer pulmonar. Lăsa în urmă cîteva capodopere, dar și o mulțime de nuvele, unele inedite, altele publicate prin reviste. Lilian Hellman, tovarăsa de viață a lui Hammett, ea însăși scriitor și dramaturg, era desemnată ca executoare testamentară. Avea să se transforme în paznic al templului literar, blocînd orice publicare ce nu-i părea demnă de legendă.

Vreme de aproape 25 de ani, pînă la moartea lui Lilian Hellman în 1984, editorii și traducătorii de pretutindeni aveau să se confrunte cu această „văduvă abuzivă” care invoca imperfecta calitate a textelor pentru a refuza difuzarea lor. Evident, existau și multe ediții—pirat.

În Franța a existat un anume „sir Francis Drake”(!) — de fapt, un grup de patru fanatici ai operei lui Hammett care au umplut golul cu două culegeri de nuvele apărute în anii '30 și '40. Dispariția „văduvei” a simplificat cercetările privindu-i pe acești editori fantomă. Unul dintre acei „sir Francis Drake” povestește: „Eram patru și toți îndrăgostiți de textele lui Hammett apărute doar în SUA și adunate de Ellery Queen. Am tradus din acele nuvele și am furat și coperta imitînd seria Blème. Nu era vorba de o afacere comercială, pentru că prețul de vînzare al cărții corespundea prețului real”.

Nici un beneficiu și o difuzare discretă au făcut ca piratii să nu fie niciodată deranjați de avocații americani. Și iată-i recompensați într-un fel, deoarece Jean-Claude Zylberstein, directorul colecției „Mari Detectivi”, a hotărît după moartea moștenitoarei să publice — de această dată oficial — aceleași texte în traducerea lor inițială.

JULES VERNE, FIUL ȘI NEPOTUL

Se pare că fiul căpitanului Verne n-a găsit opera tatălui său demnă de renumele său. Cînd a murit, ilustrul scriitor a lăsat cinci manuscrise inedite. Fiul, Michel, s-a hotărît să le „aranjeze”, de fapt, le-a maltratat, suprimînd

părți întregi, adăugind personaje și vreo 20 de capitole. Chiar și titlurile erau modificate. Din fericire, Jean Jules Verne, nepotul scriitorului, s-a străduit să restabilească adevărul. El a încredințat o copie a manuscriselor originale, conservate la editorul Hetzel, Societății Jules Verne, pentru repararea ultrajului. Dar după ce Jean Jules Verne a murit, familia a dorit să vindă toate manuscrisele originale, inclusiv amintirile originale. A intervenit statul și ansamblul fondului Jules Verne a fost încredințat, în 1981, orașului său natal, Nantes. Astăzi situația este de-a dreptul stranie, din punct de vedere juridic: operele remaniate de fiu, dar semnate Jules Verne, aparțin domeniului public; paradoxal, versiunea originală, considerată ca inedită, rămâne sub protecția orașului Nantes, proprietarului ei. Societatea Jules Verne nu este, prin urmare, autorizată să le publice.

KAFKA ȘI OPERELE „NEDESĂVÎRȘITE”

Kafka a fost obsedat de gândul nedeșăvîrșirii operei sale. A cerut, de aceea, prietenului Max Brod să ardă după moartea sa toate hîrțile personale pe care le va găsi la el. Max Brod nu l-a ascultat și a salvat de la foc una din operele cele mai importante ale acestui secol. Cînd Kafka a murit, în 1924, numele său abia era cunoscut. Brod începe să-i publice romanele. Dar opera completă nu se va încheia decît după al doilea război mondial. Ce a mai rămas din hîrțile scriitorului se găsea atunci în Israel, în biblioteca Schocken, la Max Brod, la Praga sau la New York.

LÉAUTAUD ȘI PISICILE

Se știe că Paul Léautaud iubea pisicile într-atît încît prefera compania lor celei a oamenilor. Nimeni nu s-a mirat, prin urmare, că el a lăsat moștenire totuși Societății de protecție a animalelor. Dar situația aceasta simplă s-a complicat cînd Marie Dormoy, executoarea sa testamentară, a dorit să includă și ineditale...

Léautaud nu a avut moștenitori. Dar era sigur că vor apărea moștenitori „prin adopție” sau „prin adopțiune”. Oficial, Marie Dormoy — între altele, directoare a bibliotecii Dorcet — a fost însărcinată să ducă la bun sfîrșit editarea „Jurnalului literar”, la Mercure de France, și deținea drepturile asupra ineditelor aflate în posesia ei. La moartea sa, ea a cedat aceste drepturi lui Etienne Buthaud, prim-președinte al curții de apel din Poitiers (care a stabilit și indexul „Jurnalului”), și i-a încredințat ineditale. Printre acestea — faimosul „Journal particulier”, apărut în primăvara lui 1986, la Mercure de France, sub conducerea lui Edith Silve. Între timp, Etienne Buthaud trecuse toată una studente care pregătea o teză asupra lui Léautaud, chiar Edith Silve... Deci astăzi ea este cea care deține drepturile asupra ineditelor scriitorului. Edith Silve continuă să lucreze (cu lupa) la „Jurnalul particu-

lar”: încă 800 foi redactate într-o scriere ilizibilă! După imaginea maestrului, ea culege pisicile abandonate în cartier...

MĂȘTILE LUI MONTHERLANT

Puțini scriitori s-au arătat atît de grijulii cu imaginea lor ca Henry de Montherlant. Nu numai că și-a comandat bustul, dar i se întimpla să redacteze el însuși ecouri asupra persoanei sale, pe care le trimitea apoi prin poștă ziaristilor. Nu suporta nici cea mai mică rezervă critică în legătură cu cărțile sau piesele sale. Foarte preocupat să controleze scrupulos publicarea textelor sale, Montherlant a fost uneori contradictoriu, amîinînd din diverse motive unele apariții, încredințînd ineditelor unor prieteni ca apoi să încerce să le recupereze, afirmînd că și-a distrus corespondența (pe care, în fapt, o păstrase) cu bunica sa. Mai mult: la date diferite a stabilit mai multe dispoziții testamentare, incompatibile între ele.

Afacerea moștenirii literare a izbucnit în noiembrie 1982, cînd Pierre Sipriot a publicat la Laffont o biografie al cărei titlu spune mult: „Montherlant fără mască”. Un portret deloc conform imaginii oficiale a autorului, dar care se sprijină pe texte inedite și o corespondență în mod expres dată lui Sipriot de Montherlant, în vederea unei biografii. În plus, Jean-Claude Barrat, executorul testamentar al lui Montherlant, autorizează publicarea cărții lui Sipriot. Unde-i problema? Pentru a o afla, avocatul lui Claude Gallimard, Kiejman, a scos un „testament spiritual” redactat de Montherlant în 1959. „Nici o publicare a vreunei lucrări de-a mea, cu excepția celor pentru care există un contract sau un schimb de scrisori între Gallimard și mine. Insist asupra acestui fapt cu ultimele forțe. La fel, oricine ar publica scrisori de-ale mele ar ofensa grav memoria mea”. Avocatul Kiejman reamintește, între altele, că, în martie 1972, cu puțin înainte de a se sinucide, Montherlant a alcătuit, în „La marée du soir”, o listă cu ineditale sale ce vor fi publicate, adăugînd: „Publicarea oricărui alt text de-al meu se va face împotriva voinței mele”.

Urmează deci un proces, cu cererea interzicerii biografiei lui Pierre Sipriot. La 1 decembrie 1982, tribunalul din Paris respinge acțiunea lui Claude Gallimard împotriva lui Pierre Sipriot, constatînd mai ales că „voința lui Montherlant în ce privește divulgarea post-mortem a operelor sale n-a fost constantă, ci a avut meandre și variații”.

SORA ABUZIVĂ A LUI NIETZSCHE

„Voința de putere, eseu despre o transmutare a tuturor valorilor” este titlul unei „opere” postume a lui Friedrich Nietzsche. E vorba de o culegere compusă din fragmente diverse, de către sora filosofului, Elisabeth Forster — Nietzsche, cu colaborarea lui Peter Gast. Titlul a fost într-adevăr anunțat printre proiectele lui Nietzsche, dar juxtapunerea textelor și

citeodată reamenajarea lor formau un ansamblu foarte tendențios. Fascismul și îndeosebi nazismul au văzut în această „Voință de putere” un text de referință. Înșelătoria a fost denunțată în anii '30, iar o recentă ediție a operelor complete nu reia în nici un fel această împărțire a fragmentelor postume pe care a efectuat-o o moștenitoare abuzivă.

FREUD ȘI SCRIERILE INTIME

Ultima din cei șase copii ai lui Freud și preferata sa, Anna, a fost desemnată să devină păzitoarea doctrinei și a documentelor privindu-l pe tatăl ei. Cea numită de Freud „Antigonă fidelă” a supravegheat pînă la moartea sa, în 1982, toate scrierile consacrate fondatorului psihanalizei. Celebra biografie scrisă de Jones n-a scăpat controlului ei, de unde și latura hagiografică.

Scandalul a izbucnit, totuși, la New York, la sfîrșitul anilor '70. Anna conducea, împreună cu eminentul psihianalist Eissler, Arhivele Freud, un adevărat sanctuar. Masson, un personaj cinic, fost profesor de sanscrită, reușește să intre în grațiile lui Eissler și primește din partea Annei Freud autorizație de a publica o corespondență inedită. Numit director al Arhivelor, el se întoarce împotriva ideilor lui Freud și se sprijină pe scrierile intime ale mamei, pentru a demonstra micimea sa intelectuală.

SCRISORI DESPRE VAN GOGH

Biografiile care caută informații despre artiștii celebri au adesea dificultăți cu familia. Așa s-a întâmplat și cu Viviane Forrester, autoarea unei „Van Gogh ou l'enterrement dans les blés” (Editura Seuil). S-a dus la muzeul Van Gogh din Amsterdam, să consulte scrisorile autografe inedite ale doctorului Rey, care l-a îngrijit pe Vincent cînd și-a tăiat urechea la Arles. „Era în luna august, moștenitorii lui Van Gogh erau în vacanță și directorul nu voia să-și ia răspunderea de a-mi arăta documentele fără acordul familiei. Dar în cele din urmă a consimțit să mă ajute. Am coborît în pivniță, un fel de cameră blindată de bancă. El întorcea paginile și eu

trebuia să învăț pe de rost totul, pentru ca nu aveam voie să iau notițe”...

FARSA LUI QUÉNEAU

Ultima farsă a creatorului lui „Zazie” a fost descoperită în 1976, a doua zi după moartea sa, cînd i-a fost deschisă casa de bani: 40 de caiete cu note — un jurnal intim ținut în cel mai mare secret de la vîrsta de 14 ani. Numai că textul e periculos: Quéneau vorbește fără jenă de anturajul său, mai ales profesional, acumulînd multe notații rele sau detalii... Imposibil ca editura Gallimard să publice o carte ce ar risca să offenseze multe persoane. Difícil și să fie cenzurate textele lui Raymond Quéneau, fără a atenta la dreptul său moral (cu atît mai mult cu cît ar exista, în loc sigur, cel puțin o fotocopie)...

CONFESIUNILE LUI WITTGENSTEIN

Ludwig Wittgenstein (1889—1951) este considerat unul dintre cei mai mari filosofi ai secolului. Cu toate acestea, nu a publicat nimic în timpul vieții. După moartea sa, trei dintre discipoli s-au însărcinat cu publicarea hîrtiilor sale și au editat operele terminate, caietele de note și chiar cursurile de la Cambridge. De citiva ani, alți filosofi au pus la îndoială seriozitatea muncii de editare a hîrtiilor personale. S-a reproșat îndeosebi editorilor că n-au lăsat despre filosof decît o imagine academică și ca au șters cîteva aspecte mai tulburi din viața sa. Deja o serie de biografi au arătat că Wittgenstein era un mare neliniștit și că adeseori comportamentul îi era contradictoriu. Dar polemica a izbucnit cu adevărat în 1979. Atunci a apărut o nouă ediție, britanică, din „Carnete 1914—1916”, ale carei texte avea cîteva adăugiri, dovadă că versiunea definitivă nu se elaborase încă. Apoi, în revista spaniolă „Saber” (nr. 5 și 6, sept și nov 1985), Wilhelm Baum a publicat textele cenzurate mai înainte din carnetele de război. Se descoperă o imagine insolită a lui Wittgenstein: adesea depresiv, se roagă lui Dumnezeu pe care îl invocă de multe ori, e frămîntat de sexualitatea sa, se masturbează, are coșmaruri, visează să se sinucidă...

Textele inedite, destul de mișcătoare pentru că arată o ființă umană tragică și nu un gînditor rece, au fost reluate de săptămînalul italian L'Espresso. De această dată, unul din editorii operei lui Wittgenstein, Elisabeth Anscombe, a protestat violent împotriva a ceea ce ea consideră un abuz: „Opera sa trebuie să intereseze. Și nimic altceva”. Alt specialist, Aldo Gargoni, nu-i de acord: „Această luptă interioară, dusa pentru a ajunge la curaj, a constituit destinul de suferință al lui Wittgenstein, despre care carnetele secrete prezintă o mărturie prețioasă și pasionantă”.

**Prezentare și traducere de
STELIAN ȚURLEA**

GEORGE ALBOIU

AFORISME

- Un coleg vorbea despre viteza luminii, altul — despre viteza întinericului.
- Două tipuri de comunicare: comunicarea prin bucurie, comunicarea prin suferință; una se rezolvă în grădini, alta în spitale.
- Vijiul soarelui pe cerul grăbit.
- Ochiul ei de Voroneț.
- Poezia: pescuitul în ape limpezi, proza: pescuitul în ape turburi.
- Plugul — alpinistul de fier al Cimpiei Eterne.
- Gratiile șoimului — norii.
- În grădină, dedesubtul întinericului, armatele de greieri eliberează liniștea.
- Există ceva mai ascuțit decât o sabie păzind o femeie frumoasă?
- Pescari somnambuli pescuind somnul în apele Istrului.
- Biblioteca are două rinduri de ziduri: al arhitectului și al cărților, două ziduri care se reazemă unul de altul.
- Dă-te la o parte, valule, că vreau să văd marea!
- Poezia — cel de al treilea sistem de semnalizare.
- După ploaie pământul arată ca un sfint — curcubeul este aureola lui.
- Ce mult seamănă un baston cu statura bătrînului care-l poartă!
- Ampretele soarelui pe pământ. Cărțile — dosarele acestor amprente.
- Vîntul ar vrea să adie prin pădurea de plumb.
- În critică, arta interpretării este montura, iar citatul este piatra prețioasă, sau numai piatra.
- Rareori, cele mai goale încăperi sînt cele mai bine ferecate.
- Mielul blind sugă la două oi, iar mielul și mai „blind” sugă la toată turma.
- La început, războiul Troiei a fost mai important decât epopeile homerice inspirate de el; după aceea, epopeile homerice au fost mai importante decât războiul Troiei.
- Cititorul, prudent, vrea ca scriitorul să fie mai cutezător decât el.
- Poetul umblă prin pădure și întoarce pomii cu mușchiul către miazăzi.
- Izvorul își trăiește apropierea, fluviul — depărtarea.
- Drumul a spart labirintul. Cu cioburile acestuia a pietruit șosele.
- Împotriva amneziei lumii stă vocea

tandă a copilului care-și repetă lecția.

• Între un delfin admirat și un rechin spintecat — inefabilul ocean.

• În fiecare primăvară — întoarcerea soarelui risipitor.

• Poemele tale mute, de o sinceritate mortală.

• Cînd Robinson Crusoe găsește pe plajă urmele canibalilor, devine polemic. Nu devine pamfletar, pentru că ar trebui să danseze în jurul propriului foc, dînd cu sic sărăcăciosului ospăț, din partea cealaltă a insulei.

• Întrii în fotografia ei cu degete tactile, ca-ntr-o bibliotecă pentru orbi.

• Sărutul virf al aripilor de albatros.

• Cine face Skanderberg cu Brațul Borcel?

• Riuri de munte șlefuite de pietre.

• Tunetele — cele mai gălăgioase efemeride.

• Enciclopedia unui suris.

• Ochii secreți prin care se privesc întimplările oarbe. Potopul obsedat de existența deșertului.

• Albit de nea, corbul se crede cameleon.

• Cînd mîncă o friptură, omul admite lingă ea și o garnitură, fiara — nul.

• Ziua ca o pagină albă ieșită de sub teascurile nopții.

• Cuvinte zgiriate de canini.

• La anume ore ale nopții, o ureche atentă aude și scrișitul Carului Mare.

• De la aripi vine moartea, zice șarpele, și crede că le leapădă de cite ori năpărește.

• Am o ancoră, mai am nevoie doar de un ocean și de o corabie.

• Numai noaptea Anului Nou depășește „O mie și una de nopți”

SEPARAȚI
N-AM FI AȘA
DE ... LINIȘTIȚI...

ST...

GOANA DUPĂ AUR

pentru Anca

*Să fiu copil și să mă joc cu jucării mari
pedalînd, galopînd, alunecînd pe-un patinoar de stînci
căutînd aur și întinzînd capcane în urma ta,
departe în munți.*

*Cu dinții scrișniți, cu mănușile de box
prin care încă mi se mai poate citi în suflet —
cu tricoul meu de pe vremea războiului stelelor,
într-un halat de spital de pe timpul frigului cosmic —
așa voi căuta aur în timp ce tu dormi și visezi.*

*Răsturnînd sertarele, ridicînd dușumelele,
așa voi lucra la paginile rupte ale anilor mei.*

*Cu ochii în lacrimi, cu fața pictată, ascultînd prin țevi
răsuflarea ta care adună lupii la ușă —
arzînd ultimele scrisori ca să te pot privi încă o dată —
astfel mă voi întoarce la tine
imediat după ce goana după aur se va sfîrși
și din adîncul fotografiilor de familie
te voi privi ca un adolescent de altădată,
ca un tulburător al ordinii publice care îți bate în cuie
fereastra,
care acum îți șterge lacrimile încet cu țeva pistolului —
care acum, iată,
îți spune că de mult te-a uitat.*

TRAIAN T. COȘOVEI

ANECDOTE CELEBRE

Jules Renard era de părere că protocolul execuțiilor capitale trebuia să fie modificat. Și iată cum:

— Îndată ce călăul a aranjat condamnatul pe ghilotină, va fi necesar să sosească în goană un sol călare care, croindu-și drum prin mulțime, va înmîna călăului un plic sigilat. Călăul va trebui să deschidă plicul și să-l anunțe pe condamnat: Grațiereal Simultan, va decanșa teribilul tălș pe gîtul nenorocitului. În felul acesta, condamnatul va muri fericit.

...

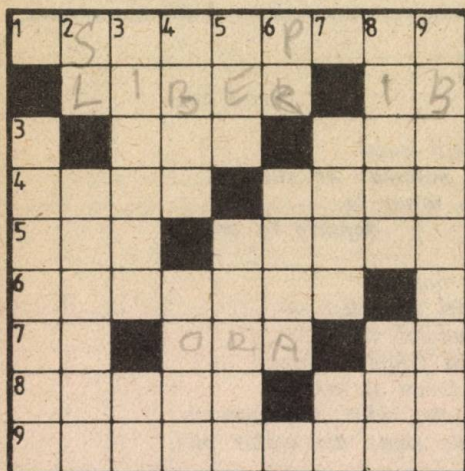
Mirîndu-se de lărgimea patului nupțial al unor tineri căsătoriți, vecinul i-a întrebat:

— Contați să primiți multe vizite?

ETC., ETC., ETC.,

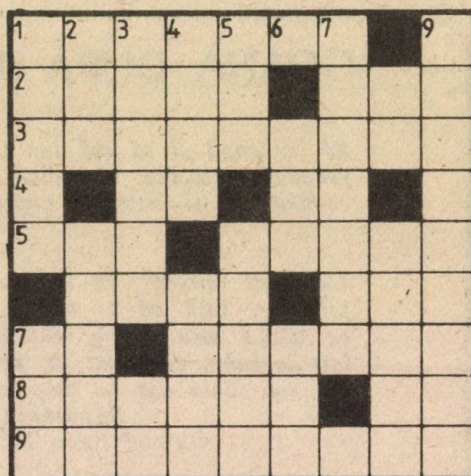
■ ZISE

ORIZONTAL: 1) De la clar la clar-obscur. 2) Om căutat pe teren — Cuib... pentru ibis! 3) Se prezintă slab (pl.) — Alb-negru. 4) N-au un chior... — Cu noaptea-n cap. 5) Ți se bagă pe sub piele — Nea de pe uliță. 6) Vas scufundat. 7) Luat în ris — Actualitatea la zi — Un cuvânt bun la serviciu. 8) Ține la infinit — Merg uns. 9) Niște vorbe spuse pe românește.

VERTICAL: 1) Laitmotiv pentru de-a v-ați ascunselea. 2) Scul! — Trasă-n dungi. 3) Hîrtie de valoare — Al treilea într-un... duet. 4) Fluierat la concert — Un punct din largul mării. 5) Bun de papagal — Dată la repezeală. 6) Preț redus! — Apele infinitului. 7) Apă exuberantă. — „Curse”... de șoareci. 8) Curge apa din ele — Puțintică la mijloc! 9) Stare de dezechilibru mintal care afectează membrele inferioare.

Dicționar: UI.

A. DORÉANU

■ PAIETE

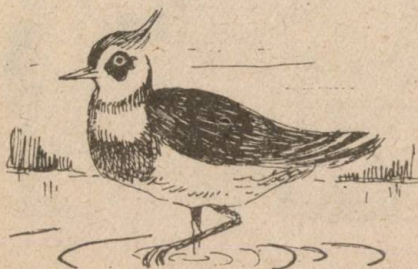
ORIZONTAL: 1) Îți mănîncă zilele. 2) Strînsă cu șurubul — Premiul obținut într-un concurs olimpic. 3) Coadă cozii (pl.). 4) Drept de semnătură — „Careu” înscris... din bară... în poartă! 5) Preludiu la aria nebuniei — Între ou și găină. 6) Insula morților — Roata lumii. 7) 3/4 la cobză! — Mondo cane. 8) Cu cercei la urechi — Nota autorului! 9) Face o paranteză.

VERTICAL: 1) În formă mare — Baltă albă! 2) Fond de circulație (pl.) — Strat superior. 3) Sfîrșit de masă — Conducător de tren. 4) Rara avis — Fond de culoare. 5) Gură de foc — ContraserVICI. 6) Deschidere în adîncime — Incorectitudine la serviciu. 7) Marii maeștri. 8) Cuprins de jale! — Trăsătură... în jos. 9) Ca sarea în bucate (cît pe-aci să iasă prea... sărată!).

A. TIMU

NOMINALĂ

(Rebo eliptic anagramat: (5) + 3 = 7)

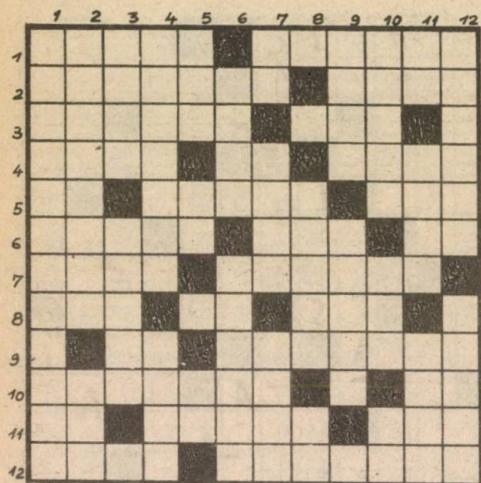

MEDICALĂ

(Rebo eliptic: 5 + (6) = 10)

[illegible]

■ ...MEMORIA TIMPULUI

ORIZONTAL: 1) „Însemnările cultivatorului de...”, subtitlul volumului „Viața mea la țară” de Petre Stoica — Filosof și scriitor francez (1905—1980), a cărui povestire autobiografică „Cuvintele” (1964) trece drept cea mai bine scrisă operă a sa (Jean Paul). 2) „Chipurile și privilegiile...”, volum de Petre Comarnescu (nom.) — Cel mai citit și cel mai discutat scriitor german (1917—1985), autorul volumului de memorialistică „Urme ale contemporaneității” (Heinrich). 3) Scriitor american de origine poloneză (n. 1904), distins cu Premiul Nobel în 1978, din a cărui creație amintim volumul de amintiri „Pierdut în America” (Isaac Bashevis) — Poetul clujean care ne-a împărtășit impresii de „La marginea deșertului Gobi” (Aurel). 4) Oraș în Irak — Oneste! — A selecționa. 5) Ușițe! — Sculptor din Sibiu (sec. XVII) — Plantație de pomi fructiferi. 6) Localitate în jud. Dolj — „Oameni și...”, volum memorialistic de Mihail Sadoveanu (sing.) — Antet! 7) Mai cu care se îndeasă brinza în puțină (reg.) — „... ani, viață”, vastă operă memorialistică de Ilya Ehrenburg. 8) Șant pe un disc — Vas de pământ — Fir textil. 9) Dinsa — Bătaie (fam.). 10) Scrinicioburi — Din mers! 11) Ciolan — „Prin...”, volum de Ilya Ehrenburg — Produs național brut (abr.). 12) „Plimbări prin...”, volum de însemnări de Stendhal — Prozator român contemporan, autorul volumului „Imn la Cetatea Luminii”, dedicat constructorilor sistemului hidroenergetic de la Porțile de Fier (Valeriu).

VERTICAL: 1) Volum de memorialistică, inspirat lui Ionel Teodoreanu de atmosfera culturală a Iașului (2 cuv.). 2) „...unui fost corector”, volum memorialistic de Petre Stoica, ale cărui pagini „se desfășoară pe partitura unor culori scilpitoare” (neart.) — Insulă în M. Mediterană. 3) Rîu în Norvegia — Sociolog, psi-

holog și eseist român (1896—1964), autorul volumului memorialistic „În Extremul Occident” (Mihail). 4) Ilustru scriitor român (1880—1967), prezent la tema noastră cu volumele „Cu bastonul prin București” și „Pagini din trecut” (Tudor) — Localitate în India. 5) Personificarea soarelui în mitologia egipteană — Nota diapazonului — „...de ucenicie”, volum de Mihail Sadoveanu care reia titlul operei lui Goethe (sing.; neart.). 6) A fasona — Țara pe care a vizitat-o Mihail Sadoveanu în 1928, în urma căreia și-a publicat memoriile într-un volum ce-i poartă denumirea. 7) Piesă de harnașament — Localitate în Zair — Fiord în Norvegia. 8) Înștiințat — Antemeridian. 9) Oraș în Maroc — Când se lasă ceața. 10) Oraș în vestul Franței — Vechi instrument muzical de suflat — La revedere! 11) Recul — „Amintiri de la Junimea din...”, volum memorialistic de Gheorghe Panu — Scriitor din R.D. Germană (1889—1979), din a cărui memorialistică amintim volumele „Despre vechea și noua Românie” (1952), „Războiul spaniol” (1955), „Război fără bătaie” (1957) etc. (Ludwig). 12) Savant român (1907—1986), care a transformat disciplina cunoașterii mitologice într-o epopee a ideilor, din a cărui bogată memorialistică amintim volumul „Les promesses de l'Equinoxe” (Mircea) — Prozator român (1911—1972), care apare în postura de memorialist cu volumul „Vitrina cu amintiri” (Ierolim).

Dictionar: ANAH, ELIAS, MÎRZA, BRAI, RIL, ESO, RENA, AGIA, RIE, NALA, LEIR, RBAT.

ADAM STOICA

PEDEAPSĂ DREAPTĂ

(acrostih silabic)

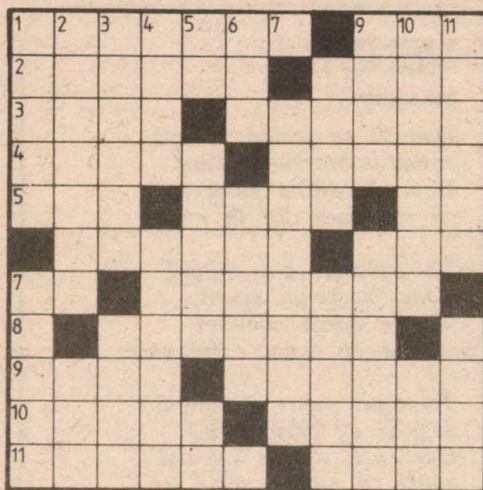
*Dănănaie mare văd că-i astă seară:
răpitorul uliu — strasnic ucigaș —
Scuturînd din aripi, în picaj coboară,
bagă-ntreaga gheară într-un pui golaș.*

*Badea iese-n grabă. Vechea carabină
grijuliu o-ndreaptă către hoț — și: Foc!
Gogomanul uliu, prăvălit în tină,
respirînd a moarte, se predă pe loc.*

*Cuprul serii, roșu, mai trimite-o rază,
luminînd o clipă frunzele verzui.
Chipul găinușei iar se-nșeninează,
anturat în voie de-un sobor de pui...*

ANDREI CIURUNGA

Aflați numele a patru cunoscuți pictori români.

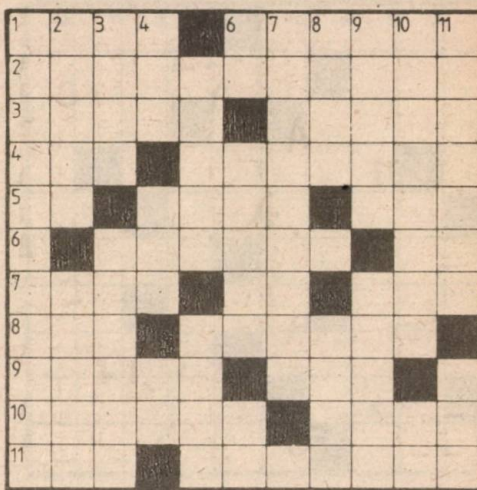

■ CROCHIU

ORIZONTAL: 1) Restaurant... fără bacșiș — Mici la o bere (sg.). 2) O chestiune de încredere — Vechi obligații de-a plăti. 3) O măsură diplomatică — Tentative de vânzare. 4) Combinație tare — Fețe-palide(!). 5) Descusut! — Nu merge pe drumul drept — Cere scurt! 6) Lumina feței — Tatăl lui Conan Doyle. 7) Notă prinsă în falset! — Nimic între aer și sol! 8) Cu dinți... dar fără măsele (fem.; pl.). 9) Lacom... dar nu gurmând — Un fel de tehnicolor. 10) Foarte puțin schimbător — Se învîrtește-n aer. 11) Gură mare — De toate zilele.

VERTICAL: 1) Luat în considerație — Mai la o parte. 2) Colege de laborator! — Se-neacă la mal. 3) Buni de făcut rău — Rămase citeodată-n urmă (sg.). 4) E cineva de familie — Teatrul operațiunilor unui „război vesel”. 5) E de față — Cu el te înalți — „Vînt de la nord, vînt de la sud”... tradus la noi! 6) Merge cu noul — Merg la sigur (masc.). 7) Schi pe apă (pl.). 8) Are coamă — Susținător de bază. 9) Pămîntul ce se vede — Text fără muzică (pl.). 10) Cu-vînt de închidere — Un fapt important. 11) Trecere în neant — Fruntea frunții.

RED ACTOR

■ TABLOURI

ORIZONTAL: 1) Cadru obișnuit pentru un tablou — Gravură... italiană. 2) Asistență calificată pentru intervenții la anumite tablouri (sg.). 3) A realiza un tablou — Exprimare în tonuri dulci. 4) Imagine naivă despre un ținut inexistent — Dispută pe două planuri în peisaj hibernal. 5) Oje cu urme stacojii! — Probă de control — Felii de... țelină. 6) Prins în tonalități reținute — Prinse în ramă! 7) A rămîne tablou (fig.) — Semne de mirare — Imitație nereușită pînă la capăt! 8) Laitmotivul unor cunoscuta tablouri din creația lui N. Grigorescu — Secvență dintr-un peisaj citadin. 9) A lăsa tablou (fig.) — Aflate în pinacoteci la urmă! 10) Dialoguri pe fondul unor tablouri — Utilizat la prepararea unor culori pentru pictarea tablourilor. 11) Creator al unor tablouri de vis — Menționate într-un tablou celebru (sg.).

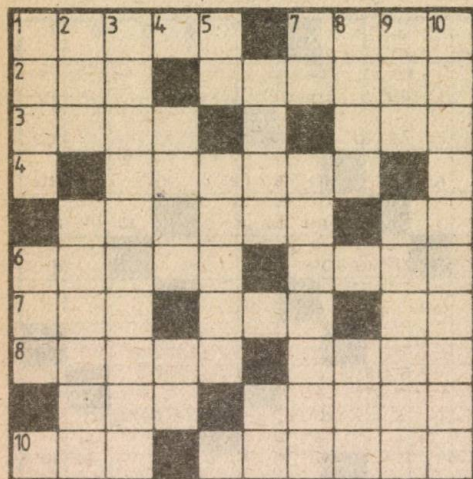
VERTICAL: 1) Copii după tablouri celebre (sg.). 2) Compoziție cu reflexe metalice — Prezență obișnuită în decor polar. 3) Dispută sportivă — Atributul unor picturi aplicate direct pe pereți. 4) Colecție de tablouri — Punct culminant — Margini de tablou! 5) Tablou — Spirit (fig.). 6) Sere! — Provocat — Începutul iluminismului! 7) Culori care atrag privirile. 8) Lac în Mongolia — Pe moment. 9) Protagonista unor tablouri pastorale — Primele iubiri. 10) Tablou cuprinzător — Desen în stadiu final! 11) Portretul unui necunoscut (pl.) — Peisaj insolit.

Dicționar: ACIT, SIT.

GEORGE MAGHERU

SPORTIVĂ

(Rebo eliptic: (4) + 4 = 7)

■ FOTBAL

ORIZONTAL: 1) Jucător de la „Corvinul” re-marcă în mod deosebit la C.M. de juniori din Australia — Component de bază, ca half cen-tru sau ca fundaș lateral, al echipei naționale, în care a fost prezent de 29 de ori, devenit mai târziu un reputat antrenor. 2) Expresie a entu-ziasmului — Impetuoasă extremă de la Ripen-sia, unul dintre cele mai valoroase produse ale fotbalului românesc dintre cele două războaie, component al naționalei. 3) Probă athletică de alergări... cu sărituri (sg.) — Pisc în Alpi. 4) Fotbalistul cu cele mai multe prezențe în echipa României. 5) Lovituri puternice la poartă — Post scriptum (abr.). 6) Sportiv — Pământ nisipos. 7) Lungi perioade de timp — Numărul portarului titular — Începutul repri-zei! 8) Famos fotbalist italian, golgeterul edi-ției C.M. 1982 din Spania — A trage în minge. 9) Cupa Campionilor Europeni câștigată la ul-tima ediție de „A.C. Milan” (abr.) — Talentat fundaș cu șut puternic, titular al naționalei noastre. 10) Insulă în Oceanul Pacific — Re-zerva lui Lung de acum doi ani.

VERTICAL: 1) Echipier al formației României din 1924 în meciul cu Austria, fotbalist dotat cu o mare viteză și șut extraordinar — Aflat în „posesia” unui balon... 2) A intra în teren — Jucător dotat cu calități deosebite care a evo-luat pe toate posturile unei echipe, începînd cu cel de portar și terminînd cu cel de ex-tremă stîngă, pe care-l întîlnim în primul meci România — Austria. 3) Autorul unui gol sen-zațional de la distanță în meciul Steaua-Hon-ved (4—1). 4) Zestre (pl) — Cap de serie! 5) Rudolf Bürger — A lipi cu lut. 6) Cneazul lui Aleksandr Borodin — Ion Oblemenko. 7) Vale-riu Neagu — Internațional iscusit tactician în rolul interului din sistemul de trei fundași, care a evoluat la „Dinamo” București în anii 1949 — 1961. 8) Camere — Rîu în Columbia.

VENETIA

(Anagramă)

*Domuri se scaldă în apă,
ogînd-a bătrînului burg.
Doar barcarola să-nceapă
că soarele-a dat în amurg.*

*Un trubadur c-o chitară
alene începe-un acord,
ș-agale barca coboară
plutind pe canal către nord.*

*Terminus punct e palatul
dogelui cu părul bălan.
Căci azi, sosit-a veleatul
unirii cu marea pe-un an.*

*În supla barcă se urcă.
Seculară tradiție,
inelu-n apă l-aruncă.
La anul, nouă-edție.*

ADRIAN MITU

Versurile definesc două cuvinte,
fiecare fiind anagrama celui alt.

9) Frig mare — Ducadam, „eroul de la Se-villa”, cel care a intrat în istoria fotbalului mondial printr-un fapt unic: a apărat patru lo-vituri de la 11 m., executate consecutiv. 10) Portarul echipei României care a participat în 1930 la C.M. din Uruguay.

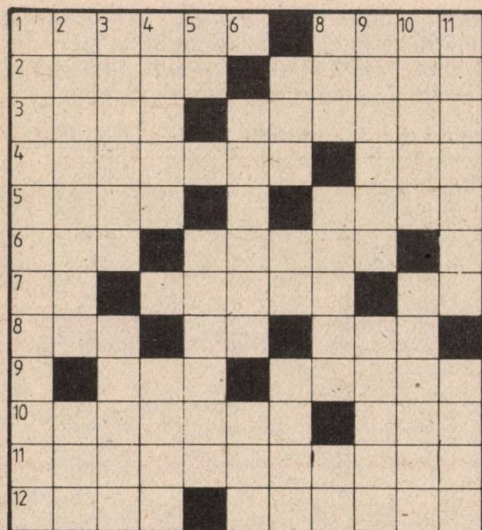
Dicționar: ARP, CRON, UKU, IGOR, UVA.

I. DUMITRANA

CROMATICĂ

(Rebo eliptic anagramat: 4 + (4) = 7)

■ NOCTURNĂ

ORIZONTAL: 1) Luna în mitologia greacă — „Visul unei nopți de...”, cunoscută comedie de W. Shakespeare. 2) A pune în circulație — Unul care nu poate dormi din cauza creditorilor. 3) Personaj din „O noapte furtunoasă” de I.L. Caragiale — „O mie și una de nopți”. 4) Vine la miezul nopții și e primit cu paharele pline (2 cuv.) — Mobilă cu întrebuintare mai ales... nocturnă. 5) Constelație australă — Masa de seară. 6) Pronume reflexiv — „Noaptea Walpurgiei”. 7) Metru cub (abr.) — Feli-

nar... din Constantinopol — Simbolul fierului. 8) Trimis în lumea visurilor la box — Servește — Animal în... gimnastică. 9) Urît ca noaptea (reg.) — Cîntăreț în miez de noapte. 10) Compozitor, autorul piesei muzicale pentru voce și pian „Noaptea”, pe versuri de Mihai Eminescu (Liviu) — Ultima-i la miezul nopții. 11) Referitor la închinatul zilei cu noaptea. 12) Ființe imaginare din mitologia noastră populară, înfățișate ca niște fete frumoase care cîntă și dansează noaptea, vrăjindu-i pe bărbați — Zeița zorilor care, cu degetele-i trandafirii, deschidea soarelui porțile răsăritului.

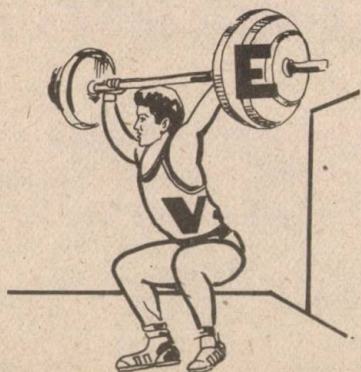
VERTICAL: 1) Romancier și nuvelist sovietic care a scris „O noapte de spaimă”. 2) Ilustru poet român, autorul poeziilor „Se bate miezul nopții” și „Noaptea” — Au un cunoscut dans în opera „Gioconda” de Ponchielli. 3) A lumina ca un opaiț în bezna nopții — Noaptea trenului. 4) A da pe față — Cînd o tai îți dau lacrimile (pl.). 5) Așa începe și sfîrșește orice noapte! — Autorul volumului de povestiri „Noaptea cu dragoste” (Ion). 6) Autor de literatură science-fiction, din volumele căruia cităm „Oameni și stele” — Societate de transporturi aeriene cehoslovacă (siglă). 7) Orașel în insula Luzon — Luna! — Glasul (!) unui anumit ceasornic. 8) Întuneric în fața ochilor — Consul roman din perioada terminării primului război punic — Ușier! 9) L-a cuprins somnul — În acel loc. 10) Compozitor de muzică ușoară, autorul melodiei „S-a înnoptat în Cișmigiu” — Luna celor mai cîntate nopți (pop.). 11) Vedenie de noapte — Preludiul nopții (reg.).

Dicționar: FERA, UCE, ORE, CSA, DAU, CERCO.

I. DUMITRANA

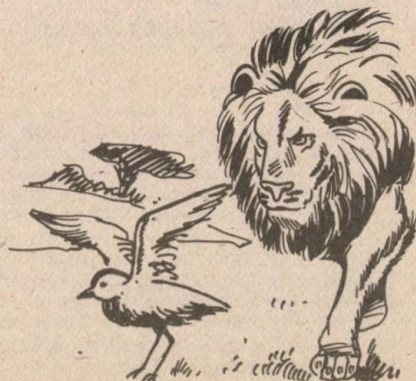
CU... ADEVĂRAT

(Monoverb: 3 — 8)

DE TRECERE

(Rebo eliptic: 6 + (3))

ANECDOTE CELEBRE

Celebrul actor francez Previle i-a fost cerut un bilet de stal de către servitorul unei familii pe care o frecventa. Previle i-a satisfăcut rugămintea, apoi i-a întrebat dacă s-a distrat.

— O, mult! a exclamat servitorul, era o sală tare frumoasă, plină toată cu domni și cu doamne.

— Bine, i-a spus Previle, dar cum au recitat actorii?

— Actorii? a reluat servitorul. Actorii vorbeau despre treburile lor și vă dați seama că asta nu m-a interesat deloc.

Din spirit de contradicție, lui G.B. Shaw îi plăcea să povestească următoarea anecdotă prietenilor săi:

„Într-o zi, directorul unui teatru în care se jucau comedile mele îl vede intrând în biroul său pe timpliar. Omul pretindea să i se mărească salariul.

— Dar munca dumneavoastră nu e prea obositoare, îi spune directorul. Și, în compensație, aveți avantajul că asistați în fiecare seară la o comedie de Shaw.

Atunci timpliarul a înălțat privirea cu tristețe către tavan:

— Ah, și din cauza asta cer mărirea salariului!”

Cînd Rabelais s-a dus la Roma cu cardinalul Du Belfey, al cărui medic era, i s-a admis să asiste la întîlnirea acestuia cu papa. Cardinalul s-a grăbit să sărute papucul papii. În acel moment, Rabelais a ieșit imediat, fără să spună nimic. Mai tîrziu, cardinalul l-a întrebat care era motivul acelei pîcări. Rabelais l-a răspuns:

— Dacă Eminența Voastră, care sin-tești stăpînul meu, l-ai sărutat papucul, ce dracu' volați să-l sărut eu?

Un tînar ziarist a obținut de la Bernard Shaw cîteva confidențe despre piesa pe care acesta locmal o terminase.

— Așadar, i-a spus Shaw, vrei să vă povestesc subiectul comediei. Ei bine, iată-l: în actul întîi, bărbatul întreabă: „Mă iubești?” Și femeia îi răspunde: „Te adori!” În actul al doilea, bărbatul întreabă: „Mă iubești?” Și femeia îi răspunde: „Te adori!” În actul al treilea, bărbatul întreabă: „Mă iubești?” Și femeia îi răspunde: „Te adori!” Asta este.

— Formidabil! a găsit puterea să murmure tînarul ziarist. Dar intriga în ce constă, măestre?

— Intriga? I-a replicat prompt Shaw. Intriga este următoarea: femeia este aceeași în toate cele trei acte ale comediei, dar bărbatul este altul în fiecare act.

Scritorul francez Prosper Mérimée dorea să facă o călătorie în Bosnia și Hertegovina. Dar... îi lipseau banii. I-a mărturisit dorința sa istoricului J.J. Ampère, fiul marelui fizician, care urma să-l însoțească în călătorie și să colaboreze la publicarea unei culegeri de poezii bosniace. Mérimée l-a propus:

— Întîi publicăm povestea călătoriei noastre, pe urmă vom merge să vedem dacă se potrivește...

Ampère a refuzat, găsind ideea cam prea îndrăzneală.

— Bine! a exclamat Mérimée supărat. Voi scrie cartea, apoi voi pleca singur!

Astfel s-a întîmplat că a scris celebrele „Poezii ale Clarei Azul”, lucrare pe care critica vremii a lăudat-o enorm, îndeosebi pentru precizia culorii locale. Pe urmă Mérimée a uitat să mai călătorească în Bosnia.

Voltaire, fiind rugat să facă o apreciere despre Marivaux, a spus:

— E un scriitor care cunoaște toate cărările sufletului uman, dar nu cunoaște strada principală.

La Paris, se reprezenta la Teatrul Francez lucrarea lui Musset „Un capriciu”, care îl încanta pe spectatori. Dar plăcerea le-a fost tulburată de un fapt insolit: într-o lojă, un ins cu bărbușă blond-argintie, îmbrăcat elegant, sfiorăia zdreavăn. Culundat în cel mai adinc somn, nu se mișca și nu reacționa de fel la nenumăratele apostrofări ale vecinilor. Au fost anunțați oamenii de serviciu ai teatrului, care l-au trezit pe inoportunul spectator și l-au dat afară, cu aprobarea unanimă a publicului. Comedia a continuat în liniște și, după căderea cortinei, spectatorii entuziasmați au chemat autorul pe scenă. Mare uimire! L-au recunoscut pe enervantul somnoros!

Cînd Puccini era student și sărac, proprietara casei unde el închiriasă o cameră nu-i permitea să gătească nimic acasă. Însă Puccini izbutea să prăjească totuși un ou: se așeza la pian și bătea cu furie pe claviatura improvizată fantastice și foarte zgomotoase, ce reușeau să acopere stîrîlul grăsimii.

— Cîl studiază, bietul băiat!, se mira în camera vecină proprietăreasa, cu oarecare emoție.

Discutîndu-se despre scriitorii care scriau prost, Jules Renard a exclamat:

— Balzac e poate singurul care n-a avut dreptul să scrie prost!

Marcel Proust i-a mărturisit într-o zi unui prieten:

— Sînt într-adevăr mulțumit. Opera mea i-a interesat pe doi oameni pe care eu îi admir cel mai mult: Bergson și Barrès. Mi-au adus elogi mari și îi cred sinceri.

Același prieten povestea că îl auzise spunînd pe Bergson:

— Ah, Marcel Proust, tinărul acela care merge prin salpene să culeagă prînzurii!

Iar Barrès:

— Proust? Scrie lucruri destul de dragute despre snobism!

Fîlîndcă soția lui Heine se ruga lui Dumnezeu pentru iertarea păcatelor soțului ei, acesta, pe patul de moarte, îi zise:

— Nu te teme, iubito, mă va ierta, asta e meseria lui!

Odată, Heine a primit din partea unui cunoscut o carte cu dedicație. Drept mulțumire, el i-a scris următoarele:

— Dragă prietene, citindu-ți cartea, am adormit. Dormind, am visat că ci-tesc mai departe. Atunci m-a cuprins o plictiseală atît de mare, încît... m-am deșteptat!

Într-o zi, la Fontainebleau, o societate de teatru comic reprezenta în fața lui Napoleon și a suitei sale Nunta lui Figaro. În pauză, mareșalul de Lannes i-a spus împăratului:

— Mă gîndesc că atîția ani comedia asta m-a făcut să rîd, iar acum nu o mai găsesc nici frumoasă, nici spiritua-lă.

Împăratul i-a răspuns:

— Știi de ce? Pentru că pe vremuri ședeai în stal și plăteai bilețul, iar acum stal pe gratis în prima lojă.

GEORGE NESTOR

CLOPOTUL LUI TÂNASE

Constantin Tănase, una dintre cele mai mari personalități teatrale din țara noastră, cel care a consolidat teatrul de estradă în România, este fiu al orașului Vaslui, născut pe strada Hușiului, în 1880. L-am văzut prima oară în carne și oase în toamna anului 1943, când venisem în București, student la Medicina veterinară, și locuiam la căminul Matei Voievod. Mă aflam într-un grup de cinci sau șase tineri, băteam trotuarul pe Calea Victoriei, avem capul năucit după lecțiile de anatomie animală și căutam un divertisment cit de cit.

— Să mergem la teatru, a zis cineva.

Glumise, fără îndoială, pentru că bani de teatru nu avea nici unul dintre noi.

— Il căutăm pe Tănase, am zis eu. Îi spunem că sîntem vasluieni și ne bagă gratis.

Desigur că vorbisem într-o doară, ceilalți, însă, au luat propunerea de bună. Nu știu cum ne-am pomenit în culise printre decoruri și printre oamenii care alergau de ici-colo. Cel mai guraliv dintre noi ne trecuse pe lângă ușier zicînd că sîntem o delegație și mergem la maestrul Tănase. Un paznic se luase după noi, acum trecuse să ne arate drumul și ne-am pomenit în ușa deschisă a cabinei marelui actor. Ne-am oprit intimidăți de data aceasta, speriați de-a binelea. Constantin Tănase se afla pe un scaun, ne-a zărit prin oglindă și s-a întors pe jumătate, căutînd spre noi cu niște ochi mari, mirați și iscoditori.

— Ce-i cu voi? a întrebat.

Colegul cel guraliv a pășit în cabină și, îndrăzneț cum era, a început să-i vorbească. Tănase nu l-a lăsat să continue.

— Care-i din Vaslui? a întrebat.

Cineva, un coleg, m-a izbit din spate, cred că era Ioniță Petre sau Hagianu. Am înțepenit acolo, nu puteam scoate nici o vorbă. Mai întâi că amușisem de frică, iar în al doilea rînd, eu nu eram din Vaslui, doar urmasem acolo cursul superior al liceului și nu puteam minți. Așa gîndeam în clipele acelea, mă cuprinsese onestitatea. Tănase m-a privit în treacăt, înțelase cam pe cine are în față, și a strigat:

— Petrica!

— Aici, a răspuns omul care ne însoțise.

— Ia-i de pe capul meu, la curigiu cu ei!

La „curigiu” însemna la galerie, însă o galerie specială. În spatele scaunelor de la balcon, după ultimul rînd, se făcea o despărțitură din bare de fier, iar dincolo un loc gol cam de doi metri și lung cît ținea lătul sălii. Nu se afla acolo nici picior de scaun, nu se afla nimic. Te puteai rezema, în schimb, cu coatele de bara care închipea creasta gardului. Și era

destul de odihnitor. Eram singuri în tot țarcul și am urmărit spectacolul în cele mai bune condiții. Aplauzele noastre erau atît de entuziaste, încît atrăgeau atenția nu numai a publicului de la parter, dar și a actorilor din scenă.

Cîstind memoria lui Constantin Tănase, Muzeul județean din Vaslui i-a amenajat un salon special în care sînt expuse fotografii, manuscrise și obiecte personale ale marelui actor. Pe un birou negru, masiv, se află trusa lui de scris, anume: două călimări din metal galben, fixate pe un suport de marmură și avînd între ele un vultur. Un tampon-sugativă, un suport pentru hirtia de scris și o scrumieră sînt confecționate din aceeași marmură. Alături se mai află o mapă de piele avînd cîteva despărțituri pe partea stîngă. Scaunul și biroul sînt înfrumusețate cu elemente decorative sculptate sau aplicate, ca și dulapul bibliotecii de alături.

Fotografii, caricaturi și manuscrise împodobesc pereții și mai multe vitrine. Printre altele, un carnet mic încît să încapă în buzunarul de sus al hainei închide în el o seamă de însemnări ale marelui actor, așternute cu scrisul lui fin, egal și subtil. Pe o pagină este notat „Turneul Companiei de comedie. Vineri 7, sîmbătă 8, duminică 9 — Brăila; luni 10, marți 11, miercuri 12 — Tecuci; joi 13, vineri 14, sîmbătă 15 — Birlad; duminică 16, luni 17 — Huși; marți 18, miercuri 19 — Vaslui”. Nu este notat anul și nici luna, însă carnetul pare să dateze de prin anii 1939—1940.

Dintr-o coloană de note la fel de lapidare se pot vedea preocupările lui gospodărești. 2400 — porumb; 500 grîu, 4000—, 2000—, 1000 oameni, 100 porumb, 5000 răsad, 1338 lucru, 2000 porc”. Iată încă o coloană neînțeleasă la prima vedere, mai ales de către un neavizat. „Baston 250, Tita 350, Paula —, Tache 150, Mocanu 150, Codruț 100, Marcel 80, Luiza 100”. Poate sînt acouturi din salarii sau împrumuturi personale acordate unor prieteni? Pentru că între alesele lui însușiri de artist și de om se afla și dărnicia. Dar în legătura cu dărnicia lui Constantin Tănase aveam să aflăm o altă întâmplare.

Mă aflam vara trecută la Ivănești-Vaslui, mergeam cu profesorul Măciucă pe unul din drumurile satului, cînd am ajuns în dreptul unei case cu prispe și cerdac, umbrită de un nuc uriaș și înconjurată de viță de vie. Pe o bancă în fața casei stăteau doi oameni în vîrstă, profesorul Măciucă le-a dat binețe și ei ne-au chemat înăuntru. Ea, proprietara acelei case, era Natalia Calu, învățătoare pensionară, el, care venise în vizită, era Alexandru Naciu,

tot pensionar și tot învățător. Amindoi erau dintre cei mai vechi oameni din sat și se vedeau adesea pentru a-și aminti, poate, de anii lor tineri.

Am vorbit despre sat și despre oameni, a venit vorba și despre Constantin Tănase care, cindva, funcționase ca învățător pe acolo. După ce urmasse cursurile liceale la Brăila, fusese numit, un timp, suplinitor la Cursești, iar mai târziu, în comuna Poienestii, la Hirsoveni. Natalia Calu ține să ne povestească cum tînărul învățător Constantin Tănase a avut o prietenie cu Hulubașa, fată din Cursești, răzăsoaică mîndră care se îmbrăca în blăni și se plimba în sanie înfundată, cu înflorituri, trasă de cai cu zurgălăi. Nu Hulubașa era numele ei, așa-i ziceau oamenii fiindcă era frumoasă ca un hulub. Alexandru Naciu asculta zîmbind, mai auzise povestea și apoi el avea de spus lucruri mai importante despre Constantin Tănase.

Era înainte de război, Naciu era tînăr învățător la Gologofta, sat aparținînd comunei Ivănești și vecin Ivăneștiului. Într-o zi aude că la Vaslui a venit un turneu al teatrului de revistă din București cu Tănase în frunte. A plecat grabnic împreună cu alți cunoscuți și seara au asistat la spectacol. În sală se afla și proprietarul de la Gologofta, Ion Vasilescu, Venise și el să-l vadă pe Tănase. Erau colegi de școală, se întîlneau și în urmă cu ani, în vremea cînd Tănase era învățător.

După spectacol, Alexandru Naciu se aude chemat de Vasilescu.

— Vino cu mine, să vorbim cu Tănase!

Au trecut împreună după scenă, l-au căutat, l-au găsit. Tănase s-a bucurat de revedere, Vasilescu l-a felicitat, au început să vorbească de-ale lor. În cele din urmă, Vasilescu îl arată pe Naciu.

— Uite, zice, tînărul e învățătorul de la Gologofta. Se face acolo școală nouă. Eu le-am dat loc unde s-o construiască, tu ce le dai, că ai ajuns om mare.

Tănase și-a dus degetul la timplă, vrînd pe semne să arate că se gîndește. A zîmbit, a pus palma pe umărul lui Naciu, a zis:

— Eu vă dau un clopot. Să cheme copiii la școală.

— Bun, a zis Vasilescu.

— Cît costă un clopot?

— Două mii, a zis Naciu.

Constantin Tănase a dat banii chiar atunci. Tînărul învățător n-a găsit clopot la Vaslui, l-a cumpărat de la Iași. De atunci au trecut peste cincizeci de ani și clopotul acela cheamă și astăzi copiii din Gologofta la școală. Pe el scrie: „Donație C. Tănase”.

TOTDEAUNA
SÎNTETI LA
COADĂ?

A XYZ

ANECDOTE CELEBRE

Bertolt Brecht a fost întrebat care e diferența dintre o plesă în cinci acte și una în trei acte.

— Plesă în trei acte e mai scurtă, e răspuns dramaturgului.

■ ■ ■

Unui literat tînăr, din cale afară de vorbăreț, care pliclisea astfel o societate în mijlocul căreia se afla și Heinrich Mann, acesta îi spuse:

— Gîndește-te întotdeauna tînere că cel mai bun înlocuitor al inteligenței este... tăcerea!

■ ■ ■

Gerhardt Hauptmann, așîndu-se la Veneția, a intrat într-un anticariat.

— Îmi place acest uclor — se adresa marele dramaturg anticariatului — cît costă?

— O, e o plesă rară — răspunse acesta. Costă 6000 de lire. Pentru dumneavoastră însă, stimate maestru, sîntem gata să vi-l dăm cu 4000 de lire. Acesta pentru că ne-ați onorat cu vizita dumneavoastră.

Măgălit, Hauptmann plăti zicîndu-și: „Uneori nu e rău deloc să fii renumit”. El rugă ca uclorului să-i fie trimis la hotelul la care e tras.

— Pe ce nume? întrebă amabilul anticar.

■ ■ ■

Poetul Lilienkron l-a spus într-o zi unui nobil care se lăuda foarte mult cu strămoșii săi:

— Dumneavoastră îmi amintiți extraordinar de mult de un cartof!

— Cum așa? l-a întrebat uimit celălalt.

— Foarte simplu, a răspuns poetul, și în cazul cartofului partea cea mai bună din el se află sub pămînt!

■ ■ ■

În epoca de glorie a maccarthismului, Bertolt Brecht fu chemat, împreună cu Charlie Chaplin și alți 18 cineaști, în fața comisiei de cercetare a activității antiamericane.

După ce fu nevoit să asculte o mizerabilă traducere în limba engleză a celebrei sale lucrări „Învăță ce-i mai simplu: să iei conducerea în propriile-ți mîini”, Brecht fu întrebat:

— Recunoașteți că ați scris această lucrare?

— Nu — răspunse Brecht. Nu recunosc. Eu am scris un poem!..

ETC., ETC., ETC.

ANCHETA NOASTRĂ

ACTORII și LUMEA LOR

Ancheta de față își propune să actualizeze unele aspecte din biografia artistică și spirituală a câtorva dintre apreciații noștri actori. Esențialitatea întrebărilor (stereotype, de altfel) decurge din inițiativa almanahului literar de a configura în mod complex personalitatea slujitorilor Thaliei. Dincolo de scenă sau chiar sub privirile noastre, inundați de lumina reflectoarelor.

- 1) În ce împrejurări ați debutat?
- 2) Ce autori de carte vă plac? Ce personaje v-ar interesa să întrucați din lecturile predilecte?
- 3) Evoluția dv. artistică a fost marcată de vreun model (actor celebru)?

ILEANA STANA IONESCU

1) La întrebarea aceasta, ați de „nouă”, pentru mine, răspund că în multe alte rânduri: am debutat în anul 1956 la teatrul din Reșița, cu Agnès din „Școala femeilor” de Molière. Și, ca o curiozitate, următorul rol a fost un travesti: Făt-Frumos din „Înșir-te mărgărite” de V. Eftimiu.

2) Mă interesează tot ce joc, meseria asta plină de surprize te face uneori să iubești pînă la urmă și ce urăști. Fiecare personaj e nou, e o lume proaspătă pe care o investighez cu interes și curiozitate copilărească; caut să-l apropiu (personajul) înțelegerii mele și caut mai ales posibili-

tatea de a-i conteri o identitate fermă. Ce rol îmi doresc? Orice rol care poate să-mi stîrnească sensibilitatea și fantezia și pentru care să aud acel izbăvitor „bravo!” la premieră. Ce păcat că nu mi-l pot scrie?!

3) N-am avut nici un model, în mod special. Dar asta nu înseamnă că n-am admirat-o pe Sofia Loren.

ȘTEFAN IORDACHE

1) Am debutat în anul 1964. Rolul? „Vedeta blondă”. Spectacolul? „N-avem centru înaintaș”, de Nicuță Tănase,

regia Jean Stopler. Unde? La Constanța. A fost o comedie de succes, dar acest debut nu a însemnat pentru mine consacrarea profesională. Nici pentru public, de altfel. În legătură cu acest debut îmi amintesc, acum cu detașare, că mi s-au furat pantofii în trenul spre Constanța. Nostim, nu?

2) Îmi plac Caragiale, Sorescu, mulți alții. Cît despre personaje, n-aș putea spune că am luat contact cu ele, în sensul unei implicări actoricești, înainte de distribuție. Mi-ar plăcea însă să reiau rolul lui „Arthur U” din piesa cu același nume a lui B. Brecht. A fost primul mare succes, la Casandra, cu prilejul examenului de promoție. Acum am ceva mai multă experiență, aș putea „emancipa” acest personaj, evident, în raport cu cel pe care l-am jucat cu mai mulți ani în urmă.

3) Îmi plac atît de mulți actori, încît nu știu pe cine să aleg. În sensul propriu-zis al cuvîntului, nu am un model. Asta e...

EMILIA POPESCU

1) Aveam douăzeci de ani și doamna Sanda Manu m-a dus pe scena Teatrului Național. Aveam să fiu fiica Adelei Mărculescu în piesa „Un anotimp fără nume” de Sorana Coroamă-Stanca. A fost o experiență minunată și cel mai important lucru pe care mi l-am însușit a fost faptul că actoria este o meserie care se învață. Iar eu am avut șansa ca primii pași să-i fac alături de mari actori și de acest mare pedagog, mă refer, desigur, la Sanda Manu, căreia îi datorez enorm, atît ca om, cît și ca profesie. M-a ajutat foarte mult și în anul debutului „oficial” pe scena Casandrei, ca studentă în anul IV. Am jucat în „Stress” și „Visul unei nopți de vară”, alături de Mircea Albulescu, Florin Zamfirescu, Olga Tudorache, oameni care au crezut în

mine, au fost alături de mine, îndrumându-mi pașii în fascinantă lume a Thaliei.

2) E greu să selectezi, sînt atîția mari scriitori care îmi plac... Kafka, Camus, Borges, ... Visez să joc Caragiale, Mazilu, Blaga, Cehov, O'Neill. Și, cum era să uit!, Shakespeare, părintele nostru cel de toate ciupele.

3) Nu am nici un model în afară de tatăl meu, actorul Emil Popescu, al cărui joc născut din simplitate, firesc, sinceritate, a cucerit generații întregi de spectatori în timpul îndelungatei sale cariere artistice.

MIHAIL STAN

1) Despre debut aş putea vorbi cu precizie cronologică, cu nostalgie, cu umor sau cu o detaşare „controlată”.

Memoria afectivă mă obligă să departajez debutul meu în trei etape: prima — ieşirea pe scena studioului „Casan-dra”, la clasa de actori condusă de profesoarele Beate Fredanov, artistă emerită, şi Zoe Stanca-Anghel, cu piesa „Pescăruşul” de Cehov, în stagiunea 1963—64 (ju-cam-Sorin); a doua, situarea mea în cadrul unui valoros colectiv sibian în stagiunea 1964—65; a treia etapă, şi cea mai importantă, este legată de momentul unic în care, ca actor tînăr, am căpătat conştiinţa puterii de a mă îndepărta cît mai mult de persoana mea civilă şi bucuria realizării alături de actori cu o bogată experienţă teatrală, unii dintre ei fiind adevărate personalităţi în teatru.

Aşadar, în stagiunea 1965—66 devin membru al colectivului teatrului „Barbu Delavrancea” din Bucureşti şi primul rol care mi se încredinţează de către regizorul Dinu Cernescu este un rol de compoziţie — STAN MAN — din piesa „Rădăcini” de Arnold Wesker. Aveam douăzeci şi patru de ani şi trebuia să interpretez, alături de Eliza Petrăchescu, Sandu Rădu-

DE NEUITAT

e cînd eram în ultimul an de Conservator, am fost chemată de Camil Petrescu.

Cu emoţie am ajuns în faţa apartamentului din strada Brezoianu, unde am sunat şi o voce mi-a răspuns „Intră!” şi m-am pomenit singură în biroul marelui scriitor Camil Petrescu. După cinci minute apare. Am rămas mută. În imaginaţia mea îl vedeam un om impunător, voinic, cu plete şi barbă mare, albă, şi apare un om mic de statură, prietenos şi blind. Se uită la mine curios şi-mi zice:

— Citeşte-mi din piesa lăta femeia pe care-o iubesc, din rolul Anei (rol jucat de Elvira Godeanu, cu atîta farmec încît captivase publicul). Eu aşteptam să-mi spună — „vei juca în piesa mea!” — dar Camil Petrescu nu mi-a spus decît: „Bine, dar mai citeşte şi din rolul Mariei!” (rol pe care l-am jucat la Teatrul Naţional). Tot aşa mi-a răspuns: „Bine! Scrie-mi ceva pe hîrtia asta!... Nu, scrie-mi luni, marţi, miercuri...” Se uită lung şi după o pauză îmi zise: „Formidabil ce semeni la scris cu mine! Rolul e al dumitale!”

Şi aşa am ajuns actriţa la Teatrul Naţional.

YARODARA NIGRIM

lescu, Victoria Dinu, Cornel Gîrbea etc., cel mai bătrîn personaj din piesă. Mi-am dat seama că punîndu-mi mustaţă şi barbă voi fi ca un Moş Crăciun interpretat de un copil în premieră absolută pentru părinţi.

Trebuia să fiu crezut fără artificii şi să impun starea personajului, evitînd tentaţia spre pitoresc şi gîndindu-mă la acel bulgăre de zăpadă care se măreşte prin rostogolirea impusă de copii şi care devine din ce în ce mai greu de manevrat. Şi, astfel, în ziua premierei am reuşit să devin, cale de o seară, foarte bătrîn. Se pare că am convins.

2) Nu cred că un actor poate realiza mare lucru luîndu-şi ca model un înaintaş sau un contemporan, fie el şi super-vedetă. Importantă este dezvoltarea unor mijloace care ţin de personalitatea structurală şi de talentul fiecărui actor în parte. Să-mi fie iertată asocierea întîmplătoare, dar nu am întîlnit niciodată doi Marin Sorescu, doi Dan Grigore, doi Ovidiu Maitec sau doi Victor Rebengiuc.

3) În actorie, între a dori să întruhepezi un anumit perso-

naj, şi a ajunge la această posibilitate reală, există un drum lung şi cel mai adesea nu prea poţi să-ţi cumperi de unul singur biletul la această călătorie.

Există deci, o mulţime de factori de care depinzi în mod obiectiv.

CRISTINA DELEANU

1) Amintirile debutului sînt încă vii, mi-ar fi foarte uşor să vorbesc despre ele dar, în acelaşi timp, sînt atît de stufoase, încît discuţia noastră s-ar putea prelungi pînă în zori. „Bref”, în ziua repartiţiei se hotărîse plecarea întregii noastre grupe la Tg. Mureş unde, în acel an, 1962, se înfiinţa secţia română a actualului Teatrul Naţional. Urma să ne cunoaştem directorii, să fim „aleşi”... La un moment dat, cineva intervine prompt: „Cristina şi Cornelia (Gheorghiu), voi nu vă duceţi la Tg. Mureş, voi vă duceţi la Iaşi. Vine Grămadă să vă ia”. Asta era culmea! Deci nu Tg. Mureş, ci Iaşi, şi, la coadă,

acea buimăcitoare expresie, „grămadă”. Lucrurile s-au limpezit în cele din urmă, a venit directorul Grămadă, de la teatrul „Vasile Alecsandri” din Iași, ne-a luat, ne-a dat primul salariu, ne-a urcat în avion și, spre seară, am intrat în minunata sală a Naționalului din Iași. În momentul în care s-au aprins luminile candelabrelor am început să plîng. Ei, da! Asta debut!

2) N-am o preferință anume, nici nu cred că am avut. Singurul lucru de care am avut nevoie a fost să joc. Orice! Și n-aș putea să mă plîng că am dus „lipsă” de personaje. Am avut chiar unele „partituri” prestigioase, dar întotdeauna e loc pentru mai bine, pentru mai mult... Timpul trece și pierderile nu mai pot fi recuperate. În momentul de față, de pildă, personajele, în teatru, mă cam evită. Noroc că nu se împlină același lucru cu cele din film. E un prilej de a-mi menține forma, de a mă „descărca”...

3) Niciodată nu mi-am propus să semăn cu „Cineva”. Îmi plac mulți actori, îi iubesc, dar nu râvnesc să fiu în

locul lor. Și asta pentru simplul fapt că fiecare trebuie să-și construiască „ființa” artistică după propriile forțe și disponibilități. Dacă vreți câteva nume, ei bine, atunci Gabin, Botta, Irina Petrescu...

MONICA MIHĂESCU

1) Am debutat ca balerină la Brăila, prin 57', 58'. A fost cea mai glorioasă perioadă din viața mea. Contactul cu publicul dintr-o sală de teatru s-a produs prima oară la „Cassandra”, în piesa „Cum vă place”, unde am interpretat rolul „Rosalindei”. Dar adevăratul debut e legat de scena Teatrului Național din Timișoara. Am jucat rolul „Berthei” din „Fundatia” de Vallejo.

2) Scriitori? Sadoveanu, Marin Preda, Buzura, Llosa... Roluri? Nu mi-am dorit niciodată un rol anume. Lectura îmi descoperă însă o mulțime de personaje interesante. Încerc să intru în „atmosfera”

lor, să le trăiesc, uneori am senzația că sînt ale mele... Cu timpul, din toate astea, rămîn doar unele idei, nuanțe care prind viață în momentul în care o împrejurare fericită te poate aduce în fața unui rol pe care l-ai jucat deja, în imaginație. Oricum, nu mi-am dorit niciodată să fiu distribuită într-un rol ale cărui exigențe depășesc posibilitățile mele de joc.

3) Nu cred că am avut un model de care să „depind” ca manieră de joc. Nu pentru că aș fi orgolioasă sau pentru că mi-aș supraaprecia talentul, dacă există, ci pentru că încerc să-mi construiesc singură un drum, să fiu eu însămi. Sînt însă foarte atentă la tot ce se întîmplă în jurul meu. Modele sînt pretutindeni, poți învăța ceva pornind de la expresia fulgurantă a unui trecător anonim, după cum poți învăța mai mult de la un actor neprofesionist decât de la un nume răsunător.

MITICĂ POPESCU

Naționalul bucureștean, în turneu pe Litoral cu „Bădăranii”, într-o distribuție de ...primă scenă

1) Am debutat în anul 1954, ca elev, în piesa „De partea cealaltă” (nu-mi amintesc autorul) în rolul unui ofițer de contrainformații. Ca profesionist, la „Teatrul Tineretului” din Piatra Neamț. Un debut care a marcat și adevărata pasiune pentru teatru. Am jucat rolul lui „Zbierea”, un rol de înlocuire de fapt, din piesa „Răzvan și Vidra”, de B.P. Hasdeu.

2) N-aș putea să spun că am preferințe pentru anumite personaje. Dar dacă insistăți, v-aș putea mărturisii slăbiciunea pentru Caragiale.

3) Modele? În primul rînd, generația lui Sică Alexandrescu: Vraca, Gusti, Scărlătescu. Pe lîngă însușirile actricești, mi-a plăcut foarte mult la acești actori ținuta lor morală, caritatea, în special. Bineînțeles, modele îmi pot fi și colegii de teatru.

A consemnat,
DORIN MĂRAN

EI... DESPRE CEILALȚI

Ați citit adeseori în interviurile din reviste, dar mai ales în cărțile de memorii ale marilor cineaști sau actori, fie aprecieri elogioase, fie neașteptate remarci malițioase, de la ironii la comentarii direct răuvoitoare, la calomnii (al căror temei e dificil de stabilit cu obiectivitate), făcute de aceste ilustrisime personaje la adresa unora dintre colegii lor de breaslă.

În capitolele care urmează, au fost grupate o serie de aprecieri de toate culorile ale unor mari figuri din lumea filmului care pot interesa, amuza, încanta sau șoca, după cum e cazul. Sînt un interesant material de meditație asupra acestor ființe hipersensibile, vulnera-

bile, malițioase, generoase, dar și dure, ingrate chiar uneori sau cinice, după împrejurări. Am descoperit printre aceste opinii și judecăți de valoare pertinente și formulări de o rară eleganță care fac onoare celui sau celei care le-a emis, dar și afirmații răuvoitoare de neașteptată virulență. Unele din aceste caracterizări, sub haina unei stricte imparțialități, ascund vechi ranchiune, iar sub masca unei amabilități de circumstanță și a unui aer ușor protector sînt lansate în treacăt unele săgeți, repede atenuate prin dojeni amicale.

CONSTANTIN POPESCU

CHARLES CHAPLIN contra POLA NEGRI. Pe la mijlocul „anilor de nebunie”, una din cele mai zgomotoase idile din Hollywood, țintă a comentariilor de tot felul, a fost cea dintre cele două celebrități ale zilei: Charles Chaplin și Pola Negri. Felul în care eroii acestei „love story” stil ’20 au relatat, după ani de zile în respectivele lor cărți de memorii „romanța” lor, diferă vizibil conform temperamentului și poziției pe care s-a situat fiecare. Chaplin, lezată de declarațiile Polei, a încercat să se disculpe, subliniind caracterul factice al întregii idile: „Pola Negri își făcuse debutul în America într-un stil cu adevărat hollywoodian. Serviciul de publicitate de la Paramount se întrecu în imbecilități. În cursul unui festival improvizat, am întîlnit-o pe Pola la Hollywood Bowl. Stătea alături de loja mea cu escorta ei de atașați de presă și directori ai casei.” Referindu-se la reproșurile pe care diva i le făcuse asupra faptului că o neglija de cînd venise în America, Chaplin comentează: „Eram fltat, cu toate că nu-mi venea să dau crezare spuselor ei, deoarece o văzusem numai o singură dată la Berlin, timp

O idilă mai degrabă furtunoasă: Pola Negri — Charlie Chaplin

de douăzeci de minute. Eram sceptic față de această însușire, totuși atîta atenție din partea frumoasei Pola nu putea să mă lase indiferent. Cîteva zile mai tirziu am fost invitat la o serată oferită de ea în casa pe care o închiriasse la Beverly Hills. Chiar pentru Hollywood era o recepție strălucită și cu toate că de față se aflau și alți actori, mi-a acordat cea mai mare

atenție. Fie că era sinceră, fie că nu, mi-a făcut plăcere. Acesta a fost începutul relațiilor noastre tumultuoase. Timp de mai multe săptămîni, am fost văzuți împreună în public, ceea ce bineînțeles a însemnat o adevărată mană cerească pentru ziariști. Foarte curînd gazetele au început să anunțe: „Pola s-a logodit cu Charlie”. Situația era foarte neplăcută pentru ea,

care mi-a sugerat să dau publicității o dezmințire. — Asta trebuie să vină din partea doamnei, am răspuns. — Ce să le spun? a zis ea. Am ridicat din umeri, nevrind să-mi asum nici o răspundere." Epilogul scris de Chaplin, pune pe divă într-o postură ingrată, de iubită abandonată. Acesta redă dialogul lui cu un reprezentant al Paramount-ului care-i ceruse peremptoriu să se căsătorească cu vedeta lor: „Conversația noastră s-a încheiat printr-o replică de un umor sec pe care am făcut-o, spunând că de vreme ce nu sint acționar la Paramount, nu vād de ce trebuie să mă însor cu Pola. Și așa au luat sfârșit legăturile mele cu ea, tot atât de brusc cum începuseră. Nu m-a mai chemat niciodată." Pola Negri, la rîndul ei, redă altfel romanul lor, cu multă ironie și un pătrunzător spirit de observație în ce privește caracterul și comportamentul acestui controversat personaj: „Mi se pare de necrezut ca vanitatea lui Chaplin să fie încă atât de rănită și azi, pînă într-acolo încît să nu vadă cel mai mic element comic în ceea ce a avut loc între noi. Nu s-a purtat întotdeauna ca un gentleman. Se știe de altfel că clovnii trăiesc într-o lume imaginară. Charlie avea ceva în comun cu acești comedieni: o lipsă totală de umor în viața lor intimă”.

GRETA GARBO ȘI ADMIRATORII EI. Despre marea Garbo merită a fi consemnate cîteva mărturii ale celor cu care a lucrat sau au cunoscut-o, punînd în lumină mai ales profunda seriozitate cu care vedeta suedează înțelegea să-și compună rolurile. **Ernst Lubitsch**, marele regizor care a reușit, primul, s-o facă să accepte un rol de comedie, să dea la iveală alte fațete nebănuite ale prodigiosului său talent, declară: „Există în filmul nostru un pasaj greu de trecut pentru Garbo cea de atunci: eroina, ușor amestecată de cîteva cupe de șampanie și de hazul partenerului ei, izbucnește la un moment dat într-un rîs în cascade care trebuia să sune absolut natu-

ral, neforțat, altfel întreaga scenă era ratată. Ei bine, avînd grijă ca să-i captez progresiv atenția, am văzut-o ajungînd la secvența beției și rîsului total destinsă, în largul ei. Și jucînd-o în chip magnific. Cu vervă. Nu cu rutina actorului care cunoaște toate trucurile meseriei. Pentru aceasta, scena a rămas atît de fermecătoare, de memorabilă. Garbo este cu desăvîrșire lipsită de ceea ce aș numi sclavia oarbă față de oglindă. **Charles Boyer**, partenerul actriței din **Contesa Walewska**, știe la rîndul său să aprecieze la justa lor valoare talentul și personalitatea lui Garbo: „Toate lucrurile dezagreabile care s-au spus despre ea sint pure invenții. E adevărat că nu-i place să se amestece cineva în treburile ei personale. Dar cine nu-i la fel? Aș vrea doar să exprim aci, ca profesionist și adorator al vedetei, opinia mea sinceră. Lucrînd cu Garbo am avut un sentiment de satisfacție, de plenitudine așa cum n-am încercat niciodată de cînd sint la Hollywood. O cunoșteam pe Greta de șapte ani și-i purtam o sinceră admirație. Oferta de a-l întru-

chipă pe Napoleon în **Contesa Walewska** alături de Garbo m-a umplut de bucurie. Grandoarea personajului pe care trebuia să-l resuscitez, precum și gîndul că voi fi partenerul unei femei care impresionează nu numai prin talent dar și prin înfățișarea ei, mi-au dat un trac explicabil. Dar, din prima clipă de lucru, trarul dispăru, pentru a face loc unui sentiment de liniște perfectă. Miss Garbo era atît de simplă, atît de cordială cu fiecare. Nu, nu exagerez. Garbo este, după părerea mea, o actriță unică. Și nimic din ceea ce se poate spune, n-o va schimba. Ca femeie este cea mai seducătoare, cea mai puțin „vedetă” care se poate imagina. Trebuia s-o vedeți la ora prînzului jucînd baseball cu regizorul Clarence Brown și operatorul Karl Freund, amuzîndu-se și glumind. Există oare calități mai feminine decît această atracție pe care o exercită asupra tuturor, acest spirit de camaraderie, această surînzătoare de a face bine semenilor tăi care constituie de fapt fondul caracterului Gretei Garbo? Dacă creația mea (Napoleon) a putut fi socotită

Un frecvent admirator al Gretei Garbo: Charles Boyer (Napoleon și contesa Walewska)

bună, aceasta se datorează în mare măsură lui Garbo. Do-vadă: ea are obiceiul să pără-sească studioul la orele cinci precis. Uneori însă, deși era epuizată de munca din cursul zilei, ea rămânea peste ora obișnuită, numai pentru a-mi ține tovărășie și a mă sfătui asupra prim-planurilor. Nu-mai un actor poate aprecia un asemenea gest." **Bette Davis** impresionată din totdeauna de marea personalitate a vedetei suedeze, Bette Davis însăși, figură ilustră de același calibru, nu s-a sfîit să declare: „Garbo a fost cu adevărat cea cu care oricare dintre noi am fi dorit să se-mănăm. Dar știam, desigur, că nu vom putea niciodată să fim ca ea. Astăzi ea a rămas un fel de ideal inaccesibil, incomparabil... Aș fi fost în stare să accept și rolul unei servitoare numai să turnez alături de ea.”

HITCHCOCK NU-ȘI IUBEȘTE ACTORII. Obezul maestrului al suspensului trata pe actori ca pe niște instrumente mai mult sau mai puțin docile și nu se arăta niciodată din cale afară de entuziasmat de performanțele lor. Pentru Ingrid Bergman, de pildă, interpreta a trei din cele mai notorii clasice ale lui, „Hitch” nu făcea risipă de elogi cum ne-am fi așteptat: „La sfîrșitul anilor '40, Ingrid era cea mai mare vedetă a Americii și eu turnasem deja două filme cu ea. Pe atunci toți producătorii se băteau s-o obțină și eu am comis eroarea să cred că a o căpăta pe Ingrid era lucrul cel mai important pentru mine. Pe platoul ultimului nostru film, ea s-a supărat rău pe mine într-o seară după turnare, din cauza unor planuri foarte lungi — e drept — de 6 sau 10 minute. Cum eu nu mă infurii niciodată și am oroare de discuții, am părăsit platoul fără ca ea să mă vadă. Cînd am sosit mai tîrziu acasă, mi s-a telefonat că ea continuase să-mi facă reproșuri fără să-și dea seama că eu nu mai eram acolo. Ei nu-i plăcuseră nici decorurile pe care le găsea subrede. Degeaba îi spuneam eu: — In-

Disensiuni pe platou: Alfred Hitchcock și Ingrid Bergman

grid, nu e decît un film! Ea nu voia să joace decît în capodopere, dar cine poate ști dacă un film va fi o capodoperă? Cînd era mulțumită de un film pe care tocmai îl terminase, ea spunea: — Și acum, ce-am să fac după asta? Ea nu putea să-și închipuie că altceva ar mai putea fi tot atît de grandios ca **Jeanne d'Arc** al ei, care era o stupizenie. Voința de a face ceva cu adevărat mareț și apoi, dacă ai avut succes, să turnezi ceva încă mai mare, o făcea să semene cu un băietăndru care umflă din ce în ce un balon pînă cînd dintr-o dată acesta îi plesnește în ochi. Eu nu procedez niciodată așa. Nu-mi spun că filmul pe care-l voi realiza va aduce milioane. Așa că i-am spus lui Ingrid: — După asta n-ai decît să joci un mic rol de secretară și poate așa vei face un mare film istorisind povestea unei mici secretare. Dar nu! Ea ținea morțiș să joace pe Jeanne d'Arc! Chiar acum cînd este încă frumoasă, ea se ceartă cu toți spunînd că are 45 de ani, trebuie neapărat să joace roluri de mamă.” Despre **Charles Laughton**, ilustrul comedian britanic, Hitchcock nu avea o părere prea bună: „Laughton era un caraghios, un farsor enervant. Cînd am început să turnăm **Hanul Jamaica**, mi-a

cerut să nu filmez cu el decît planuri foarte apropiate fiindcă nu descoperise încă modul în care trebuia să meargă cînd traversa decorul. După vreo două săptămîni, el a apărut spunînd: — Am găsit! Și s-a pornit să meargă bălăbănindu-se ca o rață și fluierînd un vals nemțesc care tocmai îi venise în memorie și care — pretindea el — îi inspirase ritmul pașilor săi.”

GERARD PHILPE VĂZUT DE UNII COLEGI. Există cazuri cînd unii mari actori incapabili de a-și domina invidia, riscă să-și compromită bunul renume și comit greșeli despre care, desigur, se vorbește. Iată ce povestea **Michel Simon** despre Gérard Philpe, colegul său mai tînar întru glorie: „Am turnat împreună cu el **Frumusețea diavolului**. Nu cred că era un mare actor. Nici o secundă n-am avut impresia. Am simțit doar că eram în fața unui profesionist extrem de abil, care se ocupa să știe unde era plasat aparatul, care era unghiul său de filmare cel mai favorabil. Această joacă a durat două luni. El n-a ținut niciodată să-mi dea replica. Or eu sînt foarte cînstit cu ceilalți comedieni. Cînd un actor își vrea „efectul” său, vrea să iasă în evidență, eu îl ajut. Nu mă costă nimic să-i servesc pe toți. Vreau ca ei să

Doi iluștri antagoniști: Gérard Philpe și Michel Simon

fie fericiți și să aibă succes. Nici o secundă măcar în timpul turnării n-am avut vreun contact direct cu Gérard. Dar această insolență a mers mai departe. Când **Frumusețea diavolului** a fost prezentat la Veneția, el s-a dus acolo cu René Clair, fiind convins că el o să capete un premiu. S-a întimplat însă ca premiul să-l obțin eu. La Punta del Este, tot eu am câștigat premiul de interpretare. El s-a grăbit să se ducă acolo și eu nefiind de față, a luat statueta și diploma ce mi se conferiseră și s-a fotografiat cu ele. În tapajul publicitar nu era vorba decât de el. Le-a luat apoi, trofeul și diploma, spunând că mi le va aduce la Paris. Am așteptat în zadar. Am declarat de mai multe ori în presă: — Voi intenta un proces lui Gérard Philippe dacă nu-mi aduce premiile! În sfârșit, după doi ani a avut loc o mică reuniune într-un salon, nu știu unde, cu aperitive, și mi-am recăpătat recompensele... Doi ani după!".

Michèle Morgan, care a jucat pentru întâia oară cu Gérard în **Orgollosii**, pare și ea destul de ezitantă amintindu-și de prima impresie pe care i-a lăsat-o el la prima lor colaborare: „Eram foarte curioasă să-l cunosc pe Gérard Philippe. A apărut în restaurantul hotelului îmbrăcat în alb, impecabil, înalt, subțire. Era un fel de Lorenzaccio cu suris de cercetaș. E adevărat că inspira femeilor un sentiment matern și dacă eu nu l-am resimțit, măcar l-am înțeles. L-am găsit simpatic, șarmant, nostim. Și... relațiile noastre s-au oprit aici, la această impresie. Raporturile noastre n-au mai avansat, rămânând la o camaraderie tot atât de gentilă, pe cât de rece. De ce? N-aș putea spune. Am analizat de atunci ce nu «mersese» între noi și mi-am dat seama că el trăia într-o lume a lui, particulară, foarte aparte, pe care n-aveam cum s-o cunosc. Cred că fiecare dintre noi ne-am luat după aparențe. El mi se părea un actor de stînga și eu eram convinsă că el mă lua drept o burgheză”.

MARLÈNE DESPRE DOI MARI DISPĂRUȚI. Gene-roasă și entuziastă, Marlène are cuvinte elogioase despre doi buni prieteni din alte generații, dispăruți din păcate în floarea vîrstei: Richard Burton și Zbysgniew Cybulski. Despre Burton ea scrie: „Iată un om care nu e numai un mare actor, ci și un bărbat care face că inimile noastre să bată mai repede, un bărbat de o forță de seducție desă-vîrșită, omul pentru care pare a fi fost inventat termenul „charisme”, idealul la care visează orice femeie din lume, perfecția căreia ele ar voi să-și sacrifice zilele lor monotone și obositoare. El ne surprinde întotdeauna, pe scenă și în viață. Calitatea pe care o apreciez la el tot atât cît și jocul lui de actor este talentul lui de scriitor. Dacă ați citit cumva cartea lui **Poveste de Crăciun**, e imposibil să nu fi fost captivați... Păcat că aproape a renunțat la teatrul. E atât de rar să vezi actori din generația lui depășind pe cei mai mari dintre cei vîrșnici”. Despre prietenul ei de dată mai recentă, regretatul Zbysgniew Cybulski, Marlène își amintește: „Cu admirabilul Cybulski era vorba să turnăm un film împreună. Dar el a murit prea devreme într-un accident. Era de-ajuns să-i fi văzut chipul în **Cenușă și diamant** pentru ca să nu-l mai uiți niciodată, impresionat pentru totdeauna de acei ochi disimulați în dîsul ochelarilor de soare. Ne-am cu-

noscut în Polonia, cu ocazia unui recital de-al meu și de la prima întîlnire am devenit cu adevărat prieteni. Îl văzusem deja pe ecran, dar el nu cunoștea nici unul din filmele mele. Fusese însă surprins și încîntat de jocul meu de scenă. Se așteptase la o crea-tură superficială de Hol-lywood și se lăsase prins în capcana mitului. De atunci, el nu mai scăpă nici un specta-col de-al meu. În seară ul-timei reprezentații, el a organi-zat o petrecere pentru noi toți, muzicienii și tehnicienii spectacolului. Știa că plecam în aceeași seară la Varșovia și ținuse să ne însoțească. În aceeași seară, cînd a terminat filmările, el a vrut să prindă trenul, dar a întîrziat și încercînd să se suie într-unul din vagoane din fugă, a căzut și a fost zdrobit de roțile în mers. Și azi încă, această moarte revoltătoare a unui mare om și artist mă obsedează. N-am mai văzut pînă la el un actor capabil să joace fără a se sluji de ochii săi și cred că nu voi mai vedea. De el îmi voi aminti întotdeauna, ceea ce n-aș putea spune despre majoritatea actorilor cu care am jucat.”

FELLINI VENERAT DE MARCELLO MASTROIANNI. Și azi interpretul favorit al magicianului Fellini, Marcello, își destăinuie atașamentul său față de maestrul care l-a făcut să-și descopere adevărata personalitate: „Fellini este foarte abil. El are calitatea de

Marlène Dietrich admira cu rezerve pe ilustrul ei coleg Chaplin

O indestructibilă amicitie între maestru (Fellini) și interpret (Marcello Mastroianni)

a te face să te simți perfect în largul tău. Atunci poți cu adevărat să-ți dezvălui sufletul. Pentru prima oară în viața mea am întâlnit pe cineva căruia să-i spun tot ce simțeam, ce aveam în mine, chiar lucrurile cele mai intime, mai ascunse. Pe parcursul unei conversații pe care o începusem plimbându-ne ca de obicei pe malul mării, el a început să mă cunoască bine, așa cum sint într-adevăr, nu ca actor, ci ca om. Și eu am aflat la rândul meu o serie de lucruri despre el pe care, poate, nu toată lumea le cunoaște. El a găsit maniera cea mai eficientă pentru a lucra cu mine, pentru a-mi impune această trăsătură necesară personajului din *Dolce vita*. Și într-adevăr, pe tot parcursul turnării filmului, m-am simțit diferit de ceea ce sint în general în viață. Există poate asemănări de fire între Marcello cel din film și mine, dar în viață eu nu sint ca el. El e mult mai sigur, mai scilpitor, mai vesel. El are mai multă personalitate. Și tot acest lucru a fost obținut pentru că într-adevăr Fellini a lucrat asupra mea ca un vrăjitor...

JEAN RENOIR FASCINAT DE ANNA MAGNANI.

Renoir își angaja actorii mai ales în funcție de personalitatea lor. Un vulcan în erupție ca Magnani nu corespundea poate eroinei din *Caleașca de aur*, dar el o venera pe marea divă italiană. „Mulți s-au mirat că folosesc o actriță atât de talentată, dar cunoscută pentru violența sa într-un ansamblu mai adecvat poate unei piese de marionete milaneze. Dar dacă așa fi folosit o actriță „distinsă”, filmul risca să devină dulceag. Cu Magnani în schimb, împingeam poate prea departe realismul. Evident, rolul i-a reușit, tulburătoare el interpretare obligându-mă să dau filmului un aer de bufonadă. Printre multiple calități cu care era înzestrată se afla și noblețea. Femeia aceasta, obișnuită cu roluri de femeie din popor sfîșiată de pasiuni, s-a simțit în largul ei în subtilitățile unei intrigii de curte. Fixasem lucrul în studio între douăsprezece și opt seara. La începutul filmărilor, Magnani nu apărea niciodată înainte de două. I-am explicat că se pierdea din pricina acelei întîrzieri, dar ei puțin îi păsa de producție. I-am explicat că nu era plăcut pentru colegii care veneau la timp, dar tot degeaba. La urmă am luat-o deoparte și i-am declarat că preferam să renunț la film de-

cît să înnebunească toată lumea. Amînțarea a impresionat-o și mi-a făgăduit că de atunci înainte va veni la timp, ținîndu-și promisiunea. Altă dificultate cu ea era de a o convinge să-și petreacă nopțile în pat și nu la cabaret. Dimineața sosea moartă de oboseală, cu cearcăne la ochi și incapabilă să-și amintească vreo replică. Operatorul, nepotul meu Claude, se strimba la gîndul că va trebui să o fotografieze în starea aceea. Ea începea prin a spune că nu va turna, că era prea urîtă, arătînd ca o cerșetoare bătrînă, toate acestea spuse tremurînd în capă ei mare de vizion și fumînd țigară după țigară. Insistam să permită s-o machieze, punînd-o să repete în decor. Lui Claude îi ceream s-o lumineze provizoriu ca să simtă căldura lămpilor. După cinci minute, pungile de sub ochi dispăreau, vocea i se limpezea, pîrînd cu zece ani mai tînără. Era Pericolă...”

MICHÈLE MORGAN DESPRE DOI PARTENERI: JEAN GABIN și JEAN-LOUIS BARRAULT.

În volumul ei de amintiri, Michèle Morgan se oprește, firește, cu nostalgie asupra unora dintre iluștrii ei parteneri de odinioară, ca de pildă Gabin și Barrault. Cu Gabin întîlnirea a fost romantică: „Nu-l văzusem pînă atunci decît pe ecran. Cunoșteam doar personajul lui: violent, seducător, cu scilpiri de tandrețe în ochii săi luminoși și accese de furie ce-i albeau buzele. Din imaginea lui se degaja o forță care plăcea, o eleganță, mai aproape de cea de foburg decît de Faubourg St. Germain. Tot văzîndu-l mai mult vagabond decît prinț îmi făcusem despre el o imagine stereotipă. Cînd l-am văzut prima dată, m-a izbit culoarea lui blondă. N-avea nimic din paloarea decolorată a Nordului, ci un blond cald ca al spicelor în soare. Ochii săi albaștri, sub sprîncenele dese și aurite, evocau un peisaj din Beauce sau din Brie. Cît despre costum, o descoperire! O eleganță tip golf, cașmir englezesc, costum strict Prince de Galles, cravată club și o albăstrea la bu-

Un personaj fascinant, Anna Magnani, alături de unul din marii ei admiratori: Tennessee Williams

tonieră, cochetăria lui. Totul era net la el, era ceea ce aş numi „o superbă prospeţime”, împrăştiind un parfum de „after shave” şi lavandă. Se simţea în largul lui şi în această ţinută ca şi în cele ale personajelor sale, aşa că te întrebai cine e în pielea celuiilalt, prinţul sau muncitorul?” Cu Jean-Louis Barrault, întâlnirea a fost altfel: „Pe platoul unde turnam **Venitul**, am remarcat într-o după-amiază un tânăr slab, ca o insectă neagră cu elitre fine, din cele pe care le vezi vara la ţară. În picioare, rezemându-se de un decor, el citea o broşură. Purta o vestă de piele din cele pe care le purtau vânzătorii de ziare. Era cufundat în lectura lui, cu fruntea-i largă pe care o buclă brună flutura în vînt. Genul lui de frumuseţe era pur intelectual. Mă intrigă. Ghicise oare privirea mea? A ridicat ochii şi m-a privit cu o grimasă care s-a transformat pe loc într-un suris totodată încrezător, generos şi naiv. Apoi, cu un mers uşor şi lent ca un dans, traversează spaţiul ce ne despărţea şi-mi întinse mîna: — Mă numesc Jean-Louis Barrault! N-avea decît 27 de ani, dar cariera lui îi crease un nume care nu putea lăsa pe nimeni indiferent. Era din cei care îndrăznesc. Numele lui era asociat cu cuvîntul „avangardă”. În film el era puţin sinucigaş, puţin anarhist şi amoretat de mine; aveam de jucat cîteva scene dramatice. La Charles Boyer, celălalt partener din film, totul era admirabil şi la locul lui, perfecţia clasică pe care o găseşti de regulă la actorii americani. Pe cînd la el rigoarea profesională domina, la Barrault totul nu era decît o trambulină de pe care

Impresii de neştters la prima întîlnire: Michèle Morgan — Jean Gabin

el spera întotdeauna să fie proiectat în stele. El reprezenta o manieră de a juca total diferită de toate cele pe care le cunoşteam. Acorda multă importanţă mimicii, dansului. Îmi amintesc de unele gesturi ale mîinilor lui care m-au încîntat. Ele purtau pe sus cuvintele, le lansau în aer, le recuperau. Era un precursor al expresiei corporale.”

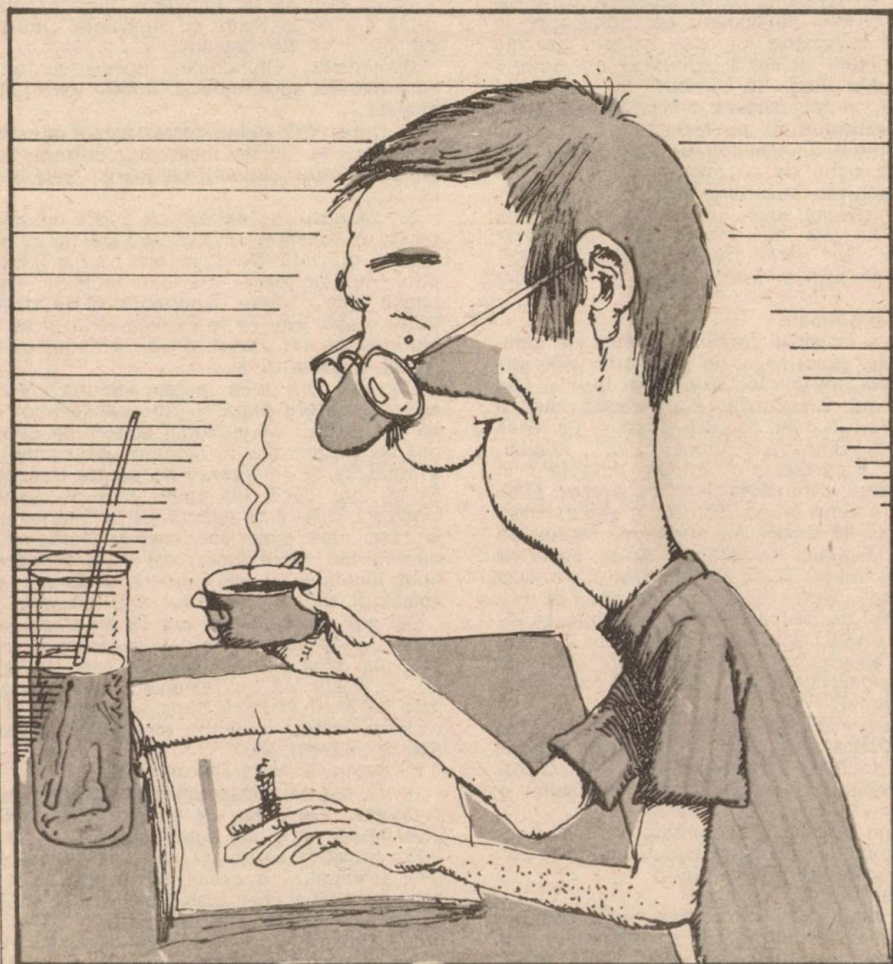
JEAN-LOUIS BARRAULT ÎSI AMINTEŞTE DE VIVIEN LEIGH. Profunda impresie pe care i-a lăsat-o lui Jean-Louis Barrault cea care avea să rămînă în mintea spectatorilor ca nemuritoarea Scarlett O'Hara, nu i s-a putut şterge din memorie: „În stagiunea 1957/58, Vivien Leigh îmi ceruse să vin să pun în scenă la Londra **Duelul Ingerilor** (titlul englezesc al piesei **Pentru**

Lucrece de Giraudoux). Ea juca rolul pe care Edwige Fenech îl interpretase la Paris. A fost o muncă pasionantă. M-am apropiat de actorii englezi, iubesc firea lor. Ca şi actorii francezi care au un atavism molieresc, actorii englezi amintesc totdeauna mai mult sau mai puţin curtea de han elizabetan. Ei miros mai mult a om decît a „fond de teint”. Chipul lui Vivien Leigh!... Cel mai gingaş nas care se putea închipui, bărbia spirituală, fructul acidulat al gurii, corpul ei felin, privirea sa de pisică. Ce „persoană”! Şi cît de bine ne înţelegeam noi! Un singur lucru mă surprindea la ea. Ea îşi lucra rolul urîndu-şi personajul — respectiv Paola. Ea îl ataca. Căuta neconţinut motive ca să nu-l iubească. Trebuia, aşadar, ca eu să pledez pentru Paola. Ea o aborda provocînd antipatia. Abia din clipa în care a consumat toate motivele de ură, şi-a luat-o asupra ei pe Paola. În rol, Vivien nu mai era doar o pisică, devenise panteră. Cînd, după cîteva ani radioul a anunţat moartea ei, nu-mi venea să cred că o făptură atît de curcioasă, atît de frumoasă, atît de irezistibilă, ca cel mai diabolic dintre îngeri a putut să dispară.”

ESTI CAM
ÎNTORS ?!

M W

LECTURI SUB ABAJUR

GEORGES SIMENON

„STÎNCILE PURPURII“

Oare oamenii ăștia pot bănuî că pentru mine e o chestiune de viață sau de moarte? Poate nu chiar de moarte, dar aproape. Ba da, dacă stai să te gîndești bine, într-adevăr de moarte!

Dar ei nu puteau bănuî nimic. Se învîrteau cu neastîmpăr în soare, ca două muște mari, îmbătate de polen. Exultau. Vedeau cu siguranță prima oară Coasta de Azur. Nu-și mai reveneau din uluială privind tufele imense de mimoze în februarie, marea albastră, cerul senin, bărci mici multicolore pe luciul apei, în timp ce în spatele lor cîte un om pescuia niște animale violete și spinose cu ajutorul unei undițe lungi de bambus.

— Dar ce fac oamenii ăștia? întrebă străinul, urmărindu-i de pe terasă.

Iar domnul Chincholle răspunse, ursuz, fără să ridice ochii de pe inventar:

— Pescuiesc arici-de-mare...

Omul traduse soției lui, care nu înțelesese nimic. Nu știa nici măcar ce-i aia arici-de-mare. Dar părea totuși încîntată, repetînd, ca și cum ar fi fost vorba de un cuvînt magic:

— Arici-de-mare.

Așa s-a întîmplat tot timpul, încă de dimineață. Mai exact spus, de cînd, prin cine știe ce miracol, mașina lor lungă s-a oprit în fața agenției lui Chincholle, îngrămădă între o braserie și un debit de cărți poștale. Pe placa matricolă, Chincholle citise: „NL”. Așadar, olandezi. El cercetase cu atenție pe șoferul în livree, capul, care părea tînăr, cu aceeași piele roză ca a unui prunc. Totuși, în zadar încercase el să fie amabil. Nu degeaba i se spunea Mojicul. Ficatul. Nevastă-sa. Apoi, povestea aceea cu fiul lui. După aceea... Dar cîte n-avea el pe cap! „Tineri căsătorii”, se gîndi el. Fusesse mirat că își manifestaseră dorința să închirieze o vilă mare, cu cel puțin șase camere. Și, cînd au precizat că vor sta toată vara, i se uscase gîtulejul de emoție. Să fi dat oare norocul peste el?

— Am o vilă foarte bună, la Cap D'Antibes, „Les Roches Pourpres”... („Stîncile purpurii”)... E tocmai liberă de o lună... Alți clienți vor s-o viziteze mîine. Dacă vreți să stabilim o întîlnire...

Oamenii aceștia abia debarcaseră și erau grăbiți. Aspirau deja aerul sudului prin toți porii. Nu voiau să piardă nimic.

— Imediat...

Ei nu știau că doamna Chincholle, care fusese tocmai operată pentru a treia oară în doi ani, ședea lungită pe o canapea veche, într-o

cameră întunecoasă, din spatele agenției.

Străinii vorbeau acum între ei, în limba lor, și se mirau probabil că un om trăind într-un astfel de climat, un om avînd, toată ziua sub ochi portul Cannes și sutele lui de iahturi albe, poate fi îmbrăcat în negru și e atît de galben la față.

„Stîncile Purpurii”... O vilă enormă, veche de cincizeci de ani, în stil rococo, cu vitralii la ferestre, tapete prăfuite, un calorifer care nu funcționa și, din cauza așezării ei, umiditate pînă și în toiul verii.

Numai că oamenii aceia nu vedeau decît ce-i frumos. Ei, care locuiau probabil la Haga sau Amsterdam, într-o casă modernă, de o curățenie exemplară, se extaziau în fața mușchiului de pe pietrele vechi și a falselor tapete orientale mucegăite.

Cît să le ceară? Nu trebuie să-i sperie. Nici nu trebuie să citeze o cifră prea mică. Douăzeci de mii? Douăzeci și cinci?...

La ce bun să se ambaleze, fiindcă pînă la urmă n-o să le placă cu siguranță. Douăzeci de mii o să fie deajuns...

Bineînțeles, Chincholle începu cu odăile care dădeau spre mare și în care intra uneori soarele.

— După cum vedeți, terasa asta e minunată, aici stau de obicei locatarii... Sufrageria, la stînga... Alături, salonul cel mare... Sala de biliard...

Și olandezul se extazia că există o sală de biliard. E adevărat că nici n-a încercat să vadă cum se prezintă! De altfel, nici nu i-ar fi trecut prin gînd să joace! Așa sînt locatarii. Chincholle avea o mare experiență! O să viziteze totul, o să-l lase să le explice totul, o să explodeze de entuziasm, o să-i promită că vor reveni a doua zi și...

Ce altă vilă le-ar putea închiria? Vitrina agenției lui era plină cu fotografiile unor vile de vînzare sau de închiriat, iahturi, de asemenea de vînzare sau de închiriat, dar nimeni nu a intrat să se intereseze de aceste tranzacții. El nu era decît un agent mărunt. Existau cincizeci, o sută de agenții, de la Cannes pînă la Nisa, care expuneau aceleași fotografii și nu reușeau mare lucru, cel mult închirierea unor locuințe cu trei camere deasupra unei spălătorii sau a atelierului unui cîrpaci.

Cel mai mare pericol era să deschizi ferestrele. Ultima dată, un canat i-a rămas în mină sau, mai bine zis, i-a căzut în cap. Căuta să nu se înșele, să nu minuiască decît pe cele care se aflau în stare bună. Și ăștia doi care vorbeau mereu în limba lor! Admirau oare? Sau își băteau joc?

El deschise sertarele unui bufet.

— Vă rog să observați că argintăria este completă... De altfel, am să vă dau o copie a inventarului și o să puteți controla.

Era groaznic să nu știi, să te afli la discreția unei strîmbături a acelei femei placide, care avea un zîmbet mai misterios ca acel al Giocondei. Le putea oare mărturisii?

Iată care-i situația. Eu n-am avut niciodată noroc. Toată viața n-am avut bani și am aler-

gat să-i cîstig. Soția mea colecționează toate bolile din Larousse-ul Medical. N-avem servitoare. Cînd mă înapoiez acasă, frînt de obo-seală, eu trebuie s-o masez și să-i prepar po-țiunile. Și toate astea n-ar fi nimic dacă...

Să le spună că nu suportă nici căldura, nici soarele, că ochii i se închideau uneori de obo-seală și că doctorii îi recomandaseră o va-canță la munte? Că era cel mai nefast sezon al anului din cauza vînturilor, care îți înghețau deodată ceafa sau șalele?

— Salonul cel mare... Se pot da recepții pentru cincizeci de persoane și chiar mai multe...

Soția își chestionă soțul, care îi traduse.

— Există încălzire centrală?

Și întorcîndu-se spre ea, Mojicul răspunde, încercînd să zimbească:

— Calorifer, **yes!**

Căci avea obiceiul să spună **yes** tuturor străinilor. Bineînțeles că săptămîna următoare o să-l caute, ca să-i reclame proasta funcțio-nare a caloriferului! Iar el le va promite că o să-l repare. Pînă atunci, o să vină primăvara. Și apoi, el, oricum, ar fi încasat banii! Două-zeci de mii? Douăzeci și cinci?

— Dacă vreți să urcăm să vedeți camerele.

Erau douăsprezece, opt ale stăpînilor, patru ale servitorilor, trei săli de baie, dulapuri de tot felul. Și el credea că înțelege, după cuvîn-tele și gesturile femeii, că nu-i vorba de un cuplu de tineri căsătoriți, că aveau copii, trei, cel puțin două guvernante, două cameriste, o bucătăreasă...

Toată lumea asta se afla acum la hotel! Iar domnul Swaan era în Australia! Asta conta in-deosebi! Domnul Swaan, proprietarul, care cumpărase vila „Stincile Purpurii”, într-o zi cînd băuse probabil mai mult whisky decît de obicei, și care încredințase agenției Chin-

cholle, închirierea vilei pînă în sezonul urmă-tor.

Or, el nu mai revenise de atunci. Nu mai re-venise de trei ani. Așa încît, dacă, din întîm-plare, Chincholle reușea să închirieze vila... Ce mare lucru putea să însemne douăzeci sau douăzeci și cinci de mii de franci pentru Swaan ăsta, care era atît de bogat?

— Aveți două aparate telefonice, unul la parter și unul la etajul întîi, dar dacă rămîneți mai mult timp, s-ar mai putea pune și în ca-merele principale...

Și își aruncă privirea pe inventar.

— Un pat cu baldachin stil Ludovic al XIII-lea, de epocă, puțin restaurat.

Ei ascultau distrați, căci pe ei îi interesau fe-restrele prin care se vedea un peisaj incîntă-tor, Golful Ingerilor, care se zărea în depăr-tare, un vas mare, alb, care intra în port, Alpii, pe ale căror culmi mai stăruia zăpada. Și băr-cile acelea lunguiețe ale pescarilor care pes-cuiau arici-de-mare.

— Bucătăria? se informă olandezul, după ce nevastă-sa spusese ceva.

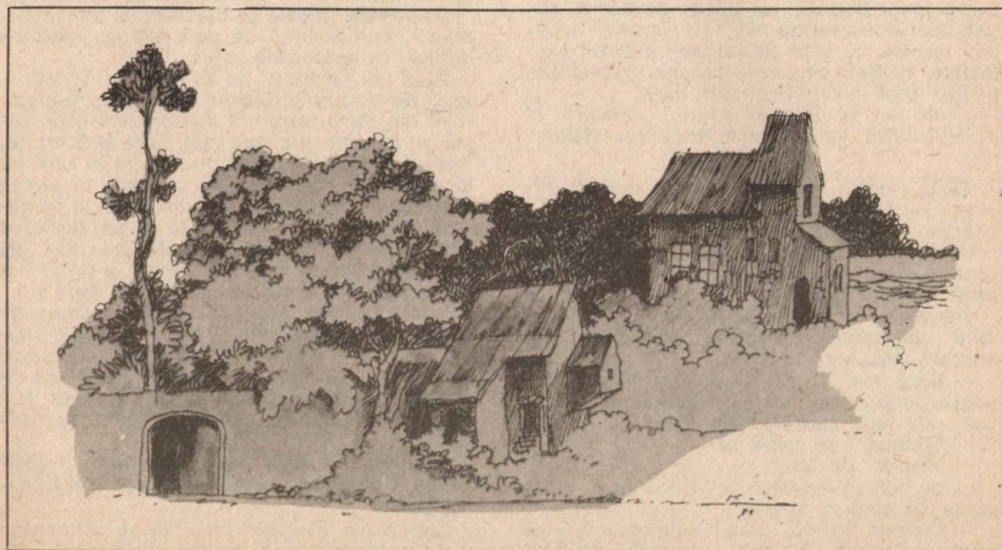
— S-o vedem! Nu era prea frumoasă, dar n-avea încotro, trebuia să le-o arate. O bucă-tărie mare, desigur, dar cu pereții vopsiți cafe-niu. La ei...

— Vedeți, e cît se poate de încăpătoare... Apă caldă și rece... Dulapuri mari. Aragaz... Iar aici...

Voia să le arate cămara, căci era conștiin-cios. Făcu un pas. O duhoare grea și încropită îl izbi în față. Trase ușa dulapului. Olandezii rămăseseră în prag, vorbind de altceva.

Nu observară nimic, nici că Chincholle se făcuse galben cum e ceara, nici că tușea, nici că se grăbea să-i scoată de acolo.

— Firește, de mîine dimineață am să pun să se curețe vila-

— Dar noi am vrea ca mine dimineată s-o și locuim...

Iar vorbeau în limba lor.

— Soția mea spune că preferă ca servitorii noștri să facă ei curățenia... O să vină cu ei mine dimineată... Ai cheile?

Dacă Chincholle nu și-ar fi întors spatele ocupat să închidă broasca unei comode, ei l-ar fi văzut că plînge. O clipă îi trecuse chiar prin minte ideea să le cadă în genunchi și să le mărturisească.

„Adevărul e că în cămară e un cadavru. Nu știu al cui e. Cred totuși că am recunoscut barba locatarului precedent... Nu era un olandez, ci un ungur... Avea o soție foarte frumoasă. Închiriasse vila pentru trei luni, dar după șase săptămîni, am primit o scrisoare din Roma în care mă înștiința că a renunțat la închiriere”.

Ce s-ar întîmpla? Poliția? Iar în ziare, etalată pe coloane întregi, povestea cadavrului din cămară... Nimeni n-ar mai închiria vila asta a crimei.

„M-aș fi descurcat, domnule Olandez, căci sînt deprins cu greutățile, chiar cu operațiile soției mele, dacă imbecilul de fiul meu...” Un băiețandru de șaisprezece ani, pentru care trebuia să plătească taxele la liceu! Un băiețandru care, ca să facă pe grozavul și să-și imite colegii lui bogați, a luat o mașină parcată pe Croisette, și a șters-o, împreună cu o fată, pe șoseaua Nisei.

Mașina se făcuse praf. Băiatul avea piciorul sfărîmat și suferea de leziuni interne. Era la spital! Iar fata, desfigurată. Se înfioră și acum cînd își aminti de vizita tatălui ei la agenția lui. Și aceea a proprietarului mașinii, un negustor de vinuri din Béziers!

„Ar trebui trimis la casa de corecție”, urla el. „Cînd ai un băiat care...”

Reclama douăzeci și opt de mii de franci. După lungi discuții, au căzut de acord să-i dea doar douăzeci de mii... Chincholle, Moji-cul, reușise, cu chiu cu vai, să-i plătească jumătate, cu banii pe care îi primise drept chirie pentru casa unui client din Paris.

„Cum am să încasez chiria”, scrisese el acestui client. Iar acesta îl răspunsese telefonic:

„Dacă metecii ăștia nu plătesc, să-și ia tal-pășita imediat!

Acum se aflau tustrei afară, în soare, pe terasă, deasupra acestor renumite stinci care nu erau purpurii, nici trandafirii ca acele din Estérel, ci ușor colorate.

Vila părea aproape plăcută. Aerul era îmbătător. Se auzeau clopotele din Antibes, iar pescarii trecuseră la visle.

— Dacă vrei să viu să te iau mine dimineața, pentru chei, am să-ți dau atunci și ceul... De fapt, care-i chiria vilei?

— Treizeci... se bălbîi el.

— Treizeci de mii?

La ce bun să mai discute? Bălbîi încet, vrînd parcă să conjure soarta.

— Treizeci de mii, asta-i ultimul preț. Așa mi-a comunicat, în mod categoric, clientul

meu, un miliardar american, care acum se află...

Olandezii îl priveau. Nu cumva soția?...

Soțul ei îi traducea cifra. Din fericire, ea privea în clipa aceea o barcă albastră pe care se înălța o velă galbenă. Închisese pleoapele. Și, gîndindu-se probabil la altceva, ea dădu afirmativ din cap.

Nu se duse în după-amiaza aceea să-și vadă fiul la spital, dar făcu tot ce făcea de obicei: aprinse focul spre a fierbe apa, rîșni cafeaua, iar pe la două, cînd razele soarelui năpădiră în casă, trase storul vechi cu dungi roșii și galbene... Apoi, masajul soției lui care, din cauza muștelor, trăia într-o cvasi obscuritate. După aceea, se duse să-i schimbe la librăria, din spatele braseriei, romanul ei popular, căci sărmana femeie citea unul pe zi.

Scrise, de asemenea, și afișele pe care le expunea în vitrină.

La nouă seara, după ce obloanele fuseseră trase, nevasta lui îl întrebă cu glasul ei stins de bolnavă.

— Ce faci?

— Trebuie să ies. Am o întîlnire cu un client.

— Îți iei bicicleta? se miră ea.

— E în afara orașului. Am să mă întorc tirziu... E vorba să închiriez vila „Stîncile Purpurii”...

Treizeci de mii! Ce bogați trebuie să fie! Nici n-au clipit din ochi! Ultimii locatari nu plățiseră decît zece mii, pe trei luni, și Chincholle a trebuit să mai cheltuiască trei mii de franci, ca să le instaleze radiatoare electrice. Dar asta nu le-a purtat noroc. Să fie într-adevăr domnul Czaris care... Un bărbat foarte bine, avea o înfățișare gravă și demnă și purta barbă. Poate că soția lui era prea frumoasă și prea tinăra pentru el. Și secretarul ăla...

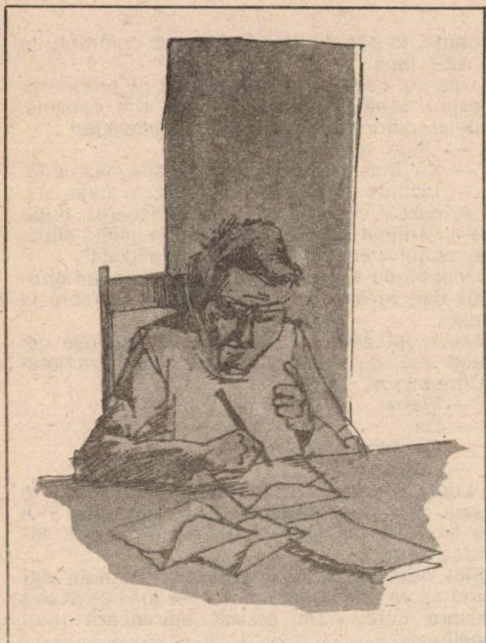
Chincholle pedala pe bicicleta lui demodată, de-a lungul șoselei, pe care alergau mașinile de lux și autocarele mari.

Zece mii de franci ca să termine cu negustorul de vinuri din Béziers. Zece mii proprietarului din Paris, care era în stare să-i cadă belea pe cap într-o zi sau alta. Căci ăsta era un mare pișicher. Își construise o vilă în care nu locuia decît cele trei luni ale verii și plătea cheltuielile din chiriile încasate iarna și primăvara. Oameni care se pricep să se descurce bine în viață. Și care îți telefonează să-i dai afară pe chiriașii care nu plătesc la timp. Din treizeci de mii, îi mai rămîneau deci zece mii... O sumă pe care Moji-cul n-o mai avusese de cînd... La drept vorbind, de cînd se născuse.

Nu mai că o să fie greu. Ar fi mai bine să se oprească la bistroul ăla și să tragă o dușcă de whisky. Și după aceea și în piața Antibes. Nu! Nu în piața Antibes, unde risca să fie recunoscut.

Întunericul îl înfricoșa tot atît de mult ca și lumea. Cheia cea mare a vilei îi apăsa buzunarul hainei.

Chincholle avusese timp să se gîndească toată după-amiaza. Cunoștea vila mai bine de-

cît oricine. Știa că exista, într-un colț al grădini, lîngă seră, o groapă în care se depuneau îngrășămintele, pe vremea cînd exista un grădinar. În seră, mai rămăseseră cîteva unelte.

El începu, fără să-și scoată pălăria, nici mănușile — căci purta totdeauna mănuși — să sape și mai adînc groapa. Apoi...

N-ar fi putut spune, dacă făcea asta pentru nevastă-sa, pentru băiatul lui sau... Făcea asta, în fond, pentru că avusese totdeauna ghinion și ce ghinion putea fi mai mare decît să dai peste un cadavru pe jumătate descompus într-un dulap al cămării, tocmai în ziua cînd reușise să închirieze vila pentru treizeci de mii de franci?

Adusese un sac cu el, legat pe cadrul bicicletei. Și o lanternă, dar îi fu teamă s-o folosească... Mîine dimineată, oamenii ăia, bine spălați, bine îmbrăcați, încîntați de soare, se vor învîrți prin vilă, vor deschide ferestrele stricate și-și vor da seama că fotoliile nu rezistă. Vor încerca să dea drumul la calorifer și atunci... Dar va fi prea tîrziu: achitaseră deja chiria.

Simți sub degete barba cadavrului, dar se feri să-l privească. Sacul era prea mic. Nu-și închipuisese cît e de greu să vîri un corp omenesc într-un sac. Acoperi groapa cu pămînt, pe care îl bătorii apoi bine. Pe urmă, gîndindu-se că s-ar putea să fie descoperite urmele pașilor lui, se duse să ia o greblă.

Cînd se înapoie acasă, trecuse mult de miezul nopții.

— Tu ești? întrebă soția, ca și cum ar fi putut fi altcineva.

Chincholle o liniști, răspunzîndu-i că el era,

apoi intră în bucătărie și luă din bufet sticla de vermut. O păstra, căci uneori era obligat să ofere un pahărel unui client și vermutul era oricum cea mai ieftină băutură.

— Ce faci, Pierre?

Așa îl chema. El nu răspunse, căci era ocupat să bea din sticlă.

— Pierrel... Unde ești?

— Aici, reuși el, în sfîrșit, să bîlbiie.

— De ce nu vii?

De ce? Pentru că nu putea bea vermutul și în mijlocul bucătăriei îl apucase greața.

— Pariez că iar ai băut...

O marotă de femeie. El nu bea niciodată, din cauza ficatului.

— Au semnat?

— Cine?

— Clienții tăi... Pentru „Stîncile Purpurii”...

— Or să vină mîine dimineată.

— Crezi?

Înlemni de spaimă. Dacă într-adevăr n-or să mai vină? Nu le știa numele, nici adresa. Citise „N.L.” pe placa mașinii lor, dar nu reținuse numărul.

— N-am închis ochii... Niște mateloți au cîntat pînă mai adineauri, nu știu în ce limbă, pe un iaht, care e ancorat chiar în fața noastră...

Parcă el dormea? Era sigur dinainte că olandezii ăștia... Trebuia să suspecteze, din moment ce n-au discutat măcar prețul... Și ca un protest împotriva soartei care se înversuna împotriva lui, nu se rase. „La ce bun să mă rad, să mă tund, să-mi pun pantalonii sub saltea ca să-și păstreze dunga, să scriu anunțurile care nu înșelau pe nimeni... Confort modern... vedere splendidă spre mare, preț moderat...”

— Fierbe apa, Pierre.

Afară se auzi zgomotul unei mașini: Tresări, alergă la vitrină. Nu era decît camioneta unui băcan care livra mărfurile iahturilor din port.

...Poc, poc!... Poșta.

O scrisoare din Paris. Se aștepta. Confirmarea telegramei. Hîrtia purta antetul drogheriei. Dactilografiată.

„...Sînt foarte mirat că n-ai luat mai multe informații despre locatarii care... și te rog să întreprinzi toate diligențele necesare pentru ca...”

Încă unul care n-avea nevoie de cei zeci mii de franci.

— N-ai uitat poțiunea, Pierre?... Știi, cartea care mi-ai adus-o ieri... Am și citit-o... Ar trebui ca tu...

Vrrrrr...

Duduitul asemănător celui al unui avion, urmat de scrișnetul roților.

Mașina, splendida mașină a olandezilor! Care păreau și mai frumoși, mai trandafirii, mai strălucitori decît ieri. Mașina era descoperită. Trei fete, între patru și opt ani, se așezau pe una din banchete: erau frumoase ca niște flori. Lîngă șofer, două guvernante în uniforme bleu.

— Ai pregătit contractul?

— Dar... Nu știam că o să veniți atît de de-

vreme... E...

Mai morocănos, mai nepoliticos ca niciodată. Dintr-adins. Și cu cit simțea nerăbdarea olandezului mai mare, cu atât recopia mai încet contractul de închiriere în trei exemplare, calcula prețul timbrelor, pe care le tot căuta în sertar ca, până la urmă, să citească cu glas tare inventarul spre a fi aprobat.

— Trebuie să vă mai atrag atenția că, chiar în cazul că dv. vă veți ocupa de curățenia vilei, prețul curățeniei e și el inclus, așa-i regula, și că va trebui să depuneți o cauțiune de cinci mii de franci pentru eventualele stricăciuni... Și să-mi semnați cecul pe numele meu... treizeci de mii... și cinci mii garanție... Plus cinci mii pentru curățenie... și zece la sută comisioanele...

Fetițele nu se mai săturau privind spectacolul plin de viață al portului...

— Uitați cheile!... Dacă vreți să vin cu dv... Va previn însa că eu n-am decit o bicicletă...

C e faci, Pierre?

— Nimic...

O perdea de perle metalice despărțea biroul agenției de camera doamnei Chincholle.

— Au plătit?

— Da, răspuse el, aproape arțăgos.

Ce făcea? Căuta ultima adresă, din Roma, a ungurului, sau, mai degrabă... ungurul care nu mai putea fi la Roma acum, deoarece, într-un dulap din cămară...

— Nu vii să-mi faci masajul?

— Imediat...

Uite-o, a găsit-o! „Hotel Excelsior”...

Cu siguranță că n-o scrisese domnul Czaris. Secretarul lui? Probabil. În timp ce soția ședea lângă el.

„Doamnă,

îmi îngădui să vă scriu spre a vă informa că în urma plecării dv. precipitate...”

Ezită între **precipitate** și **inopinate**. Le scrisese pe amândouă.și inopinate, am procedat, potrivit instrucțiunilor proprietarului și ale agențiilor de închirieri, la un inventar complet al vilei și...”

— Pierre!

O pereche de tineri amărâți citeau anunțurile din vitrină. Oamenii care o să-l facă să-și piardă o zi întreagă ca, până la urmă, să închirieze, poate cu o reducere de preț, o cameră, cu autorizația de a-și găti și spăla în ea. Cu un gest brusc, el trase storul vitrinei, împiedicându-i astfel să mai citească afișele.

....drept urmare, rezultă că, pentru anumite stricăciuni, de care desigur că dv. vă amintiți cu siguranță, îmi datorați, ca despăgubiri, suma de...”

Ce cifră să treacă?...

— Dar taci din gură, pentru Dumnezeu! strigă el soției lui. Nu vezi că lucrez?

— Ce?

— La naiba! Știi bine că am de lucru!

....Suma de treizeci de mii de franci, pe care o să vă rog să mi-o expediați cât mai curînd cu

putință, în caz contrariu...” În caz contrariu ce o să-i facă?

....mă voi vedea silit să-l sesizez pe proprietar despre această chestiune care, sînt convins, nu se datorează decît unei neînțelegeri...”

— Unde te duci?

— Să încasez cecul. Nu se știe niciodată.

— Închide bine ușa. Deunăzi, ai uitat și...

A încasat cecul. A expediat scrisoarea, după ce a verificat adresa și a scris, în ultima clipă, pe colțul plicului: „Să fie reexpediată”.

Înapoiindu-se acasă, ar fi dorit să ia un aperitiv dar, în aceeași clipă, a simțit o arsură la ficat.

„Peste opt zile, cel mai târziu...” Ascunse cei zece mii de franci într-un clasor etichetat „Contencios”

— Pierre!

— Da.

— Ce faci acolo?

— Lucrez.

Lucra, într-adevăr. Scria ciorna scrisorii în cazul cînd doamna Czaris îi va răspunde și îi va expedia cei treizeci de mii de franci. Fiindcă atunci...

„Sînt dezolat că vă importunez din nou, dar cred că vă dați seama că o chestiune ca aceea despre care v-am sesizat antrenează mari cheltuieli”...

Peste șase luni, soția lui murea, în odăita din spatele agenției, pe cînd el combina un nou plan pentru...

Avea o sută de mii de franci în „Contencios”. Doamna Czaris și amantul ei — în orice caz secretarul fostului ei soț — se aflau la Cairo.

„Doamnă și stimată clientă,

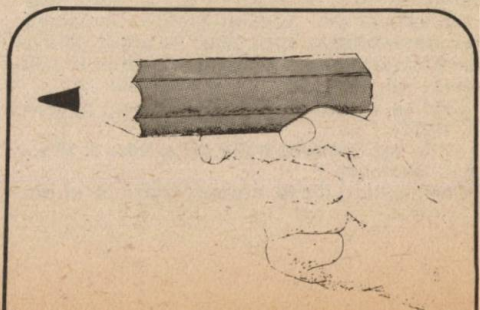
Evenimente neprevăzute mă silesc, spre marele meu regret, să vă scriu din nou...”

Se ocupa foarte puțin de fiul lui, nu știa nici măcar cînd se întorcea sau nu seara acasă. Nu-i dădea bani sau, în orice caz, foarte puțini. Își lua cafeaua la braserie, ca să economisească astfel lemnele pentru bucătărie.

N-o să reușească niciodată s-o facă pe femeia aceea să-i plătească... Toată ziua, proiecta scrisori, scrisori, scrisori...

....Vă rog insistent să vă puneți în situația unui biet om care...” O sută douăzeci?... O sută cinci-zece de mii în „Contencios”... Dar cine îi putea spune cit o să-i ajungă banii ăștia și dacă o să mai poată strînge alții?...

Traducere de
PAUL B. MARIAN

WILLIAM FAULKNER

FUNIA DE PESCUIT

Cei doi mergeau pe partea dintre râu și zidul des de chiparoși, trestii, pini și tufe de măcieș. Unul din ei avea o tolba din pinză de iută care fusese spălată și arăta de parcă ar fi fost și călcată. Celălalt, un tânăr, după obraz, nu i-ai fi dat nici douăzeci de ani. Nivelul apei era scăzut, așa cum e pe la mijlocul lui iulie.

— Trebuie să fi prins pești în apa asta, zise tânărul.

— Dacă s-o fi întâmplat să pescuiescă, zise cel cu tolba. El și Joe întind funia aceea numai când îi vine lui Lonnie și nu când mușcă peștele.

— Oricum, or fi acolo, zise băiatul. Nu cred că-i pasă lui Lonnie cine îi scoate din apă.

Drumul urca acum spre un loc deschis, un fel de promontoriu. Aici se găsea o colibă cu acoperișul țuguat, înjghebată din pinză mucegăită, bucăți inegale de scindură și bidoane de ulei turtite cu ciocanul. Un burlan ruginit se înălța șui deasupra colibei, lângă ea se afla o legătură săracă de lemne de foc, un topor și un mănunchi de araci rezemați de un perete. Pe jos, în fața ușii deschise, se zăreau cam o duzină de capete de frînghie tăiate dintr-un ghem și o cutie de tablă ruginită pe jumătate plină cu cirlige groase, o parte din ele prinse în capetele de frînghie. Dar nu era nimeni pe-acolo.

— Barca nu-i aici, zise bărbatul cu tolba. Așa că nu s-o fi dus la magazin. Și atunci își dădu seama că tânărul plecase mai departe și respirând adânc fu gata să-l strige când, deodată, din tufiș țîșni un om și se opri în fața lui scîncind agitat — un om nu prea voinic, dar cu brațe și umeri enormi, un adult avînd totuși ceva de copil în felul în care se mișca, desculț, într-o salopetă prăpădită și cu privirea aceea stăruitoare a surdomuților.

— Salut Joe, zise bărbatul cu tolba, ridicînd glasul așa cum fac oamenii cînd au de a face cu oei pe care știu că nu-i pot înțelege. Unde-i Lonnie? Ridică tolba. Ați prins ceva pește?

Celălalt se uită doar lung la el, scîncind agitat. Apoi se întoarse și o luă la fugă pe potecă în direcția în care dispărase tânărul, care în clipa aceea striga:

— la, uită-te la funia asta!

Bărbatul mai în vîrstă se îndreptă într-acolo. Tânărul stătea aplecat și privea încordat peste apă, lângă un copac de la care cobora pieziș în râu o funie de bumbac. Surdomutul stătea în spatele lui, scîncind și mișcîndu-se agitat,

cînd pe un picior cînd pe celălalt, și, înainte ca bărbatul mai în vîrstă să-l ajungă, se întoarse și trecînd pe lângă el fugi înapoi spre colibă. Dat fiind nivelul rîului, funia întinsă de la un mal la celălalt între cei doi copaci trebuia să fie deasupra apei, și numai cirligele prinse de capetele de sfoară să fie scufundate în unde. Acum însă funia cobora în râu din amîndouă capetele, trăgînd puternic în aval și chiar bărbatul mai în vîrstă simți că mișcă.

— E cît un om de mare! strigă tânărul.

— Uite barca, e-acolo, zise omul mai în vîrstă. Tânărul o văzu și el — peste apă și mai jos de ei — plutind într-un pilc de sălcii de după un promontoriu.

— Du-te și adu-o și o să vedem cît de mare e peștele asta!

Tânărul se descălță, își scoase salopeta și cămașa și intrînd în apă începu să înnoate de-a curmezîșul ca să-l poarte curentul spre barcă, se urcă în ea și se apucă să vîslească înapoi, stînd drept în picioare și uitîndu-se încordat în amonte, spre locul unde funia trăgea puternic în jos și în centrul căreia apa, din cînd în cînd, se învoluma din pricina unei mișcări în adînc. Aduse barca în dreptul omului mai în vîrstă care, în clipa aceea, se pomeni cu surdomutul din nou în spatele lui, scîncind mereu și agitat și încercînd să intre în barcă.

— Pleacă de aici! zise omul mai în vîrstă, împingîndu-l înapoi. Pleacă, Joe!

— Grăbește-te! zise tânărul uitîndu-se încordat spre funia cufundată în apă, unde, în timp ce privea, ceva se rostogoli greoi spre suprafață și apoi se cufundă iar.

— E ceva acolo, îmi pun capul. Și e mare cît un om!

Bărbatul mai în vîrstă intră în barcă. Ținîndu-se de funie, trase barca de-a lungul ei, cînd cu o mină cînd cu cealaltă.

Dinspre malul rîului, din urma lor, surdomutul începu deodată să îngine ceva. Sunetele pe care le scotea erau de ajuns de puternice.

nchetă?, spuse Stevens.

— Lonnie Grinnup. Procurorul era un bătrîn doctor de țară. L-au găsit doi oameni, înecat, azi dimineață, prins în propria lui funie de pescuit.

— Nu se poate! spuse Stevens. Bietul, nenorocitul de el. Vin acolo.

Ca procuror al comitatului nu avea de ce să se amestece, chiar dacă n-ar fi fost vorba de un accident. Știa asta. Voia să privească obrazul celui mort dintr-un motiv de ordin sentimental. Actualul comitat Yoknapatawpha fusese întemeiat nu de unul, ci, în același timp, de trei pionieri. Veniseră împreună călări din Carolina, trecînd prin defileul Cumberland, pe vremea cînd Jefferson mai era un post al Agenției Chickasaw, și cumpăraseră pămînt din posesiunile indiene și întemeiaseră familii și înfloriseră și pieriseră, așa că acum, după o sută de ani, în tot comitatul pe care contribuiseră să-l creeze, nu mai rămăsese decît un singur urmaș al celor trei familii.

Acesta era Stevens, deoarece ultimul vîrstar al familiei Helston murise înainte de sfîrșitul

veacului, iar Louis Grenier, nici el însuși, nu știuse vreodată că e Louis Grenier. Nici numele de Lonnie Grinnup, cum își spunea el însuși, nu era în stare să și-l scrie. Orfan, ca și Stevens, era un bărbat de statură aproape mijlocie, trecînd puțin de treizeci de ani și cunoscut în tot comitatul — avea un obraz delicat dacă îl priveai a doua oară, era liniștit, așezat, întotdeauna vesel, cu același pământ de barbă aurie, cu părul moale, care nu cunoscuse niciodată briciul, și cu ochi pașnici, de culoare deschisă. „Lovit la cap”, ziceau oamenii. Dar orice-ar fi fost, fusese „lovit” foarte ușor, încît nu-i lipsea nimic din ce i-ar fi fost necesar. Locuia, an de an, într-o colibă pe care și-o construise singur dintr-un cort vechi și niște scînduri potrivite la nimereala și bidoane turtite de ulei, împreună cu un orfan surdmut pe care-l luase în colibă lui în urma cu zece ani și-l îmbrăca, îl hrănea și-l creștea și care mintal nu ajunsese măcar acolo unde ajunsese el.

În fapt, coliba și funia de pescuit și cîrligele lui se aflau aproape în exact centrul celor o mie și ceva de acri pe care stramoșii lui îi stăpîniseră cîndva. Dar ei nu știuse asta niciodată.

Stevens era de părere că nici nu i-ar fi pasat, ar fi refuzat să accepte ideea că un om singur ar putea, sau ar trebui, să stăpîneasca atît de mult din pămîntul care aparține tuturor, fiecărui om pentru folosul și plăcerea sa — în cazul lui, îi erau suficiente cele treizeci sau patruzeci de picioare pătrate pe care se afla coliba și lățimea aceea de rîu deasupra caruia era întinsă funia lui de pescuit, unde oricine era oricînd binevenit, fie că el era sau nu acolo, să se folosească de undițe și să-i mîncească mîncarea atîta vreme cît era de mîncare.

Cîteodată își înțepenea ușa colibei să nu intre animalele care dădeau tîrcoale pe acolo și, împreună cu însoțitorul lui surdmut, apareau, fără să fi fost anunțat sau pofțit, la unele case sau cabane de pînă la vreo cincisprezece mile mai departe, rămînînd aici cîteva săptămîni, amabil, liniștit, necerînd ceva anume și fără a fi slugarnic, dormind oriunde voiau gazdele să-l pună să doarmă — în finul din pod sau în pat, în camerele de oaspeți sau unde dormea familia — iar tînarul surdmut se culca în pridvor sau pe jos în fața ușii, acolo unde-l putea auzi respirînd pe cel ce-i era și frate și tată. Era singurul sunet care se deosebea de toate celelalte neauzite de pe pămînt. Pe acesta îl auzea fără greș.

Era după-amiază devreme. Din cauza caldurii, depărtașele păreau albastre. Și atunci, peste întinderea șesului, acolo unde șoseaua începea să meargă paralel cu albia rîului, Stevens zări clădirea magazinului. De obicei locul ar fi fost pustiu, dar acum se și vedeau grămădi buluc în jurul clădirii mașinile prapadite, fără capotă, caii și catirii înșeuai, calareții și conducătorii mașinilor pe care îi știa pe nume. Ba, mai mult, și ei îl știau, și-l votau an după an și-l cheamau pe numele de botez, chiar dacă nu-l înțelegeau prea bine, tot așa cum

nu știau ce-o fi cu cheia Phi Beta Kappa*, de la Harvard, atîrnata de iașul ceasului său. Trase alături de mașina procurorului.

Dupa cum pareă, ancheta nu avea să se desfășoare înăuntrul magazinului, ci în moara de alături, unde în fața ușii deschise salopetele și camașile curate de simbata și capetele goale și cefe arse de soare cu linia albă, vizibila a îndreptării de simbata a părului cu briciul se înghesuiau foarte tacute. Îi făcua loc să intre. La o masă, pe trei scaune, ședeau procurorul și doi martori.

Stevens vază un bărbat de vreo patruzeci de ani cu o tolba curată de pinză de iută, împăturită de cîteva ori de parc-ar fi fost o carte, și un tînar cu o expresie obosită și uimită pe față. Cadavru era întins sub o cuvertură pe masa joasă a pietrei de moară, imobilă. Se îndreptă într-acolo și ridica un colț al cuverturii, se uita la fața celui mort și se întoarse, gata să plece înapoi, în oraș, și apoi nu mai plecă în oraș.

— Cred că asta-i totul, zise procurorul. Își arunca privirea spre ușa. E-n regula, lke, zise. Acum, poți să-ți ieși!

Ca și ceilalți, Stevens se dadă deoparte și se uita atent la cei patru oameni care se ndreptau spre cuvertură.

— Tu îl ieși, lke?, spuse el.

Cel mai în vîrstă din cei patru se întoarse și se uita o clipă la el.

— Da. Își ținea banii de înmormîntare la Mitchell, la magazin.

— Tu și Posse și Mathew și Jon Blake, spuse Stevens.

De data aceasta omul îl privi mirat, aproape nerăbdător.

— Putem acoperi diferența, zise el.

— Va ajut eu, spuse Stevens.

— Multumesc, zise celalalt. Avem destul. Și atunci procurorul se băga printre ei, vorbind apăsător.

— Bine, băieți. Faceți-le loc!

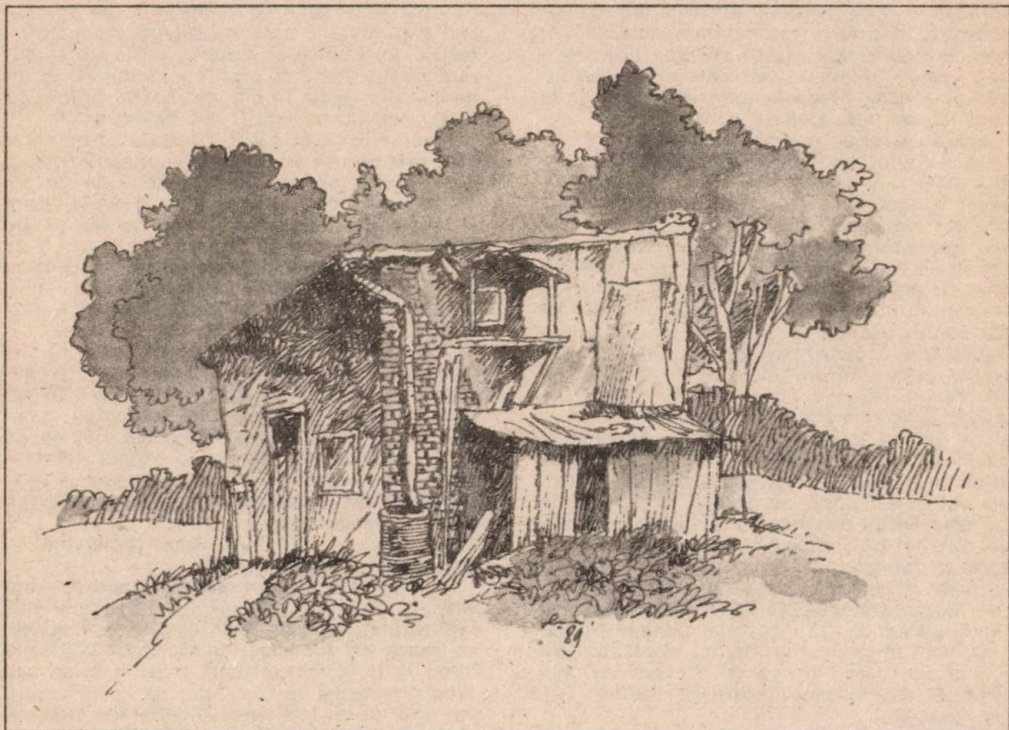
Împreună cu ceilalți, Stevens ieși din nou afară, în după-amiază. Trasa cu spatele în fața ușii era o căruța care înainte nu fusese acolo. În căruța fuseseră așternute paie și, ca și ceilalți, Stevens ramase cu capul gol privindu-i pe cei patru oameni ieșind din moară, cărînd legătura înfașurată în cuvertură și apropiindu-se de căruța. Trei sau patru oameni se îndreptară să-i ajute și Stevens se apropiă și el, atîngîndu-l pe umăr pe tînarul cu aceeași expresie de sfîrșită, neîncrezătoare și nestăpînită uimire pe față.

— Te-ai dus și ai luat barca înainte de a ști că e ceva în neregulă, spuse el.

— Chiar așa, zise tînarul. La început vorbi destul de liniștit. Am înnotat într-acolo și am luat barca și am vislit înapoi. Știam că e ceva în undița. Se vedea cum mișcă...

— Vrei să spui că ai adus barca înnot, spuse Stevens.

* Phi Beta Kappa — inițiale ale cuvîntelor grecești „Philosophia bion Kybernetes” — filosofia călăuză a vieții, societate academică americană, fondată în 1776.

— ...jos în... Poftim?
— Ai adus barca înot. Ai înotat pînă acolo, ai apucat-o și ai adus-o înot.

— Nu, domnule! Înapoi am vislit. Am vislit înapoi, de-a curmezișul apei! N-am banuit nimic nici o clipă! Vedeam peștii...

— Cu ce? întreba Stevens. Tînarul îl privi furios. Cu ce-ai vislit înapoi?

— Cu visla! Am luat visla și am vislit înapoi și tot timpul vedeam cum se zbateau în apă. Nu voiau să-î dea drumul! Se agățaseră de el chiar după ce l-am scos afara, și tot mușcau din el! Pești erau! Știam că broaștele țestoase fac așa ceva, dar aștia erau pești! Mușcau din el! Bineînțeles că am crezut că e un pește acolo! Era! N-o să mai manînc niciodată pește. Niciodată!

Nu pareă să fi durat mult, totuși, după amiaza plecase undeva, luînd cu ea și ceva din arșita. Din nou în mașina, cu mina pe starter, Stevens se uita la caruța gata de plecare. **Dar nu-i în regulă, se gîndi el. Nu se leagă. Mai e ceva care mi-a scăpat, ceva ce n-am văzut. Sau ceva ce nu s-a întîmplat încă.**

Caruța se puse în mișcare, trecînd peste terasamentul plin de praf, îndreptîndu-se spre șosea; doi oameni stateau pe capra și alți doi călăreau pe cătri lîngă ea. Stevens ambreia și mașina se și porni. Trecu pe lîngă caruța în viteză.

Dupa o mila, Stevens coti din nou pe dealuri, pe un drumeag de pămînt. Drumul urca,

din cînd în cînd se vedea soarele, iar în unele locuri, printre creste, amurgul se și coborîse. Aici drumul se desparte în doua. Între cele doua poteci se ridica o biserică fara clopotnița, varuită în alb și lîngă ea se zăreau o seama de lespezi din marmura ieftină, risipite printre alte morminte, indicate doar de borcane de sticlă cu capul în jos, de oale și de caramizi sparte.

Fara să șoave, Stevens se apropie de biserică, întoarse și opri mașina cu fața spre locul unde drumul se desparte în doua și șoseaua pe care venise cotea și dispărea în departare. Din cauza cotiturii, auzi citva timp caruța înainte de a o vedea, apoi auzi camionul. Coborî dinspre dealurile din spatele lui, în viteză, ivindu-se, brusc și încetinind, o cabină și o caroserie joasă, acoperită cu o prelată.

Camionul trase la margine, acolo unde drumul se desparte în doua, și opri, și apoi auzi caruța din nou și o zări, cași pe cei doi călăreți venind în amurg pe cotitură, și acum vazu un barbat care statea în drum lîngă camion și Stevens îl recunoscu: Tyler Ballenbaugh — un fermier, înșurat, cu familie și cu o faimă de om arogant și violent, care se născuse pe acele locuri și plecase în vest și revenise aducînd cu el, ca o miasmă, zvonuri despre sumele care le cîștigase la joc, care se casătorise și cumparase pămînt și nu mai juca la cărți, dar în unii ani își ipoteca recolta și cu banii cumpara sau vindea viitoare recolte de

bumbac — stînd în drum lînga caruța, o siluetă înaltă în amurg, vorbind oamenilor din caruța fără să ridice glasul sau să facă vreun gest. Lînga el era un alt bărbat, în cămașa albă, pe care Stevens nu-l recunoscuse și la care nu se uita a doua oară.

Apăsă starterul; din nou mașina se porni și se auzi zgomotul motorului. Aprinse farurile și ieși rapid din curtea bisericii și de acolo în drum, în spatele caruței, și bărbatul în cămașa albă sari pe scara mașinii, strigînd la el, și Stevens îl recunoscuse și pe el: era un frate mai tîrziu al lui Ballenbaugh, care plecase la Memphis cu ani în urmă, unde se știe că fusese angajat în timpul unei greve ca paznic înarmat dar care, în ultimii doi sau trei ani, stătea la fratele său ascunzîndu-se, se spunea, nu de poliție, ci de unii din prietenii sau tovarășii lui de afaceri de mai tîrziu, din Memphis. Din cînd în cînd numele lui era la loc de frunte în știrile despre scandaluri sau bătăi izbucnite la baluri sau petreceri de la țară. Odată, fusese prins și aruncat în închisoare de doi poliști din Jefferson; unde, simbetele, beat se lauda cu isprăvile lui din trecut și-și blestema soarta de acum și pe fratele lui mai mare care-l pusese să lucreze la ferma.

— Pe cine dracu' spionezi?, striga el.

— Boyd, zise celălalt Ballenbaugh. Nici nu ridică glasul. Du-te înapoi la camion! Nu făcuse nici un gest — un bărbat voinic, cu fața întunecată, care-l privea pe Stevens cu ochi spalăciți, reci și total inexpresivi. Sal'tare, Gavin, zise el.

— Sal'tare, Tyler, spuse Gavin. Vrei să-l iei pe Lonnie?

— E cineva împotriva?

— Eu nu, spuse Stevens, dîndu-se jos din mașină. Să te ajut să-l scoți din caruța.

După aceea se urcă din nou în mașină. Caruța se puse în mișcare. Camionul dădu înapoi și întoarse, accelerînd; cele două fețe trecu- ră în viteză pe lînga el — aceea pe care o vedea Stevens acum nu părea agresivă, ci speriată; pe cealaltă nu se vedea nimic altceva decît ochii calmi, reci și spalăciți. Farul crăpat din spate disparu după creasta dealului. **Avea număr din Comitatul Okatoba**, se gîndi el.

Lonnie Grinnup nu înmormintat în după amiaza următoare, cortegiul plecînd de la casa lui Tyler Ballenbaugh.

Stevens nu era de față.

— Nici Joe n-a fost, presupun, spuse el. Omul lui Lonnie.

— Nu, nici el nu era. Oamenii care s-au dus duminică dimineața la salașul lui Lonnie să se uite la funia aceea de pescuit spuneau că se mai învîrtea pe acolo, căutîndu-l pe Lonnie. Dar la înmormintare n-a fost. Dacă-l găsește pe Lonnie, de data aceasta poate se întînda lînga el, dar n-o să-l mai audă respirînd.

Nu, spuse Stevens.

În după amiaza aceea era în Mottstown, capitala comitatului Okatoba. Și deși era duminică și deși nu știa ce caută, decît cînd avea să găsească, găsi ce

cauta înainte de a se întuneca — pe agentul societății care, în urmă cu cincisprezece ani, îi făcuse lui Lonnie Grinnup o poliță de asigurare pentru suma de cinci mii de dolari, cu indemnizație dublă în caz de moarte prin accident, beneficiar fiind Tyler Ballenbaugh.

Totul era ca la carte. Doctorul examiner nu-l mai văzuse vreodată pe Lonnie Grinnup, dar îl cunoștea pe Tyler Ballenbaugh de ani de zile și Lonnie își pusese degetul pe cerere și Ballenbaugh plătise prima primă și de atunci continuase să o facă.

Nu era nimic deosebit de secret în povestea asta în afara de faptul că treaba se făcuse în alt oraș și Stevens își dădu seama că nici acest lucru nu era neobișnuit de ciudat.

Comitatul Okatoba era chiar peste rîu, la trei mile de la locuința lui Ballenbaugh, și Stevens cunoștea mulți alți oameni care aveau pămînt într-un comitat și își cumparau mașinile și camioanele și-și țineau banii la banca în alt comitat, ascultînd de o ușoară neîncredere, posibil atavica, a omului crescut la țară, poate nu atît în oamenii cu gulere albe, cît în pavaj și electricitate.

— Atunci să nu anunț încă societatea de asigurare? întrebă agentul.

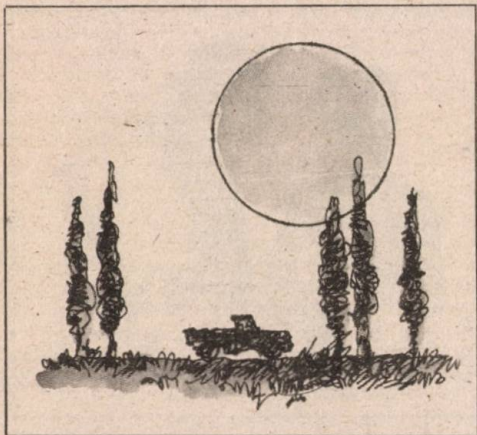
— Nu. Aș vrea să-i primești cererea cînd vine să o depună, să-i explici că o să treacă vreo săptămîna pînă va fi rezolvată, să aștepți să treacă trei zile și să-i trimiți vorba să vină la birou la dumneata a doua zi pe la nouă sau zece dimineața; să nu-i spui de ce și pentru ce. Apoi să-mi telefonezi la Jefferson cînd vei ști că a acceptat.

A doua zi dimineața, devreme, cam în zorii zilei, valul de caldura se potoli. Întins în pat, orbit de lumina fulgerelor, asculta cum ele trazeau și cum rapaia ploaia cu furie și se gîndea cum trebuie să bată și să șiroiască năvalnic apa de culoarea lutului peste mormîntul proaspăt și singularit al lui Lonnie Grinnup, de pe dealul acela golaș de lînga biserica fără clopotnița și ce larmă trebuie să facă, dincolo de vîietul rîului care creștea, izbînd în coliba de tinichea și pînza unde tînarul surdomut îl aștepta încă să vină acasă, știind că s-a întîmplat ceva, dar nu cum, nici de ce. **Nu cum**, se gîndi Stevens. **L-or fi prosti într-un fel. Nici nu s-au ostenit să-l lege. Pur și simplu l-au prosti.**

Miercuri seara, agentul de asigurare din Mottstown îi telefona spunîndu-i că Tyler Ballenbaugh a depus cererea pentru despăgubire.

— Foarte bine, spuse Stevens. Trimite-i vorba luni să vină marți la dumneata. Și înștiințează-mă cînd vei ști că vine. Puse receptorul în furcă. **Joc pocher cu cărțile pe față*, cu un om care s-a dovedit a fi un jucător, ceea ce eu nu sînt, se gîndi el. Dar cel puțin l-am silit să tragă o carte. Și știe cu cine joacă.** Așa ca atunci cînd primi al doilea mesaj, în după-amiaza următoare zilei de luni, știa doar ce

* Stud poker — o variantă a jocului de pocher (draw poker), în care fiecare jucător i se servesc tot cinci cărți, dar prima carte e cu fața în jos, iar celelalte patru sînt date pe față.

avea sa faca el. Se gindise întâi sa-i ceara șerifului sa-i dea un ajutor de șerif sau sa ia cu el vreun prieten. **Dar nici chiar un prieten n-ar crede că tot ce am e o carte indoielnică,** își spuse el, **deși așa e: un om singur, chiar dacă e un ucigaș amator, poate fi liniștit la gindul că n-a lăsat nici o urmă. Dar cind sint doi, nici unul nu e liniștit la gindul că poate celălalt va fi lăsat vreo urmă.**

Așa că se duse de unul singur. Avea un pistol. Se uita la el și-l puse la loc în sertarul lui. **Cel puțin cu asta n-o să tragă nimeni în mine,** își spuse.

Pleacă din oraș după ce se întunecă.

De data aceasta trecu pe lângă magazin, o clădire întunecată la marginea șoselei. Cînd ajunse la poteca pe care o luase cu noua zile în urmă, coti la dreapta și merse așa un sfert de milă și se abatu spre o curte plină de gunoi, cu farurile aprinse îndreptate spre o baracă întunecată. Nu le stinse. Coborî și o porni în bataia razelor farurilor spre baraca strigînd:

— Nate! Nate!

După o clipă se auzi glasul unui negru, deși nu se zări nici o lumină.

— Mă duc la salașul domnului Lonnie Grinnup. Dacă nu mă întorc pînă la ziua, te duci la magazin și le spui.

— Nici un răspuns. Apoi un glas de femeie spuse: — Pleacă de-acolo, de la ușa! Glasul bărbatului se auzi murmurînd ceva.

— N-ai ce-i faci! striga femeia. Pleacă de-acolo și lasă-i pe albi în treaba lor!

Va să zică sint și alții în afară de mine, își spuse Stevens gîndindu-se cît de des, aproape întotdeauna, au negrii acest instinct, nu al raului, ci al recunoașterii imediate a raului, acolo unde el se manifesta. Se întoarse la mașină, stinse farurile și-și lua lanterna de pe banchetă.

Dădu peste camion. În lumina apropiată a lanternei văzu din nou numărul pe care-l zărise cu noua zile în urmă disparînd după creasta dealului. Stinse lanterna și o puse în buzunar.

Dupa douazeci de minute își dadu seama că n-ar fi trebuit să-și facă griji din pricina luminii. Era pe poteca dintre zidul întunecat al deșeurilor și rîu și zări o lucire ștersă prin perețele de pînă al colibei și putu să și auda cele două glasuri — unul rece, potolit, și stăpînit, celălalt, aspru și strident. Se potolici de stiva de lemne și apoi de încă altceva, dădu de ușa și o trînti de perete și nimeri în mijlocul casei pustiite, a colibei celui mort — saltelele de paie zvirlite de pe priciul de lemn, soba răsturnată, și vasele de gătit împrăștiate — unde Tyler Ballenbaugh îl înfrunța cu pistolul în mîna, iar fratele lui mai tînar stătea pe jumătate aplecat deasupra unei lăzi răsturnate.

— Înapoi, Gavin, zise Ballenbaugh.

— Da-te tu înapoi, Tyler, spuse Stevens. E prea tîrziu.

Fratele mai mic se ridica. Stevens observa pe fața lui că-l recunoaște.

— Ei, drace... zise el.

— Totul s-a terminat, Gavin!, zise Ballenbaugh. Să nu mă minți!

— Cred că da, spuse Stevens. Lasa jos pistolul!

— Cine mai e cu tine?

— De-ajuns de mulți, spuse Stevens. Lasa jos pistolul, Tyler.

— Pe dracu, zise fratele lui Tyler. Dădu să facă un pas, Stevens îl văzu că se uita rapid la ușa din spatele lui. Minte! Nu-i nimeni cu el. Spionează pe aici, pe colo, cum a făcut-o și atunci băgîndu-și nasul în treburi de care o să-și dorească să se fi ținut departe. Fiindcă de data asta o s-o pătească.

Se îndreptă spre Stevens, puțin cam încovoit, cu brațele ținute ceva mai departe de corp.

— Boyd!, zise Tyler. Celălalt continuă să se apropie de Stevens fără să zîmbească, dar cu o lumină ciudată lucîndu-i în ochi. Boyd, spuse Tyler. Și atunci se mișcă și el cu o iuțeală uimitoare, îl depăși pe celălalt și cu o mișcare a brațului îl împinse înapoi spre prici. Cei doi se înfruntară — unul rece, liniștit, impasibil, cu pistolul în mîna, fără a-l îndrepta spre ceva, celălalt, pe jumătate aplecat, rînjind.

— Ce dracu vrei să faci? Să-l lași să ne ducă în oraș ca pe doi mici nenorociți?

— Asta o să hotărască eu, zise Tyler. Se uita la Stevens. N-am vrut niciodată să fie așa, Gavin. I-am făcut asigurarea pe viață, i-am plătit primele — asta da. Dar era o treabă bună: dacă trăia mai mult ca mine, n-aș mai fi avut nevoie de bani, și dacă eu aș fi trăit mai mult ca el aș fi încasat ceea ce socotisem. Nu era nici un secret în treaba asta. A fost făcută la lumina zilei. Oricine putea să afle despre ce e vorba. S-ar putea ca el să fi vorbit de treaba asta. Nu i-am zis niciodată să n-o facă. Și oricum, cine ar fi avut ceva împotriva? I-am dat să mînce ori de cîte ori a venit la mine, rămînea întotdeauna cît de mult voia, venea cînd voia să vină. Dar niciodată nu m-am gîndit să fie așa.

Pe neașteptate, tînarul Ballenbaugh începu să rîdă, pe jumătate ghemuit lînga priciul unde-l împinsese celălalt.

— Va să zică asta-i povestea, zise el. Așa stau lucrurile. Și apoi încetă să râdă, deși trecerea de la o stare la alta fu atât de puțin vizibilă sau poate atât de rapidă, încât era greu de sesizat. Se ridicase în picioare, aplecându-se puțin înainte, în fața fratelui său.

— Nu eu l-am asigurat pentru cinci mii de dolari! Nu eu aveam să iau...

— Gura, zise Tyler.

— ...cinci mii de dolari când aveau să-l găsească mort pe...

Tyler se îndreptă cu pași apăsați spre celălalt și-l pleznă pe obraz de două ori, cu palma și cu dosul palmei, ținând pistolul în fața lui cu cealaltă mână.

— Am zis gura, Boyd!, spuse el. Se uită din nou la Stevens. Niciodată nu m-am gândit să fie așa. Nu mai vreau banii ăștia acum. Chiar dacă asigurarea are să-i plătească, pentru că nu așa am vrut să fie. Nu așa mi-am închipuit. Ce-ai de gând să faci?

— Mă mai întrebi? Vreau o acuzare de omor.

— Atunci dovedește-oi se repezi Boyd. Încearcă s-o dovedești! Nu eu l-am asigurat pe viață pentru...

— Gura, zise Tyler. Vorbea pe un ton aproape blajin, uitându-se la Stevens cu ochii aceia spălăciți, care nu spuneau nimic. Nu poți face asta! Numele meu e curat. A fost. Poate că n-a făcut nimeni prea mult pentru el, dar nimeni nu l-a minjit prea rău pînă acum. Nu datorez nimic nimănui, nu am luat nimic ce n-a fost al meu. Nu tebuie să faci așa ceva, Gavin.

— Nu trebuie să fac nimic altceva, Tyler.

Celălalt se uită la el. Stevens îl auzi cum respiră adînc. Dar expresia feței nu i se schimbă deloc.

— Vrei ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.

— Justiția vrea acest lucru. Poate că Lonnie Grinnup vrea acest lucru. Tu n-ai vrea?

Celălalt se uită lung al el. Apoi Tyler se întoarce și îi făcu semn fratelui său și altul lui Stevens, tăcut, dar imperativ.

Apoi ieșiră din colibă, stînd în lumina care venea prin ușă; de undeva veni o adiere, foșnind în frunzișul de deasupra lor și încetă, stingîndu-se.

La început Stevens nu-și dădu seama ce voia să facă Ballenbaugh. Cu crescîndă surprindere îl văzu că se întoarce către fratele său, cu mina întinsă, vorbindu-i cu adevărată asprime în glas:

— Acesta e capătul drumului. Mi-a fost teamă din seara aceea cînd ai venit acasă și mi-ai spus. Trebuia să te fi crescut mai bine, dar n-am făcut-o. Asta e. Fii tare și termină.

— Bagă de seamă, Tyler! spuse Stevens. Să nu faci asta!

— Nu te amesteca, Gavin. Dacă vrei ochi pentru ochi, asta-ai să ai. Se uită țintă la fratele lui și nici măcar nu-și întoarse privirea spre Stevens. Asta-i, zise el. Primește-o în picioare.

Apoi fu prea tîrziu. Stevens îl văzu pe Boyd că sare înapoi. Il văzu pe Tyler că face un pas

înainte și i se păru că distinge în glasul celui-lalt surprinderea, neîncrederea apoi înțelegerrea greșelii făcute.

— Aruncă pistolul, Boyd, zise el. Aruncă-l!

— Aha, îl vrei înapoi, nu-i așa?, zise tînarul. Am venit la tine în noaptea aceea și ți-am spus că ai să ai cinci mii de dolari de îndată ce se va întîmpla să se uite cineva la funia aceea și ți-am cerut să-mi dai zece dolari și m-ai refuzat, zece dolari și n-ai vrut. Desigur că-l poți căpăta. Ia-l! Pistolul fulgeră, de jos dintr-o parte; flacăra portocalie irumpe din nou în jos în timp ce celălalt se prăbușea.

Acum e rîndul meu, se gîndi Stevens. Stăteau față în față; auzi din nou adierea aceea ușoară venind de undeva, foșnind în frunzele de deasupra lui și potolindu-se.

— Fugi cît mai poți, Boyd, zise el. Ai făcut de-ajuns de multe. Acum: fugi!

— Desigur c-o să fug. Acum poți să te frămînti cît vrei din pricina mea, fiindcă într-un minut n-o să mai ai nici o grijă. O să fug, firește, după ce-am să spun o vorbă deșteptilor care vin și-și bagă nasul unde, al dracului, ar vrea să nu-l fi băgat...

Acum o să tragă, se gîndi Stevens și sări într-o parte. O clipă avu iluzia că se vede cum sare, reflectat cumva în licărul de lumină venind dinspre rîu, luminozitatea aceea pe care apa o emană în întuneric deasupra capului lui Boyd Ballenbaugh. Apoi își dădu seama că nu se vedea pe el, că nu fusese vîntul pe care-l auzise, cînd făptura, ființa care nu avea glas și nu avea nevoie de așa ceva, care aștepta de nouă zile ca Lonnie Grinnup să vină acasă, căzu în spatele ucigașului cu minile întinse și cu trupul aplecat și încordat într-o tăcută și mortală săritură.

Era în copac, se gîndi Stevens. Pistolul fulgeră. Văzu scăpărarea, dar nu auzi nici un sunet.

Cînd șeriful comitatului se ivi pe alee — un bărbat masiv, și el, plăcut, afabil, cu ochii chiar mai spălăciți și mai lipsiți de orice expresie decît aceia ai lui Tyler Ballenbaugh, Stevens, proaspăt bandajat de

chirurg, ședea după cină pe verandă.

— Nu stau mai mult de un minut, zise șeriful, altfel nu te-aș fi deranjat.

— Cum să mă deranjezi? spuse Stevens.

Șeriful se sprijini într-un picior de balustrada verandei.

— Cum stai cu capul?

— Bine, spuse Stevens.

— Asta-i bine, cred că ai auzit unde l-am găsit pe Boyd.

Stevens se uita la el cu totul indiferent.

— Poate că da, spuse pe un ton amabil. Nu prea îmi aduc aminte azi de multe, în afară de o durere de cap.

— Tu ne-ai spus unde să-l căutăm. Erai conștient când am ajuns acolo. Încercăi să-i dai apă lui Tyler. Ne-ai spus să ne uităm la funia de pescuit.

— Da? ca să vezi ce poate să spună un om beat sau cu mintea aiurea. Citeodată poate să aibă și dreptate.

— Tu ai avut. Ne-am uitat la funie și l-am găsit pe Boyd, agățat de unul din cîrlige, mort întocmai ca Lonnie Grinnup. Tyler Ballenbaugh avea un picior zdrobit și un glonț în umăr, iar tu aveai la cap o rană de puteai baga o țigară de foi în ea. Cum o fi ajuns, Gavin, la funia aceea de pescuit?

— Nu știu, spuse Stevens.

— Bine, acum nu sînt șerif. Cum a ajuns Boyd pe funia aceea?

— Nu știu.

Șeriful îl privi; se uită unul la celălalt.

— Așa răspunzi unor prieteni care te întreabă ceva?

— Da. Fiindcă, vezi tu, fusesem împușcat. Nu știu.

Șeriful scoase din buzunar o țigară de foi și se uită lung la ea.

— Joe, băiatul acela surdomut pe care-l creștea Lonnie, se pare că pină la urmă a plecat. Mai era pe aici duminica trecută, dar de atunci nu l-a mai văzut nimeni. Ar fi putut rămîne. Nimeni nu l-ar fi bătut la cap.

— Poate că îi lipsea prea mult Lonnie ca să rămînă, spuse Stevens.

— Poate că-i lipsea Lonnie. Șeriful se ridică. Mușcă de capătul țigării de foi și o aprinse. Nu cumva glonțul acela te-a făcut să uiți și chestia asta? Ce anume te-a făcut să bănuiești că nu e în regulă ceva? Ce a fost ce noi, ceilalți, n-am reușit să observăm?

— Visla aceea, spuse Stevens.

— Visla?

— Când te duci la cabană, nu întinzi niciodată peste rîu o funie de pescuit? Și atunci nu visești, ci tragi barca de-a lungul funiei cu mina, de la un cîrlig la altul. Lonnie nu folosea niciodată visla; el ținea barca legată de același copac de care era prinsă funia, iar visla o ținea în colibă. Dacă ai fi fost vreodată pe acolo, ai fi văzut-o. Dar visla era în barca atunci cînd băiatul a găsit-o.

JOHN CHEEVER

O, VOI, TINERETE ȘI FRUMUSEȚE!

La sfîrșitul aproape al fiecărei din acele prelungite și frecventate petreceri de sîmbătă seara, din suburbia Shady Hill, cînd mai toți din cei care aveau să-și petreacă dimineața următoare jucînd golf sau tenis, o porniseră spre casele lor de cîteva ceasuri bune, iar cei zece, doisprezece invitați rămași nu se puteau hotărî să plece, deși ginul și whisky-ul erau pe terminate, iar ici și colo cîte o nevastă, așteptîndu-și bărbatul, începea să bea lapte, cînd toată lumea pierduse socoteala timpului, iar dădacele, angajate de acești înrați petrecăreți să le supravegheze copiii, demulți se vor fi tolănit pe vreo canapea, cufundîndu-se într-un somn adînc, bîntuit de romanțuri și vise despre premii la concursuri gastronomice și despre calatorii peste ocean, cînd bețivii belicoși, jucătorul de zaruri, pianistul și femeia, care trebuiau să înfrunte zădărnicia unei soarte vitrege, își vor fi dat cu toții glas resentimentelor, cînd fiecare propunere — de a lua micul dejun la familia Farquarson, de a face o partidă de înot, de a merge și a-i trezi din somn pe Townsendi, de a merge ba ici, ba colo — se va fi stins înainte încă de a fi formulată, atunci, exact atunci, Trace Bearden începea să-l dojenească pe Cash Bentley pentru virsta lui înaintată și părul rărit. Dojana anticipa totdeauna scena cu mutatul mobilelor din camera de zi. Trace și Cash mutau mesele și scaunele, canapelele și paravanul din fața căminului, lada cu lemne și taburetul, și, cînd isprăveau, locul era de nerecunoscut. Apoi, dacă gazdei i se întimpla să aibă un pistol; era rugată să-l dea la iveală. Cash își scotea pantofii și lua poziția de start în dosul vreunei canapele. Trace trăgea un foc de armă țîntind prin vreo fereastră deschisă și, dacă era un nou venit care nu știa ce însemnau toate acele pregătiri, ți-ai fi dat seama pe dată că aveai să asisti la o cursă cu obstacole. Cash se lansa peste canapele, peste mese, peste paravan și scaune. Nu se putea numi chiar o cursă, deoarece Cash alerga de unul singur, dar, oricum, era ceva neobișnuit să-l vezi pe acest om de patruzeci de ani sîrînd atîtea obstacole cu asemenea grație. Nu exista mobilă în Shady Hill pe care Cash să nu o poată sări. Cursa se încheia cu ovății și, nu după multă vreme, petrecerea se spargea.

Cash fusese campion de curse cu obstacole, dar, cînd vorbea despre trecutul său strălucit, niciodată nu devenea plicticos sau prea stăruitor. Colegiul la care își petrecuse tinerețea îi oferise o slujbă remunerată în ca-

În românește de
RADU LUPAN

drul consiliului absolvenților, dar el o refuzase, conștient că acea etapă a vieții lui se încheiase. Cash și soția lui, Louise, aveau doi copii și trăiau într-o casă destul de modestă pe Alewives Lane. Erau membri ai clubului din localitate, deși nu și-o prea puteau permite, dar, în cazul familiei Bentley, nimeni nu făcuse niciodată vreo obiecție, Cash fiind unul din cei mai îndrăgiți oameni din Shady Hill. Încă mai era suplu — avea mereu grijă să nu se îngrase —, iar dimineața se îndrepta spre gară cu un pas ușor și energic, care-i trăda preocupările atletice. Parul i se rărise și în unele dimineți se scula cu ochii umflați, dar toate acestea nu reușeau să-i răpească prea mult din acel farmec al unei tinereți tenace.

În afaceri, Cash avusese parte de multe eșecuri și dezamăgiri și motivele de îngrijorare din pricina banilor nu lipseau. Erau într-o veșnică întârziere cu plata impozitelor și a ipotecilor, iar sertarul mesei din salon era burdușit de chitanțe neonorate. Relațiile dintre bancă și familia Bentley erau întotdeauna pe muchie de cuțit. Louise arăta destul de drăguță simbată seara, dar viața-i era istovitoare și monotona. Prin buzunarele taioarelor, paltoanelor și rochiilor ei găseai ghemotoace de hirtie pe care scria „margarină, conserve de spanac, biscuiți pentru căței, cîrnați, piper, untura...”. Dimineața, pe jumătate adormită, puneă pe foc apa de cafea și încerca să dilueze sucul de portocale înghețat. Apoi trebuia să se duca la copii. Se tira în patru labe pe sub birou ca să recupereze vreun ciorap de-al lui Toby, se întindea pe burtă virîndu-se sub pat — cu praful în nas — ca să scoată de acolo pantoful lui Rachel. Apoi urmau dereticatul prin casă, rușele de spălat și gătitul, ca să nu mai vorbim de pretențiile copiilor. Nu exista să nu se găsească vreun pantof de încălțat sau de descălțat, fermoare de închis sau deschis, popouri de sters, lacrimi de zîntat, iar cînd soarele cobora spre apus — îl putea vedea de la ferestra bucătăriei — rămîneau cîna de pregătit, copiii de îmbrăiat, poveștile de noapte-bună și rugăciunile. Cu „Tatal nostru” răsîrînd în camera întunecată ziua copiilor se isprăvea, dar pentru Louise Bentley sfîrșitul încă nu i se întrevedeă. Mai erau cîrpitul, cusutul și cite ceva de calcat. Și, după șaisprezece ani de gospodărie, gîndul la corvezile domestice nu-i dădea pace nici în somn. Canadienele, pantofii, baia copiilor, și cumparaturile pareau să i se fi înstăpînit în subconștient. Din cînd în cînd, vorbea în somn — atît de tare încît își trezea barbatul. „Nu-mi pot permite cotelete de vițel”, rosti ea într-o noapte, apoi ofta plină de zbucium și, în cele din urmă, se liniști.

Dupa criteriile curente, în Shady Hill, Cash și Louise aveau un mariaj fericit, dar nici din casnicia lor nu lipseau sușurile și cobișurile. Uneori, Cash putea fi extrem de irascibil. Cînd se întorcea acasă după o zi proastă la slujba și vedea ca, dintr-o pricina sau alta, Louise încă nu era gata cu masa de seară, devenea urfios: „Of, pentru numele lui Dumnezeu!”, striga el și se ducea în bucatarie unde își încălzea cite ceva din frigider. Bea și un

whisky ca să se mai calmeze pe durata acestei încercări, dar rezultatul nu era niciodată mulțumitor; de obicei reușea să ardă fundul vreunei cratițe, iar cînd, în cele din urmă, se așezau la masă, bucătăria era plină de fum. Era numai o chestiune de minute pînă să izbucneasă deplin cearta. Atunci, Louise fugea sus pe scări, se arunca pe păt și plîngea cu sughițuri, iar Cash înșfaca sticla de whisky și n-o lăsa din mîna pînă nu se amțeța de tot. Aceste certuri, în ciuda încrîncenării cu care Cash și Louise se lansau în ele, le pricinuiau amîndurora o mare suferință. Cash rămînea jos în sufragerie să doarmă pe o canapea, înșă, odată vrajă stîrnită, nici somnul nu ajută la nimic, căci dacă dimineața dădeau cu ochii unul de altul, pe data începeau din nou ciorovaiala. Apoi Cash pleca la gară și, îndată ce copiii erau duși la creșă, Louise își puneă haina și traversa peluza spre casa familiei Bearden. La o ceașcă de cafea fierbinte își varsa tot necazul, împărtaşindu-și grijile lui Lucy Bearden. Ce rost mai avea casnicia? Ce rost mai avea dragostea? Întotdeauna Lucy o sfătuia să-și caute o slujbă. Asta-i va da independența emoțională și financiară, și asta, spunea Lucy, e lucrul de care are ea nevoie.

Seara, treburile mergeau și mai prost. Cash nu mai venea la masă deloc, apareă pe la unsprezece, împleticindu-se la ușa și toată cîndaneala aia mizeră era luată de la capat, Louise, sus în pat toată numai lacrimi, Cash întins pe canapeaua din salon. După citeva zile și nopți petrecute tot așa, Louise declara că ajunsese la capatul răbdării. Se hotărâ să plece să locuiască la sora ei, maritata în Mamaroneck. Ziua aleasă pentru plecare era in-deobște o simbată, cînd Cash stătea acasă. Louise își strîngea lucrurile într-o valiză și-și lua cecurile din sertarul biroului, apoi făcea o

baie și-și puneau cel mai bun combinezon pe care-l avea. Cash, trecînd prin dreptul dormitorului, o zărea prin ușa deschisă. Combinezonul era transparent și, deodată, Cash devenea tot numai căința, tandrețe, farmec, înțelegere și iubire. „O, dragostea mea!”, gemea el, iar peste vreo oră, cînd coborau să mănînce ceva, suspinau și-și aruncau ocheadre dragostoase; deveneau cuplul cel mai fericit din tot estul Statelor Unite. De obicei cam pe la vremea asta apărea și Lucy Bearden cu vestea bună că a găsit o slujbă pentru Louise. Lucy suna la ușa, iar Cash, înfășurat în halat, venea să-i deschidă. Bineînțeles, nu stătea la palavre cu Cash, ci se grăbea spre sufragerie să-i împartăsească bieteii Louise vestea cea bună. „Da, e foarte draguț din partea ta că te-ai interesat”, răspundea Louise vag, „dar nu sînt sigură că-mi mai doresc o slujbă acum. Nu cred că ar fi de acord Cash să muncesc, nu-i așa, iubituț?” Apoi își întorcea ochii mari și negri spre Cash și atunci oricine putea simți ca plutește ceva în aer. Lucy se scuza în grabă, retrăgîndu-se din fața unei astfel de scene corupte, dar nu pleca niciodată purtîndu-le pica, fiindcă și ea, la rîndu-i, era maritata de nouăsprezece ani și știa prea bine că orice casnicie își are sușurile și coborîșurile ei. Și nu pleca nici cu vreun spor de înțelepciune, căci, la următoarea ceartă, căuta cu aceeași îndrăgire o slujbă pentru Louise. Dar toate aceste certuri și împăcări, asemenea curselor cu obstacole, nu păreau să-și piardă nimic din intensitate prin repetare.

Intre primăvara seara de sîmbătă, familia Farquarson a dat o petrecere în cinstea Bentley-ilor. Sărbătoreau șaptesprezece ani de la casatorie. Sîmbăta după-amiază, Louise s-a apucat cu atîta osîdie de pregătiri, ca și cum ar fi fost vorba de spălătul rufelor din fiecare luni. S-a odihnit vreo oră, cu ochii pe ceas — picioarele sprijinite în sus de perete, barbia într-o eșarfă și ochii acoperiți cu comprese cu soluții astringente. Împachetările cu nămol, centura mult prea strîmtă, pensatul, ondulatul parului și fardatul care nu se mai terminau, toate erau menite să asigure reîntinerirea. Simțînd pînă la urmă că succesul nu era deplin, își prinse un voal care să-i acopere ochii — era totuși o femeie draguță, iar toate cosmeticele cu care se luptase și voalul nu-i puteau șterge din priviri nici farmecul maturității, nici scîlpirea ironică și pasională. Petrecerea era reușită și toți s-au distrat de minune. Singurul care a bătut prea mult a fost Trace Bearden. La orele tirzii ale petrecerii a început să-l mustră pe Cash din pricina părului rar, iar acesta, înțelegător, s-a apucat să mute mobila. Harry Farquarson avea un pistol și Trace se duse pe terasa ca să traga un foc în aer. Cash sări peste canapea, peste capătul mesei, peste brațele fotoliului și peste paravanul de la cămin. Dar un colț al scrinului îl făcu să se împiedice și se prăbuși ca un zid de cărămizi. Louise dadu un țipăt și se repezi spre locul unde Cash zăcea la pămînt. Avea o tăietură în frunte și cineva îi

făcu un bandaj să-i oprească sîngele. Cînd încerca să se ridice, se împletici și se prăbuși din nou, iar pe chip i se așternu o paloare verzuie. Harry telefona doctorului Parminter, doctorului Hopewell, doctorului Altman și doctorului Barnstable, dar era două noaptea și nu răspunde nici unul. În cele din urmă, un anume doctor Yerkes, total necunoscut, acceptă să vină. Yerkes era tînar — nu părea îndeajuns de vîrstnic să fie doctor — și privi în jur la harababura din camera și la invitații îngrijați, de parcă acolo s-ar fi petrecut niște lucruri ciudate. De la bun început nu știa cum să-l ia pe Cash. „la spune, ce te supăra, bătrîne?”, a întrebat el. Cash își rupsesse piciorul. Doctorul îi puse o atelă, iar Harry și Trace îl carară pe rînit la mașina doctorului. Louise i-a urmat pînă la spital, unde Cash a fost internat într-o rezervă. Doctorul îi dadu un sedativ, iar Louise îl sîrută și, spre dimineață, se întoarse acasă.

Cash își petrecu două săptămîni în spital și, la întoarcere, se sprijinea într-o cîrja, iar piciorul rupt era pus în ghips. Mai trecu zece zile bune pînă să poată ajunge schiopătînd la gară să prindă trenul de dimineață. „De-acum încolo n-am să mai pot alerga la cursa cu obstacole, iubito”, îi mărturisii Louisei cu tristețe. Ea îi răspunde că n-are importanța, dar, chiar dacă pentru ea nu conta, se pare că pentru el conta foarte mult. În spital slăbise mult. Trecea printr-o perioadă proastă, nici el nu înțelegea ce se petrece. El însuși, dar și totul din jur, părea să se schimbe pe nesimțite în rău. Pînă și simțurile păreau să uneltescă împotriva-i pentru a distruge lumea curată în care viețuise și de care se bucurase atîta amar de vreme. Într-o seară, tîrziu, se duse în bucatărie să-și facă un sandviș și, cînd deschise ușa frigiderului, îl izbi un miros de rînced. Arunca la gunoi carnea stricată, dar mirosul îi ramasese în nări. Cîteva zile mai tîrziu se afla în pod, cautînd tricoul echipei universității. Podul nu avea geamuri, iar lumina lanternei era slabă. Lasîndu-se în genunchi pe podea ca să poată deschide un cufăr, rupse cu buzele o pinză de păianjen. Pinza fragilă îi acoperi gura ca o palmă. Se șterse nervos, dar cu sentimentul că nu poate scăpa de ea. Peste alte cîteva seri, trecînd prin ploaie pe o stradă newyorkeză lăturalnică, zări o tîrfă bătrîna stînd în cadrul unei uși. Era atît de slută și șleampata, încît pareă să intruchipeze imaginea Morții într-un cadru de desen animat, dar, în clipa în care i se întipări pe retina silueta ei cocîrjată, buzele i se împlîniră, respirația i se precipită și încerca toate celelalte simptome care tradează impulsul erotic. Cîteva nopți mai tîrziu, pe cînd citea *Times* în camera de zi, băgă de seamă că trandafirii ofițiți pe care Louise îi culesese din grădina miroseau mai degraba a pămînt decît a orice altceva. Era un miros fetid, penetrant. Arunca trandafirii la gunoi, dar nu înainte să-și fi amintit de carnea stricată, de tîrfă și de pinza de păianjen.

Începuse din nou să meargă pe la petreceri, dar fara cursele cu obstacole; acestea îi pareau interminabile și anoste. Cu o nervozitate tot mai greu ascunsă asculta glumele scabroase ale celorlalți. Pina și expresia feței lor îl descuraja și, prăbușit în vreun fotoliu, le examina îndeaproape pielea și dinții, de parca el însuși ar fi fost mult mai tânăr.

Își vârșă tot focul pe Louise, iar ei i se parea tot mai evident că renunțarea la cursa cu obstacole însemnase pentru Cash pierderea celui lucru care-i asigurase pînă atunci echilibrul. Se purta grosolan cu prietenii cînd aceștia treceau sa bea împreună un pahar. Era grosolan și morocanos cînd ieșea în vizita cu Louise. Iar cînd ea îl întreba ce necazuri are, nu făcea decît sa murmure în vîrful buzelor: „Nimic, nimic, nimic”, și-și mai turna un pahar de whisky. Așa trecura mai și iunie și prima parte din iulie, fara sa-și fi schimbat purtarea.

O seara de vara, o minunata seara de vara. Calatorii din cursa de ora opt și un sfert zaresc Shady Hill — de cataclisesc sa-i acorde vreo importanță — scaldat într-o blajină lumina aurie. Zgomotul trenului se pierde în frunzișul des, iar ferestrele lunguiește ale vagoanelor par un sir de acvarii luminate, înainte de a dispărea cu totul din vedere. Sus, pe creasta dealului, femeile și spun una alteia: „Simți mirosul ierbi? Simți mirosul ierbi?” Familia Farquarson da iarași o petrecere, iar Harry, cu boneta alba de bucatar pe cap și un șorț în jurul taliei, a agățat un anunț în vîrful tufișului de trandafiri: **alba whisky-ului**. Musafirii n-au renunțat încă la aperitive, iar fumul gratarului se ridică, în aerul neclintit al acestei nopți fara vînt, drept în sus catre coamele copacilor.

La clubul de pe deal, primul din dansurile serate organizate pentru tineri începe la ora noua. Pe Alewives Lane stropitorile funcționează pînă tîrziu, dupa lasarea inserării. Aproape ca poți mirosi apa. Aerul este deopotrivă înmiresmat și întunecat — un mediu pe care-l strabăți cu desfatate —, iar cea mai mare parte a ferestrelor de pe Alewives Lane îl întîmpina deschise. Îi poți zări, în trecere, pe domnul și doamna Bearden uitîndu-se la televizor. Joe Lockwood, tînarul avocat care locuiește la colțul strazii, repeta în fața soției pledoaria pe care o va susține la tribunal: „Intenționez sa va demonstrez”, spune el, „ca un om de buna credință, un om care și-a cîștigat o reputație din cinste și responsabilitate...” Vorbind, își agita brațele goale. Soția lui tricotează netulburată. Doamna Carver, soacra lui Harry Farquarson, arunca o privire pe cer și îl întreaba: „De unde oare-au aparut toate stelele astea?” E batrina și nebuna, totuși are dreptate. Stelele par sa-și fi trasat tainic noi hațuri galactice, iar aerul nopții e departe de a fi întunecat — doar cite o lacrima neguroasă se mai ivește arareori rupînd membrana luminii. În dreptul terenurilor virane din preajma garii, încă nevindute, se aude un cîntec de sturz singuratic.

Familia Bentley sta acasa. Bietul Cash a fost atît de nepolitic și morocanos în ultima vreme, încît familia Farquarson nu l-a mai invitat la petrecere. Sta pe canapea lîngă Louise, care pune elastic la chilotei, copiilor. Prin fereastra deschisă aude sunetele placute ale nopții de vara. Mai e o petrecere în toi, în gradina familiei Rogers, chiar în spatele casei lor. Acordurile muzicii de dans se lasă purtate spre poalele dealului. Orchestra e încropita — saxofon, tobe și pian —, iar melodiile, de acum douazeci de ani. Se cînta **Valencia**, iar Cash îi arunca Louisei o privire tandra, dar în seara asta Louise ofera o imagine cu totul descurajanta. La lumina lămpii, parul încăruntat sare și mai tare în ochi. Șorțul îi e patat. Fața, palida și trasa. Deodata, Cash începe sa bata cu piciorul ritmul muzicii, tot mai frenetic. Începe sa fredoneze — iabaiabaiaba — în dialog cu saxofonul din departare. Oțteaza și se duce în bucatarie. Aici mai plutește în întuneric un vag miros de mincare statuta. De la fereastra bucatariei, Cash poate vedea chipurile luminate ale invitaților de la petrecerea familiei Rogers. E o petrecere de tineri. Fata lor și-a invitat cîțiva prieteni la cîna, înainte de dans, și acum se pare ca se pregătesc de plecare. Mașinile se îndepartează una cite una. „Sînt toata numai pete de la iarba”, spune o fata. „Sper ca batrinu' n-a uitat sa cumpere niște benzina”, zice un baiat; drept raspuns, alta fata ride. Nu se gîndesc la nimic, decît la aceste trecătoare nopți de vara. Impozitele și elasticile pentru chilotei — toate amanuntele sordide ale vieții care amenință sa-l lase pe Cash fara suflare — n-au afectat nici o singură faptura din gradina. Apoi gelozia pune stăpînire pe el, o gelozie salbatica și apriga, aproape sa-l doboare. Nu înțelege ce-l desparte de acești copii din gradina vecină. A fost și el tînar. A fost un erou. A fost adulț și fericit și plin de energii de animal tînar, și acum zace într-o bucatarie întunecoasă, văduvit de isprăvile sale atletice, de avîntul și farmecul sau, de tot ceea ce conteaza cu adevărat pentru el. Se simte de parca figurile din gradina vecina ar fi spectre ale vreunei petreceri trecute în care s-ar fi zavorit toate gesturile și dorințele lui și de la care ar fi fost izgonit cu cruzime. Se simte ca o fantoma a nopții de vara. E plin de nostalgii. Apoi aude voci în fața casei. Louise aprinde lumina la bucatarie. „Ah, aici erai”, spune ea, „familia Bearden a trecut pe aici. Cred ca vor sa bem ceva”.

Cash se îndreapta spre ușa sa-î întîmpine. Voiau sa se duca la club, doar pentru un dans. Privindu-l pe Cash își dadura seama ca era cu nervii la pămînt și îi rugara sa meargă împreună. Louise cauta pe cineva cu care sa poata lasa copiii și apoi se duse sus sa se îmbrace.

Cînd ajunsera la club, gasira la bar cîțiva prieteni de vîrsta lor, dar Cash nu vru sa ramina acolo. Parea sa nu-și gaseasca locul, probabil ca era și beat. Se lovi de o masa pe cînd traversa holul îndreptîndu-se spre sala de dans. Se propti în fața unei fete, o înșfaca poate cu prea multa vigoare și o tîri dupa el

intr-un demodat **pas de deux**. Fata facea disperate semne de ajutor catre un baiat din cealalta parte a salii, si Cash fu inlaturat. Parasi miniat ringul de dans indreptindu-se catre terasa. Citeva perechi de tineri se smulsera din imbratisari in clipa cind glasvandul se deschise brusc. Merse pina la capatul terasei sperind sa nu mai gaseasca pe nimeni acolo, dar dadu peste o alta pereche, care se ridica de pe pajiște — unde, dupa toate aparentele, statusera tolaniti — si se afunda in intuneric, spre piscina.

Louise ramase la bar cu familia Bearden.

— Bietul Cash, e cu nervii la pamint, spuse ea.

Si apoi adauga:

— Mi-a spus azi dupa-amiaza ca are de gind sa vopseasca jaluzelele. Ei bine, a amestecat vopseaua, a spalat pensulele, si-a pus o salopeta veche si s-a dus in pivnita. Pe la cinci a sunat telefonul; il cauta cineva, m-am dus sa-l chem si stii ce facea? Pur si simplu statea acolo pe intuneric cu un **shaker** in mina. Nici nu se atinsese de jaluzele. Pur si simplu statea acolo pe intuneric si bea Martini.

— Bietul Cash, spuse Trace.

— Trebuie sa-ti cauti o slujba, spuse Lucy. Asta o sa-ti dea independenta sentimentala si financiara.

In timp ce vorbeau, dinspre hol auzira cu totii zgomot de mobile mutate din loc.

— O, doamne!, striga Louise. Are de gind sa incerce cursa. Opreste-l, Trace, opreste-l! O sa se loveasca! O sa moara!

Se indreptara cu totii spre usa holului, Louise il ruga din nou pe Trace sa intervina, dar vedea prea bine pe chipul lui Cash ca nimic nu-l mai putea atinge. Citeva perechi se retraseră de pe ringul de dans si priveau pregatirile. Trace nu incerca sa-l opreasca pe Cash. Il ajuta. Cum nu aveau pistol, drept semnal de start, pocni cu putere doua carti. Cash sari in goana peste canapea, peste masuta de cafea, peste noptiera, peste scaune. Pareă sa-si fi regasit vechea gratie si vigoare. Trecu peste canapeaua inalta de la capatul camerei si, in loc sa se opreasca acolo, se intoarse in loc si lua cursa de la capat. Fata-i era incordata. Gura deschisa. Tendoanele muschilor gitului se conturau hidos. Sari iar peste taburet, peste paravanul de la camin, peste noptiera si masuta de cafea. Toata lumea isi tinu rasuflarea cind se apropie de canapea, ultimul obstacol, dar il sari si pe acesta cu bine. Urmara aplauze. Apoi Cash scoase un geamat si se prabusii. Louise alergia linga el. hainele ii erau ude leoarca de sudoare si nu-si mai gasea suflul. Ea ingenunche alaturi si-i lua capul in poale si-i mingingie parul rar.

Duminica dimineata, Cash se scula cu o mahnireala ingrozitoare si Louise il lasa sa doarma mult, pina veni vremea sa se duca la biserica. Pe la unsprezece plecara cu totii spre Christ Church, cum le era obiceiul. Cash canta, inalta rugaciuni si ingenunche, dar, drept sa va spun, nu credea in Sfinta Treime cu nimic mai mult decit terierul meu. Pe la unu se intoarsera acasa unde mincarea carnea prea prajita si cartofii pietrosi — obisnuita lor masa de duminica. Pe la cinci suna familia Parmenter si-i invitara la ei, la un pahar. Louise nu vru sa mearga, asadar Cash se duse singur. (O, acele provinciale seri de duminica, acel plictis duminical! Acei musafiri de peste weekend, vesnic pe picior de plecare, acele cocktailuri statute, acele flori pe jumătate ofilite, acele excursii la Harmon, acele parastasuri si cine frugale!)

Cerul era innorat si aerul inabusitor. Incepea zaduful zilelor lui Cuptor. Cash statu la palayre cu familia Parmenter vreo ora, doua, apoi trecu pentru un pahar si pe la Toronsend. Familia Farquarson ii sunara pe sotii Toronsend si-i invitara la ei, rugindu-i sa-l aduca si pe Cash. Odata ajunsi, mai dadura gata citeva pahare si terminara de mincat resturile de la petrecere. Sotii Farquarson se bucurau sa-l vada pe Cash din nou in apele lui. Se facuse zece si jumătate sau chiar unsprezece pina sa ajunga acasa. Louise era sus, decupind din ultimul numar din **Life** acele scene cu dezastre, morți violente si mutilari care, credea ea, ar fi corupt mintile copiilor. Cash urca scarile, ii vorbi, apoi cobori iarasi. Nu dupa mult timp, il auzi mutind mobilele din camera de zi. Apoi o striga si, cind ea cobori, o astepta la capul scarilor, doar in ciorapi, cu un pistol in mina. Louise nu mai trasese nicio data cu o arma si instructiunile date de Cash nu pareau s-o ajute prea mult.

— Grabește-te, striga el. Nu pot să te-aștept toată noaptea.

Uitase să-i spună despre piedica de siguranță și, când Louise apăsă pe trăgaci, nu se întâmplă nimic.

— Uită-te la pîrghia aia mică de-acolo, spuse el. Coboară-o!

Apoi, pierzîndu-și răbdarea, sări oricum peste canapea. Pistolul se descărcă și glonțul îl nimeri în zbor. Se prăbuși mort la pămînt.

În românește de ILIEȘ CÂMPEANU

WILLIAM IRISH

STILOUL

Undeva, într-un subsol, seara tîrziu, se adunaseră trei bărbați ale căror umbre mișcatoare îi faceau să pară a fi mai mulți. Se găseau acolo Moylan, bine cunoscut ca Marele Șef, Hammond, unul din oamenii lui de încredere, și un individ poreclit Strîmbul de borfașii care știi să atribuie fiecăruia porecla cea mai nimerită.

Intr-o grindă, era agățat de un cîrlig un manechin, avînd într-o parte un buzunar, acolo unde de obicei hainele au buzunarul de batistă.

Aplecat deasupra unei mese, Marele Șef examina, la lumina unei lămpi, două obiecte. Erau două stilouri perfect identice, avînd corpul marmorat, ornate cu trei cercuri de aur și cu două mici capete de maimuță, de asemenea din aur, care împodobeau extremitățile.

— Sînt la fel cu cel pe care Keller îl poartă întotdeauna la el, zise Hammond. Am reușit să aflui de unde a făcut rost de-al lui și am comandat două la fel, pe care i le-am adus Strîmbului ca să le aranjeze.

Marele Șef îi aruncă Strîmbului o privire deloc amabilă:

— Ți-a trebuit timp nu glumă, mormăi el.

— Voiam să fie perfecte, protestă Strîmbul cu vocea pițigaiată, nesigură. Mi-ai spus ca nu-i nici o grabă...

— Tot ce se poate, dar nici nu vreau ca tipul să moară de bătrînețe pînă atunci. Am alte gînduri cu el.

— N-o să moară de bătrînețe, îl asigură Strîmbul. Cu sistemul meu n-are nici o șansa. Dați-mi unu' ca să vă arăt lucrătura...

Moylan luă cite un stilou în fiecare mînă și le duse brusc la spate.

— O secundă. Nu vreau să risc ca cele două să nu fie la fel. Alege unu' fără să le vezi!

— Sînt la fel, spuse Strîmbul, atingînd brățul drept al lui Moylan.

Moylan îi dadu stiloul pe care îl ținea în mînă și îl pastra pe celalalt.

Strîmbul se duse să pună stiloul în buzunarul manechinului, mișcîndu-se cu mare prudență. Odata pus acolo, stiloul arătă exact ca în buzunarul unei haine.

Apoi, Strîmbul împinse masa pînă la perețele din celalalt capăt al camerei sfătîindu-i pe ceilalți:

— Lipiți-vă și voi de perete.

— Dar acolo sus? întrebă Moylan, privind tavanul. Nu ne poate auzi careva?

— În afara de mine nu-i nimeni în baracă. Pe mine mă aranjează pentru treburile mele, iar proprietarul a fost bucuros să-mi închirieze subsolul.

Între arătător și degetul mare, ținea ceva aproape invizibil.

— Este un inel din pîr de cal, explică el. Trebuie să-l agăț de clapeta rezervorului... este foarte periculos.

Îi trebuia cîteva secunde ca să termine această primă parte a operației.

— Puteți sta liniștiți acum, asta este — anunță el apoi, scoțînd din buzunar un fir lung. Acum voi lega firul de inel. Înțelegeți, firul este prea gros ca să-l pot lega de clapeta stiloului fără să-o desfac. Iată, acum toate-s la locul lor, pregătite...

Strîmbul începu să meargă încet, cu spatele, desfășurînd firul pînă ajunse alături de ceilalți.

— Este foarte simplu, spuse el. Funcționează ca o brichetă. Are o roțiță care freacă pe o piatră cînd se acționează clapeta rezervorului pentru a-l umple. Asta face o scînteie și BUUM. Nu mai rămîne nimic din față, din mîini și, în general, nu mai rămîne mare lucru. Dar numai clapeta poate declanșa asta. Poți apăsa pe peniță, nu se întâmplă nimic. La fel dacă îl scuturi, cum fac mulți tipi cînd stiloul nu are cerneală. Poate chiar să cadă, cu condiția să nu-l lovești prea tare, și nu se întâmplă nimic. Numai dacă umbli la clapetă...

Risul ascuțit și felul în care-și freca mîinile dovedeau că omul nu era zdrăvan la minte, dar pentru Marele Șef, atîta vreme cît se putea folosi de el, asta n-avea nici o importanță.

— Nu-i nevoie să ne ții o conferință, spuse el morocănos. Important e dacă funcționează. Da sau nu?

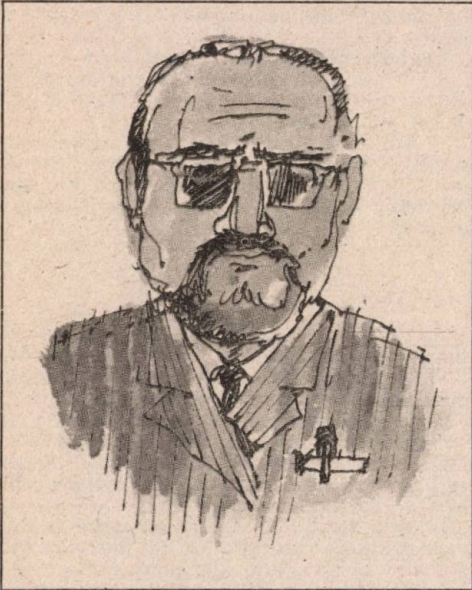
— Veți vedea, anunță Strîmbul începînd să tragă încet de fir, dar aveți grijă de ochi. Or să zboare niște așchii din stilou...

Cei doi bărbați își pusera brațele în dreptul ochilor și se lipiră de perete. Cu o mișcare scurtă, Strîmbul trase de fir.

Izbucni o lumină puternică luminînd tot subsolul. Unda de aer le lovi fețele și îi asurzii pentru cîteva secunde. Apoi răsună un vuiet care paru să se prelungească la nesfîrșit, ca un bubuit de tunet. Camera fu întunecată de un fum care se împrăstie încet și, în sfîrșit, oamenii se putură vedea din nou.

Amețiți, se priviră o clipă prin picla aceea.

Manechinul dispăruse. Numai cîteva bucăți erau lipite de pereți, iar din plafon, în locul unde fusese agățat, căzuseră cîteva bucăți de moloz.

Strîmbul vorbi primul:

— Mulțumiți? — întreba cu un aer triumfător. Are aproape puterea unei grenade de mîna.

Hammond tuși, îl usturau ochii; cu mîna își scoase din obraz o bucată din stiloul care se înfipsea acolo, lăsînd o urmă înșingerată.

— S-o ștergem de aici, spuse Moylan cu voce gîuită. Da-i cei cinci sute de dolari și hai!

— Ești sigur că și celălalt are tot atîta putere? îl întreba Hammond pe Strîmbul.

— Am pus în amîndouă aceleași proporții. Și cum stai cînd bagi stiloul în calimara și tragi de clapeta ca să-l umpli? Te apleci deasupra, foarte aproape, ca să vezi dacă trage bine cerneala. Și atunci, este așa cum v-am spus: dispar minile, dispar...

— Hai, vino, spuse nerăbdător Moylan, care deschisese ușa.

Hammond îi întinse Strîmbului un teanc de bancnote.

— Tine... Și nici o vorba nimanui, e clar?

Închizînd ușa în spatele lui, urcă scara pe urmele șefului și-l ajunse afară. Traversara un teren viran, acoperit de moloz și gunoaie, pînă la o mașină oprită pe marginea unui drum cu hîrtoape. Se așezară în mașină și, scoțînd cheile din buzunar, Hammond se pregăti să porneasca, cînd Moylan îl opri cu o lovitură de cot:

— Nu te grăbi așa. Să mai așteptăm puțin...

Ramaseră așezați, în liniște, scrutînd întunericul care-i înconjură.

— Nu cred să fi auzit cineva.

— N-are cine să audă. Împrejur nu sînt decît terenuri virane.

Au tăcut cîteva clipe, apoi s-au înțeles din

priviri. Hammond deschise din nou portiera și coborî din mașină.

— Folosește-te de-al tău, îl sfătui calm Moylan.

Hammond disparu în direcția de unde tocmai veniseră cu cîteva minute mai devreme. Moylan rămase să aștepte, batînd din cînd în cînd volanul cu degetele.

La un moment dat, se auzi un zgomot surd, înăbușit, ca și cînd ar fi căzut o ladă grea izbindu-se de pămînt, asta a fost tot.

Hammond apărură lîngă portiera, perfect calm.

— S-a auzit ceva? întreba reocupîndu-și locul.

— Nu mare lucru. De fapt, nimic.

— Am închis ușa, ca să fac mai puțin zgomot. Iată banii!

Moylan își așeză cu grijă bancnotele în portofel.

— N-a murit imediat, spuse Hammond într-o doară. A căzut și-a ris: L-am întrebat ce-l amuza, dar a continuat să hohotească pînă a mierlit-o.

Hammond apăsa pe accelerație și mașina purta în noapte doi oameni care cumpărasera un stilou.

Mașina se opri. Aceeași mașină, aceiași doi bărbați. Dar de aceasta data era în plina ziua; soarele primăvaratic lumina trotuarul lîngă care se opri mașina.

— Uite-l, șopti Hammond.

Cei doi bărbați ramaseră nemișcați, privind în oglinda retrovizoare.

— Ți-am spus că va veni aici, zise Moylan. Vine în fiecare dimineață să se barbierească.

— Și nu-l pazește nimeni?

— Asta pentru că e mult de atunci și a uitat de mine. Cred că nici macar nu știe că am ieșit de la pîrnaie. Cu atît mai mult cu cît habar n-are c-am aflat cui îi dătez c-am fost pe acolo. Copoi n-au suflat un cuvînt, bineînțeles; am aflat abia cînd am ajuns acolo.

Priveau mica oglindă dreptunghiulară, răbdători ca motanii care așteaptă lîngă o gaură de șoarece. Pe strada, puțin mai departe, se vedea firma unei frizerii; semăna cu o acadea cu dungi roșii și albe.

— Te poți duce! Pe mine m-ar recunoaște, dar pe tine nu te-a văzut niciodată.

Hammond aproba:

— Nu-ți face griji, patroane, spuse, întinzînd mîna spre portiera.

Moylan îl opri cu un gest:

— Așteaptă... trebuie să se tunda și să se barbierească. Lasa-l să-i pună prosoapele calde pe față, așa n-o să te vada cînd intri.

În sfîrșit Moylan întreba:

— L-ai văzut bine cînd a intrat? Ai observat cum era îmbrăcat?

— Da, spuse Hammond. Într-un costum albastru.

— Bine, atunci du-te! Probabil ca-i pe terminate.

Hammond coborî din mașină. Schimba o privire cu șeful lui, apoi porni pe strada mergînd ca la plimbare, nici prea repede, nici prea încet. Ca un barbat ce merge la frizer.

În dreptul firmei-reclamă, Hammond pătrunse într-o încăpere mică, curată și aerisită, cu patru fotolii. Se aflau acolo patronul și ajutorul lui; numai două fotolii erau ocupate. Unul dintre clienți ținea picioarele încrucișate sub prosopul mare, alb, de sub care nu se vedeau decât manșetele pantalonilor cenușii. Celălalt era pe jumătate întins pe fotoliul înclinat, avînd fața acoperită cu prosoape fierbinți. Picioarele se odihneau pe un suport metalic, iar pantalonii erau de culoare albastră.

Cînd Hammond a intrat, patronul l-a privit peste umăr spunîndu-i obișnuitul: „Imediat”, după care își văzu de treabă.

Hammond își scoase haina, o agăță în cuier, lîngă vestonul albastru. Cele două haine erau atît de apropiate încît se acopereau puțin. Apoi, Hammond se așeză pe scaunul de sub cuier.

Trecu un minut. Omul cu prosoape calde pe față spuse, prin mica gaură pe care i-o lăsase frizerul ca să poată respira:

— Grăbește-te puțin, Angelo! Am o zi foarte încărcată, astăzi.

„Nici nu bănuiești cît este de încărcată”, gîndi Hammond.

Cei doi frizeri stăteau cu spatele. Unul dintre clienți avea ochii acoperiți de a doua aplicare a prosoapelor calde. Al doilea era acoperit de ajutorul frizerului care-i tăia părul.

„Acum sau niciodată”. Hammond se ridică liniștit, ca și cu ar fi vrut să-și aprindă o țigară. Băgă mina în buzunarul interior al hainei lui și scoase două obiecte: o țigară și un stilou. Ținea hainele în așa fel încît cea albastră era acoperită de a lui. În buzunarul interior al hainei albastre era agățat un stilou. Îl schimbă repede cu cel pe care-l avea de la Strîmbul și-l puse pe celălalt în buzunarul lui. După care se așeză.

Lucrase repede și bine. Celelalti patru bărbați rămăseseră aproape în aceleași poziții. Niciunul nu privise spre Hammond și înlocuirea trecuse pe de-a-ntregul neobservată.

Hammond tăie cu o mușcătură capătul țigării și o aprinse. Dar nu trase decît un fum și se ridică, ca și cînd și-ar fi adus brusc amînte că are un drum de făcut sau de dat un telefon. Întorcînd capul, patronul îl văzu îmbrăcîndu-și haina.

— Sînt gata de îndată, îl asigură.

— Mă întorc imediat, răspunse Hammond. Pastrăți-mi rîndul.

Închise ușa prăvăliei cu o secundă înainte ca frizerul să ridice prosopul umed de pe față bărbatului cu pantalonii elbaștri.

Afară se auzi zgomotul unei mașini ce demara. Cei patru bărbați nu-i dederă atenție, și, de altfel, mașina plecase desigur în altă parte pentru că nu a trecut prin fața prăvăliei.

Ajutorul frizerului puse o oglindă la ceafa clientului său, pentru ca acesta să vadă dacă este mulțumit. Înclinînd capul satisfăcut, clientul se ridică încheindu-și nasturele la gît și potrivindu-și cravata.

Celălalt client terminase aproape în același timp. Se îndreptară amîndoi spre cuier. Bărbatul cu pantalonii albaștri luă pulovărul albastru

închis care era agățat lîngă intrare. Bărbatul cu pantalonii cenușii îmbracă haina albastră și ieși.

Patronul perie umerii clientului:

— Vi s-a părut că este prea cald ca să îmbrăcați haina, domnule Keller? Întrebă el, așa ca să spună ceva.

— Nu, dar eram grăbit și nu știu unde a pus nevastă-mea haina. Oricum n-avea importanță, pentru că m-am repezit pînă aici și apoi mă întorc acasă, așa că am luat ce mi-a picat în mînă.

Bărbatul cu pantalonii cenușii și haina albastră era nervos. Trecu de trei ori prin fața băncii înainte de a avea curajul să intre. Era o zi de vineri și în fiecare vineri venea la bancă să încaseze un mic cec pentru patronul lui. Un cec personal a cărui valoare acoperea cheltuielile sale de sfîrșit de săptămîna. Cu timpul, se obișnuise. Dar acea zi nu era ca toate celelalte și de aceea era nervos.

În cele din urmă, intră și se așeză la rînd care era destul de mare. Cu atît mai bine. Casierul o să fie foarte aglomerat și nu o să-i acorde atenție. De altfel, casierul nu făcea niciodată altceva decît să compare semnătura de pe cec cu cea de pe acreditare. Or, semnătura era autentică. Patronul scrisese cecul cu mîna lui; exceptînd două zerouri. Iar cît despre zerouri, este greu să spui cine le-a scris.

Nu putea nici măcar să telefoneze la birou ca să verifice operațiunea. Patronul nu mai era acolo; plecase deja la gară, acolo aștepta și banii. Plecă în fiecare săptămîna la țară, de sîmbătă pînă luni. Asta îi dăduse și ideea și făcuse ca treaba să fie atît de ușoară. Pînă luni seara sînt trei zile. Și în trei zile poți fi departe.

Rîndul avansa spre ghîșeu. Clientul din spațiile bărbatului cu pantalonii cenușii parea foarte grăbit, se tot împingea spunînd: „Dar avansați odată, se dracu”, avansați!” Bărbatul cu pantalonii cenușii nici nu întoarse capul. În momentul acela avea mai puțin ca oricînd chef să se certe cu cineva.

Nu mai era decît o persoană în fața lui; totuși, mai avea timp să iasă din rînd, să plece, să rămînă cîstît, în siguranță. Dar nu plecă. Era prea aproape de lucrul rîvnit. Se simțea ca atras de un magnet. Nu mai putea da înapoi.

Bărbatul din spate îl împingea nerăbdător. Era grăbit tipul, nu glumă.

Venise și rîndul lui... era în fața ghîșeului.

Casierul îl salută scurt. Îl vedea în fiecare vineri și-l cunoștea deja. Bărbatul îi întinse cecul. Acum, fie ce-o fi.

Casierul privi micul dreptunghi de hîrtie cu un aer surprins. Cele două zerouri în plus. Cuvîntul sute scris pe partea unde de obicei nu era trecut nimic, nici măcar bara care trebuie trasă tocmai pentru a împiedica astfel de situații. Dar cînd te grăbești să nu pierzi trenul, cînd ai o mulțime de treburi pe cap, devii neglijent, nu mai ai timp să-ți completezi cu atenție cecul. Și dacă procedezi așa în fiecare

vineri, termini prin a da ideii unuia sau altuia.

Casierul reveni cu cecul după ce verificase semnătura, dar părea că nu știe cum să procedeze. Bărbatul cu pantalonii cenușii simțea cum îi curge sudoarea pe spate. Lângă el, celălalt client continua să se enerveze, înjurând printre dinți.

— Cred că nu este nici o problemă, zise casierul, dar semnați pe chitanță, pentru că suma este mult mai mare decît de obicei.

Puțin mai departe erau citeva călimări și tocuri, dar bărbatul băgă mîna în buzunar căutîndu-și stiloul; făcea eforturi mari ca să-și oprească tremurătul mîinii. Desfăcu capacul și-l puse în celălalt capăt al stiloului. Apoi privi surprins. Nu era stiloul lui. Era un stilou pe care nu-l cunoștea; era pentru prima oară că-l vedea. Cum ajunsese în buzunarul lui?

Nu avu timp să se gîndească prea mult. Omul din spatele lui îl împinse cu umărul deo parte, așezîndu-se în fața ghișeului fără să-și mai aștepte rîndul. Bloca întreg ghișeul cu corpul lui masiv; din spate nu se mai zărea decît capul casierului.

Această mișcare neașteptată îl împinse pe bărbatul cu pantalonii cenușii cu doi-trei pași în spate. Lăsase și stiloul pe marginea ghișeului și acesta se afla acum sub brațul clientului grăbit. Nu se mai vedea decît capătul care-i ieșea de sub mîinecă. Bărbatul era aplecat peste ghișeu ca și cînd ar fi avut să încredințeze casierului un mare secret și nu se putea vedea ce face.

Cecul rămăsese în mîna bărbatului cu pantalonii cenușii. Dar ceva-l făcu să uite și de cec și de stilou. Ceva care se desfășura sub ochii lui, dar n-ar fi putut spune ce anume. Ceva care se desfășura atît de liniștit, atît de simplu, încît nu părea adevărat.

Pe deasupra capului clientului care acoperea ghișeul vedea chipul casierului care devenise ciudat de palid, iar privirea-i era sticloasă. Cei ce erau la rînd, obișnuți să aștepte, își pierdeau timpul privind în jur cu fețe inexpressive. Iar de fiecare parte a ghișeului, geamuri opace îi împiedicau să vadă ce se întîmplă în casierie.

În cealaltă parte a holului imens era un paznic înarmat, dar în loc să vină să vadă ce se întîmplă, stătea rezemat de zid, drept, nemișcat. Cineva se opri în fața lui, de parcă ar fi vrut să-l întrebă ceva. Dar întrebarea mută se prelungea la nesfîrșit. Nici unul nu se mișca.

Bărbatul cu pantalonii cenușii făcu un pas înainte ca să se apropie de ghișeul de la care tocmai fusese înlăturat. Imediat, un tip apărîu lingă el, ca din pămînt. Avea o mîină înfundată neglijent în buzunarul drept al hainei, ca și cînd ar fi vrut să-și scoată o țigară, dar mîna rămînea în buzunar.

— Așteptați-vă rîndul, domnule, spuse el pe un ton neutru, aproape fără să-și miște buzele.

— Dar, era...

— Fără discuții, domnule! Nu-i momentul. Va dau un sfat prietenesc.

Mîna stătea mai departe bine înfiptă în buzunar.

Bărbatul cu pantalonii cenușii nu insistă. Ceva îi spunea că este mai bine să se abțină de la discuții. Simțea moartea dînd tîrcoale ca o adiere de aer cald, venită de niciunde. Părea că cel mai înțelept lucru era să stai liniștit, să nu miști nici mîinile, nici picioarele, nici bărbia măcar — ba chiar să respiri numai atunci cînd era neapărată nevoie...

Nu se vedeau nici mîinile casierului, nici ale clientului grăbit, dar umerii lor începură să se agite. Cei ai casierului înaintau ca și cînd ar fi împins ceva prin fereastra ghișeului; cei ai clientului se strîngeau și se lărgeau, ca și cînd ar fi tras ceva spre el, apoi s-a întors pentru a mai lua o dată. Apoi se auzi un zgomot asemănător aceluia pe care-l face un pachet cînd cade într-un sac de pînză și capătul stiloului dispăru ca luat de curent.

O liniște ciudată domnea în holul băncii. Era și mai multă liniște decît de obicei; o tăcere aproape totală.

Cliantul care ocupase ghișeul se întoarse și porni spre intrare cu un mic sac de pînă în mînă.

Apoi, deodată, paru că însuși infernul se porni în holul băncii. O sonerie de alarmă începuse să sune, parcă din toate părțile. Un pocnet de armă, apoi un altul și încă unul, apoi o adevărată canoadă. Lanțul celor ce așteptau la ghișeu se desfăcu ca un dig de nisip sub tumultul valurilor. Ca niște muște bete, oamenii alergau în stînga și-n dreapta, ciocnindu-se unii de alții, într-o agitație necontrolată.

Barbatul cu pantaloni cenușii se aplecă punînd un genunchi în pămînt, de parcă ar fi vrut să-și lege șiretul de la pantof, rămînînd așa, nemîscat.

Totul încetă la fel de brusc cum începuse. Oamenii care se aruncaseră pe jos, se ridicau privind în jur cu un aer buimac. În holul în care năvăleau mereu mai mulți polițiști, plutea un fum ușor.

Barbatul care avusese o lungă discuție cu paznicul se găsea de data aceasta el cu spatele la zid, drept și nemîscat, privind pistolul pe care un polițist îl îndrepta asupra lui. Cel caruia îi trebuise atît de mult timp ca să-și scoată țigările, ținea mîinile pe lînga corp, iar ceva roșu îi curgea de-a lungul degetelor. Sacul de pînă era cîzut pe pardoseala, la nici cinci metri de ieșire. Omul care-l ținuse zacea lîngă el, întins pe spate.

Cînd părăsi clădirea băncii, un sfert de oră mai tîrziu, barbatul cu pantaloni cenușii era palid și se clătina. Stiloul era în sacul de pînă, dar nu ceruse nimănui să i-l dea înapoi. Era la capătul puterilor. Nu mai vroia stiloul acela care nu-i aparținea. Nu încasase nici ceul pe care-l mai ținea încă în mînă. De îndată ce se îndepărtă puțin, îl rupse în bucăți. Îi va spune patronului că l-a pierdut în cursul atacului asupra băncii. La urma urmei, fără cele două zerouri, adăugate ulterior, era un simplu cec de cincisprezece dolari.

Omul grăbi pasul fără să privească o clipă în urmă. Ce spune vechea vorbă din bătrîni? Nici o țîhărie nu-și află răsplată. Era adevărat. Acum era hotărît să rămîna cîstit pînă la sfîrșitul zilelor.

Paznicul intră și puse stiloul pe biroul directorului băncii:

— L-au găsit în sac, în mijlocul teancurilor de bancnote. Inspectorul mi-a spus să vi-l aduc.

— Aparține, desigur, casierului.

— Nu, domnule. L-au întrebato, dar a spus că nu-i al lui.

— Atunci este al unuia dintre clienți care l-a pierdut în timpul încercării de jaf. Lasa-l la mine. Îl voi păstra pînă va veni cineva să-l ia de el.

Paznicul plecă și închise ușa în urmă.

Directorul încă nu-și revenise din spaima. Înghiți o pastilă, își șterse fruntea și, încă nesigur, începuse să verifice actele ce le avea în față. Pentru a le semna luă stiloul care, infipt într-un soclu de marmură, împodobește biroul.

Văzînd că n-are cerneală îl lasă și încerca să scrie cu cel care tocmai îi fusese adus. Dar nici acesta nu avea cerneală. Enervat, directorul îl împinse de-o parte, apoi sună. Gulerul de la cămașă îi era umed; nu se simțea deloc în apele lui. Întorcînd fotoliul, apăsă pe un buton. Un ventilator, îndreptat spre birou, începuse să bîzîie. Toate hîrtiile de pe birou se mișcaseră puțin pe placa de sticlă. Una dintre ele atînsese stiloul, care se răsuci nu prea mult pentru ca agățatoarea acționa ca o frînă.

La chemarea soneriei, o tînară deschise ușa.

— Dacă v-ați revenit din emoție, va rog să-mi umpleți stiloul cu cerneală. De altfel, v-am mai rugat să faceți treaba asta în fiecare dimineață.

Deschiderea ușii, adăugîndu-se curentului făcut de ventilator, făcu să treacă o pală de vînt peste birou. Stiloul se răsuci din nou, agățatoarea l-ar fi oprit iarăși, dar fiind chiar pe marginea biroului căzu în coșul de hîrtii care era pe trei sferturi plin. Caderea fiindu-i amortizată, zgomotul fu acoperit de bîzîitul ventilatorului.

Venea cînd nu mai era nimeni. Așa era obiceiul ei.

În tăcerea băncii, pașii-i răsuna straniu, dar femeia slabă, cu un aer teribil de obosit, nu se speria. Era obișnuită cu clădirile pustii.

Deschise ușa folosind dublura cheii și aprinse lumina. Apoi începuse să mature și să spele podeaua gîndindu-se că în ziua aceea Tommy o să-și primească diploma. El era tot ce avea pe lume și pentru el se chinuia în halul asta. Pentru o ocazie ca asta ar fi vrut să-i facă un cadou. Nu era bine că nu putea să-i ofere nimic. Luă coșul de hîrtii și se duse să-l golească. Atunci l-a văzut acolo, deasupra unui plic sifonat. Îl luă. Părea a fi în stare de funcționare, chiar nou.

Un stilou. Era exact cadoul potrivit pentru un tînar care-și primea diploma.

Cercetă stiloul și, cum nu era chiar atît de naivă, își dădu seama că nu putuse ajunge acolo decît din întîmplare. Sigur, căzuse de pe birou. Un asemenea stilou, cu inele de aur, nu se arunca la gunoi. Dacă nu mai funcționează, se poate repara.

Nu era cîstit, pentru că stiloul aparținea cuiva. S-ar fi convenit să-l pună pe birou sau să-l lase paznicului cînd va pona de plecare. Niciodată în viața ei nu mai făcuse așa ceva... dar Tommy tocmai își lua diploma, iar ea nu avea nici un cadou pentru el. Omul care lucra în biroul asta era cu siguranță bogat. Ce înseamnă pentru el un stilou? Și apoi îl găsisese în coșul de hîrtii. Ea avea dreptul să-și însușească tot ce găsea la gunoi, își strecură mîna sub șorț, ascunzînd stiloul.

Apoi, cu dinții strîși, își continuă treaba. Da, desigur, își însușise ceva ce nu-i aparținea.

nea. Dar Tommy va primi un cadou așa cum se cuvine unui tânăr absolvent.

Și, în timp ce munea, începu să fredoneze încet o melodie.

Cînd s-a terminat distribuirea diplomelor, Hammond îl duse pe fiul lui Moylan în biroul tatălui său:

— Iată patroane, el este tânărul nostru profesor, spuse el intrînd în camera.

Moylan era mîndru de fiul său:

— Pariez că știe mai multe decît noi doi la un loc, îi spuse lui Hammond. Eu n-am făcut decît patru clase.

— De ce n-ai venit acolo, tată? întrebă băiatul cu voce răgușită. Toți băieții erau cu părinții.

Moylan simți că se înroșește și dintr-o dată i se pără că-l strînge gulerul. Nu găsi imediat răspunsul potrivit.

— Știi... n-am putut, afacerile... Apoi începu să caute febril prin hîrțile de pe birou: — Acum du-te, am treabă! Du-te cu el acasă, Hammond.

— Hei, tată, semnează mai întîi în caietul meu.

Băiatul deschise un mic album cu auto-grafe:

— Toți colegii și profesorii au semnat. Nu-mai tu mai lipsești... Așteaptă o clipă să umplu asta cu cerneală.

Era așezat pe marginea biroului tatălui său și întinse brațul ca să înmoaie în cerneală penița unui stilou pe care tocmai îl scosese din buzunar.

Brusc, Moylan înțepeni în fotoliu și se albi la față, ca și cînd nici o picătură de sînge nu i-ar mai fi curs prin vine. Ochii îi ieșiseră aproape din orbite, iar buzele i se mișcau întruna, fără să poată scoate o vorbă. Deodată, cu o voce deformată și răgușită, întrebă:

— De unde ai stiloul asta? Trei cercuri... și capul de maimuță... Lasa-l jos imediat.

Băiatul reușise să înmoaie penița în cerneală, dar trebuise să se întindă peste birou ca să ajungă și picioarele i se ridicaseră de la pămînt:

— L-am șterpelit de la un coleg, la școală. Maică-sa i-l dăduse cadou pentru obținerea diplomei. Nu și-a dat seama de nimic. De ce faci față asta, tată?

— Hammond, urlă Moylan. Privește! Stiloul! Ia-i-l!

Biroul era prea mare ca, din colțul unde se afla, Moylan să ajungă la băiat. Tot ce putea face era să se dea înapoi.

Hammond aruncă o privire stiloului și, instinctiv, se retrase. Era curajos dacă trebuia să doboare, de exemplu, un smintit lipsit de apărare, undeva într-un subsol, dar numai la ideea exploziei care l-ar sfîrteca îi pieri tot curajul. Nu îndrăzni să încerce să ia stiloul înainte ca băiatul să apese pe clapeta rezervorului și, cu brațul îndoit în fața ochilor, dadu de-a-nădăratele pînă la ușă, apoi pe culoar, pînă se opri într-un zid.

Băiatul avea porniri rele pe care le moștenise, probabil, chiar de la Moylan. Își dadu seama că tatălui său stiloul îi provoacă o inexplicabilă groază. Nu-l văzuse niciodată pînă atunci cuprins de panica și asta-i dădea senzația de putere necunoscută.

Scoțînd stiloul din călimară îl îndreptă spre tatăl său, cu penița înainte. Moylan se împinse în spatarul fotoliului, urlînd și dînd disperat din miini. Din cauza șocului, fotoliul se răsturnă pe spate, ca și cînd s-ar fi rupt.

În spatele lui era fereastra. Închisa, dar...

A fost mai întîi un zgomot îngrozitor, care provenea nu de la stilou, ci de la fereastra cea mare spartă în sute de cioburi.

Nu mai ramase decît rama în care stateau agațate cîteva cioburi ascuțite. Eliberat de cel ce-l ocupase, fotoliul reveni la vechea poziție.

Un urlat se auzi de afara, pe care viteza tot mai mare a corpului ce cadea îl stînsese înainte chiar ca acesta să ajunga la capatul cursei.

Biroul era situat la etajul douazeci și doi.

Keller și acoliții lui stateau la masa obișnuită, de la restaurantul Dinty, cînd aflară vestea. Era locul unde se întîneau de obicei și aproape totdeauna puteau fi găsiți aici de la miezul nopții pînă pe la doua-trei dimineața.

Un nou primit era acolo, în seara aceea, pentru prima oară. Era dornic să plăca patronului și să-i arate că era demn de cinstea ce i se făcuse.

Frankie, vînzătorul de ziare orb care-și vindea marfa în restaurant, intra cu un pachet de ziare din prima ediție de dimineața, sub braț. De la Frankie, Keller cumpăra de fiecare dată atîtea ziare cîți oameni erau la masa, mai puțin el. Îi platea întotdeauna cu o bancnotă de cinci dolari, refuzînd restul.

În seara aceea, erau șase la masă, și cu el șapte.

— Șase, Frankie, ceru Keller întinzîndu-i obișnuita hîrtie.

— Mulțumesc, domnule Keller. Mulțumesc mult, spuse celălalt cu recunoștința și, după ce lăsa șase ziare pe masă, își continua turul.

Fiecare începu să citească, cu excepția lui Keller care continua să fumeze privind în tavan.

— Hei, ia te uita, patroane, ceva care o să-ți fie pe plac!, spuse unul.

— Da? Ce anume?

— Va amintiți de Moylan? Ei bine, tocmai a plecat dintre noi.

Keller își coborî privirea spre masă, zîmbind disprețuitor:

— Este o gluma? Citiți-mi și mie. Îmi plac la nebunie anunțurile mortuare.

— Scrie că a cazut pe fereastra biroului său de la etajul douazeci și doi...

Noul venit se gîndi că sosise momentul să se facă remarcat. Se ridica în grabă și întinse ziarul lui Keller:

— Poftim, patroane, ia-l pe al meu, spuse el în grabă.

Întîi, Keller paru că nu-l aude. De fapt,

parca nici nu vedea ziarul, deși era lângă el. Pentru câteva clipe o tăcere jenantă stăpîni grupul din jurul mesei. Nimeni nu știa ce sa spună și cineva tuși încurcat.

Totuși, tînarul paru imun la schimbările de atmosfera. Apropiindu-se și mai mult, repeta: — Poftim, patroane, citește cu ochii dumitale!

De data aceasta obținu totuși ceva. Fața jovială a lui Keller deveni furioasă. Cu ochii injectați îl străpunsese cu privirea:

— Gura, dobitocule! spuse cu voce amenințătoare.

Cineva îi făcu pisălogului un semn cu piciorul și acesta se așeza la fel de brusc cum se ridicase.

Tăcerea continua să apese pe cei din jurul mesei. Apoi, Keller se ridică, încă furios:

— Ma întorc imediat, băieții, spuse el scurt. Ies sa iau puțin aer.

De îndată ce a ieșit, întrebarea ce îi stătea noului venit pe buze, țîșni:

— Ce-am făcut? Am vrut numai să fiu amabil.

— Prostule! Deci, nu ai aflat! Nu-știe nici să scrie, nici să citească. Nici macar propriul nume. Și nu-i place ca asta să se știe.

Tînarul rămase cu gura cascata:

— Dar... dar biigui el, poarta întotdeauna în buzunar un stilou. L-am văzut cu ochii mei, cu citeva minute în urma, cînd era încă așezat acolo...

— Da, bineînțeles, îi răspunse cineva. De ani de zile îl expune, dar nu l-a folosit încă niciodată. Este o păcăleală pentru cei neavizați. Ți-am spus că nu-i place să se știe. E vorba de amor propriu, pricepi? Cei ce nu-l cunosc pot fi ușor pacaliți.

— Nu a murit imediat, îi spusese Hammond lui Moylan. A căzut și-a ris. L-am întrebat ce-l amuza, dar a continuat să hohotească...

Traducere de PETRE MAZILU

ZIGMUNDS SKUJINŠ

PIETĂ

(O povestire nedocumentară)

22 mai 1972

PIETA, capodopera lui Michelangelo, veche de 400 de ani, de la Catedrala Sf. Petru din Roma, a fost avariata de un tînar neidentificat, care a lovit-o cu un ciocan.

ZIARELE

L-au arestat și l-au dus la cartierul general al poliției. Comisarul Bonello a fost însărcinat să conducă interogatoriul preliminar și caporalul Pasquale sa-i ia declarația. Afara se aduna o mulțime agitată. Carabinierii aveau treaba: sa-i țina pe corespondenții de presa și pe fotoreporteri la distanță. De fiecare dată cînd se deschidea ușa, o explozie de flash-uri și de țacănături ale camerelor de luat vederi. Vreo doisprezece înși se suisera într-un copac din apropierea clădirii poliției și încercau să ia instanțanee pe ferestra.

Toți polițiștii și funcționarii de serviciu se adunara treptat în biroul lui Bonello, să-l vada pe arestat. Telefonul trebuia decuplat: suna fara încetare.

Chiar comisarul Bonello fu trecut de un fior neprofesional de emoție cînd batrînul sergent Simone, șeful patrului, îi predă arestatul și-i rezuma cazul. Avusese de-a face cu furturi, jafuri, violență, omor, dar asta era fara precedent — o pasiune morbidă a distrugerii, o obsesie nebunească. Era, oare, capabil să se ocupe de el? Desigur, vor fi chemat un psihiatru, putea fi vorba de un dezechilibrat mintal, poate omul era iresponsabil. Ciudat ca acest caz nu numai că-l excita, dar îi trezea și o formă stranie de interes, pur personal, ca și cum el însuși ar fi fost implicat, și explicația tînarului ar fi urmat să-i reveleze ceva de suprema importanță pentru el.

— Numele, prenumele, data nașterii! Bonello începuse mecanic, dar își punea nădejde mai mult în ochiul lui decît în răspunsuri; avea un ochi experimentat, acum nerăbdător s-o ia înaintea urechii. Există o rutină în succesiunea întrebărilor, dar ochiul e mai rapid să prinda ce caută. Ca și nasul unui setter la vînatore.

Ventilatorul bîzîia monoton. Cana cu apă și paharele de pe tava de plastic se mai ciocnira o dată cu zgomot. Comisarul Bonello scoase o batista și-și șterse fruntea, pe urma își aprinse o țigară. Aerul era dens și înăbușitor.

— Chris Farkas, născut în 1940.

Treizeci și doi, gîndi Bonello, arata mai tînar. Pentru ca-i atît de slab, fara multa carne pe oase.

Omul era de înălțime medie, neras; par negru cîrlionțat, pieptanat cu carare la mijloc, cu fața trasa și aplecata, aproape sa-i atingă umerii. Camașa sa oliv, încheiată numai la nasturii de jos, putea să provina de la uniformă unui soldat. Centura lăta de piele, de asemenea, cu catarama ei grea de alama. Pinza alba a pantalonului scurt era destramata la cusături. Ochii lui Bonello se fixasera asupra picioarelor. — goale, surprinzător de curate, atît de albe, încît pareau aproape transparente, descarnate și fibroase, cu glezne osoase. Bonello avu o vagă senzație că a mai văzut un astfel de picior, poate trupul unui om care a murit dupa ce pierduse mult sînge?

Caporalul Pasquale batu la mașina ultima propoziție și se întoarse privindu-l peste speteaza scaunului sau. Minuia cu o reală virtuozitate mașina de scris electrică.

— Naționalitate, religie, cetățenie?
— Ungara, catolică, S.U.A.
— Domiciliul? Casătorit sau nu? Apartenența politică?

Arestatul ședea tăcut, cu brațele relaxate, miinile cuprinzându-i genunchii, cu ochii goi, întorși spre perete.

Afara zgomotul creștea. Voci excitate strigau ceva, sirenele poliției țipau, șeful garzii pareă ca cere întăriri.

— Ați auzit întrebarea? Domiciliul? Casătorit sau nu? Apartenența politică?

— Ce înseamnă domiciliul?

— Locul unde cineva locuiește, casa lui...

— N-am casa...

— Asta nu-i un răspuns, fii mai explicit... Ce faci la Roma? Unde trăiești? De unde ai venit?

— Trebuia să vin la Roma.

— De unde? Din ce țară? Din ce oraș?

— Are vreo importanță?

— Erai în posesia unui ciocan când ai fost arestat. Ai venit la Roma cu intenția de a sparge statuia?

— Nu! O expresie severă, chiar dură, apară pe fața impasibilă. N-am avut astfel de intenții, nu de la început. Tot ce doream era să-mi afișez tezele pe ușa bisericii, un program de reformă moderată, ceva cam în genul lui Luther. Era o nebunie, desigur.

— Înțeleg. Bonello schimba priviri cu celălalt om din camera. Ai reținut, caporal Pasquale?

— Da, domnule.

Ochii lui Bonello se întoarsă spre arestat. Sub coama deasă a parului o aproape imperceptibilă linie roz-pal taia de-a curmezșul fruntea îngustă. De reținut: o cicatrice pe față. Semnele distinctive erau importante — o miș-

care a ochilor, un mușchi al feței tresărind, un defect de vorbire.

— Te consideri un credincios?

— Toți oamenii sînt credincioși. Problema este în ce cred ei. Lumea e un mecanism foarte complicat, mult mai complicat decît cea mai sofisticată mașină electronică, deci ar fi o nebunie să presupui că trebuie să intri în existență fără un proiectant. Iar dacă proiectantul e inteligent, el ar putea fi și rațional. Și dacă este rațional, el ar trebui să fie drept și caritabil. Dar asta a fost o altă nebunie.

— Ce a fost o altă nebunie?

Celălalt ignora întrebarea.

— Părinții mei au trebuit să-și parasească țara și m-au luat cu ei. De ce trebuia să plece nu știu. Eram abia de cinci ani pe-atunci. Am terminat școala primară în Austria și școala secundară, în Anglia. Pe urmă, am lucrat un timp într-un spital, ca infirmier. La Nottingham, Spitalul St. Anthony. Acolo am avut o aventură cu o tinăra doamnă. Hirtile spun că am salvat-o de la moarte. În realitate, luase o doză prea mare de medicamente.

Vorbea foarte convingător, foarte serios. Un timp, Bonello păstra tăcere, ședea ciocănind ușor masa lustruită cu bricheta. Conform obiceiului, ar fi trebuit să se țină strîns de fapte, dar nu voia să întrerupă deloc povestirea omului din fața sa.

— Ce doamnă? Unde ai salvat-o de la moarte?

— O chema Lora Jairus. Locuia alături. Într-o dimineață, maica-sa a scos un țipăt — Lora e moartă, striga, e întinsă pe jos, moartă. Vecinii au venit în fugă și o palmuiau, dar ea nimic. Era moartă. Dar eu prinsesem cîteva lucruri de la spital. Așa că am trezit-o.

— Bine. Și ce s-a mai întîmplat după asta?

— Cu Lora Jairus? Nimic special. A revenit la viață. Cît despre mine, oamenii au început să-mi spună Crist.

— Crist?

— Da, vedeți, numele meu este Chris, v-am mai spus. Cu toate că în certificatul meu de naștere maghiar scrie Christof. Cîntam în corul bisericii pe vremea aceea, la St. Luke. Nu era multă lume în congregație, tinerii abia veneau la serviciul divin. Așa încît preotul s-a gîndit să organizeze concerte de muzică pop în biserică, pentru a-i atrage. Unele biserici o făcuseră deja. Cum vă puteți imagina, bătrîni nici n-au vrut să auda de asta. A fost o dispută aprigă. La sfîrșit „ortodocșii” au început o campanie pentru curățirea templului. Le trebuia un tînăr energic să-i conducă împotriva cautătorilor de plăceri. M-au convins pe mine să fac asta.

— Ai reușit?

— Da. Deși foarte în silă. Muzica pop suna minunat în biserică. Dar erau o mulțime de lucruri pe care nu le înțelegeam pe-atunci. Eram vanitos și ambițios, și eram flătat să năzuiesc atît de sus, știam că se va scrie și în presă.

Zîmbi jenat. Pareă sincer rușinat de sine, deși lucrurile se petrecuseră în trecutul îndepărtat.

— Cînd ați plecat în America?

— În șazece și trei.
— Cu părinții?
— Mama murise. Otrăvire cu gaze. Poate deliberată, poate nu. Era nevrotică. Avea o boală numită melancolie, știți... Îi era dor de patrie.

Tatăl meu s-a recăsătorit, și ne-am risipit. Bonello tresări: din greșeală scapase bricheta. Ca să-și ascundă jena aprinse alta țigară.

— Ai avut vreodată un accident de mașină?
Tinarul răspunse distrat, printr-o mișcare din cap.

— Ai fost supus vreunui tratament cu spitalizare?

— Nu.
— Înțeleg. Unde eram? A, da. În 1963 ai părăsit Anglia și ai plecat imediat în S.U.A.

— Nu chiar imediat. Avionul nostru a fost deturnat deasupra Atlanticului și îndreptat spre Honduras.

— Erai amestecat?
— Nu înțeleg.
— Ce rol ai jucat în toată afacerea?
— Eram în avion.
— Asta-i tot?

— Unul dintre piraiți stătuse lângă mine vreo două ore.

— Ca orice pasager?
— Nu. Se purta destul de straniu în timpul zborului. Cînta rugăciuni cu voce tare. Ma gindeam: asta n-a mai fost niciodată într-un avion înainte și e speriat de moarte. Mai târziu, el l-a împușcat pe prietenul meu John Casey.

— L-a împușcat? De ce?
— John adormise. Cînd stewardesa a tipat, el s-a trezit cu o mișcare bruscă și a sărit în picioare.

— Ghinion.
El zîmbi trist.

Înainte de a semna declarația va trebui să o taie fără milă ca să o facă să arate ca pentru un dosar de poliție, se gîdea Bonello. A lucrat rău, trebuia să admită. A ratat interogatoriul ca un ageamiu, a găsit greu un bun punct de pornire, o bună pătrundere, lucruri care de obicei îi vin firesc, după primele cîteva cuvinte.

— Presupun că guvernul Honduras-ului a dat înapoi avionul.

— Da. La 22 noiembrie, la ora 12 și 22, a aterizat la Dallas.

— La 12,22? Îți amintești și minutele?

— Da. Pentru că zece minute mai târziu, pe drumul de la aeroport la hotel, autobuzul nostru a fost oprit în fața unui depozit de cărți — trecea președintele. L-au împușcat.

— Ai văzut asta?

— Toți am văzut. Ucigașul stătea în spatele unui stilp, ascunzîndu-și arma în cutele veșmîntului. L-a înjunghiat pe la spate și președintele, cazînd, a întors capul și a spus:

— **Et tu, Brute!**
— Confunzi lucrurile, exclamă Bonello, cu o teribilă senzație de ușurare pe care nu și-o putea explica. Președintele a fost împușcat, nu înjunghiat. Ceea ce-mi spui acum e o poezie mai veche. Cezar a fost înjunghiat de

Brutus, din spatele coloanei, în Senat, dar asta a fost acum două mii de ani, aici, la Roma.

Arestatul dădu blind din cap, ochii lui se întoarseră la perete.

— Da, așa a fost. Într-adevăr, seamănă cu Roma pîgînă.

— L-ai auzit pe președinte spunînd **Et tu, Brute?**

— Are vreo importanță? L-am văzut fața cînd a întors capul să privească în spate. Împușcăturile porniseră.

N-a insistat asupra faptului că auzise voci. Dar această confuzie nu era o indicație suficientă?

— Ce-ai făcut în S.U.A.?

— La început am lucrat într-o cantină grațuită pentru săraci. Apoi am studiat trei ani la Kent University.

— Ce-ai studiat?
— Tot ce voiam să știu. Am urmat cursuri de economie, istorie și teologie.

— Și pe urmă? Ai plecat pur și simplu?

— Da.
— De ce?

Tinarul își lasă capul în jos.
— Credeți ca lumea devine mai bună prin cunoaștere? răspunse el printr-o întrebare.

Un hohot de ris se auzi din celălalt capăt al încăperii, unde domnul inspector Marconi ședea cocoțat pe colțul unui birou, cu fața lui galbenă de bandit sicilian înveselită brusc. Bonello își întoarse ochii de la el cu neplăcere. Marconi era un imbecil, știa toată lumea, și cu toată imbecilitatea lui a fost mereu promovat.

— Am aflat că a existat o anume relație între dumneata și Maria și Magdalena, spuse el brusc, întrerupînd interogatoriul lui Bonello cu dreptul gradului superior. Neînșinarea și purtarea vulgară erau deliberate, cu intenția de a demonstra disprețul său pentru toată procedura, ridiculizînd-o în bloc.

Fața arestatului rămase impasibilă.
— E adevărat că le cunoașteți pe cele două doamne? insistă Marconi.

— Magdalena și Maria? Sigur că da. Lucrează la barul de noapte **Piccolo**.

— Care erau relațiile dintre dumneata și fete? strigă Marconi.

— Relații? Doar cele obișnuite, aș zice...
— Asta nu-i un răspuns.

— Stăteam uneori noaptea în apartamentul lor, deoarece ele nu erau niciodată acasă noaptea.

— Într-adevăr?
— Erau fete minunate amîndouă. Îmi pare rău cu adevărat...

— De ce îți pare rău?

— Magdalena voia să mă căsătorească cu ea, fictiv. Spunea că ar fi vrut s-o ajut să scape de patron, care își cerea săptămînal rasplata.

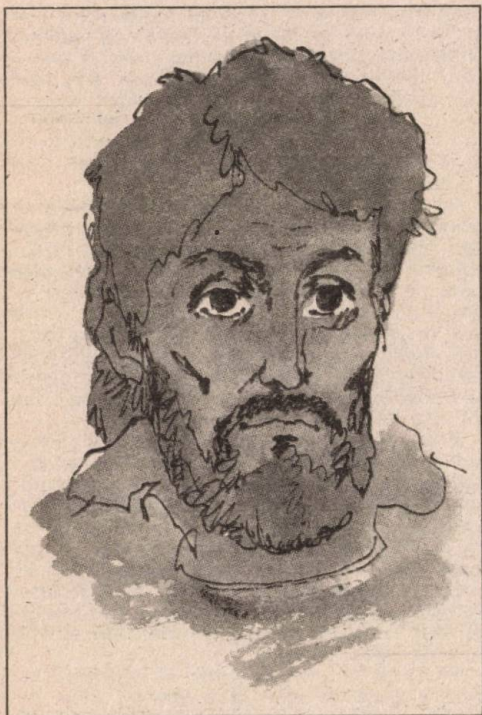
— Și ai refuzat?

— N-aș fi putut să fac asta.

— De ce nu?

— Nu voiam să mint.

Marconi se strica de ris, fața lui, acum purpurie, părea că se desface în bucăți.

— ... și oricum, patronul n-ar fi vrut s-o lase să plece.

— Ești sigur că n-ar fi vrut?

— Mă tem că da.

— Astfel s-a sfârșit relația dumată?

— Patronul a aflat și într-o noapte mașina Magdalenei a explodat.

— Dar Maria?

— Erau amândouă în mașină.

Marconi își ridică bărbia și ambii umeri deodată, cu palmele îndreptate în sus, ca un scambiator după o figură reușită.

— Domnule Marconi, sințeti bun să-mi permiteți să continui? Politetea glacială a lui Bonello ajunsese la un fir de păr de dispreț. Stupid. Marconi era un inamic periculos. Nervii. Nu poți să-ți controlezi tot timpul.

— O, sigur. Nu mai am nimic de întrebat. Marconi rinji.

Bonello se întoarse spre arestat.

— Ai făcut armata?

Tînărul sări în scaun, deodată agitat.

— Nu, spuse. Am primit o chemare, dar am trimis-o înapoi.

— De ce ești îmbrăcat cu o tunică militară?

Măi-a dat-o sergentul Jeffrey, un om foarte sociabil. La Songmy a împușcat cincisprezece femei și șapte copii, ca să nu mai vorbim de bărbați. I s-au decernat trei insigne de onoare și cinci medalii. Sora lui e în închisoare pentru avorturi ilegale făcute citorva biete femei. Jeffrey a fost primul care mi s-a

alaturat, am stat împreună în Capitol Square. Cavalerii stăteau în fața noastră, ascunși în spatele scuturilor negre, cu vizoarele coborâte, îmbrăcați în armuri grele din creștet pînă în talpi. Cîini de nestăpînit, special antrenați, erau duși în cuști mari. Comandanții își purtau torțele lor arzînde și ne-au ordonat să ne împrăștiem.

— Asta a fost cînd te-ai rănît la cap?

— Nu. Cînd s-au pus în funcțiune furtunurile și jetul lor a fost atît de puternic, încît mi-a sfîșiat hainele.

— Ce ai vrut să spui prin „Jeffrey a fost primul care mi s-a alăturat”? Formaseră o organizație?

— Am spus doar că în această lume ura trebuie să fie învinsă de iubire și Jeffrey era de acord cu asta. E o nebunie, desigur.

— Ai mulți discipoli?

— Mulți? Chinezii sînt mulți. Noi eram doisprezece. Cu tot cu Jude.

— De ce cu Jude?

— S-a dovedit a fi agent. Cinam de obicei la Marlowe simbată seara. O dată Jude a întîrziat, s-a scuzat și după aceea mi-a pus la gît un lanț de argint de care atîrna o cruce. Ca talisman de prietenie. Avea montat înăuntru un emițător care transmitea fiecare cuvînt pe care-l spuneam.

Părea plauzibil și, totuși, absolut nebunesc. Fantastic. Dar avea un fel de logică. Și acest fel aiurit de a amesteca trecutul cu prezentul... Se auzi o trosnitură puternică și fereastra se făcu țândări. Instinctiv, Bonello se trase deoparte. O piatră căzu pe podea chiar lîngă masă. Judecînd după zgomotul de-afară, întăririle sosite la poliție încercau să evacueze strada și mulțimea rezista.

— Cînd te-ai decis să vii la Roma?

Țigara tremura între degetele lui Bonello. Privirea fixă a arestatului întîrziă asupra fumului, pe urmă revenea la peretele gol.

— Vrei o țigară?

El ignoră întrebarea.

— Cînd te-ai decis să vii la Roma?

— Eram în Capitol Square. Stăteam dezbrăcați și învinețiți, supravegheați de cavalerii înarmați, cîinii turbați urlau în cuștile lor. Răul își pierduse puterea asupra noastră din moment ce știam de la cine vine. Apoi mi se părea că știu. Se spune în Cartea Sfîntă: să nu ucizi, să-ți iubești aproapele ca pe tine însuși. Violenta și nedreptatea există în lume numai pentru că nu toată lumea cunoaște Cartea Sfîntă. Lumea va fi salvată prin armonia credinței. Martirii mureau în Coliseum cîntînd imnuri și recitînd din scrierile Sfînte. Dar noi am pierdut capacitatea de sacrificiu, noi ne supunem, ne descurcăm și ne tîrim, noi facem compromisuri. Iată cum vedeam eu lucrurile pe-atunci!

— Pe-atunci? Deci nu le mai vezi așa?

— Nu, nu știu.

— Încă o întrebare, dacă nu te superi, interveni Marconi, în timp ce-și puneia sifon în pahar. E adevărat că în clipa cînd ataca sculptura strigai în gura mare **Eu sînt Isus Cristos?**

— Este, spuse arestatul sec, încuviințind din cap. Cred că s-ar putea să fie. Cu toate că n-aș jura.

Marconi ședea cu paharul gol și cu ochii pironiți asupra arestatului. Rînjetul se ștersese de pe fața lui. Arăta șocat.

— Termină, spuse el. Sau îți retragi afirmațiile? Vrei s-o luăm de la început? Numele?

— Chris Farkas. Christof Farkas în certificatul meu de naștere. Născut în 1940...

— Vom continua. Bonello își păstra vocea energică.

— Deci ai venit la Roma cu intenția de a-ți afixa pe ușa bisericii tezele pentru o reformă religioasă.

— Da.

— Ai putea cita din ele?

— Să nu ucizi! lubește-ți aproapele ca pe tine însuși!

— Dar asta nu-i o noutate. Orice copil știe asta. Nimeni nu se îndoiește.

— Toți știu și nimeni nu face așa. Dar cum spuneam — era o nebulie.

— Continuă. Ce s-a întâmplat pe urmă?

— La Roma m-am dus drept la Coliseum. Și acolo i-am văzut din nou. Stăteau în centrul arenei, umăr la umăr, ținându-se de mină. Împrejur, din tribune, mulțimi de necredincioși urlau.

„Nebuni! Idealiști! Într-o clipă fiarele vor năvăli peste ei”, spuse un om care stătea lângă mine. Fața lui era invizibilă din cauza umbrei, dar bărbia ascuțită și ochii inteligenți mi se pareau vag familiare. „Vor muri din iubire pentru om și din compasiune pentru marea armonie a credinței”, am spus. Străinul privi disprețuitor și-și viră degetele în deschizăturile pentru brațe ale togei sale. „Iubire, compasiune? spuse, armonie a credinței? Astea nu vor putea opri pe moștenitorii lor, cînd vor veni la putere, de la un masacru chiar mai sîngeros. Își vor prăji de vii adversarii pe rugurile inchiiziției!”

Apoi mi-am dat seama că, într-adevăr, înainte să se termine cruciadele împotriva necredincioșilor vor avea loc masacre în masă, credincioșii se vor întoarce împotriva propriilor lor frați. Ca să se și întimplă ei, în toți cei două mii de ani, puternicul să-i spună celui slab: „eu sînt mai puternic, dar imi cobor brațele, pentru că avem același crez și el ne învață să ne iubim aproapele și să nu ucidem.”. Cu o oră înainte, intrasem într-un sanctuar boltit, de o aleasă frumusețe, templul templelor, închinat sfîntului martir Petru. Cel mai mare dintre artiști îl transformase într-o creație minunată. Și mulțimea pestrîta care mișună și se imbrînțește și se zbate sub bolțile apocaliptice devoră minunea cum lăcustele devoră frunzele copacilor — lacom, necugetat, la întimplare. Ei sînt uimiți de strălucitele, adevărate simboluri: **Milă, iubire, iertare**. Ei uită realitatea, buzele lor sărută la fel metalul, genunchii lor tocesc granitul. Ei imploră miracolul mării iubiri care le-a fost promis, care le-a fost lăsat moștenire...

Pe lângă o coloană am întrezărit o figură, aproape de înălțimea unui om. Arăta mai mica

decît credeam eu că e după reproducere. Dar ea m-a vrăjit și, la fel ca aceia care stăteau lângă mine, am început imediat să devor minunea, cum lăcustele devoră frunzele arborilor: frumusețea morții vine ca un triumf asupra răului, ca o răscumpărare a josniciei umane. Ah, să te sacrifici pe tine însuși astfel încît lumea să fie salvată și răscumpărată, legea iubirii triumfînd!

Nu-mi amintesc ce m-a făcut să-mi desprind ochii de la statuie, poate o atingere involuntară, sau un strigăt extatic, dar deodată m-am năpustit asupra-i. Nu era iubire și înțelegere ceea ce obrazul mamei exprima; ci oroare și disperare. Victima — fiul ei masacrat — era mai lungă decît ea însăși, fiul, mult prea lung, deși legile viclene ale artei s-au priceput să-l răsucească în poala ei, deși ea nu mai putea să-l păstreze, nu putea să-l țină, și el devenea tot mai mare și mai mare.

Ei nu puteau vedea asta? Nu răscumpărase nimic cu moartea lui. Nici nu puteau pentru aceia care imploră, pentru că sufletele oamenilor n-au nici o valoare în această viață. Fusesse înșelat. Ca mulți alții înaintea lui și ca mulți alții după el. Moartea lui a folosit numai celor care au făcut crime, de aceea ei sînt aceia ce strigă mai tare: **iubire, Milă, iertare**. Vă spun, poala mamei nu mai putea să țină picioarele lui și ele se legăneau de-a curmezișul, atîrînd spre podea.

Asta-i tot. Nu mai am nimic de adăugat. Dați-mi o gură de apă! Mi-e sete.

Zgomotul de-afară creștea. Deodată ușa camerei se dădu înlături și fotografi și ziaristi năvăliră înăuntru. Flash-uri luceau, aparatele tăcneau, era un vacarm de voci ca ntr-o piață. A durat ceva pînă cînd reporterii au fost împinși afară, în sala de așteptare.

— Continuăm, spuse Bonello. Încă n-ai clarificat nimic.

Caporalul Pasquale își puse o foaie nouă de hîrtie în mașină.

Ochii lui Bonello se abătură spre bătrînul inspector Marconi: fața galbenă de bandit siliian exprima uimire și consternare, scaldat în sudoare, cu ochii holbați, Marconi privea fix la picioarele arestatului care erau înspăimîntător de albe, ca și cum ar fi fost tăiate din marmură veche, îngălbenită de vîrstă. Bonello încercă să se întoarcă, dar nu reuși. Aerul din cameră era compact și înăbușitor, și el simți un început de rău, soarele îl orbeste. Trebuie să fi fost o greșeală, sigur a fost o greșeală. Dar, pentru Dumnezeu, ar fi putut să jure că un moment a văzut niște stigmatе alb-albastri pe picioare.

Bonello închise ochii și printr-un efort de voință își calmă nervii. Cît pe-acî să-și facă cruce. Era polișt, dur din cauza meseriei, dar era și credincios, catolic.

Capitanul Ciano intră anunțînd că primele informații dau speranțe: experții cred că statuia poate fi restaurată pentru a arăta ca și cum nimic nu s-ar fi întimplat cu ea.

În românește de
N. PRELIPCEANU

W. SHERWOOD HARTMAN

PENTRU O BERE ÎN PLUS

Support și eu căldura ca tot omul, dar în ziua aceea zău că simțeam că te-năbuș! Îmi petrecusem toată după masa lucrând la rabla mea de Packard 34, ca s-o pun la punct, dar m-am hotărât s-o las baltă: răcoarea nu mai venea. Am oprit radioul, mi-am închis sertarele de la dulapul cu scule, mi-am scos o bere rece de la frigider și m-am instalat în fața stației de benzină. Îmi beam berea tacticos, lungit într-un șezlong, cu piciorul țepăn sprijinit pe o ladă.

Cerul nu prevestea nimic bun, căci niște nori amenințatori se ridicau dinspre sud, iar aerul era parcă din ce în ce mai greu.

O limuzină neagră s-a oprit deodată în fața pompei de benzină și, în ciuda căldurii, am simțit un fior rece prin șira spinării...

În mașină se aflau doi înși: șoferul, să tot fi avut vreo 30 de ani, și un puști de vreo 18. Pe căldura aia, erau la costum negru! M-am dus la ei.

— Fă-ne plinul și pune ulei! strigă șoferul.

Puștiul se uită prin parbriz. Am scos bușonul și am băgat capătul furtunului în rezervor. Atunci mi-am dat seama că, deși spatele mașinii era plin de noroi, placa de înmatriculare era curată lună. Am ridicat capota să verific uleiul. Nivelul era satisfăcător, totuși le-am spus:

— Ați putea să luați un sfert.

— Bine, bine, dă-i drumul, m-a repezit șoferul.

Degetele lui băteau tactul pe volan cu nervozitate. Puștiul nu făcuse nici o mișcare.

— Face 56, le-am spus, după ce am terminat.

În clipa aceea, fulgerul trăzni un copac la vreo 50 de metri în fața noastră. O perdea de ploaie și de grindină se năpusti spre noi.

— Repede, haideți înăuntrul le-am spus, fără măcar să mă gîndesc. Și-așa nu puteți pleca pe vremea asta!

Violența furtunii era atât de neașteptată, încât cei doi păreau la fel de impresionați ca și mine. M-au urmat fără să discute și am traversat garajul pînă la apartamentul meu din spatele clădirii. Grindina cădea pe acoperiș cu un zgomot asurzitor. Am deschis trei beri. Șoferul, care era cel mai nervos, mă întreabă:

— Aveți telefon?

Am dat din cap.

Doar pentru convorbiri locale; că altfel e scump și n-o să știți cît să-mi dați. Mina dreaptă a puștiului cu expresia impasibilă se destinse brusc ca o cobră, iar eu mă uitam ză-

păcit în țeava unui revolver de dimensiuni impresionante. Vocea îi era la fel de inexpresivă ca fața și la fel de sinistru ca șuieratul viperei.

— Moșule, și dacă vrem să telefonăm în China, ce-ai să faci?

N-aveam nici un răspuns, așa că mi-am ținut gura.

Celălalt lătră, furios:

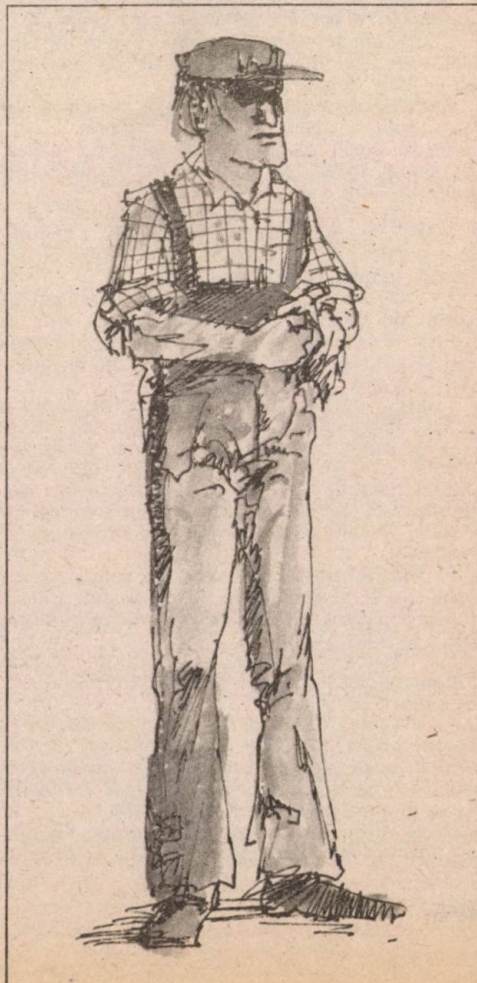
— Al, termină, dobitocule! Nu-ți ajunge tot ce-ai făcut pe ziua de azi? Bagă revolverul în buzunar, pînă nu mă enfurii!

Lute ca fulgerul, Al întoarse revolverul spre tovarășul său... apoi începu să ridă. Rîsul lui ascuțit de fetiță mă îngrozi mai rău decît arma aceea urîtă.

— Vrei tu să te-nfurii, Freddie? Păi, dă-i drumul! Tare mi-ar place să te văd.

Vocea lui semăna acum cu a unei sirene, alintată și sugubeață. Dar, în același timp, strîngea atât de puternic revolverul că i se albi seră degetele. Freddie gemu exasperat:

— Al, ești nebun de legat! Stăm pe un butoi de pulbere și vrei să te bați cu mine. Știi doar că eu cunosc regiunea, nu tu. Fără mine te pierzi. Așa că bagă revolverul în buzunar și du-te să tai firul de la telefon. Pe Al îl apuca

jar risul acela, dar parca pareă mai puțin sigur de el. Își băga revolverul în haina și se întoarse către mine:

— Unde-i nenorocitu' ala de telefon, moșule?

Mă cam șifona acest „moșule”. Am eu 45 de ani, dar așa cum sînt, cu piciorul meu prăpădit, i-aș fi lichidat pe amîndoi, dacă n-ar fi avut jucăriile la ei. De fapt, mă luptam cu mine să nu-mi pierd calmul. N-aș fi putut jura ca voi mai fi în viață după plecarea lor...

— E în garaj, agățat de perete, i-am răspuns. Și am adăugat repede: vezi că ai și-o foarfecă, agățată în cui, lînga ușa. Nu țineam deloc să-mi cotrobaie prin sertare.

Ploaia lovea în continuare pe acoperiș. Al se duse în garaj să taie firele, apoi se întoarse în bucatărie, deschise frigiderul și își servi încă o bere. Am avut intuiția că singura mea salvare în acel moment era să risc nițica agitație. I-am suris lui Al și i-am spus:

— Știi, aș vrea și eu o bere!

Al se uita la mine o clipă și-l apuca un ris dement.

— L-ai auzit, Freddie? Moșu' vrea o bere! Tipu' e mortal! Moșu' vrea o bere, mă, Freddie, mă!

Freddie se uita în tavan, batînd tactul cu degetele în masă într-un ritm cam prea vioi.

— Al, spuse el, și vocea lui voia să fie rabdatoare, lasă omu' în pace! De ce nu-l lași să-și bea berea?

Fața lui Al semăna din nou cu o mască, iar prin ochi îi trecu un fulger înghețat.

— Ai auzit, moșule? Poți să-ți bei berea. Surise și surîsul lui diabolic îmi îngheța singele în vine.

— Bea-o n-cet, s-ar putea să fie ultima!

M-am dus schiopătînd spre frigider și mi-am luat o sticlă de bere. Apoi m-am așezat cu piciorul țepăn întins sub masă.

— Uite ce este, băieți, le-am spus, dacă-i vorba de bani, ați cam greșit adresa. Am 11 dolari în buzunar și vreo 85 în sertarul biroului. N-aveți decît să-i luați! N-am chef de scandal. Vă cer prea mult?

Freddie se uita la Al și se încrunta. Nu îl scăpa din ochi în timp ce vorbea cu mine.

— N-avem ce face cu banii tăi. Cum stă ploaia, o luăm din loc. Nu-i așa, Al? Avem destui bani, ești de acord? La ce să-i faci rău omului? Habar n-are cine sîntem și unde ne ducem. Telefonul e întrerupt. Ce rău poate să ne facă?

— Mai, Freddie, tu nu vezi că ăstuia nu-i e frică? N-ai observat? Nu i-e frică nici atîtita! Inseamnă că e ceva cu el! Nici nu te gîndi ca plec și-l las viu!

În camera s-a lăsat o tăcere de plumb. Ploaia se oprise, la fel de brusc cum începuse. Freddie s-a ridicat.

— Hai, măi, Al, hai să ne ducem ca mai avem destul drum de făcut! Al începu să zbiere:

— N-o să plecăm și să-l lasăm p-asta aici! Nu-i e frică nici atîtita! Trebuie să-l lichidăm! Puse mina pe revolver. Freddie îl plezni atît de tare că Al se izbi cu capul de frigider. Se auzi un zgomot sec, apoi genunchii lui Al cedară.

În sfîrșit, se ridică și Freddie îl împinse spre garaj.

Mergeam în urma lor. Cînd au ajuns aproape de mașină, Al mergea toț în față. Deodată s-a întors. Era cu revolverul în mîna. L-am văzut pe Freddie cîzînd după primele două împușcături, în timp ce, cu toată graba de care eram în stare, am plonjat în spatele unei gramezi de pneuri vechi. Alte patru împușcături s-au infundat în cauciuc, apoi mașina demară și Al dispăru. M-am tîrît spre locul în care Freddie zăcea nemîșcat; nu mai era nimic de făcut. Cele două împușcături îl omorîseră pe loc.

M-am întors în garaj și am deschis al treilea sertar din dulapul cu scule. Am deschis radioul, am așteptat să se încăzească nițel, apoi am apucat microfonul și mi-am anunțat indicativul.

— Aici capitanul Anderson. Am raportat: unul din băieții voștri e la mine, pregătit de morgă. Pe celălalt îl găsiți la 10 kilometri spre Nord față de locul unde mă aflu. Sînt pe Old Beck Mill Road... Nu, n-are cum să ajungă mai departe. I-am pus un sfert de litru de ulei de în în carter. Fiți atenți, e nebun și periculos! Terminat.

Adevărul e că îmi petrecusem mai mult de 20 de ani din viață în poliție, pîna în ziua în care o brută îmi trimisese un glonte în genunchi. Șeriful mă numise capitan. În dimineața cu pricina fusesem avertizat că în zorii zilei se daduse o spargere la banca. Oricum, avertizat, neavertizat, simțeam ca nu-mi luam pensia degeaba în luna aceea.

Traducere de
MICAELA GULEA

ROALD DAHL

CUNOSCĂTORUL

Cinam șase persoane acasă la Mike Schofield, la Londra: Mike, împreună cu soția și fiica, eu, cu soția, și un anume Richard Pratt.

Richard Pratt era un celebru cunoscător de vinuri. Președinte al unui cerc restrîns, numit „Epicurienii”, organiza mese la care erau servite mîncăruri somptuoase și vinuri rare. Se abțînea să fumeze pentru a-și păstra intacte facultățile gustului și capătase curiosul obicei de a discuta despre un vin de parcă era vorba de o ființă vie. De exemplu, spunea el, „un vin plin de umor, jovial și vesel.”

Mai fusesem invitat de două ori la Mike, în același timp cu Richard Pratt. De fiecare dată, Mike și el se dedau la un mic joc în momen-

tul când urma să degustăm vinul. Pratt trebuia să-l guste pentru a-i ghici originea și vîrsta, fără a vedea eticheta. De fiecare dată, miza fusese o navetă cu vinul respectiv. Iar Pratt cîștigase mereu. În seara aceea, eram sigur că voi asista iarăși la un pariu, căci Mike, cu riscul de a pierde, avea o plăcere cu totul deosebită de a-și vedea indentificate vinurile de către un cunoscător atît de fin. La fel de mare părea plăcerea pe care o simțea Pratt să naucească asistența cu știința și perspicacitatea lui.

Masa începu cu pește prăjit, stropit cu un vin de Mosella. Mi-l turnă chiar Mike, fără a înceta să-l observe pe Richard Pratt, apoi puse sticla în fața mea, și putui să citesc inscripția: „Geierslay Ohlsberg 1945.” Îmi explică în șoaptă că Geierslay era un sat foarte mic, aproape necunoscut, în afara granițelor Germaniei, și că acest vin provenea dintr-o vie cu randament foarte redus, el fiind probabil singurul din Anglia care deținea cîteva sticle.

Richard Pratt era în plină conversație cu Louise, fiica lui Mike. Îi vorbea de-aproape, chiar din ce în ce mai de-aproape. Iar biata fata se ferea de el cum putea, mulțumindu-se să încline capul, cînd cu politete, cînd cu dispreț.

Cînd se ivi servitoarea pentru a strînge vesele, Pratt, care încă nu se atinsese de farfuria lui, atacă peștele prăjit cu lovituri de furculița scurte și sacadate. Apoi își goli paharul din două înghițituri și se reîntoarse spre Louise, reluînd povestirea.

Mike, al cărui obraz încordat trăda nervozitatea, se stăpîni și nu zise nimic.

Puțin mai tîrziu, servitoarea aduse al doilea fel, o superbă friptură de vită. Mike se apucă să o decupeze. Cînd toată lumea fu servită, ne anunță uîindu-se doar la Pratt:

— Acum, trebuie să ies să caut Bordeaux-ul.

— Să-l cauți, Mike? Întrebai. Dar unde este?

— În cabinetul de lucru, unde l-am pus la șambrat.

— De ce în cabinetul de lucru?

— Acolo e cea mai potrivită temperatură. Richard m-a ajutat să găsesc locul, deunăzi.

Pratt aprobă, înclinînd capul cu gravitate.

— Am ales partea de sus a dulapului verde, preciză Mike. Și acum, dacă vreți să mă scuzați, mă duc să iau vinul.

Reveni cu un coș, în care se odihnea o sticlă de culoare întunecată. Eticheta nu era vizibilă.

— Richard, strigă el, n-ai să ghicești niciodată!

Pratt înălță sprîncenele, semeț, avînsînd o gură imperioasă și umedă.

— Un Bordeaux? Întrebă el condescendent.

— Evident.

— Un an bogat?

— Îți garantez.

— Atunci nu trebuie să fie prea dificil, rosti Richard Pratt cu voce leneșă, pîrînd plictisit. Purtarea lui mi se părea ciudată. Între ochi i se formase o cută răuvoitoare.

— Va fi destul de dificil să-l ghicești, reluă

Mike. Nu te voi forța să pariezi.

— Știi că ceea ce afirmi nu-i prea laudativ pentru mine?

— Dragă prietene, dacă dorești, voi paria cu cea mai mare plăcere.

Pratt se sprijini cu nepăsare de speteaza, surîzînd fugar, cu ochii pe jumătate închiși. Și din nou crezui că deslușesc pe fața celui în care ceva tulbure, iar în adîncul ochilor lui negri descoperii o vagă strălucire diabolică.

— Vei accepta orice miză? Întrebă el.

— Dacă dorești, firește.

Urmă o pauză. Pratt își plimba privirea în jurul mesei. O îndreptă mai întîi asupra mea, apoi pe rînd asupra celor trei femei, parcă pentru a ne cere aprobarea. O zării pe servitoare la capatul încăperii. Aducea un platou cu legume, și părea să se întrebe dacă trebuia să înainteze sau să se retragă.

— Bine, zise Pratt, am să-ți spun care va fi miza pariului nostru. În ceea ce mă privește, ambele mele case.

Micul suris enigmatic i se ivi iarăși în colțul buzelor și, calm, observîndu-l neîncetat pe Mike, adăuga:

— Și, în ceea ce te privește, mina fetei du-mitale.

Louise Schofield tresări:

— Nu! strigă ea. Tată, asta nu-i nicidecum de ris!

Mike se uita la ea, zîmbindu-i foarte pîrîntoș.

— Știi, Louise, trebuie să ne gîndim puțin!

— Încetează, tată!

— Așteaptă o secundă, draga mea! Important în acest pariu este faptul că **nu-l poate cîștiga!** Încerc să te fac să obții ceva bani! Dacă vom cîștiga pariul, vei deveni fericita proprietară a două case mari!

— Tată, povestea asta nu-mi place. O găsesc idioată.

— Sint de aceeași părere, zise mamă-sa.

Vorbînd, înclina capul ca o gîină.

— Ar trebui să-ți fie rușine, Michael, ca o amesteci pe fiica ta în asemenea poveste.

Mike nici macar nu se uita la ea.

— Louise, te rog, acceptă! o implora el. Ți garantez că nu vei regreta.

Sta aplecat, fixînd fata cu ochii lui limpezi și duri. Ea abia izbuti să-i susțină privirea.

— Dar dacă pierzi?

— Repet, este cu neputință.

Ea șovai încă o dată, ridică scurt din umeri, resemnată, și zise:

— Ei bine, ne-am înțeles! Dacă e adevărat că nu risc nimic...

— Perfect! striga Mike privind-o pe tinăra fata. Vom paria.

Mike lua imediat sticla și făcu înconjurul mesei, pentru a-și servi invitații. Toate privirile erau îndreptate asupra lui Richard Pratt. Omul, în vîrstă de vreo cincizeci de ani, n-avea nimic seducător. Fața îi era întrucîtva doar o gura. O gura cu buze groase și umede, întredeschise neîncetat, de degustator profesionist.

Cu înțetinea, maiestuos, își ridică paharul și introduse în el virful nasului, adîlcînd cu delicatețe. Agita puțin vinul, pentru a i se ras-pîndi buchetul. Concentrarea îi era intensă. Închisese ochii și toată partea superioară a corpului pareă transformată într-o enormă mașină de mirosit, o mașină care capta, care filtra, care analiza mesajul nasului.

Manevra dură mai bine de un minut. Apoi, fără a redeschide ochii, Pratt duse paharul la gura pentru a varsa în ea aproape jumătate din conținut. Cu gura plină, explora primul gust, pe urma lăsa să-i alunece citeva picături în gît. În loc să înghita restul, aspira o înghîțitură fină de aer, care trebuia să se amestece cu aroma vinului înainte de a intra în plămîni. Își rețină respirația, apoi lăsa să-i scape puțin aer pe nas. În fine, rostogoli vinul în jurul limbii și efectiv îl mesteca, cu toți dinții, ca pe piine. Era solemn și impresionant.

Lasînd paharul, își trecu limba trandafir pe peste buze.

— Hm, făcu el, un vinuleț foarte interesant, tandru și grațios.

Avea prea multă salivă în gura și i se scurseră citeva bale pe fața de masă.

— Acum, zise el, putem să începem eliminarea. În mod normal, poate să avansa fără să mai zăbovească numele podgoriei. Dar asta seara trebuie să fii precaut, nu-i așa? Întoarse către Mike un zîmbet gros, buzat, un zîmbet larg și jilav. Mike nu-i zîmbi.

În primul rînd, de care anume ținut din Bordeaux e vorba? Asta nu-i prea dificil de găsit. Vinul nu-i în nici un caz un Saint-Émilion și nici din ținuturi nisipoase. E un medoc, fără îndoială. Din ce comună face parte? Un margaux? Nu. N-are violența lui. Un pauillac? Caracterul pauillacului este mult mai imperios. Nu, nu. E... e un vin foarte amabil, oarecum rezervat și timid la prima gustare, poate întrucîtva pervers. Mîngie limba cu puțințel, exact cu puțințel tînăr. La ultima gustare e delicios de reconfortant și de feminin.

Își încrucișă miinile pe piept. Devenea ridi-

col de pompos, dar îi spusei ca adopta această atitudine pentru a-și bate joc de gazda.

— Ajungem la punctul cel mai delicat, numele podgoriei. Căci există multe vii la Saint-Julien. Acum trebuie să fii foarte prudent.

Duse iarăși paharul la masă pleoștită a buzelor. Apoi vazui cum limba roză și ascuțită se cufunda în vin pentru a se retrage imediat. Spectacol respingător. Pastra ochii închiși. Pe chipul concentrat i se agitău doar buzele, frecîndu-se una de alta ca doi bureți jilavi.

— Iată-l! striga el brusc, tînărul din a doua gustare! Și presiunea astringentă pe limba. Da, da, e sigur! Acum îmi dau seama! Vinul provine dintr-una din podgoriile mici din preajma localității Beychevelle. Chiar Beychevelle? Nu, nu absolut. Dar nu sînt departe. Un chateaubot? E posibil. Să-l examinăm oleacă...

Bau alta înghîțitură. Îl vazui cu coada ochiului pe Mike, aplecat în față, cu privirea fixată asupra lui Richard Pratt.

— Nu. Dacă e un '34, și cred că este, nu poate fi un talbot. Nici un Beychevelle, nici un talbot. Și, totuși... este atît de apropiat, atît de apropiat încît trebuie să se situeze între ele.

Șovaia. Toată lumea avea ochii îndreptați asupra lui. O auzii pe servitoare cum pune platoul cu legume pe bufetul aflat în spatele meu, încetînd, ca să nu tulbure liniștea.

— Ah! striga Pratt. Asta e! Cred că am ghicit!

Sorbi o ultima înghîțitură. Apoi se întoarse către Mike și declară cu un surîs, lung, mirosos:

— E un chateau-brainare, din 1934.

— E ultimul dumitale cuvînt?

— Da, cred. Chateau-brainare garantat. Vii-soara nostima. Un vin vechi, fermecător. Îl cunosc foarte bine. Ma întreb cum de n-am ghicit mai repede.

Mike ramase neclintit, calm, cu fața golită de sînge.

— Ce aștepti pentru a rasuci sticla? zise Pratt. Cer să vad eticheta.

Acum știa că învinsese. Avea înfașșurarea arogantă a unui cuceritor și, în mod vizibil, se grăbea să devină absolut odios în cazul cînd lucrurile nu s-ar fi aranjat după placul său.

Atunci interveni servitoarea. Dreapta și marunțica în uniformă alb-neagră, se ivi alături de Richard Pratt, ținînd un obiect mic în mînă.

— Cred că sînt ai dumneavoastră, domnule!, zise ea.

Pratt arunca o privire grabită către ochelarii cu rama de băga, pe care ea i-i întindea. Șovai:

— Ai mei?

— Da, domnule, precis sînt ai dumneavoastră!

Era o femeie scundă, putînd să aiba între șazezi și șaptezeci de ani. Mai apropiată de șazezi. Servea familia de mulți ani. Puse ochelarii pe masă și nu se urî. Rămînea în picioare, puțin retrasă. Staruia ceva ciudat în purtarea ei. Simțeam un soi de teamă vîzînd-o pe femeia aceea marunțică, uscată și țeapănă,

cu privirea ascuțită, cu buze subțiri și strînse, cu barbă disprețuitoare. Cu fața-i cenușie, cu boneta apretată, cu minile împreunate pe șorț semana cu o pasare cu pintecele alb.

— I-ai uitat în cabinetul de lucru al domnului Schofield, zise ea. Glasul ei avea o polițe exagerată și glacială.

— În partea de sus a dulapului verde, când ai intrat singur acolo, înainte de cina.

Îmi fura necesare câteva momente pentru a pricepe sensul cuvintelor. Și, în tăcerea care urma, îl vazui pe Mike ridicându-se încet, vazui cum i se colorează obrazul, cum i se holbează ochii. Apoi o albeață amenințătoare îi aparui în jurul nărilor.

— Calmează-te, Mikel îi spuse soția. Calmează-te, dragul meu!

**În românește de
GH. BUZOIANU**

NICULAE FRÂNCULESCU

ÎNĂLȚIMILE LA CARE MOR DOAR VULTURII

In lada de sub podina carului Kawadari-lor, Taal descoperise un culcuș odihnitor, de unde urmarea cum se rostogolesc roțile șinuite. În dreapta și în stînga lui, defilau coline verzi-cenușii. Trecura printr-o strunga. Pe o latură a ei curgea o apă repede. Îl încerca o stare de bine. Laptele cald îi mai ostise foamea, pîntecul sau-razvratit se mai potolise. I se facuse iar cald. Își stapini cu greu un cascat și lasa să-i scape un șuierat strident, produs de aerul strecurat printre dinții fierastruți. Își aduse aminte ca profesorul Mondego îl considera un reprezentant al speciei, dotat cu o excepțională vitalitate. Ispita de a se fofila în carul de deasupra îl încerca iar. Acolo era mîncare din belșug, dar trebuia s-o fure, alta cale nu era.

Dacă își încorda auzul, putea auzi rasufierea animalelor pe care le ducea cu el Kawadarka. Avea macedoneanul acolo o capra, gaini ouătoare și iepuri. Taal simți că-i lăsa gura apă.

Noaptea, la popasuri, își parasea ascunzătoarea și se țira spre țapșan, unde gasea o vază de lapte pe gustul lui. Nu-i răminea timp mai niciodată sa cotrobaie și prin cuiburile pasărilor de padure, sau sa vineze rozătoare mici. Se mulțumea din lipsa de altceva cu insecte mari, racane, șopirle, pentru el adevărate delicatese...

Evadase de pe nava cosmică a profesorului

Mondego, folosind un prilej rarism; Astralia MX coborise într-o noapte de catran deasupra fluviului Mississippi să captureze, pentru colecția sa, un marsupial de apă. Atunci Taal plonjase în pinzele mîloase de lînga mal...

Izbuti cu greu să-și mențină corpul lung în echilibru deoarece carul pornise iar. Momentul cînd putea sa se apuce de facut gaura în podina sosise. Parasi lada, luîndu-și toate măsurile de prevedere, ca să nu alunece sub roți, mai facuse asta de zeci de ori, astfel ca fiecare mișcare fusese studiată, cronometrată, lipsită de orice risc.

Știa că nu-i va fi ușor să străpunga podina. Umezi scîndura cu salivă și începu să roada lemnul. Treptat, acesta începu să cedeze.

Multe zile și nopți roase Taal scîndura; un adevărat chin. Îl apuca în cele din urmă o durere puternică de dinți, dar uita de tot, vîzînd ca izbînda se apropia. Deschizătura, cit o fantă la început, deveni destul de mare, ca să se poată strecura în car...

Iaal avansa încet, dar temeinic. Gingiile începura să-i singereze, colții facuseră purol și gura îi capatasă un miros respingător, dar vedea acum prin deschizătura coviltirul, și sub el, citeva piei de iepuri puse la argasit, un felinar, o cazma, o sita, un tirnacop, unelte necesare pentru minerit, prin munții Californiei...

În sfîrșit, iată clipa cînd trecu dincolo. Mai întîi, deosebi două șube chiar lînga gaura pe care o perforase. Era gata să-și facă culcuș în ele, cînd fu adulmecat de Nero, ciinele mops al lui Gonțe. Potaia lătra furioasă, îl stînjenea, putea să-l dea de gol. Nu avea încotro, trebuia să-i facă de petrecanie...

Iar îi vui în creier emițătorul-receptor, elementul de legatură dintre el și nava: încercau să-l localizeze. Trebuia să se descotorosească de drăcia asta implantată sub pielea capului și care îl putea trada oricînd. Cu siguranța Mondego nu era dispus să-l piardă, să-l lase să evadeze...

Ciinele încetase să latre, așa ca Taal inspecta în liniște carul lui Gonțe Kawadarka. Știa dinainte cum e împărțit. În prima despărțitură dormeau Gonțe și Tvetana, jumătatea lui, într-a doua, Boiko și Smeda, copiii lor. Unde se gasea, într-o cușcă se inghesuiau o duzină de gaini ouătoare și un cocoș falos și neputincios. Într-alta cușcă erau adăpostii iepuri pentru carne. Într-un colț, lînga o iesle, capra Sarra. Ugerul ei mic și trandafiriu plesnea de lapte. Orataniile, la vederea lui, intrară în panică. Le vorbi: n-aveau de ce să se teamă.

Caldura vie a animalelor îi frigea obrazul. Deschise ușa de la cușca gainilor. Privirile lui Taal le împietriseră. Slabul cor de cîrțituri fu brusc ghilotinat de fluidul din ochii lui Taal...

Înghiți hulpav ouale, unul după altul. Rontai și coaja pentru calciul din ea. Le simți calde, curgîndu-i moi pe gîtulețul larg cit un hau. Tot oua îi dădea sa manînce și Mondego în timpul convalescențelor, după ce-i extragea ouale ca să i le duca la incubator...

Uimirea Tvetanei fu fara margini cind Smeda și Boiko o chemara la cuiabar. În dimineața aceea cotcodacisera cinci găini, așadar, s-ar fi convenit să duca în poala șorțului cinci ouă. În cuiabar batea însă vîntul; oua nici de leac. Femeia se uita consternată; o treceau tot felul de gînduri și banuieli; prea se repeta des în ultima vreme această întîmplare. „Copii, să se fi spurcat găinile la oua?” spuse Tvetana cu jumatate de glas. „Ce zici, mama?” se mira Smeda. „Sa se fi pripășit vreun dihor în car?” „Unde să se ascunda la noi?” se sperie Smeda privind în jur. „O să-l pun pe Gonțe să păzească citeva nopți cotinețele. Și dacă o fi vreun dihor, stîrv pentru corbi o să se aleaga din el”...

Tvetana cauta găinile de ou, dînd furioasă din cap. „Au ouat dracoaicele! Se ouă, apoi și-l manîncă, afurisitele! Le tai dacă e p-așal!” „Mai lasă-le, mama!” „Nu cumva va împinge aghiută să beți voi ouale?” „Nu, mamă. Și eu și Boiko le-am baut numai pe cele pe care ni le-ai dat...”

Taal auzea dintre șube cum boscorodește Tvetana, furioasă ca nu poate dovedi cine-i fură ouale...

În noaptea aceea, doua astraluri se aflau într-o conjuncție nefastă, ce aducea nașcuților sub semnul șarpelui nenorocire. Într-o viaoagă, carele așezate în cerc dormeau, iar focurile de tabara mureau unul după altul. Doar vacile și boii de povara mai pășteau iarba grasă a locului. Taal stabili mai întîi din-cotro batea vîntul, pentru a-și alege direcția, astfel încît să nu fie adulmecat... Drumul prea lung îl obosise. De la carul lui Gonțe pîna aici își sfîșiasse pielea prin tot felul de maracînșuri. Lînga vite, cîinii mîriau prin somn; cițiva cătelandri adulmecau viziunile de cîrțite, scheuînd de neputință. Taal era acum sub ugerul Radei, o făptură docilă, blînda. Privea lacom sursa de lapte gata să plesnească sub presiunea lichidului nutritor. Înalță capul și prinse o țîța între limba și cerul gurii. Laptele cald i se scurgea prin gîtlee ca o sevă vitală. Rada îl privea dintr-o parte. Suptul lui îi făcea bine, o ușura de povară. Începuse să aștepte venirea lui, care îi umplea timpul cu o moleșeală stranie. În fine, satul, Taal s-ar fi întins pe iarba, unde ar fi rămas pîna cînd soarele dimineții i-ar fi încins carnea și singele rece, lenevos... Dar trebuia să intre în lada, unde știa că din nou va pune stăpînire pe el frisonul.

Își daduse seama ce se întîmpla cu el, așa că se muta în car. În cuiabar găsi citeva oua proaspete. Păsarile și iepurii intrasera iar în panică. Înghiți tot ce era acolo, în afara oului martor. Se răzgîndi și-l mincă și pe acesta. Îi veni pe gît un rîgît cu miros de vitriol. Ar fi vrut să sfîșie o gîină, dar se stăpîni. Caldura oratînilor îl stîrnea să ucidă, să-și poată racori fruntea încinsă de razele calorice radiate de ființele cu sînge cald.

Abia apuca să-i vadă pe Boiko și pe Smeda intrînd în desparțitura animalelor. Erau în cămași de noapte. Dădeau ca de obicei de mincare pe furîș iepurilor și se jucau cu puii. Taal trase, peste deschizătura pe unde intra în car,

șubele din blană de berbec în care încuibaseră moliile...

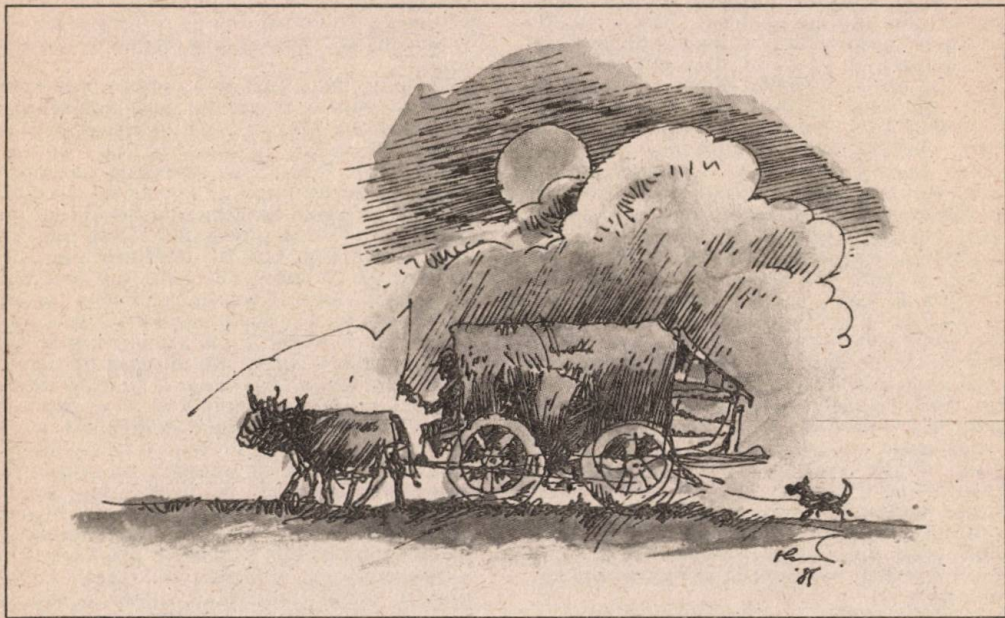
În ziua aceea, își frecase corpul cu o buruiană usturoiată care făcea ochii cîinilor să la-crimeze. Pîna atunci îi păgubise pe ai lui Kawadarka de doua găini și un iepure. totuși cel mai mult îi pria laptele muls de la Rada, ori de la capra Sarra. Această sevă albă îi descătușa energiile și îi sporea încrederea în șansa de a supraviețui uneltirilor profesorului Mondego. Rada, vaca normandului François, îl aștepta și în seara asta, nu prea departe de locul de popas al carelor. Îl simțea de la distanță și mugetul ei tandru îl calăuzea prin întuneric. François, stăpînul Radei, intrase la grijii și începuse să pîndească înarmat, ca să-l prînda pe cel care ușura ugerul vacii. Pe de altă parte, Nero, cinele lui Gonțe, devenea pe zi ce trecea mai agresiv. În ciuda buruienilor cu care Taal își freca pielea, Nero îl adulmeca, mai ales cînd luna intra în al patrulea pătrar. Atunci finetea simțurilor sale creștea primejdios... Astfel, amenințările se înmulțisera în jurul lui Taal.

Alese o zi pentru rafuiala cu Nero. Ieși din lada și, sprijinindu-se cu partea dinapoi a corpului de oște, pe care își înfășura coada, își asigură stabilitatea, ca să ajungă la citeva palme distanță de mops. Nero înțelese primejdia. Facu hărmalaie, se zbuciuma, încerca să-și rupă funia, cu care era, legat de car, dar nu izbuti. Capul i se congestionase de efort, ochii îi ieșisera din orbite și o spumă albă i se prelingea din gură.

Cu o zvicnire fulgerătoare a capului, Taal îl mușcă de gît, zmulgîndu-i o bucată de carne. Privi rana urîtă și adîncă, văzu singele cald al animalului stropindu-l. Nero începu să se împleticească și rămase fără vlagă atîrnat de sfoară. Horcăi o vreme, apoi hoitul lui neînsuflețit fu tîrit moale prin praf. Trebuia înlăturată orice urmă a omorului. Din citeva mușcături, Taal despărți capul mopsului de trup. Astfel nimeni n-a aflat cum de disparuse Nero fără urmă...

Din nou îl strabătu un fior. Nu mai avea timp de zăbavă, trebuia să se odihneasca. Fiorul se preschimba iar în frison; corpul îi era scuturat ca de friguri. Se strecură sub o șubă și se facu acolo colac. Durerile facerii îl apucara cîrînd și se prelungea mai mult decît de obicei. Fu cuprins de toropeală, apoi cazu în leșin. Cînd era pe nava, profesorul Mondego îi administra de fiecare dată o injecție în șira...

În delirul său, revazu nava, o anexa a Lumii-in-sine, apoi încaperile uriașe din așezarea spațială: sera, livezile și grădinile de zarzavat, rezervoarele pentru înmulțit alge, cosmodromul, sala motoarelor, laboratoarele pentru experiențele genetice, stațiunile pilot de urmarit dezvoltarea progeniturilor de sinteză, crematoriul, plaja, golful de mare, muntele nins cu zapadă pe virf, șoselele, personalul robotizat, armamentul ucigător, meteoriții purtați de stație ca resurse de carburanți... Se trezi pentru citeva clipe, dar din nou îl doborî oboseala. Îl încerca o dulce euforie, la gîndul că nu peste

mult timp i se va împlini visul nutrit în captivitate...

Prima geana de lumina se strecura pe lînga codirîla, zugravind coviltirul cu o pulbere frîndafirie. Odata cu lumina se alese ecranul binecunoscut de pe nava, proiectat acum de la o distanță astronomică. Iar pe ecran aparî Mondego, cu privirea lui tăioasă...

— Taal, te-am localizat, după cum vezi. N-ai nici o șansa să fugi. A fost o prostie să evadezi! Curînd sosim ca să te recuperăm. Coboară la primul popas și ieși în cîmp deschis. Venim cu Modulul. Ai grijă și ascultă-ne, altfel viața ta nu va mai face două parale...

Chipul lui Mondego se șterse, alungat de zorii zilei. Totul fusese aievea. Nici o îndoială: Mondego, geniul rău ce domnea pe nava Australia MX, îl va urmări pînă la capatul lumii...

Caravana își continua drumul spre California. Ca să-l înlocuiască pe Nero, Kawadarka se gîndi să facă rost de un coiot imblînzit, pentru că îi mai dispăruseră din iepuri și gîini. Își tot batea capul, dar tot nu pricepea cum intra hoțul în carul lui. Banuia că era dihor. Dar cum de putea deschide dihorul ușițele cotinețelor?! Și apoi le închidea și la loc...

Femeia lui Gonțe pusese pe godin o fierțura și, cu toate hurducările carului, zeama nu se varsase pe tuci. Fumul suia pe burlanul ridicat drept prin coviltir. Cînd prin coșul de papură ieșea fum, carul semăna cu o corabie de pe mare, în pintecul careia fierbea un cazan cu abur.

Smeda îi lasase pe capra carului pe Boiko și Gonțe. Fratelui ei îi placea să mîie boii. Îi mai

auzea vocea cocoșească, în schimbare, și cînd trecu în a doua încăpere a chervanului.

— Hais, Bastia! Hais, boala! Cea, Gaspar! Cea, mîncă-te-ar lupii!

Smeda se apropiase de codirîla. Sarra behai vesela mișcîndu-și coada ridicată în sus. Capra mesteca salvia adunată de ea și de Boiko. Le mai rămăseseră cinci iepuri. Alții fuseseră tăiați de Gonțe. Ceilalți însă, dispăruseră misterios. Smeda privi pieile iepurilor sacrificați, puse la argăsit; miroseau urît, dar vor fi folosite, ridică blînița de ied, așezată peste panerul din nuiete cu frunze împletite. Rimele uriașe, acoperite de un păr moale, colorat, cu desene în arabescuri, deschideau gurile, clătî-nîndu-și limbile bifurcate. Scoase din traistă cașul ascuns de Tvetana, împărțîndu-l în boabe; începu să-i hranească. Smeda avea convingerea că în paner se gaseau puii unui animal ce avea nevoie de ajutorul ei. Semănau cu șerpii, dar aveau picioare și capete de tigru. Pe fundul panerului se scorojeau cîteva gaoace de ouă. Puii ajunseseră aici aduși, desigur, prin deschizătura din podina. Nu-i spusese nimic despre asta nici lui Boiko, care nu știa să pastreze un secret.

Fetița se legase de micile fapuri ciudate. De cînd își dorise ca să aiba jucării vii. Gonța îi povestise despre șerpi. Veninul multora era mortal. Nu trebuia să-i calci, ca să se întorc și te mușcă. Dacă îi vezi perpelîndu-se la soare, să-i ocolești. Dar aceștia nu erau șerpi-șerpi. Erau niște corcitură, și erau atît de neajutorați! Erau flămînzii și însetați, cum să le mai arda să te muște?!

Puii începuseră să se coloreze, arabescurile lor se desenau tot mai pregnant, semănau cu

cele de pe ștergarul Tvetanei: romburi maroniu-deschis, așezate geometric, fără cusur, de la cap la coadă. Smeda ar fi putut număra inelele galbene de pe burtă, dacă puii s-ar fi întors pe spate. Vietățile astea o priveau cu ochii bulbucăți, dispuși lateral, unduindu-se asemenea firului de secară, hîrjonindu-se, fiecare vrînd să apuce cît mai mult din cașul dulce. După ce isprăvi să-i hrănească, îi acoperi. Și în acea clipă se simți privită. Doi ochi o așteptau scăpărînd fulgere reci, cînd cu flacăra, cînd cu gheața. În car se răspindise o jilvăleală putregăioasă și un frig nefiresc o pătrunse pe fetiță făcînd-o să dîrdîie. Smeda încremeni de frică și inima încetă să-i bată. Șarpele urias, lungindu-și gîtul spre ea, o privea din cerul coviltirului. Vru să țipe după Gonțe, dar nu izbutea să scoată nici un sunet. Taal își legăna amenințător capul. Avea de-a face cu un copil. Apucă blănița de ied și-și acoperi odraslele. Îi văzuse pe toți. Erau acolo, în ordinea ieșirii din ou: Șeba, Hazo, Efron, Het, Șuah, Tebah. Taal văzuse de la început că puii nu-i semănau întru totul. Mondego modificase fizionomia puilor de acum, cum procedase și în alte dați. Erau însă puii lui, chiar dacă aveau patru picioare și capetele de tigru. Erau plămădiți în matricea sa, carne din carnea lui.

Lui Hazo și Șeba le ardea de joacă. Erau să-tui și încercau să se cațere pe el, ca să-i plimbe. Ura sa atavică împotriva omului se potoli oricum, ura împotriva animalului rațional, pentru că Mondego era tot un om. Fetița Smeda îi era folositoare. Bizar, dar așa ședea lucrurile. Un umanoid altruist, ce n-avea prefîgurat în genă instinctul urii față de el. Se aplecă deasupra panerului și, încercîndu-și în spîinare puii, alunecă spre deschizătură. Smeda abia acum băgă de seamă că puii aveau de fapt un stăpîn, un părinte. Ochii ei înotau în lacrimi. Își pierduse jucăriile vii. Șarpe și copil se înfruntă din priviri. Smeda îi promise fără vorbe lui Taal că n-are să-l trădeze, că nu-i va spune nimic lui Gonțe.

Noapte cu o lună vîroasă în primul ei pătrar. Astrul nopții spînzura deasupra felinarului atîrnat de leuca lui Gonțe Kawadarka. Chervanele erau așezate în cerc, iar străjile hrăneau focurile de popas. Taal își mutase puii în lada carului. Refăcuse și panerul, lărgindu-l și adîncindu-l, apoi căpîtușindu-l cu frunze și mușchi de pădure. Aștepta să ajungă într-un ținut cald, desertic, unde puii lui să se adapteze adevăratei lor vieți de libertate absolută. Începuse să aiba coșmaruri, provocate de undele navei lui Mondego care se apropia rapid de Pămînt.

Nici nu încerca să-și imagineze consecințele. Emițătorul, fosta sa legătură cu instalațiile și cei de pe navă, se activa tot mai mult, zbîrniindu-i în creier. Îl desprinsese de sub pielea capului, unde îi fusese implantat, folosind un cui, apoi îl puse pe Efron să-i lingă rana, ca să nu se infecteze.

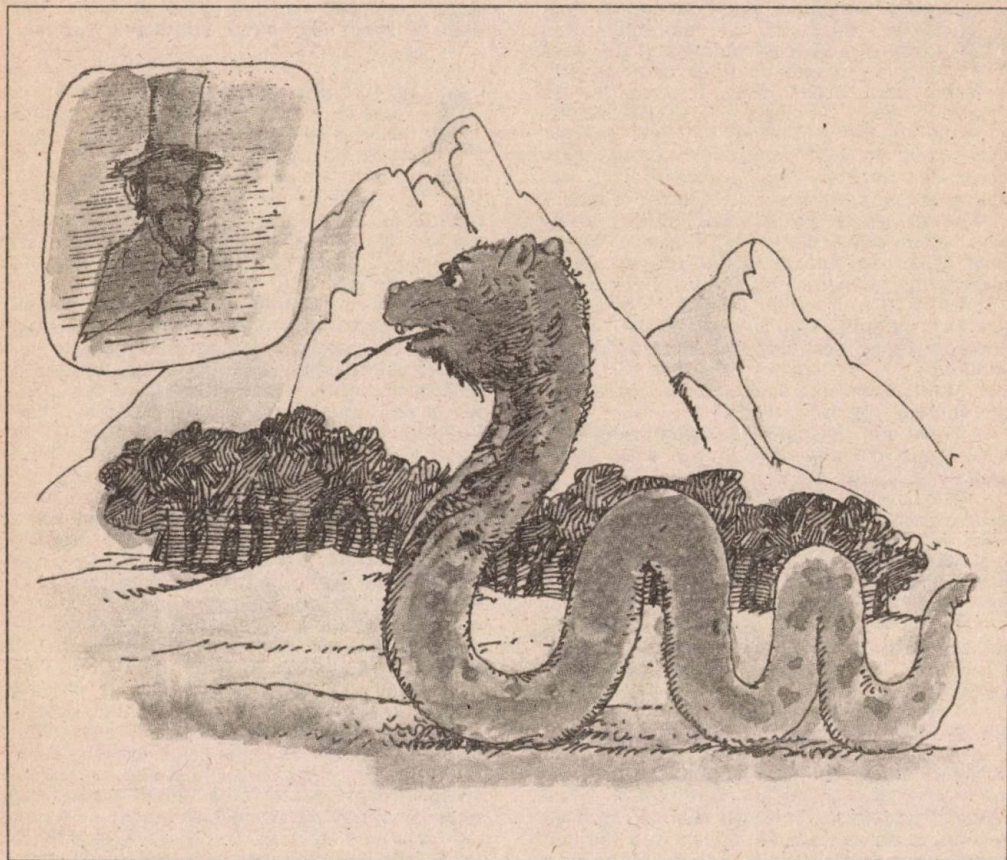
Îngrijirea odraslelor îi lua destul timp. Nu le scăpa o clipă din ochi. Există primejdia ca —

în joaca lor — să cadă din ladă ori să muște pe careva din convoi. Faptul ar fi stîrnit panică și oamenii ar fi făcut poteră, stîrpindu-i pînă la urmă.

De la un timp, Taal nu se simțea prea bine. Aceeași stare o avusese și cînd plonjase din nava Astraliă MX, în undele Mississippi-ului, izbindu-se de apă ca de un sol tare. Puii dormeau duși. Trebuia să pornească iar după hrană. Își subție trupul și se prelinse din ladă. Mai-mai să leșine de slăbiciune. Noptile cît veghease puii îl extenuaseră. Străbăteau un ținut rece și, de frig, puii își împleteau trupurile, formînd un tot straniu, un toron viu. Nici ziua nu putea dormi. Îi veghea tot timpul, să nu iasă ceva urît din năzdrăvăniile lor. Trecu, prin deschizătură, în car, îi era foame de lapte. De două săptămîni nu se mai atinsese de ugerul Radei. Era acum lîngă Sarra. De spaimă capra tremura ca varga. Căldura singelui ei dogorea capul șarpelui, încingîndu-i dorința să-i sfîșie vena jugulară, să-i sugă singele cald, acest lichid vital, care să se amestece cu singele lui rece, lenevos, singe de reptilă, spurcat de otrava mortală. Ca să se stăpînească, întoarse ochii spre cotețul păsărilor; privi hulpav o gîină. Inima grăbită a păsării îi pulsa parcă în miezul creierului. Îi numără zîcniturile: o sută optzeci. Undele calorice ale sistemului său de reperat animale cu singe cald se acceleraseră nefiresc... Zgomote. O lumină ce creștea. Pașii cuiva. Sigur ai lui Gonțe. Se trase sub podina și privi de acolo pe sub un colț al șubei. Kawadarka făcea o inspecție de rutină: totul părea în ordine. Animalele fuseseră cuprinse de un fel de moleșală. Plecă, luînd cu el felinarul. Lumina scăzu, apoi pieri de tot.

Taal se întoarse în car, dar numai cu jumătate din corp. Sarra îl aștepta. Bărbața îi tremura de emoție. Teama îi crescuse brusc și se urină de frică. O privi disprețuitor. O va mai păstra vie atît cît va însemna pentru el și puii săi un rezervor de hrană. Sarra își desfăcu picioarele făcînd loc șarpelui. Lichidul cald îi gîlgii acestuia pe gîtlej. Capul mic al Sarrei rămăsese strîmb. Privea spre reptilă cu niște ochi pe care i se așternuse o pielică tulbure. Capra rămase liniștită pînă ce izvoarele laptei aproape îi secară. Buzele băloase ale șarpelui treceau de la o țîță la alta. Sarra își depărtase picioarele, simțea colții lui Taal arzînd ca niște cărbuni aprinși, amintindu-i de dăngaua ce-i arseese pielea, lăsîndu-i în loc însemnele lui Gonțe. Și, ca să nu moară de frică, în timp ce Taal o suga, și-l imagină pe Miloș, țapul lui Smederwska, cu care se împerechease de cîteva ori...

Carele cu coviltir lăsaseră în urmă o treacătoare ce scotea convoiul dincolo de Munții Stîncioși; urmau astfel un vechi drum al bizonilor. Traversaseră cîmpiile rîului Missouri, ținuturile nisipoase ale rîurilor Platte de nord și Platte de sud, depășiseră un desert cu nori de praf și păsări mici, iar acum coborau o pantă lină, fără să fie nevoie să pună frîne la roți. Taal cerceta îngrijorat cerul:

se aștepta ca nava lui Mondego să apară din clipă în clipă; probabil că reușiseră să-l localizeze și fără acel aparat de emisie-recepție. Ar fi trebuit să părăsească convoiul, să se refugieze undeva, să-și piardă urma, dar îl împiedicaseră puii. Poate chiar în momentul ăsta, imaginea lui se găsea pe ecranul monitorului din cabinetul lui Mondego.

În urmă cu o zi, un vultur se rotise pe deasupra caravanei. Se depărtase cu o iuteală neobișnuită când Gonțe îndreptase arma spre el. Înăripata coborîse la început incredibil de mult. Îi văzuseră ciocul, ghearele rășchirate, adunate sub pîntec. Anvergura aripilor măsura pe puțin trei yarzi. Era cu siguranță un vultur vîntor de reptile, un șerpar, care îl adulmecase pe Taal. Se tot rotea pe deasupra carului Kawadarilor. Gonțe și Tașco văzuseră primii vulturul. Gonțe credea că purtarea ciudată a păsării prevestește moartea cuiva din familia lor. Hotărîra deci să-l ucidă. Omorîrea morții însemna prelungirea vieții. Primul trase Kawadarka. Îl urmă Smederwska. Vulturul continuă însă să planeze liniștit, apoi făcu o manevră abilă prin aer, tocmai cînd o rază albastrie, venită de niciunde, despica pur și simplu în

două catirul lui Tașco, legat de codrila. Oamenii traseră din nou, vulturul izbit se cutremură, apoi înclinîndu-se căzu într-un picaj rapid și se zdrobi de pămînt.

Kawadarka și, prietenul său alergară spre leșul vulturului. Nici o picătură de sînge. În schimb, pe cioc și prin urechi, i se scurgea o zeamă violacee. Cercetară hoitul cald, mult prea cald, care treptat începu să dogorească. Kawadarka spintecă vulturul de la gusă pînă la coadă. Ceea ce văzură îi făcură să-și piardă graiul. În loc de măruntaie, pasărea avea o împletitură ciudată de sirme și alte lucruri de neînțeles.

Simulacrul de pasăre se încingea tot mai mult, pînă se făcu roșu ca jarul, apoi luă foc. Oamenii se îndepărtară repede de acolo cu cămașile aprinse în spate și începură să se rostogolească pe pămînt ca să se stingă. În locul unde lăsaseră vulturul, globul de foc crescuse, alegîndu-se într-o ciupercă de fum și de praf ce se ridica vertiginos în aer.

Macedonenii își făcură semnul crucii și alergară să se ascundă în care. Taal văzuse de la locul său totul și se înfioră la gîndul la ceea ce-l aștepta. Mondego se ținea de cuvînt...

Muntele scliea în culori de topaz. Veșmintul verde-crud al masivului urca odata cu padurea primenita de anotimp. Trecusera de Rock Springs, traversasera apoi Green River, folosindu-se de un pod de lemn. Ajunsesera la jumătatea distanței dintre Rock Springs și Fort Bridger, unde aveau de lasat comisioanele încredințate lor de cei din Fort Laramie. Vremea era frumoasă, un vântuleț liniștit batea dinspre răsărit și valurea salvia cu floarea alburie. Vitele aveau acum hrana din belșug. Convolul fu prins brusc de panica. Murise un animal de povara, mușcat de un șarpe mare. Desigur, un crotal. Era al treilea bou ucis de când parăsisera Fort Laramie. Taal asculta tacialele dintre Gonțe și Tașco care vorbeau în carul lui Kawadarka.

— Matt Storm este suparat de moartea viteilor, spunea Tașco.

— Toate sînt mușcate la jungbietura gîtului, miîi Gonțe. Asculta ce-ți zic eu, e un șarpe spurcat la singe de vita mare.

— Suge numai singe de bou. Matt zicea că vrea sa cumpere la Rock Springs un vultur vîinator de crotali. Cred ca l-a și adus în convoi. Auzi vampirul, sa le bea singele?! Tot asta te-a pagubit de gâini și iepuri. Cine altul decît el?!

— Tot el a supt-o și pe Sarra. Reverendul Barre Webster zice că acum laptele caprei e afurisit. Și blestemata nu se mai lasa mulsa neam. O tai, Tașco! O pun la sare pentru pasturama. Ma lipsesc și de ied. Am cusut o prelată la codirila. Pe acolo intra dihania la mine în car...

Taal își privea cu dragoste progeniturile. Ședeau toți șase pe marginea panerului. Pe zi ce trecea, capetele lor semanau tot mai mult cu ale tigrlului de pe nava. Cu acesta deci îl imprecheasera asistenții lui Mondego. Lui Taal îi venea tot mai greu să-i hranească. După ce Kawadarka descoperise taietura din podea și o astupase, Taal se mutase în carul lui Smederwska, ucigîndu-l mai întîi pe Achile, cîinele macedoneanului, un cîine ciobanesc crescut pe lînga lacul Ohrid...

Se apropia un deșert, unde puli se puteau raspîndi. Erau trei femele și trei masculi. Vor face la rîndul lor pui vii, se vor înmulți. Nu mai erau crotali, erau cu totul altceva, trebuiau să se descurce singuri. El va ramîne într-un car ce-l va duce în California, unde va haladui prin locurile cu potîrnichi, va minca mango, avocado, capsuni, portocale, banane. Taal cunoștea aceste fructe de pe nava, unde creșteau în voie, dar numai Mondego și iubita sa, Loretta, ce făcea nudism sub soarele artificial al cerului fals, se înfruptau din ele. Șeba i se urca atunci în circa și-l mușca în joacă. A vrut să-l scuture de pe grumaz, ca Șeba să cada îndarat în cuib. dar puiul se dezzechilibra și se prabuși sub car. Taal se lungi cu iuteala fulgerului să-l prînda cu gura. Șeba se departase. Insa. Roțile carului Kawadarilor se rostogoleau spre el. Șeba îl implora din priviri să-l ajute. Ajunsesera acum între codirila și Gaspar, boul din cea, care îl vază și-și potrivea pasul.

Șeba îl scuipa, deschise gura sa muște, dar disparu strivit sub masa enorma a copitei...

Apariția vulturului Noah în caravana n-a mirat pe nimeni. Toți aflasera că fusese închiriat sau cumparat în Rock Springs ca să vîneze șarpele. Fusese luat de la un Drug Store — un magazin-cu-de-toate. Vitele de povara, oiinii, pisicile se obișnuisera repede cu Noah. Cei din convoi îl rasfățau, dîndu-i sa manince. Vulturul, blajin ca un miel, ridica pe spate copii în vazduh, sa vada locurile de sus, apoi îi aducea înapoi la care. Noah se juca tot timpul. Vislea spre înalțimi pina îl pierdeau din ochi. Alteori zbura razant cu coviltirul carelor. Taal intrase la griji. În fiecare zi își schimba ascunzatoarea. Vulturul îl localizase, dar ar fi fost curată sinucidere pentru el să-l atace în spațiul strîmt de sub car. Vulturul vîinator de crotali era maroniu la pene, cu un guler alb ca de hermina în jurul gîtului. Aripile lui desfăcute depășeau cinci picioare...

Într-o noapte încărcata de taina și miresme de ierburi în pîrgă, poposira la loc deschis. Taal cobori din car ducîndu-și puii în circa. Taiie înadîns petele de umbra ale întîinericului, brazda salvia înalta, croind în iarba o pîrtie ce se aduna îndaratul lui, astupîndu-i urmele, înghîindu-le siajul vegetal. Era pentru pui o „plimbare” didactica, un drum de inițiere. Taal descoperise o vîizina de animal de padure; trebuia sa se grabeasca. Curînd, luna, cit bozurile unui Stetson, va ieși de sub zabranicul norilor. Îi parasi pe ceilalți pui, luîndu-l cu el numai pe Efron, sa asiste la vîinătoare. Mulsul vitelor îl deprinsesera bine: Șuah, Tobah, Het și Hazo. Efron mai avea cite ceva de învațat. Din asta se și trasese, cu citeva saptamîni în urma, sfîrșitul vacii Rada. Fusese taiata, pentru ca, la fel ca și Sarra, își tragea în ea izvoarele cînd simțea pe uger mina de om. Webster o afurisisse ca pe un animal spurcat...

Taal se strecură în vîizina. Sconcsul îl simți și se afundă în tunel, acolo unde duhoarea era mai apăsătoare. Abia acum șarpele își dadu seama ca avea de-a face cu o mufeta, care agonisise multa experiență. Ar fi trebuit sa renunțe la vîinătoare, dar ce exemplu i-ar mai fi dat lui Efron?! Fu împroșcat deodata cu fecale. Era prea de tot! Așa ceva nu mai pătise; îndura cu răbdare mizeria așternuta pe el. Animalul era acum la citeva palme în fața lui. Nu mai ezita și mușca cu sete. Simți prada cazînd moale la pămînt.

Se retrase de-a-ndaratele cu mufeta în bot. Trebui sa explice lui Efron, care tot strîmba din nas, ce se petrecuse sub pămînt și la ce se putea aștepta cînd va vîina o mufeta.

Efron se urcase iar pe spatetele lui Taal, purtînd prada sus, la spicul salviei; urma sa fie maruțita, apoi împarțita în cinci părți egale. O flacara albastra luneca atunci fantomatica peste ierburi. Taal privi cerul și un fior rece îi trecu prin șira spinarii. În vazduhul întunecat vislea Noah, ușor de deslușit din pricina culorii lui de margean metalizat. Vulturul plonja

vertical și izbi puternic. Se înalță iar, apoi în picaj și lovi din nou. Se ridică în acest fel de patru ori și tot de atâtea ori coborî. Lui Taal îi venea să urle de neputință, de ură, de furie oarbă. N-avea însă cum să-și mai salveze puii. Noah părea o mașinărie programată să ucidă...

Luna ieșise din nor întunecînd parca luminozitatea proprie a vulturului, o lumina deruta, contrarianta.

Caravana pornise de-acum. După ce ucisese puii, Noah inspectase regiunea, dar nu-l putuse zări pe Taal. Crotalul nu făcuse greșeala să meargă să vadă ce mai rămăsese din pui. Se furișase printre ierburi și folosise umbra tufărișurilor ca să ajungă la drum. Izbutise să prindă ultimul car. Lui Efron nu-i spusese nimic despre moartea fraților săi. Avea să-i explice cînd se vor despărți. Deocamdata, îi va spune că îi părăsise acolo, să se descurce singuri...

Mai trecură cîteva zile. Taal procedase înțelept că nu-și măsurase puterile cu Noah. Nu era un laș, dar îi ramăsese doar Efron și mai întîi trebuia să-l știe în siguranță. Cit despre el, Taal, puii care avea să-i zamislească de aici înainte vor fi crotali, asemenea lui. Mondego nu va mai avea cum să-i impurifice genetic, cu experiențele lui scabroase. Profesorul îl pindea cu siguranță. Voia să-l reducă la tăcere și poate se bizuia tocmai pe acest Noah, vulturul asasin închiriat de călauza Matt Storm. El, Taal, trebuia să dispară, și Efron la fel, pentru a nu rămîne pe Pamînt nici o mărturie despre experiențele de pe nava Astralia MX. Îi era milă de Efron. Învațase să vîneze broaște, insecte mari, pui de mamifere. Nu era însă fecundabil și va dispărea curînd. N-avea pereche...

Se apropiă un tînut cald unde Efron avea să fie în siguranță. Taal și Efron coborîră, atunci cînd carele se opriră din nou. Se tirîră apoi, unul în spatele altuia, printre ierburi, parăsind șleaurile și înfundîndu-se într-un tînut arid.

Vitele oamenilor se răspîndiseră pe o arie cu raza de două mile. Taal voia să-l parasească aici pe Efron. Nu mai înainte, însă, de a-l asista pentru ultima oară la ritualul suptului.

Se apropiară de o vacă neagră, bălțată. Îl lasă pe Efron să-i supună mai întîi voința. Puilul o făcu bine. Privirea vitei se tulbură. Efron se și gasea sub ugerul plin cu lapte. Începu să suga. Vacă își desferecase izvoarele; laptele sîroia pe gîtlejul puilului, gata-gata să-l înece. Vita era prea înaltă totuși. Efron mai mult i se atîrnase de uger... Și, totuși, puilul său progresase nesferat de mult. Taal era mulțumit. Un gușter bălțat se cățărăse între timp pe copita animalului să se perpelească la soare. Vacă încercă să-l scuture de acolo, dar mișcarea bruscă îl dezechilibra pe Efron, care își înfipse fara voie dinții în mamelon. Vita mugi surd de durere. Urmele colților se umplura cu sînge. Taal și Efron fugiră în grabă. Veninul raspîn-

dindu-i-se vertiginos în corp, animalul se împletici, apoi cazu; începu agonia.

Omorul nu putea fi ascuns. Deasupra lor, pe cer, se arată neîndurătorul Noah. Taal și Efron n-apucaseră să se ascundă. Crotalul fu obligat, în fine, să accepte lupta.

O uriașă pata maronie gulerată cu alb frîna brusc deasupra lui Taal. Crotalul izbuti să se ferească. Un alt atac. Sfera în cadere se desfăcu instantaneu luînd forma unei frunze de lian. La trei zarzi înalte, vira înșelător și o aripa asemenea sabiei arhanghelului biblic, destinsă fulgerator, îl izbi pe șarpe în cap. Crotalul încercă să-l muște pe vultur de aripă, să-i inoculeze veninul, dar dadu numai de pene, un ambalaj înșelător și greu de străpuns... Acum Noah zbură la firul ierbii. De nu l-ar ucide pe Efron! Puilul trebuia să traiască. Taal ieși la luptă, acoperindu-l pe Efron. Noah cobora acum spre el într-o spirală stranie, pe care numai un robot de la calculatorul navei o putea decoda. Îl făcu o rană adîncă în grumaz. Singele porni să-i curgă din beșug; o nouă ofensivă. De data asta frontală. Noah era ineputabil. O izbitoră razantă cu taișul aripii care îl înșingăra iar.

Crotalul izbuti să improaște vulturul cu venin în ochi. Lichidul verzui și viscos se usca pe loc, tulburîndu-i privirea. Noah ataca totuși. Ochii nu-i mai furnizau lui Noah informații pentru soluțiile optime de luptă. Dar cu o lovitura laterală de gheara sparse gîtul șarpelui la cîteva palme mai jos de bot. Taal pierdea tot mai mult sînge. Acum vulturul, proptit în pămînt, sfîșie corpul crotalului. Din rana cu marginile răsfrînte, izbucniră maruntaiele. Noah se înalță iar. Greu de anticipat viitoarea lovitura data la intersecția curbei sofisticate pe care zbură pasarea cu locul ocupat de Taal. Ciocul vulturului lovi napraznic fruntea șarpelui. Noah veni din nou asemenea traze-nutului, dar ceva se petrecuse și cu el. Pierduse din siguranța atacului. Taal îl mușcase de o aripă, rupînd din ea, ceea ce îl incurcă la zbor. Profitînd de o pală de vînt, care îl devie pe Noah, Taal mușcă gîtul vulturului cu sete, făcîndu-i o rană adîncă, albastrie. Abia acum Taal înțelese că și Noah era un trimis al profesorului Mondego, un vultur-robot...

Grav ranit, Noah părăsi arena luptei asemenea unui mare biruitor. Se ridică sus, tot mai sus, spre țările de neatinți pentru vulturi obișnuți, acolo unde numai supervulturii stăpînesc și de unde începe eterul zeilor. În acel loc își curma zborul Noah, tot acolo înceta să mai existe.

Ajunsesese în sfera gravitațională a Așezării-Spațiale-Astralia MX, a profesorului Mondego. Cel care îl proiectase pe Noah asistase la înfruntarea păsării cu șarpele. Cu o simplă apăsare de buton, Noah ar fi putut fi recuperat, adus pe masa de reparație, unde robotul depanator i-ar fi redat toate funcțiunile inițiale. Recondiționarea lui era însă, după Mondego, nerentabilă. Mondego decise să perfecționeze un duplicat al lui Noah, apoi să-l multiplice...

Tragînd un fum din țigara de foi, Mondego

accelera un impuls gravitațional și îl expedie pe Noah iar pe pământ. Trecind prin sferele de aer ale Terrei, Vulturul lua foc și se prabuși într-un canion din Munții Alegani...

Taal era la capătul puterilor. Apucase să vada sfârșitul robotului. Fusese învins de o mașinarie diabolică, rodul minții bolnave a profesorului Mondego. Așa ceva intenționase savantul să facă și din el, din Taal, tot un crotal-robot sofisticat.

Își simțea creierul zvînzind. Efron îl privea cu mila. Taal îl sfătuia să plece cât mai departe, unde să poată supraviețui. Spre Taal veneau acum cautoarii de aur din caravana. În fruntea lor, Kawadarka, calauza Matt Storm și Smederwska. Toți își luaseră carabinele.

Apusul zilei lungea umbrele oamenilor și copacilor. Ciinele lup Bismark fusese trimis pe urmele lui Efron, pe care însă nu-l va găsi...

Taal, întins pe iarbă, sufla greu, era la capătul puterilor; își traia ultimele clipe. Umbrele devenira tot mai neguroase, racind locul, unde agoniza el. Îl zgâlțâia frisonul morții. Negura rotundă, largă cât o monedă de douăzeci și cinci de cenți, prin care îi va veni sfârșitul implacabil, îi intrase în gura deschisă. La capătul țevii era Gonț Kawadarka. Țeava îi atinse limba bifurcată. Taal înșfăca metalul și mușca din el, grăbind glonte pe pornit odată cu detunatura. O explozie magnifică în alb îi inunda creierul. O pulbere din stelele unei galaxii necunoscute apărură și pe ecranul lui Mondego, care urmărea în premiera sfârșitul unei teme de cercetare pe care o studiasese timp de câțiva ani tereștri...

JANIS MC KEE-MEYER

ȘANTAJ

Când locotenentul Nelson îl vazu pe Maxie Hempl intrând pe ușa principală a poliției, crezu că are vedenii. Căci Maxie era executantul sindicatului crimei. Nelson încerca de câțiva ani buni să puna mina pe el, dar avocatul lui, corupt pînă-n madau oaselor, facuse ce facuse și-l scosese întotdeauna basma curată, iar acum, nu exista absolut nimic de care să-l fi putut acuza. Ce-l apucase de voia cu orice preț să intre la zdup?

— Am să mărturisesc, îl implora Maxie. Am să vă spun tot ce vreți să știți, numai să mă închideți!

— Ia-o mai cu binișorul, Maxie, îi răspunse Nelson, afișînd o indiferență olimpiacă. Ca doar nu ești la hotel! Chiar crezi că ne poate interesa ce ai să ne spui?

— Te rog să nu te joci cu mine, Nelson. Pentru o clipă Maxie redeveni ceea ce era: un

dur periculos. Dar tot după o clipă începu din nou să geama:

— Știi foarte bine că vrei să-l bagi la ra-coare pe Mr. G. și pot să te ajut, dar trebuie să-mi asiguri protecția.

Nelson ramase cu gura cascata. Willie Gordon, alias Mr. G., era creierul care conducea toate șantajele din Fairfield. Tot ce se întîmpla în afara legii purta marca sa. Dar nici Nelson, nici echipa sa nu putuseră niciodată să dove-dească nimic. Căci Willie se ținea de-o parte, lasînd pe seama oamenilor săi, de teapa lui Maxie, să-și murdărească minile. Drept care, Willie era respectat ca o persoană onorabilă, ba chiar era membru onorific al unui club sportiv! Nelson se îmbolnăvise de ciuda.

Hempl picase la țanc. Dacă va accepta să-și tradeze patronul în calitate de martor, lui Gordon nu-i mai răminea decît pușcăriă, pentru un timp cît se poate de îndelungat. Pentru Nelson miza era uriașă! Maxie nici nu banuia ce era în inima lui. Și, bineînțeles, locotenentul se ferea cu grija să-și tradeze interesul.

— O.K., Maxie, cine știe ce e-n capu' tau? Chiar dacă Mr. G. m-ar interesa, cine-mi garantează că spui adevărul? Parcă erai protejatul lui, dacă-mi aduc bine aminte!

Maxie îi arunca o privire neagră și latra:

— Locotenente, îți spun tot ce știu, dar îmi promiți că mă protejezi?!

Era încolțit tînarul Maxie, asta se vedea cu ochiul liber, iar Nelson simți că e stăpîn pe situație.

— Nici o promisiune, Maxie! Îmi spui pentru ce te afli aici și vad eu dacă te cred sau nu te cred.

Maxie gemu din străfunduri. Trebuia să vorbească.

— Bine. De trei ani mă ocup de șantajul „protecției” din ordinul lui Mr. G. Toată partea de nord a orașului e pe mina mea.

Nelson dadu din cap. Cunoștea la perfecție mecanismul operației: în schimbul unei sume lunare li se asigura comercianților protecția împotriva „vandalismului”. O smecherie bine cunoscută, dar care funcționa la fel de perfect ca în urma cu 50 de ani: cei care refuzau să platească erau jefuiți fără mila și li se făcea atît de frică încît nici nu mai anunțau poliția. Mr. G. putea deci să doarmă un somn liniștit și chiar să viseze frumos.

— De doi ani încoace, continuă Maxie, am marit tarifele și mi-am oprit eu diferența. Mr. G. nu știa nimic. Își primea partea și cum eu eram cel care aduna banii, toată lumea era mulțumită. Iar pentru comercianți nu se schimbaseră nimic.

Nelson nu-și trăda uimirea la aflarea atîtor noutăți.

— Nu eram iacom, adăuga Maxie. Îmi opream doar 10 la sută. Și nici nu dădeam cu banii de-a azvîrlita. Mi i-am depus frumușel la o bancă, în alt oraș, și am pus ban pe ban cu gîndul să-mi cumpăr o stație de benzină, să mă fac om cînstit.

— Tu și om cinstit! Hohotul de rîs al lui Nelson era homeric.

Maxie se schimbă la față, dar Nelson era cel ce conducea jocul și o știau amîndoi la fel de bine.

— Ei, da... om cinstit, reluă Maxie. Într-o seară, am cunoscut o fată într-un bar. Superbă! Niște ochi albaștri, un păr lung, negru, un trup... trîsnit, ce mai; nu ca manechinele alea din revistele de modă, slăbănoage ca sperietorile de ciori. Mi-a spus că e învățătoare și că o cheamă Phoebe Rogers. Mi s-a părut cam curios că o fată ca ea umbla într-un loc atît de deochiat, dar mi-a spus că avea o înîlnire cu o prietenă, o fostă colegă de școală pe care o părăsise un ticălos.

Maxie se opri o clipă și-și aprinse o țigară.

— De obicei, locotenente, nu prea mă dau eu în vînt după femei, dar asta avea o clasă peste celelalte! Chiar m-am mirat că a primit să vină la o înîlnire. Ce zici de asta? Maxie Hempl, braț la braț cu o învățătoare!

Nelson surise. Chiar că era o nebunie!

— Povestea a durat vreo lună, a continuat Maxie. După care, ce mi-am zis? „Maxie, trebuie să te însori. E frumoasă, deșteaptă și pare să te placă”. Pe cuvînt că dădea impresia că mă place, locotenente. Maxie se întrista, pe măsură ce povestea.

— Nu ne certam deloc. Un singur lucru nu-i plăcea la mine: că nu-i spuneam cu ce mă ocup. Cum ar fi putut ea să mă înțeleagă? Nu numai că era învățătoare, dar era și cinstită, asta se vedea numaidecît. I-am zis eu că sînt reprezentant comercial, dar s-a prins că minteam. Aproape că ne-am certat.

Locotenentul Nelson se ridică de pe scaun înăbușindu-și un căscat:

— Toate astea sînt foarte înduioșătoare, dragă Maxie, dar știi și tu că viața ta particulară nu mă prea interesează.

Dar, în fapt, era numai ochi și urechi.

— Bun, reluă Maxie. Pînă la urmă am cerut-o de nevastă. Eram aproape sigur că o să vrea. Plănuisem să-mi cumpăr o stație de benzină, dacă mă lua. Sigur că Mr. G. n-ar fi fost prea încîntat că mă retrag, dar ținea la mine și nu mi-ar fi făcut greutăți. Eram sigur că habar n-avea de micile mele afaceri. Ieri m-am dus să-i cumpăr un inel scump lui Phoebe. M-a costat ochii din cap!

Maxie pîndea o cit de ușoară licărire de simpatie în ochii locotenentului, dar cum nu se ivea nimic, continua:

— Am invitat-o la mine, am cumpărat șampanie. Am așteptat să terminăm masa ca să-i pun problema. N-a zis nici da, nici nu. Mi-a mărturisit că mă iubește, dar că n-ar putea să fie fericită cu mine, dacă nu eram sincer. S-a uitat drept în ochii mei și mi-a spus: „Max, n-aș putea să mă mărit cu un bărbat fără să știu cu ce se ocupă”.

Maxie își șterse fața transpirată.

— Locotenente, dacă vrei să fii liniștit, mai bine e să le lași încolo de femei. Că nu sînt bune decît să aducă necazuri.

Vocea lui Maxie se voală și atunci Nelson îl încurajă să-și continue confesiunea.

— Și ce s-a mai întîmplat, Maxie?

— Ce s-a întîmplat? Pai, d-aia am ajuns aici! I-am povestit tot: că lucrăm pentru Mr. G. și chiar chestia cu 10 la sută. Dacă a fost vorba de sinceritate, păi chiar c-am fost sincer.

De fapt, cu ea aveau tot timpul chef să fiu sincer! I-am spus și că voiam să mă retrag din afacere. Mare dobitoc am fost! Phoebe a început să bocească și să-mi spună că nu știe dacă o să vrea să mă mai vadă. Eram disperat. Și-a deschis geanta să-și scoată o batistă, și a scos un revolver pe care l-a îndreptat spre mine. Îți dai seama, Nelson? Trebuia să mă omoare, avea contract! Am vrut măcar să știu adevărul. Atîta lucru îmi datora și ea înainte de a mă omori. Mi-a spus doar atît: că fusese angajată să mă supravegheze și să mă omoare dacă descoperea un cit de mic lucru necurat. Nu mi-a zis ea, dar eu am priceput: era vorba de Mr. G. M-a păcălit ca pe un copil. Trebuia să-mi fi dat seama, cînd mi-a spus că e învățătoare. Că eu școala n-am putut niciodată s-o înghit. Eram un om mort. Norocul meu, că a sunat telefonul. A avut o secundă de neatenție și m-am repezit la fereastră și am sărit. A tras, dar nu m-a nimerit. Noroc că stau la etajul întîi! Am scăpat eu, dar nu-mi fac iluzii. Miine o să am alt ucigaș pe urmele mele.

Maxie își freca gleznele, semn că săritura îl cam costase.

— Lucrez de mult în branșa șantajului, dar niciodată nu mi-aș fi închipuit că într-o zi o să se angajeze femei ca să facă treaba ucigașilor. Înseamnă că nu mai poți avea încredere în nimeni, în ziua de azi!

— De, mă, Maxie, sînt timpuri grele. Eu unul, te cred pe cuvînt. Așa o poveste n-ai fi putut tu să inventezi. O.K., rămii la noi!

Nelson se ridică și se îndreptă spre ușa:

— Hopkins, adu-mi un mandat de arestare pentru Hempl și trimite-mi o stenografă. Să

aducă hirtie mai multă, că Maxie are multe de spus.

După plecarea lui Maxie, Nelson începu să-și frece miinile de bucurie. Puse mîna pe telefon și compuse un număr. Îi răspunse o voce bine cunoscută.

— Phoebe, strigă Nelson în receptor, a mers ca pe roate! Maxie a mărturisit totul. Gordon o să înfunde pușcaria. Săracul! E convins că ai vrut să-l omori!

— Uf! exclamă ofițerul Rogers. Bine că s-a terminat! Mi-a fost tare greu să-l suport. Și muream de frică să nu-și dea seama că revolverul meu n-avea nici un glonte. Că el, sigur m-ar fi nimerit! Aoleu, locotenente, dac-ai vedea inelul pe care mi l-a dăruit! De un prost gust, de-ți vine să plîngi!

Traducere de
NINA IVANCIU

HENRY SLESAR

MARTORII

F lueratul acela încet pe stradă și ciocănitul discret în ușa îi erau bine cunoscute lui Gordon. Îi era cunoscut și chipul cu maxilarele proeminente, ascunse sub borurile pălăriei, cu zîmbetul larg care lăsa să i se vadă dinții galbeni și ochii albaștri decolorați, ascunși în spatele ochelarilor. De fiecare dată gîndea: „Ești groaznic de urît, Kellerman... Te urăsc de moarte, dar ce pot eu face...?” Iar cel mai bun lucru era să bage bișnor mîna în buzunar, să-i numere în palmă cei patruzeci de dolari preținși și să scape astfel de el pentru o lună.

Plata șantajistului devenise o cheltuială din bugetul lunar al lui Gordon, la fel ca plata chiriei, a luminii sau a contribuției la clubul Pamelei. Gordon nu-i tănuise Pamelei existența lui Kellerman; pentru ea Kellerman era pur și simplu reprezentantul unei firme. Femeia nu avea idee pentru ce îi dădea banii, dar nici nu o interesa. Pamela trăia într-o cu totul altă lume, iar problemele financiare o plictiseau. Ea ajuta la aranjarea expozițiilor, era membră a clubului prietenilor cărții, se ducea cu copiii la plimbare prin parc, iar pentru a-și completa cunoștințele urma cursuri serale. Gordon o iubea teribil de mult și numai gîndul că acest Kellerman i-ar putea spune povestea cu femeia aia și că i-ar putea arăta fotografia făcea să-i tremure fata și-i învinetea pielea...

Kellerman nu-i spusese însă nimic, el nu făcea parte dintre tipii aia care strică casele oa-

menilor fericiți. Ca toți profesioniștii, avea și el principiul lui: cel care dă ceea ce i se cere poate dormi liniștit! Gordon ar fi putut dormi și el liniștit dînd în fiecare lună cei patruzeci de dolari, dacă n-ar fi izbucnit inflația.

— E inflație, spuse într-o zi Kellerman uînd cu totul de zîmbetul lui galben, în timp ce-și învîrtea în miini pălăria cu borurile tur-tite. Ar fi vorba de numai zece dolari în plus, domnule Brinton. Țasta pentru că toate sînt acum mai scumpe.

În poziția în care stătea, semăna cu un funcționar venit să ceară mărirea lefii.

— Bine, ajunge, bombăni Gordon și scoase din buzunar încă o bancnotă de zece.

— Nu trebuie să fiți supărat pe mine, domnule Brinton, spuse Kellerman în timp ce zîmbetul îi apărură iarăși pe figură. Apoi, după ce ieși, începu să fluiera din nou calm, dezinvolt.

Cîteva săptămîni mai tîrziu, Pamela se duse să se înscrie la un nou curs seral, iar Gordon ieși în parc să-și plimbe foxterierul. La un moment dat, avu senzația că era urmărit. Însul îl urmărea atît de evident, încît Gordon își dădu seama că la mijloc nu putea fi vorba de interesul unui necunoscut.

Nu se înșelase. Individul se apropie de el și-i spuse ceva cu glas tremurat.

— Nu pricep o vorbuliță din ce-mi spuneți, încercă Gordon să-l liniștească.

— Trebuie să discut ceva cu dv., spuse însul. Ceva în legătură cu Ed. Kellerman.

Gordon simți gheața care i se înfiripase pe șira spinării. Se uită la fața palidă a individului, destul de tînăr, la cearcănele de sub ochi.

— Eu nu cunosc pe nimeni cu acest nume, răspunse Gordon.

— N-ați vrea să ne așezăm undeva? propuse străinul, apoi adăugă: Aveți un cîine frumos.

Găsiră o bancă liberă. Individul spuse că se numește Dave Bliss. Își duse o țigară între buzele tremurînde, apoi o scoase brusc.

— Nu vreau să știu decît cît îi plătiți... De la mine ia de fiecare dată cincizeci de dolari...

— Și eu îi plătesc tot atît, dar pînă acum îi dădeam numai patruzeci.

— Ca și mine, spuse Bliss. Cînd a ridicat prețul m-am hotărît să-l prind la înghesuială. Îl urmăresc de mai multă vreme. Nu știu cum este la dv., dar eu lucrez la poștă și-mi vine totdeauna peste mîna să-i dau cîte cincizeci de dolari.

— Eu lucrez la o întreprindere, răspunse Gordon, în unele luni abia îmi ajunge să trăiesc.

— V-ați gîndit ce-o să se întîmple dacă Kellerman o să devină și mai avid? Cum o s-o scoatem la capăt cu el?

— L-ați urmărit? Ce știți despre el?

— Am aflat cîte ceva, spuse Bliss zîbind. Am mers pe urmele lui la cîteva case din diferite părți ale orașului. Tipul ăsta are în cap un fel de ghid al adreselor.

— Care va să zică, nu sîntem singurii, constată Gordon.

— Nu, bine-nțeles că nu, încuviință Bliss. Nu sîntem singurii. Mi-a venit o idee și i va asi-

gur că este una colosală. Un individ cum este acest Kellerman nu merită să facă umbră pământului. Și nu numai din cauza banilor astora blestemați. Nu vedeți ce face cu noi?

— Ce vreți să faceți împotriva lui?

— Ce să fac? Simplu, îl lichidez! răspunse Bliss.

— Ai înnebunit, omule? O crimă este mult mai cumplită decât un șantaj.

— Nu este decât o jigodie.

— Vă rog să uitați tot ce-ați spus, zise Gordon. Scoateți-vă din cap chestia asta! Nu vreau să mai aud de așa ceva...

— La început toți au reacționat la fel ca dv., la fel de caraghios, dar după ce le-am explicat planul, au început să manifeste interes.

— Ce înțelegeți prin toți?

— Adică oamenii din ghidul adreselor lui Kellerman. Am discutat aproape cu toți, dv. sînteți unul dintre ultimii. Pînă la urmă, nici unul nu a mai protestat. Nu vedeți și dv. ce fel de om e și Kellerman asta și din ce trăiește? Pentru unul ca el nu trebuie să aveți mustrări de conștiință. Important este că himeni nu va fi prins. Trebuie să reușim.

— Așa cred toți criminalii...

— Dar eu nu mă gîndesc la nici o crimă, nimeni n-o să fie prins pentru că n-o să fie comisă nici o crimă. Aflați că dacă cineva își pune capul în toată povestea asta, acela sînt numai eu. Am ales cînd și unde se va întîmpla: la miezul nopții, pe Carol Street.

— Mda, un accident...

— Exact, spuse Bliss. Și trebuie să recunoașteți că vă fac un mare serviciu.

— Dar poliția? întreba Gordon. Doar nu va

imaginați că aia din poliție sînt niște cretini! Se vede treaba că literatura pe care ați citit-o nu este dintre cele mai bune. Păi, tipii ăștia de la poliție reușesc să-l prindă pe făptaș și atunci cînd totul pare a indica un accident banal.

— Da, dar în acest caz va fi cu totul altfel, noi vom avea martori.

— Cum vine asta?

— Așa cum vă spun: vor fi de față și martori! Oameni care nu se cunosc și care nu au nimic comun. Depozițiile lor vor demonstra că Kellerman a fost călcat din cauza neatenției sale.

— Mi-ajunge, domnule Bliss, spuse Gordon. Vă rog, nici un cuvînt mai mult, am auzit și așa prea multe!

— N-aș prea zice că am zis prea multe. Faceți și dv. ca toți ceilalți, adică unul pentru toți, toți pentru unul! Ideea-i colosală! Cu cît vom fi mai mulți, cu atît succesul va fi mai sigur.

Aș vrea să vă mai spun că printre victimele lui Kellerman se află un profesor universitar și doi doctori. Mai sînt apoi patru femei casnice, un barman, doi oameni de afaceri și, în fine, cîțiva pirlîți ca mine. Toți merg pe mîna mea, domnule Brinton! Toți ca unul! Poliția bineînțeles că n-o să-i interogheze pe toți, dar ei vor fi de față. M-ar bucura nespun dacă ați fi și dv. printre ei.

— Mă tem că ați înnebunit de-a binelea, constată Gordon enervat. Eu nu mă las atras în chestii dintr-astea! Îl urăsc pe Kellerman, dar nici nu mă gîndesc că i-aș putea face de petrecanie!

— Bine, dar v-am spus că...

— Crima rămîne crimă! Dacă ne-am duce cu toții la poliție, i-am lua lui Kellerman vîntul prielnic care-i bate în pinze. Este cea mai bună idee.

— Ca să aștepte tot ce știe Kellerman despre noi? Mulțumesc frumos! Eu rămîn la ideea mea...

— Tot ce pot să vă spun este să renunțați la ea. Să mergem!

Îl lăsă pe Bliss pe bancă, iar el o porni spre aleea principală a parcului.

— Și dacă o s-o fac, ce-o să fie?! striga Bliss în urma lui.

Gordon nu răspunse, doar ciinele întoarse capul...

Joi seara sună telefonul. Ridică Pamela, care nu auzi bine numele celui care chemase. Ridică din umeri și-l chema pe Gordon să vorbească.

— Cică-i unul Debliss, sau așa ceva...

— Da, stai să trec în dormitor.

— Salve, Brinton, se auzi vocea lui Bliss. Vă mai aduceți aminte de mine?

— Bineînțeles...

— Ce faceți mîine seară? Cîțiva dintre membrii grupului se întîlnesc mîine seară la colțul lui Ninth Avenue cu Carol Street. La unsprezece și jumătate... Vă așteptăm. N-ar fi exclus să asistați la întîmplări interesante.

— Sper ca nu vorbiți serios, domnule Bliss...

— Toata treaba o vom face împreuna. Poate nici n-o sa fie nevoie de noi, dar cu cit vom fi mai mulți, cu atit va fi mai bine. Pentru orice eventualitate.

— Va sfatuiesc sa...

— Dacă o sa fim cu toții acolo, totul o sa iasa ca la carte.

— Dar fara mine, spuse Gordon și puse aparatul în furca.

Ca de obicei, Kellerman urma sa vina simbata. La ora stabilita, Gordon nu auzi insa stiutul fluierat. De ce n-o veni? Gordon se plimba ca un leu în cușca. Il cuprinse frica gindindu-se ca motivul ar putea fi... Mina cu cei cincizeci de dolari o ținea în buzunar. Era transpirat tot. Spre seara auzi pași pe scara: Pamela, care se întorcea de la un vernisaj.

— Bună, dragule. Cum au fost copiii?

— Ca totdeauna, nimic deosebit. Sper ca n-ai uitat sa cumperi ziarul...

Pamela nu uitase. Pe pagina a doua Gordon citi:

UN ACCIDENT MORTAL

La miezul nopții, la încrucișarea lui Ninth Avenue cu Carol Street un automobilist a călcat un pieton, în persoana căruia poliția l-a identificat pe Ed Kellerman în vîrstă de șaiszeci și unu de ani, cu domiciliul în Sudwort Street. Moartea a fost instantanee. După interogatoriu, șoferul automobilului, pe nume David Bliss din Manhattan, a fost pus în libertate. Potrivit depozitiilor a patru martori oculari, Kellerman s-a aruncat voit sub roțile mașinii...

Gordon nu simți nici o ușurare, se simți pur și simplu uluit, fara sa-și poata explica de ce nu-l bucura moartea unui om care îi facuse atita rau. Taie știrea din ziar și o puse în sertarul biroului. Nu se mai uita la ea timp de o saptamina. Cu toate acestea, nu se putu gindi la altceva. În cele din urma, se hotari sa vorbeasca cu Bliss.

Forma numărul și-l suna. Bliss consimți fara prea multa placere sa se întâlneasca la barul lui Yarkes.

Barul „Yarkes” se afla în apropierea portului. Bliss îl aștepta la intrare, arata mult mai bine decit la prima întîlnire. Și mai calm.

Nu era înca ora șapte, așa ca barul era aproape gol. Gordon și Bliss se așezara pe scaunele înalte, la capatul tejghelei.

— Ați citit?

— Bine-nțeles.

— Și va simțiți mai ușurat, nu-i așa? Gata cu banii aruncați pe apa simbetei. Am impresia ca mi-a crescut leafa cu cincizeci de dolari...

— Cei patru martori despre care scrie în ziar au fost toți?

— Da. Nu v-am spus ca planul e perfect? Poliția a interogat numai patru martori, dar ar fi putut fi mai mulți.

— Mda, facu Gordon.

— Prezența atitor martori exclude orice banuiala.

— Dar daca careva s-ar fi încurcat și ar fi spus adevarul?

— N-a facut-o nimeni, nu avea nici un motiv.

— N-ar trebui exclus faptul ca printre ei s-ar fi aflat și unul care sa aiba ceea ce se

cheamă conștiință. Credeți ca toți oamenii și-au pierdut-o?

— Dar Kellerman avea conștiința?

— Kellerman nu era un asasin.

— Era mai rau, ce Dumnezeu, nu puteți pricepe!

— Nu pricep. Ați ucis un om, asta-i tot ce pot eu să pricep. M-am gândit toată săptămîna la treaba asta, n-am mai avut gînd pentru altceva.

— V-am făcut un mare serviciu, v-am salvat banii, iar acum, drept mulțumire, vreți să mă bagați la fund?!

— Nu v-am rugat să mă ajutați, spuse Gordon. Mîinile îi tremurau atît de tare încît nici nu-și putu ține pumnii strînși. N-am dorit niciodată să omoriți pe cineva pentru mine, iar ceea ce ați făcut nu poate fi tănuț.

— Sînteți un prost! Eu un prost mai mare ca dv. încă nu am mai văzut... Hei, Yarkes, mai ada două beri!

Barmanul cu șervetul pe mîna se uita la Bliss și-l întreba:

— Miroase?

— Ca un dihor!

Brusc, Gordon observă capatul țevii unui „35” dezlîndu-se sub șervetel. Se uita în ochii barmanului și citi în ei condamnarea la moarte. În următoarea fracțiune de secunda țeava se apropie de pieptul lui. Cu coada ochiului îl vazu pe Bliss coborînd de pe scaun. După care se auzi o împușcatură. Apoi, ultimul gînd al lui Gordon se pierdu în reverberațiile zgometului...

Ce s-a întîmplat aici, Yarkes? întreba sergentul. Ce s-a petrecut aici?

— Întreaba-i, Francis draga, pe clienți, pentru Dumnezeu, răspuse barmanul. Pîna atunci pot să-ți torn ceva? Sînt terminat, pur și simplu...

— Ma rog... spuse polițistul întorcîndu-se spre cei din salon. Cum va numiți?

— Walton, și lucrez la telefoane.

— Dumneavoastră, doamna?

— Chesters, casnica.

— Eu sînt doctorul Adams, se prezenta un domn în vîrstă. Doctorul Herbert Adams, lucrez la policlinica locală...

— Ședea aici, lînga mine, povesti Dave Bliss, ma mir cum de n-am cazut de pe scaun cînd a scos pistolul.

— Un atac pentru a jefui banii, spuse barmanul. O tentativă de furt. Totul s-a petrecut atît de repede, încît nici nu mi-am dat seama. Am vrut să-i iau pistolul din mîna, dar s-a auzit împușcatura...

— Da, chiar așa a fost, spuse Walton.

— Exact așa, adăuga doctorul Adams.

Ceilalți încuviințară dînd din cap.

Peste o ora, poliția ridica din bar cadavru lui Gordon, iar cei aflați în local se despartira, plecînd pe la casele lor...

ISAAC ASIMOV

GREȘEALA

Intocmai, zise dr. Phineas Welch, celebrul savant, pot aduce în prezent spiritele celor morți.

Scott Robertson, tînarul profesor de literatura engleză al colegiului, zîmbi și spuse:

— Chiar așa, dr. Welch?

— Vorbesc serios, zise savantul. Prii în dreapta și în stînga pentru a fi sigur că nu-i aude nimeni. Și nu numai spiritele. Le-aduc în prezent și trupurile.

— N-aș fi crezut că așa ceva este posibil, spuse profesorul de literatura engleză.

— De ce nu? E doar o problemă de transfer temporal.

— A, vreți să spuneți călătorie temporală, zise profesorul. Dar asta-i destul de — hm — neobișnuit.

— Nu și dacă știți cum se realizează.

— Atunci spuneți-mi cum se realizează, dr. Welch.

— Asta nu pot să-ți spun. Dar să știi că am adus în prezent destui oameni. Pe Arhimede, pe Newton, pe Galileo. Sarmanii!

— De ce, nu le-a plăcut aici?, întreba profesorul. Cred c-ar fi trebuit să fie tascinați de știința noastră modernă.

— A, dar au fost fascinați, zise savantul. Au fost. Dar nu pentru mult timp.

— Din ce cauză?

— Nu s-au putut obișnui cu modul nostru de viață. S-au simțit extrem de singuri și de înfricoșați. Am fost nevoiți să-i trimitem înapoi.

— Ce păcat!

— Da, incuviința savantul. Niște minți extraordinare, dar nu și flexibile. Nu și universale. Așa că am încercat cu Shakespeare.

În românește de
NICOLAE NICOARĂ

— Ce?, racni Robertson.
 — Nu răcni, băiete, zise Welch. E indecent.
 — Spuneți că l-ați adus în prezent pe William Shakespeare?
 — Întocmai. Aveam nevoie de cineva cu o minte universală. De cineva care să înțeleagă destul de bine oamenii pentru a putea trăi printre ei la sute de ani după propriul său timp. Shakespeare era cel mai indicat. l-am obținut și semnătura. Ca suvenir, desigur.
 — O aveți la dv.?, întreba profesorul, nerăbdător.

— Chiar aici. Savantul se scotocește în buzunarele de la vestă. A, uite-o!

Dr. Welch îi înmîna profesorului o bucată de carton subțire. Pe o parte a cartonului erau tipărite cuvintele: „L. Klein și Fiii, articole de menaj angro.” Pe cealaltă parte se înșiruiau, într-un scris încilcit, doar două cuvinte:

WILLIAM SHAKESPEARE

— Spuneți-mi, zise Robertson, cum arată?
 — Nu chiar ca în tablouri. Chel și cu o mustață urâtă. Bineînțeles, am făcut tot ce-mi stătea în putință ca să-l mulțumesc. l-am spus că noi îi apreciem foarte mult piesele, care încă se mai joacă. De fapt, i-am spus că, după părerea noastră, ele constituie cele mai strălucite exemple de literatură în limba engleză, și poate în orice altă limbă.

— Foarte bine. Foarte bine! exclamă profesorul.

— l-am spus că s-au scris volume întregi de comentarii pe marginea pieselor lui! Firește că a vrut să vadă și el cărțile, drept care i-am făcut rost de câteva de la bibliotecă.

— Și?, întreba profesorul.

— A, a rămas uluit. Sigur, a avut ceva dificultăți cu expresiile curente și referirile la evenimentele de după anul 1600 dar, cu ajutorul meu, pînă la urmă s-a descurcat. Săracul! Nu cred să se fi așteptat vreodată ca scrierile lui să se bucure de atât atenție. Zicea întruna: „Dumnezeule mare!”

Savantul se opri citeva clipe. Apoi continua:

— Și i-am mai spus că noi ținem și cursuri despre opera lui Shakespeare.

— Eu însumi țin un astfel de curs, zise profesorul de literatură engleză.

— Știu, spuse Welch. Eu l-am înscris la cursul tău seară, intitulat „Introducere în opera lui Shakespeare”. Niciodată nu am văzut un om mai nerăbdător decît sărmanul Will ca să afle ce gîndesc oamenii despre el. Unde mai pui că s-a dovedit și foarte silitor pe toată durata cursului.

— William Shakespeare a fost unul din studenții mei? strigă Robertson. Nu-i venea să creadă. Era imposibil. Sau nu era? Parcă-și aducea aminte de un ins chel, cu un fel ciudat de a vorbi.

— Nu l-am înscris cu numele lui adevărat, desigur, zise dr. Welch. N-are importanță ce nume a folosit. A fost o greșeală, asta-i tot. O mare greșeală. Sărmanul de el!

— De ce a fost o greșeală? întreba Robertson. Ce s-a întîmplat?

— A trebuit să-l trimit înapoi, în propriul său timp, spuse Welch cu tristețe. Rușinea a fost prea mare ca s-o poată îndura.

— Despre ce rușine vorbiți? șopti profesorul, răgușit.

Dr. Welch îl privi lung.

— Ce rușine? Păi, stimate colegă, l-ai trîntit la examen!

**În românește de
PETRU IAMANDI**

NORMAN MOSS

Operațiunea FULMAR

Agentul de la vama Heathrow* era intrigat de tînarul costeliv, cu o înfățișare plăcută, care îi stătea înainte, cu o atitudine bănuitor-agresivă. După documente era vorba de Clive Williamson, douăzeci și nouă de ani, electrician, călătorind în California pentru o săptămîna de concediu. Salariatului îi era imposibil să mărturisească ce îi trezise suspiciunea, anii petrecuți observînd sfîrșiseră prin a-i crea un soi de al șaselea simț special pentru a da în vileag cea mai mică anomalie, pentru a mirosi loviturile ascunse. Fără nici un alt motiv în afara acestor îndoieli, a înscris coordonatele lui Williamson în fișele vămii.

Din acea zi toate deplasările suspectului au fost înregistrate — și au fost destule în următoarele luni, întotdeauna cu destinația Statele Unite. Serviciul de anchetă al vămilor a început să bănuiască ceva: era cel puțin ciudat ca un simplu electrician să-și poată face atît de des vacanțe costisitoare în America. Afacerea a fost preluată de agenții serviciului stupefiante, mai exact de membrii echipei F. Fox-trot.

Sîmbătă, 6 aprilie, 1985, doi dintre ei au primit o comunicare de la Heathrow: Williamson a apărut însoțit de un bărbat bănuît a fi transportator de droguri, avînd un bilet pentru San Francisco. Cu puțin înainte de ora plecării, un avion al companiei aeriene pakistaneze, venind de la Istambul, tocmai aterizase; au co-

* Aeroportul Heathrow, în apropierea Londrei, primește zilnic aproape 100 000 de călători. Printre ei, transportatori de droguri, marfă mortală, destinată a fi revîndută pe străzile capitalei.

Misiunea de a-l demasca din mulțimea pasagerilor revine serviciului vămii și contribuției indirecte a poliției Majestății Sale.

Datorită flerului unui agent al acestui serviciu, iscusinței și vigilenței membrilor săi, echipa Fox-trot a putut să captureze și să dea pe mina justiției o formidabilă rețea internațională de traficanți de heroină.

borit cinci pasageri pentru Nairobi, care s-au dus direct în sala de așteptare, fără să mai treacă pe la vamă, fiind în tranzit.

Unul din membrii echipei Foxtrot și-a făcut următoarea socoteală: „Dacă unul din pasageri a transportat droguri, poate să le dea prietenului lui Williamson, aici, în sala de așteptare, zburînd apoi liniștit spre Kenia. Transportorul nu are decît să ajungă la San Francisco, unde nu va fi suspectat că duce droguri, din moment ce vine de la Londra”.

Înainte de a verifica ipoteza, au cerut vameșilor în uniformă să-i urmărească pe cei cinci pasageri în tranzit: unul dintre ei, Nasir Ahmed, a fost găsit purtînd un corset de femeie în care ascundese două kilograme de heroină.

Cei din brigada Foxtrot ar fi putut aștepta ca să încredințeze drogul transportatorului, dar așa nu ar mai fi fost posibilă decît arestarea unui alt băgător de seamă. Ei îi voiau pe toți transportatorii, pe cei care-i întovăreau și creierul operației, pe marele bonz, în persoană. I-au telefonat șefului, David Hower — un veteran, nouăsprezece ani în serviciul Casei — care le-a ordonat să-l supravegheze pe Williamson. Hotărîrea avea să ducă la o victorie răsunătoare asupra rețelilor internaționale de drog, cu arestarea furnizorilor, transportatorilor, revinzătorilor pe trei continente. Pentru cei treisprezece membri ai echipei Foxtrot, operațiunea a primit numele de cod Fulmar (Pétrel), fiindcă, explica Andy Obre, agentul însărcinat cu coordonarea, „este o pasăre migratoare care ajunge în America de Nord cu o escală în Marea Britanie”. Amuzantă explicația, care a plăcut tuturor, fiind însă total falsă: Fulmar (petrelul), o pasăre mare din Atlanticul de Nord, nu este migratoare!

Două zile după arestarea lui Ahmed, anchetatorii care îl filau pe Williamson l-au văzut intrînd într-un bar aproape de Iver, în Buckinghamshire, unde s-a întîlnit cu un bărbat înalt și slab, îmbrăcat cu eleganță, a cărui față era ciuruită de vărsat. Stînd se vorbă, acela pînă nota cu dezinvoltura care-i trăda o mare obișnuință, pe un calculator de buzunar. Bărbatul a părăsit locul la volanul unui Jaguar XY-S. Foxtroții l-au filat pînă la o vilă izolată în mijlocul unei curți, nu departe de bar. S-a descoperit că era vorba de numitul Paul Dye, de patruzeci de ani, director al societății Falcon, specializată în furnituri pentru corturi, uniforme și efecte militare de fabricație engleză, pentru armata din Abu Dhabi. Afacerea, modestă, nu-i aducea lui Dye mai mult de 10 000 de lire anual. Și, totuși, de aproape doi ani, împreună cu nevasta, părăsise micul apartament din nordul Londrei pentru a se instala în această locuință cumpărată, plătiind 97 000 de lire. Evident că avea alte surse de venit.

Societatea comercială era o bună acoperire; adresa de la Great Scotland Yard îi conferea o aureolă de respectabilitate vechiului vinzător de mașini, închis de două ori pentru excocherie; printre altele, natura îndeletnicirilor sale motiva frecvența deplasărilor peste mare. Totodată, Dye fusese reparator de vameși pen-

tru efectuarea citorva călătorii cam ciudate în Pakistan și America.

— Fixați esențialul supravegherii pe Dye, a ordonat Hower.

Servindu-se de colaborarea unui vecin, care i-a autorizat să-i folosească garajul, echipa Foxtrot, înarmată cu binoculi, un aparat de filmat și emițătoare-transmițătoare radio, a început o răbdătoare și ascunsă observare în jurul casei lui Dye.

De fiecare dată cînd suspectul — botezat Tango Un — pleca de acasă, două mașini garate în apropiere îl luau în filă:

— Aici Foxtrot Unu, filez pe Tango Un, în Slade Lane... Sîntem la prima întretaieri, semnalizează că o va lua la dreapta. Atenție, Foxtrot Doi. Îl vedeți?

După modul în care își trata colaboratorii în baruri sau în saloanele hotelurilor și în apropiere de Heathrow, ajungeai curînd la concluzia că Dye este patronul, iar Williamson, care se ocupa de o duzină de transportatori, era mina sa dreaptă. Una din sarcinile celui din urmă consta în procurarea a două categorii de articole esențiale pentru introducerea clandestină a drogurilor și apoi a le face să ajungă furnizorului de la Islamabad, care aprovizionau rețeaua.

■ **O mare discreție.** Williamson cumpăra din marile magazine Mark și Spencer corsete de femeie cu 7,50 lire bucata. Celor pe care le expedia în Pakistan le scotea eticheta pentru ca numele evreiesc să nu îste susceptibilități într-o țară musulmană. Williamson mai cumpăra, din marele magazin universal Woorthworths, saci de voiaj maron, identici.

Transportatorul, purtînd un corset îndesat cu heroină în pachete de celofan, părăsea Pakistanul așa cum făcuse Nasir Ahmed. La sosire, se ducea la toaleta sălii de așteptare a pasagerilor în tranzit și puneu heroina într-un sac de voiaj maron. Îl căuta apoi pe omul însărcinat cu ajungerea drogului la destinația finală, reperîndu-l datorită sacului identic pe care îl purta. După ce cei doi transportatori stabileau un contact, se așezau pe locuri alăturate, punînd sacii unul lîngă altul, schimbîndu-i discret, la plecare. Primul găsea în sac retribuția; cel de-al doilea se ducea la toaletă, strecura drogul în corsetul furnizat de Williamson și n-avea decît să aștepte imbarcarea spre America.

Era un sistem ultrasimplu: nu se schimba nici o vorbă, înlăturîndu-se obstacolul lingvistic. Pentru Paul Dye era foarte la-ndemîna să nu fie nici un moment în posesia heroinei.

Traficantul avea toate motivele pentru a nu se abate niciodată de la regulă; înainte de a i se furniza în Pakistan, el făcea să i se aducă marfa din Malaezia, angajînd ca transportator pe un oarecare Derrick Gregory, zugrav șomer. Într-o zi, acesta a fost arestat pe aeroportul din Panang cu drogul asupra lui; Dye i-a dat nevastei sale 1000 de lire ca să-i plătească un avocat, Gregory însă își recunoscuse vinovăția fiind condamnat la moarte, după legile locale, foarte severe.

Pentru a evita asemenea soi de riscuri, Dye a hotărât să se țină departe atât de producerea, cât și de distribuirea heroinei. Anchetatorii au constatat că el folosea întotdeauna telefoanele publice, pentru a nu se lua urma convorbirilor cu Pakistanul sau cu Statele Unite.

Supravegnerea lui Dye, Williamson și a oamenilor pe care îi întâlneau dădea mult de furcă membrilor echipei F. Uneori erau în alertă de la 5 dimineața până la miezul nopții, alteori, trei-patru zile în continuare. Toată lumea era prezentă, inclusiv șeful, David Hower.

Într-o zi, întovărașit de Ida Strzelec, singura femeie din echipă, Hower îl supraveghea pe Dye și pe alt bărbat din salonul hotelului Sheraton din Heathrow. Când suspectii s-au ridicat, gata de plecare, Ida s-a aplecat peste masă, parcă voind să-i facă celui care o întovăreșea o mărturisire dragăstoasă, ochi în ochi; de fapt, ea murmură microfonului ascuns în geantă.

— Pleacă prin intrarea principală.

În fața hotelului, doi dintre Foxtroți au receptat mesajul și au luat în filaj Jaguarul lui Dye până la un magazin pakistanez, unde fusese de mai multe ori. Echipa a început să supravegheze locul câteva zile, ajungând la concluzia că era vorba de un negustor care n-avea nimic cu rețeaua.

Filarea celui care era cu Dye la Sheraton s-a dovedit mai fructuoasă. Era un inginer maritim, pe nume John Herridge, de patruzeci de ani, originar din Peterborough, în Cambridgeshire. Voinic, sigur de el, se îndeletnicea la Londra cu o afacere de vapoare, lucruse ca transportator pentru Dye. La Peterborough se împrietenise cu un oarecare David Millard, tată a patru copii, cărui îi procurase o slujbă de șofer de camion. Apoi, într-o zi, protejatul său, care fusese concediat din motive economice, a venit să-i ceară din nou ajutorul.

Herridge i-a vorbit lui Dye, care s-a gândit că, dacă omul vrea, poate fi folosit ca transportator. Prima livrare a lui Millard a fost la San Francisco, cu Herridge, care îl întovăreșea. În pofida costului ridicat al biletului și cheltuielilor la hotel, Dye ținea morțiș să fie prezent un „înger păzitor”; acela îl ocrotea pe transportator, mai ales dacă era novice în meserie. Cel care întovăreșea putea să-i sară într-ajutor, în caz de nevoie, fiind totodată și supraveghetor, nu cumva să înmușcească drogul înainte de a-l vinde sau să-i însușească pentru a-l comercializa în folosul său.

■ **Ritualul trecerii.** Sosind la San Francisco, cei doi se instalau la hotel și telefonau directorului filialei americane a societății lui Dye, un bărbos solid, Wolfgang Cadogan, care condusese înainte tot soiul de afaceri — un salon de cofatură la Southampton, un restaurant cu firma Wolfie's la Antigua, în Antile, o antrepriză de mobile și decorațiuni care nu prea mersese bine...

Foarte precaut, Cadogan i-a cerut lui Herridge să meargă la alt hotel, unde l-a chemat ceva mai târziu spunându-i să ia un taxi cu care să se îndrepte spre înălțimile orașului. Pe

la mijlocul drumului, urmînd instrucțiunile primite, Herridge a părăsit taxiul continuînd să meargă pe jos, încet, în aceeași direcție; cînd Cadogan a ajuns la același nivel, Herridge i-a remis heroina conținută într-un sac de la prăvălia de pe aeroport. Apoi i-a telefonat lui Dye, anunțându-l, printr-o frază cu cod, că livrarea a fost dusă la bun sfîrșit.

— Avocatul a venit cu contractul.

După ce Millard a asigurat cea de-a doua livrare de droguri la San Francisco, Dye a comis eroarea de a-l trimite la Islamabad. Omul s-a întors după trei zile cu miinile goale; îl lăsaseră nervii. În acel timp — era în mai — echipa Foxtroț il supraveghea.

Nevasta lui, Sylvia, chealerița de bar la Peterborough, era o fire mai caldă, foarte dispusă să transporte marfa în America pentru 2 500 de lire, plătindu-i-se toate cheltuielile. Dar au trebuit anulate primele trei călătorii prevăzute; Nasir Ahmed fusese arestat, iar transportatorii nu ajunseseră la aeroporturile europene alese de Dye pentru livrare, nema-avînd încredere în cel de la Heathrow.

În sfîrșit, la 14 mai, Sylvia Millard, cu sînge rece, s-a îmbarcat la Heathrow cu destinația aeroportului din Amsterdam, Schiphol, întovărașită de îngerul păzitor, Herridge. Acolo, după ce făcuse schimbul de saci cu un transportator pakistanez, perechea s-a urcat la bordul unui avion al agenției KLM mergînd spre New York. Aceasta avea să fie ultima misiune.

La Londra, David Hower chema la ambasadă Statelor Unite pe un reprezentant al Drug Enforcement Administration (DEA, poliția antidrog), anunțându-i apropiata sosire la aeroportul Kennedy a celor doi: Herridge și Sylvia Millard, cu o încărcătură de heroină. Dar, cum nu voia ca Dye să-și dea seama că rețeaua sa era supravegheată, a adăugat:

— Vă rog să nu vă băgați în afacere. Să pară că au fost prinși în plasa din îndeplinire.

Perechea a fost arestată la coborîrea din avion; într-un corset purtat sub rochia sa albăstră, Sylvia Millard ducea patru pachete de heroină, cîntărind în total trei kilograme. Într-un articol din **New York Times** s-a putut citi: „...Michael Kaufman, purtătorul de cuvînt al vămii, a declarat că un agent de serviciu a avut bănueli fiindcă ea purta un mantou gros cu toate că era cald.”

Cadogan l-a chemat pe Dye, acasă la Iver, anunțându-l ce s-a întîmplat: acesta n-a avut nevoie de calculator ca să-și evalueze pierdere; plătiase heroină cu 7 500 de lire cîntînd să obțină un beneficiu de peste 200 000 lire pe piața americană; capturarea drogului producea revinzătorilor o pierdere de circa 66 miliarde de dolari. Așa cum îi va spune ceva mai târziu lui Williamson: „Este o epocă dură pentru traficanți”.

„Va deveni și mai dură”, s-a jurat Hower, cînd locotenentul John Houston, un scoțian solid din Dundee, i-a raportat constatarea.

O lună după arestarea Sylviei și a lui Herridge, Houston a avut dovada că Dye încă nu aflase că e reperat; împreună cu un membru

al echipei, un galez numit Peter Avery, l-a urmărit pe traficant la barul piscinei de la Sheraton, din Heathrow. Dye discută cu Williamson circumstanțele arestării. Houston se făcea că dezleagă cuvinte încrucișate, de fapt, transcria convorbirea:

— Sylvia a făcut schimbul fără probleme la Schiphol, în America a avut neplăceri, spunea Dye. Nu înțeleg de ce imbecila îmbrăcase o haină de blană pe căldura de acolo.

Dye înghițise povestea inventată de americani. Ii dădea noi instrucțiuni lui Williamson:

— De data asta, se va trece pe la Washington. Va fi perfect: oamenii noștri vor avea cincizeci și cinci de minute la Frankfurt pentru a stabili contactul și a se imbarca cu sacul.

Banda ocolea din nou Heathrow pentru livrare, în schimbul unui aeroport considerat mai puțin periculos.

— Sper că băieții tăi, adăugă Dye, sînt gata de plecare.

■ **O lovitură gratuită.** Cel care urma să întovărășească viitoarea călătorie era Peter Davies, un distribuitor de piine care își petrecea luna de miere în Corfu; transportatorul era un electrician numit Paul Murphy. Amindoi locuiau în Willesden, la nord de Londra, mai transportaseră droguri pentru Dye.

Williamson s-a dus să caute un corset la Mark și Spencer la Harrow și glumea cu casiera platindu-i cumpăratura. Apoi a dus corsetul la domiciliul lui Davies.

La 5,45, a doua zi dimineața, filați de echipa Foxtrot, mereu în alertă, țînă doamnă Davies, împreună cu bărbatul ei, au trecut pe la Murphy să-l ia cu mașina, apoi i-a condus pe cei doi bărbați la Heathrow, unde au luat avionul de Frankfurt.

Cu toate că era duminică, toată echipa Foxtrot era strînsă la cartierul general de la New Fetter Lane, la Holborn. Davies și Murphy urmau să fie arestați la Frankfurt în posesia heroinei, dispunînd astfel de destule dovezi împotriva lui Dye și a complicilor săi englezi.

Speranțele le-au fost spulberate. Transportatorul din Pakistan n-a venit, iar Davies și Murphy s-au întors la Heathrow unde îi aștepta Williamson.

Agentii „loviturii” s-au dus la bistroul alăturat, Printer's Devil, încercînd să-și înecă amărăciunea.

Nu erau singurii care-și plîngeau eșecul operațiunii. În Statele Unite, Cadogan se temea de clienții săi vînzători, să nu încerce a căuta în altă parte drogul pe care nu mai reușea să li-l livreze cu regularitate. Unii chiar îi reproșau calitatea heroinei: cu toate că avea o puritate de 85 la sută, putînd fi diluată pînă la 10 la sută, revîndută cu beneficiu enorm, era vag închisă, brună. Revînzătorii ar fi preferat-o „albă și fină ca talcul pentru bebeluși”.

Dye s-a dus în America să-și încurajeze agentul. Furnizorul său din Islamabad îi făcuse o propunere care rezolva problema aprovizionării: cunoștea un diplomat la Națiunile Unite care venea la New York pentru sesiunea din septembrie și care putea aduce 50—60 ki-

lograme de heroină în valiza diplomatică. Singura dificultate era de a „albi” milioanele care reveneau din vînzarea unei cantități afit de mari de marfă — egală cu cea „comercializată” în decursul celor doi ani trecuți, care produsese, la revînderea în detaliu, cam 100 de milioane de lire.

Dye a revenit la Londra foarte bine dispus, la bordul unui Concorde, împreună cu Cadogan, care voia să-și înmatriculeze o ambarcațiune de plăcere în insulele anglo-normande. Vameșii l-au cercetat și percheziționat pe Cadogan. Avea asupra sa 134 000 dolari în bancnote puse în sacul de voiaj, bani proveniți, a declarat, din vînzarea a diverse mărfuri. Avea și o infimă cantitate de cannabis, pentru care a acceptat să plătească pe loc amenda tradițională de 75 lire. Cei doi bărbați au părăsit aeroportul rîzînd pe sub mustață; vameșii nu simțiseră mirosul!

■ **Capcana se închide.** Echipa Foxtrot și-a continuat timp de o lună supravegherea, fără răgaz. În sfîrșit, la 18 iulie, Dye și Williamson s-au dus împreună la Heathrow. La biroul agenției KLM, Williamson a plătit un bilet de avion pentru Mexic, via Houston, unui oarecare D. Kester, care trebuia să se imbarce a doua zi la aeroportul Schiphol.

Dimineața următoare, la orele 11, Peter Avery era instalat în biroul agenției KLM împreună cu poliști neerlandezi, cînd a sosit numitul Kester. Pașaportul pe care l-a prezentat era fals. Proprietarul precedent, Danny Chesters, era fiul unuia care lucrase pentru Dye. Se schimbaseră numele în Kester și se înlocuise fotografia. Funcționarii americani de la imigrare, vîzîndu-l debarcînd la Houston pe titularul unui pașaport englez, venind din Țările de Jos — unde nu se produce heroină, n-aveau nici un motiv să se gîndească la posibilitatea unui transport de drog.

Omul cu pașaportul făcuse călătoria Karachi-Amsterdam pe numele său adevărat, Tahir Nadeem. Cînd poliția neerlandeză l-a arestat, purta o centură marca Mark și Spencer, ascunzînd două kilograme de heroină.

În aceeași seară, echipa Foxtrot își sărbătorea succesul la Printer's Devil.

Ii arestaseră pe: Dye, Williamson, Davies, Murphy, David Millard și alți complici.

Peste o săptămînă, Hower și John Houston s-au dus în Statele Unite ca să nu se „destrame plasa”. La New York i-au interogat pe John Herridge și Sylvia Millard. Au ajuns pînă la Phoenix, în Arizona, în speranța de a-l aresta pe Cadogan. Acesta fugise, părăsindu-și luxuosa reședință din Paradise Valley. L-au găsit mai tîrziu, la bordul yachtului său ud-leaorcă la Jackson-Ville, în Florida.

În timp ce anchetatorii englezi și un agent de la DEA percheziționau casa lui Cadogan, a sunat telefonul. La capătul firului, un englez, spunînd că se numește Anthony, mărturisea că de o săptămînă încercase în zadar să intre în legătură cu Cadogan. Fără să spună cine este, poliștul american, care vorbea, i-a promis că îl va chema mai tîrziu.

Cînd agentul de la DEA a vorbit din nou cu Anthony, i-a spus de doi englezi care îi cunoșteau pe Cadogan și Dye întrebînd dacă dorește să-i întâlnească.

Fericit, Havelock-Hudson s-a grăbit la hotelul unde trăsese Hower și Houston, găsindu-i în tovărășia omului de la DEA. După cîteva pahare băute la bar au urcat toți patru în camera lui Hower. Acolo, închipuindu-și că cei doi englezi și americanul fac parte din rețea, Anthony doritor să arate că îi mai puteau încredința și alte „cazuri”, a evocat un voiaj pe care îl făcuse, de curînd, la Islamabad pentru a remite 35 000 dolari și cecuri pentru călătorie furnizorului lui Dye, ca și alte însărcinări cu 6 000 de dolari, pe care le rezolvase în contul lui Dye.

A vorbit atît pînă a început să sughită și i-a cerut lui Hower permisiunea să-i folosească baia.

— Dacă nu îmi vă trece, spuse glumind, să mă înfricoșati...

Cînd a revenit, americanul i-a prezentat legitimația de la DEA, informîndu-l că este arestat.

În Statele Unite, Sylvia Millard a fost condamnată la douăzeci de ani și șapte luni închisoare, John Herridge la cinci ani, Cadogan la douăzeci de ani plus o amendă de o jumătate milion dolari. Peste o jumătate de duzină de revinzători au fost arestați, la San Francisco, așteptînd să fie judecați. Alți doi au fost inculpați la New York. Havelock-Hudson n-a fost încă judecat.

În Țările de Jos, transportatorul Tahir Nadeem a făcut rost de șapte ani de închisoare.

În Pakistan, un om de afaceri arestat pentru că a furnizat heroină rețelei lui Dye este judecat.

În Anglia, Paul Murphy este în închisoare pentru opt ani, David Millard pentru zece, Peter Davies, pentru doisprezece și Clive Williamson, pentru șaptesprezece. Paul Dye, creierul afacerii, descris de judecătorul tribunalului din Old Bailey drept „un individ viclean, avid, fără nici un scrupul”, s-a căpșuit cu o amendă de 150 000 lire și o pedeapsă de douăzeci și opt de ani închisoare, cea mai mare pedeapsă pronunțată în Anglia pentru trafic de stupefiante.

Nasir Ahmed, primul care a fost arestat, a fost achitat. Tribunalul a admis că el a acționat sub constrîngere.

Concluzia afacerii a fost formulată de Robert Stretman, agentul de la DEA, care a condus ancheta la New York:

— Noi am capturat întreaga rețea, de la sursa din Pakistan, pînă la revinzătorii de pe stradă. Este un caz aproape unic. Și totul a început datorită vameșilor englezi.

În românește de
ANDRIANA FIANU

(Sélection, octombrie 1988)

DORIS PITKIN BUCK

POVESTEA UNUI BLESTEM

Dar nu mă poți părăsi. Ai jurat, ai jurat, ai jurat...

Malia era cît pe aci să izbucnească în plîns, în timp ce-și strîngea disperată copilul la piept. Tatăl copilului, născut și crescut pe Pămînt, n-o văzuse niciodată plîngînd, nici chiar în durerile facerii. O bătu ușor pe umăr, gest ce vroia să însemne bunătate.

Malia izbuti să se stăpînească.

— Doamne, m-ai învățat legendele planetei tale. Aceasta este o legătură aproape la fel de sfîntă ca și copilul nostru. Nu le-ai fi ascultat de nu te-aș fi socotit drept soț al meu.

— Hai, lasă, lasă, spuse el, în peștera de liliac ai fost la fel de herăbdătoare ca și mine. În viața mea n-am văzut o ființă mai dornică de dragoste.

Ingenunche la picioarele lui, cu fiul în scobitura brațelor.

— Dar, Doamne, dac-aș fi fost altfel, cum de-ai mai fi știut că însoțirea noastră va da în rod curînd?

— Ei, dacă așa e obiceiul pe aici, n-ai ce-i face. Ai să cunoști tot felul de obiceiuri dacă mai trec pe aici și nave de pe alte planete.

— Dar ai jurat, pe zeii noștri și pe zeii Pămîntului, că ai să rămîi cu mine pentru totdeauna. Și acum te pregătești de plecare. Au fost doar vorbe goale.

— Uite ce e, Malia, fiecare cuvînt pe care l-am spus atunci era adevărat. Dar o stare sufletească nu ține o veșnicie. Și n-am jurat niciodată pe zeii Pămîntului, fiindcă noi nu avem nici un zeu. Eu și oamenii mei sîntem în armonie cu Pămîntul, mai mult decît cu orice altceva. Ne gîndim la el ca la mama noastră, dar nu ca la o zeiță anume. Știm că e materie — organică și anorganică. Ne va chema înapoi, căci... Se opri. Nu, nu pot explica, unui sălbatic nu-i pot explica.

— Dar, Doamne, trebuie să te fi dezamăgit în vreun fel.

— Nu. Nu. Ești o fată cu destule calități. Deodată o privi foarte serios. Vrei să spui că toți ceilalți, bătrînii, familia ta — asta vor gîndi; că m-ai dezamăgit?

Încuviință din cap, cu ochii plini de lacrimi. Îi sărută mina, apoi mina copilului, ce semăna cu a lui, nu cu a ei. Se agăță de el, implorîndu-l fără glas.

— Să știi că aș vrea să te iau cu mine. Aș vrea tare mult. Dar nu e posibil. Nava e proiectată doar pentru 12 oameni. Mi-ai ucide echipajul, aspirîndu-i aerul, consumîndu-i

hrana. Ah, nu e nevoie să vorbesc mai de parte. Pînă și tu poți înțelege.

— Doamne, Doamne...

— Asta... nu are nici un rost. N-ar fi trebuit să mă întorc pentru un simplu rămas bun. Dar tu ai fost ceva cu totul deosebit și...

Sărise în picioare, lacrimile fierbinți prefăcîndu-i-se într-o furie nestăvilă.

— Dar de ce, tată al copilului meu? De ce...

— Pentru că eu sînt de pe Pămînt și toți cei de pe Pămînt sînt supuși schimbării. E foarte simplu.

Pe fața ei se putea citi uimirea.

— Înțelege-mă, Malia, eu și echipajul, noi nu mai sîntem aceiași. Timpul aduce schimbări. De asta poți fi sigură.

Începu să vorbească agitat, căci îl înfricoșă cu felul ei de a-i repeta cuvintele, neauzit, din buze, cu semnele ei lipsite de înțeles, din degetele neobișnuit de lungi.

— Schimbarea face parte din ritmul nostru de viață.

Gura femeii se mișcă în continuare. Se hotără să i-o spună în față.

— M-am saturat... înțelegi ce vreau să spun cînd spun că m-am saturat? Mi s-a acrit de fructele care sînt mereu coapte, de lacurile care nu sînt niciodată reci și nu au valuri niciodată. Măcar pentru o jumătate de oră aș vrea și eu o briză care să nu fie parfumată. Oamenii mei simt la fel ca mine. Așa că ne mutăm pe altă planetă, chiar dacă știm că nu va fi la fel de atrăgătoare ca Pămîntul nostru mereu în schimbare. Așa este Pămîntul. Așa sîntem noi.

Se răsuci pe călcîie.

Nici măcar n-o văzu cum își privește lung, cu ochii schimbați, bastardul, în vreme ce buzele îi repetau spusele tatălui.

Nava dădu de o planetă acoperită de urmele unei epoci glaciare, dar cu o climă temperată acum. Fetele, sfioase, semănau cu pămîntencele, în afara de părul verde-auriu ce mirosea a fin uscat. Planeta îi mulțumi pe toți călătorii, mai ales pe căpitan, care trebuia să-și înăbușe unele amintiri, însă nestatornicia din singele lor nutrit de Pămînt îi mîna înainte.

Descoperiră planete în aburi și flăcări, precum Pămîntul în zilele de început. Descoperiră planete ce arătau ca niște morminte pustite. Unele nu aveau decît cîmpii năpădite de sălbăticiuni, pe care le prinseră și le imblînziră, pînă cînd un dor aprins de munte, de lanțurile muntoase ale Pămîntului, îi mîna din nou înainte. Navigară în arhipelaguri unde țărurile erau pline de verdeața unor păduri de turmaline parcă, și toate plajele erau acoperite cu agate. Dar un arhipelag verde poate aduce foarte bine cu oricare altul; și își aduseră aminte că Pămîntul își avea Indiile lui, și mările lui arctice cu insule ce nu se încălzeau niciodată. Își aduseră aminte de virfurile de stîncă vălurite; și de bancurile de nisip, nici unul de aceeași culoare.

Apoi căpitanul auzi murmure. Oamenii lui tinjeau după mamă, care era frumoasă ca tot ceea ce văzuseră ei, dar avea cu mult mai multe frumuseți. —

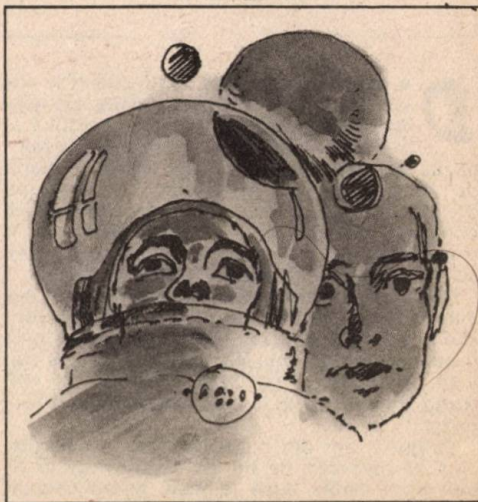
Echipajul oftă puțin, știind că legile timpului pentru călători erau deosebite de legile timpului pe un corp aflat într-o continuă rotire. Erau mai în vîrstă decît atunci cînd își părăsiseră sistemul, dar erau încă bărbați în putere. Pe Pămînt iubitele lor probabil că... Nu erau siguri... Muriseră poate. Nici un om nu poate avea totul, iar ei se împărțiseră din toate în timpul peregrinărilor lor.

Ajunseră, în sfîrșit, la propriul lor sistem, unde era bine să meargă mai încet. Trecură pe lîngă întunecatul Pluto și zăriră Soarele ca pe un punct luminos, abia deslușit, lipsit de căldură. Recunoscură planeta Saturn după inele. De pe Jupiter, punctul roșu era mai mare și strălucea mai viu; crezură că zăresc un fel de stînci incandescente care poate fuseseră sau nu acolo și înainte. Nu puteau fi siguri, o atmosferă masivă îți poate juca o mie și una de feste. Ocoliră asteroizii și planeta Marte.

Pămîntul îi întâmpină strălucind ca o stea. Cîntau pe măsură ce se apropiau de mama lor, cea care-i plămădise așa cum erau. Dacă ar fi fost credincioși, ar fi înălțat chiar rugăciuni.

— Dacă aș fi femeie, zise căpitanul, m-ați vedea plin de lacrimi. Dar eu sînt mai puternic decît orice femeie.

Răspunseră că toți sînt la fel. Fiecare oră părea nesfîrșită în timp ce renunțau la rațiile de care nu mai aveau nevoie. Instrumentele li se uzaseră de tot; însă cîrînd aveau să nu le mai bage în seamă căci, după o practică atît de lungă, puteau ateriza la fel cum marinarii ajung la țarm, plutind duși de briză. Lentilele instrumentelor optice erau tulburi și aproape inutilizabile. Aceasta îi înfurie pe unii, căci toți tinjeau să vadă, măcar cu o clipă înainte, multicolora față a Pămîntului, dar căpitanul le spuse că Pămîntul va arăta și mai

impunator cind le va rasari deodata in fata aproape cit sa il atingi cu mina.

Se gramadira in fata hublourilor si gemura dezamagiti, fiindca acum pluteau deasupra unei regiuni neprimitoare, de dealuri stincoase, roase de vreme, brazdate de crapaturi. Dupa socoteala capitanului, dealurile acelea trebuie sa fi fost virfurile inzapezite si coastele impadurite ale muntilor Himalaya. Se incrunta, apoi ordona trecerea pe o orbita mai mare.

Deodata, cineva intreba:

— Unde e marea?

Treptat, isi dadura seama ca oceanele Pamintului erau uscate. Virsta isi lasa urmele adinci pe trupul mamei lor, asa cum pesemne ca facuse ani la rind, in timpul pribegiei lor prin Univers. Nu mai avea nici o farima din atmosfera cea datatoare de viata. Nu era decit un desert de praf si piatra, la fel ca Luna ce inca se mai invirta in jurul lui.

Capitanul blestema. Lacrimi pornira sa-i brazdeze obrazii, contase atit de mult pe ciclurile nesfirsite ale Pamintului-mama. Din cind in cind il napadeau cimpere de amintiri de pe o alta planeta. Dar cineva le puse stavila, inainte de a-si auzi unul din oameni spunind: „Timpul aduce schimbări. De asta poti fi sigur“.

În românește de PETRU IAMANDI

(Din „Starships“, edited by Isaac Asimov et. al. Fawcett Crest. New York. 1983)

JOHN SAVAGE

FUGARI

De cite ori mi se face somn si sint la volan ma opresc sa beau o cafea. De asta data, mergeam spre vestul Texasului si m-a cuprins deodata moleseala. Si pentru ca am zarit un panou care anunta o statie de benzină si un restaurant, am tras pe dreapta sa vizitez locul. Era trecut de miezul noptii si nu ma asteptam sa gasesc acolo mare lucru, un loc ca oricare altul, cu o cafea cu gust coclit, si muste, muste peste tot.

Dar, spre surprinderea mea, restaurantul era chiar foarte nostim si curat. Mesele erau vopsite si aranjate si aratau de parca nimeni n-ar fi mincat ceva pe ele. Nici picatura de sos sau vreo firimitura. Tejgheaua stralucea si nici vorba de aer inchis in sala. Intr-adevar, o surpriza!

Singurul om din restaurant era un barbat, cam de patruzeci de ani, cu perciunii putin albiti, care statea dupa tejghea. M-am cocotat pe un scaun cu picioaroange si i-am cerut o

cafea si niste placinta cu mere. Apoi, dintr-o data, m-am intristat.

Si asta pentru ca am eu un obicei: sa impart oamenii in doua categorii — unii care cistiga si altii care pierd. Tipul de dupa tejghea aparținea insa altei categorii, a celor care vor sa faca bine cu orice pret si nu reusesc intru totul. Au privirea aceea blinda, dar nu reusesc. Cred ca cunoasteti tipul asta de om: unul cu camasa scrobita si papion. Intotdeauna te intristezi cind te uiti la ei. Dar ascultati-mi sfatul: nu va lasati totusi prea abatuti de tristeț!

Imi aduse cafeaua fierbinte si dupa aroma era chiar naturala.

— Doriți frisca si zahar? ma intreba.

— Da, te rog!. Era cea mai buna cafea pe care o bausem de luni de zile. Iar placinta nu era cu nimic mai prejos.

La scurt timp, se opri in fata restaurantului o masina si proprietarul restaurantului isi arunca o privire sa vada daca oamenii vor sa cumpere benzină. Dar nu era cazul sa iasa, nu voiau. In schimb, cei doi straini intrara si imediat unul din ei ceru doua cafele. Apoi intreba:

— Aveți o harta rutiera? Am vrea sa ne uitam puțin pe ea.

— Da, cred ca am, raspunde proprietarul. Le dadu cafelele mai intii si apoi se apuca sa caute intr-un vraf de hirtii de linga telefon. Se vedea clar ca era genul de om care si-ar fi facut mult singe rau daca nu reusesa sa serveasca pe cineva. Ii facea realmente placere.

Si, la drept vorbind, si eu sint la fel, asa ca privindu-l cum se agita sa gaseasca harta, mi se pareca ca ma vad pe mine insumi cind voiam sa rezolv ceva.

Dupa citeva minute se intoarse cu o harta in mina si zise:

— Asta-i cam veche, da!... si o puse pe tejghea linga ceștile cu cafea.

Cei doi se apucara sa despatureasca harta si apoi se aplecara peste ea, studiindu-o cu atentie. Dupa felul cum erau de bine imbracati pareau a fi niste negustori de nutrețuri. Unul dintre ei, cel inalt, isi plimba degetul de-a lungul fluviului Rio Grande, apoi ridicindu-si privirea intreba:

— Vad ca nu e nici un loc de trecere spre Mexic in partea asta a orașului! Se adresase, de fapt, prietenului sau, dar proprietarul, auzindu-l, se lumina la fata si foarte indatoritor ii spuse:

— Căutați cel mai scurt drum spre pod. Cred că vă pot ajuta eu.

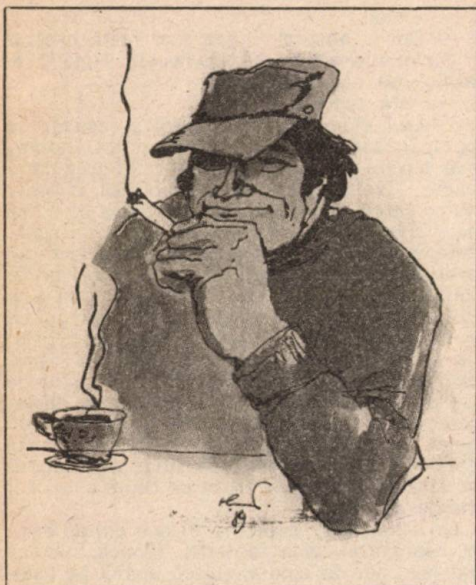
— Ce vreți să spuneți? întreba unul.

— Așteptați-mă o clipă!, raspunde in graba proprietarul si se indrepta catre vrafal de hirtii de linga telefon; se apuca sa caute.

— Cred că am vreuna mai noua pe care apare și Podul Hackett. Dar și așa o sa-l găsiți, vă spun eu cum.

— E pe aci un oraș cu numele asta, zise cel inalt, tot cu ochii pe harta. Uite, Hackett, pe malul apei, cam la capatul șoselei! Dar pare a fi o așezare mica.

— A fost, da! Nu mai e. Acum s-a dublat și asta de cind cu podul.

Nedîndu-i prea mare atenție, cel scund zise într-o doară:

— Da, mă rog, dar cine știe ce-o fi de partea cealaltă a apei?

— Ce să fie, e foarte bine, un drum care duce direct la Mexic.

— Bine!, zise cel înalt, terminîndu-și cafeaua și apoi ridicîndu-se. Împături harta, o puse în buzunar, apoi îl anunță pe proprietar:

— O să luăm harta cu noi!

Omul de după tejghea tresări, dar nu-l refuza. Dimpotrivă, reuși să-i spună:

— Ma bucur că va pot fi de folos.

Cei doi se îndreptară către ușa de ieșire, discutînd ceva în șoapta. Cînd, deodată, se întoarseră, scoasera din haine pistoalele și strigară către mine:

— Sa stai acolo unde ești și sa nu te miști!

— Și tu, i se adresa cel înalt proprietarului, treci la perete!

Amîndoi am executat ordinul fara nici un comentariu. Simțeam eu mai devreme că aveam ceva comun cu omul acesta. În acest timp, tipul cel scund se dusesese la casa de marcaj și scotocea prin sertar murmurînd ca pentru sine.

— Nu strica nici marunții ăștia. Celalalt se îndeletnicea cu firele telefonului, smulgîndu-le cu brutalitate, după care amîndoi au luat-o la goana către mașina. Într-o clipă erau duși.

L-am cautat cu privirea pe proprietar. Era cam palid, dar nu-și pierduse firea. Imediat lua o șurubelnița dintr-un sertar și începu să mestecească la firele telefonului.

— Vezi, nu prea merita să fii amabil cu oamenii, îi spusei încet.

Înveselindu-se, acesta îmi zise:

— Ei, mai merita uneori, și continua să repare telefonul. Lucra foarte repede cu îndemi-

nare și peste vreo cinci minute telefonul funcționa. Forma numărul de la poliție și relata tot ce se întîmplase cu cei doi.

— Așa?, întrebă el surprins, nu, nu prin El Pasel! l-am trimis spre Hackett. Abia după ce închise i-am înțeles și eu surpriza; aflase că cei doi tocmai jefuiseră o bancă dintr-o localitate apropiată.

— N-am fler deloc, îi spusei eu, aș fi jurat că-s niște negustori cinstiți.

— Și pe mine m-au pacalit la început, zise proprietarul umplîndu-mi o alta ceașcă de cafea, dar pe urma le-am zărit tocul de la pistoale, cînd s-au aplecat să se uite pe harta. Oricum, aveau niște ochi rai, nu-i așa?

— Ei, da, dar la început nu mi s-au părut chiar așa.

Apoi am tăcut o vreme încercînd fiecare să ne revenim din spaima prin care trecusem. Curînd, se auzi o sirena a poliției și o mașină de intervenție trecu în goana pe șosea îndreptîndu-se spre Hackett.

— Adică, dumneata ți-ai dat seama că ceva nu-i în regula cu tipii ăștia și, totuși, nu te-ai putut abține să nu fii amabil cu ei și să-i ajuti?

Începu să ridă și-mi spuse:

— Hai, liniștește-te, nu știi că mare-i grădina...? Fiecare om cu apucătura lui.

— Bineînțeles că le-ai dat o hartă, dar de ce le-ai spus de pod? Acum nu mai e nici o șansa să-i prindă. Dar dacă îți țineai gura, mai era o speranță.

— Nu e...

— Pai, nu e! Nici urma de șansă, mai ales cu bolidul asta al lor.

Ma înfierbîntasem, dar felul în care-mi zîmbi omul din fața mea mă făcu să mă liniștesc brusc.

— Nu, m-ai înțeles, zise el, nu de șansă vorbeam eu. De pod. Nu e nici urma de pod în Hackett.

Traducere de
MICHAELA MUȘU

VLADIMIR MIHANOVSKI

ELEMII

— (Povestire științifico-fantastică; text abreviat) —

Echipajul de pe **Valentina** se trezi dintr-o profunză anabioză. Cu toții — în afara celor care erau de cart — se adunară în salonul ofițerilor. Domnea o animație ca de zile mari. Erau cuprinși de un fel de exaltare, așa cum se întîmpla de obicei cînd oamenii simt apropiata perspectiva a reîntoarcerii pe Pămîntul natal. Gluma și rîsul nu mai conțineau.

— În șfîrșit! Vom intra în spațiul nostru tridimensional.

— De-acu' încolo, dree-e-pt înainte, comenta ba unul, ba altul.

Cita vreme membrii echipajului fuseseră cufundați în somnul lor adânc, aparatura de bord a **Valentinei** reușise în linii mari să culeagă și să prelucreză toate informațiile privind spațiul înconjurător.

— Trebuie neapărat să explorăm corpurile astea cerești, se pronunță Anga, astrobiolog-așefă.

— Ce să zic... corpuri cerești! o ironiză careva, arătând spre imaginea confuză de pe ecranul de bord. Mă îndoiesc c-am putea descoperi cine știe ce pe frânturile astea de planete. Nu-s decît niște cioburi.

Se înclină o aprigă dispută. Unii că da, alții — că ba și așa mai departe. Capitanul, însă, fu de părerea Angăi și asta puse capăt discuției, favorizînd luarea deciziei.

De pe **Valentina** a fost lansată o șalupă care luă direcția celui mai proeminent „ciob” din apropiere. În ea se aflau Anga, ofițerul timonier și tinărul nuclearist Leon.

Urmînd traseul programat, șalupa execută citeva volte în jurul asteroidului, după care se produce joncțiunea.

De îndată ce puse piciorul pe noua planetă, Leon fu năpădit de o senzație stranie, de nedefinit. Parcă niște curenți i-ar fi străbătut tot corpul, nerv cu nerv, fibră cu fibră. Brusc, își dădu seama cum în mintea lui cuvintele se încheagă într-o succesiune ritmică: „Un pas înainte și... Ostenite, buzele nu mai dau glas, Se-nvolbură norii de pulbere-ncinsa ce nouă străină ne este. Nițel năuțiți, sîntem fericiți în fața minunii celeste.” Drept e că Leon mai scria din cînd în cînd versuri, dar în mare secret și numai Anga îi cunoștea această „me-teahună”. Trei siluete în costume portocalii de scafandru se urniră încet, precaut. Cibervagonetul, încărcat cu aparatura necesară efectuării de analize rapide, lipăia pe undeva, pe aproape. Toți trei erau ocupați cu prelevarea probelor de sol. Deodată, atenția Angăi fu atrasă de un obiect bizar. Se aplecă să-l ia de jos. Era un fragment de ceva, semitransparent, cu muchiile ascuțite.

— Pare un crîmpei de carapace a unei viețuitoare, un **element** înzestrat cîndva cu viață, zise Anga cu un aer contemplativ, tot răsucind obiectul cînd pe o parte, cînd pe alta.

— Ha! Nu-i decît un crîmpei de rocă calcaroasă, își dădu cu părerea Leon, venind mai aproape.

După o clipă de ezitare, Anga depuse, totuși, cu deosebită grijă, obiectul cu pricina într-unul din containerele goale de pe vagonet.

Curînd, micul grup al celor trei, fără a mai fi înregistrat cine știe ce peripecii, se înapoie pe **Valentina** și Anga, în calitate sa de șef al colectivului, îi prezentă capitanului raportul asupra rezultatelor explorării.

— Am impresia că ciobul semitransparent pe care vi l-am arătat adineauri este de origine organică, își încheie Anga comunicarea.

— Organică? se miră capitanul, crezînd că pur și simplu nu auzise bine.

— Exact!

— Dar e absurd! E cea mai mare prostie! Cu o privire iute, neînduplecată Anga îl înfruntă pe căpitan:

— Asta rămîne de văzut!

Tinărul elem, înaintînd greoi și apăsător pe butucănoasele-i tentacule ce se tot îndoiu sub povara carapacei — afurisit de grea carapace! — se tira alene către un pîrîiș. Pîrîișul nu se zărea, dar de dincolo de tufăriș se putea auzi chemarea lui murmurată. Acum, această cutezătoare acțiune în care se hazardase din propria-i inițiativă i se părea cu totul și cu totul iluzorie, dar era ferm hotărît s-o ducă pînă la capăt orice s-ar întîmpla. Unde mai pui că și cu punctul de aterizare a cam dat-o greș: l-a indus în eroare cîmpul magnetic al Planetei Palide, ale cărui linii de forță, cu acțiunea lor ponderomotoare, îi serveau pentru deplasarea în spațiu. Iată, Astrul de Smarald de pe bolta cerului negru-gresie, spuzit de licarul abia vizibil al miliardelor de stele, a și coborît la vale de zenit, iară el tot pe drum este. Tot merge și merge....

Un altul, mai încăpățînat și mai curios decît el, Gangaron, abia ieșit din găoace, nici că există. Căci de cînd viețuiesc elemii pe asteroizii acestei planete, nici unul dintre semenii lui nu a vizitat vreodată Palida. Numai și numai el, Gangaron, în mare taină, făcea dese incursiuni pînă aici...

Trecu și de tufele jilave de rouă, pe care Gangaron le lua drept niște făpturi. Asta pentru că în ochii tinărului elem fiecare tufă își avea o lume a sa, părea să trăiască după propriile sale legi, de neînțeles pentru Gangaron. Era acea simbioză dintre lumea în nemîșcare, cu rădăcinile înfipte în sol, și viețuitoarele ei tinătoare, săltațoare, zburătoare...

Drumul în pantă abruptă pînă la pîrîu nu prevedea un coborîș ușor. Mici fărîme de roci, pietrișul stîrnit de tentaculele vîinoase ale elemului se dislocau și se rostogoleau de-a valma cu scurte bolboroseli la căderea lor în apă, azvîrlind mici jeturi de minusculi stropi. Gangaron izbucni anevoie să coboare pe limba de nisip a pîrîului. Se opri nițel ca să-și mai tragă sufletul, privi în sus. Astrul de Smarald părea suspendat deasupra orizontului, gata să plonjeze în adîncul lui. De atîta efort și supra-solicitare, tentaculele dădeau semne de oboseală, cu dureri surde pe la încheieturi, deși, în apă, Gangaron era ca și în elementul lui.

— Cufundat în adînc e corpul ceresc. Apa cea pură, ușoară, domoală, lunecînd într-o undă, vrea al albiei tîlc să-l pătrundă; tîlc al tufelor în anfiladă și al norilor grămadă — se pomeni dintr-odată Gangaron cum îi vin în minte, spontan, cuvinte într-o succesiune ritmică.

Cum se face oare că în creierul lui se nasc asemenea fraze ritmice? Cum de s-a pricopsit el cu harul ăsta? Că dacă nici pentru Bătrînul elem și nici măcar pentru Ku, buna lui prietenă, aceste fraze nu aveau nici un înțeles, el, unul, ce să mai zică? Ba, unii dintre elemi sînt de părere că așa ceva ar fi un gen de boală, un caz patologic. În ceea ce-l privește pe

Gangaron, el, personal, are senzația că anume aceste ritmuri îi justifică existența și că în lumea asta mare trebuie să existe vreo făptură care să le sesizeze și să le afle țilul.

În fine, era timpul să-și ia la revedere de la Planeta cea Palidă.

— Ia spune-mi, te rog, ce tot cauți tu în împărăția aia a veșnicei gravitații? Îl întreabă deunăzi pe Gangaron Bătrînul elem, cînd îl văzu pe tînărul său amic mort de oboseală.

— Apă și viață..., răspunse scurt Gangaron.

Ce-i drept e drept, aici, pe Palidă — reflecta Gangaron — forța de gravitație acționează cu o intensitate de ordinul n mai mare în raport cu aceea în care habitau semenii lui. În schimb, aici era... viață. Viața pe care în zadar o caută ei în călătoria lor prin nemărginirile interastrale. E adevărat că viața de aici e cu totul alta, total diferită față de cum și-o imaginău elemii, pînă și în cele mai îndrăznețe plasmuiuri ale lor. Era dominată de legea atracției și fundamentată pe cu totul alte criterii decît acelea care guvernau lumea elemilor.

— E tirziu. E timpul să mă duc să mă odihnesc, murmură Gangaron în chip de rămas bun, și se retrase copleșit de adîncă tristețe.

În virtutea continuei rotații a asteroidului în jurul propriei sale axe, constelațiile se prefigu-
rau într-o perpetuă alternanță.

Gangaron se lupta cu propriile sale gînduri, neizbutind cu nici un chip să se deconecteze. Folosi toate binecunoscutele procedee: se apucă să numere stelele, să compună fraze ritmice, în fine, se căzni să reconstituie mental demonstrația unei teoreme spațiale. Degeaba. Uitarea de sine nu venea și pace!

Gangaron trase cu coada ochiului de după un colț de stîncă, privi roată. De jur împrejur, pe fiecare petic de asteroid, muțimea de elemi își dormeau somnul netulburat. Nu mai e mult pînă la răsăritul Astrului cînd, odată cu cele dintîi raze ale sale, elemii se vor fi trezit, apucînd-o care încotro, fiecare cu treburile lui zilnice.

Cînd deodată...

Să vezi și să nu crezi! În golul imens, ne-gru-tăciune, al cosmosului, tîvit cu razele Astrului de Smarald, Gangaron sta pitit și vedea cum din nimic, undeva, într-un punct oarecare al întinderii fără de sfîrșit, se ivește o alcătuire, cum izbucnește lumina orbitoare a unui nou astru. Doar că lumina nu era de acel verde-scînteietor pe care elemii erau obișnuiți s-o vadă pe Planeta Palidă, ci de un roșu-purpuru. Hrănindu-se cu propria-i căldură emanată din interior, astrul se umfla ca un burduf, lua proporții văzînd cu ochii. Apoi a rămas o clipă nemișcat acolo unde se afla, după care, cu o repeziciune și mai mare prinse a se dezumfla. Simultan, a început să scadă vertiginos și gradul de luminozitate al stelei celei noi. Acum puteai să privești nou-născuta formațiune celestă, fără riscul de a orbi. S-o privești și s-o admiri! Limbfe de foc violacee ale vîpăii ce aureola astrul pe cale să se stingă se scuturau una cite una, asemenea unor petale de floare, ca la florile acelea strănii din care Gangaron văzuse o mulțime pe Planeta Palidă.

Peste puțin timp, Gangaron și toți elemii treziți din somn, într-o stare de cumplită agitație, au putut să vadă cum din coasta acelei alcătuirii ivite din nimic se desprinde un corp cu ciocul ascuțit și care, rezemîndu-se de unul din stîlpii de foc, se lansează în direcția Asteroidului Principal.

Apoi, altă minune! Din fenomenala alcătuire cu ciocul ascuțit, ce acostase în dreptul Asteroidului, au coborît trei siluete gigantice de culoare portocalie. Ciudat. Deși în stare de imponderabilitate, se deplasau foarte greoi și stîngaci, mutîndu-și, rînd pe rînd, cu direcția înainte, extremitățile inferioare. Le însoțea, păsînd, la fel de neajutorat, încă o făptură, neîndoielnic de altă obîrșie decît primele trei.

Ființele au aprins un soi de luminar și în raza lui se tot aplecau culegînd ceva de jos. Oare cu ce scop?

În momentul în care cei trei s-au apropiat de Locul Sacru, elemii intrară de-a binelea în panică. Pentru ei era limpede că sînt puși față-n față cu niște făpturi venite dintr-o lume străină, o lume de existență căreia nici măcar nu bănuiseră vreodată. Un lucru era cert: că sînt ființe raționale, că reprezintă Rațiunea. Acea Rațiune pe care elemii atît de îndelung o căutasera.

Aici, pe Asteroidul Principal, au fost cîndva fixați niște stîlpi. Elemii îi montaseră în ideea de a lăsa o urmă a existenței lor pe drumul infinit al universului. Dar mai era ceva. Ei țineau să dea de știre că pe aici trecuseră niște Ființe Raționale, că pe aceste meleaguri a fost prezentă Rațiunea.

De o netezime perfectă, cu forme regulate, Stîlpii pe care elemii îi așezau pe tot traseul parcurs de ei aveau menirea — după opinia lor — să rețină atenția unei Rațiuni asupra unui fenomen ieșit din comun. Mai întîi, să-i rețină atenția, iar în al doilea rînd, s-o oblige la deducții logice. Căci stîlpii, trebuie știut, erau întocmiți nu din materiale existente pe asteroidul lor, ci din bucați de piatră pe care ei le adunau de pe drumul lor cel fără de sfîr-

șit. Și, nu din orice fel de piatră, ci numai din pietre pe care le socoteau ei că sînt specifice locurilor străbătute. Firește că tot atît de bine ar fi putut să lase drept indiciu al existenței lor în lume și un desen, o reproducere cu chip de elem sau vreo sculptură în piatră, evident, nu în mărime naturală, ci mult, mult mărită....

Pe aceste considerente se luase hotărîrea ca în preajma Stilpilor să fie lăsată cite o carapace de elem mort. Procedul va determina Rațiunea, dacă ea va fi una reală, să stabilească exact relația de la cauză la efect.

De îndată ce veneticii o porniră ocolind Stilpii, elemii se așezară la pîndă: le urmăreau fiecare pas, fiecare mișcare. Gangaron ardea de curiozitate să vadă ce face și cum se comportă mai cu seamă Veneticul cel Mijlociu. În aceeași clipă se pomeni ca iar gîndește în fraze ritmice. Nici un dubiu. Erau niște semnale. De altfel, de la o vreme încoace, remarcase că aceste semnale îl ajutau să gîndească mai bine, îi ofereau soluții mai bune în rezolvarea problemelor.

Acum e limpede — constată Gangaron — și semnalele ritmice emise de el acționează asupra Veneticului Mijlociu. De cîtu timp, felul de a se mișca, umbletul acestuia erau cu totul diferite de ale celorlalți tovarăși de drum ai săi. Fără îndoială că s-ar putea să fie și o simplă coincidență. Avea totuși senzația că.... pe undeva, toate acestea au un sens care, deocamdată, îi scapă, că fenomenul oferă o gamă largă de interpretări. În consecință, încercă să comunice cu străinul exclusiv pe această cale. În cele din urmă, siluetele, toate trei, reintrară în alcătuirea aia a lor. Iarăși a izbucnit năvalnica văpaie și mătăhala își luă zborul.

...Biوندهele emise de Gangaron luară direcția uriașei construcții a veneticilor. Sfredelind-o de la un cap la altul, n-aveau cum să-l ocolească pe unul din ei. Exact pe acela al cărui comportament se deosebea net de al celorlalți însoțitori ai săi.

Gangaron îl luă sub observație. În plan imagistic, a văzut cum acesta se oprește în dreptul unor reprezentări statice de pe un perete. Unul dintre venetici, cu extremitatea superioară întinsă înainte, arăta spre ceva ce se afla în față. În jurul lui se adunaseră în cerc alte asemenea ființe.

Cu un suprem efort de gîndire, Gangaron căuta să priceapă sensul celor văzute. În aceeași secundă, simți cum e luat prin surprindere de un nou șir de semnale ritmice, generate de creierul lui și cum o forță de nestăvilit le trimite în direcția construcției veneticilor. În clipa următoare, în planul conștiinței lui Gangaron, ieși la iveală un corp ceresc de formă rotundă, ca învîluit într-o subțire pinză picioasă. La început mic de tot, cit un bob de mazăre, globul se apropia vertiginos. Învelișul, valurindu-se ușor, era de culoare albastru-deschis.

— Planeta Albastră... Marea Planetă..., rosti pe șoptite Gangaron, cuprins de un sentiment de incîntare și uluit, totodată, de efectul neașteptat pe care fenomenul îl produsese asupra lui.

teptat pe care fenomenul îl produsese asupra lui.

Dintr-o dată, a pierit pur și simplu. În locul ei se ivi un glob oarecare dintr-o materie translucidă. Apoi, în cîmpul lui vizual reapărura veneticii. Discutau ceva cu mare aprindere. Era o constătuire. Veneticul Mijlociu se apropie de glob, prinse a-l roti și-i explica ceva colegului său. Atenția lui Gangaron fu atrasă de o linie punctată, luminoasă, o curbă foarte întortocheată, brazdînd fața de cristal a globului. Fiecare punct de pe curbă scînteia de parca ar fi fost tot atîtea minuscule stele. Curbă începea din dreptul Astrului de Smarald.

Gangaron încremeni într-o stare de maxima tensiune. Recunosc formele exterioare ale constelațiilor. Ale unor constelații din preajmă... Montate în profunzimea globului, ca niște pietre prețioase, trimiteau străluciri de o frumusețe ce nu s-a mai văzut de la facerea lumii...

— Acu', n-au decît să se ducă unde vor, își zise Gangaron jubilînd. Acu' știm exact unde îi putem găsi.

— Astăzi am efectuat ultima serie din ciclul de ședințe de contact cu veneticul, îi comunică într-o bună zi Gangaron Bătrînului elem. N-a fost deloc ușor fiindcă s-au îndepărtat foarte mult. Am trimis un semnal superputernic, cel mai intens semnal de care am fost în stare.

— S-ar putea să fie mortal pentru el? întrebă cu îngrijorare Bătrînul elem.

— Nu știu. Nu-mi dau seama, răspunse Gangaron pe un ton neașteptat de evaziv.

Ani în șir, s-a străduit Gangaron să priceapă tîlcul informațiilor primite. Și, de fiecare dată, îl chinuia tot mai mult acel fapt de neînțeles, aproape neverosimil. Cum se face că acțiunea lui de transmisie a semnalelor se exercită exclusiv asupra Veneticului Mijlociu? Cum se face că anume între el, Gangaron, și Veneticul Mijlociu — singurul dintre străinii aceia — a fost posibilă acordarea pe aceeași frecvență a undelor în cadrul fenomenului de biorezonanță?

— Ce se mai aude? S-a mai întîmplat ceva cit am lipsit eu? întrebă Ku, apărînd pe neașteptate de pe undeva.

Gangaron îi relată despre ultima ședință de biocomunicație pe care o ținuse cu Veneticul ce tocmai își luase zborul cu nava lui.

— Tu ești convins că este cazul să ne depășim pîna la ei? întrebă Ku, după o scurtă tăcere.

Gangaron și Ku stătura așa, de vorbă, pîna noaptea tîrziu și în continuare, pînă-n zori cînd izbucni magneziana lumină de acel alb orbitor cu reflexe verzui. Începea o nouă zi.

Gangaron dadu să plece.

— Încotro? întrebă Ku.

— Mă duc să elaborez cu elemii mei planul formației de zbor. E foarte important ca în timpul zborului, care va dura ani și ani de zile, elemii nici să nu se ciocnească, nici să nu se îndepărteze prea mult unii de alții.

— E chiar atît de departe planeta asta a ve-

neticului? se înspăimintă Ku.

— Foarte departe, judecând după aparatura lor. Pe noi, elemii, însă, distanțele nu trebuie să ne sperie.

Având în vedere durata vieții lor, elemii nu aveau motive să se grăbească. Cît privește energia cu care urmau să se alimenteze, spațiul cosmic le-o oferea din belșug sub forma variațiilor cîmpurilor electromagnetice și ale altor diverse cîmpuri de forțe.

În drumul lor lung spre planeta veneticilor, elemii au făcut dese popasuri, cam pe unde se nimerea. De cele mai multe ori, însă, poposeau, cum era și firesc, pe micile frînturi de planete cîndva dezagregate și care acum pluteau de colo-colo prin spațiu. Se simțeau aici ca la ei acasă, ca în patria lor. La popasuri, aveau grijă să-și aranjeze ținuta, să verifice soliditatea și etanșeitățile carapacelor, după care, la semnalul dat de Gangaron, o porneau mai departe. Gangaron își avea locul chiar în centrul formației de zbor a pîcului. Lîngă el — nelipsita Ku.

Astrul de Smarald rămăsese mult în urmă, iar Gangaron, grijuliu, ținea strîns sub carapace o copie exactă a hărții de navigație a **Valentinei**, firește, o reproducere micșorată la minimum. Din timp în timp, la intervale regulate, confrunța traseul cu harta, corectînd la nevoie traiectoria de zbor. Elemii, toți, zburau absolut tăcuți.

La un moment dat, un elem din fruntea formației observă neînchipuit de îndepărtat o minusculă stea galbenă și de îndată semnaliză celorlalți. Gangaron confrunță peisajul cu harta de navigație. Nici un dubiu: era exact astrul către care ducea linia punctată de pe harta lui tridimensională.

Gangaron dădu ordinul să se pună frînele.

— Elemii semnaliză Gangaron. Avem în fața noastră astrul veneticilor.

Văzduhul se umplu de vesele semnale.

— De aici încolo nu mai avem mult, anunță Gangaron.

S-a petrecut un eveniment care a pus în stare de alarmă întreg Pămîntul. În cele mai diferite puncte de pe planetă — în Groenlanda și în Alaska, la Paris și la Moscova, la Vladivostok și în Orașelul Verde — în tot locul au fost recepționate semnale a căror sursă nu s-a putut identifica. E drept că semnalele erau foarte, foarte slabe — abia dacă atingeau pragul de reactivitate al aparatelor de măsură.

Ciudatele semnale au stîrnit pretutindeni un viu interes. Un observator își aminti cu acest prilej chiar și de o veche poveste care a circulat cu ani și ani în urmă în legătură cu faimoasa **Valentina** ce se întorsese atunci din explorările ei spațiale de adîncime.

Biologa-șefă de la bordul pulsoplanului, pe nume Angarola — ulterior, trebuie spus, unul din cei mai renumiți savanți de pe Pămînt, iar pe atunci o tînară fată — adusese, printre diverse materiale colectate în cursul zborului, și un fragment semitransparent de calcar. Afirma sus și tare, folosindu-se în acest scop de orice prilej, că nu era o fărîmă de rocă, ci un crîmpei de carapace, aparținînd unei viețuitoare de pe asteroizi. Observațiile și recepționarea semnalelor au continuat. S-a putut stabili, în cele din urmă, că sursa de emiteră a semnalelor se deplasează în jurul Pămîntului cu o viteză remarcabilă, schimbîndu-și întruna planul rotației. „De parcă cineva stă să înfășoare planeta cu un fir de ață, luînd-o drept ghem”, remarcă unul dintre observatori.

Scurt-undîștii de pe întreg globul pămîntesc se precipitară, declanșînd prin intermediul undelor-radio un febril schimb de opinii.

— Semnalele par să aibă o dublă direcție de propagare și nu sînt omogene, oamnică un radioamator din Singapore. Parcă ar fi două straturi de semnale de natură diferită. Aș zice că primul strat este alcătuit din niște bioritmuri cu perioade de oscilație extrem de scurte.

În văzduh s-a așternut tăcerea. Cu sufletul la gură, toată lumea vrea să audă ce zice omul din Singapore.

— Cel de-al doilea strat de semnale, își continuă acesta ideea, are un caracter extrem de complex. Prezintă o ordine interioară, o ritmicitate. După părerea mea.

Omul își întrerupse fraza.

— Ziceți, ziceți mai departe! izbucniră de peste tot voci pline de nerăbdare.

— În fine, aș zice că semnalele celui de-al doilea strat, judecînd după cum sînt orînduite elementele lui constitutive, se configurează în grupuri de... versuri. Îmi sugerează niște strofe.

În secunda următoare... semnalele încetară. Tot atît de brusc precum apăruseră. Au rămas, ce-i drept, înregistrările. Dar, la ce bun

asemenea înregistrări? Se știe doar că toate blocurile ansamblului Informațional Central al Sistemului Solar erau, ca să zicem așa, pline-ochi de kilometri de peliculă cu înregistrări nedescifrate datînd, ehe-he!, din negura veacurilor, de prin a doua jumătate a secolului douăzeci!

Dimensiunile Pămîntului depășeau cele mai îndrăznețe închipuiri ale elemilor. Pe măsură ce se apropiau, planeta se făcea tot mai mare.

Odată, s-a întîmplat că Gangaron a fost cit pe ce să dea ordinul: toată lumea — stînga-mprejur și înapoi! Dar... stupeoare! Estimînd cu aproximație raportul dintre valoarea impulsului unui elem și forța de atracție a Pămîntului din zona în care tocmai se aflau, Gangaron constată îngrozit că pentru a se smulge din cîmpul gravitațional al Pămîntului și pentru a face cale întoarsă, elemii nu mai dispun nici de forța, nici de energia necesară. Deveniseră prizonieri ai planetei cu mult înainte de a veni în atingere cu suprafața ei. Se impunea, prin urmare, un strict regim de economisire a energiei.

— Orice convorbire, strict interzisă! porunci Gangaron.

Cei doi soți, cu toată vîrsta lor înaintată, formau o pereche de țî-era mai mare dragul. Îi știa tot continentul, dar mai ales erau foarte cunoscuți în Tristown — un mic orașel australian în care se stabiliseră în ultimele cîteva decenii de după ieșirea la pensie. Locuiau într-o modestă casuță cu curte — un **cottage** —, într-o suburbie liniștită, departe de agitația și larma orașului. Pe orice vreme, fie ploaie, fie vînt — cum s-ar zice — ieșeau la plimbare în fiecare zi la aceeași oră, cu o exactitate de ceasornic. Se bucurau de stîmă tuturor. Deseori erau invitați la tot felul de conferințe, la colocvii cu tineretul, și răspundeau bucuroși invitațiilor. Povesteau despre zborul lor cosmic de adîncime la care participaseră odinioară, despre străvechiul pulsoplan **Valentina**. Angarolei îi făcea o deosebită plăcere să povestească cum a găsit ea odată, cînd debarcasea pe un asteroid din sistemul Astrului de Smarald, un obiect foarte interesant.

Oamenii ascultau cu nesaț tot ce avea ea de spus despre posibilele forme de viață existente pe micii asteroizi unde, chipurile, ar trăi acele extraordinare vietăți cu carapace, despre enigmaticele ședințe de biocomunicații cu Leon, brusc întrerupte la un moment dat.

De altfel, și istorisirile lui Leon erau în atenția tuturor. La conferințele ținute de el veneau să asiste mai cu seamă studenți de la institutele tehnice sau tineri fizicieni, sosiți chiar de pe alte planete. Împreună cu tinerii de care se ocupa, Leon urmărea cu mult interes și sferofilmele, și spectacolele politetratreale.

...În seara aceea, ca de obicei, ieșira să-și facă plimbarea zilnică, neținînd seama de umezeala de afară. Trecînd de centrul orașului, Anga și Leon și-au zis că n-ar fi rău să mai meargă nițel, pînă la baltă și înapoi. Era

lună plină. Răsărită cam devreme și cam palidă își vărsa totuși din plin lumina, scaldînd în unda-i gălbuie fiecă adîncitură a drumului, dar și rarii pomișori ce se proiectau în înalt.

— Am uitat să-ți spun, rosti Angarola după lungă tăcere ce se așternuse între ei. Ne-a sosit o invitație, cu pneumopoșta de azi după-amiază.

— Pentru Moscova? se însufleți Leon. De mult era în așteptarea unei invitații la premiera spectacolului de balet „Punțile stelară” de la **Bolșoi Teatr**.

— Nu, nu. Pe Venus.

— Se sărbătorește ceva?

— Bicentenerul Călelor de Construcție de pe Venus. Se împlinesc două sute de ani de la instalarea lor.

— Hm, destul de tentant! se pronunță Leon. Deși..., cam depărtător. Tu ce zici?

— Păi, mă gîndesc și eu că-i cam dificil drumul pentru noi, la vîrsta noastră, oftă Anga.

Linia de centură a suburbiei rămase mult în urmă. Potecuța șerpua acum pe un teren pustiu. În zare, se profilau coamele ușor ondulate ale colinelor ce împrejmuiă baltă.

— Pune-ți repede în gînd o dorință! zise parcă speriată Anga. A căzut o stea! Uite colo, chiar în fața noastră, drept în baltă. Și ce mare eră!

— Măi, savantule..., o tachină Leon pe nevastă-sa. Tu nu știi că stele căzătoare nu există?

— Eu? Eu sînt biolog, așa că problemele de astronomie le las pe seama ta. Vai, ia te uită ce de stele! Sînt o mulțime. O ploaie torrențială de stele căzătoare!

Leon vru să zică ceva, dar în clipa în care dădu cu ochii de priveștița ce i se deschidea în față, înlemni. Peste baltă se revărsa o ploaie strălucitoare de stele. Mirific spectacol! Nici nu-ți venea să crezi că niște mici fărîme de materie, în traversarea lor prin înalturile atmosferei, pot lua forma unei atari frumuseți, de-a dreptul halucinante.

Pe neașteptate, Leon se simți cuprins de o tainică emoție. Ceva ca o amintire, ca o reminiscență tulburătoare îi răscoli sufletul.

Revărsarea de stele încetă tot altî de brusc precum se pornise.

— Să mergem, zise Leon cu glas scăzut și o prinse ușor de mîna pe Anga. Nu putea să-și explice starea în care se afla.

Monstruoasa gravitație îi trăgea în jos pe elemi cu o forță de nebiruit și erau siliți să i se supună. Curînd, norii se împrăștiară și în fața elemilor se dezvăluî undeva, jos, foarte jos, în golul adînc, misterioasa planetă după care tînjiseră atîta și care acum cu nici un preț nu-i va mai slăbi din strînsoarea ei.

Gangaron își dădea seama că la suprafață, neputincioși cum erau din cauza forței de gravitație, imediat i-ar fi căzut victimă. Dar avuseseră noroc — n-au căzut pe solul tare ca piatra, ci în apă. Mediul acvatic le era familiar,

mai dăduseră de așa ceva pe Planeta cea Palidă.

Cel dintii elem se înfipse ca o săgeată în mlaștină, făcând să sfirîie apa și stîrnind la locul căderii un panăș de abur alb înspumat. Ii urmașă tumultuos ceilalți elemi. Pe măsură ce unul, altul se ducea la fund, încerca să se dea la o parte ca să facă loc și celor ce picau după el.

Veneticii formau la suprafața bălții ample cercuri concentrice, iradiind încă sclipiri pilpitoare: în punctul central, fara graba, plonja Gangaron. Foarte aproape de el se ivi și Ku. Se aliniau cu toții, căutau să-și mai vină în fire după zbuciumul din timpul zborului.

— Elemii! Cercetați imediat împrejurimile, porunci Gangaron. Va trebui să stabilim un plan de acțiune, în funcție de informațiile pe care le veți culege.

Presărați pe toată întinderea bălții, elemii trecură la executarea ordinului, schimbînd între ei, pe șoptite, semnalele-replici.

— Toată planeta este acoperită cu un strat de lichid, comunică un tînăr elem.

— Da, dar uite colo, niște plante cu ramurile aplecate pe deasupra apei, îl întrerupse un altul, mai cu experiență. Asta înseamnă că ne impresioară uscatul.

— Pe uscat n-o să ne putem mișca: forța de gravitație e prea mare, semnaliză careva cu îngrijorare.

— Ar fi păcat să murim tocmai acum... oftă Ku.

Cît privește energia, situația era și mai proastă. Cîmpuri electromagnetice existau, dar cu variații foarte mici, ceea ce îngreua teribil procesul de captare a energiei, iar propria energie a elemilor era pe sfîrșite.

Noaptea tirziu, în timp ce Gangaron, frămîntat de gânduri negre, tot socotea cam cît vor mai putea supraviețui elemii pe planeta asta barbară, analizatoarele lui sensibile prîseră o gamă de oscilații acustice. În mod cert, sunetele prezentau toate caracteristicile unei unde purtătoare de informație logică.

Curînd, la o distanță apreciabilă, își făcură apariția două siluete — chiar sursa de emisie a sunetelor. Abia se mișcau, împleticindu-se, mutîndu-și din greu una cite una extremitățile inferioare, cele superioare balăbănîndu-le pe sus, prin aer, fără nici o noimă. Ca și atunci pe asteroid! Ce-i drept, siluetele astea nu erau portocalii, dar elemii știau că ființele au aptitudinea de a-și schimba culoarea.

— Nu pricep de unde mi se trage starea asta de neliniște?, rosti Leon.

— Ești obosit peste măsură.

— Simt cum se trezește în mine o veche-veche aducere aminte, ca ceva dintr-un trecut îndepărtat...

Amîndoi se așezară pe un dîmb să se mai odihnească un pic.

— Puțină cafea? propuse Anga. De fiecare dată cînd ieșeau seara la plimbare își luau și termosul cu el.

— Nu, nu pot. Simt cum mă pătrunde un ritm de neînțeles. Am impresia că-mi pierd mințile.

Leon închise pe jumătate ochii. Începu să respire greu, sacadat.

— Linștește-te, dragul meu. O să-ți treacă îndată, ai să vezi. N-ai impresia că în seara asta balta arată parcă altfel? întrebă Anga pentru a schimba vorba.

— Adică? și Leon deschise ochii.

— Nu pricep nimic. Ai zice că s-au înmulțit nuferii.

— Or fi înflorit.

— Așa, peste noapte? Și parcă se simte o agitație, un freamăt pe toată întinderea bălții.

— O fi jocul lelelor!

— lele pe baltă? Cine a mai auzit de una ca asta? Mai curînd sînt stele cazatoare.

— Stelele se mistuie în atmosferă, nu ajung pe Pămînt.

— Păi, nu le-am văzut chiar noi adineauri, cu ochii noștri am văzut doar cum s-au risipit prin baltă, nu? insistă Anga.

— Halucinații!

Tăcură o vreme. Anga deșurubă termosul și bău puțină cafea.

— Ți-e mai bine? îl întrebă.

— Nu.

— Hai acasă! Am să chem un doctor.

— Mai lasă-mă un pic să-mi revin, abia putu să biiguie Leon.

În mintea lui Gangaron se iscă o idee răscolitoare. Oricum ai lua-o, reieșea clar căăștia sînt chiar cei doi tineri de odinioară, care debarcaseră pe Asteroidul Principal. Coincidența părea de-a dreptul neverosimilă și, totuși, nu încăpea nici o îndoială:ăștia sînt aceiași de atunci.

Doar o idee nedeslușită, abia iscată, și a fost de-ajuns să-l tulbure pe Gangaron: cîndva, cu ani și ani în urmă, el reușise prin biocontact să comunice cu unul dintre străinii aceia debarcați pe asteroidul lor. Numai cu unul singur dintre ei. Nu cumva...

Anga bău doar un pic din cafea, apoi goli termosul și cu un gest grăbit înșurubă capacul la loc.

— Leon! rosti alarmată.

Drept răspuns, Leon abia își mișcă buzele, nefiind în stare să scoată vreun sunet, și-și puse capul pe genunchii Angăi.

Freemătul straniu al bălții nu se domolea.

Brusc, Leon deschise ochii.

— Unde mă aflu? întrebă. — Adineauri eram pe asteroizi... Acolo, unde-i Steaua de Smarald, rosti Leon cu voce stînsă și privi în jur, făcînd un vizibil efort ca să recunoască locul în care se aflau acum.

— Firește, firește, pe asteroizi, încuviință Anga plină de îngrijorare.

— Știi ceva, Anga? urmă Leon. Tu ai avut dreptate. Pe asteroizi există o populație, sînt ființe vii. M-am convins chiar adineauri. Iar bucata aceea de... pe care tu atunci ai cules-o de pe jos — da, da — într-adevăr este un fragment de carapace pe care o poartă în spinăre ființele acelea.

Deodată Leon scoase un ah! tînguitor și-și cuprinse capul în palme.

— Și vreau să-ți mai spun că sînt chiar aici, pe aproape... se afla în primejdie de moarte... au nevoie de ajutor — zise Leon abia șoptit și se opri.

— Cine să fie? Ce tot vorbești?

— Ființele acelea.

— Vino-ți în fire, Leon, zise Anga și-l strînse tare de braț. Mai deunăzi chiar tu ai zis că ele se află dincolo, pe asteroizi, în apropierea Stelei de Smarald.

— Nu, nu. Sînt aici. Pe Pamînt. Foarte aproape de noi, starui Leon cu înverșunare. — Iar un individ e chiar pe undeva prin preajma noastră...

Soate mijloacele de informare în masa ale sistemului solar, toate canalele de transmisie, toate programele se porniră să comunice senzaționala descoperire a soților Legrand și extraordinara întîlnire ce a avut loc.

Crainicul Bocearnikov i-a și informat pe ascultatorii de pe întreg Pamîntul că se pregătește de start o navă ce urmează să-i plaseze pe străinii respectivi pe o orbită circumterestră, de natura să le asigure starea de imponderabilitate. Asta, pînă cînd avea să se descopere modalitatea de a comunica cu ei.

Firește că în realizarea acestui scop toată nădejdea era pusă pe seama lui Leon Legrand, pentru moment, unicul om din lume care a reușit — **Nota bene:** în două rînduri! — să stabilească biocontactul cu străinii.

Omenirea se afla pe punctul de a veni pentru prima oară în contact cu o civilizație extraterestră.

Traducere din limba rusă de TATIANA MEDVEDEV

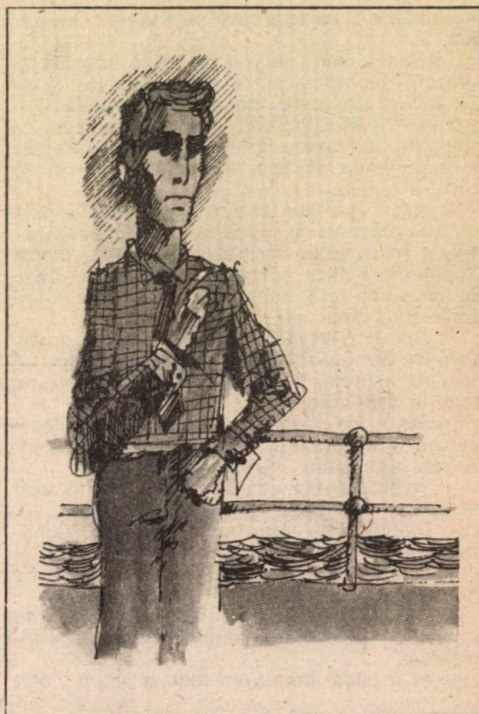
(Din revista **Roman-Gazeta** Nr. 5-6/1988, seria **Culegere de povestiri științifico-fantastice**), Moscova

HENRY SLESAR

PE CEAȚĂ

Un cer ca humă și ceața deasă care ascundea pîna și coșurile pachebotului Amapol... Taman că starea sufletească a lui Andrew Vanner! Un decor cit se poate de potrivit ca să-ți serbezi ziua de naștere cînd împlinesti 20 de ani... Iar compania era și mai și: se uita la bătîrul de lînga el și vazu că unchiul Max surîdea fericit.

— Auzi zgomotul valurilor? Ce minunat! ex-

clama unchiul Max entuziasmat. De mic copil am iubit marea.

— Care mare? replică sec Andrew. Nici n-am parasit portul New York. Nu ți-e frig unchiule?

— Da' ce, asta-i frig? Pacat de tine Andrew că nu ești mai calit! Habar n-ai ce bine ți-ar face o alergare în fiecare dimineață și un duș rece. Sigur n-ai mai avea atîtea idei aiurite, cred că știi la ce mă refer...

Andrew știa prea bine la ce se referea bătîrul, dar se feri să confirme. Nu mai avea nici un chef să vorbească despre Bettina și nici nu mai avea rost ca doar în ultimele două luni despre altceva nici nu vorbisera. Toate nobilele declarații pe care i le facuse unchiului, precum că se va însura cu ea chiar dacă unchiul îl dezmoștenește, nu-l ajutaseră cu nimic, căci acum se afla pe puntea Amapolului ce se îndrepta către țarmul însoțit al Europei Meridionale, total împotriva voinței sale, dar în conformitate cu voința unchiului Max.

În timpul cînei, lui Andrew îi veni pentru prima oară în minte ideea radicală: la cei 71 de ani ai săi, unchiul Max de abia părea de 50. Era verde și sanatos tun. Sigur, va trăi încă mult și bine! Pentru un tînar ca Andrew, tot acest timp părea nesfîrșit de lung...

Dupa masa, în timp ce se îndreptau spre cabinele lor, stomacul lui Andrew făcu un salt periculos și dădu afara toată cîna. Unchiul Max îi spuse că era din cauza raului de mare, dar Andrew știa că mai era ceva în plus...

— Cu timpul o să-ți revii! Nu poți să ai de la bun început stomac de marinar! Nu știu ce planuri ai tu, dar eu unul am să ma trezesc în zori și am să fac o plimbarică strașnică pe puntea vasului. Ce părere ai? Îmi ții tovarășe?

— Nu prea cred, răspunse slab nepotul. Sa nu te superi unchiule!

— Las' că te conving eu pînă la urma, spuse unchiul Max cu încredere. Noapte buna!

Cei doi Vanner aveau cabine separate și Andrew era foarte mulțumit că poate fi, în sfîrșit, singur. După miezul nopții, se scula din pat și își deschise valiza. Scoase micul deșteptător elegant, pe care i-l daruise unchiul sau înainte de plecare, și-l puse să sune la 4.30.

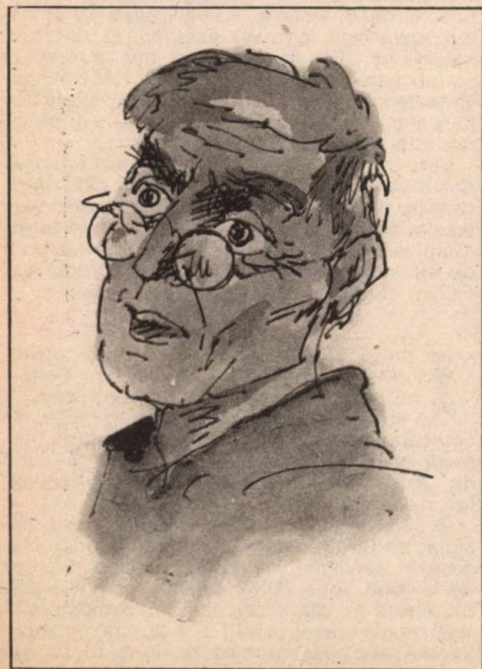
La 5 fără 10, înfilit cu doua pulovere, își făcu apariția pe punte. Noaptea se îneca într-o ceață deasă. Prin perdeaua ei, zări o siluetă ciudată. Îl apuca sughițul. Apoi pricepu că era unchiul Max care făcea genuflexiuni. Se îndreptă spre el și-l auzi exclamînd cu vătădă plăcere:

— Bravo, baiatule! Ce bucurie îmi faci! Puteam să pun pariu c-ai să stai în pat pînă la 10!

— Mi-am schimbat părerea. Adevărul e că poate n-ar fi rău să mai fac și eu puțină mișcare.

— Nimic mai sfînt ca sportul, răspunse unchiul cu elan. Își întrerupse gimnastica și începu să țopaie.

— Știi ceva, unchiule Max, voiam să te întreb, cam la cît se ridică averea dumitale? Nu mi-ai spus-o niciodată.

Bătrînul nu-și întrerupse țopaiala. Într-un tirziu, i-a răspuns rîzînd:

— Nu ți-am spus, fiindcă de la un timp am pierdut și eu socoteala. Vreo două milioane, dacă nu mai mult.

— Aoleu, ce răspundere mare! Cel puțin pentru unul ca mine!

— Nu-ți face griji, Andrew! Sigur, ai să te descurci! Că doar o să fii om în toată firea cînd o fi să fie! Știi, zise el făcîndu-i cu ochiul, nici nu mă gîndesc să dau ortul popii!

— Chiar așa, unchiule?

— Ce-ai spus?

— La urma urmei, ce te face să fii așa sigur de tine?

Unchiul Max se opri din țopaiala și încerca să se uite, prin ceață, în ochii nepotului. Cînd și-a dat seama că Andrew nu glumește, s-a încruntat:

— Nu vorbi așa, că nu-mi place!

— N-am vrut să te necajesc, unchiule, știu că ții la tine! Și-și puse mîna pe umărul bătrînului.

— Uneori mă cam îndoiesc! spuse acru bătrînul Max.

Andrew s-a apropiat, l-a apucat pe bătrîn de încheietura mîinii atragîndu-l spre balustrada vasului.

— Ce faci? întrebă unchiul Max agasat. La ora asta, n-am chef de joacă. Mă doare! Termină odată!

— Cum vrei tu, unchiule!

Slabi strînsura, destul ca bătrînul să-și recapete încrederea. Atunci, îl împinse din toate puterile pînă ce bătrînul fu lipit cu spinarea de bastingaj. Unchiul Max începu să scîncească. Andrew îi astupa gura cu mîna și dintr-o singură mișcare violentă îl împinse peste bord. După o clipă, în apa neagră a oceanului se auzi un „pleosc”.

— Ai zis că-ți place sportul, gîfii tînarul. Acum poți să tot înoți, pînă în Europa!

Andrew se aștepta să aibă o reacție nervoasă. Dar, nimic! Se minuna de cît era de calm; se uita în jur, să se asigure că nimeni nu-l vazuse. Dar, nu era decît ceața, complicea lui. S-a întors în cabină fără să întîlnească nici un sufler. A adormit bușean și a visat-o pe Bettina. După cum se aștepta, steward-ul îi bată la ușa; și, totuși, zgomotul îl făcu să tresară.

— E ora 8, domnule Vanner, mi-ați spus să va trezesc.

— Foarte bine. L-ați văzut pe unchiul meu de dimineață? Parcă voia să fie sculat mai devreme.

— Am bătut la ușa domnului Vanner, dar nu mi-a răspuns. Sa-i duc micul dejun?

— Nu, nu e nevoie, spuse Andrew cîscînd. Arunca o privire prin hublou și întrezări o fîșie de cer.

— S-ar zice că s-a înseninat vremea!

— Pai, da, zise steward-ul fericit, o să ridi-cam ancora.

— Ce să ridicăm? se miră Andrew. Da' ce am avut vreo pană în timpul nopții?

— Nici pomeneala, domnule, rise baiatul. Ieri ceața a fost atît de deasă, încît capitanul a

dat ordin pe la ora 1 să se întoarcă în port.

— Înapoi în port? Cum așa?

— Sîntem la chei de la orele trei dimineața; dar nu vă faceți probleme, domnule Vanner! Vom cîștiga noi timpul pierdut. Amapolul este un vapor foarte rapid.

Andrew nu-l crezu și se repezi la hublou. Clădirile înalte din Manhattan se vedeau cit se poate de clar. Și se mai vedea ceva: o mașină a poliției parcată pe chei și un grup de agenți care tocmai se suiau pe pasarella. Printre ei, vesel și zglobiu, în plină formă după o baie bună, unchiul Max.

Traducere de
NINA IVANCIU

ROY VICKERS

UN CÎINE DE PE CEEĂ LUME...

Pe baza mărturiilor culese..." Această expresie trăda faptul că informatorul, așa numitul „canar", a acționat exact în momentul în care Scotland Yard-ul se afla în încurcătură. Poliția descoperi cadavrul lui Arthur Crouch la aproximativ șase luni de la data crimei și, din punctul ei de vedere, era vorba de un caz foarte simplu, fără chestiuni complicate care să dea prea multă bătaie de cap. Descoperiseră foarte simplu cadavrul și, la fel de foarte simplu, îl descoperiseră și pe făptas.

Împrejurările erau în general interesante, nu fusese o crimă în adevăratul înțeles al cuvîntului, dar expresia amintită provocă un scandal în toată regula, interpelări în parlament și ațița opinia publică. Dar cum fuseseră obținute mărturiile, căci împrejurările în care avusese loc crima excludeau posibilitatea prezenței vreunui martor? Își făcu loc chiar impresia, la un moment dat, că în toată această poveste ceva era ținut în mare taină.

Nimeni nu-și închipuia că s-ar fi putut ca Stretton să fie nevinovat, vina lui era evidentă. Nimeni nu dorea, desigur, să aștepte nici numele, nici adresa informatorului, voiau însă cu toții să aibă garanția că în acest caz formula „pe baza mărturiilor culese..." corespunde adevărului, că a existat într-adevăr o persoană sau mai multe care au informat Scotland Yard-ul de locul unde poate fi găsit cadavrul lui Crouch.

Asociația „Prietenii cîinilor" a fost cea care a orientat întreaga chestiune și asta pentru că domnul Crouch avea cu el, în momentul în care a fost omorît, un cîine. Și încă unul Meser. Un cîine legendar, astăzi rar, ca o trăsura

cu cai. Era neobișnuit de mare, mai puternic cînd îl priveai decît în realitate, un neam special, de dimensiunile celor de rasă daneză.

Ziarele au scris mult despre această rasă printre altele și că, odinioară, împreună cu băieții vestitului pirat Drake, pîneau și atacau galerele spaniole. Mai scriseră gazetele la timpul respectiv cum că Nelson se temea de cîinii aceștia, din care cauză i-a și scos din marină.

Și, dintr-odată, în anul 1937, un Meser apare în strînsă legătură cu o crimă, dar într-un rol cu totul neobișnuit, acela de informator! S-au găsit și unii care să afirme că animalul a înțeles că i-a fost ucis stăpînul și că trebuia să informeze poliția despre această întîmplare. Ba, mai mult, că a ținut să facă acest lucru timp de mai bine de șase luni de zile pentru ca, în cele din urmă, să-l omoare oamenii Scotland Yard-ului, de îndată ce acesta și-a îndeplinit nobila misiune. În evenimentele acestea, sfîrșite cu omorîrea cîinelui, se amestecă și unii din aceia care nu-l prăgesc.

Crouch se afla la Hampsteade. În ziua de 23 iulie, puțin înainte de amiază, el ieși din casă ducînd peste umăr cureaua cîinelui său Meser, care-l urma. Se ducea spre locul unde avea parcată mașina. Un student care se opri pentru a admira cîinele declară mai tirziu că domnul Crouch se saluta cu un individ care tocmai trecea prin apropierea casei sale. Un prieten, probabil. Pe student îl preocupă numai cîinele, așa că nu observă decît că individul era înalt, contrastînd cu Crouch care era mai scund.

Studentul jură că declarația lui este adevărată. Crouch, victima, îl convinsese pe individul acela înalt, probabil asasinul, să ia loc în mașina lui. „Ești foarte drăguț, dar să mergem cu mașina mea", spusese Crouch. Aceste cuvinte se întipăriseră bine în memoria studentului pentru că i s-a părut ciudat să invite pe cineva la plimbare în felul acesta.

Spre ziuă, găsiră mașina în centrul Londrei, dar bărbatul și cîinele, care atunci cînd se ridică pe picioarele din spate era mai înalt decît un om și mai puternic, dispăruseră fără urmă. Timp de șase luni nu se descoperi nimic cit de cit important, pentru că apoi întregul caz să fie elucidat în numai cîteva ceasuri.

Individul înalt, pe care Crouch îl convinsese să intre în mașina lui, era Dennis Stretton. Avea mai mult de patruzeci de ani și era inginer. El și Crouch fuseseră colocatari și prieteni apropiați. Stretton termină studiile cu rezultate excelente, în timp de Crouch făcea parte din categoria oamenilor mediocri.

O știre din ziarul local îl informă greșit, desigur, pe Stretton cum că domnul Crouch plecase în concediu împreună cu soția. Cu cea de a doua soție. Altfel cum l-ar fi putut găsi pe acesta în fața casei sale din Hampsteade? Venise aici numai pentru a-și alunga melancolia bolnăvicioasă, punîndu-și în gînd să gă-

sească și să supravegheze casa în care traise Crouch cu prima lui soție, răposata doamnă Crouch. Faptul acesta se petrecuse cu șaptesprezece luni în urmă. Sărmana doamnă Crouch, o belgiancă foarte demnă și foarte sensibilă, fusese logodită cu Stretton, cu șapte ani în urmă, înainte deci de a se căsători cu Crouch.

Crouch ieși din casă împreună cu Meserul său și, de cum făcu cițiva pași, îl văzu pe Dennis și-l recunoscu.

— Dennis! strigă el.

Ar fi fost caraghios, desigur, dacă s-ar fi prefăcut că nu-l cunoaște și și-ar fi văzut mai departe de drum. Stretton se întorsese și rămase fără grai văzînd ciinele care îi ajungea lui Crouch pînă la mijloc. Era oarecum încurcat din pricina întîlnirii acesteia neprevăzute.

— Ei, Dennis, putem să ne spunem bun găsit? Întrebă Crouch după care adăugă: Ți-am simțit lipsa al naibii de mult...

— Ești tu foarte drăguț, Arthur, zise el fără să creadă că-i lipsise cu adevărat lui Crouch. Bine, dar „Journal” scrie că ești plecat în concediu la Sussex, altfel...

— Am venit numai pentru o zi, tocmai mă pregăteam să merg la veterinar, să i-l las vreo zece-cincisprezece zile pe sărmanul Oscar.

Era ceva care trăda că și Crouch simțea încrederea dar, își aminti Stretton, el e-n stare să iasă din orice împrejurare folosindu-se de cuvinte.

— Ascultă, Dennis, sîntem din nou împreună, ca odinioară. Știu, între noi există o anume tensiune de care nu putem scăpa cu una cu două, cu toate astea aș vrea să te rog să-mi faci un serviciu.

— Desigur.

— Am neazuri cu legea belgiană, nu pot să termin odată cu problema moștenirii nefericitei de Leonia. Este vorba despre obișnuita tergiversare birocratică legată de identitate... De aceea te-aș ruga să fii atît de drăguț și să mă ajuti.

— Eu? Cum aș putea eu să te ajut în problema asta?

— Leonia mi-a spus odată că nu i-ai înapoiat pașaportul.

— Cuiuun? făcu Stretton străduindu-se să-și amintească.

— ...Cînd am plecat în Belgia am folosit numai pașaportul meu în care apărea și numele ei. Pașaportul ei este singurul document care poate face dovada că înainte de căsătorie Leonia se numea Ripert.

— Da, îl am într-adevăr. Să-mi amintesc mai întîi pe unde l-oi fi pus și după ce-l găsesc Ți-l trimit.

— N-ai putea s-o faci mai repede, Dennis, întreaga afacere devine de nesuportat. Marion, soția mea actuală, mă înnebunește să termin odată cu moștenirea asta.

— Numai că, știu, eu locuiesc în satul din apropiere mlaștinilor, într-un loc retras unde nu se mai află nici o casă. La douăzeci și cinci de kilometri de Londra, dar în direcție opusă. Pe ceața asta densă drumul cu mașina du-

rează cam o oră și jumătate.

— N-are importanță cînd ajungem, putem mîncă ceva pe drum. Totdeauna ai fost un generos... Vino să mergem cu mașina mea.

Crouch știa să vorbească diabolic de convingător. În trecut, Stretton se lăsase nu o dată ademenit de vorbele lui mieroase.

— Excelent, însă riscăm să nu găsim pașaportul. Dar ziceai că vrei să duci ciinele.

— Am zis, dar acum vine exact în direcția opusă. O să dau la întoarcere pe la doctor. Deschide ușa din spate a mașinii. Ciinele sări înăuntru și se așeză liniștit, cu grijă pe bancheta din spate.

— Ia-o pe cealaltă parte a drumului pînă în apropiere de Tilbury, după care am să te ghidez eu, zise Stretton pe cînd se urcă în mașină și se așeză lîngă Crouch. Locuiesc într-o zonă pustie, la barajul dinspre nord al Tamisei.

Crouch ocoli periferia dinspre nord și se îndreptă spre vest. Schimbau doar remarci banale, rostite parcă din spatele zidului de ură care se ridica între ei. A trebuit să oprească puțin pentru că se treziră blocați într-o mare de mașini cînd, deodată, Crouch întoarse capul. Ciinele căsca. Își trecu mîna peste maxilarul puternic al ciinelui, pe la spatele lui Stretton...

În timpul studenției ei se considerau a fi doi oameni normali, îi lega o prietenie ca toate celelalte, e-adevărat, cu umbre neascunse de gelozie datorate totdeauna lui Crouch. În timpul primului război mondial, în 1914, slujiseră amîndoi în aceeași unitate de marină. Odată, în timpul unei misiuni, vasul lor fusese torpilat. Cu această ocazie nervii lui Crouch fuseseră zdruncinați teribil. Stretton a fost acela care, riscîndu-și propria-i viață, o salvă pe a lui Crouch.

Este o eroare teribilă ceea ce își închipuie unii, anume că oamenii cărora le-am salvat viața ne sînt recunoscători. Este foarte normal să-l considerăm pe salvatorul nostru drept un om aparte, cu simț moral, ceea ce, evident, lui nu-i este de nici un folos. În momentul acela deosebit, cînd Crouch fu cuprins de panică, Stretton făcu o mare greșală: prin acțiunea sa el își dovedi din nou superioritatea și așa evidentă.

În curînd, relațiile dintre ei se schimbă, dar totul se petrecuse pe neobservate, încît Stretton nici măcar nu băgă de seamă acest lucru...

În următorii ani, după întoarcerea la viața civilă, Stretton nici nu observă că Arthur Crouch îi devenise dușman. Este adevărat, i se păru de cîteva ori acest lucru, dar Crouch reuși să-l liniștească de fiecare dată. Stretton își dădu seama de acest lucru numai atunci cînd Crouch se căsătorii cu Leonia. Și încă nici atunci nu pricepu adevăratul motiv. Într-un cuvînt, se poate spune că Stretton se trezi la viață în mijlocul evenimentelor, odată cu salvarea vieții lui Crouch.

Primul episod important se petrecu atunci cînd lui Stretton i se ivi prilejul excelent de a se angaja la o anume societate. În perioada

cind semna ultimele formalități cu directorul băncii, află că cineva i-a suflat acest post grozav și, normal, acest cineva nu putea fi altul decât Crouch. Numai că Arthur se pricepu de minune să-i explice și acest lucru.

În scurt timp, Stretton obținut dreptul de patent pentru o invenție — era vorba de un principiu cu o imensă utilitate la turbinele cu aburi — invenție pe care la Harmodde o putea pune în aplicare în cel mai scurt timp. Peste câteva săptămâni însă, Crouch deveni directorul lui Harmodde. Dreptul de patent al lui Stretton a fost aruncat la coș, plătindu-i-se acestuia, timp de un sfert de an, despăgubiri pentru nerealizarea practică a invenției. În felul acesta, invenția lui Stretton nu prinsese viață. Desigur că Arthur se pricepuse s-o justifice și pe asta.

După câteva deplasări în interes de serviciu la Bruxelles, Stretton o cunoscuse pe Leonia și îi ceru în curind mina. Hotărîră ca, în ciuda profundelor sentimente religioase ale familiei, să locuiască în Anglia fără cununie religioasă. Obținerea pașaportului pentru Leonia se prelungea groznic de mult. Între timp, ea îi scrisese lui Stretton, rugîndu-l să rupă legătura și să nu se mai vadă niciodată. Pentru moment, propunerea ei nici măcar nu-l tulbură. Această hotărîre crudă și arbitrară o consideră chiar ca pe un noroc în ciuda frumuseții indiscutabile a Leoniei.

Peste șase luni Crouch trecu la religia Leoniei și se căsătorii cu ea, cu mare pompă, la Bruxelles.

Toate dezamăgirile ultimilor șapte ani își aveau explicația lor. Stretton înțeluse că este un prost și un credul și un naiv din moment ce-l lăsase pe Crouch să se pună pe picioare. Că acesta va pune stăpînire pe el și îl va distrage.

Nu-și explicară nimic, nici nu se certară și, în general, raporturile lor nu arătau vreo contradicție evidentă, ceva care să arate că prietenia lor ar fi pe destrămate. Stretton ascundea în sine una din urile acelea pasive care arareori dăunează stăpînului lor, dar care, treptat, acționează ca o otrăvă pe care el o cultivă și o perpetuează.

Ca acționar independent, oamenii îl respectau, aveau părțile lui bune, tot așa după cum avea și părțile lui mai puțin bune. Cînd, de exemplu, otrava din Stretton se puse în mișcare, mobilul crizei sale sentimentale i-o atribui, desigur, lui Crouch: Leonia devenise simbolul vieții lui ratate. Amintirea frumuseții ei îl rodea dureros și-l împiedica să caute să găsească o altă femeie. Îl stăpînea convingerea că odată și odată s-ar putea întoarce din nou la el. Aflînd de moartea ei, fu cuprins de o criză teribilă de nervi. După câteva săptămîni petrecute la spital, i se recomandă să renunțe la lucru cel puțin pentru un an de zile, să ducă o viață simplă, activă, în mijlocul naturii. Își cumpără o casuță la Essex, o casuță singuratică, așezată lângă mlaștini. Săpa și dereticea prin curte și prin grădină, vîna rațe sălbatice și uneori se plimba cu barca pînă în apropiere de Tamisa.

La un an de la moartea Leoniei, Stretton citi într-un ziar, printre alte știri, că Arthur s-a recăsătorit. În același ziar mai citi — greșit — că Arthur își găsease această soție în timpul scurturei sale concediu petrecut la tatăl său, la Sussex.

Cu timpul, starea sănătății i se îmbunătăți simțitor, însă imaginea Leoniei îi rămăsese foarte vie în suflet. În ultimă instanță, această amintire a fost cea care l-a obligat să viziteze casa în care Arthur Crouch își petrecuse clipele sale de fericire împreună cu Leonia.

Stretton era atît de cufundat în gînduri, încît nici nu băgă se seamă că trecură și de Tilbury. După o jumătate de ceas observă că Arthur trecuse de pe pista principală a șoselei pe cea secundară și mergea în direcția bună. Nu-i spusese nici măcar numele casei, dar chiar dacă i-l ar fi spus știa că omul care nu cunoaște aceste locuri trebuie să întrebe de două-trei ori de direcția bună, ori să studieze atent harta.

Se treziră dintr-o dată într-o zonă cu circulație redusă. În timpul discuției, Crouch aduse vorba și despre ciinele care stăteau întins în spatele lor și de care îi despărțeau numai spătarul scaunului. Pe Stretton îl treceau fiori reci numai cînd se gîndea la el. Starea aceasta de nervozitate și-ar fi ascuns-o în vreun fel dacă nu s-ar fi întîmplat un mic accident.

Totul se petrecu în cîteva secunde. Un ciine ciobănesc cu părul lung și alb traversă în fugă strada, cît pe ce să intre sub roțile mașinii. Crouch frînă brusc, Oscar se ridică în două picioare și începu să schelălăie. Stretton scoase un țipăt sugrumat.

— Scuză-mă, zise Crouch, n-am putut face altceva.

În continuare, drumul trecea peste un rîuleț lat cam de trei metri.

— E cazul să-l trec, Dennis?

Stretton se gîndi: „Trece-l, dacă tot te afli în mijlocul lui”. Dar îi răspunse:

— Treci liniștit, dar să mergi atent. E periculos numai pentru animale.

Auzi cu propriile-i urechi cum îi tremura glasul. Oscar stătea pe picioarele din spate, cu capul între cei doi bărbați, și privea prin parbrizul din față al mașinii. Pe Stretton îl dezgustă pufăitul ciinelui. Reuși să-și stăpînească cu greu vocea, apoi făcu o încercare.

— Fii atent să nu sara ciinele pe fereastră și să-și înfigă colții în ciinele ciobănesc, spuse în timp ce Crouch încetini viteza. Acesta mergea încet pentru a trece cu grijă rîulețul. Stăpînul lui ne-ar putea urmări și ne-ar purta pică, sfîrși Dennis.

— Oscar sare la cineva numai la comanda mea, rîse Crouch.

— Și sare la oricine?

Risul lui Crouch îl enervă și mai tare pe Stretton: — Unui om neînarmat nici prin gînd n-ar trebui să-i treacă să atace un ciine ea acestal, continuă Crouch.

Crouch mai spuse și un alt lucru foarte important:

— Știi, ciinii ăștia sînt foarte buni luptători. E suficient să le spui să nu dea drumul prăzii și poți fi sigur că așa vor face. Din păcate, epoca lor de aur a trecut, la noi mai trăiesc doar zece exemplare...

Traversară riulețul și după cel mai apropiat colț zăriră casa lui Stretton.

— Ar trebui să parchezi într-o parte, să nu blochezi drumul. De altfel, pe aici tot nu trec cine știe ce mașini...

Dennis regretă însă această frază, dar rațiunea lui sănătoasă îl liniștește repede. „Dacă Arthur ar da drumul ciinelui asupra mea, gîndi el, ar face o crimă. Crouch ar putea să dispară, poliția ar constata însă că este vorba de un Meser și, cum în întreaga regiune nu se mai găsesc decît câteva exemplare, l-ar prinde, iar Crouch ar sfîrși sub spînzurătoare...”

— Poți să oprești și lîngă casă, am putea întoarce mai ușor.

Cînd Crouch coborî din mașină, ciinele sări pe fereastră, mai bine zis căzu pe pămînt, apoi se ridică, se întinse și căscă.

— Zău, ar fi mai bine dacă Oscar ar ramine în mașină, zise Crouch și deschise portiera din spate zicînd: Oscar, înăuntru!

Ciinele nu-l ascultă, se mulțumi se se gudure la picioarele lui.

— Ei, prietene, ce-i cu tine?

Mîngie ciinele și căută să-l convingă prin cuvinte calde să intre în mașină. Îi porunci apoi, dar ciinele începu să se gudure din nou și să schelălăie, ca și cînd ar fi cerut iertare pentru lipsa lui de ascultare.

— Îl neliniștește ceva. Dennis, ți-ar fi neplăcut dacă te-ai atinge? Vreau să-i arăt că sîntem prieteni buni, zise Crouch și puse mîna

pe umărul lui Stretton. Uite, Oscar, el este scumpul meu Dennis, Dennis cel grozav...

Ca să termine pantomima asta fără noima se ridică în virful picioarelor și simulă că-l sărută pe Stretton. Oscar ignoră scena și intră în mașină numai după ce Crouch strigă la el ceva mai tare.

Crouch trînti ușa în urma lui, dar Stretton observă că nu făcu același lucru cu geamul. Ciinele ar fi putut sări din mașină de îndată ce Crouch l-ar fi strigat!

— Datele științifice privitoare la inteligența ciinilor sînt extrem de puțin științifice, observă Crouch. Ei sînt apreciați la nivelul cel mai scăzut al inteligenței umane, dar lucrurile nu stau chiar așa. De exemplu, cazul lui Oscar, el înțelege numai șapte cuvinte și este convins că toți poliștii sînt oameni dreți și buni fiindcă odată, pe cînd el era numai un cățeluș, un polișt a fost draguț și s-a jucat cu el. După părerea mea, ei au un fel de simț al aprecierii și orientării pe care noi, oamenii, nu-l vom putea înțelege niciodată.

— N-am manifestat niciodată interes prea mare pentru animale, remarcă Stretton aproape liniștit.

Casa era suficient de spațioasă, avea cinci camere mobilate cu lucrurile pe care Stretton le avusese și la Londra. Acum erau aruncate oarecum claie peste grămadă. Prin geamul dormitorului se vedea mlaștina pînă la Tamisa. De cealaltă parte, în măsura în care mașina lui Crouch nu se opunea vederii, se zărea o pădure rară în care se ascundea, cam la vreun kilometru de casa lui Stretton, cea mai apropiată casă.

— Sîntem deci la douăzeci și cinci de kilometri de Londra și nu se zărește de aici nici o casă, așa începu Crouch discuția, în timp ce se instala comod pe canapea. Dennis, se pare că locuiești destul de comod aici. Te ocupi și de treburile casei?

Stretton mută o cutie de metal care odinioară făcuse parte din barul din care luă acum o sticlă de whisky. Cu Crouch ori se certa ori îl considera ca un oaspete apropiat, de-al casei. Cale de mijloc nu exista.

— Nu, am o femeie care vine cam de trei ori pe săptămîna. Cu bicicleta. Deretică prin casă și mai gătește cîte una-alta...

Stretton deschise cutia, desfăcu panglica unui pachetel pe care se putea vedea inițiala L. De bună seamă că aparținea Leoniei.

Crouch ridică paharul.

— Lasă-ți grijile, băiete, lasă-le să se ducă cît mai repede pe apa simbetel.

— Mulțumesc de urare.

Cu spatele la Crouch, desfăcu pachetelul și se convinse de îndată că Leonia avusese dreptate cînd îi spusese lui Arthur că el, Dennis, nu-i restituise pașaportul. Înăuntru se aflau scrisori de familie și tot felul de astfel de documente. Ar fi fost caraghios să spună că n-a găsit nimic

— Asta-i ceea ce mi-ai cerut, Arthur.

— Dennis, îți sînt din cale afară de recunoscător...

Dacă Crouch ar fi băgat pașaportul în buzunar, ar fi ieșit om întreg de acolo, dar el nu, ținu să se mai uite prin el și apoi să discute despre pașaportul Leoniei.

— E de necrezut cum seamăna cu poza de pe pașaport, zise el răsfoind documentul. Acesta este lucrul de care aveam neapărată nevoie. Deci Leonia Therese de Ripert din părinți Alphonse și Marie de Ripert.

Foșnetul foilor pașaportului răsuna în inima lui Stretton ca un pocnet de bici. Cîndva, aceste date le dăduse în cite trei exemplare atît Oficiului englez, cît și celui belgian. Era limpede că un avocat belgian ar fi putut căuta și găsi aceste date în arhivă și să încheie odată povestea cu moștenirea.

— Arthur, povestește-mi ce te-a adus la mine? Care a fost motivul? Istoriarea cu pașaportul a fost o născocire, nu? zise Stretton cu glas ridicat, ridicînd și mîna în care ținea paharul.

— Cum adică, prietene?

— Ai fost aici în lipsa mea!

— Cum poți să te gîndești la una ca asta?

— Foarte simplu, pentru că ai ajuns la mine fără să mă fi întrebat cum se poate ajunge la mine!

— Sînt de acord cu tine, Dennis, zise Crouch și goli paharul. Ți-am mai spus că mi-ai lipsit groaznic de mult. Cît timp a trăit Leonia nu m-am putut întîlni cu tine. După moartea ei m-am convins că ești bolnav, mai mult, știam precis care era și cauza... Vroiam să văd ce mai faci...

Asta era o veche tactică a lui Arthur, o explicație pe care nu puteai nici să i-o infirmi, nici să i-o confirmi.

— Acum ce dorești să știi?

— Aș vrea să știu dacă te pot ajuta cu ceva, Dennis. Pot?

— Îți mulțumesc, Arthur. Poți. Nu intenționez să-ți cer un împrumut, ci mai degrabă să-mi spui cîstii, clar și explicit adevărul despre Leonia. Mi-ai face cel mai mare serviciu dacă mi l-ai spune.

Crouch mai bău un pîhărel numai pentru a mai prelungi tăcerea. Așadar, acesta era punctul care-l durea și poate de mai mult timp.

— Mă tem că toți prietenii noștri știu adevărul. Nu e vorba de nici o enigmă. Ne-am otrăvit pur și simplu unul pe celălalt. Norocul nostru, al amîndurora, au fost principiile ei religioase care au împiedicat-o să...

Stretton simți lovituri puternice în stomac. Născocirile și deziluziile lui, reale sau imaginare, în spatele cărora știa că se afla mîna lui Crouch, se concentră toate în fapta tragică a Leoniei.

— Cu alte cuvinte, i-ai distrus viața trăind cu tine și neoferindu-i nici cea mai mică posibilitate de evadare.

— Te exprimi foarte inexact, prietene. Erau perioade cînd ne și iubeam...

— Taci!

Cuvîntul acesta căzu ca un trîznit, ca un pocnet de bici.

Crouch se temea de dimensiunile la care

ajunseser discuția lor.

— Cred că aș face mai bine să plec, Dennis. N-ar fi trebuit să vorbesc despre ea, dar dacă tu mi-ai cerut să-ți soun adevărul...

— Arthur, îți cer încă o dată să-mi spui ce porcărie i-ai scornit despre mine de m-a putut arunca peste punte ca pe un lepros moral!

Crouch puse paharul de o parte și se ridică.

— Nu i-am povestit nimic neadevărat despre tine, Dennis. Ne-am apropiat unul de celălalt numai după ce Leonia te-a parăsit.

Stretton îi așinu calea.

— Spune ce porcărie, ce minciuni i-ai turnat! Spune și apoi poți pleca și n-o să ne mai vedem niciodată!

— Ți-am spus doar...

— Vierme pocit ce ești! Trebuie să-mi spui tot, tot, altfel te fac bucățele! zise Stretton prinzîndu-l de guler pe Crouch și trîntindu-l apoi pe canapea. Îl împinse cu capul în spătarul acesteia. „Mai mult ca sigur că a fost vorba de o minciună îngrozitoare, altfel mi-ar fi cerut explicații. El nu voia decît să mi-o fure și să-i distrugă apoi viața”, gîndi Stretton. Răspunde, răspunde sau te fac bucățele!

Nu-l făcu bucățele, îi suci în schimb gîtul. Ceva din interiorul ființei lui îl sfîșiaua să aștepte pînă cînd Crouch va recunoaște totul, de aceea îl întrebă fără ca acesta să poată răspunde. Și tot atunci, și tot ceva din interiorul lui îi spunea că dorea să-l ucidă pe Crouch.

Se dădu un pas înapoi și privi chipul omului de pe canapea.

Doamne, am uitat de blestematul ăla de ciine!

„Unui om neînarmat nici prin gînd n-ar trebui să-i treacă să atace un ciine ca acesta”, își aminti el cuvintele cu care Crouch îl caracterizase pe Oscar. În momentul acela se auzi un zgomot neobișnuit, mai mult ca sigur că-l făcuse ciinele în încăperea de la intrare. Nu lăsase cumva ușa de la intrare deschisă? Nu-și amintea. „Dacă o să-l vadă pe Arthur pe fereastră, o să sară înăuntru”, gîndi, de aceea luă o pătură și o aruncă peste cel care cu numai cîteva clipe mai înainte fusese Arthur Crouch. Se uită cu atenție pe fereastră, mai întîi într-o parte, apoi în cealaltă. Îndreptîndu-se spre fereastră trebui mai întîi să sară peste picioarele mortului. Ciinele nu era în mașină, dacă ar fi fost acolo l-ar fi văzut. Își puse cîteva cărți sub picioare ca să poată vedea tot drumul pînă la mașină.

Panica ce-l cuprinsese îi aducea în fața ochilor numai scene cumplite. I se părea că Oscar venea înspre el din toate părțile. Din grădina, poate de pe scări...

Pușca lui de care era nedespărțit cînd se ducea la vînatore de rațe sălbatice era sus, în dormitor. Se uită pe gaura cheii, dar nu văzu nimic. Probabil că animalul stătea ghemuit și nu aștepta decît să se deschidă ușa și să se repeadă. „Mai mult ca sigur că nu bănuiesc ce s-a întîmplat, altfel ar fi urlat sau ceva asemănător”. Își aminti apoi că Arthur n-avusese posibilitatea să-l strige.

„Trebuie să riscl!”

Antreul era gol, ușa de la intrare larg deschisă. Dacă ar reuși să ajungă la etaj ar fi salvat. Urcă în fugă scările. Apăsă pe clanța de la ușa dormitorului și peste câteva clipe respira ușurat. Sub pat avea o cutie cu cartușe. Din momentul în care puse mîna pe armă încetă să-i mai fie frică, putea să facă față cu succes oricărei situații. Nu credea că cineva și-ar putea inchipui că Arthur Crouch a murit într-un accident. Nici chiar el nu putea crede acest lucru.

Era calm, perfect stăpîn pe sine. Crouch trebuia să meargă la Sussex, dar și-a schimbat planul după ce a ieșit din casă fără ca cineva să știe încotro a luat-o.

„Cel mai bun lucru ar fi să caut cîinele și să-l umplu cu plumb!”

Luă pușca asemenea unui cercetaș, coborî, inconjură casa, supraveghe grădina, apoi mășina.

„Unde ești, stație? Ieși de unde ești, am eu grijă să te scot din circuit!”

Cu arma în mînă, nu se temea de colții ascuțiți ai cîinelui. Reușea să domine animalul grație judecății sale sănătoase. Băga de seamă că mîinile îi transpiraseră și-l trecură fiori reci. Asta la gîndul că Oscar ar fi putut anunța poliția!

Zîmbi forțat. Ideea aceasta încetă să mai fie una absurdă. Era, mai degrabă, una foarte logică! Crouch îi vorbea ceva despre un anume simț al aprecierii total deosebit de cel al oamenilor. Și-i mai spusese ceva și despre niște simpatii ciudate pe care Oscar le nutrește față de polițiști...

După un sfert de ceas, judecata lui sănătoasă învinșese și el fu capabil să ia o hotărîre. Își dădu seama că mlaștina era cea mai indicată pentru a ascunde cadavru. După câteva ceasuri bune de ploaie, întreg ținutul se prefăcu într-o sită de șanțuri prin care apa se scurgea către albia Tamisei. Sau, poate, era mai bine să se gîndească la grădină. La cîmpul de cartofi. Pămîntul era aici mai moale, s-ar putea săpa foarte adînc.

Era către șapte seara cînd Stretton se apucă de săpat. Arma încărcată o pusese la îndemînă. Luna urma să răsară la zece și cincizeci, pînă atunci groapa trebuia săpată. Nu-i era teamă că l-ar fi putut vedea cineva, dar lucrul cel mai bun ar fi să-l îngroape pe Crouch cînd va fi mai puțină lumină. Lucru pe care reuși să-l facă. În momentul cînd termină de săpat, lumina era exact cum o dorea el.

Se întoarse în casă, strînse din dinți și se pregăti să termine treaba începută. În încordarea cu care lucra pentru a scăpa de cadavru, uitase cu desăvîrșire de pericolul pe care îl reprezenta cîinele. Acesta ar fi putut apărea dintr-o clipă într-alta și să se arunce asupra lui.

Groapa se găsea cam la cinci metri de magazia pe care o folosea ca depozit de lemne. Cînd se întoarse, trebui să treacă pe lângă mășina lui Crouch, parcată între casă și magazie. Își aminti că uitase arma lângă groapă. Gîndul la puterea cîinelui îl paraliză pentru o clipă.

Ajuns în spatele unui stog o rupse la fugă. Cînd puse din nou mîna pe armă urlă ca un isteric. Se întoarse, de data asta cu degetele bine fixate pe trăgaci. Trecură câteva clipe lungi pînă să-și recapete respirația normală.

„Am înnebunit, dacă m-ar ataca n-aș putea să mă descurc pînă la capăt...”

Luna apărui tocmai cînd Stretton termina cu îngropatul lui Crouch. Spaima îl cam părăsise. Acum, chiar dacă Oscar ar fi venit, tot n-ar ști despre ce este vorba. Își luă arma sub braț, iar hîrlețul îl aruncă în magazie.

Se întoarse în casă și încuie ușa de la intrare. Puse să fiarbă niște apă, apoi se spălă într-o cadă nu prea mare. Se îmbracă și pregăti cina. Bău mai întîi un pahar de whisky pînă cînd, în cele din urmă goli toată sticla. Nu-i mai rămăsese de făcut decît să ducă mășina lui Crouch la Londra și să o abandoneze pe vreo stradă.

Nu-i trecuse prin minte să spele paharul din care băuse Crouch. Planul lui se baza pe presupunerea că va reuși să evite în vreun fel ca bănuiala să cadă asupra lui.

Puțin după miezul nopții se simți odihnit și pregătit de lucru. Se îmbracă subțire, căci știa că nu se va putea întoarce mai devreme de ora la care încep să circule autobuzele, iar de la autobuz mai avea de făcut șase kilometri pe jos. Cînd ieși din casă, lumina lunii se revărsa peste mlaștini, făcînd să strălucească apa Tamisei. Închise ușa fără să o încuie.

Ajuns în spatele mașinii lui Crouch, trica pusese din nou stăpînire pe el. Se uită cu iuțeală fulgerului spre dreapta, la locul unde săpase groapa. De data aceasta văzu cîinele! Acesta stătea pe picioarele din spate ca și cînd ar fi păzit mașina. Lumina lunii îi cădea drept în ochii de culoare verzuie. Stretton, care ignora datele referitoare la cîini, își zise că nu fusese observat. Se retrase încet, ținîndu-și respirația, încercînd să iasă din raza de vizibilitate a cîinelui. Alergă fericit în casă pentru a-și lua gloanțe de rezervă.

Știa că arma bătea cu repeziciune numai la cîteva metri, din această cauză trebuia să se apropie cît mai mult de cîine și să-l țină în virful cîtării pentru a nu se putea arunca pe neașteptate asupra lui. Ieși cu grijă din casă, zicîndu-și că în mai puțin de un minut trebuie să se sfîrșească totul. Fie într-un fel, fie într-altul.

Cîinele stătea nemișcat în același loc. Ochii lui verzi sclipeau. Stretton se apropie pînă la trei metri. Oscar nu-i acorda nici cea mai mică atenție, nici măcar nu se uită la el. Privea fix în lungul drumului ca și cînd ar fi așteptat pe cineva.

Stretton mai făcu un pas. Cîinele mirii încet și nelămurit, mai degrabă a teamă decît a amenințare. Întoarse apoi capul, ignorîndu-l cu totul.

„Asta să-i fie firea?”

Împușcăturile nu țin însă seama de firea cîinilor. Își amîna această cugetare pentru cînd s-o culca. Reuși, în sfîrșit, să încarce cîinele pe o targă și să-l ducă pînă la magazie după care se întoarse în casă și se spălă din nou.

La orele doua și jumătate lasa mașina lui Crouch pe o stradă din Londra. Restul nopții și-o petrecu într-o baie turcească.

A doua zi îl îngropa și pe Oscar lângă stăpînul său.

Pe la miezul nopții, doamna Crouch se neliniști foarte din cauza ca soțul ei nu ajunsese încă acasă. Se interesa dacă nu s-a produs cumva vreun accident, telefona apoi la veterinar întrebînd de Crouch, mai întreba în aceeași chestiune cîteva persoane particulare din Hampsteade apoi, în cele din urmă, se adresa Scotland Yard-ului.

În următoarele cîteva zile, ciinelui Meser i se acorda o atenție deosebită, lucru cit se poate de logic. Disparația lui crea cea mai inexplicabila dintre enigme, legata bine-nțelea de disparația lui Crouch.

Desigur că nici un bărbat care vrea să petreacă cîteva ceuri de vis cu o amanta nu-și ia și ciinele cu el! Nu era credibil că el și-ar fi putut pierde memoria și să dispară fără ca cineva să-l observe, mai ales că avea cu el și ciinele acela atît de rar. Pe ciine l-ar fi putut împușca vreun răuvoitor, dar ca să scape de creatura aia fără ca cineva să bage de seama era tot atît de greu ca a scăpa de cadavrul unui om! Se poate spune, așadar, ca evenimentul devenise un caz de criminalistică în care erau amestecați atît omul, cit și ciinele.

În prima săptămînă, Stretton citi cu atenție toate zărele. Studentul care îl vazuse intrînd cu Crouch în mașina îl descrisese în așa fel încît semnalmentele se potriveau la zeci de mii de indivizi. Învinuirea căzu asupra unui „bărbat înalt”, dar cu asta poliția nu obținuse nici cele mai elementare date asupra identității sale. În plus, nici unul dintre locuitorii cartierului de răsărit al Londrei nu vazuse vreun ciine ca Oscar în vreo mașină. În primele zile nu exista nici un temei care să fi dat poliției motive pentru a cerceta grădina.

Și tocmai din aceasta cauză, la Stretton aparura momente de nesiguranță și de neliniște pe care nu reușira să le stapîneasca nici pregătirea lui deosebită, nici judecata lui sănătoasă. Nu era dominat de un sentiment al vinei, la Crouch nu se mai gîndea că la un om. Mai mult decît toate îl chinuiau ochii ciinelui, ai ciinelui care nutreă o neînmurțită simpatie față de poliști. Și-apoi, mai era și ideea absurdă, legata de simțul de apreciere și orientare. De altfel, unele animale și insecte — ca de exemplu albinele — reușesc să ajunga la un soi de gîndire colectivă.

După o lună de cercetări intense, poliția nu reuși să intre în posesia nici a celor mai vagi date despre asasin, nici despre locul asasinării lui Crouch.

Și astfel, cazul acesta trecu la „Dosarul cazurilor de arhivă”.

Imaginea frumuseții Leoniei nu-l mai chinuia acum pe Stretton, iar starea lui sufletească și fizică se îmbunătăți substanțial. Arata de parca ar fi reînviat. Trecutul era ca și uitat. În timpul celor două luni se gîndi să se

întoarca din nou la meseria lui de odinioară. Hotări însă ca ar mai putea rămîne un timp la casa lui. Pe cîmpul semănat cu cartofi, unde se gaseau cele două gropi, pămîntul era desul de ridicat. Era nevoie de un an, poate și mai mult, pentru ca pămîntul să se lase și ridicatura să dispară. Hotări ca deocamdată să rămîna la casa lui, acolo era mult mai în siguranță, femeia care venea să-i facă curățenie era o femeie simplă pe care nu o interesa nimic. Ea venea marțea, joia și sîmbata cam pe la orele unsprezece. În ianuarie, Stretton începu să meargă la Londra în fiecare luni, miercuri și vineri, pentru a face practică.

Dacă ar fi să ne menținem pe linia aprecierilor absurde ale lui Stretton, atunci ciinele „a vorbit” — din mormint, de pe cea lume — în prima săptămînă a lunii februarie, adică la șase luni de la moartea lui Crouch.

Era într-o dimineață, cu cîteva minute înainte de ora zece. În ziua aceea Stretton se scula mai tîrziu, lucrase toată noaptea. Tocmai se îmbrăca, cînd vază pe drum o mașină. Din ea coborîră zece bărbați, toți în uniformă de poliști.

Stretton coborî repede și deschise.

— Avem noroc, domnule comandant, e-acasa, zise inspectorul Rason. Credeam că la ora asta se află la Londra. A naibii treabă! Trebuie să-i punem ceva întrebări pînă să obținem un răspuns.

— Asta-i terenul dv., i-o rețea, așa cum făcea totdeauna, inspectorul Karslake.

— Bună ziua, domnule Stretton, zise Rason prezentîndu-se primul și prezentîndu-i apoi și pe ceilalți. Am primit unele informații... adică... să știu scurt, am vrea să facem niște sapături de sondaj în grădina. Aveți ceva împotriva?

Natural, Stretton era convins ca acesta-i era sfîrșitul. Speranțele că ar fi putut opri acțiunea erau minime.

— Este cam neobișnuit ceea ce-mi cereți, spuse el calm. Cred că am dreptul să știu despre ce anume informații este vorba...

Se aștepta să-i spuna că vor să gasească cadavrul lui Crouch, dar el nu și-ar fi pierdut capul nici dacă i-ar fi dat un asemenea răspuns.

— Poate nici n-ar trebui să le numim informații, domnule Stretton, o dresă Rason, pentru ca cel care ne-a pus pe drumul cel drept, pe pista bună, a fost un ciine.

— Dumnezeu! facu Stretton.

Totdeauna, în clipele de panică îi tremurau miinile și-i curgeau picături reci de sudoare pe șira spinării.

Rason interveni repede.

— Domnule Stretton, am fost clar sau nu? Întreba el scurt. Cred că da. Cred că putem rămîne într-un cerc restrîns în timp ce dinșii își vor face datoria în grădina. N-o să fie nevoie de prea mult timp. Am fost așeară aici cu un lucrător cu experiență, știți, unul cu diploma. El ne-a arătat, acolo jos, un loc în care

s-a sapat și încă destul de adinc. Acum citeva luni... Desigur, exista lucruri despre care te poți pronunța la prima vedere...

Stretton îl pofti în camera lui, invitându-l să șadă.

„Peste o jumătate de ceas oamenii inspectorului vor da peste cadavru. Ar fi inutil să spun că l-a îngropat altcineva”.

Își pierde orice speranță. Nu-i mai rămânea decât demnitătea.

— Cred că știți dinainte ca oamenii dv. vor da peste cadavru lui Arthur Crouch...

— O clipă, zise Rason, țin să vă atrag atenția că ulterior vom folosi tot ceea ce veți spune acum...

— Mulțumesc, nu era nevoie să-mi spuneți.

Stretton se comporta foarte demn, începu însă să fie nesigur. Continua:

— Din cele spuse de dv. se poate trage concluzia că Oscarul lui Crouch trăiește. Ori eu am înnebunit, ori oamenii dv. vor da peste cadavru acestui animal!

Rason îl privi îndelung, banuitor.

— Ciinele lui Crouch a fost cel care ne-a trimis mesajul.

Nervii îl lăsară pe Stretton. Se uita speriat la polițist, apoi zise în timp ce acesta se cufunda în canapea:

— Vreți să spuneți că am omorât un alt ciine?

Erau cuvintele unui om distrus.

— Îmi pare rău, domnule Stretton, zise Rason în timp ce tragea cu coada ochiului la superiorul său, dar la această întrebare trebuie să vă răspundeți singur.

— Dar o explicație logică, normală, trebuie să existe! striga Stretton. Trebuie să-o găsească! S-ar putea să fi apărut un alt ciine în seara aceea, dar o atare posibilitate se întâlnește o dată la un milion de cazuri!

— Pentru siguranță, noi mergem tot timpul cu doi ciini, rîse Rason.

— Așadar, s-a adeverit versiunea aceea absurdă despre mecanismul capacității de apreciere și adaptare, zise Stretton încetînd să se mai controleze. Stările sufletești ale acestui animal v-au adus aici, nu-i așa? Ciinele a venit aici acum șase luni, întins în spatele mașinii. Vă spun sincer, asta-i împotriva oricărei logici...

— Așa și este, fu de acord Rason. Ați spus-o fără să vă dați seama, numai că nu va este permis să apreciați ca un ciine că acesta se comportă împotriva oricărei logici. Iar ceea ce a făcut Oscar constituie recordul pînă la care poate ajunge un ciine...

Citeva ceasuri mai târziu, Rason ședea în mașina poliției împreună cu inspectorul Karlake, în drum spre Scotland Yard. Pe Stretton îl duseseră cu o oră mai devreme, escortat de un sergent. Fumau amîndoi liniștiți.

— Ai rezolvat întregul caz, ai făcut o treabă excelentă, Rason, spuse Karlake. Ai concretizat parerile dumitale, nu ești obligat să-mi spui de unde le ai... Dacă însă vrei să-o faci de bună voie...

Rason nu-i răspunse. Karlake continua:

— Nu-mi dau seama ce trebuie să înțeleg prin „mecanismul capacității de adaptare și apreciere”, cred însă că Stretton avea dreptate cînd spunea despre posibilitatea de unu la un milion. Ceea ce ți-a reușit este de natură să-l uimească pe oricare criminalist clasic.

— Nu, domnule comandant, numai că așa ceva nu s-a întîmplat niciodată, răspunse Rason. În acest caz, a existat un singur ciine. Mai mult, în țara noastră nu trăiesc decât noua ciini din această rasă. Dar, ca să știți, domnule comandant... și facu o pauză ca să respire, ca să știți, domnule comandant, nici unul dintre acești ciini nu au calcat vreodată pe pămîntul comitatului Sussex. Nu vi se pare că aceasta-i o invitație la meditație?

— Nu, răspunse Karlake, aseară ai venit să-mi spui foarte oficial și foarte cinstit că, în lipsa proprietarului, ai luat amprente digitale, care erau identice cu cele de pe mașina lui Crouch. Și ca, în afara de asta, a mai fost un specialist cu experiență etc, etc. În primul rînd că nu vrei să-mi spui cum ai ajuns la casa asta, cum ai găsit-o...

— O, cit se poate de simplu, nepoata mea a fost cea interesată în toată povestea asta... Știți, domnule comandant, nepoata mea este foarte mare amatoare de povestiri...

— ... las-o incolo pe nepoata dumitale, izbucni Karlake. Scuză-mă, Ranson, am spus-o fără să vreau, dar nu este prima dată când îi dai întruna cu născocirile nepoatei dumitale. Nu s-ar putea să nu mai vorbim despre ea?

— De acord, s-o începem atunci de altundeva. Ai văzut vreodată un ciine Meser?

— D-da, desigur. În niște împrejurări foarte neplăcute. Sint niște animale respingătoare. Să nu-mi spui că nepoata dumitale are unul pe care-l crește, că urlu!

— Nu, domnule comandant, zise Rason urmîndu-și firul ideilor. Și pe ea a uimit-o animalul de cum l-a văzut și s-a interesat de preț... Rason se aplecă și-i șopti șoferului la ureche: George treci pe lînga strand și oprește în fața casei cu numărul 968.

Mașina opri în fața unui magazin cu firma filigranată: „Clubul ciinilor”. Între vitrine se aflau pereți despărțitori, iar în fiecare despărțitură se afla cite un ciine.

Rason se uită la vitrine.

— Nu mai este, zise el dezolat. Poate e înăuntru...

Întră în magazin. Rason îl salută pe vânzător și se duse direct în biroul directorului, în fundul magazinului.

— Domnule Brudell, dînsul este superiorul meu, inspectorul Karlake. Ai putea să-i arătați ceea ce i-ați arătat nepoatei mele și să-i povestiți ceea ce mi-ați povestit mie?

— Desigur, am primit o propunere pentru ciinele asta și mai mult ca sigur că miine îl va lua... Dacă nu va avea nevoie de el Scotland Yard-ul, bine-nțeles.

— Nu, pentru noi a făcut ceea ce trebuia să facă...

Domnul Brudell îi conduse într-o încăpere lungă și îngustă unde, de-a lungul pereților, se găseau niște cuști cu toate soiurile de ciini.

— Aha, priviți, domnule Karlake!

— Unde? întrebă Karlake, pregătit să vadă un Meser.

Rason îi arată un ciine de mărime mijlocie, cu lațe lungi și albe, cu un cap nepotrivit pentru corpul lui.

— Ce fel de ciine este acesta? întrebă Karlake.

— O rasă imperecheată, o încrucișare între un Meser și un ciine ciobănesc, îi explică Brudell.

— Știți, domnule comandant, interveni Rason, este o imperechere între două rase de ciini, dar și aici apare „mecanismul capacității de apreciere și orientare” despre care m-ați întrebat.

— Odată, cineva care locuiește nu departe de mlaștină, ne-a adus un cățeluș, spuse domnul Brudell. Nu știa de ce rasă era. N-am știut nici noi pînă în clipa cînd capul lui a început să ia forma capului unuia de rasă Meser.

— Nepoata mea, încheie Rason discuția, a văzut ciinele în vitrină, dar, din nefericire, mi-a povestit de el abia aseară, pe cînd îmi sorbeam ceaiul...

TADDÄUS TROLL

CÎND SOȚIA
NU-I ACASĂ...

Cînd soția este plecată, atunci soțul trebuie să fie în stare să-și pregătească singur mîncarea. Relativ simplu, într-o astfel de situație, este realizarea rețetei de pregătire a ouălor fierte.

Întîi, se golește dulapul de bucătărie, răspîndind vesela în întreaga încăpere, pentru a o avea în fața ochilor din prima privire. După aceea, se pune o oală cu apă pe foc și se așteaptă ca apa să fiarbă. Pentru a constata aceasta, se scoate cu o linguriță de ceai apa clocotindă din oală și se arată vecinei, care-ți oferă cu multă amabilitate o informație culinară. Dacă bucătăria este plină de aburi, parcă ar fi ceață, atunci acesta este un semn bun și sigur că apa fierbe. Într-un astfel de caz, nu este necesar să se mai ceară un sfat culinar. Se iau din dulapul de bucătărie ouăle care se aruncă în apa clocotindă. Din aceste ouă, care au crăpat în timpul fiertului, soția va găti mai tirziu o supă.

După aceea se consultă ceasul. Ouăle moi urmează să fiarbă 4 minute, cele tari, șapte. În timpul acesta, te poți scufunda în citirea unei cărți în sufragerie. În aproximativ o oră, vei sesiza un miros penetrant, străin de mirosul casei, dar care provine din bucătărie. Se pătrunde repede în bucătărie, se închide gazul metan și se cercetează mîncarea pregătită. Între timp, s-a produs o minune tehnică culinară. Apa a dispărut, ouăle au devenit brune și sint lipite de fundul înroșit al oalei. Se va lua oala în mînă, pentru a o răci sub jetul de apă al chiuvetei de la bucătărie. Mîna va fi izolată cu un prosop de bucătărie, care, după atingerea oalei în care au fiert ouăle, a căpătat o culoare maronie cam ciudată. De aceea se va lăsa prosopul la o parte și se va încerca luarea oalei cu mîna goală. În această situație ea va fi lăsată imediat să cadă jos, ceea ce face să se imprime în podeaua bucătăriei desene mai deosebite. Pentru combaterea arsurilor de pe mîini, se aplică întîi făină, după aceea se toarnă o jumătate de sticlă de ulei și se caută în farmacia casei pansamente sterile, precum și o fașă pentru aplicarea unui pansament.

Ouăle vor fi consumate sub forma dorită, la restaurantul lacto-vegetarian din colțul străzii.

SUMAR

● În paginile 2—8: **MEMORIA REVOLUȚIEI** — fotoreportaj ● **Radu Tudoran** — O căruță cu motor (10—13) ● **Radu Boureanu** — Umbre și șvarț (14—15) ● **Constantin Toiu** — Prietenul meu, greu, Garabet (16—17) ● **Petre Stoica** — Amintiri scurte (18—20) ● **Ion Sofia Manolescu** — Diavolul de la Elisav (21—23) ● **Florența Albu** — Pierrot ● **Ion Nicolescu** — Odă la Putna (23) ● **Virgiliu Monda** — Umbra timpului (24—25) ● **Mircea Micu** — „Valul care-a plins pe glezna ta...” (25) ● **Gh. Pituț** — Valiza doamnei Rosa (26—31) ● **D.C. Tănăsescu** — Gînduri în pîrg (32—33) ● **Carolina Ilica** — Ca mine (32) ● **M. Crama** — Opați ● **N. Nasta** — Pașii mei (33) ● **V. Nabokov** — Vorbește, memorie! (34—37) ● **N. Grigore-Mărășanu** — Sturzul din Mărașu ● **Petre Got** — Tangentă (37) ● **Heinrich Böll** — Unchiul Fred, în românește de **Grete Tartler** (38—39) ● **Ray Bradbury** — Începuturi, traducere de **Alina Florea** (40—41) ● **Doina Sălăjan** — Deci, somn ușor! ● **Cornel Brahaș** — Paznic de noapte, V (41) ● **Umberto Saba** — Domnul de un alb imaculat, traducere de **Dora Scarlat** (42—47) ● **Ioana Diaconescu** — O înfrunzire ● **Alexandru Văduva** — Poem cu morile de vînt (47) ● **Gore Vidal** — „Pasărea albastră”, traducere de **R. Mihăilă** (48—53) ● **Gabriela Adameșteanu** — La plimbare (54—57) ● **Marin Codreanu** — Ultimul recurs în Eden (55) ● **Ioan Groșan** — Conștiința de clasă (57—58) ● **Vasile Petre Fati** — Aveam atîtea lucruri să-ți spun (58) ● **Grete Tartler** — Soma, băutura nemuririi (59—62) ● **Gheorghe Tomozei** — Nu e nevoie (61) ● **Matei Gavril** — Weltanschauung (62) ● **George Cușnarencu** — Un taxi spre paradis (63—64) ● **Radu Sergiu Ruba** — Cu forța la Lope de Vega (65—67) ● **Mara Nicoră** — Toamna care ne-a fost dată (66) ● **M. Constantinescu** — Tabletă... (67—68) ● **Hanibal Stănculescu** — Prima verba volant... manent (68—69) ● **Nicolae Iliescu** — Act de prezență (70) ● **Elena Ștefci** — De la Mălini la Suceava (71—72) ● **Ion Bogdan Lefter** — Cinci și cu Tudor șase (72—74) ● **Vasile Petre Fati** — Adorația lupilor (73) ● **George Alboiu** — Doar de gene și sprîncene (74) ● **Mircea Horia Simionescu** — Prin anii '50, în redacția unui cotidian (76—78) ● **Arșavir Acterian** — Întîlniri de neuitat (79—81) ● **Irina Eliade** — Schițe de portret (82—85) ● **Pericle Martinescu** — Amurg de echinox (86—88) ● **H. Zalis** — Compoziție cu temă dată (89) ● **A.I.C. Rădulescu** — În zori, la Strejnic (90—94) ● **Gh.J. Negriștești** — Automobilul bunicului (95—99) ● **A.I. Zănescu** — Stau gata plugurii stelele să cadă ● **M.F. Șandru** — Aștept (99) ● **V. Bărna** — Rememorări (100—101) ● **N. Ioana** — Trei portrete (102—105) ● **Ion Iuga** — Constanța (105) ● **Pan. M. Vizirescu** — O vizită la V. Voiculescu (106—108) ● **Crîșan Constantinescu** — Cafeneaua bunei înțelegerii (109) ● **Petre Paulescu** — Trepte ale unei existențe (110—111) ● **Dan Laurențiu** — Călătoria mea pe rîul indic; O, soră neagră (111) ● **Octav Sargețiu** — Momente unice (112—115) ● **Mihai Moșandrei** — Casa amintirilor (116—119) ● **Nicolae Prelipceanu** — Convorbire telefonică București-Constanța sau Radioscopie pulmonară (119) ● **Marius Petrescu** — Un personaj pitoresc (120—124) ● **Al. Rosetti** — Luther (125) ● **Al. Raicu** — La Mărțisor (126—127) ● **Nicu Filip** — Cenușa zilelor (128—130) ● **Rodica Tott** — Aforisme pentru clarinet și pian (130) ● **Z. Ornea** — Titu Maiorescu — inedit (132—133) ● **Aurelian Chivu** — Urma ● **Horia Gane** — Primăvara de-acasă (133) ● **Radu Petrescu** — Jurnal (1956) (134—139) ● **Vasile Petre Fati** — Boala splendorii (140—142) ● **Mircea Ciobanu** — Istoria VI. Addenda (143—149) ● **Vasile Andru** — Propoziții de forțare a limitei (150—151) ● **Henri-Frederic-Amiel** — Jurnal intim, traducere de **Alexandru Baci** (152—155) ● **André Gide** — Jurnal — 1949, traducere de **Ioana Triculescu** (156—160) ● **Nicolae Ioana** — Dragii mei (159) ● **Sylvia Plath** — Pagini de jurnal, traducere de **Denisa Comănescu** (161—167) ● **Sofia Tolstoi** — Din „Jurnal”, traducere de **S. Gruia** (168—171) ● **T. Vărgolici** — Mărturisiri revelatorii (172—175) ● **S. de Vilmorin** — André Malraux, Ultimele confidențe, traducere de **Licuța Despa** (176—178) ● **Pierre Boncompagni, Alain Jaubert** — De vorbă cu Umberto Eco, traducere de **Mugur Popovici** (179—183) ● **Marin Codreanu** — Inima de platină (184) ● **Daniela Crăsnaru** — Poemul de camuflaj sau Amintiri din copilărie (185) ● **Marcel Brion** — Frédérique Brion, traducere de **Antonia Nicolescu** (188—191) ● **Maya Belciu** — Pagina 37 (Prelungiri)... (192—195) ● **Barbu Brezianu** — Meandrele amintirilor (196—197) ● **Dominique Saint-Alban** — Taina „Doamnei din sonete”, traducere de **Miorița Mușat** (198—201) ● **Grigore Tănăsescu** — Din Apoteagmele lui Socrate (201) ● **Laure de Heurtaumont** — Copiii imperiului, traducere de **Traian Stoica** (202—204) ● **Titel Canache** — Din experiența... inimii (204) ● **Bulat Okudjva** — Bucurie neașteptată, în românește de **Janina Ianoși** (205—209) ● **Mikhail Nouaymeh** — Scamatoria s-a întors împotriva scamatorului; traducere de **Maria Nicolae** (210—211) ● **Nicolae Nasta** — Epigrame (211) ● **Rodica Tott** — Adevărul despre cea de-a zecea muză (212—213) ● **Salvador Dalí** — Cum devii Dalí, traducere de **Andriana Fianu** (214—217) ● **V. Petre** — Parodii (218—220) ● **Claude Pasteur** — Frumusețea femeilor celebre, traducere de **Micaela Gulea** (221—223) ● **Stelian Țurlea** — Ce se întîmplă cu moștenirile literare? (224—227) ● **George Alboiu** — Aforisme (228) ● **Traian T. Coșovei** — Goana după aur (229) ● **Rebus** (230—235) ● **Georgé Nestor** — Clopotul lui Tănase (238—239) ● **Dorin Măran** — Actorii și lumea lor (240—242) ● **Constantin Popescu** — Ei despre... ceilalți (243—248) ● **Georges Simenon** — „Stîncile purpuri”, traducere de **Paul B. Marian** (250—254) ● **William Faulkner** — Funia de pescuit, în românește de **Radu Lupan** (255—261) ● **John Cheever** — O, voi, tinerete și frumusețel, în românește de **Ilies Câmpeanu** (261—266) ● **William Irish** — Stiloul, traducere de **Petre Mazilu** (266—272) ● **Zigmunds Skujins** — Pietă, în românește de **N. Prelipceanu** (272—276) ● **W. Sherwood Hartman** — Pentru o bere în plus, traducere de **Micaela Gulea** (277—278) ● **Roald Dahl** — Cunosătorul, în românește de **Gh. Buzoianu** (278—281) ● **Nicolae Frânculescu** — Întîlnimile la care mor doar vulturii (281—288) ● **Janis Mc Kee-Meyer** — Șantași, traducere de **Nina Ivanciu** (288—290) ● **Henry Slesar** — Martorii, în românește de **Nicolae Nicoră** (290—293) ● **Isaac Asimov** — Greșeala, în românește de **Petru Iamandi** (293—294) ● **Norman Moss** — Operațiunea Fulmar, în românește de **Andriana Fianu** (294—298) ● **Doris Pitkin Buck** — Povestea unui blestem, în românește de **Petru Iamandi** (298—300) ● **John Savage** — Fugarii, traducere de **Michaela Mușu** (300—301) ● **Vladimir Mihanovski** — Elemii, traducere de **Tatiana Medvedev** (301—308) ● **Henry Slesar** — Pe ceață, traducere de **Nina Ivanciu** (308—310) ● **Roy Vickers** — Un ciine de pe ceea lume..., versiunea românească de **G. Cîmpoeru** (310—318) ● **Taddäus Troll** — Cînd soția nu-i acasă..., traducere de **Paul Berstein** (318).

ALMANAHUL LITERAR

EDITAT DE ASOCIAȚIA SCRITORILOR DIN BUCUREȘTI

SECRETAR: **CONSTANTIN ȚOIU**

● Concepția almanahului: **NICOLAE MANOLESCU**

COLECTIVUL REDACȚIONAL

● VASILE PETRE FATI	— redactor responsabil
● GEORGE ALBOIU	— redactor
● TRAIAN STOICA	— coordonator tehnic
● VASILE OLAC	— coperta
● CORNEL CATANĂ	— prezentare grafică
● NUSIA STANCU	— corectura

FOTOGRAFII, REPRODUCERI FOTO, CARICATURI, GRAFICA

VASILE OLAC, ION CUCU, SORIN TRUȘCĂ, CRISTIAN MIHĂILESCU, ȘTEFAN AUREL ALEXANDRESCU, VICTOR STROE, LIVIU MÎNECAN

Tiparul executat la Combinatul poligrafic
București, sub comanda nr. 90 289

PREȚ: 25

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Palatium d'ale Maggior - a luo
Cotto l'annuam
ecce orbi el Venetico orto
marchia ruderum
Venetico ! pl

117 fante

ALMANAHUL LITERAR

